

ΥΠΟΕΡΓΟ: ΥΠΟΕΡΓΟ 3 «ΔΡΑΣΕΙΣ ΒΕΛΤΙΩΣΗΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΙΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ»

**της Πράξης «ΔΡΑΣΕΙΣ ΣΥΝΕΧΙΖΟΜΕΝΗΣ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ 2014-2018»
κωδ. ΟΠΣ 5000245**

ΤΙΤΛΟΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ:

**ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ
ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟΤΗΤΑΣ**

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

Κωδικός εκπαιδευτικού υλικού:

Κωδικός Πιστοποίησης προγράμματος: 599

**ΥΠΟΕΡΓΟ: ΥΠΟΕΡΓΟ 3 «ΔΡΑΣΕΙΣ ΒΕΛΤΙΩΣΗΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΙΚΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ»**

ΤΙΤΛΟΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ:

**ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ
ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟΤΗΤΑΣ**

ΟΜΑΔΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Μέλη Ομάδας

Συντονίστρια:

Δρ. Ελένη Κασσελούρη

Υπεύθυνη Σπουδών και Έρευνας και Συντονίστρια του Τομέα «Πολιτιστική και
Τουριστική Ανάπτυξη» του Π.Ι.Ν.ΕΠ.Θ./Ε.Κ.Δ.Δ.Α.

Συγγραφείς:

Δέσποινα Κομπότη

Λέκτορας Εφαρμογών, Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας, Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής

Δρ. Θεόδωρος Φούσκας

Διδάκτωρ Κοινωνιολογίας, Διδάσκων και Ερευνητής με ειδίκευση στα θέματα
μετανάστευσης, ετερότητας, διαπολιτισμικότητας, ισότητας και κοινωνικής
δικαιοσύνης

Δρ. Αναστασία Χαλκιά

Διδάκτωρ Κοινωνιολογίας, Στέλεχος του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου

Αξιολογητές/τριες:

Δρ. Νικόλαος Κιτωνάκης

Υπεύθυνος Σπουδών και Έρευνας του ΙΝ.ΕΠ./Ε.Κ.Δ.Δ.Α.

Σπυριδούλα Βαρτελάτου

Υπεύθυνη Προγραμμάτων ΙΝ.ΕΠ./Ε.Κ.Δ.Δ.Α.

Πίνακας Συντομογραφιών

ΕΚΚΑ	Εθνικού Κέντρου Κοινωνικής Αλληλεγγύης
ΤΕΑ	Ταμείο Εσωτερικής Ασφάλειας
ΑΑ	Ασυνόδευτοι Ανήλικοι
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΚΚΕ	Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών
ΕΛΑΣ	Ελληνική Αστυνομία
ΚΕΣΑ	Κοινό Ευρωπαϊκό Σύστημα Ασύλου
ΜΚΟ	Μη Κυβερνητική Οργάνωση
Ν.	Νόμος
ΟΗΕ	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
ΠΔ	Προεδρικό Διάταγμα
ΤΑΜΕ	Ταμείο Ασύλου, Μετανάστευσης & Ένταξης
ΠΤΧ	Πολίτης Τρίτης Χώρας

Πίνακας Πινάκων

Πίνακας 1: Προσωπική ικανότητα και κοινωνική ικανότητα	94
Πίνακας 2: Στοιχεία της διαδικασίας προσωπικής ενδυνάμωσης *	98
Πίνακας 3: Αρχές ενδυνάμωσης για την κοινοτική πρακτική	99
Πίνακας 4: 1ος άξονας: Ενδοπροσωπική ανάπτυξη	174
Πίνακας 5: 2ος άξονας: Διαπροσωπική ανάπτυξη.....	174

Πίνακας Γραφημάτων

Γράφημα 1: Προκαταλήψεις, στερεότυπα, διακρίσεις	59
Γράφημα 2: Προκαταλήψεις, στερεότυπα, διακρίσεις (με παράδειγμα)	59
Γράφημα 3: Συσχέτιση γλώσσας, πολιτισμού και κοσμοθεωρίας.....	83
Γράφημα 4: Διαστάσεις της προσωπικής ταυτότητας	155
Γράφημα 5: Τι είναι ένα δίκτυο;.....	167

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Πίνακας Συντομογραφιών	3
Πίνακας Πινάκων	4
Πίνακας Γραφημάτων	4
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	9
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ.....	19
1. Ταυτότητα και Ετερότητα: Εννοιολογικοί ορισμοί και βιωματικές προσεγγίσεις	19
1.1. Πολιτισμός	19
1.2. Καθολικά πολιτισμικά στοιχεία.....	21
1.3. Πολιτισμικό παρόβουνο	21
1.4. Ταυτότητα και ετερότητα	22
1.4.1. Ταυτότητα.....	22
1.4.2. Καθορισμοί της ταυτότητας.....	23
1.4.3. Ετερότητα	25
1.4.4. Καθορισμοί της ετερότητας.....	27
1.5. Μοντέλα διαχείρισης δι-ομαδικών σχέσεων/πολιτισμικών διαφορών	28
1.5.1. Πολυπολιτισμικότητα	28
1.5.2. Διαπολιτισμικότητα	29
1.5.3. Ένταξη/ενσωμάτωση	30
1.5.4. Αφομοίωση	36
1.5.5. Επιπολιτισμός και επιπολιτισμική πίεση	37
1.5.6. Πολιτισμικό σοκ	38
1.5.7. Πολιτισμική συνειδητοποίηση.....	40
Μελέτη Περίπτωσης.....	42
Ερωτήσεις για σκέψη.....	43
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ	44
2. Αναπαραστάσεις και στάσεις απέναντι στην ετερότητα: Η πρόσληψη του «Άλλου»	44

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ
ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

2.1. Κοινωνικές στάσεις.....	44
2.1.1. Τρισδιάστατο μοντέλο στάσεων	46
2.2.2. Στάσεις επιφάνειας και εσωτερικές στάσεις.....	46
2.2.3. Λειτουργίες των στάσεων	47
2.2. Κοινωνικές αναπαραστάσεις	47
2.3. Προκαταλήψεις, στερεότυπα, διακρίσεις	50
2.3.1. Προκαταλήψεις.....	50
2.3.2. Στερεότυπα.....	53
2.3.3. Διακρίσεις	55
2.3.4. Ρατσισμός: συγκείμενα και συνέπειες	60
Μελέτες Περίπτωσης.....	75
Ερωτήσεις για σκέψη.....	76
Άσκηση.....	77
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ.....	78
3. Επικοινωνία-Διαπολιτισμική Επικοινωνία	78
3.1. Λεκτική Επικοινωνία και Αποτελεσματική Ομιλία.....	78
3.2. Δεξιότητες Ακρόασης.....	78
3.3. Διαπολιτισμική Επικοινωνία.....	79
3.3.1. Ανάπτυξη γλωσσικών δεξιοτήτων στην εκπαίδευση.....	79
Ερωτήσεις για σκέψη.....	87
Άσκησης.....	87
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ	89
4. Ενσυναίσθηση vs ‘Σύγκρουση’: ανάπτυξη προσωπικών και κοινωνικών δεξιοτήτων.....	89
4.1. Η δημοτικότητα της Συναισθηματικής Νοημοσύνης (ΣΝ)	90
Άσκηση.....	93
4.2. Η Διαδικασία Ενδυνάμωσης.....	94
4.2.1. Η έννοια της Ενδυνάμωσης	97
4.2.2. Ενδυναμώνοντας Ευάλωτες Ομάδες.....	100
4.3. Ορισμός και έννοια της ενσυναίσθησης	108
4.3.1. Πώς οδηγεί η ενσυναίσθηση σε καλό αποτέλεσμα τον σύμβουλο	109
4.3.2. Η ενσυναίσθηση ως διορθωτική συναισθηματική εμπειρία.....	109

4.3.3. Ενσυναίσθηση και γνωστική-συναισθηματική επεξεργασία.....	110
4.3.4. Συμβουλευτικές κατευθύνσεις/ πρακτικές ενσυναίσθησης.....	110
4.4. Κρίση, διαχείριση της κρίσης.....	111
4.4.1. Προσφυγική κρίση και ασυνόδευτοι ανήλικοι.....	114
Ασκήσεις.....	128
Ερωτήσεις για σκέψη.....	130
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ.....	131
5. Διαχείριση της διαφορετικότητας και ολοκληρωμένη παρέμβαση.....	131
5.1. Διαστάσεις Διαφορετικότητας.....	131
5.2. Αναπηρία.....	131
5.3. Ρομά.....	132
5.4. Προσέγγιση Ενάντια στη Διάκριση.....	135
5.4.1. Ευάλωτες Ομάδες και Κοινωνική Δικαιοσύνη.....	135
5.5. Διαπολιτισμική συμβουλευτική.....	140
5.5.1. Ο όρος πολυπολιτισμική συμβουλευτική.....	142
5.6. Κοινωνικοπολιτική Πραγματικότητα.....	143
5.7. Πολυπολιτισμικές αντιλήψεις και έρευνα.....	144
5.8. Ηθικά ζητήματα.....	145
5.9. Ο πολιτισμικά ικανός σύμβουλος.....	147
5.9.1. Διαστάσεις πολιτιστικής ικανότητας.....	148
5.9.2. Διαπολιτισμικοί Σύμβουλοι και Πολιτισμική Ταυτότητα.....	148
5.9.3. Κατανόηση της Σημασίας του Πολιτιστικού Διάφορου Πελάτη.....	150
5.9.4. Ανάπτυξη Κατάλληλων Στρατηγικών και Τεχνικών Παρέμβασης.....	151
5.9.5. Διαστάσεις της προσωπικής ταυτότητας.....	153
5.9.10. Διλήμματα.....	156
5.10. Από την κατανόηση των μηχανισμών παραγωγής αποκλεισμού και διακρίσεων στην διερεύνηση δυνατοτήτων δράσης: πρακτικές αντιμετώπισης....	157
5.10.1. Η αφομοιωτική αντίληψη.....	158
5.10.2. Η πολυπολιτισμική άποψη.....	159
5.10.3. Πρακτικές αντιμετώπισης.....	161
5.10.4. Ο ηθικός κώδικας των διαμεσολαβητών.....	163
5.11. Διαστάσεις της διαφορετικότητας.....	164
5.12. Δικτύωση, Συνεργασία, Ανατροφοδότηση.....	164

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ
ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

5.13. Ανάπτυξη στόχων και στρατηγικών	166
5.14. Μορφές Δικτύωσης.....	167
5.15. Ανατροφοδότηση	168
5.16. Προσωπική Ανάπτυξη – Αυτοεικόνα - Αυτοαντίληψη	172
5.16.1. Αυτοεκτίμηση	173
5.16.2. Εσωτερική ανάπτυξη του/της συμβούλου	174
Ερωτήσεις για σκέψη.....	176
Μελέτες Περίπτωσης.....	177
Ασκήσεις.....	177
Δραστηριότητες	178
Βιβλιογραφία	181
Ξενόγλωσση βιβλιογραφία.....	181
Ελληνόγλωσση βιβλιογραφία.....	206
Παράρτημα	212

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Από τις αρχές της δεκαετίας 1990 έως σήμερα, παρατηρείται στην Ελλάδα ένας διαρκής δημογραφικός μετασχηματισμός, ο οποίος συνδέεται με την αντιστροφή της τάσης της μετανάστευσης (η Ελλάδα από χώρα αποστολής μετατρέπεται σε χώρα υποδοχής μεταναστών) και έχει σημαντικές και ποικίλες επιπτώσεις στο κοινωνικό, οικονομικό, πολιτικό αλλά και ιδεολογικό επίπεδο (Fouskas & Tseventis, 2014, ΕΚΚΕ, 2010, Αμίτσης & Λαζαρίδης, 2001, Κασίμης & Παπαδόπουλος, 2012, Μαρούκης & Τριανταφυλλίδου, 2010, Μάρκου, 1998).

Ο υπολογισμός του πραγματικού αριθμού του συνόλου των πολιτών τρίτων χωρών, τα τελευταία εικοσιπέντε χρόνια είναι πάντα δύσκολος λόγω του όγκου των παρανόμως εισερχόμενων και διαμενόντων μεταναστών, των συχνών μεταβολών και της ρευστότητας του θεσμικού και νομοθετικού πλαισίου που διέπει τους όρους και τις προϋποθέσεις νομιμότητας. Ανεξάρτητα από αυτό το αντικειμενικό πρόβλημα, η συμβολή των μεταναστευτικών ροών στη δημογραφική τόνωση της Ελλάδας ήταν καθοριστική. Συγκεκριμένα, κατά την εικοσαετία 1989-2010 (όπου τετραπλασιάζεται ο αριθμός των αλλοδαπών), σημειώνεται αύξηση του συνολικού πληθυσμού (+ 1,23 εκ), λόγω αποκλειστικά της μαζικής προσέλευσής τους (Κοτζαμάνης κ.ά, 2016). Σήμερα, εκτιμάται ότι οι αλλοδαποί ισοδυναμούν με περίπου 10% του συνολικού πληθυσμού της χώρας. (ό.π.). Όσον αφορά δε στους νομίμως διαμένοντες, σύμφωνα με πρόσφατα επίσημα στοιχεία του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου (Απρίλιος 2020), ο αριθμός τους ανέρχεται σε 537.892¹.

Κατά την πρώτη φάση, αλλά και για αρκετά χρόνια αργότερα, το μεταναστευτικό ζήτημα συνιστούσε ένα «σοκ» για την ελληνική κοινωνία και διοίκηση, καθώς σε αντίθεση με τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες, η Ελλάδα δεν είχε μεταναστευτική παράδοση τέτοιου είδους, οι δε θεσμοί και το διοικητικό σύστημα της χώρας χαρακτηρίζονταν διαχρονικά από δομικές αδυναμίες και δυσλειτουργίες. Σταδιακά το φαινόμενο εξελίχθηκε σε ένα ιδιαίτερος σύνθετο και πολυδιάστατο

¹ Βλ. Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου (2020) Στατιστικά Στοιχεία. Αθήνα: Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου https://migration.gov.gr/wp-content/uploads/2020/05/ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ_ΑΔ_20200430.zip

ζήτημα που γεννά συνεχώς νέες προκλήσεις και δοκιμάζει τις αντοχές της ελληνικής διοίκησης και όχι μόνο, καθώς σωρεύονται παλαιά και νέα προβλήματα.

Ωστόσο, αυτό που παρατηρείται στην Ελλάδα, κυρίως το τελευταίο διάστημα, αποτελεί μέρος ευρύτερων διεργασιών και μετασχηματισμών, σε διεθνές επίπεδο που συνδέονται με το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης, της αυξανόμενης κινητικότητας και της διαμορφούμενης νέας πολυπολιτισμικής πραγματικότητας στα σύγχρονα εθνικά κράτη (Fouskas & Tsenrenis, όπ.π., Μαρούκης & Τριανταφυλλίδου, όπ.π.).

Η Ελλάδα, ως σύγχρονο κράτος και χώρα μέλος διεθνών οργανισμών και ενώσεων (ΟΗΕ, Ε.Ε., UNESCO, Συμβούλιο της Ευρώπης)² έχει υπογράψει και επικυρώσει ένα σύνολο διακηρύξεων, συμβάσεων και συνθηκών, ως εκ τούτου εντάσσεται σε ένα διεθνές και ευρωπαϊκό κεκτημένο-πλαίσιο αρχών αναφορικά με την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων του ανθρώπου και των δικαιωμάτων του παιδιού, την προστασία των προσφύγων, την καταπολέμηση των διακρίσεων και την προώθηση της ισότητας των φύλων. Στο πλαίσιο αυτό η χώρα μας έχει δεσμευτεί ως προς την τήρηση βασικών αρχών και οφείλει, μέσα από το σχεδιασμό και την άσκηση των δημόσιων πολιτικών, την εφαρμογή της νομοθεσίας και τις καθημερινές διοικητικές πρακτικές να λειτουργεί διασφαλίζοντας παράλληλα την τήρηση των συνταγματικά κατοχυρωμένων κοινωνικών δικαιωμάτων και των αρχών του κράτους δικαίου.

Ωστόσο, καθώς, όπως διαπιστώνουν πολλές έρευνες και μελέτες (Στρατουδάκη και Βαρουξή 2015, Κασίμης & Παπαδόπουλος όπ.π.), το πλαίσιο διαχείρισης της ετερότητας στην Ελλάδα χαρακτηρίζεται ως «προβληματικό» (Βαρουξή, 2008), η ελληνική μεταναστευτική πολιτική δεν ήταν ποτέ ολοκληρωμένη, συνεκτική, αποτελεσματική και το κυριότερο, δεν κατορθώνει να εγγυηθεί, στην πράξη, επαρκή επίπεδα προστασίας των δικαιωμάτων των μεταναστών. Η δημόσια διοίκηση και τα στελέχη της καλούνται να αντιμετωπίσουν τα κενά και τις αντιφάσεις, με αποτέλεσμα να παρατηρούνται διαχρονικά φαινόμενα γραφειοκρατίας, αυθαιρεσίας και διακριτικής μεταχείρισης³. Η δε «προβληματική» διαχείριση της ετερότητας που επισημάνθηκε συνδέεται επίσης με το ότι «η διοίκηση αντανάκλα και αναπαράγει μια κοινωνική πρόσληψη της συνύπαρξης με τους μετανάστες ως σχέσης απόστασης και εξωτερικής συνεργασίας» (Βαρουξή, όπ.π.).

Ειδικότερα όσον αφορά στο ζήτημα της κοινωνικής ένταξης των μεταναστών,

2 Βλ. ειδικότερα για διεθνείς συμβάσεις που δεσμεύουν την Ελλάδα, Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (<http://www.nchr.gr/>).

3 Βλ. σχετικά Ετήσια Έκθεση Συνηγόρου του Πολίτη για τις διακρίσεις 2015 (<https://www.synigoros.gr/resources/docs/ee2015-00-stp.pdf>) & το εγχειρίδιο «Οδηγός Διαφορετικότητας για Δημοσίους Υπαλλήλους με σκοπό την καταπολέμηση των Διακρίσεων», Συνήγορος του Πολίτη (<https://www.synigoros.gr/resources/web.pdf>).

διαπιστώνεται η «απουσία ορισμού της, η οποία ανοίγει ρωγμή στις διοικητικές πρακτικές», με συνέπειες την ανάδυση αποκλινουσών ερμηνειών και τη συντήρηση ενός καθεστώτος ανασφάλειας δικαίου. Επίσης, η πολλαπλότητα των εμπλεκόμενων φορέων, η έλλειψη θεσμικά διαμορφωμένης δικτύωσης, η υποστελέχωση και η έλλειψη εξειδικευμένου σε θέματα μετανάστευσης στελεχιακού δυναμικού, με διαπολιτισμικές δεξιότητες, έχουν ως αποτέλεσμα να υιοθετούνται άτυποι τρόποι αντιμετώπισης των προβλημάτων και οι προσφερόμενες υπηρεσίες να μην ανταποκρίνονται στις πραγματικές ανάγκες ούτε και σε ευρωπαϊκά πρότυπα (Στρατουδάκη & Βαρουξή ό.π.).

Η παρούσα συγκυρία έχει ωστόσο ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, καθώς σημαδεύεται από την «προσφυγική κρίση» (Τσεβρένης 2016, Σπυροπούλου & Χριστόπουλος 2016). Πρόκειται για μια κρίση τεράστιων διαστάσεων που κορυφώθηκε το 2015 και η οποία είναι η μεγαλύτερη μεταπολεμικά, σύμφωνα με την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (βλ. ειδικά <https://www.unhcr.gr>). Η κρίση αυτή αγγίζει με ιδιαίτερο τρόπο την Ελλάδα, όχι μόνο λόγω της γεωγραφικής της θέσης και της de facto υποχρέωσής της να αντιμετωπίσει άμεσα και στην πρώτη γραμμή το ζήτημα, αλλά λόγω και της μακρόχρονης πλέον και ταυτόχρονης οικονομικής κρίσης που πλήττει τη χώρα και των σημαντικών επιπτώσεών της σε όλα τα πεδία της κοινωνικής ζωής, στο δημόσιο και στον ιδιωτικό τομέα.

Τα διαθέσιμα αριθμητικά δεδομένα αναδεικνύουν τη σοβαρότητα και την πολυπλοκότητα της κατάστασης, καθώς και το ιδιαίτερα αυξημένο βάρος που ασκείται στο σύνολο του διοικητικού μηχανισμού και των δομών της χώρας (σε κεντρικό και περιφερειακό επίπεδο), όπως επίσης και στο ανθρώπινο δυναμικό (στελέχη κεντρικών και περιφερειακών υπηρεσιών, στελέχη ΟΤΑ, στελέχη ελληνικής αστυνομίας και λιμενικών αρχών). Σύμφωνα με μελέτες (Κοτζαμάνης, 2016) κατά το διάστημα 2006-2015, 1,8 εκ. αλλοδαποί εισήλθαν παρατύπως στη χώρα, 50% εξ αυτών το 2015. Με βάση τα στατιστικά στοιχεία της Ελληνικής Αστυνομίας, κατά το οκτάμηνο 2016⁴, οι συλληφθέντες, από τις αστυνομικές και λιμενικές αρχές, για παράνομη είσοδο και παραμονή αλλοδαποί, ανέρχονται σε 184.957 (81.858 προέρχονται από τη Συρία). Τα δε αιτήματα ασύλου κατά το διάστημα 1/1-31/10/2016 ανέρχονταν σε 36.750⁵.

4 http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=38019&Itemid=73&lag

5 http://asylo.gov.gr/en/wp-content/uploads/2017/11/Greek_Asyllum_Service_Statistical_Data_EN.pdf Βλ. και Στατιστικά Στοιχεία Υπηρεσίας Ασύλου (από 07.06.2013 έως 29.02.2020) http://asylo.gov.gr/wp-content/uploads/2020/03/Greek_Asyllum_Service_data_February_2020_gr.pdf

Το σύνολο των αιτήσεων ασύλου⁶ ανήλθε σε 281,372 (2013-2019), με 77,297 το 2019 (8,439 το Δεκέμβριο 2019). Παρατηρήθηκε αύξηση των μηνιαίων μέσων όρων των Αιτήσεων Ασύλου από 5,580 το 2018 σε 6,441 το 2019 με ποσοστιαία αύξηση στη μεταβολή των αιτήσεων ασύλου ανά έτος σε 15,4%. Σχετικά με το φύλο των αιτούντων το 2019 51,751 ήταν άρρεν και το 25,536 ήταν θήλυ. Το 2019 οι ασυνόδευτοι ανήλικοι, αιτούντες άσυλο ανά φύλο ήταν: 3,056 άρρεν και 279 θήλυ. Σε ότι αφορά την ηλικία των αιτούντων άσυλο 18,415 ήταν 0-13, 38,544 ήταν 14-17, 12,991 ήταν 18-34, 6,955 ήταν 35-64, 382 ήταν μεγαλύτεροι από τα 65 έτη. Σχετικά με τη χώρα προέλευσης των αιτούντων άσυλο, στο σύνολο των 77,287 το 2019, οι 10,856 ήταν από τη Συρία (25,5%/71,832 από 281,372), οι 23,828 ήταν από το Αφγανιστάν (51,909/18,4% από 281,372 συνολικά), οι 7,140 ήταν από το Πακιστάν (32,547/11,6% από 281,372), οι 5,738 ήταν από το Ιράκ (29,140/10.4% από 281,3723 συνολικά), οι 3,053 ήταν από τη Αλβανία (12,233/4.3% από 281,3723 συνολικά), οι 3,804 ήταν από τη Τουρκία (10,753/3.8% από 281,3723 συνολικά), οι 2,524 ήταν από το Μπανγκλαντές (8,275/2.9% από 281,3723 συνολικά), οι 2,391 ήταν από το Ιράν (7,299/2.6% από 281,3723 συνολικά), οι 3,603 ήταν από τη Λαϊκή Δημ. Κονγκό (6,737/2.4% από 281,3723 συνολικά), οι 2,157 ήταν από την Παλαιστίνη (5,982/2.1% από 281,3723 συνολικά) και οι 12,193 ήταν από Άλλες Χώρες (44,665/15.9% από 281,3723 συνολικά). Σχετικά με τις Διαδικασίες Α΄ Βαθμού σε μια γενική αποτύπωση για το 2019 εκδόθηκαν για Προσφυγικό καθεστώς 13,509 (43.5%), για Επικουρική προστασία 8,641 (7.9%) και Απορριπτικές ουσίας 58,407 (53.1%). Οι Αποφάσεις Απαραδέκτου το 2019 ήταν 4,420 από τις οποίες: α) λόγω της εφαρμογής της αρχής της ασφαλούς τρίτης χώρας (Διαδικασίες επανεισδοχής): 241, β) λόγω αποδοχής από άλλο Κράτος-Μέλος (Κανονισμός Δουβλίνου): 2,754 γ) λόγω αποδοχής από άλλο Κράτος-Μέλος (Πρόγραμμα Μετεγκατάστασης): 0, δ) επί των μεταγενέστερων αιτήσεων: 1,423 ε) για τυπικούς λόγους: 2. Αναφορικά με διακοπές και παραιτήσεις το 2019 ανήλθαν σε: 14,314. Το σύνολο των Καταληκτικών Αποφάσεων για το 2019 49,778 και ο Μηνιαίος μέσος όρος 4,148. Οι θετικές και οι αρνητικές αποφάσεις ουσίας Α΄ βαθμού, για ασυνόδευτους ανηλίκους, ήταν: i) Προσφυγικό Καθεστώς: 1,018 (29.4%), ii) Επικουρική προστασία: 291 (8.4%): και iii) Απορριπτικές ουσίας: 2,151 (62.2%), καθώς και α) αποφάσεις απaráδεκτου: 486, β) διακοπές - παραιτήσεις: 642. Οι καταληκτικές αποφάσεις ήταν στο σύνολο τους:

⁶ Υπηρεσία Ασύλου/Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου (2019). Στατιστικά Στοιχεία Υπηρεσίας Ασύλου (από 7.6.2013 έως 31.12.2019). Αθήνα: Υπηρεσία Ασύλου/Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου http://asylo.gov.gr/wp-content/uploads/2020/01/Greek_Asyllum_Service_data_December_2019_gr.pdf

7,373. Αναφορικά με τα ποσοστά αναγνώρισης (%) (χώρες με περισσότερες από 350 αποφάσεις ουσίας): α) Οι 10 χώρες με τα υψηλότερα ποσοστά αναγνώρισης είναι Συρία 99.6%, Υεμένη 99.3%, Παλαιστίνη 97.9%, Σομαλία 91.2%, Ανιθαγένεις 90.2%, Ερυθραία 90.2%, Αφγανιστάν 71.8%, Ιράκ 69.1%, Ιράν 60.6%, Σουδάν 60.5%. β) Οι 10 χώρες με τα χαμηλότερα ποσοστά αναγνώρισης είναι Γεωργία 0.0%, Αλβανία 0.2%, Ινδία 1.9%, Πακιστάν 2.5%, Μπανγκλαντές 3.0%, Αλγερία 3.9%, Κίνα 8.1%, Αίγυπτος 9.2%, Νιγηρία 12.4%, Μαρόκο 14.3%. Σχετικά με τις προσφυγές ανά χώρες προέλευσης το 2019, αυτές ήταν: Πακιστάν 5,097, Αλβανία 5,097, Μπανγκλαντές 1,234, Αφγανιστάν 1,425, Ιράκ 1,340, Γεωργία 849, Συρία 275, Αίγυπτος 638, Αλγερία 185, Νιγηρία 104, Άλλες χώρες 2,076. Οι εκκρεμείς αιτήσεις Α΄ βαθμού ανά χώρα προέλευσης το 2019 ήταν: Αφγανιστάν 27,608, Συρία 16,165, Ιράκ 7,283, Άλλες χώρες 36,405, σε σύνολο 87,461 (Fouskas, Martiniello, Koulierakis et al., 2020).

Ιδιαίτερης σημασίας δε είναι το γεγονός ότι αυτές οι μεικτές πλέον μεταναστευτικές ροές περιλαμβάνουν έναν σημαντικό αριθμό ασυνόδευτων παιδιών (κυρίως αγοριών), ο οποίος δε μπορεί να υπολογιστεί με ακρίβεια, ενώ τα φαινόμενο έχει πάρει δραματικές διαστάσεις, καθώς αυτή η ομάδα είναι ιδιαίτερος ευάλωτη σε κάθε είδος εκμετάλλευσης. Σύμφωνα με στοιχεία του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΕΚΚΑ), ο αριθμός των ασυνόδευτων παιδιών που παραπέμφθηκαν σε αυτό (για το διάστημα 1/1-17/11/2016), ανέρχεται σε 4.521⁷.

Σύμφωνα με τα επικαιροποιημένα στοιχεία του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΕΚΚΑ) (2019)⁸: Ο εκτιμώμενος αριθμός των ασυνόδευτων ανηλίκων στην Ελλάδα στις 31 Δεκεμβρίου 2019, ανερχόταν σε 2,034 Α.Α. σε μακροχρόνια ή προσωρινή φιλοξενία, 77 Α.Α. σε κέντρα επείγουσας φιλοξενίας Α.Α., 1809* Α.Α. σε Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης, 195* Α.Α. σε Προστατευτική φύλαξη, 141* Α.Α. σε Ανοιχτά κέντρα, φιλοξενίας, 1045* Α.Α. σε Άτυπες/Επισφαλείς συνθήκες στέγασης (*συμπεριλαμβάνονται 486 παιδιά που συνοδεύονται από ενήλικο που δεν είναι κατά τον νόμο ο κύριος κηδεμόνας τους (separated) και 199 Α.Α. προς μεταφορά σε θέσεις μακροχρόνιας ή προσωρινής φιλοξενίας. 5,301 Εκτιμώμενος αριθμός Α.Α στην Ελλάδα εκ των οποίων: 92,6% Αγόρια, 7,4% Κορίτσια, 8,7% <14 ετών. Δυναμικότητα θέσεων φιλοξενίας: 1,488 Θέσεις μακροχρόνιας φιλοξενίας

⁷ <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/52438> Βλ. και Επικαιροποιημένη κατάσταση: Ασυνόδευτα Ανήλικα (Α.Α.) στην Ελλάδα: 15/07/2020 http://www.ekka.org.gr/images/ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ_2020/GR%20ΕΚΚΑ%20Dashboard_20200715.pdf

⁸ Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΕΚΚΑ) (2019). *Επικαιροποιημένη κατάσταση: Ασυνόδευτα Ανήλικα (ΑΑ) στην Ελλάδα: 31 Δεκεμβρίου 2019*. Αθήνα: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΕΚΚΑ) με την υποστήριξη της UNICEF. Διαθέσιμο: https://www.e-pronoia.gr/sites/default/files/gr_ekka_dashboard_31-12-2019.pdf

(Δομές/Διαμερίσματα υποστηριζόμενης διαβίωσης Α.Α.), 841 Θέσεις προσωρινής φιλοξενίας (Ασφαλείς ζώνες/Ξενοδοχεία). Α.Α. σε μακροχρόνια ή προσωρινή φιλοξενία, σε ανοιχτά κέντρα φιλοξενίας, safe zones και ξενοδοχεία – Σύνολο: 4,256. Επιπρόσθετα, 1,045 Α.Α. (εκ των οποίων 20 προς μεταφορά) όπου κατά την παραπομπή τους δηλώθηκε πως διαμένουν σε άτυπες/επισημασμένες συνθήκες στέγασης, όπως σε διαμερίσματα με άλλους, καταλήψεις, σε αστεγία, ενώ αλλάζουν συχνά τύπο διαμονής. Ο παραπάνω αριθμός συμπεριλαμβάνει 67 Α.Α. για τους οποίους δεν δηλώθηκε τοποθεσία διαμονής από τον φορέα παραπομπής. Το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΕΚΚΑ) είναι σε διαδικασία επικύρωσης της πληροφoρίας αυτής. Δομές φιλοξενίας Α.Α.: Σε λειτουργία: 52 δομές φιλοξενίας συνολικής δυναμικότητας 1.352 θέσεων. Υπό σχεδιασμό: 1 δομή φιλοξενίας συνολικής δυναμικότητας 36 θέσεων. Διαμερίσματα υποστηριζόμενης αυτόνομης διαβίωσης Α.Α. Σε λειτουργία: 34 διαμερίσματα για ΑΑ. άνω των 16 ετών συνολικής δυναμικότητας 136 θέσεων. Υπό σχεδιασμό: 31 διαμερίσματα συνολικής δυναμικότητας 124 θέσεων. Ασφαλείς Ζώνες⁹ για Α.Α. Σε λειτουργία: 10 ασφαλείς ζώνες Α.Α. συνολικής δυναμικότητας 300 θέσεων. Ξενοδοχεία¹⁰: Σε λειτουργία: 14 ξενοδοχεία συνολικής δυναμικότητας 541 θέσεων. Το 42% περίπου των ανηλίκων προέρχονται από το Αφγανιστάν, το 22% Πακιστάν, 12% Συρία, άλλες χώρες 24% (Fouskas, et al., 2020).

Έως το τέλος Μαρτίου 2019, ο αριθμός παιδιών προσφύγων εγγεγραμμένων σε όλες τις βαθμίδες των Δομών Υποδοχής για την Εκπαίδευση των Προσφυγοπαίδων (ΔΥΕΠ Α/θμιας και Β/θμιας) ήταν 4.244 (Υπουργείο Ψηφιακής Πολιτικής, Τηλεπικοινωνιών και Ενημέρωσης/Ειδική Γραμματεία Επικοινωνιακής Διαχείρισης Κρίσεων, 2019). Τα στοιχεία εγγεγραμμένων μαθητών προκύπτουν από την πλατφόρμα myschool τον Μάρτιο του 2019 (Υπουργείο Ψηφιακής Πολιτικής, Τηλεπικοινωνιών και Ενημέρωσης/Ειδική Γραμματεία Επικοινωνιακής Διαχείρισης Κρίσεων, 2019). Σχετικά με τις Τάξεις Υποδοχής, ο ενιαίος υπολογισμός των εγγεγραμμένων μαθητών προσφύγων κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους χαρακτηριζόταν από αυξημένη μεταβλητότητα λόγω της διαρκούς κινητικότητας του

⁹ Οι ασφαλείς ζώνες είναι ειδικά διαμορφωμένοι και εποπτευόμενοι χώροι που λειτουργούν εντός των καταυλισμών φιλοξενίας προσφύγων και παρέχουν στους ασυνόδευτους ανηλίκους 24ωρη φροντίδα και επείγουσα προστασία. Οι χώροι αυτοί θεωρούνται προσωρινό μέτρο για τη φροντίδα των ασυνόδευτων ανηλίκων (μέγιστος χρόνος φιλοξενίας 3 μήνες), λαμβάνοντας υπόψη την έλλειψη επαρκών θέσεων σε δομές φιλοξενίας. Στις ασφαλείς ζώνες προτεραιότητα για φιλοξενία δίνεται στους ασυνόδευτους ανηλίκους που βρίσκονται σε καθεστώς προστατευτικής φύλαξης καθώς και σε ευάλωτα παιδιά με γνωμονα το βέλτιστο συμφέρον τους.

¹⁰ Τα ξενοδοχεία είναι χώροι επείγουσας φιλοξενίας οι οποίοι θεωρούνται προσωρινό μέτρο για τη φροντίδα των ασυνόδευτων ανηλίκων, λαμβάνοντας υπόψη την έλλειψη επαρκών θέσεων σε δομές φιλοξενίας. Προτεραιότητα για φιλοξενία δίνεται στους ασυνόδευτους ανηλίκους που βρίσκονται σε Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης.

πληθυσμού, των σταδιακών ενάρξεων νέων τμημάτων σε όλη τη χώρα (3 φάσεις ιδρύσεων νέων τμημάτων), καθώς και των μετεγγραφών λόγω της μετακύλισης του μαθητικού πληθυσμού από τα νησιά στην ενδοχώρα και από Κέντρα Φιλοξενίας σε διαμερίσματα του αστικού ιστού (Υπουργείο Ψηφιακής Πολιτικής, Τηλεπικοινωνιών και Ενημέρωσης/Ειδική Γραμματεία Επικοινωνιακής Διαχείρισης Κρίσεων, 2019). Οι σχολικές μονάδες με ή χωρίς Τάξεις Υποδοχής στην Α/θμια εκπαίδευση είχαν 5.105 εγγεγραμμένους μαθητές/τριες, ενώ οι σχολικές μονάδες με ή χωρίς Τάξεις Υποδοχής στην Β/θμια: 3.131 εγγεγραμμένους μαθητές/τριες (Υπουργείο Ψηφιακής Πολιτικής, Τηλεπικοινωνιών και Ενημέρωσης/Ειδική Γραμματεία Επικοινωνιακής Διαχείρισης Κρίσεων, 2019). Το σύνολο των εγγεγραμμένων μαθητών προσφύγων ανήλθε σε 12.480. Επισημαίνεται ότι στον αριθμό εγγεγραμμένων μαθητών στις Τάξεις Υποδοχής δεν συμπεριλαμβάνονται οι μαθητές των Διαπολιτισμικών Δημοτικών, Γυμνασίων, Λυκείων (Υπουργείο Ψηφιακής Πολιτικής, Τηλεπικοινωνιών και Ενημέρωσης/Ειδική Γραμματεία Επικοινωνιακής Διαχείρισης Κρίσεων, 2019). Σύμφωνα με στοιχεία του Educational Sector Working Group εκτιμάται ότι 13,000¹¹ παιδιά πρόσφυγες και μετανάστες σχολικής ηλικίας (4-17 ετών) σε όλη την Ελλάδα εγγράφονται στην επίσημη εκπαίδευση (έως τον Ιανουάριο του 2020, πηγή: Ομάδα Εργασίας Τομέας Εκπαίδευσης). 73% των παιδιών ηλικίας 4-17 ετών που διαμένουν σε διαμερίσματα με τις οικογένειές τους ή καταφύγια και ξενοδοχεία για ασυνόδευτα παιδιά εγγράφονται σε ελληνικά σχολεία (έως τον Ιανουάριο του 2020)¹².

Αναφορικά με στοιχεία παράνομης μετανάστευσης για το 2019¹³, οι συλληφθέντες μη νόμιμοι αλλοδαποί, για παράνομη είσοδο και παραμονή, από Αστυνομικές και Λιμενικές Αρχές το 2019 ανήλθαν σε 123,710 από 93,367 το 2018. Οι συλληφθέντες διακινητές μη νόμιμων αλλοδαπών, από Αστυνομικές και Λιμενικές Αρχές ανήλθαν σε 1,533 από 1,653 το 2018. Σχετικά με στοιχεία εμπορίας ανθρώπων για το 2019 από την Ελληνική Αστυνομία¹⁴ εντοπίστηκαν: Εκμετάλλευση Επαιτείας: 3, Γενετήσια Εκμετάλλευση: 21, Εξαναγκαστικός Γάμος: 1, Εμπόρια Οργάνων: 1

¹¹ UNICEF (2019). Refugee and migrant children in Greece. As of 31 December 2019. UNICEF Partnership Office in Greece: UNICEF Regional Office for Europe and Central Asia <https://www.unicef.org/eca/media/10001/file>; UNICEF (2020). Refugee and migrant children in Greece. As of 31 January 2020. UNICEF Partnership Office in Greece: UNICEF Regional Office for Europe and Central Asia <https://www.unicef.org/eca/media/10861/file>

¹² Educational Sector Working Group (2020a). Access to formal education for refugee and migrant children in Greece - January 2020. <https://www.unicef.org/eca/media/12271/file>; Educational Sector Working Group (2020b). Access to formal education for refugee and migrant children residing in urban accommodation (apartments, shelters and hotels for UAC) - January 2020 <https://www.unicef.org/eca/media/12266/file>

¹³ Αρχηγείο Ελληνικής Αστυνομίας/Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη (2019). Στατιστικά στοιχεία παράτυπης μετανάστευσης. Αθήνα: Αρχηγείο Ελληνικής Αστυνομίας/Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&lang=&perform=view&id=93710&Itemid=2443&lang=

¹⁴ Πηγή: Αρχηγείο Ελληνικής Αστυνομίας/Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη (2019). Στατιστικά στοιχεία εμπορίας ανθρώπων για το 2019. Αθήνα: Αρχηγείο Ελληνικής Αστυνομίας/Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη http://www.astynomia.gr/images/stories/2019/statistics19/2019-emporia_anthropou.doc

(Fouskas, et al., 2020).

Ταυτόχρονα, όλο το φάσμα του δημόσιου τομέα υφίσταται την πίεση από τις αυξανόμενες και ιδιαίτερες ανάγκες ενός σημαντικού τμήματος του πληθυσμού που τα τελευταία χρόνια έχει υποστεί τις συνέπειες της ύφεσης λόγω της δημοσιονομικής προσαρμογής (Κοινωνικό Πορτραίτο, 2012, Μπαλούρδος & Πετράκη, 2012)¹⁵. Σύμφωνα με ορισμένα ενδεικτικά στοιχεία, η ανεργία στη χώρα ανέρχεται στο 24.9% (Κοτζαμάνης ό.π.), 1.648.000 άνθρωποι (15% το 2015) ζουν σε συνθήκες ακραίας φτώχειας (Ματσαγγάνης κ.ά. 2016), ενώ η παιδική φτώχεια ανέρχεται στο 28,8%¹⁶. Λεπτομερείς δε αναλύσεις του φαινομένου της φτώχειας στην Ελλάδα επισημαίνουν τον κατακερματισμό του συστήματος κοινωνικής προστασίας και τα χρόνια δομικά του προβλήματα που οξύνθηκαν με την κρίση (Ματσαγγάνης κ.ά., ό.π.).

Όλα τα παραπάνω σε συνδυασμό με τις επιπτώσεις των μεταρρυθμιστικών αλλαγών στο δημόσιο τομέα, τη μείωση του ανθρώπινου δυναμικού αλλά και τις προϋπάρχουσες αδυναμίες, καθώς και το έλλειμμα γνώσεων, ευαισθητοποίησης και ενημέρωσης, καθιστούν πολύ δύσκολη τη διαχείριση της κατάστασης και μειώνουν την αποτελεσματικότητα του έργου της διοίκησης.

Ωστόσο, το τελευταίο διάστημα, λόγω της προοδευτικής διαμόρφωσης ενός περισσότερο συνεκτικού πλαισίου διαχείρισης του μεταναστευτικού ζητήματος, υπό το βάρος των γεγονότων στο προσφυγικό θέμα και υπό την επίδραση των ευρωπαϊκών και διεθνών θεσμών, καθώς και της χρηματοδότησης (νέο Ταμείο Ασύλου, Μετανάστευσης & Ένταξης (TAME) 2014-2020) έχουν συντελεστεί σημαντικές θεσμικές και οργανωτικές αλλαγές που διαμορφώνουν μια νέα δυναμική και ένα νέο πλαίσιο διαχείρισης.

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η νέα Ευρωπαϊκή Ατζέντα για τη μετανάστευση (2015) με τους τέσσερις πυλώνες¹⁷ και η έμφαση στην εφαρμογή του Κοινού Ευρωπαϊκού Συστήματος Ασύλου (ΚΕΣΑ), στο πλαίσιο των οποίων προβλέπεται και η ενίσχυση του ελληνικού συστήματος ασύλου με ανθρώπινο δυναμικό και τεχνογνωσία, θέτουν μια πιο συνεκτική και ενιαία βάση για τη διαχείριση των σύνθετων επιπτώσεων του φαινομένου. Σε εθνικό επίπεδο, η ίδρυση αυτοτελούς Υπουργείου Μεταναστευτικής Πολιτικής (ΠΔ 123/2016, ΦΕΚ 208/Α/4-1-2016) και η συσταθείσα Γενική Γραμματεία Υποδοχής Προσφύγων (άρθρο 26 Ν. 4375/2016

¹⁵ Βλ. επίσης σχετικά τον ειδικό ιστότοπο που έχει δημιουργήσει η ανεξάρτητη αρχή «Συνήγορος του Πολίτη», <http://www.synigoros-solidarity.gr/>

¹⁶ Βλ. επίσης σχετικά με τη φτώχεια <http://www.synigoros-solidarity.gr/467/ftoxia>

¹⁷ http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-4956_el.htm

ΦΕΚ 51'Α), η σύσταση Ειδικής Γραμματείας Συντονισμού και Διαχείρισης Προγραμμάτων Ταμείου Ασύλου, Μετανάστευσης και Ένταξης (ΤΑΜΕ) & Ταμείου Εσωτερικής Ασφάλειας (ΤΕΑ) και άλλων πόρων (Ν.4375/2016) και αργότερα η σύσταση Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου ο καθορισμός των αρμοδιοτήτων του και ανακατανομή αρμοδιοτήτων μεταξύ Υπουργείων (ΠΔ 4, ΦΕΚ Α' 15.01.2020)¹⁸, καθώς και προγενέστερες νομοθετικές ρυθμίσεις όπως και ο Κώδικας Μετανάστευσης και Κοινωνικής Ένταξης (Ν. 4251/2014)¹⁹ και πλαίσια αρχών και στρατηγικής όπως είναι η Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη (ΕΣΕ) των Πολιτών Τρίτων Χωρών (2013)²⁰ η οποία επικαιροποιήθηκε το 2019²¹, το Εθνικό σχέδιο δράσης για τα Δικαιώματα (2013), η νομοθετική ρύθμιση για την αρχή της ίσης μεταχείρισης και την αντιμετώπιση των διακρίσεων (Ν. 4443/2016) και ο Ν. 4604/2019 (Α' 26/03/2019, αρ. φ. 50)²² για την προώθηση της ουσιαστικής ισότητας των φύλων, πρόληψη και καταπολέμηση της έμφυλης βίας, διαμορφώνουν νέα δεδομένα και προσφέρουν δυνητικά νέες δυνατότητες και συμπληρωματικά εργαλεία, σε θεσμικό και διοικητικό επίπεδο.

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, προκύπτει ότι η αυξανόμενη ανομοιογένεια της σύγχρονης ελληνικής κοινωνίας και η συνεχώς διευρυνόμενη «ευαλωτότητα» τμημάτων του πληθυσμού εγείρουν σημαντικά κοινωνικά και πολιτικά ζητήματα και θέτουν καινούργιες προκλήσεις στην ελληνική δημόσια διοίκηση. Η νέα σύνθετη πραγματικότητα προβάλλει απαιτήσεις για καινούργιες δεξιότητες και για τη διασφάλιση της δυνατότητας του ανθρώπινου δυναμικού της διοίκησης να εφαρμόζει αποτελεσματικά το νομοθετικό πλαίσιο προσφέροντας ποιοτικές υπηρεσίες, σύμφωνα με τις διαφορετικές ανάγκες του πληθυσμού, με αίσθημα ευθύνης και με προσήλωση στις αρχές του κράτους δικαίου. Στο πλαίσιο δε του νέου επιχειρησιακού προγράμματος «Μεταρρύθμιση του Δημόσιου Τομέα» (2014-2020), όπου οι δράσεις επιμόρφωσης/εκπαίδευσης των δημοσίων υπαλλήλων έχουν σημαντική θέση, έμφαση δίνεται στην πολιτοκεντρική παροχή υπηρεσιών και στην αναβάθμιση των δεξιοτήτων των δημοσίων υπαλλήλων.

Με βάση τα προαναφερθέντα, προκύπτει η ανάγκη ενδυνάμωσης και ανάπτυξης των στελεχών της διοίκησης, ενίσχυσης ενός συνόλου κοινωνικών

¹⁸ Βλ. και Προεδρικό διάταγμα 18 (ΦΕΚ Α' – 34 – 19.02.2020) Μετονομασία και σύσταση Γενικών και Ειδικών Γραμματειών στο Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου, Προεδρικό διάταγμα 9 (ΦΕΚ Α' – 10 – 24.01.2020), Μεταφορά υπηρεσιών και αρμοδιοτήτων μεταξύ των Υπουργείων Προστασίας του Πολίτη και Μετανάστευσης και Ασύλου.

¹⁹ http://asylo.gov.gr/wp-content/uploads/2014/06/4251_2014.pdf

²⁰ <https://migration.gov.gr/wp-content/uploads/2020/05/B7.-Εθνική-Στρατηγική-2013.pdf>

²¹ <https://migration.gov.gr/wp-content/uploads/2020/05/B6.-Εθνική-Στρατηγική-2019.pdf>

²² <http://www.isotita.gr/wp-content/uploads/2019/03/N.4604-για-την-Ουσιαστική-Ισότητα-των-Φύλων.pdf>

δεξιοτήτων και ικανοτήτων που θα τους επιτρέπουν να ασκούν αποτελεσματικά τα καθήκοντά τους με άξονες: α) την προσαρμογή στις σύνθετες συνθήκες και απαιτήσεις που διαμορφώνονται από τον διαμορφωμένο πλέον πολυπολιτισμικό χαρακτήρα της ελληνικής κοινωνίας, β) την καταπολέμηση των διακρίσεων, στερεοτύπων, προκαταλήψεων που παράγουν κοινωνικό αποκλεισμό γ) το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την τήρηση των αρχών του κράτους δικαίου.

Το εν λόγω επιμορφωτικό πρόγραμμα στοχεύει σε όλα τα παραπάνω, ενώ ταυτόχρονα φιλοδοξεί να συμβάλει στην ανάπτυξη της δικτύωσης μεταξύ υπηρεσιών και στελεχών και στην οικοδόμηση μιας σύγχρονης ανοικτής και ανθρωποκεντρικής διοικητικής κουλτούρας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

1. Ταυτότητα και Ετερότητα: Εννοιολογικοί ορισμοί και βιωματικές προσεγγίσεις

1.1. Πολιτισμός

Η εννοιολογική προσέγγιση των όρων της ετερότητας και της ταυτότητας περιλαμβάνει αλλά και προϋποθέτει την κατανόηση του όρου «πολιτισμός», ο οποίος χρησιμοποιείται καθημερινά τόσο στη διαπροσωπική επικοινωνία όσο και στον δημόσιο διάλογο. Ο πολιτισμός είναι αυτός που συμβάλλει καταλυτικά στη διαμόρφωση της ταυτότητας και της σχέσης του ατόμου με τους άλλους και τον κόσμο.

Γενικότερα, οι άνθρωποι είναι κοινωνικά όντα και ήδη από την εποχή του Homo Sapiens συνενώνονται σε ομάδες προκειμένου να επιβιώσουν. Κατά τη συνένωσή τους σε ομάδες αναπτύσσονται σταδιακά ευρύτερα κοινωνικά σύνολα με ιδιαίτερα πολιτισμικά χαρακτηριστικά που διαμορφώνουν τα ήθη, τα έθιμα, τις αξίες, τις πεποιθήσεις, τους κανόνες μιας συγκεκριμένης κοινωνίας. Οι άνθρωποι, μέλη μιας συγκεκριμένης ομάδας μαθαίνουν, μέσω της διαδικασίας της κοινωνικοποίησης, να συμπεριφέρονται με συγκεκριμένο τρόπο και διαμορφώνουν τις στάσεις τους απέναντι σε κοινωνικά ζητήματα, από τον γάμο μέχρι το παιχνίδι των παιδιών, σύμφωνα με τις γενικά αποδεκτές αξίες της ομάδας. Έτσι για παράδειγμα, η ιδέα του γάμου είναι πολύ διαφορετική στην Ευρωπαϊκή Ένωση ως σύναψη μιας σχέσης μεταξύ δύο ατόμων η οποία στηρίζεται στην αγάπη σε σχέση με την Ινδία και το Πακιστάν που αφορά μια διαπραγματεύση μεταξύ των οικογενειών που διεξάγεται πέραν των ιδιαίτερων συναισθημάτων του μελλοντικού ζευγαριού. Κατά συνέπεια,

καθίσταται εξαιρετικά δύσκολο οι Ευρωπαίοι να κατανοήσουν το γάμο ως κοινωνικό θεσμό όπως αυτός πραγματώνεται εντός πχ της Ινδικής ή Πακιστανικής κοινωνίας και το αντίστροφο.

Τα ιδιαίτερα πολιτισμικά χαρακτηριστικά (γλώσσα, πεποιθήσεις, πρακτικές κ.ά.) της εκάστοτε κοινωνίας που θεωρούνται μοναδικά για τα μέλη της (πολιτισμικές διαφορές) πρέπει να προσεγγίζονται εντός του πλαισίου του εκάστοτε πολιτισμού (πολιτιστικός σχετικισμός) και όχι να αξιολογούνται με βάση τα πρότυπα του δικού μας πολιτισμού (εθνοκεντρισμός). Οι πολιτισμικές διαφορές δεν πρέπει να ιεραρχούνται ούτε να προσλαμβάνονται ως πολιτισμικά ελλείμματα. Ιδιαίτερα σημαντικό καθίστανται τα ανωτέρω στο πλαίσιο κοινωνιών όπου (συν)υπάρχουν διαφορετικές πολιτισμικές κοινότητες. Αυτές πρέπει να αντιμετωπίζονται και να εκπροσωπούνται ισότιμα, υπό το πρίσμα της αναφερόμενης «ισοτιμίας των πολιτισμών» (Δαμανάκης Μ. , 1989).

Για τον F. Braudel (Braudel, 2010, σσ. 60-78) οι πολιτισμοί είναι:

- **Γεωγραφικές περιοχές:** πολιτισμός σημαίνει συγκεκριμένες γεωγραφικές περιοχές, γη, βουνά, κλίμα, βλάστηση, ζώα. Σημαίνει πλεονεκτήματα που προσφέρθηκαν αβίαστα στον άνθρωπο ή που τα απέκτησε με τον μόχθο του.
- **Κοινωνίες:** η κοινωνία δεν μπορεί να νοηθεί χωριστά από τον πολιτισμό ούτε ο πολιτισμός χωριστά από την κοινωνία.
- **Οικονομίες:** η σημασία του αριθμού: για πολύ μεγάλο χρονικό διάστημα, το μόνο εργαλείο, η μόνη κινητήρια δύναμη στη διάθεση του ανθρώπου, ήταν ο ίδιος ο άνθρωπος: αυτός κατασκεύασε τον υλικό πολιτισμό με τα ίδια του τα χέρια [...] οι επιπτώσεις των οικονομικών διακυμάνσεων: η οικονομική ζωή παρουσιάζει συνεχείς διακυμάνσεις, άλλες μικρής κι άλλες μεγάλης διάρκειας.
- **Συλλογικές νοοτροπίες:** συλλογικός ψυχισμός; συνειδητοποίηση; νοοτροπία; ή διανοητικός εξοπλισμός; Δύσκολα θα μπορούσε κανείς να επιλέξει έναν από τους όρους [...].

1.2.Καθολικά πολιτισμικά στοιχεία

Παρόλο που εντοπίζονται πολλές πολιτισμικές διαφορές στις κοινωνίες στο χρόνο και στον τόπο, υπάρχουν κοινοί πολιτισμικοί παρονομαστές σε όλους τους πολιτισμούς οι οποίοι αποδεικνύουν ότι υπάρχουν ορισμένα καθολικά πολιτισμικά στοιχεία, καθόσον οι άνθρωποι επιχειρούν ανά τους αιώνες να δώσουν οργανωμένες

Ορισμός: «Ο πολιτισμός θα πρέπει να θεωρείται ως το σύνολο των διακριτών πνευματικών, υλικών, διανοητικών και συναισθηματικών χαρακτηριστικών της κοινωνίας ή μιας κοινωνικής ομάδας, και ότι περιλαμβάνει, εκτός από τις τέχνες και τα γράμματα, τον τρόπο ζωής, τους τρόπους συμβίωσης, τα συστήματα αξιών, τις παραδόσεις και τα πιστεύω».¹

Ο πολιτισμός διακρίνεται σε υλικό (υλικά επιτεύγματα ή αντικείμενα) και σε πνευματικό (αφηρημένες έννοιες όπως αξίες, πεποιθήσεις, σύμβολα, κανόνες), προσφέρει στους ανθρώπους ένα σύνολο κοινών αντιλήψεων και ένα κοινό νοηματικό πλαίσιο και μεταδίδεται από γενιά σε γενιά (πολιτισμική αναπαραγωγή).

κοινωνικές απαντήσεις σε κοινά ζητήματα που σχετίζονται με την αναζήτηση της τροφής, τις σχέσεις συγγένειας, την ένδυση, την οικιστική οργάνωση και ανάπτυξη, την ιδιοκτησία, τα ταξίδια και τις μεταφορές, τις καλές τέχνες, τις θρησκευτικές πρακτικές, την οργάνωση της βρεφικής και παιδικής ζωής, τη γέννηση και τον θάνατο κ.ά.

Τα καθολικά πολιτισμικά στοιχεία (cultural universals) αφορούν ευρείες

και γενικές κατηγορίες και όχι το ακριβές περιεχόμενο του κάθε πολιτισμού (Hughes & Kroehler, 2014, σ. 111). Για παράδειγμα, ο γάμος θεωρείται μια κοινή πολιτισμική πρακτική σε όλους τους πολιτισμούς αλλά οι επιμέρους διαδικασίες και ο τρόπος με τον οποίο λαμβάνει χώρα διαφοροποιείται σημαντικά από κοινωνία σε κοινωνία αλλά κι από εποχή σε εποχή.. Έτσι λοιπόν ορισμένες κοινωνίες στηρίζονται στη μονογαμία (ένας σύζυγος), άλλες στην πολυανδρία (πολλοί άνδρες) κι άλλες στην πολυγυνία (πολλές γυναίκες).

1.3.Πολιτισμικό παγόβουνο

Ο Hall (1976) ανέπτυξε τη θεωρία του πολιτισμικού παγόβουνου (cultural

23 Οικουμενική Διακήρυξη της Ουνέσκο για την πολιτισμική πολυμορφία, 2001, http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CLT/CLT/pdf/declaration_cultural_diversity_el.pdf.pdf Ο ορισμός αυτός είναι σύμφωνος με τα συμπεράσματα της Παγκόσμιας Διάσκεψης για την Πολιτιστική Πολιτική (MONDIACULT, Πόλη Μεξικού, 1982), της Παγκόσμιας Επιτροπής για τον Πολιτισμό και την Ανάπτυξη (Η Δημιουργική μας Πολυμορφία, 1995), και της Διακυβερνητικής Διάσκεψης για την Πολιτιστική Πολιτική υπέρ της Ανάπτυξης (Στοκχόλμη, 1998).

iceberg). Υποστήριξε ότι εάν ο πολιτισμός μιας κοινωνίας ήταν ένα παγόβουνο, τότε θα υπήρχαν πτυχές ορατές πάνω από το νερό αλλά το μεγαλύτερο τμήμα θα ήταν κάτω από την επιφάνειά του και άρα μη ορατό.

Επομένως, το εξωτερικό, ή συνειδητό, μέρος του πολιτισμού είναι αυτό που μπορούμε να δούμε και αποτελεί την κορυφή του παγόβουνου που περιλαμβάνει συμπεριφορές και κάποιες πεποιθήσεις. Το εσωτερικό, ή υποσυνείδητο, μέρος του πολιτισμού βρίσκεται κάτω από την επιφάνεια μιας κοινωνίας και περιλαμβάνει πεποιθήσεις, αξίες και πρότυπα σκέψης που αποτελούν τη βάση των κοινωνικών συμπεριφορών.

Ο Hall προτείνει ότι ο μόνος τρόπος για να μάθουμε την εσωτερική κουλτούρα των άλλων είναι μέσω της ενεργούς συμμετοχής μας στον πολιτισμό τους. Όταν κάποιος/α μπαίνει για πρώτη φορά σε μια νέα κουλτούρα, είναι εμφανείς μόνο οι εξωτερικές συμπεριφορές. Όσο περισσότερο χρόνο αφιερώνει το άτομο σε έναν νέο πολιτισμό οι μη προφανείς και έκδηλες πεποιθήσεις, αξίες και πρότυπα συμπεριφοράς που υπαγορεύουν τη συμπεριφορά αρχίζουν να αποκαλύπτονται.

Αυτό που μας διδάσκει το μοντέλο του πολιτισμικού παγόβουνου είναι ότι δεν μπορούμε να κρίνουμε μια νέα κουλτούρα που βασίζεται μόνο σε αυτό που βλέπουμε όταν την γνωρίζουμε για πρώτη φορά. Πρέπει να αφιερώσουμε χρόνο για να γνωρίσουμε άτομα από αυτόν τον πολιτισμό και να αλληλεπιδράσουμε μαζί τους. Μόνο έτσι μπορούμε να αποκαλύψουμε τις αξίες και τις πεποιθήσεις που διέπουν τη συμπεριφορά αυτής της κοινωνίας.

Καταληκτικά, ο πολιτισμός δεν είναι στατικός αλλά δυναμικός και συνεχώς μεταβαλλόμενος. Μετασηματίζεται και αλλάζει. Για τον λόγο αυτό, μια ενδιαφέρουσα προσέγγιση υποστηρίζει ότι «ο πολιτισμός είναι ρήμα» (Street, 2003). Η διατύπωση αυτή ανάγει τον πολιτισμό σε μια αμιγώς ενεργή διαδικασία νοηματοδότησης. Έτσι αντί να μελετά κανείς τον «ελληνικό πολιτισμό», για παράδειγμα, μπορεί να αναζητήσει τι σημαίνει να είναι κάποιος/α ενεργό μέλος του «ελληνικού πολιτισμού».

1.4. Ταυτότητα και ετερότητα

1.4.1. Ταυτότητα

Υπό το πρίσμα της έννοιας του πολιτισμού συγκροτούνται οι έννοιες της

ταυτότητας και της ετερότητας. Με απλά λόγια, νοηματοδοτείται ποιοι αποτελούν το «εμείς» και ποιοι αποτελούν τους «άλλους», κυρίως σε ένα πλαίσιο ομοιότητας και διαφοράς.

Το ερώτημα «ποιος είμαι εγώ» και το συνακόλουθο «ποιος είναι οι άλλος» είναι κεντρικά στην ανθρώπινη σκέψη. Κατ'επέκταση τα κριτήρια που καθορίζουν τις απαντήσεις στα ανωτέρω εδράζονται σε συγκρίσεις περί της ομοιότητας και της διαφοράς που συνδέονται με την έννοια της ταυτότητας. Δηλαδή, η ταυτότητα σημαίνει είτε ομοιότητα είτε ταύτιση με κάποιον/α ή κάτι. Ωστόσο η ταυτότητα δεν είναι ένα «οριστικό και παγιωμένο ζήτημα» (Jenkins, 2007, σ. 28) και, ως εκ τούτου, δεν αντιμετωπίζεται ως κάτι που είναι αλλά ως διαδικασία. Σύμφωνα με την προσέγγιση αυτή «η ταυτότητα είναι η κατανόηση εκ μέρους μας αυτού που είμαστε και αυτού που είναι οι άλλοι άνθρωποι και, αντιστοίχως, η κατανόηση εκ μέρους των άλλων ανθρώπων του εαυτού μας και των άλλων (που περιλαμβάνει κι εμάς)» (Jenkins, 2007, σ. 29.)

Η κοινωνική ταυτότητα (Cuche, 2001) αναφέρεται στο αίσθημα του «ανήκειν» σε μία κοινωνική ομάδα. Επιτρέπει στο άτομο να προσανατολίζεται μέσα στο κοινωνικό σύστημα και να αυτοπροσδιορίζεται κοινωνικά. Αποτελείται από το σύνολο των ενσωματώσεών του σε μια κοινωνία. Οι ενσωματώσεις αυτές είναι έμφυλες, ηλικιακές, εθνικές κ.ά. Από την άλλη πλευρά, η κοινωνική ταυτότητα δεν αφορά μόνο άτομα αλλά και ομάδες. Κάθε ομάδα διαθέτει μια συγκεκριμένη ταυτότητα, η οποία την εντάσσει μέσα σε ένα ευρύτερο κοινωνικό σύνολο. Κατά τον Cuche (2001, σ. 147) « η κοινωνική ταυτότητα είναι ταυτόχρονα εγκλεισμός και αποκλεισμός: ταυτοποιεί την ομάδα (είναι μέλη της ομάδας εκείνοι που είναι όμοιοι υπό μία ορισμένη σχέση και την διακρίνει από τις άλλες ομάδες (των οποίων τα μέλη είναι διαφορετικά από τα πρώτα υπ' αυτή την ίδια σχέση)». Η ομάδα επομένως που ανήκει ένα άτομο και μέσα από την οποία εκείνο αυτοπροσδιορίζεται συγκροτεί την ταυτότητά του αναφορικά όχι μόνο με το ποιος/α είναι αλλά και το ποιος/α δεν είναι.

1.4.2. Καθορισμοί της ταυτότητας

Η πιο βασική εκδοχή της ταυτότητας είναι η **ατομική ταυτότητα**. Αφορά τη συγκρότηση του εγώ με όλα τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που αυτό φέρει στη πορεία της ζωής του. Η ατομική ταυτότητα αφορά μία ευρεία προσέγγιση που εμπεριέχει άλλες επιμέρους ταυτότητες του ατόμου, σχετιζόμενες με το φύλο, την

εθνική/εθνοτική και πολιτισμική καταγωγή κ.ά.

Ένας πρωτογενής καθορισμός της ταυτότητας είναι το φύλο, το οποίο διαμορφώνει την **έμφυλη ταυτότητα** του ατόμου, όπως αυτή πραγματώνεται μέσα από βιολογικές και κοινωνικές διαφορές. Η συμβολή του φύλου είναι πολύ σημαντική καθώς τα κοινωνικά σύνολα οργανώνονται σε σημαντικό βαθμό σε σχέση με το φύλο και τους κοινωνικούς ρόλους που απορρέουν από αυτό.

Η **εθνική/εθνοτική ταυτότητα** σχετίζεται με την ταύτιση του ατόμου με μία

Ορισμός: Η ταυτότητα είναι μια σύνθετη έννοια η οποία καθορίζεται από βιολογικά, ψυχολογικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά. Συγκροτεί την προσωπικότητα του ατόμου αλλά τα χαρακτηριστικά μιας συγκεκριμένης ομάδας και συμβάλλει στην ένταξη/προσαρμογή του εαυτού ή της ομάδας σε μια κοινωνία προκειμένου η κοινωνική πραγματικότητα να γίνει διαχειρίσιμη και να μειωθεί το άγχος που φέρουν η ανθρώπινη επικοινωνία και συνδιαλλαγή.

ευρύτερη ομάδα με την οποία θεωρεί ότι την κοινή καταγωγή του και από την οποία προκύπτει μια συνεκτική αφήγηση περί κοινής ιστορίας και πολιτισμού. Η ως άνω ταυτότητα είναι ισχυρή, ειδικά από την εποχή της θεμελίωσης της έννοιας του έθνους-κράτους και προσδιορίζει σε σημαντικό

βαθμό το άτομο και τη συμπεριφορά του. Συχνά, η ταυτότητα αυτή αναγνωρίζεται ως υπερέχουσα έναντι άλλων και δη εκείνων που είναι πλησιέστερες γεωγραφικά. Αποτελεί ένας από τους βασικούς παράγοντες πρόσληψης των άλλων αντιστικτικά, στο πλαίσιο μιας διπολικής και αντιθετικής προσέγγισης.

Η **πολιτισμική ταυτότητα** συγκροτείται κατά κύριο λόγο μέσα από τη διαδικασία της κοινωνικοποίησης του ατόμου και αφορά την εκμάθηση των κοινωνικών ρόλων, την εσωτερίκευση των κυρίαρχων αξιών, προτύπων και κανόνων συμπεριφοράς των μελών της ομάδας. Παράλληλα συναρτάται με ένα σύνολο πρακτικών που αφορούν ήθη, έθιμα, πρακτικές ένδυσης, διατροφής, ομιλίας και επικοινωνίας με τα μέλη της έσω και της έξω ομάδας.

Οι ανωτέρω ταυτότητες είναι δυναμικές και αλληλοεπιδρούν μεταξύ τους στο ίδιο άτομο όσο και με τις ταυτότητες των άλλων, όμοιων ή /και διαφορετικών με αποτέλεσμα συνεχώς να αναδιαμορφώνονται. Ειδικά, στο σύγχρονο και εν πολλοίς παγκοσμιοποιημένο κόσμο, οι ταυτότητες επηρεάζονται από τους συνεχείς μεταχηματισμούς του κοινωνικού πλαισίου, τη ρευστότητα των σύγχρονων

κοινωνιών, γι αυτό και κάθε άτομο καλείται αδιάκοπα να (επανα)προσδιορίζει τον εαυτό του και τη σχέση του με τους άλλους γύρω του.

Ένας ακόμα σημαντικός καθορισμός είναι αυτός μεταξύ **θετικής και αρνητικής ταυτότητας** από πλευράς ατόμου ή / και ομάδας. Το άτομο ή η ομάδα μπορεί να βιώνει την ταυτότητά του/της ως θετική όταν την αντιλαμβάνεται ως αποδεκτή από τους άλλους γύρω του/της και υπό αυτή την έννοια, μέσω αυτής, δύναται να έχει πρόσβαση σε επιμέρους κοινωνικά πεδία που επιθυμεί και να αποκτήσει γόνιμες κοινωνικές εμπειρίες. Αντίθετα, το άτομο ή η ομάδα βιώνει την ταυτότητά του ως αρνητική όταν συνειδητοποιεί ότι αποκλείεται από τις επιμέρους δομές μιας κοινωνίας, απορρίπτεται από τους άλλους, με αποτέλεσμα να αποκτά τελικά τραυματικές εμπειρίες, λόγω της διαφορετικότητάς του.

1.4.3. Ετερότητα

Καθ' όλη τη διάρκεια της ανθρώπινης ιστορίας, οι κοινωνίες ήρθαν σε επαφή με διαφορετικές ομάδες, οι οποίες προσλαμβάνονται ως «άλλες». Οι επαφές αυτές (ανα)παράγουν κατηγοριοποιήσεις, ιεραρχήσεις και δημιουργούν στερεότυπα, προκαταλήψεις, τα οποία κυριαρχούν και συγκροτούν τόσο την ταυτότητα τη δικιά μας όσο και την ετερότητα των άλλων.

Η ετερότητα, κατ' αντιστοιχία με την ταυτότητα, μπορεί να αφορά εξωτερικά χαρακτηριστικά του ατόμου ή της ομάδας, όπως το χρώμα του δέρματος, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του προσώπου ή σε ένα πιο εσωτερικό επίπεδο αφορά στάσεις, αξίες και πεποιθήσεις. Όπως αναφέρθηκε και ανωτέρω η ταυτότητα (ανα)διαμορφώνεται μέσα από σύγκριση με βάση τις ομοιότητες και τις διαφορές, με τις ταυτότητες των άλλων και υπό αυτή την έννοια συνδέεται στενά με την έννοια της ετερότητας. Η ετερότητα αποτελεί ένα σύνολο στάσεων και διαδικασιών που δημιουργούν και αναπαράγουν την περιθωριοποίηση και την ανισότητα με βάση το φύλο, την εθνική/εθνοτική καταγωγή, το θρήσκευμα και ένα πλήθος άλλων στοιχείων της ταυτότητας του ατόμου ή / και της ομάδας. Σε αυτό το πλαίσιο, το εγώ ή η ομάδα προσδιορίζεται σε αντιδιαστολή με τον/ην άλλον/ην ή με τους άλλους, αποκλείοντάς τους/ες.

Στις σύγχρονες κοινωνίες (Perry, 2001) οι σχέσεις εξουσίας συχνά διαμορφώνονται βάσει της διαφορετικότητας και εις βάρος όσων προσλαμβάνονται ως διαφορετικοί, οι οποίοι/ες απομονώνονται και περιθωριοποιούνται. Συνεπώς, το

ζήτημα της ετερότητας καθίσταται εξαιρετικά σημαντικό. Μέσω του διπόλου ταυτότητα-ετερότητα κατασκευάζεται ένας συγκεκριμένος τρόπος θέασης, κατανόησης και ερμηνείας της κοινωνικής πραγματικότητας που παράγει νοήματα, σχέσεις, στάσεις και πρακτικές και θεμελιώνει την ανισότητα και τις διακρίσεις μεταξύ των μελών της κοινωνίας στη βάση βιολογικών, εθνικών/εθνοτικών, φυλετικών, πολιτισμικών ή και σεξουαλικών χαρακτηριστικών. Συγκροτείται, επομένως, ο «άλλος» για τον οποίο η εσω-ομάδα φοβάται ότι θα προσβάλει τους κανόνες και τις πολιτισμικές της αξίες.

Αναλυτικότερα, στην ύστερη νεωτερικότητα, με την υποχώρηση του κυριαρχικού ρόλου της παράδοσης, η προσωπική ή/και η συλλογική βιογραφία, όπως πραγματώνονται στους θεσμούς της οικογένειας, της εργασίας αλλά και στο περιβάλλον κατοικίας, προσλαμβάνονται ως επισφαλείς. Στο πλαίσιο αυτό η εθνικότητα, η φυλή, το φύλο, η κοινωνική τάξη, η θρησκεία θεωρούνται ως «ασφαλείς τόποι» μέσα σε ένα περιβάλλον που λογίζεται ανασφαλές (Young, 2007). Για τη διαχείριση της ανασφάλειας ενεργοποιείται, συλλογικά και ατομικά, ο μηχανισμός απόδοσης συγκεκριμένων και στιβαρών κοινωνικών ταυτοτήτων, τόσο στην έξω όσο και στην εσω-ομάδα. Εν προκειμένω, τίθενται, στην προσπάθεια αναζήτησης ενός «ασφαλούς τόπου», ζητήματα του είδους «ποιοι είμαστε εμείς» και «ποιοι είναι οι άλλοι». Για το λόγο αυτό η ετερότητα ως κοινωνική διαδικασία, δύναται να δημιουργήσει έναν «καλό εχθρό», μέσα από πεποιθήσεις που θεωρούν τον άλλον ως «αιτία» μιας σειράς προβλημάτων.

Γενικότερα, η πρόσληψη του εαυτού και των άλλων μέσω ταξινομητικών σχημάτων συνιστά χαρακτηριστικό της οργάνωσης των κοινωνιών που ενισχύει το αίσθημα του ανήκειν και την ταύτιση με μία ομάδα ή έναν ευρύτερο κοινωνικό σχηματισμό. Για τον λόγο αυτό, τελετές μύησης και ένταξης σε ομάδες, στο πλαίσιο μιας εθιμικής ή μιας πολιτειακής οργάνωσης παραμένουν πάντοτε παρούσες στις κοινωνίες. Τα ανωτέρω δεν είναι κατ' αρχήν αρνητικά -στο βαθμό, εξάλλου, που αποτελούν βασικούς μηχανισμούς κοινωνικοποίησης-, μπορεί να γίνουν, όμως, «παθογενή» και να καθοδηγήσουν ακραίες συμπεριφορές, όταν εκτρέπονται από τις νόρμες που θέτει και επιχειρεί να διασφαλίσει μια δημοκρατική και πλουραλιστική κοινωνία. Αυτός που προσλαμβάνεται ως άλλος, δεν είναι μόνο ένας ξένος, κάποιος που δεν «είναι ένας από εμάς» αλλά, επίσης, κάποιος που δεν επιτρέπεται να γίνει «ένας από εμάς», όπως θα επιθυμούσε ενδεχομένως (Ricoeur, 2010, p. 39 & 43).

Επιπροσθέτως, όσον αφορά την ιδιότητα του ξένου, υπό το πρίσμα της

εγγύτητας και της απόστασης που εμπεριέχεται σε κάθε ανθρώπινη σχέση, μπορεί να υποστηριχθεί ότι εκείνος που εθεωρείτο «μακρινός» βρίσκεται τώρα κοντά (μας) (Simmel, 2004, p. 170). Δομείται έτσι ένα στοιχείο «ξένωσης» στη σχέση μεταξύ του ξένου και εμάς, και οποιαδήποτε κοινά στοιχεία θα μπορούσαν να μας «φέρουν κοντά» (εγγύτητα) είναι μακριά μας στο μέτρο που αυτά τα κοινά στοιχεία εκτείνονται πέρα από αυτόν. Ο άλλος αποκτά τη θέση του «παρία» στην «κοινωνική συμβολική του χώρα», και συμβάλλει παράλληλα σε μια μετατόπιση, των κοινών νοημάτων, των κοινών μύθων, με αποτέλεσμα όσοι (αυτο)περιλαμβάνονται στο «εμείς» να αισθάνονται ανυπεράσπιστοι, δίχως «συμβολικά αναχώματα», «επαναλαμβανόμενους ανακουφιστικούς μηχανισμούς» και ταξινομητικές βεβαιότητες. Εν γένει, «οι φαντασιακά κλειστές, νοηματικά συμπαγείς και συμβολικά αυτόρκες εθνικές επικράτειες επιβιώνουν μόνο ως νοσταλγικές αναπολήσεις μιας ανεπίστρεπτα χαμένης εποχής» (Τσουκαλάς, 2010, σ. 68).

1.4.4. Καθορισμοί της ετερότητας

Η ετερότητα μπορεί να καθορίζεται από διάφορα χαρακτηριστικά. Πιο συγκεκριμένα αναφερόμαστε σε εθνική ετερότητα όταν άτομα ανήκουν σε διαφορετική εθνική/εθνοτική από την κυρίαρχη ομάδα. Ομοίως, αναφερόμαστε σε θρησκευτική ετερότητα για τα άτομα που έχουν διαφορετικό από το επικρατέστερο θρήσκευμα σε μια χώρα, για γλωσσική, έμφυλη κ.ά. Η πολιτισμική ετερότητα αφορά κυρίως ιδιαίτερες πολιτισμικές πρακτικές που ακολουθούνται σε μία επικράτεια από μειονότητες. Ως μειονότητα ορίζεται η πολιτισμικά, εθνικά/εθνοτικά ή φυλετικά ξεχωριστή από την κυρίαρχη ομάδα εντός μιας γεωγραφικής περιοχής.

Γενικότερα, η ετερότητα συναρτάται άμεσα με μειονότητες/μειονοτικές ομάδες κι αυτό για τρεις κυρίως λόγους (Hughes & Kroehler, 2014):

1. Η μειονότητα συνυπάρχει αλλά εξαρτάται από την κυρίαρχη ομάδα.
2. Το κρίσιμο χαρακτηριστικό που διακρίνει τις μειονοτικές από τις άλλες ομάδες είναι το γεγονός ότι στερούνται εξουσίας και δύναμης.
3. Η μειονοτική ομάδα μπορεί συχνά να απομονώνεται από την κυρίαρχη λόγω άνισης μεταχείρισης.

Η ολοένα και μεγαλύτερη επικέντρωση στην έννοια της ταυτότητας ως απόλυτο κριτήριο της (συν)ύπαρξής μας ,περιορίζει τις δυνατότητες που έχει μια κοινωνία να προάγει πρακτικές και λόγους ισονομίας και ισότητας, και να επιβάλλει

την ισχύ της ως προς τη διασφάλιση της ανθρώπινης αξιοπρέπειας για το σύνολο των μελών της και των δικαιωμάτων του ανθρώπου, εν γένει. Η κατίσχυση αυτών των συνθηκών μετέχει στον περαιτέρω εκφασισμό της κοινωνίας και, ως εκ τούτου, στην έκπτωση της δημοκρατίας (Χαλκιά, 2013, σ. 87).

Ορισμός: Ετερότητα Η κατάσταση του να αποδίδεται αρνητική κοινωνική ταυτότητα στο άτομο ή στην ομάδα μόνο και μόνο επειδή προσλαμβάνεται ως «άλλος/η» ή «διαφορετικός/ή».

1.5. Μοντέλα διαχείρισης δι-ομαδικών σχέσεων/πολιτισμικών διαφορών

Οι σχέσεις μεταξύ ομάδων χαρακτηρίζονται από πολυποίκιλα μοντέλα διαχείρισης άλλα περισσότερο κι άλλα καθόλου ανεκτικά. Τα κυρίαρχα μοντέλα διαχείρισης των σχέσεων μεταξύ ομάδων που διακρίνονται από πολιτισμικές διαφορές αφορούν κυρίως: την πολυπολιτισμικότητα, τη διαπολιτισμικότητα, την ένταξη/ενσωμάτωσης και την αφομοίωση (επιπολιτισμός/συγχώνευση).

1.5.1. Πολυπολιτισμικότητα

Ο όρος πολυπολιτισμικότητα» εισήχθη στο δημόσιο διάλογο στα τέλη της δεκαετίας του 1960 και στις αρχές της δεκαετίας του 1970, όταν τόσο η Αυστραλία όσο και ο Καναδάς άρχισαν να δηλώνουν την υποστήριξή τους σε αυτή. Αυτή ήταν η περίοδος κατά την οποία η Αυστραλία και ο Καναδάς είχαν αρχίσει να επιτρέπουν ένα νέο κύμα μετανάστευσης που επικεντρωνόταν περισσότερο προς την Ασία.

Η πολυπολιτισμικότητα συνήθως αναφέρεται σε πολιτικές τόσο κεντρικές όσο και περιφερειακές που έχουν τεθεί σε εφαρμογή για τη διαχείριση της νέας πολυεθνικότητας που δημιουργήθηκε από μη λευκούς μεταναστευτικούς πληθυσμούς, μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Η πολυπολιτισμικότητα δίνει έμφαση στις πολιτισμικές διαφορές και στους πολιτισμούς που μπορεί να συνυπάρχουν ο ένας δίπλα στον άλλον, χωρίς απαραίτητα να αλληλεπιδρούν ή να έρχονται σε επικοινωνία μεταξύ τους.

Το μοντέλο της πολυπολιτισμικότητας έχει συχνά επικριθεί για διαφορετικούς λόγους. Οι επικριτές της πολυπολιτισμικότητας αμφισβητούν το ιδανικό της

διατήρησης διακριτών εθνικών πολιτισμών σε ένα κράτος. Άλλοι/ες υποστηρίζουν ότι οι πολιτικές της πολυπολιτισμικότητας απέτυχαν να εντάξουν / ενσωματώσουν διαφορετικούς πληθυσμούς σε μία κοινωνία, αλλά αντίθετα έχουν διαιρέσει την κοινωνία νομιμοποιώντας χωριστές ξεχωριστές κοινότητες που έχουν απομονωθεί και τονίζουν την ιδιαιτερότητά τους.

Στη δεκαετία του 1960 η προοδευτική στάση απέναντι στους μετανάστες ήταν ότι αυτοί πρέπει να δοθεί

κάθε ευκαιρία να γίνουν όπως 'όλοι οι άλλοι'. Ωστόσο, από τη δεκαετία του 1980, υπήρξε μια σταθερή μετατόπιση της προοδευτικής σκέψης, καθοδηγούμενη σε μεγάλο βαθμό από εκπροσώπους εθνικών και φυλετικών μειονότητες, που θεώρησε ότι

Ορισμός: Πολιτική που υποστηρίζει την αρχή της πολιτιστικής πολυμορφίας και το δικαίωμα διαφορετικών πολιτισμικών και εθνοτικών ομάδων να διατηρούν διακριτές πολιτισμικές ταυτότητες, διασφαλίζοντας την ισότιμη πρόσβασή τους στην κοινωνία, που περιλαμβάνει συνταγματικές αρχές και τις κοινές αξίες που επικρατούν στην κοινωνία.

η αφομοίωση είναι καταπιεστική. Η παρότρυνση απέναντι στις μειονότητες να χάσουν τα στοιχεία εκείνα που είναι διακριτικά της καταγωγής και της κουλτούρας τους και να υιοθετήσουν τα χαρακτηριστικά του κυρίαρχου πολιτισμού θεωρήθηκε ως παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Παράλληλα τονίστηκε ότι οι λευκοί όπου κι αν πήγαν δεν αφομοιώθηκαν ποτέ. Εν αντιθέσει μετέφεραν και ενίοτε επέβαλλαν την κουλτούρα τους. Η πολυπολιτισμικότητα²⁴ σημαίνει τόσο την αναγνώριση του πολιτιστικού πλουραλισμού όσο και την προώθηση ενός πολιτικού κλίματος στο οποίο ενθαρρύνεται η διατήρηση της διαφορετικότητας (Bruce & Yearley, 2006, p. 206).

1.5.2. Διαπολιτισμικότητα

Η διαπολιτισμικότητα πρέπει να θεωρηθεί ως μια αναδυόμενη διαδικασία χωρίς απαραίτητο τελικό σημείο. Η διεθνική μίξη και ο διάλογος μπορεί να οδηγήσουν σε περισσότερες συγκρούσεις βραχυπρόθεσμα, ωστόσο, μακροπρόθεσμα συνιστούν μια πιο παραγωγική διαδικασία, όταν σχεδιάζεται με προσοχή και διαρκώς

²⁴ European Commission, Migration and Home Affairs, https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/networks/european_migration_network/glossary_search/multiculturalism_en

επανεξετάζεται. Διαφαίνεται επείγουσα ανάγκη για επικέντρωση του λεξιλογίου από την πολυπολιτισμικότητα στη διαπολιτισμικότητα, με αντίστοιχη μετατόπιση σε υποστηρικτικές δράσεις που υπογραμμίζουν τη βαθιά ιστορική διασύνδεση των πολιτισμών και την

κατανόηση του πώς οι αντιλήψεις της ανοχής, της ελευθερίας, του ορθολογισμού μοιράζονται μεταξύ των «πολιτισμών», και ιδίως πώς μη δυτικοί

Ορισμός: Η διαπολιτισμικότητα ορίζεται ως η ισότιμη συνάντηση, αλληλεπίδραση, επικοινωνία και αλληλοεμπλουτισμός φορέων διαφορετικών πολιτισμών (Δαμανάκης, 2007, p. 58).

πολιτισμοί έχουν συμβάλει ουσιαστικά στην ανάπτυξη αυτών των ιδεών (Ratansi, 2011). Με αυτό τον τρόπο, υποστηρίζεται ο διαπολιτισμικός διάλογος και μειώνονται τόσο ο απομονωτισμός όσο και ο αποκλεισμός μεταξύ των διαφορετικών πολιτισμών. Περαιτέρω, η διαπολιτισμικότητα προϋποθέτει βαθιά κατανόηση και σεβασμό απέναντι σε κάθε πολιτισμό. Κυρίως όμως επικεντρώνεται στην ανταλλαγή ιδεών και κανόνων, στη διεύρυνση των σχέσεων μεταξύ ατόμων από διαφορετικούς πολιτισμούς, με άξονα ότι το άτομο δεν μένει αμετάβλητο αλλά μαθαίνει από τους γύρω του με αποτέλεσμα να αλλάζει το ίδιο όσοι και οι άλλοι/ες.

Προσπαθώντας να διακρίνουμε μεταξύ πολυπολιτισμικότητας και διαπολιτισμικότητας μπορούμε να πούμε ότι η πρώτη είναι de facto παρούσα αλλά η δεύτερη αποτελεί ζητούμενο και απαιτεί τη θεσμική μέριμνα της Πολιτείας αλλά και την ενεργό συμμετοχή των πολιτών.

1.5.3. Ένταξη/ενσωμάτωση

Η ένταξη ως έννοια που αφορά την «τοποθέτηση κάποιου μέσα σε ευρύτερο σύνολο, καθιστώντας τον μέλος του συνόλου αυτού» (Μπαμπινιώτης, 1998) δεν είναι καινούργια, εάν ληφθεί υπόψη ότι η ταυτότητα και η ετερότητα, απασχόλησαν τις ανθρώπινες κοινωνίες από τη σύστασή τους. Η διαχείριση του 'άλλου', ως διαφορετικού και ανεπιθύμητου μέσα στο κοινωνικό σώμα το οποίο προσλαμβάνει τον 'εαυτό' του ως 'ίδιο' και 'αδιαφοροποίητο' έχει φθάσει σε ακραίες μορφές (π.χ. πόλεμος, γενοκτονία) ειδικά κατά τη δημιουργία των κρατών-εθνών όπου ένα από τα βασικά αιτήματα ήταν η εθνική και πολιτισμική ομοιογένειά τους. Σήμερα όμως με

²⁵ European Commission, Migration and Home Affairs, https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/networks/european_migration_network/glossary_search/multiculturalism_en

βάση την συλλογική ιστορική μνήμη αλλά και την εμπειρία της παγκοσμιοποίησης, γνωρίζουμε ότι οι μετακινήσεις πληθυσμών από τόπο σε τόπο είναι σε σημαντικό βαθμό όχι μόνο αναπόφευκτες, ειδικά όταν σε ορισμένες περιοχές υπάρχει ακραία φτώχεια, ανεπαρκής κρατική προστασία, ένοπλες συρράξεις ή επιπτώσεις από την κλιματική αλλαγή, αλλά και συχνά ευκαταίεες για τη διαμόρφωση και λειτουργία της κοινωνικής, οικονομικής και πολιτικής ζωής μιας κοινωνίας (Goldin, Cameron, & Balarajan, 2013, σσ. 327-416). Η πρόσφατη κατάσταση αναφορικά με την αύξηση των μεταναστευτικών και προσφυγικών ροών προς την Ευρώπη ενέταξε το προσφυγικό / μεταναστευτικό ζήτημα στις πρώτες θέσεις της πολιτικής και κοινωνικής ατζέντας με δύο κύριους άξονες: α) πώς τα κράτη μέλη και η ΕΕ θα διαχειρισθούν τα 'κύματα' της μετανάστευσης και β) τι πρέπει να γίνει με εκείνους που θα μείνουν 'εδώ' σε 'εμάς'.

Ο όρος ένταξη²⁶ εμφανίσθηκε πρωτίστως στην κοινωνιολογική επιστήμη και στη συνέχεια χρησιμοποιήθηκε από το πολιτικό πεδίο στο πλαίσιο άσκησης δημόσιων πολιτικών διαχείρισης διαφορετικών από τις κυρίαρχες εθνοτικών / εθνικών ομάδων. Η ένταξη μπορεί να αφορά τόσο τη «συνένωση μεμονωμένων και ανεξάρτητων μερών (ατόμων ή κοινωνικών συνόλων) σε ένα βασικό όλο» και «πολλές φορές ο όρος λαμβάνεται άλλοτε με την έννοια της εκ μέρους του συνόλου αποδοχής ενός ατόμου ή κοινωνικού συνόλου στους κόλπους του και άλλοτε με την έννοια της εκ μέρους του ατόμου ή του συνόλου ταύτισης με ένα σύνολο και εισόδου σε αυτό» (Τσαούσης Δ. , 1987, σσ. 83-84). Περαιτέρω ως ένταξη (Hughes & Kroehler, 2014, σσ. 341-343) νοείται η συμμετοχή μελών διαφορετικών εθνοτικών / εθνικών / φυλετικών ομάδων στις μείζονες θεσμικές δομές. Η ένταξη συνιστά μια αμφίδρομη διαδικασία στην οποία οι μειονοτικές και πλειονοτικές ομάδες μαθαίνουν η μία από την άλλη και ανταλλάσσουν επιμέρους πτυχές του πολιτισμού τους.

Ζητήματα όπως η μετανάστευση και η ένταξη πολιτών από τρίτες χώρες κατέχουν κεντρική θέση στη δημόσια συζήτηση, διεθνώς και στην Ευρώπη. Όσον αφορά δε την ΕΕ, τα περισσότερα κράτη μέλη αντιμετωπίζουν σημαντικές προκλήσεις ως προς την ένταξη προσφύγων και μεταναστών, συμπεριλαμβανομένων των νέων κρατών μελών που μόλις προσφάτως καλούνται να διαχειρισθούν το φαινόμενο της μετανάστευσης αλλά κι εκείνων που επί δεκαετίες, αλλά όχι πάντα ικανοποιητικά, έχουν αντιμετωπίσει τις προσκλήσεις της μετανάστευσης και της

²⁶ Ο όρος «ένταξη» (integration) στην ελληνική γλώσσα απαντιέται και ως «ενσωμάτωση».

ένταξης. Οι πολιτικές ένταξης διαφοροποιούνται από κράτος σε κράτος αναλόγως τις παραδόσεις και τις θεσμικές προσεγγίσεις τους, ενώ η ΕΕ αναπτύσσει κοινές προσεγγίσεις για την ένταξη και προωθεί την ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών²⁷.

Η καταγωγή του όρου ένταξη αποδίδεται στον E.Durkheim (integration) και συγκεκριμένα ευρίσκεται ως αναφορά στο βιβλίο του *Οι κοινωνικές αιτίες της αυτοκτονίας* (Lesuicide, 1897). Ο όρος χρησιμοποιείται με δύο σημασίες: η πρώτη αφορά την ένταξη της κοινωνίας (integration de la société) με την έννοια της σύστασης και της διατήρησής της και η άλλη την ένταξη του ατόμου στην κοινωνία (integration à la société). Στη συνέχεια ο όρος χρησιμοποιήθηκε από τη Σχολή του Σικάγου και συγκεκριμένα μέσα από το βιβλίο των W.Thomas&F.Znaniecki (1918-1920) *Ο πολωνός χωρικός* (The Polish Peasant in Europe and America) όπου ο όρος ένταξη συνδέεται για πρώτη φορά με τη μετανάστευση και τη συμμετοχή των μεταναστών στην νέα κοινωνία. Το έργο αυτό στάθηκε ο προπομπός των ερευνών για την «κοινωνική αποδιοργάνωση» που ανέπτυξε στη συνέχεια η Σχολή του Σικάγου, ως εξασθένιση της ισχύος των κοινωνικών κανόνων αναφορικά με εκείνους που «δεν ήταν σε θέση να σεβαστούν τους κανόνες της χώρας από την οποία είχαν φύγει και δεν μπορούσαν ακόμα να υιοθετήσουν τους κανόνες της χώρας στην οποία είχαν εγκατασταθεί» (Schnapper, 2008, 90). Κατά συνέπεια, με τον όρο ένταξη εξεφράσθη αρχικώς η κοινωνική αναγκαιότητα της διαχείρισης του ‘νέου’ πληθυσμού. Ειδικά στις ΗΠΑ, η μετανάστευση τον 19^ο και τον 20^ο αιώνα υπήρξε δομικός παράγοντας μεταφοράς ‘πολιτισμών’ από άλλες ηπείρους και σύστασης νέων κοινωνιών. Ζητήματα, επομένως, όπως αυτά της αποκλίνουσας συμπεριφοράς, της εγκληματικότητας και της «κοινωνικής αποδιοργάνωσης» κατανοήθηκαν και ερμηνεύθηκαν ως αποτέλεσμα της μετανάστευσης.

Η σχολή του Σικάγου συνέβαλλε στη διάδοση των όρων ‘ένταξη’ και ‘αφομοίωση’ στις αρχές του εικοστού αιώνα πριν ακόμα γίνουν γνωστοί στις δημόσιες πολιτικές συζητήσεις σχετικά με τις συνέπειες της μετανάστευσης. Αυτοί οι δύο όροι αναπτύχθηκαν ως επί το πλείστον στις ΗΠΑ (αφομοίωση) και στη Δυτική Ευρώπη (ένταξη) και αναφέρονται στη διαδικασία εγκατάστασης στη χώρα υποδοχής, στην αλληλεπίδραση με την κοινωνία υποδοχής και στην κοινωνική αλλαγή που ακολουθεί τη μετανάστευση (Hamberger, 2009).

²⁷ Βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Κοινές βασικές αρχές για την ένταξη, Ανακοίνωση της Επιτροπής στο Συμβούλιο, στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στην Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και στην Επιτροπή των Περιφερειών, Τρίτη ετήσια έκθεση για τη μετανάστευση και την ένταξη Βρυξέλλες, 11.9.2007, COM(2007) 512 τελικό, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52007DC0512&from=EL>

Ο όρος ένταξη αλλάζει ως προς το περιεχόμενό του από εποχή σε εποχή και από κοινωνία σε κοινωνία. Ωστόσο, παραμένει εκτός από ‘ρευστός’ μοναδικά επίκαιρος σε όλες τις κοινωνίες και τις εποχές καθώς αφορά τον πυρήνα της κοινωνίας, δηλαδή τις κοινωνικές σχέσεις και την κοινωνική οργάνωση υπό το πρίσμα του διακυβεύματος της ευταξίας, της ευρυθμίας αλλά και της νοηματοδότησης μιας ευρείας τάξης πραγμάτων που αφορούν την κοινωνική δομή και την κοινωνική δράση. Υπό αυτή την έννοια η ένταξη είναι ένα διαρκές και συνεχές σχέδιο, κυρίως από πλευράς δημόσιας πολιτικής. Γενικότερα, η ένταξη αναφέρεται σε διαδικασίες αλληλεπίδρασης που ωθούν σε ατομικές και κοινωνικές αλλαγές. Η φύση, η ταχύτητα και η κατεύθυνση αυτών των διαδικασιών επηρεάζονται όχι μόνο από τα χαρακτηριστικά των ατόμων αλλά και από το ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο.

15.3.1. Διαστάσεις και δείκτες της ένταξης

Μολονότι δεν υπάρχει απόλυτη συναίνεση σχετικά με τους δείκτες ένταξης, ορισμένοι τομείς προσδιορίζονται ως πηγές βασικών δεικτών για την εκτίμηση της επιτυχίας της, όπως για παράδειγμα η εκπαίδευση, η πρόσβαση στην αγορά εργασίας, η στέγαση, η πρόσβαση σε κοινωνικές υπηρεσίες, η υγειονομική περίθαλψη και η συμμετοχή στην πολιτική διαδικασία. Χαρακτηριστικό είναι ότι στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Προγράμματος για την Ένταξη και την Ασφάλεια επιλέχθηκαν 18 υποσχόμενες ‘λύσεις’ για την ένταξη των μεταναστών και την κοινωνική συνοχή. Συγκεκριμένα, από ένα σύνολο 95 αιτήσεων, 52% εστίασαν στην αγορά εργασίας και την οικονομική ένταξη, 20% στην κοινωνική ενδυνάμωση, 19% στον διαπολιτισμικό διάλογο και την πολιτισμική συμμετοχή, 5% στη συμμετοχή στη (τοπική) δημόσια ζωή, και το 4% στη γραφή και την εκμάθηση της γλώσσας της χώρας υποδοχής (EPIM, 2019).

Προσεγγίζοντας το θέμα της ένταξης περισσότερο ταξινομητικά, σημειώνονται τέσσερις μεγάλες κατηγορίες δεικτών (Boswell, 2003):

1. **Πολιτισμικοί** (γνώση της γλώσσας της χώρας υποδοχής, μερική κατανόηση της κοινωνίας της και σεβασμός των βασικών της κανόνων).
2. **Κοινωνικοί** (συμμετοχή στην εκπαίδευση και σε βασικούς κοινωνικούς θεσμούς).
3. **Οικονομικοί** (πρόσβαση στην αγορά εργασίας, απασχόληση).
4. **Πολιτικοί** (ισοδυναμεί με το τελικό στάδιο της ένταξης – το δικαίωμα ψήφου,

το οποίο συνήθως αποκτάται μέσω της πολιτογράφησης).

Επιπρόσθετα, ο Rinus Penninx (2005) έχει αναπτύξει τρεις διαστάσεις της ένταξης που θεωρούνται πλέον κλασικές από τους μελετητές του σχετικού πεδίου:

1. **Νομική / πολιτική διάσταση:** Αναφέρεται στα πολιτικά δικαιώματα των μεταναστών, εάν (εύκολα ή όχι) μπορούν να αποκτήσουν ιθαγένεια, και εν γένει εάν θεωρούνται μέλη της πολιτικής κοινότητας.
2. **Κοινωνική / οικονομική διάσταση:** Αφορά τα κοινωνικά και οικονομικά δικαιώματα, ανεξάρτητα από την κτήση ιθαγένειας: π.χ. εάν οι μετανάστες έχουν τα ίδια δικαιώματα με τις αυτόχθονες εργαζόμενες, πρόσβαση σε κοινωνική ασφάλεια, επιδόματα ανεργίας κ.ά.
3. **Πολιτισμική / θρησκευτική δικαιώματα διάσταση:** Αφορά τα δικαιώματα των μεταναστών ως προς τη δυνατότητά τους να οργανωθούν και να συμμετέχουν απρόσκοπτα σε πολιτισμικές, εθνοτικές/εθνικές ή θρησκευτικές ομάδες.

Ειδικότερα για την περίπτωση των μεταναστών και σε συμπλήρωση των ανωτέρω ο R. Penninx προσθέτει, στην ήδη υπάρχουσα βιβλιογραφία για την ένταξη, δύο κεντρικά ερωτήματα προς διερεύνηση λαμβάνοντας υπόψη το ρόλο των κρατών αποστολής: πρώτον, υπάρχει σύνδεση μεταξύ των διεθνικών δραστηριοτήτων των μεταναστών και της ένταξης; Δηλαδή, όσο πιο εστιασμένοι είναι οι μετανάστες στην χώρα καταγωγής, τόσο λιγότερο υποστηρίζουν ή και αναγνωρίζουν ως χώρα διαμονής τη χώρα υποδοχής και το αντίθετο; Δεύτερον, ποιος είναι ο ρόλος των κρατών αποστολής; Είναι οι πολιτικές προσέγγισής τους προς τους μετανάστες στο εξωτερικό αντιπαραγωγικές για τις πολιτικές ένταξης; Ή θα μπορούσαν οι μεν να ενισχύουν τις δε; (Mascarenas & Penninx, 2016, σ. 5).

Από την άλλη πλευρά, είθισται για τους μετανάστες / πρόσφυγες να ομιλούν οι 'άλλοι': ερευνητές, ημεδαποί και σπανίως οι ίδιοι. Σύμφωνα με την Ύπατη Αρμοστεία τα εμπόδια που κυρίως θεωρούν οι πρόσφυγες ότι αντιμετωπίζουν ως προς την ένταξή τους περιλαμβάνουν τα κάτωθι (UNHCR, 2007):

- Δυσκολίες που οφείλονται στην έλλειψη γνώσης των τοπικών γλωσσών και των διαφορετικών πολιτισμών.

- Διακρίσεις και απρεπείς στάσεις απέναντι στους αλλοδαπούς.
- Έλλειψη κατανόησης από τις κοινωνίες υποδοχής για την ειδική κατάσταση των προσφύγων.
- Ψυχολογική επίδραση της παρατεταμένης ‘αδράνειας’/ανασφάλειας κατά τη διάρκεια των διαδικασιών εξέτασης της αίτησης ασύλου.

Η ένταξη ενέχει σημαντικό βαθμό πολυπλοκότητας, καθώς οι πρόσφυγες και οι μετανάστες δεν συνιστούν μια ενιαία και αδιαφοροποίητη ομάδα. Συνεπώς, είναι πρωταρχικής σημασίας τόσο οι πολιτικές της ένταξης να είναι κατά το μέτρο του δυνατού προσανατολισμένες στα ιδιαίτερα κοινωνικο-δημογραφικά χαρακτηριστικά τους (φύλο²⁸, εθνική ομάδα καταγωγής, εκπαιδευτικό επίπεδο) καθώς και στη συγκεκριμένη κοινωνία όπου διαβιούν (ύπαρξη δομικών ευκαιριών

Ορισμός: Σύμφωνα με την Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη, ως κοινωνική ένταξη ορίζεται η διαδικασία αλληλεπίδρασης και αμοιβαίας προσαρμογής των μεταναστών/ μεταναστριών, των αιτούντων/αιτουσών και δικαιούχων διεθνούς προστασίας καθώς και της κοινωνίας υποδοχής με στόχο τη δημιουργία κοινωνιών με ισχυρή συνοχή και την επίτευξη της συνύπαρξης με όρους ειρήνης και αλληλοκατανόησης. Υπό την έννοια αυτή και οι δύο πλευρές, αλλοδαποί και ημεδαποί, διατηρούν έναν ενεργητικό ρόλο καθ’ όλη τη διαδικασία. Εξάλλου, οι πρόσφατες εξελίξεις στην χάραξη πολιτικών παγκοσμίως αντιμετωπίζουν την ένταξη ως κάτι στο οποίο όλα τα μέλη της κοινωνίας συμμετέχουν και για το οποίο υπάρχει κοινή ευθύνη (Clarsley & Spencer, 2019).

στην τοπική/ευρύτερη κοινωνία). Σημειώνεται δε, ότι το θέμα της φυλής ή και εθνικής/εθνοτικής καταγωγής δεν έχει λάβει μεγάλη προσοχή στη μελέτη της ενσωμάτωσης των προσφύγων, αν και αξίζει περαιτέρω μελέτη (Bernstein & Dubois, 2018).

Όλα τα παραπάνω συνιστούν όχι μόνο σύνθετες αλλά και χρονοβόρες διαδικασίες. Η ένταξη απαιτεί χρόνο και πραγματώνεται σε φάσεις που ξεκινούν από την

άφιξη των ανθρώπων σε μία περιοχή, την υποδοχή τους, τις αλληπάλληλες θέσεις και ρόλους που καταλαμβάνουν και την μερική ή ολική αποδοχή των θέσεων και των ρόλων αυτών σε κάθε διαφορετική στιγμή από την κοινωνία. Για τον λόγο αυτό δεν είναι ρεαλιστικό τα κοινωνικά ζητούμενα να είναι ταυτόχρονα και πολλά και

²⁸ Ειδικά για τη γυναικεία μετανάστευση στην Ελλάδα και τις πολιτικές ένταξης βλ. Τσίγκανου & Μαράτου-Αλιμπράντη, Γυναικεία μετανάστευση στην Ελλάδα: Οδικός χάρτης πολιτικών κοινωνικής ένταξης, 2014.

απαιτητικά τόσο για τους αλλοδαπούς όσο και για τους ημεδαπούς. Η κοινωνική συμβίωση ενέχει εύθραυστες ισορροπίες γι' αυτό και η ένταση της απαίτησης 'οι άλλοι να γίνουν σας εμάς', δεν πρέπει να λειτουργεί εις βάρος μιας ήπιας και εν ευθέτω χρόνο ένταξης, πολλώ δε μάλλον όταν η χώρα υποδοχής αδυνατεί σε σημαντικό βαθμό να διασφαλίσει ένα ελάχιστο επίπεδο αξιοπρεπούς διαβίωσης για τους 'νεοεισερχόμενους' (Χριστόπουλος, 2013, σ. 67).

1.5.4. Αφομοίωση

Άλλα επίπεδα συμμετοχής διαφορετικών εθνοτικών / εθνικών / φυλετικών

στην κοινωνία είναι η αφομοίωση (assimilation).

Οι μετανάστες πρέπει να εγκαταλείψουν τα διακριτικά γλωσσικά, πολιτισμικά ή κοινωνικά χαρακτηριστικά τους και να καταστούν αδιαίρετοι από τον κυρίαρχο

Ορισμός: Η αφομοίωση αναφέρεται στις διαδικασίες μέσω των οποίων ομάδες με διακριτές ταυτότητες συγχωνεύονται πολιτισμικά και κοινωνικά και αποκτούν τα χαρακτηριστικά της κυρίαρχης κουλτούρας.

πληθυσμό. Το τελευταίο στάδιο της αφομοίωσης ονομάζεται συγχώνευση (amalgamation) στο οποίο είναι δύσκολο να ξεχωρίσει κανείς τις προηγούμενα ευδιάκριτες εθνοτικές ομάδες. Μία από τις κυριότερες παραδόσεις της αφομοίωσης είναι το ονομαζόμενο μεταφορικά ως «χωνευτήρι» (melting pot) που χαρακτηρίζει μεγάλο τμήμα της κοινωνίας των Η.Π.Α.³⁰ Στον αντίποδα του «χωνευτηρίου» υπάρχει το ονομαζόμενο ως «δοχείο σαλάτας» (salad bowl), που ως 'μοντέλο' εμπίπτει στην πλουραλιστική παράδοση διαχείρισης της διαφορετικότητας. Στην περίπτωση αυτή δημιουργείται ένα μίγμα διαφορετικών πολιτισμών αλλά κάθε πολιτισμός διατηρεί τη δική του ταυτότητα προσθέτοντας στη γεύση του συνόλου. Ο πλουραλισμός χαρακτηρίζεται από αμοιβαίο σεβασμό εκ μέρους όλων των πολιτισμών, τόσο κυρίαρχων όσο και υποδεέστερων, δημιουργώντας ένα πολυπολιτισμικό περιβάλλον αποδοχής. Στην πραγματικότητα, ο πραγματικός πλουραλισμός είναι ένας δύσκολος στόχος που πρέπει να επιτευχθεί. Σε κάθε

29 Ο ορισμός αυτός ευρίσκεται στο κείμενο «Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη» (αναρτημένο κείμενο στην ιστοσελίδα του πρώην Υπουργείου Μεταναστευτικής Πολιτικής, Ιούνιος 2019, <https://migration.gov.gr/wp-content/uploads/2020/05/B6.-Εθνική-Στρατηγική-2019.pdf>)

30 Πράγματι το «χωνευτήρι» εκφράζει μερικές από τις όψεις της αφομοίωσης στις Η.Π.Α., ωστόσο, ο «αγγλικός πολιτισμός» κυριάρχησε και μόνο εν μέρει αντανάκλα την επίδραση των διαφόρων ομάδων που συνθέτουν τον πολιτισμό των βορειοαμερικανών στις Η.Π.Α. (Giddens, 2002, σ. 334).

περίπτωση αυτό που δεν πρέπει συμβεί είναι ο πλήρης διαχωρισμός μεταξύ των πολιτισμών των προσφύγων / μεταναστών και αυτού της κοινωνίας υποδοχής.

Η αλήθεια είναι ότι στο πεδίο της δημόσιας συζήτησης παρατηρείται μία έντονη ‘πολεμική’ όσον αφορά την επιλογή των όρων (ένταξη, αφομοίωση, πλουραλισμός κ.ά.), η οποία συχνά δεν αφορά την ουσία αλλά τις λέξεις που θα χρησιμοποιηθούν ανάλογα με τις κρατούσες πολιτικές ιδέες (Schnapper, 2008, σ. 40). Για τον λόγο αυτό είναι σημαντικό να διακρίνουμε μεταξύ της ένταξης «ως ζητούμενο ή αποτέλεσμα δημόσιων πολιτικών και της ενσωμάτωσης ως επιστημονικού όρου που εκφράζει μια κοινωνική διαδικασία και εμπεριέχει περιγραφή καταστάσεων και ανάλυση κοινωνικών σχέσεων» (Schnapper, 2008, σ. 55).

1.5.5. Επιπολιτισμός και επιπολιτισμική πίεση

Ο επιπολιτισμός (acculturation) (Ward, Bochner, & Furnham, 2001, pp. 43-44) συνιστά μια δυναμική και όχι μια στατική διαδικασία και αφορά τη διαπολιτισμική μετάβαση από τον έναν πολιτισμό στον άλλο ως ένα σημαντικό

γεγονός στη ζωή ενός ατόμου που περιλαμβάνει

ασυνήθιστες αλλαγές και νέες μορφές διαπολιτισμικής επαφής. Οι αλλαγές αυτές μπορεί να θεωρηθούν ως προκλητικές, χαοτικές ή αποπροσανατολιστικές.

Ωστόσο τα άτομα είναι σπανίως εξοπλισμένα,

Ορισμός: Ο επιπολιτισμός αναφέρεται σε αλλαγές που προκύπτουν ως αποτέλεσμα της διαρκούς αλληλεπίδρασης μεταξύ ατόμων διαφορετικής πολιτισμικής προέλευσης που έχει ως αποτέλεσμα την αλλαγή του αρχικού πολιτισμικού μοτίβου του επιπολιτιζόμενου (πολιτισμός καταγωγής) ή του γηγενούς πληθυσμού ή και των δύο πλευρών (Berry, 1997).

τουλάχιστον κατά τα πρώτα στάδια της μετάβασης, να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά ή να διαχειριστούν με επάρκεια ένα ευρύ φάσμα απαιτητικών καταστάσεων και νέα, μη οικεία πρότυπα κοινωνικών αλληλεπιδράσεων. Ανάλογα με τις επιμέρους προσεγγίσεις, η κατάσταση αυτή μπορεί να περιγραφεί με όρους εξουθενωτικού στρες ή ελλείματος κοινωνικών δεξιοτήτων. Και στις δύο περιπτώσεις, τόσο οι προσωπικοί παράγοντες όσο και οι περιστασιακοί απαιτούν γνωστική, συναισθηματική, συμπεριφορική ανταπόκριση για τη διαχείριση του

άγχους και την απόκτηση των ειδικών εκείνων δεξιοτήτων που προϋποθέτει ο νέος πολιτισμός. Στο μακροεπίπεδο οι παράγοντες που αφορούν τη διαχείριση του άγχους και εν γένει την ανάπτυξη του ατόμου με βάση τον νέο πολιτισμό είναι σημαντικοί και περιλαμβάνουν τόσο τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της κοινωνίας υποδοχής, όπως οι στάσεις απέναντι σε άλλες από την κυρίαρχη εθνική/εθνοτική/πολιτισμική ομάδα. Ομοίως, στο μικροεπίπεδο, τα χαρακτηριστικά του ατόμου παίζουν σπουδαίο ρόλο και σχετίζονται με παράγοντες όπως η γλωσσική ικανότητα, η ατομική ταυτότητα, οι σχέσεις της εσω-ομάδας και η υποστήριξη προς τα μέλη της. Τα ανωτέρω στοιχειοθετούν την κατάσταση της επιπολιτισμικής πίεσης (acculturation strain/stress) που αναφέρεται στις ψυχολογικές και συναισθηματικές προκλήσεις προσαρμογής και ενσωμάτωσης στον νέο πολιτισμό.

1.5.6. Πολιτισμικό σοκ

Σχεδόν όλοι/ες όσοι/ες περνούν κάποιο χρονικό διάστημα εκτός της χώρας όπου γεννήθηκαν και μεγάλωσαν βιώνουν πολιτισμικό σοκ (culture shock). Για παράδειγμα, φοιτητές/τριες στο πλαίσιο ανταλλαγής, ομογενείς, μετανάστες και πρόσφυγες ακόμα και τουρίστες έχουν την εμπειρία του πολιτισμικού σοκ σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό. Συχνά δεν χρειάζεται κάποιος/α να εγκαταλείψει τη χώρα του/της για να βιώσει το πολιτισμικό σοκ. Αρκεί π.χ. να αλλάξει εργασιακό περιβάλλον και να έρθει αντιμέτωπος/η με μια διαφορετική κουλτούρα από εκείνη με την οποία ήταν εξοικειωμένος/η. Το πολιτισμικό σοκ αφορά το :

«1. Το ξάφνιασμα και τη δυσκολία προσαρμογής κατά την επαφή με κοινωνικές και πολιτισμικές συνθήκες νέες και διαφορετικές από αυτές που έχει κανείς κοινωνικοποιηθεί. 2. Τη δυσκολία αναπροσαρμογής στις κοινωνικές και πολιτισμικές συνθήκες της κοινωνίας του ενός ατόμου που έχει εκτεθεί για πολύ καιρό σε εντελώς διαφορετικές συνθήκες» (Τσαούσης, 1987, p. 226).

Ο όρος εμφανίστηκε στη βιβλιογραφία πρώτη φορά από τον Kalvero Oberg, το 1960 ως το άγχος που προκύπτει από την απώλεια όλων των γνωστών σημείων και συμβόλων μας της κοινωνικής επαφής. Αυτά τα σημάδια ή τα συνθήματα περιλαμβάνουν τους χίλιους και έναν τρόπους με τους οποίους προσανατολιζόμαστε στις καταστάσεις της καθημερινής ζωής (Oberg, 1960).

Τα πέντε στάδια του πολιτισμικού σοκ (Pedersen, 1995):

1. **Μήνας του μέλιτος** (Honeymoon stage): περιέργεια και ενθουσιασμός όπως

τουρίστας, ενώ οι ρίζες του ατόμου παραμένουν στη χώρα καταγωγής.

2. **Έλλειψη αίσθησης προσανατολισμού** (disorientation):

αποσύνθεση/αποδόμηση σχεδόν όλων όσα μέχρι πρότινος ήταν γνωστά και οικεία. Το άτομο βιώνει πιεστικά τις απαιτήσεις του νέου πολιτισμικού περιβάλλοντος. Το άτομο αισθάνεται αποπροσανατολισμένο, ανεπαρκές και ενοχοποιεί τον εαυτό του.

3. **Οξύθυμία και εχθρότητα** (irritability and hostility): Το άτομο βιώνει θυμό και επανατοποθετείται απέναντι στη νέα κουλτούρα, η οποία προκαλεί δυσκολίες και αίσθηση ανεπάρκειας από πλευράς του.

4. **Προσαρμογή και ενσωμάτωση** (adjustment and integration): Το άτομο αρχίζει να υιοθετεί νέα πρότυπα και να προσανατολίζεται στο νέο πολιτισμικό περιβάλλον. Όλο και περισσότερο το άτομο αναγνωρίζει τα θετικά και αρνητικά στοιχεία του κάθε πολιτισμού.

5. **Διπολιτισμικότητα** (biculturality): Το άτομο αποκτά άνεση και ευχέρεια και στους δύο πολιτισμούς.

Η διάρκεια και η έκταση του πολιτισμικού σοκ επηρεάζεται κατά κύριο λόγο από τις κάτωθι προϋποθέσεις (Furnham & Bochner, 1982, p. 171):

(1) **Πολιτιστικές διαφορές** – Διαφορές μεταξύ του ίδιου και του ξένου πολιτισμού. Δεδομένου ότι οι διαφορές αυτές είναι πολυδιάστατες, οι πολιτισμοί μπορεί να είναι πολύ παρόμοιοι σε έναν παράγοντα και διαφορετικοί σε άλλους

(2) **Ατομικές διαφορές** – Διαφορές στην προσωπικότητα και την ικανότητα αντιμετώπισης νέων περιβαλλόντων. Εδώ περιλαμβάνονται κοινωνικο-δημογραφικά χαρακτηριστικά όπως, όπως η ηλικία, το φύλο, το κοινωνικο-οικονομικό στρώμα και η εκπαίδευση.

(3) **Η εμπειρία της παραμονής** - Οι εμπειρίες που έχουν οι νεοφερμένοι σε ένα καινούργιο περιβάλλον και η μεταχείριση που λαμβάνουν από τα μέλη της κοινωνίας υποδοχής επηρεάζουν έντονα τη διαδικασία προσαρμογής.

Ορισμός: Ο αποπροσανατολισμός του ατόμου που προκύπτει από την επαφή του με έναν άγνωστο και ασυνήθιστο τρόπο ζωής (Macionis & Plummer, 1997, p. 125). Με την ευρύτερη έννοια πολιτισμικό σοκ μπορεί να υπάρξει κάθε φορά που ένα άτομο έρχεται αντιμέτωπο με μία νέα κατάσταση η οποία δεν περιλαμβάνει οικεία και αναγνωρίσιμα για το άτομο στοιχεία.

1.5.7. Πολιτισμική συνειδητοποίηση

Η ικανότητα που αναπτύσσει σταδιακά το άτομο να αξιολογεί και να κρίνει τις πρακτικές, τις απόψεις και τα υλικά αγαθά που 'παράγει' τόσο ο 'οικείος' όσο και ο 'ξένος' πολιτισμός είναι μια δύσκολη διαδικασία και αποκτάται σε βάθος χρόνου. Αποτελεί, εν πολλοίς, μια 'αποκάλυψη' του ατόμου για τους δύο (ή περισσότερους) πολιτισμούς με τους οποίους έρχεται σε επικοινωνία και αλληλεπίδραση υπό το φως της οποίας τους προσεγγίζει, τους νοηματοδοτεί και τους ερμηνεύει εκ νέου.

Σύμφωνα με τον Baker (Baker, 2011, p. 203) διακρίνονται τρία επίπεδα πολιτισμικής συνειδητοποίησης (cross-cultural awareness):

1. **Βασική πολιτισμική συνειδητοποίηση:** γενική συνειδητοποίηση του ρόλου που διαδραματίζουν οι πολιτισμοί στην επικοινωνία τη 'δικιά' μας και των 'άλλων'.
2. **Προχωρημένη πολιτισμική συνειδητοποίηση:** συνειδητοποίηση της πολυπλοκότητας των πολιτισμών.
3. **Διαπολιτισμική συνειδητοποίηση:** συνειδητοποίηση του ρόλου των πολιτισμών στη διαπολιτισμική επικοινωνία.

Ορισμός: Η κατανόηση της φύσης των πολιτισμικών κανόνων που οδηγεί στην ικανότητα του ατόμου να συγκρίνει και να διαμεσολαβεί μεταξύ διαφορετικών πολιτισμικών κανόνων που είναι παρόντες στην διαπολιτισμική επικοινωνία (Baker, 2011, p. 200)

Μελέτη Περίπτωσης

ΠΟΛΙΤΕΣ ΤΡΙΩΝ ΞΕΧΩΡΙΣΤΩΝ ΧΩΡΩΝ

Φτάνετε από τρεις ξεχωριστές χώρες για μία συνάντηση με εκπροσώπους του Ελληνικού Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου. Πρέπει να γνωριστείτε με όσους περισσότερους ανθρώπους από τις άλλες δύο χώρες μπορείτε, συστήνοντας τον εαυτό σας και ανοίγοντας σύντομες συζητήσεις μεταξύ σας.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΕΣ

Αφουγκράζεσθε από κοντά τις συζητήσεις

Μοίρασμα καρτών – δεν αποκαλύπτεται τι αναγράφεται στις κάρτες έως και το τέλος του παιχνιδιού

Ερωτήσεις /διαδικασία:

Περιγραφή των ανθρώπων από την άλλη χώρα (επίθετα)

-οι κόκκινοι τους κίτρινους και οι άσπροι τους κίτρινους

-οι άσπροι τους κόκκινους και οι κίτρινοι τους κόκκινους

-οι κίτρινοι τους κόκκινους και τους άσπρους

Ερωτήσεις:

Τι μάθατε από τις άλλες κουλτούρες;

Τι ρόλο έπαιξε η φυσική επαφή σε εσάς;

Τι προκάλεσε (ή τι θα μπορούσε να προκαλέσει) συγκρούσεις;

Υπήρχαν ομοιότητες με τη δική σας κουλτούρα;

Πώς νοιώθατε όσο συμμετείχατε στο παιχνίδι;

Τι προσέξατε όσο παρατηρούσατε το παιχνίδι; (ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΕΣ)

Στο τέλος αποκαλύπτεται τι γράφουν οι κάρτες.

Έρχεσαι από την Άσπρη Χώρα. Σου αρέσει να συναντάς ανθρώπους και εκφράζεις τον ενθουσιασμό σου κάνοντας πολλές χειρονομίες. Όταν συναντάς κάποιον, αγγίζεις τους λοβούς των αυτών σου και υποκλίνεσαι για να πεις «γεια» ευγενικά.

Έρχεσαι από την Κίτρινη Χώρα. Στη χώρα σου οι άνθρωποι ευγενικά αλλά συνεχόμενα αγγίζουν ο ένας το μπράτσο του άλλου, όταν μιλούν μεταξύ τους. Σας αρέσει να συναντάτε ξένους αλλά αποφεύγετε τους ανθρώπους από την Άσπρη Χώρα.

Έρχεσαι από την Κόκκινη Χώρα. Σου αρέσει να συναντάς ξένους αλλά απεχθάνεσαι να σε αγγίζουν άγνωστοι. Στη χώρα σου σπανίως κοιτάει ο ένας τον άλλο στα μάτια και πάντα αποφεύγετε να κοιτάτε στα μάτια τον άλλον όταν συναντιέστε για πρώτη φορά.

Ερωτήσεις για σκέψη

1. Ποια είναι η σχέση μεταξύ πολιτισμού και κοινωνίας;
2. Υπάρχει σήμερα κατ'αναλογία με την παγκόσμια οικονομία ένας παγκόσμιος πολιτισμός;
3. Θεωρείτε ότι οι ευρωπαϊκές πολιτισμικές αξίες αλλάζουν; Αν όχι, γιατί; Αν ναι, πώς και για ποιον λόγο;
4. Θεωρείτε ότι η κοινωνική ταυτότητα ενός ατόμου αποτελεί σήμερα μία έννοια με στιβαρό ή ρευστό περιεχόμενο;
5. Για ποιους λόγους αυτονόητες διαφορές μεταξύ των ομάδων / ατόμων αποκτούν ιδιαίτερη σημασία και επηρεάζουν την καθημερινή μας ζωή;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

2. Αναπαραστάσεις και στάσεις απέναντι στην ετερότητα: Η πρόσληψη του «Άλλου»

Έννοιες-κλειδιά

- **Στερεότυπα:** Αυθαίρετες, υπεραπλουστευμένες και γενικευμένες (θετικές ή/και αρνητικές αντιλήψεις).
- **Προκαταλήψεις:** Εκ των προτέρων αρνητικά διαμορφωμένη γνώμη, κρίση ή στάση, χωρίς τη σε βάθος έρευνα των πραγμάτων.
- **Ρατσισμός:** Συστηματική προκατάληψη έναντι μιας φυλετικής, εθνικής, κοινωνικής, θρησκευτικής κτλ. ομάδας που εκδηλώνεται με τη δυσμενή διάκριση, την περιθωριοποίηση και τον κοινωνικό αποκλεισμό των μελών της.
- **Εθνικισμός:** Η φανατική εξύμνηση κάθε όψης της εθνικής ζωής, η οποία υποτιμά και καταπολεμά κάθε στοιχείο που αναπαρίσταται ως «ξένο».

Πηγή: Κασιμάτη, Γ., Σ. Γεωργούλα, Μ. Παπαϊωάννου, Ι. Πράνταλου (2015). Κοινωνιολογία. Αθήνα: ΙΤΥΕ ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.

2.1. Κοινωνικές στάσεις

Οι στάσεις συμβάλλουν στη διαμόρφωση της κοινωνικής συμπεριφοράς του ατόμου και των ευρύτερων κοινωνικών ομάδων και μέσα από τη μελέτη τους καθίσταται εφικτή η ερμηνεία, η πρόβλεψη και, ως ένα βαθμό, ο έλεγχός τους (Κοκκινάκη, 2006, σ. 92). Ο όρος attitude «προήλθε από τη λατινική λέξη *aptitudo* που σημαίνει ικανότητα (*fitness*), γι' αυτό και κατά την αρχική χρήση του όρου μια στάση εθεωρείτο ότι καθιστά κάποιον ικανό να εμπλακεί στην εκτέλεση ενός έργου» (Μιχαλοπούλου, 2002, σ. 11). Οι κοινωνικές στάσεις σε σχέση με την «κοινή γνώμη»

αποτελούν διαφορετική έννοια, αν και πολλές φορές στη βιβλιογραφία καταγράφεται εναλλαγή των δύο όρων στο ίδιο κείμενο, χωρίς να αποσαφηνίζεται το ακριβές περιεχόμενό τους.

Πολλοί παράγοντες επηρεάζουν τη διαδικασία διαμόρφωσης της κοινής γνώμης, κάθε ένας από τους οποίους σε διαφορετικές στιγμές της διαδικασίας παίζει και διαφορετικό ρόλο (Hoffman&al., 2007) Γι' αυτό θα πρέπει να ληφθούν υπόψη παράγοντες, όπως οι προδιαθέσεις, η χρήση των M.M.E., η διαπροσωπική συζήτηση καθώς και η πρόσληψη της άποψης που έχει η κοινότητα για τα συγκεκριμένα θέματα. Όσον αφορά το σθένος τους³¹, αυτό ποικίλει. Οι στάσεις μπορεί να είναι εφήμερες ή ιδιαίτερα ανθεκτικές σε διάφορες πειστικές εκκλήσεις (RobertsJ.V. &Hough, 2002, p. 17). Ωστόσο, οι αξιολογήσεις ενός ατόμου για ένα ζήτημα ή ένα πρόσωπο μπορεί να αλλάζουν γρήγορα, όσο προστίθενται νέες πληροφορίες. Αντίθετα βασικά γνωρίσματα της προσωπικότητας ενός ατόμου μετασχηματίζονται πιο δύσκολα (Ajzen, 1988, p. 7).

Σχετικά με τη συμβολή των κοινωνικών στάσεων στην συμπεριφορά, οι μελετητές συχνά δεν συναινούν μεταξύ τους, θεωρώντας ότι είτε οι στάσεις είναι ένας από τους παράγοντες που επηρεάζουν τη συμπεριφορά είτε ότι μπορεί να μην οδηγούν σε πράξη, δηλαδή, να μην αποκαλύπτονται πλήρως, ακριβώς επειδή η εκδήλωση της συμπεριφοράς εξαρτάται κάθε φορά από το πλαίσιο μέσα στο οποίο λαμβάνει χώρα(Jary & Jary, χ.η., σσ. 60-61). Ανεξάρτητα όμως από αυτούς τους παράγοντες και όσον αφορά την τελική επίδρασή τους στη συμπεριφορά, οι κοινωνικοί κανόνες, η εσωτερικήευση των οποίων είναι απαραίτητη για την κοινωνική ένταξη, επιδρούν σε σημαντικότερο βαθμό στη διαμόρφωση της συμπεριφοράς από ότι οι στάσεις (Κοκκινάκη, 2006, σ. 134).

Σε σχέση με τη γνώμη, «η στάση διαφοροποιείται επειδή είναι περισσότερο βαθιά, λιγότερο ορθολογική και παρουσιάζει διάρκεια συχνά πολύ μεγάλη. Όσο για τη γνώμη, αυτή είναι περισσότερο ορθολογική και συνιστά μίαν αντίδραση συμπτωματική ή μεμονωμένη. Μπορεί να υποστηρίξει κάποιος πως οι στάσεις είναι το υπόβαθρο των γνωμών και των λοιπών τυποποιημένων συμπεριφορών» (Javeau, 2007, σ. 105). Οι γνώμες μπορούν να έρθουν σε αντίφαση με τις στάσεις και συνδέονται με στερεότυπα και προκαταλήψεις.

Σημαντική είναι η καταγραφή του V. Price, στο κλασικό πλέον βιβλίο *Κοινή*

³¹ Το σθένος των στάσεων «καθορίζει τη χρονική σταθερότητα των στάσεων, την αντίστασή τους στην αλλαγή και το βαθμό στον οποίο επηρεάζουν την επεξεργασία πληροφοριών και τη συμπεριφορά», βλ. Κοκκινάκη, Φ. (2006), σ. 121.

Γνώμη, για τη σχέση μεταξύ γνώμης και στάσης. Ο Price υποστηρίζει ότι η γνώμη είναι παρατηρήσιμη και λεκτική απόκριση σε κάποιο ζήτημα και όχι κεκαλυμμένη ψυχολογική διάθεση ή τάση. Δεύτερον, η στάση υποδηλώνει συναίσθημα, ενώ η γνώμη στρέφεται προς τη νόηση. Τέλος, ο V.Price αναφέρει η στάση είναι ένας «συνολικός, διαρκής προσανατολισμός σε μια γενική πράξη ερεθισμάτων», σε αντίθεση με τη γνώμη που αναφέρεται «σε συγκεκριμένο ζήτημα σε δεδομένο πλαίσιο συμπεριφοράς» (Price, 1996, σσ. 88-89).

2.1.1. Τρισδιάστατο μοντέλο στάσεων

Κάθε στάση αποτελείται από τρεις δομικές κατηγορίες (Ajzen, 1988, σσ. 4-5): τις *γνωστικές* (πεποιθήσεις, ιδέες), τις *συναισθηματικές* (συναισθήματα, όπως φόβος, συμπάθεια, μίσος) και τις *συμπεριφορικές* (τάση να πράξει κανείς με συγκεκριμένο τρόπο). Οι πρώτες εκφράζουν τις *πεποιθήσεις* απέναντι στο αντικείμενο της στάσης, οι δεύτερες τα *συναισθήματα* και οι τρίτες την πιθανή κλίση για *δράση*. Ο διαχωρισμός αυτός υποστηρίζει ότι η στάση συνιστά πολυδιάστατη κατασκευή, ωστόσο, έχει ασκηθεί έντονη κριτική³² του μοντέλου αυτού. Μερικώς τροποποιημένο, το μοντέλο αυτό ιεραρχείται και η γνώση και το συναίσθημα θεωρούνται παράγοντες πρώτης τάξης, ενώ η κλίση για συμπεριφορά παράγοντας δεύτερης τάξης.

2.2.2. Στάσεις επιφάνειας και εσωτερικές στάσεις

Πολλές φορές ο τρόπος που δομούνται οι στάσεις θυμίζει ιστό αράχνης. (Stalans, 2002, p. 18). Συχνά είναι ενσωματωμένες σε άλλες στάσεις και συνδέονται με εικόνες, πεποιθήσεις, συναισθήματα και εμπειρίες. Κάποιες στάσεις ανακαλούνται πιο εύκολα στη μνήμη από άλλες. Σύμφωνα με τη γνωστική ψυχολογία, υπάρχουν τουλάχιστον δύο στρώματα στάσεων στη μνήμη. Το πρώτο περιέχει τις στάσεις «επιφάνειας» (*surface attitudes*) και το άλλο τις «εσωτερικές» στάσεις (*inner attitudes*). Η δυνατότητα πρόσβασης στις πρώτες είναι πιο εύκολη, διότι συνδέονται περισσότερο με πολιτικές και θρησκευτικές αξίες, οι οποίες συζητούνται ή απασχολούν τη σκέψη συχνότερα.

³² Για παράδειγμα ένα άτομο μπορεί να αισθάνεται άβολα σ' ένα νοσοκομείο (αρνητικό συναίσθημα απέναντι στο ιατρικό επάγγελμα) αλλά ταυτόχρονα να πιστεύει ότι οι γιατροί γνωρίζουν πολύ καλά τη δουλειά του (θετικό γνωστικό στοιχείο) και να συμφωνεί να εγχειρισθεί (συμπεριφορικό στοιχείο).

2.2.3. Λειτουργίες των στάσεων

Οι λειτουργίες που επιτελούν οι στάσεις σύμφωνα με την προσέγγιση του Katz είναι τέσσερις (Katz, 1960, p. 170):

1. η *οργανική, προσαρμοστική ή ωφελμιστική λειτουργία*: επηρεασμένη από τον Bentham, στοχεύει στην εξασφάλιση των θετικών συνεπειών,
2. η *εγω-αμυντική λειτουργία*: επηρεασμένη από τον Freud, αποτελεί μηχανισμό προστασίας από τις δυσκολίες του εξωτερικού κόσμου,
3. η *λειτουργία έκφρασης αξιών*: αναφέρεται στην ευχαρίστηση που προκύπτει από την έκφραση στάσεων σύμφωνων με το σύστημα αξιών και την αυτο-εικόνα του ατόμου,
4. η *γνωσιακή λειτουργία*: αφορά την προσπάθεια οργάνωσης των νοημάτων, των προσλήψεων και των πεποιθήσεων του ατόμου έτσι ώστε να παρέχουν συνέπεια και σαφήνεια για το άτομο.

Οι ορισμοί που έχουν διατυπωθεί για τις στάσεις είναι συχνά συμπληρωματικοί ή αλληλεπικαλυπτόμενοι. Ωστόσο, κεντρικό χαρακτηριστικό των περισσότερων ορισμών είναι ότι οι στάσεις εκφράζουν πάντα μια αξιολόγηση για κάποιο πρόσωπο, αντικείμενο ή κατάσταση (Κοκκινάκη, 2006, p. 93).

Ορισμός: Σύμφωνα με τον ορισμό του D.Katz η στάση «είναι η προδιάθεση ενός ατόμου απέναντι σε κάποιο σύμβολο ή αντικείμενο ή πλευρά (aspect) του κόσμου του με ευνοϊκό ή δυσμενή τρόπο [...] Όταν συγκεκριμένες στάσεις οργανώνονται σε μια ιεραρχική δομή, τότε αποτελούν σύστημα αξιών» (Katz, 1960, p. 168). Ο Katz, όμως, επιχειρεί μια σημαντική διάκριση, αναφέροντας ότι «όλες οι στάσεις περιλαμβάνουν πεποιθήσεις αλλά όλες οι πεποιθήσεις δεν είναι στάσεις» (Katz, 1960, p. 168).

2.2. Κοινωνικές αναπαραστάσεις

Οι σχέσεις μεταξύ των μελών στο διατομικό ή δια-ομαδικό επίπεδο προϋποθέτουν την ύπαρξη των κοινωνικών αναπαραστάσεων (Παπαστάμου, 1989, σ. 416). Η έννοια αναπτύχθηκε από τον Moscovici και συνδέεται, ως ένα βαθμό, με την έννοια των συλλογικών αναπαραστάσεων του Durkheim. Οι συλλογικές αναπαραστάσεις «αντικατοπτρίζουν τη συλλογική εμπειρία της ομάδας και δεν είναι μόνο αντικείμενα αλλά και έννοιες που εκφράζουν αντιλήψεις για τη ζωή και τον

κόσμο» (Τσαούσης, 1987, σ. 249) και ‘εκτοπίζουν’ εν μέρει, την παλαιότερη έννοια της «συλλογικής συνείδησης» που είχε αναπτύξει ο Durkheim (Scott & Marshall, 2005, p. 87). Ο Durkheim θεωρεί ότι οι συλλογικές αναπαραστάσεις «*εκφράζουν πρώτα απ’ όλα καταστάσεις της κοινότητας, εξαρτώνται από τον τρόπο με τον οποίο συντίθεται και οργανώνεται η κοινότητα, από τη μορφολογία της, από τους θρησκευτικούς, ηθικούς και οικονομικούς θεσμούς της κ.λπ.[...]. Οι αναπαραστάσεις που την εκφράζουν [κοινωνία] έχουν επομένως ένα τελείως διαφορετικό περιεχόμενο από τις καθαρά ατομικές αναπαραστάσεις και μπορούμε να είμαστε εκ των προτέρων σίγουροι ότι οι πρώτες προσθέτουν κάτι στις δεύτερες*»³³.

Σύμφωνα με τον Moscovici οι κοινωνικές αναπαραστάσεις έχουν δύο όψεις: την όψη της εικόνας και την όψη της σημασίας (μία εικόνα σε μία σημασία και μία σημασία σε κάθε εικόνα), γι’ αυτό αποτελούν ειδική μορφή σκέψης που διαφέρει από τις ιδεολογίες ή τις επιστημονικές ιστορίες (επεξεργασμένα θεωρητικά σχήματα) και από τις εικόνες που προκύπτουν ως απόρροια των αντιλήψεων (Παπαστάμου, 1989, σσ. 418-419). Η λειτουργία των κοινωνικών αναπαραστάσεων διακρίνεται από δύο γενικά χαρακτηριστικά: την αντικειμενοποίηση και την επικέντρωση. Η πρώτη μετατρέπει το αφηρημένο σε συγκεκριμένο (μία έννοια σε εικόνα) και η δεύτερη ενσωματώνει ό,τι νέο στην γνωστική μας δομή, προκειμένου να γίνει οικείο, ερμηνεύσιμο και κατατάξιμο.

Οι κοινωνικές αναπαραστάσεις, σε αντίθεση με τις συλλογικές αναπαραστάσεις, είναι πιο δυναμικές και ευμετάβλητες μορφές σκέψης, συνιστούν ένα κοινό πλαίσιο αναφοράς μέσα στο οποίο λαμβάνει χώρα η επικοινωνία και καθιστούν εφικτή την κατανόηση του κόσμου και την νοηματοδότησή του, συμπεριλαμβάνοντας και το περιεχόμενο αυτής της νοηματοδότησης (Χρυσόχου, 2008). Ωστόσο, υπάρχουν «ηγεμονικές» αναπαραστάσεις, οι οποίες κατέχουν τόσο κεντρικό ρόλο στην κουλτούρα που δεν είναι δυνατή η απομάκρυνση από αυτές (Howarth, 2006, p. 696). Ένα τέτοιο παράδειγμα είναι η έννοια της δικαιοσύνης. Οι κοινωνικές αναπαραστάσεις υπάρχουν και έξω από το υποκείμενο και όχι μόνο μέσα σ’ αυτό, προϋπάρχουν της γέννησής του, δομούν και αναδομούν τις κοινωνικές ταυτότητες σε αλληλεπίδραση με τους άλλους και το σημείο εκκίνησής τους είναι η κοινωνική γνώση, ενώ των στάσεων είναι το άτομο (Howarth, 2006, pp. 697-698).

³³ Durkheim, E. (1968) [1912] *Les formes élémentaires de la vie religieuse*, PUF, σ. 12-28, όπως αναφέρεται μεταφρασμένο από την Ανθογαλίδου, Θ., στο Ντυρκέμ, Ε. (1968) «Συλλογικές αναπαραστάσεις και αντιληπτικές κατηγορίες», στο Virtual School, The sciences of Educations Online, τόμ. 1, τεύχ. 1, <http://web.auth.gr/virtualschool/1.1/TheoryResearch/DurkheimRepresentations.html>, σ. 5.

Συμβιβαστική εκδοχή των παραπάνω διαφοροποιήσεων είναι ότι οι στάσεις συνιστούν έκφραση των κοινωνικών αναπαραστάσεων.

Η μελέτη των προαναφερθεισών εννοιών και η περαιτέρω διεύρυνση και κατανόησή τους συνεισφέρουν στην πληρέστερη ερμηνεία της κοινωνικής δράσης και της σχέσης της με την κοινωνική δομή, των στοιχείων, δηλαδή, που συνθέτουν το μακρο-επίπεδο της κοινωνίας. Σε κάθε περίπτωση θα πρέπει να προσεγγισθούν υπό το πρίσμα της κοινωνίας ως υποκειμενικής πραγματικότητας, όπως αυτή προσλαμβάνεται και εσωτερικεύεται από το άτομο, στο πλαίσιο της πρωτογενούς και δευτερογενούς κοινωνικοποίησης, συντηρείται και μετασχηματίζεται, διαμορφώνοντας εν τέλει την ταυτότητα του υποκειμένου, η οποία διατηρεί διαλεκτική σχέση με την κοινωνία (Berger & Luckman, 2003, σσ. 239-328).

Ορισμός: Σύστημα αξιών, ιδεών και πρακτικών με διπλή λειτουργία: πρώτον, να εγκαθιδρύσει μια τάξη που θα επιτρέπει στα άτομα να προσανατολίζονται στον υλικό και κοινωνικό τους κόσμο και να τον κατακτούν· και δεύτερον, να καταστεί δυνατή η επικοινωνία μεταξύ των μελών μιας κοινότητας, παρέχοντάς τους έναν κώδικα κοινωνικής ανταλλαγής και έναν κώδικα για την ονομασία και τη σαφή ταξινόμηση των διαφόρων πτυχών του κόσμου τους και της ατομικής και ομαδικής ιστορίας τους (Moscovici, 1973).

2.3. Προκαταλήψεις, στερεότυπα, διακρίσεις

Στις καθημερινές μας συζητήσεις πολύ συχνά οι όροι στερεότυπα, προκατάληψη, διάκριση και ρατσισμός χρησιμοποιούνται εναλλακτικά. Ωστόσο είναι σημαντικό να διακρίνουμε εξ' αρχής τις διαφορές μεταξύ τους: τα στερεότυπα είναι υπερ-απλοποιημένες ιδέες για ομάδες ανθρώπων, η προκατάληψη αναφέρεται σε σκέψεις και συναισθήματα γι' αυτές τις ομάδες, ενώ η διάκριση αναφέρεται σε ενέργειες απέναντί τους.

2.3.1. Προκαταλήψεις

Η προκατάληψη αναφέρεται σε πεποιθήσεις, σκέψεις, συναισθήματα και στάσεις που έχει κάποιος για μια ομάδα. Η προκατάληψη δεν βασίζεται στην εμπειρία. Αντίθετα, προέρχεται εκτός της πραγματικής εμπειρίας.

Η φυλετική και εθνική προκατάληψη είναι από τις πιο ισχυρές. Ο ρατσισμός είναι ένας τύπος προκατάληψης που χρησιμοποιείται για να δικαιολογήσει την πεποίθηση ότι μια φυλετική κατηγορία είναι κάπως ανώτερη ή κατώτερη από τις άλλες. Η Ku Klux Klan είναι ένα παράδειγμα ρατσιστικής οργάνωσης. Η πίστη των μελών της στην λευκή υπεροχή έχει ενθαρρύνει έναν αιώνα για εγκλήματα μίσους και ρητορική μίσους. Ωστόσο, τις τελευταίες δεκαετίες αναγνωρίστηκαν ή συγκροτήθηκαν νέες μορφές προκατάληψης όπως αυτές εναντίον των γυναικών, των ατόμων με προβλήματα στην κίνηση, φορέων και ασθενών AIDS κ.λπ.

Η προκατάληψη θεωρεί ότι όλα τα μέλη της ομάδας έχουν ομοιογενή χαρακτηριστικά (παραβλέποντας τις επιμέρους ιδιαιτερότητες του ατόμου ή των υπο-ομάδων της ομάδας) και αντιστέκεται σε κάθε νέο στοιχείο που απειλεί να την ανατρέψει. Γενικότερα οι απόψεις που έχουν εκ των προτέρων αναπτύξει άτομα που φέρουν προκαταλήψεις βασίζονται σε φήμες και όχι αποδείξεις και δεν μετασχηματίζονται εύκολα ακόμα κι αν έρθουν αντιμέτωπες με νέες πληροφορίες (Giddens, 2002, σ. 301).

2.3.1.1. Χαρακτηριστικά της προκατάληψης

Τα χαρακτηριστικά της προκατάληψης αφορούν τρία στοιχεία (Hughes & Kroehler, 2014, σ. 332):

- ❖ **Νοητικό/γνωστικό στοιχείο:** εικόνα που σχηματίζει το άτομο για τα μέλη της ομάδας-στόχου και συνήθως αρνητικά στερεότυπα («τεμπέληδες», «επικίνδunami» κ.ά.)

- ❖ **Συναισθηματικό στοιχείο:** αρνητικές αντιδράσεις και συναισθήματα για την ομάδα-στόχο (θυμός, μίσος, οργή κ.ά.)
- ❖ **Στοιχείο συμπεριφοράς/συμπεριφορικό στοιχείο:** κοινωνική διάκριση ή αρνητική συμπεριφορά προς τα μέλη της ομάδας

2.3.1.2. Θεωρητικές προσεγγίσεις

Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία αναφέρονται τέσσερις βασικές θεωρητικές προσεγγίσεις της προκατάληψης: η θεωρία του αποδιοπομπαίου τράγου, η αυταρχική προσωπικότητα, η πολιτισμική θεωρία και η θεωρία των συγκρούσεων.

Σύμφωνα με την πρώτη θεωρία, ως *αποδιοπομπαίος τράγος* ορίζεται το άτομο ή η ομάδα συνήθως με μικρή εξουσία, που άδικα κατηγορείται από τα μέλη μιας ομάδας για τα δικά τους προβλήματα. Συνήθως μειονότητες φυλετικές ή άλλου είδους είναι εύκολοι στόχοι να χρησιμοποιηθούν ως αποδιοπομπαίοι τράγοι. Η διαδικασία αυτή στην κοινωνική ψυχολογία ονομάζεται ‘μετατόπιση’ και αφορά την ανακατεύθυνση αρνητικών συναισθημάτων προς άτομα ή ομάδες που δεν είναι οι πραγματικοί πρόξενοί τους (Giddens, 2002, σ. 302). Πρόκειται ουσιαστικά για την τακτική της αναζήτησης ενός εξιλαστήριου θύματος ή ενός αποδιοπομπαίου τράγου, όπου δύο αποστερημένες ομάδες βρίσκονται σε κατάσταση αμοιβαίου ανταγωνισμού, κυρίως για οικονομικούς λόγους. Για παράδειγμα, είναι συχνό το φαινόμενο μετανάστες από μια συγκεκριμένη εθνική/πολιτειακή κοινότητα να βάζονται κατά μεταναστών από άλλη κοινότητα, ενώ βρίσκονται συχνά σε όμοια με εκείνους οικονομική κατάσταση. Ομοίως, λευκοί που βιώνουν στέρηση πόρων βάζονται κατά μαύρων που βρίσκονται σε παρόμοια κατάσταση. Ο όρος ‘αποδιοπομπαίος τράγος’ προέρχεται από την εβραϊκή παράδοση. Σύμφωνα με αυτήν κάθε χρόνο οι Εβραίοι φόρτωναν στο πλαίσιο ειδικής τελετουργίας τα αμαρτήματά τους σε έναν τράγο τον οποίο στη συνέχεια κυνηγούσαν προκειμένου να φύγει προς την έρημο (Giddens, 2002, σ. 302).

Η δεύτερη θεωρητική προσέγγιση περί αυταρχικής προσωπικότητας διατυπώθηκε από τον Αντόρνο (Adorno, Brunswik, Levinson, & Sanford, 1950). Η *αυταρχική προσωπικότητα* σύμφωνα με την έρευνα του Αντόρνο διακρίνεται από χαρακτηριστικά όπως η άκαμπτη συμμόρφωση με τους κυρίαρχους κανόνες και αξίες και η πλήρη αποδοχή της ιεραρχίας στην κοινωνία, η οποία θεωρείται φυσική, αφού οι πιο ‘δυνατοί’ -που είναι και οι καλύτεροι- τείνουν να κυριαρχούν αυτών που είναι

λιγότερο 'δυνατοί'. Μέσα από τη συγκρότηση ειδικής κλίμακας στάσεων φάνηκε ότι τα άτομα με αυταρχική προσωπικότητα διακρίνονται από έντονο συντηρητισμό, υπακοή σε όσους/ες θεωρούνται ιεραρχικά ανώτεροι και πλήρη περιφρόνηση προς τους κατωτέρους/ες. Συνήθως τα άτομα που αναπτύσσουν αυταρχική προσωπικότητα προέρχονται από γονεϊκά περιβάλλοντα χαμηλής εκπαίδευσης και υψηλών απαιτήσεων απέναντι στα παιδιά. Στο πλαίσιο μιας κοινωνικοποίησης τέτοιου είδους τα παιδιά μεγαλώνοντας σωρεύουν θυμό και άγχος και αναζητούν 'αποδιοπομπαίους τράγους' προκειμένου να τους χαρακτηρίσουν ως κοινωνικά κατώτερους.

Η *πολιτισμική θεωρία* υποστηρίζει ότι οι προκαταλήψεις είναι ενδημικό στοιχείο του πολιτισμού κάθε κοινωνίας και με μεγαλύτερο ή μικρότερο σθένος εμφανίζονται σε άτομα ή ομάδες. Ο E. Bogardus προκειμένου να εκτιμήσει πόσο κοντά ή μακριά αισθάνονται ότι βρίσκονται οι άνθρωποι σε σχέση με άλλες φυλετικές/εθνοτικές/εθνικές ομάδες διαμόρφωσε τη δεκαετία '20 την κλίμακα 'κοινωνικής απόστασης' (Wark, 2007). Η κλίμακα περιλαμβάνει πέντε δηλώσεις σχετικά με την προθυμία των ατόμων να έρθουν 'κοντά' με άτομα διαφορετικά από εκείνα. Κάθε δήλωση αντιπροσωπεύει ένα επίπεδο κοινωνικής απόστασης. Αναλυτικότερα η κλίμακα έχει ως εξής, εάν θεωρήσουμε ότι απευθύνεται σε ένα άτομο της «λευκής» φυλής που ερωτάται για έναν «μαύρο»³⁴:

- 1. Είστε πρόθυμοι να ζείτε στην ίδια χώρα με Αφρικανούς;**
- 2. Είστε πρόθυμοι να ζείτε στην ίδια κοινότητα με τους Αφρικανούς;**
- 3. Είστε πρόθυμοι να ζείτε στην ίδια γειτονιά με τους Αφρικανούς;**
- 4. Είστε πρόθυμοι να ζείτε δίπλα σε έναν Αφρικανό;**
- 5. Είστε διατεθειμένος/η να αφήσετε το γιο ή την κόρη σας να παντρευτεί μια Αφρικανή/έναν Αφρικανό;**

Διαπιστώνοντας την μεγάλη έκταση των κοινών απόψεων των 'λευκών' σε όλες τις ΗΠΑ για τους Ασιάτες και τους Αφροαμερικανούς, ο Bogardus υποστήριξε ότι αυτές είναι 'πολιτισμικά κανονικές', με την έννοια ότι αποτελούν πολιτισμικά στοιχεία της κοινωνίας (Macionis & Plummer, 1997, σ. 331).

Η *θεωρία των συγκρούσεων* υποστηρίζει ότι οι ομάδες που νέμονται την εξουσία και διαθέτουν δύναμη και κύρος χρησιμοποιούν τις προκαταλήψεις

³⁴ Butterly, A. (2015) Warning: Why using the term 'coloured' is offensive, *BBC*, 27 Jan 2015 <http://www.bbc.co.uk/newsbeat/article/30999175/warning-why-using-the-term-coloured-is-offensive>

προκειμένου να ελέγχουν και να καταπιέζουν τις μειονότητες με σκοπό ίδια οφέλη, οικονομικά και άλλα. Υποστηρικτές της εν λόγω θεωρίας αναφέρουν ότι με αυτόν τον τρόπο δικαιολογήθηκαν και νομιμοποιήθηκαν κατά το παρελθόν αποικιοκρατικά συστήματα και ρατσιστικές πρακτικές. Περαιτέρω, στην αγορά εργασίας δημιουργείται ένα χαμηλά αμειβόμενο εργατικό δυναμικό το οποίο προσλαμβάνεται ή απολύεται αναλόγως με τις ανάγκες της αγοράς και με το οποίο έρχονται σε σύγκρουση οι γηγενείς, αναλόγως με τις εκάστοτε κοινωνικές περιστάσεις.

Ορισμός: Αντιπάθεια που βασίζεται σε μια εσφαλμένη και άκαμπτη γενίκευση (Allport, 1954, p. 9).

Τα στερεότυπα αποτελούν το περιεχόμενο των προκαταλήψεων, δηλαδή, οι προκαταλήψεις δομούνται πάνω σε αρνητικά στερεότυπα³⁵. Οι προκαταλήψεις, ως διαμορφωμένες εκ των προτέρων αρνητικές γνώμες, κρίσεις ή στάσεις, χωρίς τη σε βάθος έρευνα των πραγμάτων έχουν αρνητικές επιπτώσεις στην καθημερινή ζωή, καθώς υψώνουν φραγμούς ανάμεσα στους ανθρώπους και εμποδίζουν την ομαλή λειτουργία της δημοκρατίας και την πρόοδο της κοινωνίας³⁶. Για παράδειγμα, κάποιος που είναι προκατειλημμένος με τους μουσουλμάνους δε θα δώσει εργασία σε μουσουλμάνους στην επιχείρησή του και θα αντιταχθεί σε ενδεχόμενη επιθυμία ενός παιδιού του να παντρευτεί μουσουλμάνο/-α³⁷.

2.3.2. Στερεότυπα

Τα στερεότυπα μπορούν να βασίζονται στη φυλή, την εθνική ή εθνοτική καταγωγή, στις γενεαλογικές καταβολές, στην ηλικία, στην αναπηρία ή χρόνια πάθηση, στο φύλο, οικογενειακής ή κοινωνικής κατάστασης, στον σεξουαλικό προσανατολισμό - σχεδόν οποιοδήποτε χαρακτηριστικό. Μπορεί να είναι θετική (συνήθως για την ομάδα κάποιου, όπως όταν οι γυναίκες προτείνουν ότι είναι λιγότερο πιθανό να διαμαρτύρονται για σωματικό πόνο) αλλά είναι συχνά αρνητικοί (συνήθως έναντι άλλων ομάδων, όπως όταν μέλη μιας κυρίαρχης φυλετικής ομάδας προτείνουν ότι η κατώτερη φυλετική ομάδα είναι ηλίθια ή τεμπέλη). Σε κάθε

³⁵ Θεριανός, Κ. και Μπακλαβάς (2019) Κοινωνιολογία. Β Τόμος. Αθήνα: Πατάκης.

³⁶ Θεριανός, Κ. και Μπακλαβάς (2019) ό.π.

³⁷ Θεριανός, Κ. και Μπακλαβάς (2019) ό.π.

περίπτωση, το στερεότυπο είναι μια γενίκευση που δεν λαμβάνει μεμονωμένες διαφορές υπόψη.

Από πού προέρχονται τα στερεότυπα; Στην πραγματικότητα σπάνια δημιουργούνται νέα στερεότυπα, κυρίως ανακυκλώνονται και επαναχρησιμοποιούνται για να περιγράψουν νέες ομάδες. Για παράδειγμα, πολλά στερεότυπα που χρησιμοποιούνται σήμερα για να χαρακτηρίσουν τους μαύρους χρησιμοποιήθηκαν νωρίτερα στην αμερικανική ιστορία για να χαρακτηρίσουν τα ιρλανδικά και μετανάστες της Ανατολικής Ευρώπης.

2.3.2.1. Χαρακτηριστικά στερεοτύπων

Όπως προκύπτει και από την ετυμολογία της λέξης (στέρεο + τύπος) τα στερεότυπα διακρίνονται από σταθερότητα και δεν μεταβάλλονται εύκολα. Περαιτέρω χαρακτηριστικά τους είναι η γενίκευση, η ανακρίβεια, η υπεραπλούστευση. Γενικώς, τα στερεότυπα επιχειρούν να απλοποιήσουν τον κόσμο γύρω μας (Allport, 1954).

Τα στερεότυπα μπορεί να είναι έμφυλα και να αφορούν ζητήματα φύλου, πολιτισμικά και να αφορούν πρόσφυγες, μετανάστες, φυλετικά (π.χ. Αφρικανοί, Ασιάτες) ή θρησκευτικά και να αναφέρονται σε αλλόθρησκους ή άθεους, αγνωστικιστές, κ.λπ. Πρόκειται για κλισέ σκέψεις, για προκατασκευασμένες και γενικευτικές ιδέες που δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα και εμποδίζουν να αποκτήσει κανείς ορθολογική αντίληψη για τα πράγματα. Τα στερεότυπα μαθαίνονται μέσα από τη διαδικασία της κοινωνικοποίησης. Ο βαθμός αφομοίωσής τους εξαρτάται από:

α. **Υποκειμενικούς παράγοντες** (π.χ. τα προσωπικά βιώματα του ατόμου, τη γενικότερη παιδεία του κτλ.).

β. **Αντικειμενικούς παράγοντες** (π.χ. οι κανόνες, οι αξίες, οι μύθοι κτλ. που το άτομο προσλαμβάνει από το -στενό ή ευρύτερο- κοινωνικό του περιβάλλον).

Για παράδειγμα, στερεότυπα αποτελούν ιδέες όπως «οι μετανάστες είναι εγκληματίες», «οι μετανάστες μας παίρνουν τις δουλειές». Τα στερεότυπα μπορούν να εμποδίζουν την επικοινωνία. Όταν κάποιος/α πιστεύει ότι «οι «τσιγγάνοι/γύφτοι» είναι κλέφτες» δεν μπορεί να επικοινωνήσει μαζί τους και αντιμετωπίζει τους Ρομά αρνητικά³⁸.

³⁸ Θεριανός, Κ. και Μπακλαβάς (2019) Κοινωνιολογία. Β Τόμος. Αθήνα: Πατάκης.

Ορισμός: Τα στερεότυπα είναι απλοποιημένες γενικεύσεις σχετικά με ομάδες ανθρώπων.

2.3.3. Διακρίσεις

Οι διακρίσεις διαφέρουν από άλλα σχετικά φαινόμενα όπως ο ρατσισμός, ο σεξισμός, η προκατάληψη ή τα στερεότυπα στο ότι η διάκριση αναφέρεται σε ένα σύνολο συμπεριφορών, ενώ οι άλλες έννοιες αναφέρονται σε ιδεολογία, στάσεις ή πεποιθήσεις που μπορεί, ή όχι, να μεταφραστούν σε διακρίσεις.

Οι διακρίσεις ως αρνητικές **συμπεριφορές** (συγκεκριμένες **πράξεις**) εις βάρος ενός μέλους ή των μελών μιας κοινωνικά προσδιορισμένης ομάδας προκύπτουν από προκαταλήψεις. Οι διακρίσεις δεν ταυτίζονται με την προκατάληψη, αντίθετα αποτελούν το συμπεριφορικό στοιχείο αυτής.

Συνήθως η προκατάληψη και οι διακρίσεις συμβαδίζουν, αλλά ο Merton (1949) τόνισε ότι αυτό δεν συμβαίνει πάντα. Η προκατάληψη αποτελεί τη βάση των διακρίσεων αλλά τόσο η μία κατάσταση όσο και η άλλη μπορεί να υπάρχουν ανεξάρτητα μεταξύ τους. Μερικές φορές μπορούμε να είμαστε προκατειλημμένοι/ες και να μην κάνουμε διακρίσεις, και μερικές φορές να μην είμαστε προκατειλημμένοι/ες και ακόμα να κάνουμε διακρίσεις. Ο Merton, σύμφωνα με την ορολογία που ανέπτυξε, χαρακτήρισε τα άτομα που είναι και προκατειλημμένα και μεροληπτικά ως «ενεργούς φανατικούς» (active-bigots). Ένα παράδειγμα τέτοιου προσώπου είναι ο λευκός ιδιοκτήτης μιας πολυκατοικίας που δεν του αρέσουν οι έγχρωμοι και αρνείται να τους ενοικιάσει το διαμέρισμα. Από την άλλη πλευρά ονομάζει «φιλελεύθερους παντός καιρού» (All-weather liberals), τα άτομα που δεν είναι ούτε προκατειλημμένοι ούτε προβαίνουν σε διακρίσεις. Ένα παράδειγμα θα ήταν κάποιος που δεν έχει για τις διάφορες φυλετικές και εθνοτικές ομάδες και να αντιμετωπίζει όλους τους ίδιους ανεξάρτητα από το ιστορικό του. Οι επόμενες δύο περιπτώσεις είναι εκείνες που συγκεντρώνουν το ενδιαφέρον και αφορούν τους «δειλά φανατικούς» (timid bigots) και τους «φιλελεύθερους μερικώς καιρού» (fair-weather liberals). Ένα παράδειγμα θα ήταν οι ιδιοκτήτες λευκών εστιατορίων που δεν τους αρέσουν οι έγχρωμοι αλλά εξακολουθούν να τους εξυπηρετούν ούτως ή άλλως επειδή θέλουν την επιχείρησή τους ή φοβούνται μήνυση εάν δεν τους εξυπηρετούν. Οι δεύτεροι αφορούν ανθρώπους που δεν είναι προκατειλημμένοι αλλά

εξακολουθούν να κάνουν διακρίσεις. Ένα παράδειγμα θα ήταν οι ιδιοκτήτες λευκών καταστημάτων στο Νότο κατά την εποχή των φυλετικών διακρίσεων που πίστευαν ότι ήταν λάθος να αντιμετωπίζουμε τους έγχρωμους χειρότερα από τους λευκούς, αλλά που εξακολουθούν να αρνούνται να τους πουλήσουν επειδή φοβόταν να χάσουν λευκούς πελάτες.

2.3.3.1.Κλιμάκωση αρνητικών στάσεων – κατάταξη των διακρίσεων

Τα άτομα με αρνητικές στάσεις απέναντι σε αυτό που ο Allport (1954) χαρακτηρίζει «έξω-ομάδες» εκφράζονται με βάση έναν από τους πέντε κλιμακούμενους τρόπους:

1. Λεκτική επίθεση
2. Αποφυγή, απομόνωση και γκετοποίηση
3. Διακρίσεις, όπως στέρηση δικαιωμάτων
4. Σωματική επίθεση
5. Εξόντωση ή γενοκτονία

2.3.3.2.Θεσμικές κοινωνικές διακρίσεις

Οι θεσμικές διακρίσεις δεν επηρεάζουν μόνο μερικούς ανθρώπους που εκλαμβάνονται ως «διαφορετικό», λόγω χρώματος, καταγωγής κ.λπ. αλλά ολόκληρους πληθυσμούς καθώς διατρέχουν τους σημαντικότερους θεσμούς ενός κράτους όπως είναι οι θεσμοί της ποινικής δικαιοσύνης (αστυνομία, δικαστήρια, φυλακές), η ιατρική περίθαλψη, η εκπαίδευση κ.ά. Όταν, λοιπόν, οι θεσμοί της κοινωνίας μπορεί να οδηγούν σε διακρίσεις εις βάρος ορισμένων ομάδων να κατανέμονται άνισα τα κοινωνικά αγαθά και να μην απολαμβάνουν όλοι οι πολίτες τα ίδια δικαιώματα, τότε αναφερόμαστε σε θεσμικές κοινωνικές διακρίσεις ή στην περίπτωση που η μειονεκτούσα ομάδα είναι μια φυλετική/εθνική μειονότητα τότε έχουμε το φαινόμενο του **θεσμικού ρατσισμού** (Hughes & Kroehler, 2014, σ. 337).

Στο σημείο αυτό χρειάζεται να αναφερθούμε στην έννοια της *άμεσης* και της *έμμεσης* διάκρισης, όπως εξάλλου αναφέρεται και στο ελληνικό δίκαιο (Ν. 4443/2016 (232 Α'), άρθρο 2):

α) ως «**άμεση διάκριση**» νοείται όταν ένα πρόσωπο υφίσταται, για λόγους φυλής, χρώματος, εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής, γενεαλογικών καταβολών, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας ή χρόνιας ασθένειας, ηλικίας,

οικογενειακής ή κοινωνικής κατάστασης, σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας ή χαρακτηριστικών φύλου **μεταχείριση λιγότερο ευνοϊκή από αυτήν της οποίας τυγχάνει, έτυχε ή θα ετύγχανε άλλο πρόσωπο, σε ανάλογη κατάσταση,**

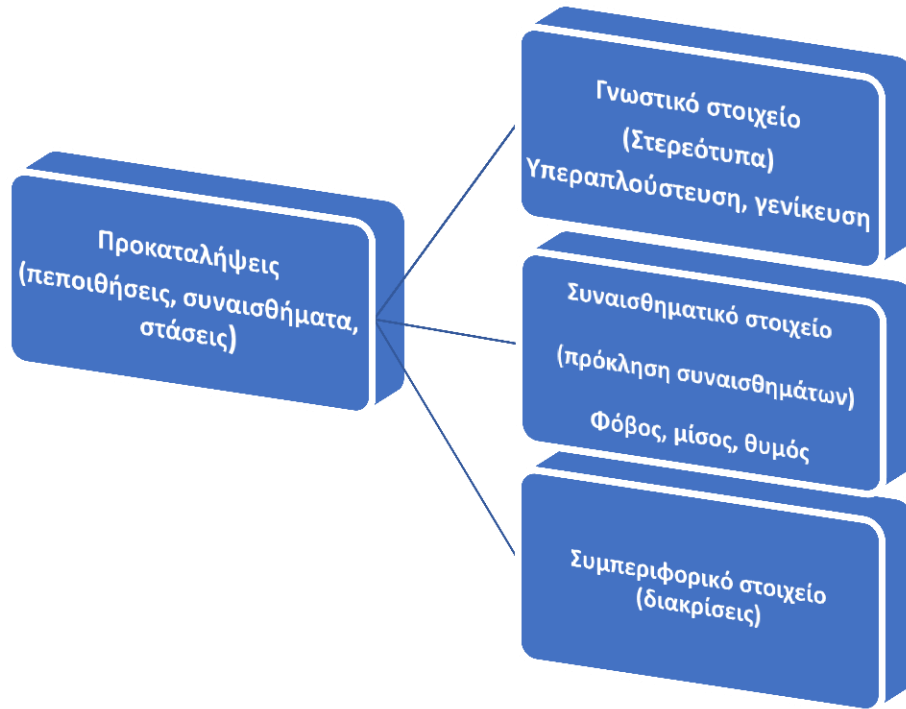
β) ως «έμμεση διάκριση» νοείται όταν μία εκ πρώτης όψεως ουδέτερη διάταξη, κριτήριο ή πρακτική μπορεί να θέσει πρόσωπα με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά φυλής, χρώματος, εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής, γενεαλογικών καταβολών, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας ή χρόνιας ασθένειας, ηλικίας, οικογενειακής ή κοινωνικής κατάστασης, σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας ή χαρακτηριστικών φύλου **σε μειονεκτική θέση συγκριτικά με άλλα πρόσωπα.**

Πράγματι, η επίμονη ανισότητα μεταξύ φυλετικών και εθνοτικών ομάδων είναι προϊόν πολύπλοκων και πολύπλευρων επιρροών. Ωστόσο, το βάρος των υπαρχόντων στοιχείων υποδηλώνει ότι οι διακρίσεις εξακολουθούν να επηρεάζουν την κατανομή των σύγχρονων ευκαιριών. Και, επιπλέον, δεδομένης της συχνά συγκεκαλυμμένης, έμμεσης και σωρευτικής φύσης αυτών των επιπτώσεων, οι τρέχουσες εκτιμήσεις μας μπορεί στην πραγματικότητα να υποτιμούν το βαθμό στον οποίο οι διακρίσεις συμβάλλουν στα φτωχά κοινωνικά και οικονομικά αποτελέσματα των μειονοτικών ομάδων. Αν και έχει σημειωθεί μεγάλη πρόοδος από τις αρχές της δεκαετίας του 1960, το πρόβλημα των φυλετικών διακρίσεων παραμένει ένας σημαντικός παράγοντας για τη διαμόρφωση σύγχρονων προτύπων κοινωνικής και οικονομικής ανισότητας.

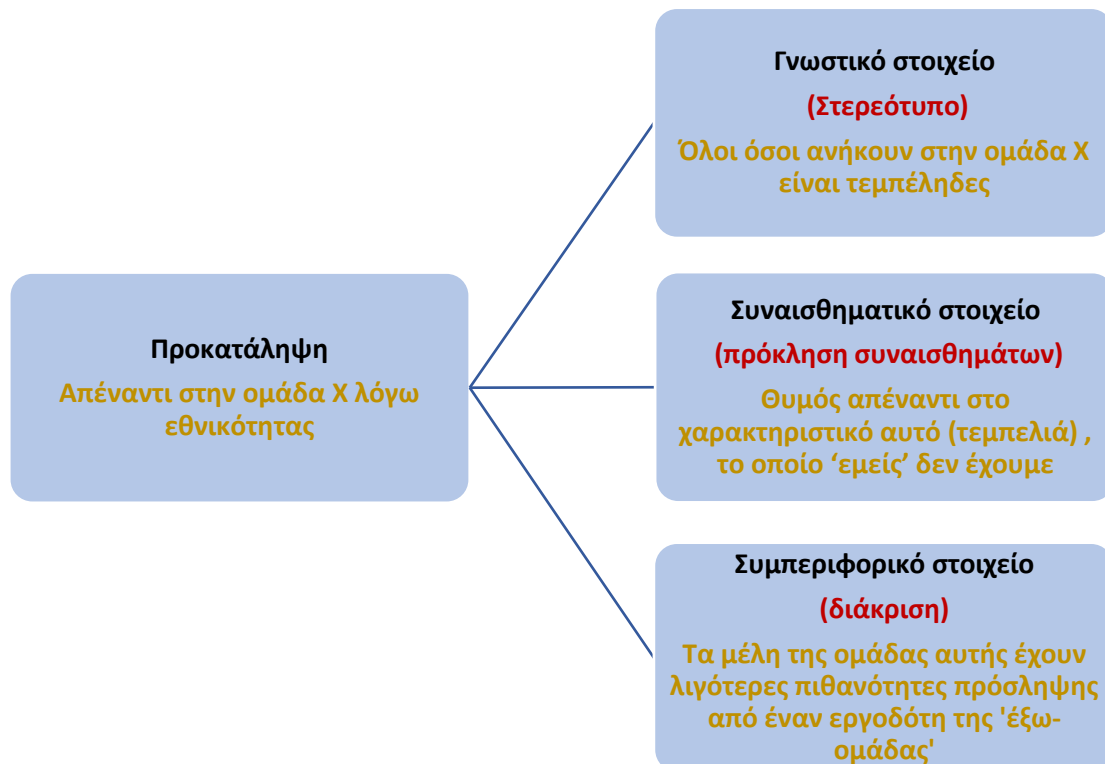
Ορισμός: Η κοινωνική διάκριση είναι πράξη και αφορά την αυθαίρετη άρνηση/στέριση των προνομίων, το κύρους και της εξουσίας και άλλων κοινωνικών αγαθών από τα μέλη μίας ή περισσοτέρων ομάδων (Hughes & Kroehler, 2014, σ. 336).

Στα δύο γραφήματα που ακολουθούν (Γράφημα 1 και 2) αποτυπώνονται οι διαστάσεις της προκατάληψης και οι γνωστικές, συναισθηματικές και συμπεριφορικές διαδρομές τους:

Γράφημα 1: Προκαταλήψεις, στερεότυπα, διακρίσεις

Γράφημα 2: Προκαταλήψεις, στερεότυπα, διακρίσεις (με παράδειγμα)

2.3.4. Ρατσισμός: συγκεκριμένα και συνέπειες

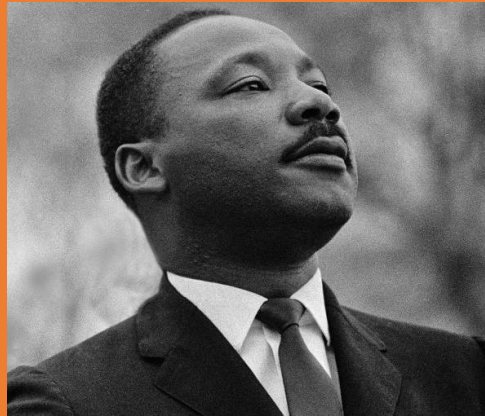
Κάθε πολιτισμός αναπτύσσει ιδιαίτερα πρότυπα συμπεριφοράς και συστήματα κανόνων και αξιών με αποτέλεσμα να διαφοροποιείται άλλοτε πολύ κι άλλοτε λιγότερο από τους άλλους πολιτισμούς. Η συνθήκη αυτή δυσκολεύει τα άτομα που εντάσσονται σε έναν πολιτισμό να κατανοήσουν άτομα που ανήκουν σε άλλο πολιτισμικό πλαίσιο. Η πιο συχνή αντίδραση στις περιπτώσεις όπου έναν άτομο έρχεται σε επαφή με άτομα ενός άλλου πολιτισμού είναι ο **εθνοκεντρισμός** που «συνίσταται στην αξιολόγηση των άλλων πολιτισμών με βάση τον πολιτισμό του κρίνοντος» (Giddens, 2002, σ. 76). Ο εθνοκεντρισμός μπορεί να οδηγήσει στην ‘ομαδιαία περιχαράκωση’, σύμφωνα με την οποία οι ομάδες χαράσσουν όρια που (δια)χωρίζουν εαυτούς από άλλους. Η δημιουργία ορίων ή μηχανισμών αποκλεισμού μπορεί να περιλαμβάνει: απαγόρευση της επιγαμίας, περιορισμός κοινωνικών επαφών ή οικονομικών σχέσεων, φυσική απομόνωση ομάδων (γκέτο). Όταν η μία ομάδα κυριαρχεί έναντι της άλλης τότε δύναται η ομαδιαία περιχαράκωση να περιλαμβάνει τον ‘καταμερισμό πόρων’, δηλαδή, την μη απρόσκοπτη πρόσβαση σε πλούτο και υλικά αγαθά της πιο αδύναμης ομάδας.

2.3.4.1. Ρατσισμός

Ο όρος ρατσισμός προκύπτει από την λέξη *razza* που σημαίνει φυλή. Η φυλή είναι μια κατηγορία που αποτελείται από άτομα που μοιράζονται κάποια κοινά βιολογικά χαρακτηριστικά, τα οποία θεωρούνται από τα μέλη μιας κοινωνίας πολύ σημαντικά από κοινωνικής πλευράς (Macionis & Plummer, 1997, p. 323). Οι άνθρωποι τείνουν να κατατάσσουν ο ένας τον άλλον σε φυλές βάσει εξωτερικών χαρακτηριστικών όπως το χρώμα του δέρματος, τα χαρακτηριστικά του προσώπου, το σχήμα του σώματος. Τα ανωτέρω χαρακτηριστικά αναπτύσσονται σε βάθος χρόνου συχνά λόγω των συγκεκριμένων περιβαλλοντικών συνθηκών που επικρατούν στις γεωγραφικές περιοχές όπου διαβιούν. Περαιτέρω η μετανάστευση και η επιγαμία συνέβαλλαν στη διασπορά και την ανάμιξη εξωτερικών χαρακτηριστικών του ανθρώπινου είδους σε όλο τον κόσμο.

Οι βιολόγοι του 19^{ου} αιώνα στηρίχθηκαν και ανέπτυξαν εκτενώς την έννοια

της φυλής. Συγκεκριμένα διέκριναν τρεις βασικές κατηγορίες φυλών την καυκάσια³⁹, την νέγρικη και την μογγολική. Η πρώτη περιελάμβανε άτομα ανοιχτόχρωμου δέρματος με ίσια μαλλιά, η δεύτερη άτομα με σκουρότερο δέρμα και σγουρά μαλλιά και η τρίτη άτομα με βλέφαρα με σχιστές πτυχές. Καμιά όμως από τις παραπάνω κατηγοριοποιήσεις δεν είναι απόλυτη και υπάρχουν τόσες διαφοροποιήσεις λόγω των επιμιξιών που έχουν συντελεστεί στο βάθος των αιώνων που η έννοια της φυλής δεν είναι ένα ζήτημα «άσπρο-μαύρο» (Macionis & Plummer, 1997, p. 324). Μεγάλη επίδραση στη θεμελίωση των φυλετικών διαφορών άσκησε ο Αρτίρ ντε Γκομπινό (1816-1882), γάλλος διπλωμάτης, ο οποίος λόγω της εργασίας του ταξίδεψε σε πολλά μέρη ανά τον κόσμο, ήρθε σε επαφή με διαφορετικούς πολιτισμούς και συνέγραψε το βιβλίο *H*

Πηγή Φωτογραφίας:
<https://edition.cnn.com/2020/01/20/us/martin-luther-king-jr-listener-blake/index.html>

Ο Αμερικανός ιερέας Martin Luther King Jr (15/01/1929-04/04/1968), ειρηνιστής και ηγέτης του Αφροαμερικανικού Κινήματος για τα πολιτικά δικαιώματα των μαύρων. Το 1961 ηγήθηκε της εκστρατείας «Επιβάτες για την Ελευθερία» τουμπούκοτάζ των δημοσίων λεωφορείων στην Αλαμπάμα λόγω του φυλετικού διαχωρισμού των επιβατών με αποτέλεσμα το τέλος στους φυλετικούς διαχωρισμούς σε όλα τα μέσα μαζικής μεταφοράς.

Πηγή Φωτογραφίας: Bettmann, April 25, 1956, via <https://www.gettyimages.com/detail/news-photo/despite-a-court-ruling-on-desegregating-buses-white-and-news-photo/514705276?adppopup=true>

Βλ. και <https://www.history.com/topics/black-history/montgomery-bus-boycott>

³⁹Η εν λόγω φυλή ταυτίζεται συχνά με την ινδοευρωπαϊκή ή την κελτική φυλή.

ανισότητα των ανθρώπινων φυλών (DeGobineau, 1915). Οι ιδέες του περί της λευκής, κίτρινης και μαύρης φυλής και την εκ φύσεως ανωτερότητα της λευκής φυλής θεωρήθηκαν επιστημονικές και επηρέασαν σημαντικά μέρος της κατοπινής ευρωπαϊκής σκέψης. Θεωρείται και ως ο ‘πατέρας’ του ρατσισμού.

Ωστόσο, ο διαχωρισμός των ανθρώπων σε φυλές δεν είναι ουδέτερος, αντίθετα περιλαμβάνει την ιεράρχηση αυτών σε ανώτερες και κατώτερες. Η ιεράρχηση αυτή εδράζεται σε φυσικά χαρακτηριστικά και θεωρείται πως προκύπτει ‘εκ φύσεως’, παρόλο που τέτοιου είδους συμπεράσματα δεν θεμελιώνονται από την επιστημονική έρευνα. Η ιεράρχηση αυτή οδηγεί στην εκδήλωση του ρατσισμού.

Σήμερα, ο όρος ρατσισμός είναι αρκετά ευρύς και δεν περιορίζεται αποκλειστικά και μόνο σε ζητήματα που αφορούν την φυλή (φυλετικός ρατσισμός). Ο διαχωρισμός και η ιεράρχηση των ατόμων μπορεί να περιλαμβάνει και άλλα χαρακτηριστικά όπως η εθνοτική/εθνική καταγωγή, η θρησκεία, το φύλο, ο σεξουαλικός προσανατολισμός του ατόμου ή ακόμα και πιο ‘εσωτερικά’ χαρακτηριστικά όπως είναι οι πολιτισμικές παραδόσεις ή και αξίες κάποιων ομάδων. Αυτές οι μορφές ρατσισμού έχουν ονομαστεί ως ‘**νέος ρατσισμός**’.

Στην παγκόσμια ιστορία ο ρατσισμός ήταν πάντοτε και παρόν και διαδεδομένος, ήδη από την αρχαιότητα (αρχαία Ελλάδα, αρχαία Κίνα) αλλά και σε πιο πρόσφατες εποχές (υποδούλωση αφρικανών και μεταφορά τους στις ΗΠΑ, (Κουκλουξ-κλαν). Βασική του συνέπεια είναι ότι δικαιολογεί και (ανα)παράγει αφενός την υποτελή διαβίωση μιας κοινωνικής ομάδας, αφετέρου την κυριαρχία μιας άλλης, αποκλειστικά και μόνο λόγω της ένταξής τους σε μια διακριτή ομάδα ανθρώπων.

Πολιτικές και πρακτικές φυλετικών και άλλων διακρίσεων, που έχουν ως αποτέλεσμα την κοινωνική ανισότητα αποτελούν τον **θεσμικό ρατσισμό**. Ο θεσμικός ρατσισμός αναφέρεται στον τρόπο με τον οποίο ο ρατσισμός ενσωματώνεται στον ιστό της κοινωνίας. Για παράδειγμα, ο δυσανάλογος αριθμός μαύρων που συνελήφθησαν, κατηγορήθηκαν και καταδικάστηκαν για εγκλήματα μπορεί να αντικατοπτρίζουν το φυλετικό προφίλ, μια μορφή θεσμικού ρατσισμού.

Ορισμός: Πεποίθηση ότι ορισμένες φυλετικές ομάδες είναι εκ φύσεως ανώτερες ενώ κάποιες άλλες είναι κατώτερες (Macionis & Plummer, 1997, σ. 329).

Σύμφωνα με τον Καβουλάκο (2015)⁴⁰ ο ρατσισμός βασίζεται σε μια συγκεκριμένη αντίληψη για τη «φυλή». Ο ίδιος αναφέρει ότι, αυτήν την ορίζει ως μια ομάδα ανθρώπων με κοινή, γενετική κληρονομικότητα, την οποία καθορίζουν εξωτερικά (μορφο-σωματικά) και εσωτερικά (ψυχικά) χαρακτηριστικά, που, όμως, αντικρούονται από τις έρευνες των φυσικών επιστημών (Guillaumin, 1992). Ο Καβουλάκος (2015) σημειώνει ότι συνεπώς, δεν υπάρχουν «φυλές» σύμφωνα με τα βιολογικά δεδομένα, αλλά κατασκευάζονται από τις ρατσιστικές αντιλήψεις κατά τις κοινωνικές πρακτικές (Hall, 1989). Ο ίδιος εξηγεί ότι όρος «ρατσισμός» ή «ρατσιστικές στάσεις» χρησιμοποιείται, όταν προβάλλονται υποτιθέμενες ή υπάρχουσες, φυσικές, ανθρώπινες διαφορές (για παράδειγμα, το χρώμα του δέρματος) σε συνδυασμό με αμετάβλητες, εμφανιζόμενες, φυσικές ιδιότητες με αρνητικό πρόσημο για κάποιους (π.χ. οι «άλλοι»), οι οποίες δεοντολογικά υπάρχουν «από τη φύση», σύμφωνα με ορισμένα πορίσματα της βιολογίας. Τέλος, ο συγγραφέας σημειώνει ότι επιπρόσθετα, η ψυχολογική και η σωματική βία, οι καθημερινές πρακτικές διάκρισης και οι κοινωνικές αδικίες, όλες οι μορφές δομικής βίας δηλαδή, συμβάλλουν στη νομιμοποίηση του όρου.

Ρατσισμός είναι η προκατάληψη έναντι μιας φυλετικής, εθνικής, κοινωνικής, θρησκευτικής κτλ. ομάδας και εκδηλώνεται

Ο ρατσισμός είναι ένα σύνθετο κοινωνικό φαινόμενο. Οικοδομείται τόσο από στερεότυπα όσο και από προκαταλήψεις (Θεριανός και Μπαγκλαβάς, 2019).

με τη δυσμενή διάκριση, την περιθωριοποίηση και τον κοινωνικό αποκλεισμό αυτής της ομάδας⁴¹. Ο κοινωνικός αποκλεισμός της ομάδας που υφίσταται τον ρατσισμό συχνά παίρνει θεσμική μορφή, δηλαδή βασίζεται σε ειδικούς νόμους και μηχανισμούς που θεσπίζει το κράτος.

Οι Θεριανός και Μπαγκλαβάς (2019) τονίζουν ότι οι προκαταλήψεις μεταδίδονται από γενιά σε γενιά μέσω της κοινωνικής εκμάθησης, από την κοινωνικοποίηση. Η επανάληψη και η συνήθεια συντελούν στην παγίωσή τους στη συνείδηση. Οι ίδιοι αναφέρουν ότι μέσα από ιστορίες, παραμύθια, μύθους (από την οικογένεια, το σχολείο, τα Μ.Μ.Ε.) όπως π.χ., αν δε φας, θα «σε πάρει ... π.χ. ο

40 Καβουλάκος, Κ., Γριτζάς, Γ. (2015). Η προσέγγιση της ετερότητας. [Κεφάλαιο Συγγράμματος]. Στο Καβουλάκος, Κ., Γριτζάς, Γ. (2015). Εναλλακτικοί οικονομικοί και πολιτικοί χώροι. [ηλεκτρ. βιβλ.] Αθήνα:Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. κεφ 5. Διαθέσιμο στο: <http://hdl.handle.net/11419/6127>

41 Θεριανός, Κ. και Μπαγκλαβάς (2019) Κοινωνιολογία. Β Τόμος. Αθήνα: Πατάκης.

μαύρος, ο γύφτος», περνά μια προκατάληψη. Το σχολείο με τη σειρά του διαμορφώνει τα βασικά στοιχεία της εθνικής ταυτότητας και επηρεάζει την εικόνα του ατόμου για τους «άλλους» (Θεριανός και Μπακλαβάς, 2019). Παράλληλα, οι Θεριανός και Μπακλαβάς (2019) υπογραμμίζουν ότι οι φυλετικές θεωρίες προσδίδουν κοινωνική σημασία σε ορισμένα βιολογικά χαρακτηριστικά των ομάδων, τα οποία ερμηνεύονται ως αποδείξεις για την κατάταξή τους σε ανώτερες ή κατώτερες φυλές. Ο φυλετισμός, η θεωρία που αποτελεί τη βάση του ρατσισμού, έχει οικονομική βάση και στόχος του ρατσισμού είναι να προσφέρει ιδεολογική βάση και νομιμοποίηση στην οικονομική εκμετάλλευση (αποικιοκράτες, ιθαγενείς είναι κατώτερα όντα, μαύροι από την Αφρική ως δούλοι στις φυτείες (Θεριανός και Μπακλαβάς, 2019). Οι Θεριανός και Μπακλαβάς (2019, σ. 145) επισημαίνουν ότι: *«η προκατάληψη ενδυναμώνει τον κοινωνικοοικονομικό αποκλεισμό των ομάδων που μειονεκτούν, ιδίως σε περιόδους οικονομικής ύφεσης και οικονομικού ανταγωνισμού. Σε περιόδους οικονομικής κρίσης ο ρατσισμός γίνεται ακόμη πιο έντονος, γιατί οι άνεργοι αρχίζουν να στρέφονται κατά των μεταναστών, θεωρώντας ότι αυτοί παίρνουν τις δουλειές και ευθύνονται για την ανεργία»*. Τέλος, κάποιες κοινωνικές ομάδες στρέφουν την επιθετικότητά τους προς άλλα άτομα, στους διαφορετικούς «άλλους» φορτώνουν ασυνείδητα όλα τα δεινά της ζωής τους, δηλαδή αναζητούν «αποδιοπομπαίους τράγους», μεταθέτουν την ευθύνη για τη θέση τους σε μια ομάδα που βρίσκεται σε δυσμενέστερη κατάσταση από τη δική τους, όπως η άποψη ότι «οι μετανάστες παίρνουν τις δουλειές μας», κάτι που αποτελεί απλοποιημένη και μη ορθολογική κατανόηση της πραγματικότητας, χωρίς όμως οι τελευταίοι να έχουν πραγματικά κάποια σχέση με τα βαθύτερα αίτια της επιθετικότητας αυτής, ως εξιλαστήρια θύματα για οτιδήποτε αρνητικό συμβαίνει στην κοινωνία (Θεριανός και Μπακλαβάς, 2019, σσ 145-146).

Κατ' αναλογία με τον ρατσισμό, ο **εθνικισμός** ιεραρχεί έθνη/εθνικότητες/εθνότητες και καλλιεργεί τον εθνικό ανταγωνισμό δηλαδή την εχθρότητα μεταξύ διαφορετικών εθνικών ομάδων (Macionis & Plummer, 1997, p. 345). Η εθνικότητα αποτελεί εν γένει μια κοινή πολιτισμική κληρονομιά. Ως εκ τούτου η βασική διαφορά μεταξύ φυλής και έθνους είναι ότι η πρώτη αναφέρεται σε βιολογικά χαρακτηριστικά (εξωτερικά χαρακτηριστικά) ενώ η δεύτερη σε πολιτισμικά ('εσωτερικά' χαρακτηριστικά). Συχνά όμως συμβαίνει τόσο η φυλή όσο και το έθνος να ταυτίζονται στη συλλογική συνείδηση της έσω και έξω ομάδας. Επίσης, συμβαίνει κάποια άτομα να διαθέτουν περισσότερα από ένα εθνικό υπόβαθρο (πχ διπλή

ιθαγένεια, ή ασιάτες/τισσες που έχουν πολιτογραφηθεί ή αναγνωρίζουν τον εαυτό τους ως ‘βρετανό/νίδα’).

Τόσο ο ρατσισμός όσο και ο εθνικισμός ενισχύουν περαιτέρω τον φόβο, το μίσος αλλά και τις αρνητικές στάσεις απέναντι σε ότι θεωρείται ‘ξένο’. Η τάση να απορρίπτουμε ότι θεωρείται ‘ξένο’ ως στοιχείο αρνητικό και μη γόνιμο οδηγεί στην **ξενοφοβία**. Ομοίως η έλλειψη οποιασδήποτε ανεκτικότητας σε διαφορετικές θρησκευτικές, ιδεολογικές και άλλες πεποιθήσεις οδηγεί στη **μισαλλοδοξία**.

Οι ανωτέρω αρνητικές στάσεις απέναντι στην ετερότητα, δηλαδή, απέναντι σε κάθε τι που προσλαμβάνεται ως ‘άλλο’ με το περίβλημα του ‘ξένου’, ‘εχθρικού’ αποτελούν ρήξη με τους κοινωνικούς δεσμούς. Πρόκειται για τη συγκρότηση μιας κατάστασης που μειώνει τη συμμετοχή και την πρόσβαση των πιο αδύναμων ομάδων στις θεσμικές δομές και διαρρηγνύει την αλληλεγγύη. Ειδικότερα σε κοινωνικό επίπεδο αντανακλάται η έλλειψη κοινωνικής συνοχής και ένταξης και σε ατομικό η αδυναμία συμμετοχής σε κοινωνικές δραστηριότητα που οικοδομούν τις κοινωνικές σχέσεις. Υπό το πλαίσιο αυτό ο κοινωνικός αποκλεισμός (Ritzer, 2007, pp. 4419-4421) είναι αναπόφευκτος. Ο όρος **κοινωνικός αποκλεισμός** είναι αρκετά ευρύς και δεν αναφέρεται αποκλειστικά σε υλικές στερήσεις (π.χ. χαμηλά εισοδήματα, ανεργία) αλλά και σε στερήσεις που σχετίζονται με την άσκηση των κοινωνικών δικαιωμάτων και τις ίσες ευκαιρίες. Έτσι λοιπόν, τα άτομα που είναι κοινωνικά αποκλεισμένα περιθωριοποιούνται και αποκλείονται από το σύνολο σχεδόν των επιμέρους κοινωνικών πεδίων: το οικονομικό, το πολιτικό, το πολιτισμικό και το πεδίο των κοινωνικών επαφών.

Οι πιο ευάλωτες ομάδες απέναντι στον κοινωνικό αποκλεισμό είναι ενδεικτικά: οι γυναίκες, άτομα με διαφορετικό από τον κυρίαρχο σεξουαλικό προσανατολισμό, άτομα με αναπηρία, φυλετικές/εθνικές μειονότητες, πρόσφυγες και μετανάστες, ανήλικοι παραβάτες. Ο κατάλογος είναι μεγάλος κι αυτό που αναδύεται είναι ότι χαρακτηριστικά όπως το φύλο, η φυλή, η εθνικότητα, η σωματική ακεραιότητα, ακόμα και η ηλικία ή ο τόπος κατοικίας παίζουν κομβικό ρόλο στην πρόσβαση που έχει το άτομο στις μείζονες θεσμικές δομές, στα κοινωνικά αγαθά και εν γένει στην πραγμάτωση της κοινωνικής και όχι μόνο βιολογικής ύπαρξής του. Περαιτέρω στο κοινωνικό επίπεδο, αναδεικνύεται η έκταση του δημοκρατικού ελλείματος και οι ελλείψεις του προνοιακού κράτους. Στην Ελλάδα παρατηρούνται έντονα ρατσιστικά και ξενοφοβικά φαινόμενα με όλες τις αρνητικές συνέπειες τους,

τόσο για τους Έλληνες όσο και για τους μεταναστευτικούς και προσφυγικούς πληθυσμούς⁴². Αφενός, υπάρχουν στοιχεία για παραβατικές συμπεριφορές μεταναστών (π.χ., ξυλοδαρμοί, ληστείες, απαγωγές μεταναστών από μετανάστες για λύτρα) και περιστατικά

αποκλίνουσας συμπεριφοράς ή εγκληματικών πράξεων μεταναστών κατά των Ελλήνων (π.χ. κλοπές, ληστείες, επιθέσεις κακοποίησης, κατάληψη δημοσίων κτιρίων κ.ά.).

Αφετέρου, τα παραπάνω επηρεάζουν τις σχέσεις και την εικόνα των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία και αυξάνουν τη δημιουργία κλίματος αποστροφής απέναντι σε μη-Έλληνες γενικά, με έντονα ρατσιστικές και ξενοφοβικές αντιδράσεις (π.χ. επιθετικότητα προς τους μετανάστες εργαζόμενους, θανατηφόρες επιθέσεις,

ξυλοδαρμοί, θρησκευτικές προσβολές, αδιαφορία για εργατικά ατυχήματα). Το παρατεταμένο

κλίμα στοχοποίησης των μεταναστών και μη λήψης επαρκών μέτρων και εφαρμογής πολιτικών κοινωνικής ένταξης από την πολιτεία επί συνεχείς δεκαετίες με στόχο την ειρηνική συνύπαρξη και την κοινωνική συνοχή, οδήγησε στην άνοδο της Χρυσής Αυγής και την περαιτέρω ανάπτυξη μη-ανοχής στη μετανάστευση και αντι-μεταναστευτικής ρητορικής.

Ωστόσο, η κοινή γνώμη επηρεάζεται θετικά από την προβολή πράξεων καλοσύνης των μεταναστών. Τα παραπάνω προσφέρουν μια ιδέα της περίπλοκης κατάστασης. Σε αυτούς τους καιρούς της οικονομικής κρίσης, το τοπίο της εγκληματικότητας έχει αλλάξει δραματικά με την αύξηση της συχνότητας εμφάνισης των ρατσιστικών επιθέσεων κατά των νόμιμων και των παράτυπων μεταναστών αλλά

What a bargain! With one dollar a day the Albanian walks me wherever I like! What are you doing, you sucker! Babies have been recently kidnapped

Του ΚΩΣΤΑ ΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΥ
Heelp!

Figure 2. Greek Babies Kidnapped by Albanians

Εικόνα 1 Πηγή: G. Lazaridis and E. Wickens, (1999). Us and the Others, Annals of Tourism Research, 26(3) 632-655.

⁴² Φούσκας, Θ. (2014). «Οι Κοινωνικές Επιπτώσεις της Παράτυπης Μετανάστευσης στην Ελλάδα του 21ου αιώνα», Επιθεώρηση Μεταναστευτικού Δικαίου, 13(2-3):284-297.

και με τις συγκρούσεις και μεταξύ των μεταναστών. Το 2010 οι βίαιες συγκρούσεις μεταξύ των Ελλήνων και των παράτυπων μεταναστών που λάμβαναν χώρα στην περιοχή του Αγίου Παντελεήμονα στην Αθήνα, θύμιζαν πολεμικές συρράξεις. Εξοργισμένοι Έλληνες κάτοικοι, ενήλικοι και ανήλικοι, και βίαια εκτοπισμένοι μετανάστες από τις γειτονιές τους, πυροδοτούσαν καθημερινά σοβαρά επεισόδια. Το μίσος στρεφόταν επίσης κατά των κατοίκων που διαφωνούσαν με τον διωγμό των μεταναστών και υποστήριζαν την ειρηνική συνύπαρξη. Δηλαδή, σε καμία περίπτωση, εάν σε ένα περιστατικό βίας ή εγκληματικής ενέργειας στο οποίο δρα ή συμμετέχει μετανάστης από κάποια εθνικότητα π.χ. Αλβανία, Πακιστάν, δεν πρέπει να χαρακτηρίζονται ως εγκληματίες όλα τα μέλη της συγκεκριμένης πληθυσμιακής ομάδας και κοινότητας.

Από τον Ιανουάριο μέχρι και τον Δεκέμβριο του 2019, το Δίκτυο Καταγραφής Ρατσιστική Βίας⁴³ περιγράφει μια ιδιαίτερος ανησυχητική πραγματικότητα, η οποία απαιτεί τη θωράκιση της κοινωνίας και τη καταπολέμηση οποιωνδήποτε μορφών και εκδηλώσεων ρατσισμού και ξενοφοβίας, όχι μόνο μέσω του ποινικού δικαίου (βλ. Ν. 4285/2014 – ΦΕΚ Α 191 – 10.09.2014 «Καταπολέμηση ορισμένων μορφών και εκδηλώσεων ρατσισμού και ξενοφοβίας μέσω του ποινικού δικαίου»)⁴⁴ αλλά και μέσω της εκπαίδευσης και των αξιών.

Τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης (Μ.Μ.Ε.) αποτελούν σημαντικό μηχανισμό επηρεασμού της προσωπικότητας και της κοινής γνώμης. Αυτό το οποίο παρατηρείται είναι ότι η οικονομική ύφεση, η παγκοσμιοποίηση και η αύξηση των προσφυγικών ροών, είναι ότι τα Μ.Μ.Ε. συνδέουν συχνά τη μετανάστευση με τις έννοιες της «εγκληματικότητας», της «παράνομης εισόδου», της αρνητικής επίδρασης των μεταναστών στην ποιότητα των κοινωνικών υπηρεσιών. Τα ανωτέρω προκαλούνται μέσω: τη χρήση γλώσσας με πολλαπλούς αρνητικούς χαρακτηρισμούς και αναφορές ή την αναφορά στη μεταναστευτική καταγωγή και τη σύνδεσή της με παραβατικές ενέργειες, οι οποίες σε συνδυασμό με ελλιπή διευκρίνηση και μελέτη στοιχείων καθώς και διακρίσεις στην επιλογή θεμάτων που προάγουν ξενοφοβικά και ρατσιστικά πρότυπα συναισθηματικές εκκλήσεις μέσω της δραματοποιημένης παρουσίασης γεγονότων, την αποσύνδεση της εικόνας από το αντικείμενο της είδησης που συνήθως αποτυπώνουν στιγμές βίας μέσω εικόνων καταστολής κατά των

43 UNHCR/ΕΕΔΑ, Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας: Ετήσια Έκθεση, εκδ. UNHCR/ΕΕΔΑ, 2019, <http://rvn.org/wp-content/uploads/2020/06/ETHSIA-EKTHESH-2019-GREEK.pdf>

44 Τροποποίηση του Ν. 927/1979 (Α 139) και προσαρμογή του στην απόφαση – πλαίσιο 2008/913/ΔΕΥ της 28ης Νοεμβρίου 2008, για την καταπολέμηση ορισμένων μορφών και εκδηλώσεων ρατσισμού και ξενοφοβίας μέσω του ποινικού δικαίου (L 328) και άλλες διατάξεις.

μεταναστών.

Κατά την περίοδο Ιανουαρίου-Δεκεμβρίου 2019, το Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας κατέγραψε, μέσω συνεντεύξεων με τα θύματα, 100 περιστατικά ρατσιστικής βίας με περισσότερα από 104 θύματα. Βάσει των καταγραφών από τα μέλη του Δικτύου, τα ακόλουθα συμπεράσματα περιγράφουν συνοπτικά την ποσοτική και ποιοτική εικόνα της ρατσιστικής βίας στη χώρα κατά το 2019: Το Δίκτυο συνεχίζει να καταγράφει επιθέσεις που παρουσιάζουν στοιχεία οργάνωσης ή τελούνται από οργανωμένες ομάδες και διαπιστώνει αυξητική τάση σε ό,τι αφορά τα περιστατικά με δράστες άτομα και όχι οργανωμένες ομάδες (γείτονες, ιδιοκτήτες ακινήτων στις οικίες που διαμένουν πρόσφυγες, υπάλληλοι ΜΜΜ κλπ.). Το Δίκτυο κατέγραψε περιστατικά εις βάρος Ελλήνων πολιτών λόγω της εθνοτικής τους καταγωγής αλλά και βίαιες επιθέσεις σε μνημεία ή λατρευτικούς χώρους Ελλήνων πολιτών διαφορετικής θρησκευτικής ταυτότητας. Οι καταγραφές επιθέσεων κατά ατόμων ΛΟΑΤΚΙ παρουσιάζουν αύξηση σε σχέση με το 2018, γεγονός που ενισχύει τον προβληματισμό του Δικτύου για το ότι η ομοφοβία και η τρανσοφοβία παραμένουν ευρέως διαδεδομένες. Σταθερά είναι τα καταγεγραμμένα περιστατικά με την εμπλοκή ένστολων και δημόσιων λειτουργών. Τα εν λόγω περιστατικά ενισχύουν τον θεσμικό ρατσισμό, αποκλείουν ή καθυστερούν τα θύματα από την πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες που δικαιούνται ενώ στην χειρότερη έκφασή τους συμβάλλουν στη δημιουργία κλίματος ανασφάλειας και εκφοβισμού. Ανησυχητικές παραμένουν οι επιθέσεις σε βάρος των υπερασπιστών των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η απουσία πλαισίου προστασίας τους εντείνει την ανησυχία του Δικτύου.

Πηγή: UNHCR/ΕΕΔΑ, Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας: Ετήσια Έκθεση, εκδ. UNHCR/ΕΕΔΑ, 2019.

Παράλληλα, ο ρόλος του δημόσιου λόγου των πολιτικών είναι ιδιαίτερος σημαντικός καθώς επίσης επηρεάζει είτε θετικά είτε αρνητικά τη διαχείριση της διαφορετικότητας. Το επίπεδο πολιτικοποίησης των ζητημάτων μετανάστευσης από τα ελληνικά πολιτικά κόμματα ήταν και παραμένει υψηλό μέχρι σήμερα⁴⁵. Από το 1990 η μετανάστευση και όλες οι πτυχές του φαινομένου αποτέλεσαν πηγή συγκρούσεων και διαφωνιών, που κορυφώθηκαν με την «κρίση υποδοχής προσφύγων» το 2015. Αυτό ενέτεινε τη συζήτηση στην ατζέντα των πολιτικών κομμάτων στην Ελλάδα. Η διαχείριση του ζητήματος της μετανάστευσης βρίσκεται

⁴⁵ Fouskas, T. (2019). "Unravelling solidarity and hostility: Mobilizations concerning migrants, asylum seekers and refugees in anti-migrant times in Greece", in Rea, A., Martiniello, M., De Cuyper, P. Meuleman, B. and Mazzola, A. (Eds.), *The refugee reception crisis in anti-immigrant times. Polarization of the public opinion, local mobilizations and reception practices in Europe*. Brussels: ULB Press, pp.121-143.

στο επίκεντρο μιας συνεχιζόμενης πολιτικής συζήτησης. Ταυτόχρονα, υπάρχουν επιχειρήματα που υπογραμμίζουν την ύπαρξη μικτών ροών και τις αμφισβητήσιμες συνθήκες ενός συστήματος ασύλου που αφορούν κυρίως την εσωτερική ασφάλεια, τα πολιτιστικά ζητήματα, τις επιπτώσεις στην κοινωνική ευημερία και εστιάζουν λιγότερο στην ένταξη. Αυτό αποδεικνύει έντονα την πολιτική διαμάχη σχετικά με αυτό το ζήτημα στην Ελλάδα. Λόγω της πολιτικοποίησης της μετανάστευσης, η ρητορική κατά της μετανάστευσης έχει γίνει μέρος μιας διαδικασίας ενίσχυσης της έννοιας του έθνους-κράτους με τη διαφοροποίηση των πολιτών από τους μετανάστες και τους πρόσφυγες. Ο προσανατολισμός και η ρητορική λαϊκιστικών-ακροδεξιών κομμάτων έχουν συμπαρασύρει κόμματα και από άλλους χώρους γεγονός που οξύνει τον αντιμεταναστευτικό και ξενοφοβικό λόγο. Ο εκπρόσωποι πολιτικών κομμάτων, όπως και προσωπικότητες με μεγάλη αποδοχή, λειτουργούν ως «καθοδηγητές της κοινής γνώμης» επηρεάζοντας το κοινό με τις απόψεις τους.

Το θεσμικό πλαίσιο για την καταπολέμηση των διακρίσεων στην Ελλάδα εφαρμόζεται μέσω του Ν. 4443/2016 (ΦΕΚ Α' 232/9.12.2016), που κατοχυρώνει την προώθηση της αρχής της ίσης μεταχείρισης και την καταπολέμηση των διακρίσεων. Στο Άρθρο 2 «Έννοια των διακρίσεων (άρθρα 2 της Οδηγίας 2000/43/ΕΚ και 2 της Οδηγίας 2000/78/ΕΚ)» ορίζονται οι διακρίσεις ως εξής:

α) λόγω φυλής, χρώματος, εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής, γενεαλογικών καταβολών σύμφωνα με την Οδηγία 2000/43/ΕΚ του Συμβουλίου της 29ης Ιουνίου 2000

β) λόγω θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας ή χρόνιας πάθησης, ηλικίας, οικογενειακής ή κοινωνικής κατάστασης, σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας ή χαρακτηριστικών φύλου στον τομέα της απασχόλησης και της εργασίας σύμφωνα με την Οδηγία 2000/78/ΕΚ του Συμβουλίου της 27ης Νοεμβρίου 2000 και για γ) τη διευκόλυνση της άσκησης των δικαιωμάτων των εργαζομένων στο πλαίσιο της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων σύμφωνα με την Οδηγία 2014/54/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 16ης Απριλίου 2014.

Η τυποποίηση των διακρίσεων ρυθμίζεται στο άρθρο 2 παρ. 2, που περιλαμβάνει τις ακόλουθες κατηγορίες:

α) ως «άμεση διάκριση» νοείται όταν ένα πρόσωπο υφίσταται, για λόγους φυλής, χρώματος, εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής, γενεαλογικών καταβολών, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας ή χρόνιας πάθησης, ηλικίας,

οικογενειακής ή κοινωνικής κατάστασης, σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας ή χαρακτηριστικών φύλου μεταχείριση λιγότερο ευνοϊκή από αυτήν της οποίας τυγχάνει, έτυχε ή θα ετύγχανε άλλο πρόσωπο, σε ανάλογη κατάσταση

β) ως «έμμεση διάκριση» νοείται όταν μία εκ πρώτης όψεως ουδέτερη διάταξη, κριτήριο ή πρακτική μπορεί να θέσει πρόσωπα με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά φυλής, χρώματος, εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής, γενεαλογικών καταβολών, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας ή χρόνιας πάθησης, ηλικίας, οικογενειακής ή κοινωνικής κατάστασης, σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας ή χαρακτηριστικών φύλου, σε μειονεκτική θέση συγκριτικά με άλλα πρόσωπα.

γ) η «παρενόχληση» νοείται ως διάκριση κατά την έννοια της παρ. 1, εφόσον σημειώνεται ανεπιθύμητη συμπεριφορά που συνδέεται με ένα από τους λόγους του άρθρου 1 με σκοπό ή αποτέλεσμα την προσβολή της αξιοπρέπειας προσώπου και τη δημιουργία εκφοβιστικού, εχθρικού, εξευτελιστικού, ταπεινωτικού ή επιθετικού περιβάλλοντος,

δ) ως «διάκριση» νοείται, επίσης, οποιαδήποτε εντολή για την εφαρμογή διακριτικής μεταχείρισης σε βάρος προσώπου για οποιονδήποτε από τους λόγους που αναφέρονται στο άρθρο 1 του Νόμου,

ε) ως «διάκριση λόγω σχέσης» νοείται η λιγότερη ευνοϊκή μεταχείριση ενός προσώπου λόγω της στενής του σχέσης με πρόσωπο ή πρόσωπα με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά φυλής, χρώματος, εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής, γενεαλογικών καταβολών, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας ή χρόνιας πάθησης, ηλικίας, οικογενειακής ή κοινωνικής κατάστασης, σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας ή χαρακτηριστικών φύλου

στ) ως «διάκριση λόγω νομιζόμενων χαρακτηριστικών» νοείται η λιγότερο ευνοϊκή μεταχείριση ενός προσώπου που εικάζεται ότι διαθέτει συγκεκριμένα χαρακτηριστικά φυλής, χρώματος, εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής, γενεαλογικών καταβολών, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας ή χρόνιας πάθησης, ηλικίας, οικογενειακής ή κοινωνικής κατάστασης, σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας ή χαρακτηριστικών φύλου

ζ) ως «πολλαπλή διάκριση» νοείται οποιαδήποτε διάκριση, αποκλεισμός ή περιορισμός, σε βάρος προσώπου, που βασίζεται σε περισσότερους από έναν από τους ανωτέρω λόγους

η) η «άρνηση εύλογων προσαρμογών» για τα άτομα με αναπηρία ή χρόνια

πάθηση νοείται ως διάκριση

θ) ως «εύλογες προσαρμογές» νοούνται οι απαραίτητες και κατάλληλες τροποποιήσεις, ρυθμίσεις και ενδεδειγμένα μέτρα, που απαιτούνται σε μια συγκεκριμένη περίπτωση, προκειμένου να διασφαλιστεί για τα άτομα με αναπηρίες ή χρόνιες παθήσεις η αρχή της ίσης μεταχείρισης, οι οποίες δεν επιβάλλουν δυσανάλογο ή αδικαιολόγητο βάρος στον εργοδότη.

B. Πεδίο εφαρμογής

(α) Η αρχή της ίσης μεταχείρισης ανεξαρτήτως φυλής, χρώματος, εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής, γενεαλογικών καταβολών, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας ή χρόνιας πάθησης, ηλικίας, οικογενειακής ή κοινωνικής κατάστασης, σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας ή χαρακτηριστικών φύλου στον τομέα της εργασίας και της απασχόλησης, εφαρμόζεται σε όλα τα πρόσωπα, στο δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα, όσον αφορά:

α) τους όρους πρόσβασης στην εργασία και την απασχόληση εν γένει, συμπεριλαμβανομένων των κριτηρίων επιλογής και των όρων πρόσληψης, ανεξάρτητα από τον κλάδο δραστηριότητας και σε όλα τα επίπεδα της επαγγελματικής ιεραρχίας, καθώς και τους όρους υπηρεσιακής και επαγγελματικής εξέλιξης,

β) την πρόσβαση σε όλα τα είδη και επίπεδα επαγγελματικού προσανατολισμού, μαθητείας, επαγγελματικής κατάρτισης, επιμόρφωσης και επαγγελματικού αναπροσανατολισμού, συμπεριλαμβανομένης της απόκτησης πρακτικής επαγγελματικής εμπειρίας,

γ) τους όρους και τις συνθήκες εργασίας και απασχόλησης, ιδίως όσον αφορά τις αποδοχές, την απόλυση, την υγεία και την ασφάλεια στην εργασία και σε περίπτωση ανεργίας την επανένταξη και την εκ νέου απασχόληση,

δ) την ιδιότητα του μέλους και τη συμμετοχή σε συνδικαλιστική οργάνωση εργαζομένων ή εργοδοτών ή σε οποιαδήποτε επαγγελματική οργάνωση, συμπεριλαμβανομένων των πλεονεκτημάτων και υποχρεώσεων που απορρέουν από τη συμμετοχή σε αυτές, και ιδίως του δικαιώματος εκλέγειν και εκλέγεσθαι.

Η αρχή της ίσης μεταχείρισης ανεξαρτήτως φυλής, χρώματος, εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής, γενεαλογικών καταβολών εφαρμόζεται σε όλα τα πρόσωπα, στο δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα, και όσον αφορά:

α) την κοινωνική προστασία, συμπεριλαμβανομένης της κοινωνικής

ασφάλισης και της υγειονομικής περίθαλψης

β) τις κοινωνικές παροχές και τις φορολογικές διευκολύνσεις ή πλεονεκτήματα

γ) την εκπαίδευση

δ) την πρόσβαση στη διάθεση και την παροχή αγαθών και υπηρεσιών που διατίθενται (συναλλακτικά) στο κοινό, συμπεριλαμβανομένης της στέγης.

Επισημαίνεται ότι οι διατάξεις αναφορικά με την αρχή της ίσης μεταχείρισης ανεξαρτήτως θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας ή χρόνιας πάθησης, ηλικίας, οικογενειακής ή κοινωνικής κατάστασης, σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας ή χαρακτηριστικών φύλου δεν εφαρμόζονται στις πάσης φύσεως παροχές που προσφέρουν τα δημόσια συστήματα ή τα εξομοιούμενα προς τα δημόσια, συμπεριλαμβανομένων των δημόσιων συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης ή πρόνοιας και δεν θίγουν τα μέτρα που είναι αναγκαία για την τήρηση της δημόσιας ασφάλειας, τη διασφάλιση της δημόσιας τάξης, την πρόληψη ποινικών παραβάσεων, την προστασία της υγείας και την προστασία των δικαιωμάτων και ελευθεριών άλλων.

Παράλληλα, δεν συνιστά διάκριση η ειδικώς αιτιολογημένη διαφορετική μεταχείριση λόγω ηλικίας, εφόσον η μεταχείριση αυτή προβλέπεται στο νόμο προς εξυπηρέτηση σκοπών της πολιτικής της απασχόλησης, της αγοράς εργασίας και της επαγγελματικής κατάρτισης, τα δε μέσα επίτευξης των σκοπών αυτών είναι πρόσφορα και αναγκαία. Η ανωτέρω διαφορετική μεταχείριση μπορεί ιδίως να περιλαμβάνει:

α) την καθιέρωση ειδικών συνθηκών τόσο για την πρόσβαση στην απασχόληση και την επαγγελματική κατάρτιση όσο για την απασχόληση και εργασία, συμπεριλαμβανομένων των όρων απόλυσης και αμοιβής, για τους νέους, τους ηλικιωμένους και τους εργαζομένους που συντηρούν άλλα πρόσωπα, προκειμένου να ευνοείται η επαγγελματική τους ένταξη ή να εξασφαλίζεται η προστασία τους

β) τον καθορισμό ελάχιστων ορίων ηλικίας, επαγγελματικής εμπειρίας ή αρχαιότητας στην απασχόληση για την πρόσβαση σε αυτήν ή σε ορισμένα πλεονεκτήματα που συνδέονται με την απασχόληση

γ) τον καθορισμό ανώτατου ορίου ηλικίας για την πρόσληψη, με βάση την απαιτούμενη κατάρτιση για τη συγκεκριμένη θέση εργασίας ή την ανάγκη εύλογης περιόδου απασχόλησης πριν από τη συνταξιοδότηση.

Επίσης, δεν συνιστά διάκριση λόγω ηλικίας, όσον αφορά στα επαγγελματικά

συστήματα κοινωνικής ασφάλισης, ο καθορισμός ηλικίας για την ένταξη ή την αποδοχή, σε παροχές συνταξιοδότησης ή αναπηρίας, συμπεριλαμβανομένου και του καθορισμού για τα καθεστώτα αυτά διαφορετικού ορίου ηλικίας για εργαζόμενους ή για ομάδες ή κατηγορίες εργαζομένων και της χρήσης στο πλαίσιο των συστημάτων αυτών κριτηρίων ηλικίας στους αναλογιστικούς υπολογισμούς, υπό τον όρο ότι αυτό δεν καταλήγει σε διακρίσεις λόγω φύλου. Ακόμα δεν συνιστά διάκριση η λήψη ή η διατήρηση ειδικών μέτρων με σκοπό την πρόληψη ή την αντιστάθμιση μειονεκτημάτων, λόγω φυλής, χρώματος, εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής, γενεαλογικών καταβολών, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας ή χρόνιας πάθησης, ηλικίας, οικογενειακής ή κοινωνικής κατάστασης, σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας ή χαρακτηριστικών φύλου, ενώ δεν συνιστά διάκριση, όσον αφορά τα άτομα με αναπηρία ή χρόνια πάθηση η θέσπιση ή η διατήρηση διατάξεων που αφορούν στην προστασία της υγείας και της ασφάλειας στο χώρο εργασίας ή μέτρων που αποβλέπουν στη δημιουργία ή τη διατήρηση προϋποθέσεων ή διευκολύνσεων για τη διαφύλαξη ή την ενθάρρυνση της ένταξής τους στην απασχόληση και την εργασία.

2.3.4.2. Νομοθεσία κατά των διακρίσεων

Ο σεβασμός κάνει τη διαφορά. Οδηγός ίσης μεταχείρισης. Εγχειρίδιο για δημοσίους υπαλλήλους, Συνήγορος του πολίτη, 2017, προσβάσιμο

σε: https://www.synigoros.gr/resources/im_odigos_web_o_sevasmos_kanei_ti_diafora_gr.pdf

Εισαγωγικό σημείωμα:

«Ο Συνήγορος του Πολίτη ως φορέας καταπολέμησης των διακρίσεων και προώθησης της αρχής της ίσης μεταχείρισης θεωρεί σημαντικό να υπάρξει μια κοινή βάση συνεννόησης με το σύνολο των φορέων και των υπηρεσιών της δημόσιας διοίκησης για το τι συνιστά διάκριση στην πράξη. Στο εγχείρημα αυτό, είναι σημαντικό να ληφθούν υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των προσώπων που τυγχάνουν ειδικής προστασίας, σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία και να εμπεδωθεί η ανάγκη συνεκτίμησής τους στην εκάστοτε διοικητική πρακτική. Ο συγκεκριμένος οδηγός στοχεύει να καλύψει πιθανά κενά στην πληροφόρηση των στελεχών του δημοσίου τομέα σε ό,τι αφορά τα ιδιαίτερα στοιχεία της ταυτότητας ή των ιδιοτήτων πολιτών, τους οποίους συχνά η διοίκηση καλείται να εξυπηρετήσει. Η κατηγοριοποίηση που περιλαμβάνεται στον οδηγό στηρίζεται στην αντίστοιχη κατηγοριοποίηση που ακολουθείται στη νομοθεσία

κατά των διακρίσεων, με κριτήριο τον εκάστοτε πιθανό λόγο διάκρισης και συγκεκριμένα: το φύλο, τη φυλετική ή εθνοτική καταγωγή, την αναπηρία ή τη χρόνια πάθηση, την ηλικία, την οικογενειακή ή κοινωνική κατάσταση, τον σεξουαλικό προσανατολισμό, την ταυτότητα ή τα χαρακτηριστικά φύλου, τις θρησκευτικές ή άλλες πεποιθήσεις. Το υλικό που περιλαμβάνεται στον οδηγό αποτελεί συνοπτική παράθεση της εμπειρίας και των προβλημάτων που έχουν απασχολήσει τον Συνήγορο κατά τον χειρισμό σχετικών υποθέσεων. Πολύ σημαντική είναι επίσης η συμβολή οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών. Η πρώτη έκδοση του οδηγού αυτού έγινε το 2014. Καθώς έχουν μεσολαβήσει αρκετές αλλαγές τόσο στο νομοθετικό πλαίσιο, όσο και στη διοικητική πρακτική, κρίθηκε αναγκαία η ενημέρωσή του. Για να είναι χρηστικός άλλωστε, ο οδηγός προτείνει προσεγγίσεις και άμεσες λύσεις που στηρίζονται στο υφιστάμενο νομοθετικό πλαίσιο και τις ακολουθούμενες διοικητικές πρακτικές. Επιθυμία του Συνηγόρου είναι να καταστεί αυτός ο οδηγός, τόσο στην έντυπη όσο και στη διαδικτυακή του μορφή, ένα δυναμικό εργαλείο που θα ενημερώνεται τακτικά και θα συμπεριλαμβάνει νεότερες εξελίξεις στις επίμαχες θεματικές. Αυτόν τον στόχο, άλλωστε, εξυπηρετεί και η παρούσα επικαιροποίησή του».

Μελέτες Περίπτωσης

Αφού παρακολουθήσετε το ντοκιμαντέρ «4,1 μίλια» (<https://www.youtube.com/watch?v=hjnj5B2GCvc&t=426s>), συζητήστε τα παρακάτω ερωτήματα:

1. Πως κρίνετε την αντίδραση των Αξιωματικών του Λιμενικού Σώματος στις μεταναστευτικές/προσφυγικές ροές;
2. Πως κρίνετε την αντίδραση της τοπικής κοινωνίας στις μεταναστευτικές/προσφυγικές ροές;

Εικόνα 2: Τα 4,1 μίλια είναι ντοκιμαντέρ-ταινία μικρού μήκους σε παραγωγή και σκηνοθεσία της Δάφνης Ματζιαράκη. Το ντοκιμαντέρ αφηγείται μια ημέρα από τη ζωή ενός Ανθυποπλοίαρχου του Ελληνικού Λιμενικού Κυριάκου Παπαδόπουλου στη Λέσβο εν μέσω της προσφυγικής κρίσης.

1. What kind of Asian are you? <https://www.youtube.com/watch?v=DWynJkN5HbQ>
2. Ελληνική ιθαγένεια, Ελληνική Ένωση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
<https://www.youtube.com/watch?v=Kwff6fgNjpE>
3. Μισαλλοδοξία, Ίδρυμα Ωνάσης
<https://www.youtube.com/watch?v=WyeqRVKHZNA>

Ερωτήσεις για σκέψη

1. Πώς ορίζεται η προκατάληψη και ποιες είναι οι επιπτώσεις της στην καθημερινή ζωή; Να αναφέρετε παραδείγματα.
2. Ποια είναι τα κοινωνικά, οικονομικά και ψυχοδυναμικά αίτια των προκαταλήψεων;
3. Τι αναφέρει ο κλασικός ορισμός για το ρατσισμό και τι είναι ο κοινωνικός ρατσισμός;
4. Ποιες είναι οι συνέπειες των προκαταλήψεων και του ρατσισμού;
5. Αναλύστε τι είναι οι κοινωνικές στάσεις και οι κοινωνικές αναπαραστάσεις
6. Αναφέρατε παραδείγματα προκαταλήψεων.
7. Με ποιους τρόπους η προκατάληψη και η διάκριση ενδυναμώνουν η μία την άλλη;
8. Αναφέρατε ένα παράδειγμα στερεότυπου από την καθημερινή ζωή. Εξηγήστε πώς θα μπορούσε να απαλειφθεί.
9. Ποιες είναι οι διαστάσεις του ρατσισμού σήμερα, διεθνώς, στην Ευρώπη και στην Ελλάδα;
10. Ποιοι παράγοντες συμβάλλουν στην ενίσχυση του ρατσισμού σήμερα;
11. Ποιες είναι οι εκφάνσεις του κοινωνικού αποκλεισμού στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία;

Άσκηση

Τι παρατηρείτε στους παρακάτω τίτλους και στις εικόνες των ειδησεογραφικών ιστοσελίδων;

«Σε συναγερμό οι αρχές για να αποτρέψουν «εισβολή» μεταναστών - Ενισχύονται οι δυνάμεις της ΕΛΑΣ στον Εβρο» (Πηγή κειμένου και εικόνας: <https://bit.ly/2Dc9bge>)

«Η Καθημερινή Νύχτα έντασης στον Εβρο με συνεχείς απόπειρες εισβολής από μετανάστες» (Πηγή κειμένου και εικόνας: <https://bit.ly/2X3MtMq>)

«Βόμβα - η Μόρια - Πάνω από 15.000 πρόσφυγες και μετανάστες στον καταυλισμό» (Πηγή κειμένου και εικόνας: <https://bit.ly/3g78ktR>)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

3. Επικοινωνία-Διαπολιτισμική Επικοινωνία

3.1.Λεκτική Επικοινωνία και Αποτελεσματική Ομιλία

Ο τρόπος με τον οποίο εκφραζόμαστε, επηρεάζει τις σχέσεις μας με τους άλλους. Οι λεκτικές επικοινωνίες δεν αφορούν απλώς στις λέξεις που χρησιμοποιούμε, αλλά και στον τρόπο που τις χρησιμοποιούμε. Η λεκτική επικοινωνία δεν είναι αποκομμένη από άλλες διαπροσωπικές και επικοινωνιακές δεξιότητες. Σχετίζεται με την ακρόαση, τη μη-λεκτική επικοινωνία, τη συναισθηματική νοημοσύνη και υποδιαιρέσεις βασικών δεξιοτήτων όπως: αναστοχασμός και ενάργεια. Το πως νιώθουμε για τον εαυτό σας -η αυτοεκτίμησή μας- επηρεάζει το πόσο καλά επικοινωνούμε λεκτικά.

Το να έχει κανείς καλές δεξιότητες λόγου και ομιλίας, σημαίνει ότι μπορεί να εκφράζει με άνεση και σαφήνεια τις ιδέες του στους άλλους και να εξηγεί την άποψή του με τρόπο κατανοητό για τον/τους συνομιλητή/τές του.

3.2.Δεξιότητες Ακρόασης

Οι περισσότεροι άνθρωποι θεωρούν ότι είναι καλοί ακροατές και επομένως δεν απαιτείται να εξασκήσουν αυτή τη δεξιότητα. Στην πραγματικότητα λίγοι άνθρωποι είναι πραγματικά καλοί ακροατές. Η προσεκτική ή ενεργητική ακρόαση απαιτεί εξάσκηση και υπομονή. Απαιτεί επίσης την αντιμετώπιση κακών πρακτικών που έχουν εμπεδωθεί με τα χρόνια.

Ενδεχομένως, να συντηρούνται κάποιες συνήθειες στην ακρόαση που δεν βοηθούν τις ενεργητικές διαδικασίες μίας αποτελεσματικής ακρόασης του άλλου. Για παράδειγμα, μπορεί να έχετε την τάση να διακόπτετε το συνομιλητή σας, προτού τελειώσει τη φράση του, ή να επιλέγετε συνομιλητές με βάση προκαταλήψεις και στερεότυπα. Επίσης, η χρήση μιας πολύ τεχνικής γλώσσας, σε κοινό μη ειδικών, είναι συνήθως ενοχλητική. Καλό είναι να σκεφτούμε το ενδεχόμενο περαιτέρω ανάπτυξής της, μέσω εξάσκησης της ενεργητικής ακρόασης. Η ενεργητική ακρόαση προϋποθέτει

τη συμμετοχή μας, με νεύματα, σύντομες λέξεις και εκφράσεις που ενθαρρύνουν το συνομιλητή να συνεχίσει.

3.3. Διαπολιτισμική Επικοινωνία

3.3.1. Ανάπτυξη γλωσσικών δεξιοτήτων στην εκπαίδευση

Ο εκπαιδευτικός χρειάζεται να έχει συνειδητοποιήσει τη σημασία της ανάπτυξης των γλωσσικών του δεξιοτήτων και της διαπολιτισμικής ευαισθητοποίησης για πολιτικά ορθές προσεγγίσεις στην κοινωνία της γνώσης αλλιώς δεν θα νιώθει άνετα και ασφαλής, δεν θα συμβιβαστεί με τις διαπολιτισμικές διαφορές σε μια κοινωνία όπου ο ανταγωνισμός δεν χάνεται μόνο από τις τελευταίες επιχειρηματικές στρατηγικές αλλά και από καλά σχεδιασμένες στρατηγικές επικοινωνίας σύμφωνα με διαφορετικά πολιτιστικά και πολιτισμικά πλαίσια . Οι επικοινωνιακές στρατηγικές προσαρμοσμένες στις διαπολιτισμικές διαφορές πρέπει να μαθαίνονται εγκαίρως, σε σχολικά μαθήματα και, αργότερα, με βάση τη δική μας εμπειρία στην εργασία και στην κοινωνική μας ζωή.

Η διδασκαλία και η εκμάθηση μιας ξένης γλώσσας συνεπάγεται τη διδασκαλία και την εκμάθηση ενός νέου τρόπου σκέψης και προσέγγισης πολιτιστικών ζητημάτων, ενός νέου τρόπου συμπεριφοράς και κοινωνικής αλληλεπίδρασης. Οι Marion Williams και Robert L. Burden (1997) υποστηρίζουν αυτό το σημείο, ισχυριζόμενοι ότι «η εκμάθηση μιας ξένης γλώσσας περιλαμβάνει πολύ περισσότερα από την απλή εκμάθηση δεξιοτήτων, ή ένα σύστημα κανόνες ή μια γραμματική. Περιλαμβάνει μια αλλαγή στην αυτο-εικόνα, την υιοθέτηση νέων κοινωνικών και πολιτιστικών συμπεριφορών και τρόπων ύπαρξης, και ως εκ τούτου έχει σημαντικό αντίκτυπο στην κοινωνική φύση του μαθητή» (Williams and Burden, 1997, σελ. 115).

Η άποψη ενός δασκάλου για τη διδασκαλία αντικατοπτρίζει την άποψή της για τον εαυτό του και η διδακτική συμπεριφορά του αντανακλά την ουσία του ως πρόσωπο. Μια φυσική συνέπεια μιας τέτοιας προσέγγισης είναι ότι πρέπει να αποδεχθούμε ότι η διδασκαλία είναι μια έκφραση αξιών και στάσεων, όχι μόνο της πληροφορίας ή της γνώσης. Μια άλλη συνέπεια είναι ότι οι εκπαιδευτικοί πρέπει να αναγνωρίσουν ότι οι ίδιοι εμπλέκονται συνεχώς σε μια δια βίου διαδικασία μάθησης και αλλαγής. " (Williams and Burden, 1997, σελ. 63).

Η συνεργατική μάθηση και διδασκαλία συμβάλλει στην ενθάρρυνση της ανεξάρτητης σκέψης των μαθητών, δίνοντάς τους τη δυνατότητα να βρουν τις δικές τους έννοιες και λύσεις στις καταστάσεις που αντιμετωπίζουν, να κατανοήσουν τις στάσεις και τους τρόπους επικοινωνίας του συνομιλητή και να ενεργήσουν με ανταπόκριση στη δεδομένη κατάσταση επικοινωνίας. Έτσι, οι μαθητές θα προωθήσουν τη δική τους γνώση και κατανόηση άλλων πολιτισμών με την ανταλλαγή ιδεών σε καλά οργανωμένες δραστηριότητες ζευγαριού ή ομαδικής εργασίας υπό την προσεκτική επίβλεψη του δασκάλου. Οι Williams και Burden (1997) επισημαίνουν την ιδέα ότι «κάθε μαθητής θα φέρει ένα διαφορετικό σύνολο γνώσεων και εμπειριών στη μαθησιακή διαδικασία και θα« κατασκευάσει», με διαφορετικούς τρόπους, τη δική τους αίσθηση της κατάστασης με την οποία αντιμετωπίζουν. Η κατανόηση ενός ατόμου για τον κόσμο διαμορφώνεται συνεχώς καθώς προσαρμόζει τις υπάρχουσες γνώσεις στις νέες πληροφορίες. Αντί να θεωρείται ως κάτι σταθερό ή στατικό, η γνώση αντιμετωπίζεται ως παροδική, προσωρινή και σχετική» (Williams and Burden, 1997, σελ. 96). Ως εκ τούτου, η μάθηση πρέπει να είναι μια δια βίου διαδικασία αξιοποίησης των υφιστάμενων πολιτιστικών μας πληροφοριών, προκειμένου να αντιμετωπίσει τις σημερινές προκλήσεις, συμπεριλαμβανομένης της γνώσης του κόσμου μας, της νοοτροπίας, των τρόπων συμπεριφοράς και της επικοινωνίας.

Η γλώσσα - είτε είναι Αγγλικά, Γαλλικά, Σουαχίλι, Χίντι, - είναι μια δεδομένη πτυχή της ζωής των ανθρώπων. Η γλώσσα μαθαίνεται με συνειδητά. Τα παιδιά έχουν τη δυνατότητα να χρησιμοποιούν τη γλώσσα τους ικανοποιητικά πριν από την επίσημη σχολική ηλικία. Ακόμη και κατά τη διάρκεια των σχολικών τους χρόνων, μαθαίνουν τους κανόνες και τις λέξεις της γλώσσας και δεν παρακολουθούν πώς η γλώσσα επηρεάζει τον τρόπο που σκέφτονται και αντιλαμβάνονται τον κόσμο. Συνήθως μόνο όταν οι άνθρωποι μιλούν τη γλώσσα τους σε εκείνους που δεν την καταλαβαίνουν ή όταν προσπαθούν να μάθουν μια άλλη γλώσσα, αναγνωρίζουν τον κεντρικό ρόλο της γλώσσας στην ικανότητα να λειτουργούν, να εκτελούν εργασίες και, το πιο σημαντικό, να αλληλοεπιδρούν με τα υπόλοιπα άτομα. (Lustic and Koester, 2016:166). Η διαπολιτισμική επικοινωνία είναι «μια συμβολική, ερμηνευτική, διακρατική συμφραζόμενη διαδικασία στην οποία άτομα από διαφορετικούς πολιτισμούς δημιουργούν κοινά νοήματα» (Lustic and Koester, 2016:46). Αυτός ο ορισμός, αν και ακριβής, είναι δύσκολο να εφαρμοστεί (Lustic and Koester, 2016:46). Η διαπολιτισμική επικοινωνία συμβαίνει όταν μεγάλες και

σημαντικές πολιτισμικές διαφορές δημιουργούν ανόμοιες ερμηνείες και προσδοκίες για το πώς να επικοινωνούν ικανοποιητικά» (Lustic and Koester, 2016:52). Τύποι συμπεριφορών επικοινωνίας συνοψίζονται παρακάτω από τους Lustic and Koester (2016:72-77):

Επίδειξη του σεβασμού: αυτό που συνιστά σεβασμό σε έναν πολιτισμό, δεν θεωρείται απαραίτητα τόσο προς έναν άλλο πολιτισμό. Ο σεβασμός εμφανίζεται με λεκτικά και μη λεκτικά σύμβολα. Γλώσσα που μπορεί να ερμηνευθεί ως έκφραση ανησυχίας, ενδιαφέροντος και κατανόησης των άλλων συχνά θα μεταφέρει σεβασμό, όπως και η τυπικότητα στη γλώσσα, συμπεριλαμβανομένης της χρήσης τίτλων, η απουσία ορολογίας και μια αυξημένη προσοχή στα τελετουργικά ευγένειας. Οι μη λεκτικές επιδείξεις σεβασμού περιλαμβάνουν την εμφάνιση προσοχής μέσω της θέσης του σώματος, των εκφράσεων του προσώπου και της χρήσης της επαφής με τα μάτια με καθορισμένους τρόπους. Ένας τόνος φωνής που εκφράζει ενδιαφέρον για το άλλο άτομο είναι ένας τρόπος με το οποίο φαίνεται ο σεβασμός (Lustic and Koester, 2016: 72-77). Οι δύο μορφές επικοινωνίας: τόσο η λεκτική, όσο και η μη λεκτική επικοινωνία δηλ. οι χειρονομίες, ο τόνος της φωνής, η φωνή, ο ρυθμός αποτελούν επίσης μέρος των κωδικών εξωλεκτικής επικοινωνίας (κιναισθητικά, σωματικά, τυπικά), διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στις δυσκολίες διαχείρισης της διαφορετικότητας και δυσχεραίνουν την διαπολιτισμική επικοινωνία.

Ο προσανατολισμός στη γνώση αναφέρεται στους όρους που χρησιμοποιούν οι άνθρωποι για να εξηγήσουν τον εαυτό τους και τον κόσμο γύρω τους. Πολλές δράσεις δείχνουν τον προσανατολισμό των ανθρώπων στη γνώση, συμπεριλαμβανομένων των συγκεκριμένων λέξεων που χρησιμοποιούνται. Μεταξύ των Ευρωπαίων Αμερικανών, για παράδειγμα, δηλωτικές γνωστοποιήσεις που εκφράζουν προσωπικές στάσεις ή απόψεις σαν να ήταν γεγονότα και η απουσία τροποποιητών θα έδειχνε αναποτελεσματικό προσανατολισμό στη γνώση: «Οι Νεοϋορκέζοι πρέπει να είναι τρελοί να ζουν σε αυτήν την πόλη». Αντιθέτως, ένα ικανό διαπολιτισμικά επικοινωνιακά άτομο αναγνωρίζει έναν προσωπικό προσανατολισμό στη γνώση: «Βρίσκω τη Νέα Υόρκη ένα πολύ δύσκολο μέρος για να επισκεφτώ και δεν θα ήθελα να ζήσω εκεί». (Lustic and Koester, 2016: 72-77).

Η ενσυναίσθηση είναι η ικανότητα των ατόμων να επικοινωνούν την επίγνωση των σκέψεων, των συναισθημάτων και των εμπειριών ενός άλλου ατόμου και τέτοια άτομα θεωρούνται πιο ικανά στις διαπολιτισμικές αλληλεπιδράσεις. Εναλλακτικά, όσοι δεν έχουν ενσυναίσθηση, και επομένως δείχνουν λίγη ή καθόλου

συνειδητοποίηση ακόμη και για τα πιο προφανή συναισθήματα και σκέψεις των άλλων, δεν θα θεωρηθούν ικανοί. Η ενσυναίσθηση δεν σημαίνει «να βάζεις τον εαυτό σου στη θέση ενός άλλου». Είναι αδύνατο τόσο σωματικά όσο και ψυχολογικά. Ωστόσο, είναι πιθανό οι άνθρωποι να ενδιαφέρονται επαρκώς και να γνωρίζουν τους άλλους ότι φαίνεται να μπαίνουν στη θέση των άλλων. Δηλαδή, η ικανότητα του να συμπεριφέρεται κάποιος/α σαν να καταλαβαίνει τον κόσμο όπως οι άλλοι (Lustic and Koester, 2016: 72-77).

Οι δεξιότητες διαχείρισης αλληλεπίδρασης είναι σημαντικές επειδή, μέσω αυτών, όλοι οι συμμετέχοντες σε μια αλληλεπίδραση είναι σε θέση να μιλούν και να συνεισφέρουν κατάλληλα. Αντιθέτως, η κυριαρχία μιας συνομιλίας ή η μη ανταπόκριση στην αλληλεπίδραση είναι επιζήμια. Η συνέχιση της συμμετοχής των ατόμων σε συνομιλία αφότου άρχισαν να εμφανίζουν σημάδια αδιαφορίας και πλήξης ή η απότομη λήξη των συνομιλιών μπορεί επίσης να δημιουργήσει προβλήματα. Οι δεξιότητες διαχείρισης αλληλεπίδρασης απαιτούν να γνωρίζει κανείς πως γίνεται η όποια αλλαγή λεκτικά και μη λεκτικά (Lustic and Koester, 2016: 72-77).

Συμπεριφορές ρόλου είναι εκείνες που συμβάλλουν στις δραστηριότητες επίλυσης προβλημάτων της ομάδας - για παράδειγμα, ξεκινώντας νέες ιδέες, ζητώντας περαιτέρω πληροφορίες ή γεγονότα, ζητώντας διευκρίνιση των ομαδικών εργασιών, αξιολογώντας τις προτάσεις άλλων, και διατηρώντας μια ομάδα σε εργασία. (Lustic and Koester, 2016: 72-77).

Οι σχεσιακές συμπεριφορές ρόλων αφορούν τις προσπάθειες οικοδόμησης ή διατήρησης προσωπικών σχέσεων με μέλη της ομάδας. Αυτές οι συμπεριφορές μπορεί να περιλαμβάνουν λεκτικά και μη λεκτικά μηνύματα που δείχνουν υποστήριξη για άλλους και που βοηθούν στην ενίσχυση των συναισθημάτων συμμετοχής. Παραδείγματα ικανών σχέσεων σχεσιακού ρόλου περιλαμβάνουν την εναρμόνιση και τη διαμεσολάβηση συγκρούσεων μεταξύ των μελών της ομάδας, την ενθάρρυνση της συμμετοχής από άλλους (Lustic and Koester, 2016: 72-77).

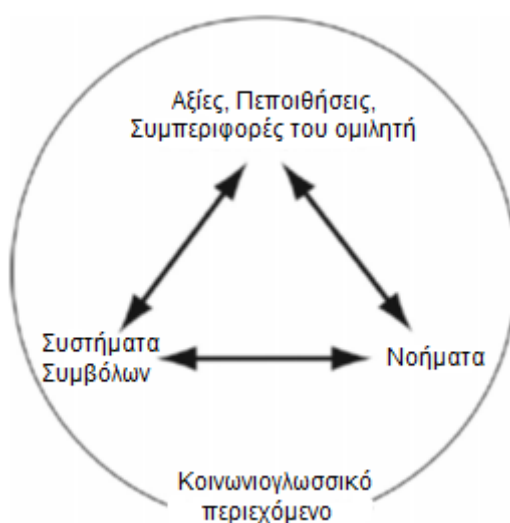
Η ανοχή για ασάφεια αφορά τις απαντήσεις ενός ατόμου σε νέες, αβέβαιες και απρόβλεπτες διαπολιτισμικές συναντήσεις. Μερικοί άνθρωποι αντιδρούν σε νέες καταστάσεις με μεγαλύτερη άνεση από ό,τι άλλοι. Μερικοί είναι εξαιρετικά νευρικοί, πολύ απογοητευμένοι, ή ακόμα και εχθρικοί απέναντι στις νέες καταστάσεις και εκείνους που μπορεί να είναι παρόντες σε αυτές. Όσοι δεν ανέχονται την ασάφεια μπορεί να ανταποκριθούν σε νέες και απρόβλεπτες καταστάσεις με εχθρότητα, θυμό, φωνές, σαρκασμό, απόσυρση ή απότομα. Άλλοι βλέπουν νέες καταστάσεις ως

πρόκληση, φαίνεται να τα πηγαίνουν καλά κάθε φορά που συμβαίνει το απροσδόκητο ή απρόβλεπτο και προσαρμόζονται γρήγορα στις απαιτήσεις των μεταβαλλόμενων περιβαλλόντων. (Lustic and Koester, 2016: 72-77).

Η στάση αλληλεπίδρασης αναφέρεται στην ικανότητα αντίδρασης σε άλλους με τρόπο περιγραφικό, μη αξιολογικό και μη κριτικό. (Lustic and Koester, 2016: 72-77).

Η γλώσσα προέρχεται από και διαμορφώνει την εμπειρία μας, τόσο που κάποιος λένε ότι είμαστε λιγότερο «ανθρώπινοι» χωρίς τη γλώσσα (Fantini, 2012). Σκεφτείτε το «Άγριο Παιδί», που βρέθηκε στο Aveyron της Γαλλίας το 1797. Αυτά τα παιδιά ήταν «άγρια» ακριβώς επειδή μεγάλωσαν εκτός των ανθρώπινων κοινωνιών και δεν είχαν γλωσσική ικανότητα (Fantini, 2012). Είναι σαφές ότι η γλώσσα προκύπτει από αλληλεπιδράσεις με άλλους σε κοινωνικές καταστάσεις και ότι η επικοινωνία είναι απαραίτητη για την ένταξη σε έναν πολιτισμό (Fantini, 2012). Η χρήση συμβολικών συμπεριφορών, μας καθιστά κατανοητούς και αποδεκτούς από τους γύρω μας και η χρήση της γλώσσας, στην πραγματικότητα, είναι το «εισιτήριο» μας για «ένταξη» σε έναν πολιτιστικό θύλακα (Fantini, 2012). Το παρακάτω γράφημα απεικονίζει, πρώτα απ' όλα, πώς σχετίζονται η γλώσσα, ο πολιτισμός και η κοσμοθεωρία (Fantini, 2012).

Γράφημα 3: Συσχέτιση γλώσσας, πολιτισμού και κοσμοθεωρίας

Πηγή: Fantini (2012:266).

Από τη δεκαετία του 1970, συγγραφείς στις Ηνωμένες Πολιτείες και την

Ευρώπη σημείωσαν μια αλλαγή στη μισαλλοδοξία, ιδίως στον σεξισμό και τον ρατσισμό, όπου αποκρύβονται. Οι άνθρωποι κρύβουν στάσεις με επιφανειακές λέξεις ή μη λεκτικές συμπεριφορές (Baldwin, Means, González και Shenoy-Packer, 2014: 124-125). Οι συγγραφείς το ονόμασαν: «κρυφός ρατσισμός» (ή σεξισμός), καθημερινός ρατσισμός, λεπτός ρατσισμός, σύγχρονος ρατσισμός (Baldwin, Means, González και Shenoy-Packer, 2014: 124-125). Αυτοί οι όροι αναφέρονται σε μια μισαλλοδοξία έναντι ενός άλλου ατόμου λόγω της ομάδας στην οποία ανήκει το άτομο, αλλά αυτό εκφράζεται με δύσκολα παρατηρήσιμους τρόπους.

Οι άνθρωποι μπορεί, ασυνείδητα, μπορεί να κρύψουν τον ρατσισμό σε πολιτικές στάσεις, όπου κάποιος έχει συντηρητική στάση σχετικά με την κοινωνική δικαιοσύνη απέναντι σε αυτούς που είναι διαφορετικοί (Baldwin, Means, González και Shenoy-Packer, 2014: 124-125). Τέτοιες συμπεριφορές μπορεί να είναι ότι η φυλετική μισαλλοδοξία δεν υπάρχει πλέον, ότι τα μέλη μιας μειονοτικής ομάδας λαμβάνουν περισσότερα από όσα τους αξίζουν και ότι η αποτυχία οικονομικής προόδου οφείλεται αυστηρά στην έλλειψη κινήτρων των μελών της ομάδας αυτής. Οι συντηρητικές συμπεριφορές συνδέονται συχνά με φυλετική απέχθεια. Μερικές φορές, εκφράζουμε φυλετικές και άλλες μισαλλοδοξίες αποκρύπτοντάς τις «συμβολικά» στη συζήτηση θεμάτων, όπως η ευημερία, η βία των συμμοριών ή η ανεργία. Οι μελετητές το ανέφεραν αυτό ως «συμβολικό ρατσισμό» (Baldwin, Means, González και Shenoy-Packer, 2014: 124-125). Πρέπει ο ρατσισμός να καθορίζεται από πρόθεση ή αποτέλεσμα; Σε πολλούς πολιτισμούς, οργανώσεις ή άτομα συμμετέχουν σε πρακτικές για φαινομενικά οικονομικούς λόγους, το φυλετικό προφίλ (racial profiling) στο αεροδρόμιο (ή στους δρόμους)⁴⁶ υπάλληλοι που παρακολουθούν Μαύρους στα καταστήματα. Σε κάθε περίπτωση, ο προφανής λόγος για τη συμπεριφορά μπορεί να είναι οικονομικός - ο τραπεζίτης (κτηματομεσίτης, υπάλληλος υπηρεσιών μετανάστευσης, υπάλληλος ιδιωτικής ασφάλεια εμπορικού κέντρου) ενδέχεται να μην αντιληφθεί καμία προσωπική προκατάληψη (Baldwin, Means, González and Shenoy-Packer, 2014: 124-125). Συχνά, η υπεράσπιση για τέτοιες ενέργειες βασίζεται στην πρόθεση: «Δεν προσπαθώ να βλάψω τους Μαύρους...» (ή γυναίκες, ομοφυλόφιλους, λεσβίες, Ρομά κ.λπ.) Προστατεύω απλώς

⁴⁶ Από την 11η Σεπτεμβρίου 2001 και μετρά υπάρχουν καταγγελίες για φυλετικό προφίλ το οποίο κλιμακώθηκε σε ολόκληρο τον κόσμο και στις Ηνωμένες Πολιτείες, από Νέα Υόρκη προς Τέξας. Στο αστυνομικό τμήμα της Νέας Υόρκης Η πολιτική που ονομάζεται «Σταμάτημα και Σωματικός Έλεγχος» («Stop and Frisk») κατέληξε στο τέλος σε περισσότερες από 600.000 στάσεις από την αστυνομία το 2010 βλ. Wharton, B. (2011, February 28). Stop and Frisk stats place New York atop civil rights violators. *The Examiner*. Retrieved from <http://www.examiner.com/bronx-county-independent-in-new-york/> στο Ting-Toomey, S. and Chung, L. (2012) *Understanding intercultural communication* New York : Oxford University Press, 175. Βλ. και <https://www.nyclu.org/en/stop-and-frisk-data>

την επιχείρησή μου» (ή τον πολιτισμό ή την πατρίδα κ.λπ.) (Baldwin, Means, González and Shenoy-Packer, 2014: 124-125). Ωστόσο, οι πρόσφατοι συγγραφείς επαναπροσδιόρισαν τον ρατσισμό όχι ως προς το τι προτίθεται κανείς να κάνει, αλλά από τις «πρακτικές αποκλεισμού» - πρακτικές που αντιμετωπίζουν τους ανθρώπους διαφορετικά λόγω υποτιθέμενων φυλετικών διαφορών. Αυτές οι πρακτικές αναφέρονται «τόσο σε εσκεμμένες ενέργειες όσο και σε ακούσιες συνέπειες που δημιουργούν μοτίβα ανισότητας» (Miles, 1989, σελ. 78 στο Baldwin, Means, González and Shenoy-Packer, 2014: 124-125).

Πρώτον, συνήθως κάποιος/α αντιμετωπίζει άγχος αλληλεπίδρασης επειδή δεν έχει αρκετές πληροφορίες σχετικά με τους άγνωστους άλλους - ή οι στερεοτυπικές πληροφορίες που έχει σχετικά με άλλους και πρέπει να ενημερωθούν (Ting-Toomey και Chung, 2012: 159-161). Αυτή η έλλειψη γνώσης μπορεί να οδηγήσει σε παρεξήγηση, ή ανάρμοστη επικοινωνία, ή και τα δύο. Εάν δεν έχουμε αρκετές πληροφορίες για «πολιτιστικούς άλλους» (cultural strangers), αυτό μπορεί να προκαλέσει διαχωρισμούς ή διακριτικότητα πολιτισμικής ή εθνοτικής φυλετικής ταυτότητας (Ting-Toomey and Chung, 2012:159-161). Δεύτερον, εάν έχει κάποιος/α μόνο μερικούς κανόνες για να τον/την καθοδηγήσει μέσω της επικοινωνίας αλληλεπίδρασης, ενδέχεται να ξαναγυρίσει στη χρήση στερεοτύπων. Αν και ορισμένα στερεότυπα μπορεί να έχουν μια πτυχή της αλήθειας, πολλά στερεότυπα είναι ανακριβή (Ting-Toomey and Chung, 2012). Τα τρία φίλτρα αντίληψης (επιλεκτική προσοχή, επιλεκτική οργάνωση και επιλεκτική ερμηνεία) ενεργούν ως σημαντικά εμπόδια στην αποτελεσματική διαπολιτισμική επικοινωνία μεταξύ πολιτιστικών και ομάδες εμφανίζονται συχνά επειδή υποθέτει κανείς ότι αντιλαμβάνονται και ερμηνεύουν τη συμπεριφορά άλλων ανθρώπων σε ένα αντικειμενικό, αμερόληπτο τρόπο που όμως στην πραγματικότητα, είναι ότι οι αντιλήψεις κάποιου/ας για τους άλλους είναι εξαιρετικά υποκειμενικές, επιλεκτικές και μεροληπτικές:

Επιλεκτική Προσοχή: Στη διαδικασία επιλεκτικής προσοχής, επιλέγει κανείς γρήγορα στοιχεία από το πολιτιστικό του/της περιβάλλον. Σε ένα άγνωστο περιβάλλον, τείνει να δίνει μεγαλύτερη προσοχή στα στοιχεία που ταιριάζουν με τις δικές του/της ξεχωριστές ταυτότητες (π.χ., ίδια ηλικιακή ομάδα), στοιχεία που διακρίνονται από την ομάδα (π.χ. διαφορετικό χρώμα δέρματος) και στοιχεία που εξυπηρετούν τις προσδοκίες του/της για αλληλεπίδραση ή στόχους (π.χ. χειραψία χειραψίας) (Ting-Toomey and Chung, 2012: 159-161). **Επιλεκτική οργάνωση και επισήμανση:** Ο πολιτισμός κάποιου/ας και η γλώσσα που μιλά κάποιος/α τον/την

καθοδηγούν σε πτυχές του περιβάλλοντός του/της που θεωρεί σχετικές. Έχει μάθει από την πολιτιστική/εθνοτική κοινωνικοποίησή τους/της να οργανώνει τις αντιλήψεις του/της ομαδοποιώντας παρόμοια αντικείμενα, ανθρώπους ή πράγματα μαζί και επισημαίνοντάς τα με ένα σύμβολο ή όνομα. Ταυτόχρονα, οργανώνει επίσης αντικείμενα, άτομα ή πράγματα στην κατηγορία «άλλα» με μια ετικέτα (Ting-Toomey and Chung, 2012: 159-161). Επιλεκτική ερμηνεία: Η ερμηνεία κάποιου/ας του/της επιτρέπει να αποδίδει νόημα στα δεδομένα που λαμβάνει και αυτό περιλαμβάνει τις προσδοκίες του/της. Οι προσδοκίες περιλαμβάνουν αυτό που προσδοκά και προβλέπει για το πώς οι άλλοι θα επικοινωνήσουν μαζί του/της κατά τη διάρκεια μιας αλληλεπίδρασης (Ting-Toomey and Chung, 2012: 159-161).

Ερωτήσεις για σκέψη

1. Ποιες είναι οι ομάδες στην κοινωνία ή στην περιοχή σας είναι συχνότερα στόχοι της μισαλλοδοξίας και ποιες μορφές λαμβάνει αυτή;
2. Γιατί μερικοί άνθρωποι ενεργούν με στερεότυπα και τη μισαλλοδοξία τους, και άλλοι όχι;
3. Ποια είναι συγκεκριμένες ενέργειες που μπορούμε να κάνουμε για να μειώσουμε την έκφραση της μισαλλοδοξίας; Μπορούμε να επηρεάσουμε τις σκέψεις και τα συναισθήματα που οδηγούν σε αυτήν την έκφραση;

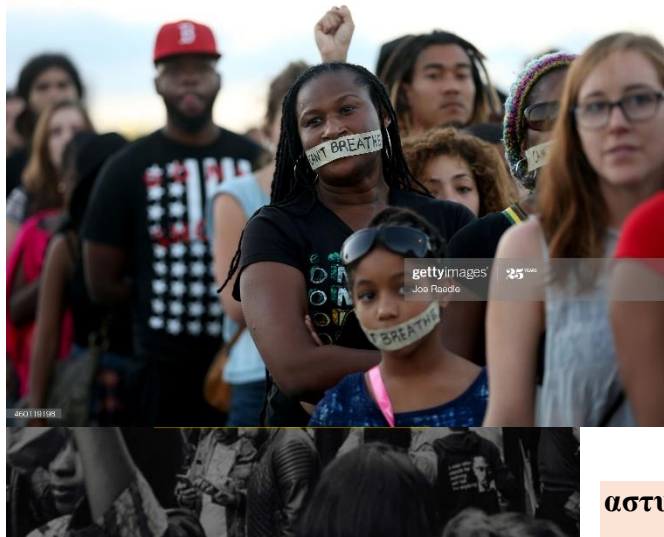
Ασκήσεις

Ενεργητική ακρόαση

Θυμηθείτε μια στιγμή του τελευταίου 24ώρου που βρεθήκατε στη θέση να ακούτε κάποιον. Γράψτε το περιστατικό και τα συναισθήματα που είχατε όση ώρα ακούγατε.

Ποιοι παράγοντες σας βοήθησαν και σας εμπόδισαν να ακούσετε;

Ας συζητήσουμε όλοι μαζί τι παρατηρούμε σε σχέση με τους παράγοντες που επηρεάζουν την ακρόαση και πώς μπορούμε να διασφαλίσουμε τις καλύτερες δυνατές συνθήκες.

Εικόνα 3: Πηγή <https://blacklivesmatter.com/social-media-graphics/>

Το σύνθημα «Δεν μπορώ να αναπνεύσω» σχετίζεται με το κίνημα «Black Lives Matter»⁴⁷ στις Ηνωμένες Πολιτείες. Η φράση προέρχεται από τα τελευταία λόγια του Eric Garner, ενός άοπλου μαύρου που σκοτώθηκε το 2014 μετά από αστυνομία της Νέας Υόρκης. Ορισμένοι άλλοι Αφροαμερικανοί, όπως ο Javier Ambler, ο Manuel

Ellis, ο Elijah McClain και ο George Floyd, έχουν πει την ίδια φράση πριν πεθάνουν κατά τη διάρκεια ελέγχων από της αστυνομικές αρχές.

Πως κρίνετε τις διακρίσεις βάσει φύλου ή φυλής;

Εμφανίζονται στην ελληνική κοινωνία αντίστοιχα προβλήματα;

Τι θα προτείνατε για την αντιμετώπισή τους;

Εικόνα 4: Πηγή: Joe Raedle/Getty Images
<https://www.gettyimages.com/detail/news-photo/demonstrators-stand-with-tape-reading-i-cant-breathe-as-news-photo/460119198>

Η εξωτερική εμφάνιση διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στην εντύπωση την οποία διαμορφώνουμε ή στα συναισθήματα τα οποία αναπτύσσουμε για ένα άτομο.

α) Τι εντύπωση και ποια συναισθήματα σας

δημιουργούνται για τον ιατρό; (βλ. εικόνα 5)

β) Τι εντύπωση και ποια συναισθήματα σας δημιουργούνται για προς τους Μουσουλμάνους (βλ. εικόνα 6)

Εικόνα 5: Πηγή: Buck Ennis
https://www.crainsnewyork.com/article/20131027/HEALTH_CARE/310279999/for-dr-david-tats-not-all-folks

⁴⁷ <https://blacklivesmatter.com/>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

4. Ενσυναίσθηση vs 'Σύγκρουση': ανάπτυξη προσωπικών και κοινωνικών δεξιοτήτων

Η συναισθηματική νοημοσύνη (ΣΝ) αποτελεί ένα διαφορετικό και ιδιότυπο είδος νοημοσύνης το οποίο δεν αναφέρεται στην ταχύτητα της σκέψης, στην μνήμη και στις υπόλοιπες λειτουργίες του εγκεφάλου όπως η παραδοσιακή ικανότητα που αποκαλούμε γενική νοημοσύνη, αλλά εστιάζει στο κομμάτι των διαπροσωπικών σχέσεων και της ενδοπροσωπικής προσαρμογής και δίνει ιδιαίτερη έμφαση σε στοιχεία συναισθηματικά (αναγνώριση συναισθημάτων, συνειδητοποίηση, αυτογνωσία, χειρισμός συναισθημάτων, ενσυναίσθηση, κοινωνικές δεξιότητες κ.ο.κ.). Έρευνες δείχνουν ότι άνθρωποι με υψηλή Σ.Ν. απολαμβάνουν πιο ικανοποιητικές και πετυχημένες συνθήκες εργασίας και σχέσεων. Η συναισθηματική νοημοσύνη είναι ένας τύπος κοινωνικής νοημοσύνης που περιλαμβάνει την ικανότητα να παρακολουθεί κανείς τα συναισθήματά του και των άλλων, να κάνει διακρίσεις μεταξύ τους και να χρησιμοποιεί τις πληροφορίες για να καθοδηγεί τη σκέψη και τις ενέργειες κάποιου (Salovey & Mayer, 1990).

Η συναισθηματική νοημοσύνη είναι ένας δείκτης που μας αποκαλύπτει πόσο καλά κατανοούμε τους άλλους και πως διαχειριζόμαστε τα συναισθήματά μας και τα συναισθήματα των άλλων. Για να ήμαστε πιο αποτελεσματικοί σε αυτόν τον ρόλο, θα χρειαστεί να δούμε σε μεγαλύτερο βάθος επιμέρους πτυχές της συναισθηματικής μας νοημοσύνης, όπως η ενσυναίσθηση, οι κοινωνικές δεξιότητες, η αυτορρύθμιση, η αυτοεκτίμηση, η κινητοποίηση.

Η συναισθηματική νοημοσύνη είναι ένας τύπος κοινωνικής νοημοσύνης που περιλαμβάνει την ικανότητα παρακολούθησης των συναισθημάτων του ατόμου και των άλλων, τη διάκριση μεταξύ τους και τη χρήση των πληροφοριών για να καθοδηγήσει τη σκέψη και τις ενέργειες κάποιου (Salovey & Mayer, 1990). Το πεδίο της συναισθηματικής νοημοσύνης περιλαμβάνει τη λεκτική και μη λεκτική εκτίμηση και έκφραση του συναισθήματος, τη ρύθμιση του συναισθήματος στον εαυτό και

τους άλλους και τη χρήση συναισθηματικού περιεχομένου στην επίλυση προβλημάτων. Ο Goleman (1995, 1998) ήταν σαφώς ο πιο σημαντικός στην παρουσίαση αυτής της έννοιας στο ευρύ κοινό.

4.1. Η δημοτικότητα της Συναισθηματικής Νοημοσύνης (ΣΝ)

Η ιδέα ότι οι άνθρωποι διαφέρουν στην ΣΝ έχει ευδοκιμήσει λόγω ενός αριθμού συγκλίνουσων παραγόντων, συμπεριλαμβανομένων των σύγχρονων πολιτιστικών τάσεων και προσανατολισμών. Κατ' αρχάς, η ΣΝ ήταν ο στόχος του ευρέως ενδιαφέροντος λόγω της αυξανόμενης προσωπικής σημασίας που αποδίδεται στη διαχείριση συναισθημάτων για τους ανθρώπους στη σύγχρονη κοινωνία. Πιστεύεται ότι η ΣΝ μπορεί να εκπαιδευτεί και να βελτιωθεί σε διάφορα κοινωνικά πλαίσια (εκπαιδευτικά, επαγγελματικά και διαπροσωπικά) και ότι θα προκύψουν προσωπικά και κοινωνικά οφέλη από την επένδυση σε προγράμματα για την αύξηση της ΣΝ. Αυτήν τη στιγμή υπάρχει μια αυξανόμενη ώθηση στην παροχή προσωπικών, εκπαιδευτικών και εργασιακών παρεμβάσεων που αποσκοπούν στην αύξηση της ΣΝ.

Επιπλέον, Η ΣΝ έχει συνήθως ισχυριστεί ότι παίζει σημαντικό ρόλο στη σύγχρονη κοινωνία καθορίζοντας τα πραγματικά αποτελέσματα πάνω και πέρα από τη συμβολή των γενικών παραγόντων πνευματικής ικανότητας και προσωπικότητας (π.χ. Goleman, 1995; Saarni, 1999). Έτσι, η ΣΝ ισχυρίζεται ότι σχετίζεται θετικά με τα επιτεύγματα, την επαγγελματική επιτυχία και την ικανοποίηση, και τη συναισθηματική υγεία και προσαρμογή (Elias, Zins, Weissberg, Frey et al., 1997). Η ΣΝ, στην πραγματικότητα, έχει ισχυριστεί ότι είναι ακόμη πιο σημαντική από την πνευματική νοημοσύνη στην επίτευξη επιτυχίας στη ζωή (Goleman, 1995).

Ένα δευτερεύον κείμενο στην ισχυριζόμενη σημασία της ΣΝ για την επιτυχία στη σύγχρονη κοινωνία είναι ότι τα οφέλη της γενικής (γνωστικής) νοημοσύνης υπερεκτιμώνται και η συναισθηματική νοημοσύνη μπορεί συχνά να είναι πιο σημαντική από το συμβατικό IQ. Κατά συνέπεια, το EQ έχει γίνει εν μέρει μοντέρνο επειδή φαίνεται να μειώνει την κυριαρχία και τη σημασία που αποδίδεται συνήθως στην πνευματική νοημοσύνη. Ένας πιθανός σχετικός παράγοντας που στηρίζει τη δημοτικότητα της δομής της ΣΝ είναι ο ανταγωνισμός (δικαιολογημένος ή αδικαιολόγητος) προς την έννοια της διανοητικής νοημοσύνης και τη μέτρησή της. Υπάρχει μερικές φορές ακόμη και αντιπάθεια σε άτομα με υψηλό IQ στη δυτική

κοινωνία, όπως φαίνεται από τον τρόπο που τα τηλεοπτικά προγράμματα κοροϊδεύουν αδιάκοπα τα ακαδημαϊκά προικισμένα παιδιά ως σπασίκλης που δεν έχουν στοιχειώδεις κοινωνικές δεξιότητες, αρκετά σε αντίθεση με την πραγματικότητα (βλέπε Zeidner & Matthews, 2000). Ο ίδιος ο Goleman (1995) αναφέρει πώς οι ενήλικες με υψηλό IQ μπορεί να είναι κοινωνικά ανίκανοι. Έτσι, πολλοί άνθρωποι μισούν την υπερβολική σημασία που αποδίδεται στο υψηλό IQ στη σύγχρονη κοινωνία (Epstein, 1998). Από το σχολείο και μετά, τα άτομα με υψηλό IQ τείνουν να αντιμετωπίζονται αρνητικά, ειδικά εάν είναι σπουδαστές και έχουν μεγάλη επιτυχία στο σχολείο, το πανεπιστήμιο και την εργασία. Ως αποτέλεσμα, κάθε άποψη που ξεφουσκώνει τη σημασία του IQ βρίσκει ένα δεκτικό ακροατήριο, και υπάρχει υπερβολικός ενθουσιασμός για αμφισβητήσιμες απόψεις σχετικά με τη φύση άλλων χαρακτηριστικών που χαρακτηρίζονται ως μορφές νοημοσύνης, συμπεριλαμβανομένης της ΣΝ. (Epstein, 1998).

Έτσι, η έκκληση της ΣΝ αντικατοπτρίζει τόσο θετικά όσο και αρνητικά πολιτιστικά ήθη. Από τη θετική πλευρά, η κατασκευή δίνει έμφαση στην αξία των μη πνευματικών ικανοτήτων και χαρακτηριστικών για την επιτυχία στη ζωή, συμπεριλαμβανομένης της συναισθηματικής κατανόησης, της ευαισθητοποίησης, της ρύθμισης, της προσαρμοστικής αντιμετώπισης και της προσαρμοστικής προσαρμογής. Η ΣΝ έφερε την ιδέα ότι, ενώ ο δρόμος προς την επιτυχία στην καθημερινή ζωή καθορίζεται εν μέρει από την πνευματική ικανότητα, υπάρχουν πολλοί άλλοι παράγοντες που συμβάλλουν, όπως κοινωνικές ικανότητες, συναισθηματική προσαρμογή, συναισθηματική ευαισθησία, πρακτική ευφυΐα και κίνητρο. Η ΣΝ εστιάζει επίσης την προσοχή στο χαρακτήρα και τις πτυχές του αυτοέλεγχου, όπως η ικανότητα καθυστέρησης της ικανοποίησης, ανεκτικότητας και αποτροπής της ώθησης (δύναμη του εγώ). Από την αρνητική πλευρά, τα γραπτά για την ΣΝ δίνουν μεγαλύτερη έμφαση στη σημασία των συναισθηματικών ικανοτήτων παρά στην πνευματική νοημοσύνη - ένα αποτέλεσμα που είναι σύμφωνο με τα προσωπικά προφίλ και τις κοσμοθεωρήσεις πολλών.

Μειώνοντας το μεγάλο χάσμα μεταξύ ορθολογικής σκέψης και συναισθημάτων

Επιπλέον, η ΣΝ έχει αποκτήσει εξέχουσα θέση επειδή αντιπροσωπεύει επιπλέον σημερινές πολιτιστικές αξίες (Salovey, Woolery & Mayer, 2001). Ο υβριδικός όρος «συναισθηματική νοημοσύνη», που συνδυάζει το συναίσθημα και τη νοημοσύνη, θα μπορούσε κάλλιστα να θεωρηθεί ως οξυμόριο από ορισμένους. Αυτός

ο ισχυρισμός προκύπτει από το γεγονός ότι τα συναισθήματα μεταδίδουν συνήθως την ιδέα των παράλογων παθών, ενώ η νοημοσύνη χαρακτηρίζεται καλύτερα από υψηλό βαθμό λογικής και ορθολογικής σκέψης. Πράγματι, η σχέση ανάμεσα στη διάνοια και το συναίσθημα παραδοσιακά θεωρείται ως μια σχέση που περιλαμβάνει μια σύγκρουση μεταξύ δύο διαφορετικών ψυχολογικών δυνάμεων.

Επί του παρόντος, το εκκρεμές στράφηκε προς μια άποψη ότι η διάνοια έχει υπερτιμηθεί, σε βάρος των συναισθημάτων, οδηγώντας σε έλλειψη αυτοκατανόησης και φτωχών ρηχών κοινωνικών σχέσεων. Έτσι, το ενδιαφέρον που δημιουργείται από την κατασκευή ΣΝ είναι μέρος του σημερινού τρόπου ζωής της σύγχρονης δυτικής κοινωνίας, η οποία αναγνωρίζει όλο και περισσότερο τη σημασία των συναισθημάτων

Τα τελευταία χρόνια είδαμε μια απομάκρυνση από τη σκληρότητα της διάνοιας, σε συνδυασμό με μια ανανεωμένη εκτίμηση της συναισθηματικής πλευράς του ατόμου και τη νομιμοποίηση της συναισθηματικής εκφραστικότητας. Η δεκαετία του 1960 εγκαινίασε μια περίοδο κοινωνικής αναταραχής, η οποία αναστάτωσε τις δυτικές υποθέσεις σχετικά με την υπεροχή της διάνοιας, δημιουργώντας τόσο κριτική σκέψη όσο και μια δεκαετία συναισθηματική εξέγερση ενάντια στις δυνάμεις του ορθολογισμού. Υπήρχε αυξανόμενη συνειδητοποίηση των αποτυχιών και των αδικιών της κοινωνίας, όπως η προκατάληψη και οι διακρίσεις απέναντι σε κοινωνικοπολιτισμικές ομάδες, διεθνείς εχθροπραξίες και πόλεμος, περιβαλλοντική ρύπανση και αθέμιτη μεταχείριση των γυναικών. Αυτά τα προβλήματα υπογράμμισαν τις ανεκπλήρωτες συναισθηματικές ανάγκες που φαινόταν συνυφασμένες με τον ίδιο τον ιστό της κοινωνίας. Η γενιά της δεκαετίας του εξήντα γνώρισε την άνοδο του κινήματος πολιτικών δικαιωμάτων, τον ακτιβισμό των φοιτητών σε αντίθεση με τον πόλεμο του Βιετνάμ, τα νέα κοινωνικά κινήματα (χίπις) και την άνοδο του κινήματος για τα δικαιώματα των γυναικών. Τα ανεξέλεγκτα συναισθήματα θυμού, περιφρόνησης, άγχους και κατάθλιψης ενάντια στην αδικία της κοινωνίας δεν μπορούσαν πλέον να ερμηνευτούν ως παράλογο ελάττωμα στην ανθρώπινη φύση, αλλά μάλλον έπρεπε να ερμηνευτεί ως συνέπεια και ένα μήνυμα σχετικά με μια ελαττωματική και εκφραστική κοινωνία. Τα συναισθήματα αυτών των καταπιεσμένων ομάδων ήταν σήματα για το πώς αντιμετωπίστηκαν διάφορες ομάδες ανθρώπων προτού η κοινωνία μπορούσε ή θα διορθώσει τις ανισότητες. Σε αυτό το πλαίσιο, η ΣΝ αναφέρεται στην κοινωνική δικαιοσύνη και σε μια λύση του μακρού πολέμου που συγκρούστηκε μεταξύ του συναισθήματος και του ορθολογισμού σε όλη

την ανθρώπινη ιστορία.

ΟΡΙΣΜΟΣ

Η συναισθηματική νοημοσύνη είναι ένας τύπος κοινωνικής νοημοσύνης που περιλαμβάνει την ικανότητα παρακολούθησης των συναισθημάτων του ατόμου και των άλλων, τη διάκριση μεταξύ τους και τη χρήση των πληροφοριών για να καθοδηγήσει τη σκέψη και τις ενέργειες κάποιου (Salovey & Mayer, 1990).

Άσκηση

Ο Goleman προτείνει δώδεκα ερωτήσεις για να ρωτήσετε τον εαυτό σας για να δείτε εάν εργάζεστε με συναισθηματική νοημοσύνη.

- καταλαβαίνετε τόσο τα πλεονεκτήματα όσο και τις αδυναμίες σας;
- εξαρτάστε από τη φροντίδα κάθε λεπτομέρειας; Μισείτε να αφήσετε τα πράγματα να γλιστρήσουν;
- νιώθετε άνετα με την αλλαγή και είστε ανοιχτές σε νέες ιδέες;
- Παρακινείστε από την ικανοποίηση να πληροίτε τα δικά σας πρότυπα αριστείας;
- μένετε αισιόδοξοι όταν τα πράγματα πάνε στραβά;
- βλέπετε πράγματα από την άποψη ενός άλλου ατόμου και να κατανοείτε τι έχει μεγαλύτερη σημασία για αυτό το άτομο;
- αφήστε τις ανάγκες των ωφελούμενων να καθορίσουν πώς τους εξυπηρετείτε;
- σας αρέσει να βοηθάτε τους συναδέλφους να αναπτύξουν τις δεξιότητές τους;
- Διαβάζετε την πολιτική γραφείου με ακρίβεια;
- μπορείτε να βρείτε λύσεις "win-win" σε διαπραγματεύσεις και συγκρούσεις;
- Είστε το είδος του ατόμου που θέλουν οι άλλοι σε μια ομάδα; Σας αρέσει να συνεργάζεστε με άλλους;
- Είστε συνήθως πειστικοί;

Προσθέστε τον αριθμό των ερωτήσεων στις οποίες θα μπορούσατε να απαντήσετε ναι. Πώς σκοράρατε; Απαντώντας ναι σε έξι ή περισσότερα από τα στοιχεία δεξιοτήτων ΣΝ υποδηλώνουν ότι εργάζεστε καλά και με ωριμότητα στο χώρο εργασίας. Αν έχετε περισσότερες από πέντε ερωτήσεις στις οποίες απαντήσατε όχι, συμφωνούν άτομα που σας γνωρίζουν καλά στον υψηλό αριθμό αρνητικών αποτελεσμάτων; Εάν ναι, τι μπορείτε να κάνετε για να αλλάξετε και να βελτιώσετε το

συναισθηματικό σας σκορ;

2. Σε επιχειρήσεις και χώρους εργασίας κάθε είδους, πρέπει να αφιερώνεται πολύς χρόνος σε συναντήσεις. Για να είναι αποτελεσματικές και παραγωγικές, αυτές οι συναντήσεις πρέπει να προγραμματίζονται προσεκτικά και να καθοδηγούνται επιδέξια. Ποια είναι μερικά πράγματα που πρέπει να κάνετε ως συντονιστής της συνάντησης, ώστε όλοι οι συμμετέχοντες να μοιράζονται πληροφορίες και να συμβάλλουν στο καλό για τη λήψη απόφασης; Να θυμάστε ότι το κλειδί μπορεί να είναι η κατανόηση των άλλων, η πολιτική επίγνωση του συναισθηματικού κόσμου τους, αξιοποιώντας την ποικιλομορφία, και ενισχύοντας τις ικανότητές τους.

Πίνακας 1: Προσωπική ικανότητα και κοινωνική ικανότητα

Προσωπική ικανότητα	Κοινωνική ικανότητα
<p>Αυτογνωσία (εσωτερικών καταστάσεων, προτιμήσεων, πόρων και διαισθήσεων)</p> <p>Αυτορρύθμιση (εσωτερικών καταστάσεων, παροχών και πόρων)</p> <p>Κίνητρο (τάσεις που διευκολύνουν την επίτευξη στόχων)</p>	<p>Ενσυναίσθηση (επίγνωση των συναισθημάτων, αναγκών και ανησυχιών των άλλων)</p> <p>Κοινωνικές δεξιότητες (ικανός να προκαλεί επιθυμητές απαντήσεις σε άλλους)</p>

Πηγή: [Emotional Intelligence Research Consortium](#), founded by Goleman.

4.2.Η Διαδικασία Ενδυνάμωσης

Η έννοια της ενδυνάμωσης εντείνει το ενδιαφέρον των ερευνητών, των επαγγελματιών και των πολιτών που ανησυχούν για θέματα ψυχικής υγείας. Από ορισμένες απόψεις, η ενδυνάμωση είναι μια νέα λέξη. Όπως έχει σημειώσει ο Edelman (1977) σε σχέση με τη γλώσσα και την πολιτική των ανθρώπινων υπηρεσιών, μερικές φορές χρησιμοποιείται νέα γλώσσα για να περιγράψει τις ίδιες παλιές πρακτικές. Άλλοι πιστεύουν ότι η γλώσσα ενδυνάμωσης μπορεί στην πραγματικότητα να οδηγήσει σε αυξημένη συνειδητοποίηση (Rappaport, 1986). Ανεξαρτήτως, ένας αυξανόμενος αριθμός ατόμων προσπαθεί να κατανοήσει την έννοια της ενδυνάμωσης και τρόπους με τους οποίους μπορεί να χρησιμοποιηθεί για

να αλλάξει τις ρυθμίσεις και τις ζωές τους.

Η ενδυνάμωση μπορεί να αρχίσει να γίνεται κατανοητή εξετάζοντας τις έννοιες της εξουσίας και της αδυναμίας (Moscovitch and Drover, 1981). Η δύναμη ορίζεται από την Cornell Empowerment Group ως "ικανότητα ορισμένων ατόμων και οργανισμών να παράγουν επιδιωκόμενα, προβλεπόμενα και απρόβλεπτα αποτελέσματα σε άλλους" (Cornell Empowerment Group, 1989, σελ. 2). Υπάρχουν πολλές πηγές ενέργειας. Η προσωπικότητα, η περιουσία / πλούτος και οι επιρροές από οργανώσεις έχουν αναγνωριστεί από τον Galbraith (1983) ως κρίσιμες πηγές εξουσίας στο τελευταίο τμήμα αυτού του αιώνα. Άλλοι επεσήμαναν ότι η κυρίαρχη φύση της κοινωνίας μας σημαίνει ότι ένας μικρός αριθμός ανθρώπων έχει τεράστια οικονομική ή πολιτική εξουσία, ενώ η πλειοψηφία έχει ελάχιστα ή δεν υπάρχει (Moscovitch & Drover, 1981)

Σε ατομικό επίπεδο, η αδυναμία μπορεί να θεωρηθεί ως η προσδοκία του ατόμου ότι οι δικές του πράξεις θα είναι αναποτελεσματικές για να επηρεάσουν την έκβαση των γεγονότων της ζωής (Keiffer, 1984). Ο Lerner (1986) κάνει μια διάκριση ανάμεσα στην πραγματική και την πλεονάζουσα αδυναμία. Η πραγματική αδυναμία προκύπτει από τις οικονομικές ανισότητες και τον καταπιεστικό έλεγχο που ασκούν τα συστήματα και οι άλλοι άνθρωποι. Το πλεόνασμα αδυναμίας, από την άλλη πλευρά, είναι μια εσωτερική πεποίθηση ότι η αλλαγή δεν μπορεί να συμβεί, μια πίστη που οδηγεί σε απάθεια και μια απροθυμία του ατόμου να αγωνιστεί για περισσότερο έλεγχο και επιρροή. Η αδυναμία είναι όλα αυτά τα χρόνια ένα αντικειμενικό φαινόμενο, όπου οι άνθρωποι με μικρή ή καθόλου πολιτική και οικονομική δύναμη δεν διαθέτουν τα μέσα για να αποκτήσουν μεγαλύτερο έλεγχο και πόρους στη ζωή τους (Albee, 1981). Ως παράδειγμα της αδυναμίας, ο Asch (1986) σημείωσε ότι γενικά τα άτομα με αναπηρίες,

... έχουν ενσωματώσει έτσι τις γενικές αρνητικές στάσεις απέναντί τους, λόγω των αναγκών τους, που δεν μπορούν να πιστέψουν ότι η συλλογική δράση μπορεί να βελτιώσει τη ζωή τους. Έχουν δει τα προβλήματα ως εγγενή στις ιατρικές τους καταστάσεις και δεν έχουν παροτρυνθεί να συμμετάσχουν σε άλλους για να ζητήσουν διαρθρωτικές αλλαγές που θα καθιστούσαν το περιβάλλον χρήσιμο γι' αυτούς. (σελ. 13)

Το μεγαλύτερο μέρος της βιβλιογραφίας συνδέει επίσης την ενδυνάμωση με τον προσωπικό έλεγχο. Ο Rappaport (1987) επισημαίνει ότι "με την ενδυνάμωση εννοώ ότι ο στόχος μας πρέπει να είναι να ενισχύσουμε τις δυνατότητες των ανθρώπων να ελέγχουν τη ζωή τους" (σελ. 119). Ο Cochran (1986) πιστεύει ότι οι άνθρωποι αντιλαμβάνονται τις δικές τους ανάγκες πολύ καλύτερα από οποιονδήποτε άλλο και ως εκ τούτου θα πρέπει να έχουν την εξουσία να καθορίζουν και να ενεργούν πάνω τους. Ο Χάρτης της Οτάβα για την Προαγωγή της Υγείας σημειώνει ότι "οι άνθρωποι δεν μπορούν να επιτύχουν το μέγιστο δυναμικό υγείας τους, εκτός αν μπορούν να πάρουν τον έλεγχο των πράξεων που καθορίζουν την υγεία τους" (Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας, Υγεία και Πρόνοια Καναδά, & Καναδικός Οργανισμός Δημόσιας Υγείας, 1986, σελ. 1).

Όλο και περισσότερο, η ενδυνάμωση γίνεται αντιληπτή ως μια διαδικασία αλλαγής (Cornell Empowerment Group, 1989). Ο McClelland (1975) πρότεινε ότι προκειμένου οι άνθρωποι να πάρουν την εξουσία, πρέπει να αποκτήσουν πληροφορίες για τον εαυτό τους και το περιβάλλον τους και να είναι πρόθυμοι να εντοπίσουν και να συνεργαστούν με άλλους για αλλαγή. Με παρόμοιο τρόπο, ο Whitmore (1988) ορίζει την ενδυνάμωση ως: μια διαδραστική διαδικασία μέσω της οποίας οι άνθρωποι βιώνουν προσωπική και κοινωνική αλλαγή, επιτρέποντάς τους να αναλάβουν δράση για να επιτύχουν επιρροή στις οργανώσεις και τους θεσμούς που επηρεάζουν τη ζωή τους και τις κοινότητες στις οποίες ζουν (σελ.13).

Οι εργασίες του Keiffer (1984) για την προσωπική ενδυνάμωση είναι μία από τις μοναδικές εμπειρικές μελέτες που εξετάζουν την προσωπική ενδυνάμωση ως διαδικασία. Ενδυνάμωση ως αναπτυξιακή διαδικασία που περιλαμβάνει τέσσερα στάδια: την είσοδο, την πρόοδο, την ενσωμάτωση και τη δέσμευση. Το στάδιο εισόδου φαίνεται να είναι κίνητρο από την εμπειρία του συμμετέχοντα σε κάποια εκδήλωση ή κατάσταση που απειλεί τον εαυτό ή την οικογένεια, αυτό που ο Keiffer αναφέρεται ως πράξη «πρόκλησης». Στο στάδιο της προόδου, υπάρχουν τρεις σημαντικές πτυχές που είναι σημαντικές για τη συνέχιση της διαδικασίας ενδυνάμωσης: μια σχέση καθοδήγησης. Υποστηρικτικές σχέσεις ομότιμων με μια συλλογική οργάνωση. Και την ανάπτυξη μιας πιο κριτικής αντίληψης των κοινωνικών και πολιτικών σχέσεων. Η κεντρική εστίαση του τρίτου σταδίου φαίνεται να είναι η ανάπτυξη μιας αυξανόμενης πολιτικής συνείδηση. Η δέσμευση είναι το τελικό στάδιο - στο οποίο οι συμμετέχοντες εφαρμόζουν τη νέα συμμετοχική ικανότητα σε ολοένα και μεγαλύτερες περιοχές της ζωής τους.

Σύμφωνα με τον Wallerstein (1992), η ενδυνάμωση είναι μια διαδικασία κοινωνικής δράσης που προάγει τη συμμετοχή των ανθρώπων, των οργανώσεων και των κοινοτήτων προς τους στόχους του αυξημένου ατομικού και κοινοτικού ελέγχου, της πολιτικής αποτελεσματικότητας, της βελτιωμένης ποιότητας της κοινωνικής ζωής και της κοινωνικής δικαιοσύνης. Ενώ ο Whitmore (1988) αισθάνεται ότι η έννοια της ενδυνάμωσης πρέπει να προσδιοριστεί πιο σαφώς, δηλώνει ότι υπάρχουν κάποιες κοινές υποκείμενες υποθέσεις:

- τα άτομα υποτίθεται ότι καταλαβαίνουν τις δικές τους ανάγκες καλύτερα από οποιονδήποτε άλλο και ως εκ τούτου θα πρέπει να έχουν την εξουσία να καθορίζουν και να ενεργούν πάνω τους.
- όλοι οι άνθρωποι έχουν ισχυρές δυνάμεις πάνω στις οποίες μπορούν να οικοδομήσουν.
- η ενδυνάμωση είναι μια δια βίου προσπάθεια.
- οι προσωπικές γνώσεις και εμπειρία είναι έγκυρες και χρήσιμες για την αποτελεσματική αντιμετώπιση.

ΟΡΙΣΜΟΣ: Η ενδυνάμωση ορίζεται ως διαδικασία με την οποία τα άτομα επιτυγχάνουν αυξανόμενο έλεγχο των διαφόρων πτυχών της ζωής τους και συμμετέχουν με αξιοπρέπεια στην κοινότητα.

4.2.1. Η έννοια της Ενδυνάμωσης

Η έννοια της ενδυνάμωσης του Rappaport (1987) «μεταφέρει τόσο ψυχολογική αίσθηση προσωπικού ελέγχου ή επιρροής όσο και ανησυχία με την πραγματική κοινωνική επιρροή, την πολιτική δύναμη και τα νόμιμα δικαιώματα» (σελ.121). Με αυτή την έννοια, η ενδυνάμωση μπορεί να υπάρξει σε τρία επίπεδα: σε προσωπικό επίπεδο, όπου η ενδυνάμωση είναι η εμπειρία του αυξανόμενου ελέγχου και επιρροής στην καθημερινή ζωή και την κοινωνική συμμετοχή (Keiffer, 1984). Σε επίπεδο μικρού ομίλου, όπου η ενδυνάμωση περιλαμβάνει την κοινή εμπειρία, την ανάλυση και την επιρροή των ομάδων στις δικές τους προσπάθειες (Presby, Wandersman, Florin, Rich, & Chavis, 1990). Και σε επίπεδο κοινότητας, όπου η ενδυνάμωση περιστρέφεται γύρω από την αξιοποίηση πόρων και στρατηγικών για την ενίσχυση του κοινοτικού ελέγχου (Labonte, 1989).

Συνοπτικά, ο Πίνακας 2 υπογραμμίζει τα στοιχεία που εντοπίστηκαν μέσω της διαδικασίας προσωπικής ενδυνάμωσης

Πίνακας 2: Στοιχεία της διαδικασίας προσωπικής ενδυνάμωσης *

Βιώνοντας την αδυναμία	Ευαισθητοποίηση	Μαθαίνοντας νέους ρόλους	Συμμετοχή	Συνεισφορά
κοινωνική απομόνωση	ενεργώντας από θυμό	ένωση σε ομάδες	επέκταση της συμμετοχής σε ομάδες	να είσαι ένα πρότυπο
εξάρτηση από την υπηρεσία	απαντώντας σε πληροφορίες	συνδέοντας τους πόρους	μιλώντας έξω	έχοντας επιρροή
Περιορισμένες επιλογές	ανταποκρινόμενοι σε νέα πλαίσια	επέκταση σε νέες επιλογές / ευκαιρίες	Διευρύνοντας τη συμμετοχική ικανότητα	αυξάνοντας την αυτό-αποτελεσματικότητα

* Πηγή: Lord, J. (1991). *Lives in transition: The process of personal empowerment*. Kitchener: Centre for Research & Education in Human Services and Ottawa: Disabled Person's Participation Program, Secretary of State.

Οι αρχές για την πρακτική που παρουσιάζονται στον Πίνακα 2 βασίζονται στην έρευνα σχετικά με τη ζωή των ευάλωτων πολιτών που αγωνίστηκαν με τη διαδικασία της ενδυνάμωσης. Είναι σημαντικό να θυμόμαστε ότι αυτές οι αρχές συνεργάζονται μεταξύ τους. Καμία αρχή από μόνη της δεν θα έχει αρκετό αντίκτυπο για την ενδυνάμωση ατόμων και ομάδων.

Πίνακας 3: Αρχές ενδυνάμωσης για την κοινοτική πρακτική

1. Για να κατανοήσουμε την ενδυνάμωση, οι υποτιμημένοι πολίτες πρέπει να θεωρούνται ως καταπιεσμένοι και περιθωριοποιημένοι από την κοινωνία, όχι απλώς ως πελάτες που εξυπηρετούνται. Οι πηγές καταπίεσης κυμαίνονται από τη φτώχεια και την κακοποίηση έως την κοινωνική απομόνωση και την έλλειψη πρόσβασης σε αξιολογους πόρους.
2. Τα συστήματα εξυπηρέτησης πρέπει να εγκαταλείψουν τον έλεγχο

τους επί των ατόμων που υποτιμούνται επί του παρόντος. Αυτό σημαίνει την εξάλειψη των σχέσεων εξουσίας που υπάρχουν μεταξύ των επαγγελματιών και των πολιτών, εξασφαλίζοντας τη συνεργασία και υποστηρίζοντας πρωτοβουλίες ελεγχόμενες από τον ωφελούμενο.

3. Για να υπάρξει μεταβίβαση ισχύος, οι πολίτες πρέπει να είναι αυτοί που προσδιορίζουν τα προβλήματα και τις λύσεις σε προσωπικά και κοινοτικά ζητήματα και πρέπει να έχουν άμεση πρόσβαση στη χρηματοδότηση που συνήθως πηγαίνει μόνο σε φορείς παροχής υπηρεσιών.

4. Ενώ η δύναμη δεν μπορεί να δοθεί στους ανθρώπους από επαγγελματίες, οι ενδιαφερόμενοι επαγγελματίες μπορούν να εργαστούν για την εξάλειψη των συστηματικών φραγμών που έχουν δημιουργηθεί, οι οποίοι καταπιέζουν, ελέγχουν και αποδυναμώνουν τους ευάλωτους πολίτες.

5. Ακούγοντας τις ανησυχίες, τις ιστορίες, τα συναισθήματα, τις εμπειρίες και τις ελπίδες των ανθρώπων που αισθάνονται αδύναμοι είναι η βάση για τη διεύρυνση της ευαισθητοποίησης των ανθρώπων για την καταπίεση τους. Η γλώσσα του επαγγελματισμού, η οποία ενθαρρύνει την εξάρτηση και τον έλεγχο, πρέπει να αντικατασταθεί από διάλογο, που υποστηρίζει την αμοιβαιότητα.

6. Να αξιοποιήσουμε τα δυνατά σημεία και τις ικανότητες των πολιτών και να αποφύγουμε την εστίαση στα ελλείμματα. Αυτό είναι κρίσιμο για την οικοδόμηση της αυτοεκτίμησης, η οποία είναι τόσο αποτέλεσμα και μέρος της διαδικασίας ενδυνάμωσης.

7. Η συμμετοχή στην κοινωνική ζωή σε τρία επίπεδα είναι κρίσιμη για την ενδυνάμωση των ατόμων: Εργάζεται σε θέματα που επηρεάζουν τη ζωή τους. Συνδέοντας με άλλους που είχαν παρόμοιες εμπειρίες. Και να συμμετέχουν σε μια σειρά κοινοτικών ομάδων και δραστηριοτήτων.

8. Να ενθαρρύνουν και να υποστηρίζουν τους πολίτες να συμβάλλουν συνεχώς στις κοινότητές τους μέσω της πρόσβασης σε κοινωνικούς ρόλους όπως ο εργαζόμενος, ο εθελοντής, ο μέντορας, ο δικηγόρος ή ο φίλος.

9. Οι πολίτες που είναι καταναλωτές υπηρεσιών πρέπει να έχουν τον έλεγχο των πόρων και των προσωπικών υποστηρίξεων που χρειάζονται για να ζήσουν με αξιοπρέπεια.

10. Είναι δυνατόν να μάθετε σημαντικές στρατηγικές για την πρόληψη από τη μελέτη της διαδικασίας ενδυνάμωσης. Για παράδειγμα, καθώς οι άνθρωποι

γίνονται πιο ανεξάρτητοι, βασίζονται λιγότερο στα επίσημα συστήματα εξυπηρέτησης και περισσότερο σε ανεπίσημα δίκτυα υποστήριξης. Αυτά τα μαθήματα μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως σημαντικές αρχές για την ενεργητική ενδυνάμωση δυνητικά ευάλωτων ατόμων και ομάδων.

4.2.2. Ενδυναμώνοντας Ευάλωτες Ομάδες

Σε μια συζήτηση σχετικά με την ενδυνάμωση, είναι σημαντικό να αναγνωριστεί η ύπαρξη βάσης αξίας κάθε επαγγελματία που εργάζεται με μετανάστες και πρόσφυγες. Οι αξίες και οι ιδεολογίες αποτελούν εγγενές μέρος κάθε πρακτικής ή θεωρίας. Κάποιος πρέπει να γνωρίζει τις δικές του προκαταλήψεις και αξίες όταν εργάζεται με ανθρώπους από διαφορετικό υπόβαθρο σε δικά τους.

Οι ευάλωτες ομάδες, όπως οι μετανάστες και οι πρόσφυγες που αναζητούν βοήθεια, συναντούν κοινωνικούς λειτουργούς, δημόσιους υπαλλήλους ή εθελοντές συμβούλους οι οποίοι θα έχουν τη δική τους ατομική ή θεσμική προκατάληψη. Μπορεί να μην γνωρίζουν πολλά για τους πελάτες τους και τα ειδικά θέματα που αντιμετωπίζουν. Ο επαγγελματίας στον τομέα αυτό πρέπει να εξετάζει διαρκώς τη στάση του απέναντι στους πελάτες του. Η συνειδητοποίηση των ελλείψεων και των περιορισμών του ατόμου αποτελεί σημαντική προϋπόθεση για την επιτυχή εργασία στον τομέα αυτό.

Μια συζήτηση για την ενδυνάμωση δεν θα ήταν απαραίτητη, εάν οι μετανάστες και οι πρόσφυγες θα είχαν ίσο μερίδιο της εξουσίας μέσα στις κοινωνίες υποδοχής. Η υποβαθμισμένη κατάσταση τους οφείλεται, αφενός, στην κατάσταση των μεταναστών ή των προσφύγων, αλλά πρέπει επίσης να γνωρίζει κανείς ότι, από την άλλη πλευρά, είναι αποτέλεσμα ορισμένων χαρακτηριστικών της βοήθειας και της παροχής συμβουλών. Οι μετανάστες και οι πρόσφυγες θα μπορούσαν να έχουν αφήσει πίσω την ιδιοκτησία τους, θέση στην κοινωνική ιεραρχία της πατρίδας τους και δυνατότητες για το μέλλον τους. Στην κοινωνία υποδοχής κάποιος μπορεί να είναι στην τυχερή κατάσταση, να έχουν ιδιότητες που είναι πολύτιμες για την κοινωνία υποδοχής και επομένως να διευκολύνουν την είσοδο και τη διαδικασία ένταξής τους. Υπάρχουν όμως και εκείνοι που φτάνουν σε μια χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης χωρίς να χαιρετίζονται. Για παράδειγμα, ένας αιτών άσυλο που πρέπει να περιμένει μερικά χρόνια για την απόφαση σχετικά με το αίτημά του και κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου αναμονής δεν επιτρέπεται να εργαστεί και να κερδίσει την κάθοδο του.

Είναι ιδιαίτερα αυτή η μεγάλη ομάδα "ανεπιθύμητων φιλοξενουμένων", η οποία επικουρείται είτε από κρατικές υπηρεσίες είτε από πολυάριθμες ΜΚΟ. Δεδομένου ότι οι νέες αφίξεις χρειάζονται συχνά βοήθεια και επειδή σε πολλές περιπτώσεις δεν τους επιτρέπεται να κερδίσουν τα προς το ζην τους, εξαρτώνται από μεγαλύτερη συνδρομή για μεγαλύτερη χρονική περίοδο. Η βοήθεια, από τη μια πλευρά, προσφέρει ανακούφιση για πιεστικά προβλήματα, αλλά υπάρχει ο κίνδυνος να διαιωνιστεί η εξάρτηση. Λόγω αυτού του εγγενούς χαρακτηριστικού της βοήθειας, είναι σημαντικό να τονίσουμε την ανάγκη για αυτοπεποίθηση και να επιστήσουμε την προσοχή στην ανάγκη για ενδυνάμωση. Ενδυνάμωση του μεμονωμένου μετανάστη ή του πρόσφυγα, αλλά και για ορισμένες ομάδες μεταναστών. Αυτή η έκκληση για υψηλότερο βαθμό αυτοπεποίθησης και ζήτησης για ενδυνάμωση απευθύνεται αφενός στους μετανάστες και τους πρόσφυγες και αφετέρου στις οργανώσεις βοήθειας. Και οι δύο μπορεί να πέσουν εύκολα στην "παγίδα βοήθειας" που οδηγεί στο «σύνδρομο εξάρτησης». Εδώ αναφέρουμε μια μαθημένη στάση των μειονεκτούντων ανθρώπων, οι οποίοι με μια μακρά ιστορία εξαρτώμενης από τους άλλους έχουν χάσει την αίσθηση ότι είναι σε θέση να κάνουν τα ίδια τα πράγματα. Αυτό συνοδεύεται από ένα χαμηλό selfesteem και την εντύπωση ότι είναι μικρός.

Εκτός από το «σύνδρομο εξάρτησης» υπάρχει και ένας άλλος αρνητικός τρόπος αλληλεπίδρασης με την κοινωνία υποδοχής και η παρεχόμενη βοήθεια: η τάση να βγούμε από το σύστημα όσο το δυνατόν περισσότερο αντί να βασιζόμαστε στους «φυσιολογικούς» τρόπους επιδίωξης των στόχων κάποιου.

Η ενδυνάμωση των ατόμων και των ομάδων πρέπει να οδηγήσει σε μια κατάσταση εάν είναι σε θέση να επιδιώξουν τους στόχους τους ανεξάρτητα. Η αυτοεκτίμηση των ανθρώπων εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις ενέργειες του ατόμου. Ο τρόπος με τον οποίο οι στόχοι καθορίζονται ρεαλιστικά, ο τρόπος αντιμετώπισης των δυσκολιών και των φραγμών συμβάλλει στην ανάπτυξη του δυναμικού δράσης του ατόμου και της βελτίωσης του αυτοσεβασμού.

- Ότι ο ωφελούμενος θεωρεί τον εαυτό του ως παράγοντα αλλαγής.
- Ότι ο ωφελούμενος είναι σε θέση να χρησιμοποιήσει τις γνώσεις και τις δεξιότητες των άλλων για την προώθηση του δικού τους ενδιαφέροντος.
- Ότι ο ωφελούμενος είναι σε θέση να συνεργαστεί με επαγγελματίες.
- Ότι ο ωφελούμενος είναι ανοιχτός στην ανάπτυξη δεξιοτήτων επίλυσης προβλημάτων για την αντιμετώπιση της κατάστασής τους.

Θα πρέπει να είναι σαφές ότι ο ωφελούμενος μπορεί να αναφέρεται σε έναν μεμονωμένο μετανάστη, μια ομάδα προσφύγων ή μια οργάνωση που εκπροσωπεί μια ομάδα ή υποομάδα μεταναστών.

Αρχές

Είναι σημαντικό να προσδιοριστούν ορισμένες βασικές αρχές πρακτικής όσον αφορά τη σχέση μεταξύ του επαγγελματία και του ωφελούμενου:

- Να αλληλεπιδρούν με το άτομο και όχι με τον "μετανάστη".
- Να σέβεται το δικαίωμα του ατόμου στην αυτοδιάθεση · Να αποδεχθεί τον ορισμό του προβλήματος από τον πελάτη.
- Να σέβονται την ποικιλία δεξιοτήτων και γνώσεων που φέρνουν οι πελάτες.
- Να μοιράζονται την ισχύ και τον έλεγχο. Να σέβεται το δικαίωμα του πελάτη να συνεισφέρει και να εμπιστεύεται το κίνητρό του να μάθει και να κατευθύνει τη ζωή του/της Να γνωρίζουν τις πολιτισμικές διαφορές όσον αφορά την ιεραρχία και την ανωτερότητα.
- Αναζητήστε ομάδες: αμοιβαία βοήθεια, ευαισθητοποίηση, συμμετοχή.

Γενικές μέθοδοι

Η διαδικασία ενδυνάμωσης μπορεί να περιγραφεί ως αποτελούμενη από τέσσερα στοιχεία.

Στάσεις, πεποιθήσεις και αξίες. Αυτό αναφέρεται στις ψυχολογικές πτυχές της ενδυνάμωσης. Καλύπτει την αυτάρκεια και την πίστη στην αυτοεκτίμηση. Συγκεντρώνεται είτε σε άτομα είτε σε ομάδες.

Επικύρωση μέσω συλλογικής εμπειρίας. Η ανταλλαγή κοινών εμπειριών μπορεί να αποτρέψει την εσφαλμένη ερμηνεία των μεμονωμένων εμπειριών και να βοηθήσει να τεθούν αυτές οι εμπειρίες σε προοπτική, ανακουφίζοντας τη μοναξιά και την απομόνωση. Η συλλογική εμπειρία μπορεί να παρακινήσει μια ομάδα να επιδιώξει αλλαγές που υπερβαίνουν το άτομο.

Γνώσεις και δεξιότητες για κριτική σκέψη. Η δυνατότητα πρόσβασης και απόκτησης πληροφοριών αποτελεί σημαντικό στοιχείο της ενδυνάμωσης. Αυτό μπορεί να επιτρέψει σε άτομα να αναλύσουν την κατάστασή τους ανεξάρτητα και κριτικά, μειώνοντας την ευθύνη και τα συναισθήματα της αδυναμίας.

Δράση. Μέσω της ενδυνάμωσης, τα άτομα μπορούν να αναπτύξουν σχέδια δράσης για την επίλυση ενός προβλήματος. Μπορούν να αναπτύξουν στρατηγικές και πρότυπα συμπεριφοράς που θα τους βοηθήσουν σε μελλοντικές προκλήσεις. Η αυξημένη ικανότητα συνεργασίας με άλλους είναι ένα άλλο πιθανό αποτέλεσμα.

Επιπλέον, η διαδικασία ενδυνάμωσης μπορεί να λεχθεί ότι περιλαμβάνει τέσσερα στάδια:

- Καθιέρωση σχέσης μεταξύ του συμβούλου και του ωφελούμενου για την κάλυψη άμεσων αναγκών όπως η πρόσβαση σε κοινωνικές υπηρεσίες και παροχές ή σε άλλες πηγές πληροφοριών.
- Εκπαιδύοντας τον ωφελούμενο για να βελτιώσει τις ικανότητές του και αυξάνοντας έτσι την ικανότητα για αυτοβοήθεια.
- Εξασφάλιση των πόρων. Αυτό συνεπάγεται την ανάπτυξη δεξιοτήτων για την αντιμετώπιση άλλων οργανισμών, την ένταξη σε προγράμματα και ομάδες αυτοβοήθειας ή την ίδρυση και χρήση κοινωνικών δικτύων. Ενεργοποίηση της κοινωνικής και πολιτικής δράσης. Βοηθώντας τον ωφελούμενο να εκφράζει τις κοινωνικές και πολιτικές ανάγκες στον κατάλληλο χρόνο, δίνοντάς του τη δυνατότητα να κατανοήσει τις βασικές αρχές της άσκησης πίεσης, των διαπραγματεύσεων, της εκστρατείας και ούτω καθεξής.
- Το τελευταίο στάδιο είναι το πιο πολιτικοποιημένο στάδιο της διαδικασίας ενδυνάμωσης και μπορεί να μην είναι σχετικό με όλους τους συμβούλους και τους οργανισμούς. Αλλά για να εξασφαλιστεί πραγματική αλλαγή, πρέπει να εξεταστεί το κοινωνικό και πολιτικό πλαίσιο του ατόμου. Το πόσο οι επαγγελματίες θέλουν να ακολουθήσουν τα τέσσερα στάδια της ενδυνάμωσης εξαρτάται από τους στόχους τους.

Η ομάδα εργασίας EMPLOYMENT διατύπωσε ορισμένους δείκτες επιτυχίας για την **ενδυνάμωση των ομάδων**. Αυτά είναι:

Υποστήριξη και κίνητρο: Ύπαρξη δομών υποστήριξης από ομότιμους (αυτοβοήθεια, επαγγελματική καθοδήγηση), εμφάνιση υποδειγμάτων ρόλων εντός της ομάδας-στόχου, διαθεσιμότητα μέντορα από την ομάδα-στόχο, ειδικευμένοι εκπαιδευτές από την ομάδα-στόχο, ευκαιρίες συνεργασίας για τη δημιουργία κοινών και αποτελεσματικών έργων.

Σχέσεις με άλλους οργανισμούς: Συμμετοχή στη διαδικασία λήψης

αποφάσεων, παροχή κατάρτισης σε επίσημες υπηρεσίες.

Εκστρατεία: Ανάπτυξη λογαριασμού για τον προηγούμενο αποκλεισμό του ομίλου, αξίας που συνδέεται με την άμεση εμπειρία αυτού του αποκλεισμού, την κατάρτιση και την ανάπτυξη δεξιοτήτων για τα μέλη του ομίλου στις συγκεκριμένες δεξιότητες που απαιτούνται για τη συμμετοχή στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων.

Υπηρεσίες: Παροχή πρακτικών υπηρεσιών για τα μέλη της ομάδας στόχου, ανάπτυξη πιστωτικών ενώσεων.

Η ομάδα εργασίας EMPLOYMENT στην ενδυνάμωση έχει προσδιορίσει ορισμένους «δείκτες» για **ενδυνάμωση στο πλαίσιο της ευρύτερης κοινότητας**. Αυτά είναι:

Οι πολιτικές να ανταποκρίνονται στις ανάγκες της ομάδας στόχου.

Αλλαγή στις δημόσιες νοοτροπίες - αναγνωρίζονται τα δικαιώματα της ομάδας στόχου, υπάρχει αγανάκτηση όταν δεν υποστηρίζονται, τα μέλη της ομάδας-στόχου περιγράφονται ως έχοντα δικαιώματα και όχι ως ανάγκη.

Την εξάλειψη των εμποδίων στη συμμετοχή. Μεγαλύτερη διαθεσιμότητα παιδικής φροντίδας, αλλαγή χρόνου σε δημόσιες συναντήσεις κ.λπ. ·

Αύξηση του αριθμού των ομάδων στόχων που χρησιμοποιούνται σε θέσεις εργασίας που σχετίζονται με τη συντήρηση του κράτους, π.χ. Αστυνομία, ένοπλες δυνάμεις, δημόσια διοίκηση.

Τα παιδιά των μελών της ομάδας-στόχου που γεννήθηκαν στην κοινωνία υποδοχής δεν βιώνουν αποκλεισμό.

Καλή Πρακτική

Δανός Ερυθρός Σταυρός - Πολιτιστικός οίκος

Ο πολιτιστικός όμιλος του Δανικού Ερυθρού Σταυρού παρέχει δραστηριότητες και κοινωνική υποστήριξη σε αιτούντες άσυλο εν αναμονή της λήψης απόφασης σχετικά με την υπόθεσή τους. Είναι ένα παράδειγμα των πελατών που εμπλέκονται στην παροχή υπηρεσιών και προσφέρει ένα υπόδειγμα εργασίας για τις αρχές της ενδυνάμωσης, μέσα σε ένα νομικό πλαίσιο το οποίο έχει ως αποτέλεσμα την πλήρη αποδυνάμωση του αιτούντος άσυλο.

«Με βάση τις αρχές του Ερυθρού Σταυρού, το Τμήμα Ασύλου του Ερυθρού Σταυρού της Δανίας στοχεύει να παράσχει στους αιτούντες άσυλο ασφαλή και

αξιόπιστο χρόνο αναμονής, παρέχοντας στους αιτούντες άσυλο ρεαλιστική εικόνα της κατάστασής τους, ώστε να είναι σε θέση να φροντίζουν το μέλλον με τον καλύτερο δυνατό τρόπο. Σε αυτό το πλαίσιο, το Πολιτιστικό Σώμα στοχεύει να διασφαλίσει ότι ο ατομικός αιτών άσυλο διατηρεί τον έλεγχο της δικής του κατάστασης ζωής τώρα και στο μέλλον ».

Για να επιτύχει αυτούς τους στόχους, ο Πολιτιστικός Οίκος ανέπτυξε μια μέθοδο εργασίας που εξασφαλίζει ότι οι χρήστες του (αιτούντες άσυλο) δραστηριοποιούνται στον εντοπισμό και την ανάπτυξη ιδεών και δραστηριοτήτων. Οι πόροι και ο εξοπλισμός διατίθενται μέσω μιας διαδικασίας σχεδιασμού και διαβούλευσης των σχεδίων. Εάν ο σχεδιασμός ενός έργου αναγνωρίζεται ότι είναι βιώσιμος, ο υπεύθυνος για την υποβολή του ως ιδέα, ανατίθεται ο ρόλος του προσωπικού του έργου, με τους εθελοντές να βοηθούν ανάλογα. Παραδείγματα σχεδίων που προωθούνται είναι τηλεφωνική γραμμή για νέους αιτούντες άσυλο, οδηγό μουσείων, οδηγό για την υγεία, καθώς και διάφορες ομάδες συζήτησης που διεξάγονται από και για αιτούντες άσυλο. Επιπλέον, υπάρχουν μαθήματα γλώσσας, δεξιότητες πληροφορικής και άλλα μαθήματα δεξιοτήτων. Το κτίριο είναι άρτια εξοπλισμένο με μουσικά όργανα, ένα στούντιο ηχογράφησης, αίθουσα τέχνης και εξοπλισμό πληροφορικής.

Το κέντρο έχει δηλωμένη δημόσια δέσμευση σε μια σειρά αξιών και αρχών που ονομάζεται Δυναμικό Σύστημα. Αυτό δηλώνει τη δέσμευσή του για έναν συνεχή ανοιχτό διάλογο μεταξύ των εθελοντών αιτούντων άσυλο, των εθελοντών από τη δανική κοινότητα και του καταβληθέντος προσωπικού τους. Για το σκοπό αυτό, τα γραφεία οργανώνονται με ανοικτό σχέδιο, δημιουργώντας ένα πιο ισότιμο και εμπιστευτικό εργασιακό περιβάλλον. Το προσωπικό και οι χρήστες μοιράζονται τον ίδιο χώρο γραφείου και εξοπλισμό. Όλοι οι χρήστες του Κέντρου παραδίδουν αντίγραφο της δήλωσης αξιών του και καλούνται να σχολιάσουν ή να επικρίνουν.

(Από την 'Πρόσβαση των προσφύγων: Μια έρευνα σχετικά με τη συμμετοχή των προσφύγων σε μη κυβερνητικές οργανώσεις που βοηθούν τους πρόσφυγες στην Ευρώπη' PERCO 1999).

Ενσυναίσθηση

Το ενδιαφέρον των ψυχολόγων για φαινόμενα που σχετίζονται με την ενσυναίσθηση ξεκινά από την ηθική φιλοσοφία του δέκατου όγδοου αιώνα, ιδιαίτερα τον David Hume και τον Adam Smith . Εδώ η ενσυναίσθηση, ή αυτό που ονομάστηκε

τότε συμπάθεια, θεωρήθηκε ότι διαδραματίζει κεντρικό ρόλο στη σύσταση των ανθρώπων ως κοινωνικά και ηθικά πλάσματα που μας επιτρέπουν να συνδεθούμε συναισθηματικά με τους ανθρώπινους συντρόφους μας και να φροντίσουμε για την ευημερία τους. Κατά τη διάρκεια των αρχών του 20ού αιώνα, αλλά ιδιαίτερα από τα τέλη του 1940, η ενσυναίσθηση, έχει μελετηθεί εντατικά ως θέμα ψυχολογικής έρευνας.

Γενικότερα, μπορεί κανείς να διακρίνει δύο ψυχολογικές ερευνητικές παραδόσεις μελετώντας τα συναφή με την ενσυναίσθηση φαινόμενα. Δηλαδή, η μελέτη αυτού που σήμερα ονομάζεται ενσυναισθητική ακρίβεια και η μελέτη της ενσυναίσθησης ως συναισθηματικό φαινόμενο στη συνάντηση άλλων. Ο πρώτος τομέας μελέτης ορίζει την ενσυναίσθηση κυρίως ως γνωστικό φαινόμενο και αντιλαμβάνεται την ενσυναίσθηση γενικά ως «την πνευματική ή φανταστική αντίληψη της κατάστασης ή της κατάστασης του άλλου», για να χρησιμοποιήσει την ορολογία του Hogan (1969). Μέσα σε αυτόν τον τομέα της έρευνας, κάποιος ενδιαφέρεται πρωτίστως να προσδιορίσει την αξιοπιστία και την ακρίβεια της ικανότητάς μας να αντιλαμβανόμαστε και να αναγνωρίζουμε τα διαρκή χαρακτηριστικά της προσωπικότητας, τις στάσεις και τις αξίες και τις υπάρχουσες ψυχικές καταστάσεις άλλων ατόμων. Κάποιος ερευνά επίσης τους διάφορους παράγοντες που επηρεάζουν την ενσυναισθητική ακρίβεια. Για παράδειγμα, κάποιος ενδιαφερόταν να προσδιορίσει εάν η ενσυναισθητική ικανότητα εξαρτάται από το φύλο, την ηλικία, το οικογενειακό υπόβαθρο, τη νοημοσύνη, τη συναισθηματική σταθερότητα, τη φύση των διαπροσωπικών σχέσεων ή αν εξαρτάται από συγκεκριμένα κίνητρα του παρατηρητή.

Φιλοσοφικά ήταν η μελέτη της ενσυναίσθησης που ορίστηκε κυρίως ως συναισθηματικό ή συναισθηματικό φαινόμενο, στο οποίο άρχισαν να επικεντρώνονται οι ψυχολόγοι στα μέσα της δεκαετίας του 1950. Ενδιαφέρονταν ιδιαίτερα να διερευνήσουν (i) την ανάπτυξη διαφόρων μέσων για τη μέτρηση της ενσυναίσθησης ως χαρακτηριστικό γνώρισμα ενήλικων και παιδιών και ως αντίδραση κατάστασης σε συγκεκριμένες καταστάσεις, (ii) τους παράγοντες από τους οποίους εξαρτώνται οι ενσυναισθητικές αντιδράσεις και οι διαθέσεις, και (iii) η σχέση μεταξύ ενσυναίσθησης και φιλοκοινωνικής συμπεριφοράς και ηθικής ανάπτυξης.

Ο Stotland, ένας από τους πρώτους ερευνητές που κατανόησε την ενσυναίσθηση αποκλειστικά ως συναισθηματικό φαινόμενο, το χαρακτήρισε ως «ένας παρατηρητής αντιδρά συναισθηματικά επειδή αντιλαμβάνεται ότι κάποιος

άλλος βιώνει ή πρόκειται να βιώσει ένα συναίσθημα» (1963, 272). Σύμφωνα με τον ορισμό του Stotland, οι πολύ διαφορετικές συναισθηματικές αντιδράσεις όπως το αίσθημα φθόνου, η ανακούφιση, το αίσθημα οίκτου ή το συναίσθημα αυτό που οι Γερμανοί αποκαλούν Schadenfreude (αισθάνονται χαρούμενοι για την ατυχία ενός άλλου) πρέπει να υπολογίζονται ως ενσυναίσθηση.

Συναισθηματική μετάδοση: Η συναισθηματική μετάδοση εμφανίζεται όταν οι άνθρωποι αρχίζουν να αισθάνονται παρόμοια συναισθήματα που προκαλούνται απλώς από τη σχέση με άλλους ανθρώπους. Αρχίζετε να αισθάνεστε χαρούμενοι, επειδή άλλοι άνθρωποι γύρω σας είναι χαρούμενοι ή αρχίζετε να αισθάνεστε πανικό επειδή είστε σε ένα πλήθος ανθρώπων που αισθάνονται πανικό. Η συναισθηματική μετάδοση, ωστόσο, δεν απαιτεί να γνωρίζει κανείς το γεγονός ότι κάποιος βιώνει τα συναισθήματα, επειδή άλλοι τα βιώνουν, αλλά κάποιος τα βιώνει κυρίως ως το δικό του συναίσθημα .

Συναισθηματική ενσυναίσθηση: Πιο στενά και σωστά κατανοητή, η ενσυναίσθηση με τη συναισθηματική έννοια είναι η εναλλακτική κατανομή ενός συναισθήματος. Ωστόσο, οι συγγραφείς διαφέρουν ως προς το πόσο αυστηρά ερμηνεύουν τη φράση ότι μοιράζονται μια επιρροή. Για μερικούς, τα άτομα τα οποία αισθάνονται ενσυναίσθηση πρέπει να βρίσκονται σε πολύ παρόμοιες συναισθηματικές καταστάσεις (Coplan 2011; de Vignemont and Singer 2006; Jacob 2011). Για τον Hoffman, από την άλλη πλευρά, είναι μια συναισθηματική απάντηση που απαιτεί μόνο «τη συμμετοχή ψυχολογικών διαδικασιών που κάνουν ένα άτομο να έχει συναισθήματα που είναι πιο συμβατά με την κατάσταση κάποιου άλλου παρά με τη δική του κατάσταση» (Hoffman 2000, 30). Σύμφωνα με αυτόν τον ορισμό, η ενσυναίσθηση δεν απαιτεί απαραίτητα το άτομο και ο στόχος να αισθάνονται παρόμοια συναισθήματα (παρόλο που αυτό συμβαίνει συνήθως).

Σε αντίθεση με την απλή συναισθηματική μετάδοση, η πραγματική ενσυναίσθηση προϋποθέτει την ικανότητα διάκρισης μεταξύ του εαυτού και του άλλου. Απαιτεί ότι κάποιος έχει ελάχιστη επίγνωση του γεγονότος ότι κάποιος έχει μια συναισθηματική εμπειρία λόγω της αντίληψης του συναισθήματος του άλλου, ή γενικότερα λόγω της παρακολούθησης της κατάστασής του. Όταν βλέπεις ένα λυπημένο πρόσωπο ενός άλλου και νιώθεις λυπημένος, ένα τέτοιο αίσθημα θλίψης πρέπει να μετράει πραγματικά ως ενσυναίσθηση, μόνο εάν κάποιος αναγνωρίζει ότι αισθάνεται λυπημένος.

Επιπλέον, η ενσυναίσθηση έξω από τη σφαίρα μιας άμεσης αντιληπτικής

συνάντησης συνεπάγεται κάποια εκτίμηση του συναισθήματος του άλλου ως κατάλληλη απάντηση στην κατάσταση του. Προκειμένου η ευτυχία ή η δυστυχία μου να είναι πραγματικά ενσυναίσθηση, πρέπει να είναι ευτυχία ή δυστυχία για αυτό που κάνει το άλλο άτομο ευτυχισμένο.

Συμπάθεια: Σε αντίθεση με τη συναισθηματική ενσυναίσθηση, η συμπάθεια - ή αυτό που ορισμένοι συγγραφείς αναφέρονται επίσης ως ενσυναίσθηση - δεν είναι ένα συναίσθημα που είναι σύμφωνο με το συναίσθημα ή την κατάσταση του άλλου, όπως η αίσθηση της θλίψης του άλλου που θρηνεί για το θάνατο του πατέρα του.

Υπό αυτήν την έννοια, η συμπάθεια συνίσταται στο «αίσθημα θλίψης ή ανησυχίας για τον αναξιοπαθούντα ή τον άπορο άλλο», ένα συναίσθημα για τον άλλο από την «αυξημένη συνειδητοποίηση της ταλαιπωρίας ενός άλλου ατόμου ως κάτι που πρέπει να μετριαστεί». (Eisenberg 2000a, 678).

4.3.Ορισμός και έννοια της ενσυναίσθησης

Ακολουθώντας τον Carl Rogers (1980) ορίζουμε την ενσυναίσθηση ως εξής:

[Η ενσυναίσθηση είναι] η ευαίσθητη ικανότητα και η προθυμία του θεραπευτή να κατανοήσει τις σκέψεις, τα συναισθήματα και τους αγώνες του πελάτη από την άποψη του πελάτη. [Είναι] αυτή η ικανότητα να βλέπεις εντελώς από τα μάτια του πελάτη, να υιοθετεί το πλαίσιο αναφοράς του, (σελ. 85). . . Σημαίνει την είσοδο στον ιδιωτικό αντιληπτικό κόσμο του άλλου. . . να είσαι ευαίσθητος, στιγμή προς στιγμή, στις μεταβαλλόμενες έννοιες που ρέουν σε αυτό το άλλο άτομο. . . . Σημαίνει ανίχνευση νοημάτων για τις οποίες δεν έχει επίγνωση, (σελ. 142)

Η ενσυναίσθηση νοείται καλύτερα ως μια πολύπλοκη δομή που αποτελείται από μια ποικιλία εμπειριών και πράξεων που χρησιμοποιούνται με διαφορετικούς τρόπους από συμβούλους /θεραπευτές διαφορετικών προσανατολισμών για διαφορετικούς σκοπούς. Ο σαφέστερος επιχειρησιακός ορισμός της ενσυναίσθησης είναι η οριοθέτηση του Barrett-Lennard (1981) των τριών διαφορετικών συνιστωσών και προοπτικών της ενσυναίσθησης: αυτή της εμπειρίας του θεραπευτή («ενσυναισθητική αντίληψη»), η άποψη των παρατηρητών («εκφρασμένη ενσυναίσθηση») και την εμπειρία του πελάτη ("έλαβε ενσυναίσθηση").

4.3.1. Πώς οδηγεί η ενσυναίσθηση σε καλό αποτέλεσμα τον σύμβουλο

Τέσσερις παράγοντες έχουν θεωρηθεί θεωρητικά ως δυναμικοί μεσολαβητές μεταξύ ενσυναίσθησης και αποτελέσματος. Τρεις από αυτούς είναι οι διαδικασίες ενσυναίσθησης ως συνθήκη σχέσης, ως διορθωτική συναισθηματική εμπειρία και ως γνωστική-συναισθηματική κατάσταση επεξεργασίας. Ο τέταρτος παράγοντας έχει να κάνει με τον ρόλο του πελάτη ως ενεργού αυτοθεραπευτή.

Ενσυναίσθηση ως προϋπόθεση σχέσης. Το Empathy εξυπηρετεί μια λειτουργία θετικής σχέσης. Η αίσθηση της κατανόησης αυξάνει την ικανοποίηση των πελατών με τη θεραπεία και ως εκ τούτου αυξάνει τη συμμόρφωση (π.χ. στη θεραπεία γνωστικής συμπεριφοράς). Το αίσθημα κατανόησης αυξάνει επίσης τα συναισθήματα ασφάλειας στη σχέση και διευκολύνει την αυτο-αποκάλυψη. Επίσης, οι πελάτες αισθάνονται ασφαλέστεροι να προσεγγίσουν δύσκολους προσωπικούς τομείς. Επιπλέον, υπάρχουν ενδείξεις ότι η ενσυναίσθηση συσχετίζεται με την παραμονή στη θεραπεία σε αντίθεση με τον πρόωρο τερματισμό. Για παράδειγμα, ο Chafetz και οι συνεργάτες του (1962) διαπίστωσαν ότι μετά από μία μόνο ενσυναίσθητική συνεδρία συμβουλευτικής οι αλκοολικοί ασθενείς είχαν περισσότερες από 10 φορές περισσότερες πιθανότητες να αναζητήσουν θεραπεία και 40 έως 50 φορές πιο πιθανό να παραμείνουν στη θεραπεία.

4.3.2. Η ενσυναίσθηση ως διορθωτική συναισθηματική εμπειρία.

Το Empathy παρέχει ένα είδος άμεσης μάθησης ή «διορθωτικής σχεσιακής εμπειρίας». Θεωρητικά, μια ενσυναίσθητική σχέση μπορεί να βοηθήσει στην ενίσχυση του εαυτού και να σπάσει την απομόνωση (Bohart & Greenberg, 1997). Βιωματικά, μπορεί να βοηθήσει τους πελάτες να μάθουν ότι αξίζουν τον σεβασμό, την ακρόαση και ότι τα συναισθήματα και οι συμπεριφορές τους έχουν νόημα, ώστε να μπορούν να εκφράσουν τα συναισθήματα και τις ανάγκες τους στις σχέσεις.

4.3.3. Ενσυναίσθηση και γνωστική-συναισθηματική επεξεργασία

Η ενσυναίσθηση έχει βρεθεί ότι προωθεί και βοηθά τους πελάτες να σκέφτονται πιο παραγωγικά (Sachse, 1990), αυξάνει τα επίπεδα παραγωγικής εμπειρίας (Klein & Mathieu-Coughlan, 1986) και διευκολύνει τη συναισθηματική επανεπεξεργασία (Greenberg & Paivio, 1997).

Η ενσυναίσθηση και ο πελάτης ως ενεργός αυτοθεραπευτής.

Αρκετοί πρόσφατοι συγγραφείς έχουν προτείνει ότι η θεραπεία λειτουργεί κυρίως υποστηρίζοντας και προωθώντας τις ενεργές προσπάθειες αυτοθεραπείας των εξυπηρετούμενων (π.χ., Bohart & Tallman, 1999). Η ενσυναίσθηση συμβάλλει σε αυτό προωθώντας τη συμμετοχή των πελατών και τη διαφάνεια στη διαδικασία. Επιπλέον, παρέχει έναν «ενσυναίσθητο χώρο εργασίας» στον οποίο οι πελάτες μπορούν να χρησιμοποιήσουν τις δυνατότητές τους για αυτοθεραπεία. Τέλος, βοηθά τον σύμβουλο/θεραπευτή να επιλέξει παρεμβάσεις συμβατές με το πλαίσιο αναφοράς του πελάτη (Hubble, Duncan, & Miller, 1999), το οποίο προωθεί επίσης την ενεργό συμμετοχή των πελατών.

4.3.4. Συμβουλευτικές κατευθύνσεις/ πρακτικές ενσυναίσθησης

Η πιο συνεπής απόδειξη είναι ότι οι αντιλήψεις των πελατών για την αίσθηση που κατανοούνται από τους συμβούλους/θεραπευτές τους σχετίζονται με το αποτέλεσμα. Αυτό υποδηλώνει ότι είναι σημαντικό οι σύμβουλοι/θεραπευτές να καταβάλουν προσπάθειες για να κατανοήσουν τους πελάτες τους και ότι αυτή η κατανόηση επιδεικνύεται μέσω απαντήσεων που καλύπτουν τις ανάγκες του πελάτη, όπως τους αντιλαμβάνεται ο πελάτης, σε συνεχή βάση.

Επιπλέον, τα ευρήματα που οι αξιολογήσεις των παρατηρητών για την ακριβή ενσυναίσθηση προβλέπουν το αποτέλεσμα υποδηλώνουν ότι οι συμβουλευτικές/θεραπευτικές απαντήσεις που προσθέτουν ή μεταφέρουν το νόημα στην επικοινωνία του πελάτη είναι χρήσιμες. Πέρα από συγκεκριμένες απαντήσεις, το πρωταρχικό καθήκον του συμβούλου που λειτουργεί με ενσυναίσθηση είναι να κατανοήσει τις εμπειρίες και όχι τις λέξεις. Οι αληθινά ενσυναίσθητικοί σύμβουλοι δεν παραποιούν τα λόγια των πελατών τους ή αντανakλούν μόνο το περιεχόμενο αυτών των λέξεων. Αντιθέτως, καταλαβαίνουν τους γενικούς στόχους καθώς και τις εμπειρίες από στιγμή σε στιγμή, τόσο σαφείς όσο και έμμεσες. Η ενσυναίσθηση εν μέρει συνεπάγεται τη σύλληψη των αποχρώσεων και των επιπτώσεων των όσων λένε οι άνθρωποι, και αντανakλώντας αυτό πίσω σε αυτούς για να το εξετάσουν.

Οι άνθρωποι εκφράζονται σε πολλά επίπεδα. Όντας ενσυναίσθητικοί, οι σύμβουλοι μπορούν να επικεντρωθούν στα συναισθήματα, τις αντιλήψεις, τα νοητικά, τις αξίες και τις παραδοχές των πελατών και στις απόψεις τους για άλλους ανθρώπους και καταστάσεις. Ορισμένοι εύθραυστοι πελάτες μπορεί να βρουν τις ενδείξεις ενσυναίσθησης πολύ ενοχλητικές, ενώ οι πολύ ανθεκτικοί πελάτες μπορεί

να βρουν επίσης την ενσυναίσθηση ως οδηγία. Ακόμα και άλλοι πελάτες μπορεί να βρουν μια ενσυναισθητική εστίαση σε συναισθήματα πολύ ξένα. Οι θεραπευτές πρέπει επομένως να γνωρίζουν πότε - και πότε όχι - για να ανταποκριθούν ενσυναισθητικά. Οι θεραπευτές πρέπει να συμμετέχουν συνεχώς σε διαγνώσεις διεργασιών για να καθορίσουν πότε και πώς να επικοινωνούν ενσυναίσθηση κατανόησης και σε ποιο επίπεδο να εστιάζουν τις ενσυναισθητικές τους απαντήσεις από τη μια στιγμή στην άλλη.

Οι Empathic σύμβουλοι βοηθούν τους πελάτες να συμβολίσουν την εμπειρία τους με λόγια και να παρακολουθήσουν τις συναισθηματικές τους απαντήσεις, έτσι ώστε οι πελάτες να μπορούν να εμβαθύνουν την εμπειρία τους και να εξετάσουν αναισθητικά τα συναισθήματα, τις αξίες και τους στόχους τους. Οι σύμβουλοι πρέπει να βοηθήσουν τους πελάτες να έχουν πρόσβαση σε όσο το δυνατόν περισσότερες εσωτερικές πληροφορίες. Για το σκοπό αυτό πρέπει να προσέχουν σε όσα δεν λέγονται, ή τι είναι στην περιφέρεια της συνειδητοποίησης, καθώς και σε ό, τι λέγεται και είναι στο επίκεντρο της ευαισθητοποίησης.

ΟΡΙΣΜΟΣ: Ενσυναίσθηση είναι η ικανότητα και η προθυμία του συμβούλου να κατανοήσει τις σκέψεις, τα συναισθήματα και τους αγώνες του εξυπηρετούμενου σύμφωνα με τη δική του άποψη.

4.4. Κρίση, διαχείριση της κρίσης

Η επικοινωνία μπορεί να συμβάλει στον μετασχηματισμό και στην άμβλυνση των συγκρούσεων. Κατά τη διαχείριση των συγκρούσεων, είναι ιδιαίτερα σημαντικό να εκφράζεται σεβασμός για τους άλλους και το «πρόσωπο» παρέχει το κίνητρο για την απόδειξη αυτού του σεβασμού. Για τον Goffman, το «πρόσωπο» (face) αναδύεται μέσω της αλληλεπίδρασης. Δεν είναι μια ψυχολογική ποιότητα του ατόμου, αλλά εξαρτάται από την ανταπόκριση των άλλων. Ως εκ τούτου, για τον Goffman «οι καταστάσεις είναι τελετουργίες που απαιτούν συνεργασία για να διατηρήσουν τη στιγμιαία εστίαση της προσοχής και, συνεπώς, να σέβονται τόσο τα άτομα που συμμετέχουν όσο και την πραγματική κατάσταση ως κάτι που αξίζει μια στιγμή να αντιμετωπίζονται σοβαρά» (Haslett, 2017: 115-117). Ο E. Goffman⁴⁸ με την έννοια

⁴⁸ Goffman, E. (1967). Interaction ritual: Essays on face- to-face behavior. Garden City, NY: Doubleday.

του «προσώπου» που αντανακλά την ιερότητα και τη λογική των ανθρώπων ανεξάρτητα από κοινωνικές ή πολιτιστικές ομάδες. Ωστόσο, το πώς γίνεται αντιληπτό το «πρόσωπο» και πώς πραγματοποιείται η επεξεργασία προσώπου, φυσικά, διαφέρει μεταξύ των πολιτισμών (Haslett, 2017: 115-117). Συμπεριλαμβανομένων τόσο των μη λεκτικών όσο και των λεκτικών διαστάσεων της επικοινωνίας περιλαμβάνονται (Haslett, 2017: 115-117):

- (1) Αναγνώριση του αμοιβαίου προσώπου τιμώντας τόσο τον εαυτό όσο και το άλλο πρόσωπο. ένας βιώσιμος εαυτός - άλλος προσανατολισμός είναι ένας δείκτης διαπολιτισμικής ταυτότητας.
- (2) Εμφάνιση εμπιστοσύνης, που υποστηρίζει τις ρουτίνες της κοινωνικής ζωής και της κοινωνικής αλληλεπίδρασης.
- (3) Επίδειξη σεβασμού.
- (4) Εμφάνιση ενσυναίσθησης και επιρροής.
- (5) Αναγνώριση της πλειονότητας των πεποιθήσεων, των αξιών και των συμπεριφορών στην αναζήτηση κοινού εδάφους.
- (6) Αναγνώριση της ισότητας στη συμμετοχή μεταξύ των συμμετεχόντων - όλοι έχουν φωνή. Η ισότητα συνεπάγεται την επίγνωση των προνομίων/μειονεκτημάτων μεταξύ πολιτισμών και ατόμων (Haslett, 2017: 115-117).

Οι ακόλουθες πρακτικές λεκτικής και μη λεκτικής επικοινωνίας είναι κρίσιμες για την αντιμετώπιση κρίσεων κατά τη διαπολιτισμική επικοινωνία:

1. Ο **σεβασμός** υποστηρίζεται από την εμφάνιση κατάλληλης σεβασμού (αναγνώριση του προσώπου του άλλου) και συμπεριφοράς (την προβολή μιας κατάλληλης στάσης απέναντι στον εαυτό του και προς την κατάσταση). Δείχνοντας σεβασμό και σεβασμό, τα άτομα μπορούν να δημιουργήσουν μια αίσθηση ηθικής υποχρέωσης για τους άλλους να ανταποδώσουν και να ενθαρρύνουν τον συνεχή διάλογο (Haslett, 115-117).
2. Η **εμπιστοσύνη** είναι ένα άλλο κρίσιμο συστατικό. Όταν αλληλοεπιδρά κανείς με άλλους, αναμένει ότι θα του/της φέρονται με την αξιοπρέπεια που δίνεται σε όλους λόγω του ότι είναι άνθρωποι. Αυτό αντικατοπτρίζει ένα βασικό θεμέλιο – αναγνωρίζεται ότι η προσωπικότητά κάποιου/ας και τους άλλους και αναγνωρίζεται μια κοινή αίσθηση κοινωνικής πραγματικότητας και αμοιβαίας ευπάθειας. Ενώ οι βάσεις εμπιστοσύνης θα ποικίλλουν μεταξύ των πολιτισμών, πρέπει να ξεκινήσει κανείς τη διαχείριση των συγκρούσεων – είτε διαπολιτισμικά είτε όχι – με θεμελιώδη εμπιστοσύνη στην αμοιβαία αξιοπρέπεια και με την αναγνώριση της αμοιβαίας

ευπάθειας μεταξύ των συμμετεχόντων (Haslett, 2017: 115-117).

3. **Ενότητα/κοινή επαφή** όπως εκφράζεται με ενσυναίσθηση και επίδραση. Παραβιάσεις που διαρρηγνύουν τις κανονικές αλληλεπιδραστικές προσδοκίες θα οδηγήσουν σε οργή ή/και αγανάκτηση. Οι συγκρούσεις συχνά περιλαμβάνουν έντονο συναίσθημα και η ρύθμιση συναισθημάτων παίζει σημαντικό ρόλο στην αποτελεσματική διαπολιτισμική επικοινωνία. Είναι επίσης ζωτικής σημασίας να αναγνωριστούν και να αντιμετωπιστούν συναισθήματα όπως ο φόβος, ο θυμός, η ντροπή και η απώλεια στη διαχείριση των συγκρούσεων και να δημιουργηθούν ένα κλίμα στο οποίο αυτά τα συναισθήματα μπορούν να εκφραστούν και να κατανοηθούν (Haslett, 2017: 115-117).

4. **Η πολυμορφία των πεποιθήσεων.** Οι διαπολιτισμικές συναντήσεις απαιτούν υψηλό βαθμό προσαρμοστικότητας, επειδή πολλές από τις θεωρούμενες πεποιθήσεις και παραδοχές του ατόμου δεν ισχύουν σε διαπολιτισμικά πλαίσια. Μερικές από τις διαλεκτικές εντάσεις που βρίσκονται σε διαπολιτισμικές συγκρούσεις, όπως η διαλεκτική του προνομίου/μειονεκτήματος ή του παρόντος-μέλλοντος/παρελθόντος-ιστορίας, υπάρχουν και σε πολιτισμούς. Τέτοιες εντάσεις μπορεί να επισημανθούν σε διαπολιτισμικές συγκρούσεις και πρέπει να υπάρχει ένας βασικός σεβασμός για διαφορετικές προοπτικές. Μέσω της αναδιάρθρωσης των πλαισίων σε ρυθμίσεις συγκρούσεων, μπορεί να είναι δυνατή η ανάπτυξη μιας βάσης για κοινό έδαφος και ευέλικτες επικοινωνιακές πρακτικές. Η προσαρμοστικότητα συνεπάγεται επίσης ευελιξία στην προσαρμογή στις διαφορές μεταξύ διαφορετικών συμμετεχόντων και καταστάσεων (Haslett, 2017: 115-117).

5. **Διαφάνεια** στην επικοινωνία. Μια άλλη βασική επικοινωνιακή πρακτική βασίζεται στην ανοιχτή επικοινωνία. Το να είναι κανείς ανοιχτός σε άλλους εξαρτάται από το να μην κρίνει γιατί το να μην είναι επικριτικός μειώνει την ευπάθεια και τον κίνδυνο για όλους τους συμμετέχοντες (Haslett, 2017: 115-117).

6. **Ισοτιμία** μεταξύ αλληλοεπιδρώντων. Η έννοια του «προσώπου» του Goffman βασίζεται στα ηθικά δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που οφείλουν ο ένας στον άλλο λόγω του ότι είναι ανθρώπινα όντα και συμμετέχουν σε έναν κοινωνικό κόσμο. Δηλαδή, αντιμετωπίζουμε τους άλλους και αντιμετωπίζονται από άλλους με αξιοπρέπεια, με τρόπους και με αμοιβαιότητα. Αυτό συνεπάγεται μια θεμελιώδη εκτίμηση της ειρηνικής βιωσιμότητας στις σχέσεις μας μεταξύ των ατόμων. Τα άτομα θα πρέπει να βρουν τρόπους να ζουν μαζί που τιμούν όλες τις φωνές και τις πολλαπλές πολιτιστικές πρακτικές που αντανακλούν διαφορετικές πολιτιστικές

επιλογές (Haslett, 2017: 115-117).

4.4.1. Προσφυγική κρίση και ασυνόδευτοι ανήλικοι

4.4.1.1. Προσφυγική κρίση

Τα τελευταία χρόνια έχουν συμβεί μεγάλες μετακινήσεις πληθυσμών λόγω παρατεταμένων συγκρούσεων, εμφυλίων πολέμων και επιδείνωσης της εσωτερικής ασφάλειας χωρών της Μέσης Ανατολής όπως η Συρία, το Ιράκ, το Πακιστάν, το Αφγανιστάν και η Ερυθραία (Niemann & Zaun, 2018). Το 2011, ξεκίνησε η προσφυγική μετακίνηση με κινητήριο παράγοντα τον εμφύλιο πόλεμο σε διάφορες χώρες της Μέσης Ανατολής. Το προσφυγικό κύμα αυξήθηκε το 2014 με την κατάληψη της εξουσίας από το Ισλαμικό κράτος σε περιοχές του Ιράκ, της Συρίας, του Πακιστάν και του Αφγανιστάν (Gill & Good, 2019; Fotopoulos & Kaimaklioti, 2016). Το μεγαλύτερο ποσοστό των προσφύγων από αυτές τις χώρες κατευθύνθηκε προς την Ευρώπη. Η Μεσόγειος Θάλασσα και η Ελλάδα αποτελούν βασική διαδρομή των προσφύγων για να φτάσουν στις χώρες εγκατάστασής τους (Sassen, 2016; Kaplan, Stolk, Valibhoy, Tucker & Baker, 2016). Στην Ελλάδα, η προσφυγική κρίση και το μέγεθος της έγινε κατανοητή το 2015, όταν εντοπίστηκε το νεκρό σώμα ενός Σύριου παιδιού (Aylan Kurdi) τριών ετών που απεβίωσε λόγω πνιγμού (Fotopoulos & Kaimaklioti, 2016). Έκτοτε, η προσφυγική κρίση έχει αποκτήσει τεράστιες διαστάσεις και έχει παρατηρηθεί ότι τα ποσοστά των αιτήσεων ασύλου από χώρες της Μέσης Ανατολής στην Ευρώπη δείχνουν ότι πρόκειται για την μεγαλύτερη μετακίνηση πληθυσμού μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο πόλεμο (Niemann & Zaun, 2018).

Η ελληνική κοινωνία έχει δεχθεί μεγάλες ροές μεταναστευτικών πληθυσμών από γειτονικές βαλκανικές χώρες, τις Δημοκρατίες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης στις αρχές της δεκαετίας του 1990, καθώς και σημαντικό αριθμό μεταναστών από την Αφρική, τη Μέση Ανατολή και την Ασία στις αρχές του 2010 (Fouskas and Tseverenis 2014). Μεταξύ των ετών 2015 και 2017, οι πρόσφυγες ήταν κυρίως από τη Συρία. Οι τρέχουσες μεταναστευτικές ροές είναι μικτές (μετανάστες, αιτούντες άσυλο και πρόσφυγες). Στην πιο πρόσφατη απογραφή του 2011, υπήρχαν 912.000⁴⁹ καταγεγραμμένοι αλλοδαποί στην Ελλάδα, σημειώνοντας αύξηση 150.000 ατόμων σε σχέση με το 2001. Στο πλαίσιο της «προσέγγισης hotspot» της Ευρωπαϊκής Ατζέντας

⁴⁹ Hellenic Statistical Authority (ELSTAT), 2011 Census, Athens, ELSTAT, 2014. (02/01/2019)<https://bit.ly/2JmA0yw>

για τη Μετανάστευση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (2015)⁵⁰ ως αρχική απάντηση στις ροές, Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης (ΚΥΤ) δημιουργήθηκαν στα νησιά Λέσβος, Κως, Χίος, Σάμος και Λέρος στην Ελλάδα (ΚΥΑ 2969/2015). Η Υπηρεσία Πρώτης Υποδοχής ιδρύθηκε με τον Ν. 3907/2011. Οι διαδικασίες πρώτης υποδοχής περιελάμβαναν επαλήθευση ταυτότητας και εθνικότητας, εγγραφή και ιατρική εξέταση. Παρείχαν επίσης κάθε απαραίτητη φροντίδα, συμπεριλαμβανομένης της ψυχοκοινωνικής υποστήριξης, της παροχής πληροφοριών σχετικά με τις υποχρεώσεις και τα δικαιώματα των νεοεισερχόμενων, συμπεριλαμβανομένων των προϋποθέσεων υπό τις οποίες μπορούν να έχουν πρόσβαση στη διαδικασία ασύλου. Σύμφωνα με τον Ν. 4375/2016 την Υπηρεσία Πρώτης Υποδοχής διαδέχθηκε η Υπηρεσία Υποδοχής και Ταυτοποίησης (ΥΠΥΤ) και υπαγόταν σε αυτό που έχει πλέον καθιερωθεί ως Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής (ΥΜΕΠΟ). Σύμφωνα με το άρθρο 9 Παράγραφος 1:

1. Σε διαδικασίες υποδοχής και ταυτοποίησης υποβάλλονται όλοι οι πολίτες τρίτων χωρών και οι ανιθαγενείς που εισέρχονται χωρίς τις νόμιμες διατυπώσεις στη χώρα. Οι διαδικασίες υποδοχής και ταυτοποίησης περιλαμβάνουν: α) την καταγραφή των προσωπικών στοιχείων τους και τη λήψη και καταχώριση των δακτυλικών αποτυπωμάτων όσων έχουν συμπληρώσει το 14ο έτος της ηλικίας τους, β) την εξακρίβωση της ταυτότητας και της ιθαγένειάς τους, γ) τον ιατρικό τους έλεγχο και την παροχή της τυχόν αναγκαίας περίθαλψης και ψυχοκοινωνικής υποστήριξης, δ) την ενημέρωσή τους για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους, ιδίως για τη διαδικασία υπαγωγής σε καθεστώς διεθνούς προστασίας και για τη διαδικασία υπαγωγής σε πρόγραμμα εθελούσιας επιστροφής, ε) τη μέριμνα για όσους ανήκουν σε ευάλωτες ομάδες, ώστε να υπαχθούν στην κατά περίπτωση προβλεπόμενη διαδικασία και να τους παρασχεθεί εξειδικευμένη φροντίδα και προστασία, στ) την παραπομπή για την εκκίνηση της διαδικασίας υπαγωγής σε καθεστώς διεθνούς προστασίας για όσους επιθυμούν να υποβάλλουν σχετική αίτηση, ζ) την παραπομπή στις αρμόδιες υπηρεσίες για την υπαγωγή σε διαδικασίες επανεισδοχής ή επιστροφής ή απέλασης για όσους δεν υποβάλλουν ή για αυτούς των οποίων η αίτηση διεθνούς προστασίας απορρίπτεται κατά τη διάρκεια παραμονής τους στο ΚΥΤ, η) Την περαιτέρω παραπομπή και μετακίνησή τους σε κατάλληλες δομές για την προσωρινή υποδοχή ή φιλοξενία τους, σύμφωνα με τις διατάξεις του παρόντος και του άρθρου 18

⁵⁰ European Commission (EC), (2015). A European Agenda on Migration, Brussels, EC https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/background-information/docs/communication_on_the_european_agenda_on_migration_el.pdf

του Ν. 4540/2018 (Α΄ 91) που τελούν υπό την ευθύνη ή εποπτεία της, καθώς και των Τοπικών Συντονιστικών Κέντρων Διαχείρισης Προσφυγικής Κρίσης (ΤΟΣΚΕΔΠ) του άρθρου 96 του Ν. 4368/2016 (Α΄21).

Από το 2015, σημειώθηκε δραματική αύξηση στις ροές των αιτούντων άσυλο, των προσφύγων και των μεταναστών (Fouskas, 2017, 2019; Hatzopoulos, Fouskas, Grigoriou et al., 2017; Fouskas, Hatzopoulos, Grigoriou et al., 2019). Η χώρα υπήρξε ένα από τα κυριότερα σημεία εισόδου προς την Ευρώπη για σχεδόν ένα εκατομμύριο πρόσφυγες και μετανάστες⁵¹ που αναζητούσαν ασφάλεια για τον εαυτό τους και τις οικογένειές τους. Οι ροές αιτούντων άσυλο, πρόσφυγες και μετανάστες του 2015, σε συνδυασμό με την κίνηση της μεταναστευτικής οδού που οδηγεί στην Ελλάδα από την Τουρκία, δοκίμασαν σημαντικά τις αντοχές του συστήματος υποδοχής («κρίση υποδοχής») (Fouskas, 2019) και ασύλου της Ελλάδας. Τόνισαν, επίσης, τις αδυναμίες και τις δυσκολίες στο χειρισμό της δραματικής αύξησης των μεταναστών, των αιτούντων άσυλο και των προσφύγων και στην κάλυψη των ανθρωπιστικών τους αναγκών, που έρχονται τόσο από τα χερσαία σύνορα όσο και από τα θαλάσσια σύνορά της. Στατιστικά στοιχεία από το 2013 έως το 2018 σχετικά με τους αλλοδαπούς που συλλαμβάνονται για παράτυπη είσοδο και διαμονή από την Ελληνική Αστυνομία και την Ελληνική Ακτοφυλακή έδειξαν ότι οι αφίξεις στην Ελλάδα ήταν 43.002 το 2013, 77.163 το 2014, 911.471 το 2015, 204.820 το 2016, 68.112 το 2017 και 93.367 το 2018⁵². Αυτοί οι αριθμοί καταδεικνύουν σαφώς την πίεση που ασκείται στους κρατικούς μηχανισμούς, τις σχετικές υπηρεσίες και την ελληνική κοινωνία στη διαχείριση των προαναφερθεισών ροών. Ο συνολικός αριθμός των αιτούντων άσυλο που κατοικούν σε δομές υπό τον έλεγχο του ελληνικού κράτους ανέρχεται σε 73.000⁵³.

Σύμφωνα με στοιχεία από την Υπηρεσία Ασύλου⁵⁴, ο αριθμός των αιτήσεων ασύλου από ΠΤΧ στην ελληνική επικράτεια αυξήθηκε σημαντικά κατά την περίοδο 2013-2018. Το 2013, υπήρχαν 4.814 αιτήσεις με μηνιαίο μέσο όρο 688, δηλαδή αύξηση 14,3% μεταξύ 2013 και 2014. Το 2014, υπήρχαν 9.431 αιτήσεις με μηνιαίο μέσο όρο 786, αύξηση 39,8% μεταξύ 2014 και 2015. Το 2015, υπήρχαν 13.187 αιτήσεις με μηνιαίο μέσο όρο 1.099, αύξηση κατά 287, 1% μεταξύ 2013 και 2014. Το

⁵¹ UNCHR (2020). Mediterranean situation: Greece <https://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean/location/5179>

⁵² Hellenic Police (HP), Irregular Migration-Statistics, Athens, HP <https://bit.ly/2KNh5sg>

⁵³ Ειδική Γραμματεία Επικοινωνιακής Διαχείρισης Κρίσεων (2019) Ενημερωτικό Δελτίο για το προσφυγικό – μεταναστευτικό 2019 <https://infocrisis.gov.gr/2106/enimerotiko-deltio-gia-to-prosfygiko-metanastefitiko-2019-teyxos-6/>

⁵⁴ http://asylo.gov.gr/wp-content/uploads/2019/01/Greek_Asylum_Service_Statistical_Data_GR.pdf

2016, υπήρχαν 51.053 αιτήσεις με μηνιαίο μέσο όρο 4.254, αύξηση 14,9% μεταξύ 2016 και 2017. Το 2017 Υπήρχαν 58.642 αιτήσεις με μηνιαίο μέσο όρο 4.887, σημειώνοντας αύξηση 14,2% μεταξύ 2017 και 2018. Το 2018, υπήρχαν 66.970 αιτήσεις με μηνιαίο μέσο όρο 5.581 και γενικό σύνολο 204.097 αιτήσεις.

4.4.1.2. Στατιστικά

Η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες αναφέρει ότι το 2016, ο αριθμός των προσφύγων και των εσωτερικά εκτοπισμένων ανθρώπων παγκόσμια ανέρχεται στα 65 εκατομμύρια και οι πρόσφυγες που έχουν ζήσει για πάνω από 5 χρόνια σε καταβλισμούς φτάνουν τα 6.7 εκατομμύρια (Vossoughi, Jackson, Gusler & Stone, 2018). Ειδικότερα, λίγα χρόνια αργότερα από την έναρξη των ένοπλων συγκρούσεων το 2013, οι Σύριοι πρόσφυγες έφταναν το ένα εκατομμύριο και το 2015 τα τέσσερα εκατομμύρια. Ακόμα, το 2015 ο αριθμός των προσφύγων που ζήτησαν άσυλο για πρώτη φορά στις χώρες της Ευρώπης ήταν 1.255.688, εκ των οποίων το 29% ήταν ανήλικοι πρόσφυγες. Επιπλέον, η Frontex αναφέρει ότι στις αρχές του 2015, 710.000 πρόσφυγες από χώρες της Μέσης Ανατολής εισήλθαν μέσω θάλασσας στα Ελληνικά νησιά με προορισμό την Ευρώπη (Anagnostopoulos, Triantafyllou, Xylouris, Bakatsellos & Giannakopoulos., 2016). Αξιοσημείωτο είναι ότι οι πρόσφυγες που έφτασαν στην Ευρώπη με βάρκα το 2012 ήταν 22.500, ενώ από τον Ιανουάριο μέχρι τον Αύγουστο του 2015 ο αριθμός είχε αυξηθεί στις 322.500 (Nelson, et al., 2016). Η πλέον ευαίσθητη κοινωνική ομάδα που πλήττεται από τους πολέμους είναι τα παιδιά, καθώς υπολογίζεται ότι παγκοσμίως 50 εκατομμύρια από αυτά είναι πρόσφυγες. Η Ευρωπαϊκή Ένωση τα τελευταία χρόνια έχει δεχτεί έναν μεγάλο αριθμό ασυνόδευτων ανήλικων, ο οποίος συνεχώς αυξάνεται. τα τελευταία 10 χρόνια το ποσοστό έχει αυξηθεί στο 21%. Οι ασυνόδευτοι ανήλικοι συνήθως προέρχονται από χώρες με εμπόλεμες ζώνες και έχουν δεχτεί βία, καταπίεση, συνεχή παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αλλά και την παραβίαση δικαιωμάτων ως παιδιά (Ferrara et al., 2016; Devi, 2016). Στην Ελλάδα, τον Ιανουάριο του 2015 το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης δέχτηκε 1.824 αιτήματα ασύλου από ασυνόδευτους ανήλικους⁵⁵ και παράλληλα, τους πρώτους επτά μήνες του 2016, οι ελληνικές αρχές κατέγραψαν την είσοδο στην Ελλάδα περίπου 3.300 ασυνόδευτων

⁵⁵ Βλ. και Fouskas, T., Hatzopoulos, V., Chtouris, S., Grigoriou, P., Karabelias, G., de Maio, A. and Mine, F. (2019). (Member States' Approaches to Unaccompanied Minors Following Status Determination. Athens: European Public Law Organization (EPLA)/ Hellenic Ministry for Migration Policy/European Commission/European Migration Network. <http://emn.immigration.gov.gr/en/repository/send/27-2017/52-4rd-focused-study-2017-el-member-states-approaches-to-unaccompanied-minors-following-status-determination>

ανηλίκων (Human Rights Watch, 2016; Anagnostopoulos et al., 2016). Αξίζει να επισημανθεί ότι η Europol έχει τονίσει ότι πολλοί ασυνόδευτοι ανήλικοι έχουν εξαφανιστεί από τα κέντρα υποδοχής και τις κατασκηνώσεις, στα οποία διαμένουν (Plener, Groschwitz, Brähler, Sukale & Fegert, 2017).

4.4.1.3.Ορισμοί

Πρόσφυγας ορίζεται οποιοσδήποτε έχει βάσιμο φόβο εκδίωξης για θέματα φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, συμμετοχής σε κάποια συγκεκριμένη ομάδα ή πολιτικής άποψης. Βρίσκεται εκτός της χώρας της ιθαγένειας του και δεν έχει την δυνατότητα επιστροφής ή για προσωπικούς του λόγους φοβάται να στηριχτεί στην προστασία της χώρας εκείνης (Vossoughi et al., 2018). Ένας επιπλέον όρος που πρέπει να αναφερθεί είναι “οι αιτούντες άσυλο” (asylum seeker(s) or applicant(s)), οι οποίοι είναι οι άνθρωποι που ζητούν διεθνή προστασία. Αυτό μπορεί να σημαίνει την αναγνώρισή τους ως πρόσφυγες, ως δικαιούχους επικουρικής προστασίας ή κάποιας νομικής κατάστασης που βασίζεται σε ανθρωπιστικούς λόγους. Ακόμα, ο αιτών ορίζεται ως ο πολίτης τρίτης χώρας (ΠΤΧ), ο οποίος έχει ασκήσει αίτηση παροχής διεθνούς προστασίας, επί της οποίας δεν έχει ληφθεί ακόμη οριστική απόφαση (Οδηγία 2013/33/ΕΕ). Οι πρόσφυγες, οι οποίοι ζητούν άσυλο και ανήκουν σε ευπαθείς ομάδες, αντιμετωπίζονται με ειδική μεταχείριση. Ο ευπαθής άνθρωπος (Vulnerable person) όπως ορίζεται στο άρθρο 21 στην οδηγία 2013/33/ΕΕ, περιλαμβάνει ανήλικους, ασυνόδευτους ανήλικους, ανθρώπους με αναπηρία, ηλικιωμένους ανθρώπους, κυοφορούσες γυναίκες, μονογονεϊκούς γονείς με ανήλικα τέκνα, θύματα ανθρώπινης εμπορίας, άτομα με σοβαρές ασθένειες, άτομα με ψυχικές 10 διαταραχές και άτομα που έχουν υποστεί βασανιστήρια, σεξουαλική κακοποίηση ή κάποια άλλη μορφή ψυχικής, σωματικής, σεξουαλικής βίας. Στην κατηγορία των ευπαθών ανθρώπων ανήκουν και οι ανήλικοι που ορίζονται ως πολίτες τρίτων χωρών, ηλικίας κάτω των 18 ετών (Οδηγία 2013/33/ΕΕ). Υπάρχει ένα σημαντικό ποσοστό ανηλίκων προσφύγων που δεν συνοδεύεται από κάποιο ενήλικο άτομο και ονομάζονται ασυνόδευτοι ανήλικοι. Παρ’ όλα αυτά, υπάρχει πληθώρα ορισμών για το τι ορίζεται ως ασυνόδευτος ανήλικος πρόσφυγας, καθώς και τι σημαίνει να ανήκει κάποιος στην ομάδα αυτή (European Council on Refugees and Exiles, 2017).

Τα ασυνόδευτα παιδιά ή ασυνόδευτοι ανήλικοι καθορίζονται στο άρθρο 1 της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού (1989) ως τα παιδιά που έχουν χωριστεί και από τους δυο γονείς τους ή οποιοδήποτε άλλο συγγενή και δεν έχουν κανένα

ενήλικα που να τους φροντίζει και ο οποίος να είναι ο νόμιμος κηδεμόνας τους (Zsofia, 2015). Επίσης, ως ασυνόδευτος ανήλικος πρόσφυγας (Unaccompanied refugee minors – URMs) ορίζεται οποιοδήποτε παιδί κάτω από την ηλικία των 18 ετών που είναι αποχωρισμένο και από τους δυο γονείς, είναι αιτών ασύλου και αναγνωρίζεται ως πρόσφυγας ή εσωτερικά εκτοπισμένο άτομο (Ramel, Täljemark, Lindgren & Johansson, 2015). Οι ασυνόδευτοι ανήλικοι συνήθως απομακρύνονται από την χώρα καταγωγής τους για να διαφύγουν τον κίνδυνο για την ζωή τους (Ferrara et al., 2016; Plener et al., 2017) Επιπλέον, βάσει της οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου, ασυνόδευτος ανήλικος ορίζεται ως ο ανήλικος που φτάνει στο έδαφος των κρατών μελών χωρίς να συνοδεύεται από ενήλικο σύμφωνα με τους νόμους και τις πρακτικές του οικείου κράτους μέλους και εφόσον κανένας ενήλικος δεν ασκεί στην πράξη την επιμέλειά του.

Ο ορισμός αυτός καλύπτει και τον ανήλικο που παύει να συνοδεύεται μετά την είσοδό του στο έδαφος των κρατών μελών (Οδηγία 2013/33/ΕΕ). Επισημαίνεται, ότι οι ασυνόδευτοι ανήλικοι, νομικά καλούνται ως πρόσφυγες όταν η αίτηση για άσυλο έχει εγκριθεί (van Os, Kalverboer, Zijlstra, Post & Knorth, 2016). Τέλος, για τους ανήλικους πρόσφυγες που δεν συνοδεύονται από κάποιο ενήλικα, πρέπει να τους παρέχεται ένας εκπρόσωπος. Το άτομο αυτό ορίζεται ως ο άνθρωπος, ο οποίος ενεργεί από μέρους μιας οργάνωσης και εκπροσωπεί έναν ασυνόδευτο ανήλικο ως νόμιμος κηδεμόνας ή ένα άτομο, το οποίο ενεργεί από μέρους ενός εθνικού οργανισμού που είναι υπεύθυνος για την φροντίδα και την καλή κατάσταση του ανήλικου ή οποιαδήποτε άλλη κατάλληλη εκπροσώπηση, η οποία διασφαλίζει το καλύτερο συμφέρον του παιδιού (Zsofia, 2015).

4.4.1.4. Ασυνόδευτοι ανήλικοι

Η παιδική ηλικία είναι ένα κρίσιμο στάδιο στην σωματική και ψυχική ανάπτυξη ενός ανθρώπου. Ο αποχωρισμός από τους γονείς μπορεί να έχει αρνητικές και σοβαρές επιπτώσεις στην υγεία του παιδιού, ειδικά σε συνδυασμό με την αναγκαστική εγκατάλειψη της πατρίδας και το δύσκολο ταξίδι προς την χώρα εγκατάστασης (Mohwinkel, Nowak, Kasper & Razum, 2018). Επίσης, η συγκεκριμένη ομάδα θεωρείται ευαίσθητη λόγω της νεαρής ηλικίας, τον χωρισμό από τους γονείς και την θέση τους ως πρόσφυγες (Vervliet, Rousseau, Broekaert & Derluyn, 2015). Εθνικές και διεθνείς νομοθεσίες δηλώνουν ότι οι ασυνόδευτοι ανήλικοι είναι μια εξαιρετικά ευάλωτη ομάδα που χρήζει άμεσης προστασίας και

πρέπει να αποκτήσει έγκαιρα προσωρινή άδεια παραμονής και να λάβει την απαραίτητη φροντίδα (Kaplan et al., 2016; The Lancet, 2017) Τα παιδιά πρόσφυγες έχουν βιώσει πολλά τραυματικά γεγονότα πριν φτάσουν στην χώρα εγκατάστασης.

Σε αυτά τα γεγονότα περιλαμβάνονται πυροβολισμοί, βομβαρδισμοί, καταστροφή σπιτιών και σχολείων, χωρισμός από τους γονείς που είναι συνέπεια εξαφάνισης ή θανάτου γονέων ή συγγενών. Παράλληλα, έχουν βιώσει βία, θανάτους, παρατεταμένη έκθεση σε επικίνδυνες καταστάσεις, καταναγκαστική στρατολόγηση, σύλληψη, κράτηση, σεξουαλική επίθεση και βασανιστήρια, όπως και ένα αβέβαιο ταξίδι με πολλούς πιθανούς κινδύνους (The Lancet, 2017; Kaplan et al., 2016; Human Rights Watch, 2016; Van Os et al., 2016). Ειδικότερα, το ταξίδι της μετακίνησης είναι αναγκαστικό και υποκινήθηκε από αίτια που είναι τραυματικά, τα οποία αυξάνουν την ευαλωτότητα τους σε ψυχολογικά προβλήματα. Επιπλέον, το ταξίδι είναι εξαιρετικά επικίνδυνο για αυτά τα παιδιά και πραγματοποιείται σε δυσμενείς συνθήκες κάθε είδους. Οι ανήλικοι αντιμετωπίζουν δύσκολες κλιματικές συνθήκες. Βρέχονται και παγώνουν στις χαμηλές θερμοκρασίες, με αποτέλεσμα να κινδυνεύουν από υποθερμία και να χρειάζονται νοσηλεία σε νοσοκομείο. Υπάρχουν πολλές περιπτώσεις, όπου ασυνόδευτοι ανήλικοι έχουν χάσει τη ζωή τους από υποθερμία λόγω των παραπάνω παραγόντων και της έλλειψης άμεσης αντιμετώπισης (Anagnostopoulos et al., 2016).

Ταυτόχρονα, είναι συχνό φαινόμενο οι ασυνόδευτοι ανήλικοι να βιώνουν τραυματικές εμπειρίες και στην χώρα υποδοχής σε διάφορα επίπεδα. Όπως για παράδειγμα η αντιμετώπισή τους από το κράτος, η έλλειψη επαρκούς φροντίδας και στέγασης, το άγχος σχετικά με την 12 αίτηση ασύλου και το μέλλον τους. Η άφιξη στην χώρα περιλαμβάνει κινδύνους, όπως οι συνθήκες διαβίωσης, εμπόδια στην εκπαίδευση, έλλειψη ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης, συνεχείς μετακινήσεις, κοινωνικό αποκλεισμό και εχθρικότητα από τους γηγενείς της εκάστοτε χώρας και την προσαρμογή στον πολιτισμό της χώρας υποδοχής (Hebebrand et al., 2016; The Lancet, 2017; Kaplan et al., 2016; Human Rights Watch, 2016; Van Os et al., 2016). Υπάρχει μεγάλη επικινδυνότητα εκμετάλλευσης και παραμέλησης των ασυνόδευτων ανηλίκων, είτε στη μορφή της εργατικής ή σεξουαλικής εκμετάλλευσης, είτε στην καταπάτηση των δικαιωμάτων τους ως άνθρωποι και συγκεκριμένα ως παιδιά. Οι αρχές, οι κοινωνικές υπηρεσίες και η κοινωνία γενικότερα, πολλές φορές αγνοεί τα δικαιώματα και τις ανάγκες αυτών των παιδιών (Ferrara et al., 2016; Anagnostopoulos et al., 2016; (Vossoughi, et al., 2018).

Οι επικίνδυνες συνθήκες που βιώνουν οι ασυνόδευτοι ανήλικοι αναφέρεται ότι δεν είναι γνωστές σε όλο το εύρος τους, Εάν και υπάρχει πλήθος πληροφοριών από τα τελευταία χρόνια, υπάρχουν ακόμα θέματα που θα έπρεπε να μελετηθούν, όπως για παράδειγμα οι εξαφανίσεις ασυνόδευτων ανήλικων ή οι χρόνιες επιπτώσεις των τραυματικών εμπειριών στην ζωή τους (Ferrara et al., 2016; Sleijpen, Mooren, Kleber & Boeije, 2017; Unterhitzberger et al., 2015; Ramel, Täljemark, Lindgren & Johansson, 2015) .

4.4.1.5. Προστασία ασυνόδευτων ανήλικων και καλές πρακτικές

Οι ασυνόδευτοι ανήλικοι προστατεύονται από την Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, η οποία έχει υπογραφεί από την πλειοψηφία των εθνών, παγκόσμια, εκτός από την Σομαλία και τις ΗΠΑ. Είναι βέβαιο ότι το κάθε κράτος πρέπει να βασίζεται στην Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα του παιδιού, για τις αποφάσεις που λαμβάνει (Zsofia, 2015). Βάσει της Σύμβασης, οι ασυνόδευτοι ανήλικοι πρόσφυγες έχουν τα ίδια δικαιώματα όπως τα παιδιά με την υπηκοότητα της εκάστοτε χώρας. Όλοι οι ανήλικοι έχουν το δικαίωμα να τους παραχωρηθούν ρούχα, φαγητό, στέγη, ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, εκπαίδευση όπως και να ενημερωθούν για τα δικαιώματά τους και τις διαδικασίες σε γλώσσα που κατανοούν. Σε κάθε περίπτωση, πρέπει να τους δίνεται η δυνατότητα να αναπτύξουν πλήρως όλες τις ικανότητες και δεξιότητες τους.

Επιπλέον, η Σύμβαση κρίνει απαραίτητο να παρέχεται σε όλους τους φροντιστές ασυνόδευτων ανήλικων, η απαραίτητη εκπαίδευση και γνώσεις, με σκοπό να εξασφαλίσουν την καλύτερη φροντίδα για την συγκεκριμένη ομάδα παιδιών (Ferrara et al., 2016; Vervliet, et al., 2015). Σημαντικό είναι να τονιστεί ότι η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού δηλώνει ότι οποιαδήποτε απόφαση για τους ασυνόδευτους ανήλικους ασχέτως δημόσιων ή ιδιωτικών υπηρεσιών, διοικητικών ή νομικών αρχών πρέπει να λαμβάνεται με βάση το καλύτερο συμφέρον για το παιδί (Zsofia, 2015). Ειδικότερα, για να μπορέσει να αξιολογηθεί το καλύτερο συμφέρον του παιδιού, η Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού (2013) προτείνει κάποιες αρχές (Γενικό σχόλιο ν.14) που θα πρέπει να ακολουθούν οι ειδικοί. Ένα από τα πιο σημαντικά στοιχεία είναι η άποψη που έχει το ίδιο το παιδί για τις αποφάσεις που λαμβάνονται για εκείνο. Επίσης, χαρακτηριστικά που καθορίζουν την ταυτότητα του παιδιού όπως είναι ο χαρακτήρας, οι πεποιθήσεις, η θρησκεία, η σεξουαλική ταυτότητα και το πολιτισμικό του υπόβαθρο πρέπει να

λαμβάνονται σοβαρά υπόψιν. Επιπλέον, πρέπει να γίνεται το καλύτερο δυνατό για την διατήρηση επαφής με στενά συγγενικά πρόσωπα και με το κοινωνικό περιβάλλον του παιδιού (π.χ. φίλοι). Επιπρόσθετα, για να διασφαλιστεί γενικότερα η ευημερία στη ζωή του παιδιού πρέπει να παρέχεται η κατάλληλη φροντίδα και προστασία στο παιδί. Να λαμβάνεται υπόψιν η ευαλωτότητα του εκάστοτε παιδιού, όπως για παράδειγμα το παιδί να είναι άτομο με ειδικές ανάγκες, θύμα κακοποίησης, πρόσφυγας ή να ανήκει σε μειονότητα. Ακόμα, μία επιπλέον αρχή που πρέπει να ακολουθείται για το καλύτερο συμφέρον του παιδιού είναι η πρόσβαση του παιδιού στην υγεία και στην εκπαίδευση (van Os et al., 2016). Τέλος, όσον αφορά την κράτηση των ασυνόδευτων ανηλίκων σε κέντρα κράτησης ή φυλακές, θεωρείται ως μέθοδος τελευταίας λύσης. Η κράτηση πρέπει να διαρκέσει το συντομότερο δυνατό διάστημα, στο οποίο θα τους παρέχεται η απαραίτητη φροντίδα και θα καλύπτονται οι ανάγκες τους (Vervliet, et al., 2015).

4.4.1.6. Καλές πρακτικές σε χώρες της Ευρώπης

Βέλγιο

Οι αρμόδιες αρχές του Βελγίου έχουν σχεδιάσει νομικές διατάξεις που προβλέπουν την προστασία των ασυνόδευτων ανηλίκων στα κύρια επίπεδα των αναγκών τους. Παρέχεται κηδεμόνας, διαμονή, ιατροφαρμακευτική περίθαλψη και πρόσβαση στην εκπαίδευση. Ακόμα, έχει απαγορευτεί η κράτηση σε κέντρα και φυλακές, όπως επίσης απαγορεύτηκε και η απέλαση. Παρέχεται ολοκληρωμένη εκπαίδευση που είναι προσαρμοσμένη στις ανάγκες τους και στην πλήρη προσαρμογή και κατανόηση της γλώσσας (Φλαμανδική ή Γαλλική ανάλογα με το μέρος), πριν προχωρήσουν σε κανονικά προγράμματα εκπαίδευσης. Αρχικά, οι ασυνόδευτοι ανήλικοι κατά την άφιξή τους έχουν δύο επιλογές διαμονής ανάλογα με το εάν έκαναν αίτηση ασύλου ή όχι. Εάν έχουν κάνει αίτηση ασύλου για δυο με τέσσερις εβδομάδες μπορούν να μείνουν για ομοσπονδιακή παρακολούθηση σε κέντρα προσανατολισμού, εάν δεν έχουν κάνει αίτηση τοποθετούνται σε άλλες υποδομές φροντίδας που διοικούνται από Γαλλόφωνες ή Φλαμανδικές κοινοτικές αρχές.

Βέβαια, υπάρχουν φορές που οι ανήλικοι πρέπει να μετακινηθούν, αυτό εξαρτάται από πλήθος γεγονότων, όπως το να γίνει δεχτό το αίτημα ασύλου, να ανατεθεί κηδεμόνας ή να μην γίνει δεκτή η αίτηση ασύλου. Υπάρχει μεγάλο εύρος

επιλογών διαμονής, όπως για παράδειγμα τα κέντρα υποδοχής τα οποία είναι μικρές μονάδες ασυνόδευτων ανηλίκων σε ασφαλή περιβάλλοντα και η εποπτευόμενη ανεξάρτητη διαμονή. Οι τοποθετήσεις σε μεγάλο βαθμό εξαρτώνται από τον αριθμό των διαθέσιμων κοινωνικών λειτουργών που μπορούν να αναλάβουν τους ασυνόδευτους ανήλικους.

Τα παιδιά μικρότερης ηλικίας συνήθως τοποθετούνται σε ανάδοχη οικογένεια, το οποίο όμως δεν είναι πάντα εφικτό επειδή η διαθεσιμότητα ανάδοχων οικογενειών είναι περιορισμένη. Παράλληλα, η πολιτική της υποδοχής στο Βέλγιο για ασυνόδευτους ανήλικους από 16 ετών και άνω βασίζεται σε 3 επίπεδα, τα οποία είναι η παρατήρηση, η σταθεροποίηση και η υποστηριζόμενη αυτονομία. Στους ασυνόδευτους ανήλικους, που η κατάστασή τους έχει επιβεβαιωθεί από τις αρμόδιες αρχές, τους παρέχεται κηδεμόνας που λειτουργεί ως εκπρόσωπος σε όλες τις νομικές διαδικασίες. Ακόμα, ο κηδεμόνας είναι υπεύθυνος για την σωματική και ψυχική υγεία, την κοινωνικό-πολιτισμική ενσωμάτωση και ευημερία, την εκπαίδευση και την κατάλληλη διαμονή τους (De Graeve & Bex, 2017) .

Σουηδία

Στην Σουηδία, το συμβούλιο μετανάστευσης είναι υπεύθυνο για τις αιτήσεις ασύλου, το οποίο διορίζει κρατικούς συμβούλους στους ανήλικους πρόσφυγες, εντοπίζει συγγενικά μέλη, μοιράζει τους ανήλικους σε δήμους και είναι υπεύθυνο για τα παιδιά των οποίων η αίτηση ασύλου δεν εγκρίνεται (Celikaksoy & Wadensjö 2016). Οι ασυνόδευτοι ανήλικοι στην Σουηδία, αρχικά, τοποθετούνται σε προσωρινό μέρος διαμονής μέχρι να ανατεθούν σε δήμους το συντομότερο δυνατόν. Στην συνέχεια, ο δήμος είναι υπεύθυνος για την φροντίδα του παιδιού και την τοποθέτησή του σε κατάλληλη στέγη. Κάποια παιδιά, συνήθως μικρότερης ηλικίας τοποθετούνται σε ανάδοχες οικογένειες, ενώ άλλα τοποθετούνται σε ειδικά κέντρα διαμονής. Ο κάθε δήμος είναι υπεύθυνος ώστε να διορίσει στους ασυνόδευτους ανήλικους κηδεμόνες και να τους εξασφαλίσει πρόσβαση στην εκπαίδευση.

Συμπληρωματικά, στην Σουηδία, ο νομικός εκπρόσωπος ορίζεται ως ένα φυσικό πρόσωπο που πληρώνεται μηνιαία ώστε να εξασφαλίσει το καλύτερο συμφέρον του παιδιού. Όταν γίνεται δεκτή η αίτηση ασύλου, τότε ο δήμος υποδεικνύει έναν κηδεμόνα (Wimelius et al, 2017; Celikaksoy & Wadensjö 2016). Στην συνέχεια όταν οριστεί ο κηδεμόνας, ένας κοινωνικός λειτουργός από την κοινωνική πρόνοια του δήμου έρχεται σε επικοινωνία μαζί του και κανονίζουν μια

συνάντηση στην οποία προσδιορίζουν τις ανάγκες του εκάστοτε παιδιού και δημιουργούν ένα πλάνο φροντίδας που περιλαμβάνει διάφορα επίπεδα, όπως αυτό της υγείας, της εκπαίδευσης, της συναισθηματικής και συμπεριφορικής ανάπτυξης. Επίσης, διαχωρίζονται οι ρόλοι και οι ευθύνες ώστε να λειτουργήσει όσο το δυνατόν γίνεται σωστά το πλάνο. Οι κηδεμόνες ελέγχονται από την επικεφαλής επιτροπή κηδεμόνων, η οποία έχει κατακριθεί πολλές φορές για την ποιότητα και την συχνότητα των ελέγχων της (Wimelius et al., 2017). Τέλος, τα παιδιά, των οποίων δεν γίνονται δεκτές οι αιτήσεις ασύλου τους, εξαναγκάζονται από το κράτος να γυρίσουν στην χώρα τους μέσω διαδικασιών επαναπατριsmού. Βέβαια, αυτό δεν είναι πάντα εφικτό αφού η ίδια η χώρα καταγωγής των παιδιών δεν τους δέχεται πίσω (Celikaksoy & Wadensjö 2016).

Το μοντέλο RAISE

Στην Πορτογαλία έχει δημιουργηθεί ένα σύστημα υποδοχής και φιλοξενίας που ονομάζεται CARC και σημαίνει “Σπίτι για τον κόσμο”, με στόχο τη γενικότερη επιθυμητή ανάπτυξη των ασυνόδευτων ανηλίκων. Αναλυτικότερα, το συγκεκριμένο σύστημα φιλοξενίας, προσπαθεί να επιτύχει στόχους όπως την διασφάλιση της ευεξίας, την παροχή ασφάλειας, τον σχεδιασμό εξατομικευμένου προγράμματος παρέμβασης, την παροχή βοήθειας στην εύρεση της οικογένειας και την ενσωμάτωση των ασυνόδευτων ανηλίκων. Για να επιτύχει το CARC τους παραπάνω στόχους χρησιμοποιεί εργαλεία όπως η παροχή πληροφοριών για τους νόμους και την κοινωνία, η βοήθεια σε νομικές και διοικητικές διαδικασίες, η συμβουλευτική και η υποστήριξη, η εκμάθηση της γλώσσας στην χώρα εγκατάστασης, η ενδυνάμωση και δικτύωση με τις κατάλληλες υπηρεσίες. Επιπλέον, το σύστημα φιλοξενίας CARC αποτελείται από κτίρια που διαθέτουν τρεις ορόφους και η διαθεσιμότητα ανέρχεται στις πέντε θέσεις. Το ισόγειο περιέχει δωμάτια όπως η κουζίνα το καθιστικό, η τραπεζαρία και η αυλή.

Ο πρώτος όροφος αποτελείται από γραφεία των υπηρεσιών που είναι απαραίτητα για τη λειτουργία του κτηρίου, ενώ ο τρίτος όροφος χρησιμοποιείται από τους ασυνόδευτους ανήλικους που φιλοξενούνται, ο καθένας στο δικό του δωμάτιο και με δικό του μπάνιο. Το μοντέλο RAISE δημιουργήθηκε ώστε σε συνδυασμό με το σύστημα υποδοχής CARC να προετοιμάσουν τους ασυνόδευτους ανήλικους για την επιβλεπόμενη αυτονομία ή την εγκατάστασή τους στις ανάδοχες οικογένειες που θα τους αναλάβουν μετά τον περιορισμένο χρόνο φιλοξενίας στο

σύστημα υποδοχής. Η ετυμολογία του μοντέλου RAISE σημαίνει να μεγαλώνω και αντανακλά τη σημασία που οφείλεται να δοθεί στην ευρύτερη ανάπτυξη των ασυνόδευτων ανηλίκων. Επιπλέον, το μοντέλο χρησιμοποιεί μια ολιστική οπτική για την ζωή των ασυνόδευτων ανηλίκων, δίνοντας βάση στο παρελθόν, στο κοινωνικοπολιτισμικό περιβάλλον και στα βιώματα των παιδιών πριν και αφού εγκατασταθούν στην χώρα υποδοχής αλλά και εστιάζοντας σε πολυεπίπεδες παρεμβάσεις που θα επιτρέψουν στους ανήλικους να ανακάμψουν, να αναπτυχθούν και να αυτονομηθούν. Η σωστή λειτουργία του μοντέλου RAISE βασίζεται σε πέντε θεμέλια, τα οποία είναι η προστασία και η ασφάλεια, η αποδοχή και η σύνδεση με ανθρώπους, η συμμετοχή και η υπηκοότητα.

Αναλυτικότερα, το πρώτο θεμέλιο, το οποίο είναι η προστασία και η ασφάλεια βοηθάει τα παιδιά να αναπτυχθούν σωματικά και ψυχικά με στόχο την γενικότερη ευεξία τους. Τα συναισθήματα των παιδιών και η αντίληψη που έχουν για τους εαυτούς τους και το περιβάλλον τους επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό την ανάπτυξή τους. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο τα παιδιά έχουν την δυνατότητα να μεγαλώσουν υγιή όταν αισθάνονται ασφάλεια, σταθερότητα και τάξη. Μεγάλο βαθμό στην αίσθηση ασφάλειας έχουν οι φροντιστές που εργάζονται στο σύστημα φιλοξενίας, αφού δημιουργούν δεσμούς με τους ασυνόδευτους ανήλικους και με αυτό τον τρόπο δημιουργείται η εμπιστοσύνη. Το δεύτερο θεμέλιο αντιστοιχεί στην ανάγκη των ανθρώπων για δημιουργία δεσμών και αποδοχή, ασχέτως κοινωνικοπολιτισμικού περιβάλλοντος. Ένα υποστηρικτικό περιβάλλον προωθεί την δημιουργία δεσμών και παράλληλα αναπτύσσεται η αυτονομία, η ικανότητα αντοχής, η συνεργασία, η ικανότητα να εμπιστεύονται, να συνδέονται με άλλους ανθρώπους και να δημιουργούν φιλίες. Το τρίτο θεμέλιο είναι η ταυτότητα, η οποία αποτελεί ένα σημαντικό αναπτυξιακό επίπεδο. Η ωρίμανση της ταυτότητας των ασυνόδευτων ανηλίκων στα επίπεδα της προσωπικότητάς τους, της ηθικής και των αρχών τους, του πολιτισμού τους, είναι ένα κομμάτι που τους βοηθάει να ανεξαρτητοποιηθούν και να έχουν αυτοπεποίθηση. Ακόμα, το τέταρτο θεμέλιο είναι η συμμετοχή, η οποία αφορά την ενεργή παρουσία στις αποφάσεις που αφορούν την ζωή τους. Τα παιδιά που φιλοξενούνται στο σύστημα CARC συμμετέχουν στα προγράμματα που έχουν δημιουργηθεί για εκείνα, με στόχο να αναπτύξουν δεξιότητες, αυτοεκτίμηση ώστε να προετοιμαστούν για δημιουργήσουν το μέλλον που επιθυμούν για την ζωή τους. Τέλος το πέμπτο θεμέλιο είναι η υπηκοότητα, η οποία δίνει στους ανήλικους το δικαίωμα αλλά και την απαραίτητη παρότρυνση, ώστε να αναπτυχθούν σε ενεργούς

πολίτες, που συμμετέχουν στα κοινά. Συμπερασματικά το μοντέλο RAISE αποτελεί ένα μοντέλο που έχει ασπαστεί διάφορες αρχές και θεωρίες, που εφαρμόζονται σε συνδυασμό ή ξεχωριστά σε διάφορα επίπεδα της παρέμβασης. Συνήθως η παρέμβαση του μοντέλου είναι σχεδιασμένη για να διαρκέσει έξι μήνες, παρόλα αυτά μπορεί να διαρκέσει περισσότερο ή λιγότερο ανάλογα με τις ατομικές ανάγκες του κάθε ασυνόδευτου ανήλικου.

Επιπρόσθετα, η παρέμβαση αποτελείται από 4 φάσεις, οι οποίες έχουν διαφορετική διάρκεια και μπορεί να συμπίπτουν σε κάποιες χρονικές περιόδους. Η πρώτη φάση ονομάζεται καλωσόρισμα, έχει διάρκεια ενός μήνα και περιλαμβάνει στόχους, όπως η καθιέρωση της αίσθησης ασφάλειας και σταθερότητας, η παροχή βασικών αναγκών, ιατροφαρμακευτικής φροντίδας και βοήθειας ανάπτυξης ικανοτήτων, όπως η υγιεινή, η φροντίδα της υγείας, η οργάνωση και γενικότερα η εξοικείωση με το περιβάλλον και τα άτομα. Ακόμα, σε αυτή τη φάση το προσωπικό επεξηγεί στους ασυνόδευτους ανήλικους τις διαδικασίες και τον τρόπο που λειτουργεί το σπίτι. Έπειτα, τους αναθέτουν εξειδικευμένο προσωπικό, όπως ο κοινωνικός λειτουργός και ο ψυχολόγος, ενώ παράλληλα ξεκινάνε την εκπαίδευση, την εκμάθηση γλώσσας και τις συναντήσεις με το προσωπικό του ξενώνα ώστε να αρχίσουν την θεραπεία και την ενσωμάτωσή τους στο καινούργιο περιβάλλον.

Η δεύτερη φάση είναι η ανακάλυψη, διαρκεί δυο μήνες και ο στόχος είναι οι ασυνόδευτοι ανήλικοι να κατανοήσουν προσωπικά χαρακτηριστικά, την κουλτούρα και την ιστορία της καταγωγής τους, ενώ παράλληλα αναπτύσσουν προσωπικές και κοινωνικές ικανότητες και μαθαίνουν πως λειτουργεί η κοινωνία στην χώρα εγκατάστασης. Η κάθε ειδικότητα ασχολείται με το να διδάξει και να προωθήσει διάφορες ικανότητες και γνώσεις, όπως για παράδειγμα ο κοινωνικός λειτουργός προωθεί τον κοινωνικό ακτιβισμό, εκπαιδεύει κοινωνικές δεξιότητες στους ασυνόδευτους ανήλικους, ενώ οι νομικοί σύμβουλοι ενημερώνουν τους ασυνόδευτους για τα δικαιώματά τους, τις υποχρεώσεις των πολιτών και την ισότητα των φύλων.

Η τρίτη φάση είναι η ενσωμάτωση, διαρκεί δύο μήνες και ο στόχος είναι η προώθηση της ενσωμάτωσης των ασυνόδευτων ανήλικων στην χώρα εγκατάστασης. Σε αυτό το κομμάτι, οι ασυνόδευτοι ανήλικοι μαθαίνουν για την κοινωνικοπολιτισμική ιστορία της χώρας, την αγορά εργασίας και ακινήτων, τις τεχνικές εύρεσης εργασίας, την δημιουργία βιογραφικού και τις υποχρεώσεις ενός σπιτιού.

Η τέταρτη φάση ονομάζεται αυτονόμηση, διαρκεί ένα μήνα και ο στόχος είναι 45 να προετοιμάσουν τους ασυνόδευτους ανήλικους για την επιβλεπόμενη αυτονομία, ώστε να έχουν τα απαραίτητα εφόδια για να λειτουργούν αυτόνομα, όπως για παράδειγμα να μπορεί ο ασυνόδευτος ανήλικος να φροντίσει τον εαυτό του, να προετοιμάσει το φαγητό του και να μπορεί να επικοινωνήσει στα Πορτογαλικά. Το προσωπικό του σπιτιού βοηθάει τον ασυνόδευτο ανήλικο να βρει εργασία και στέγαση. Ο καθορισμένος ψυχολόγος οργανώνει ατομικές συνεδρίες με τους ασυνόδευτους ανήλικους όπου συζητάνε το κέρδος και τις απώλειες που είχαν κατά την διαμονή τους στο σπίτι και τις προσδοκίες που έχουν για το μέλλον τους. Ένα σημαντικό κομμάτι είναι η γιορτή που διεξάγεται για να γιορτάσουν τη μετάβαση των ασυνόδευτων ανήλικων στην επιβλεπόμενη αυτονομία. Τέλος, αξίζει να τονιστεί ότι σε κάθε φάση εμπλέκονται διάφορες ειδικότητες και υπάρχουν στόχοι, δραστηριότητες και ικανότητες που πρέπει να αποκτηθούν. Το σημαντικότερο είναι ότι η δομή του προσωπικού πλάνου παρέμβασης σχεδιάζεται με την συνεργασία του εκάστοτε παιδιού, δίνοντας βάση στις επιθυμίες και προσδοκίες του (Estoura & Roberto 2019).

για το Ισλάμ στα μέσα μαζικής ενημέρωσης, στον δημόσιο διάλογο και οπουδήποτε αλλού.

3. Μπορείτε να αναφέρετε κάποιους μύθους που συναντάτε συχνά και αφορούν
- τις γυναίκες μουσουλμάνες;
 - τους άνδρες μουσουλμάνους

4. Οι δυο όψεις του εαυτού μου

Σε ένα χαρτί A4 σημειώνουμε χαρακτηριστικά του εαυτού μας (αυτά που θεωρούμε σημαντικά). Γυρνάμε το χαρτί από την άλλη πλευρά και αναφέρουμε πώς νομίζουμε ότι μας βλέπουν οι άλλοι.

Χωριζόμαστε με υποομάδες των 4 ατόμων και ο καθένας παρουσιάζει αυτά που έγραψε στο χαρτί. Όταν θα έχουμε παρουσιάσει όλοι, ακολουθεί συζήτηση.

5. Προτεραιότητες

Σε ένα χαρτί A4 σημειώστε 3 σημαντικά πρόσωπα που σας έχουν επηρεάσει στη ζωή σας (προσωπική – επαγγελματική). Γράψτε τους λόγους για τους οποίους τους επιλέξατε.

Τι συναισθήματα σας προκάλεσε η διαδικασία της επιλογής;

Τι διαπιστώνετε για τον εαυτό σας και τις σχέσεις σας μέσα στη κοινότητα που ανήκετε;

Ερωτήσεις για σκέψη

1. Διάκριση μεταξύ ΣΝ και ευφυΐας
2. Γιατί υπάρχει τόσο μεγάλο ενδιαφέρον στις Δυτικές κοινωνίες για τη ΣΝ τα τελευταία χρόνια
3. Ονομάστε μερικά από τα μείζονα προβλήματα που αντιμετωπίζει η ατομική ενδυνάμωση
4. Ποιες είναι οι έξι αρχές της αντιμετώπισης ενός μεμονωμένου μετανάστη ή του πρόσφυγα σε μια διαδικασία ενδυνάμωσης;
5. Ποιοι είναι οι τέσσερις τομείς δράσης όσον αφορά την ενδυνάμωση θεσμών ή οργανισμών;
6. Προσπαθήστε να αναφέρετε ορισμένα παραδείγματα από τη δική σας εμπειρία, τα οποία μπορεί να σχετίζονται με το «σύνδρομο εξάρτησης» ή την «παγίδα βοήθειας». Είναι η ενσυναίσθηση μία κοινωνική δεξιότητα
7. Υπάρχουν διαφορετικοί τύποι ενσυναίσθησης
8. Πως η ενσυναίσθηση συνδέεται με τη διαπολιτισμική συμβουλευτική;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

5. Διαχείριση της διαφορετικότητας και ολοκληρωμένη παρέμβαση

5.1. Διαστάσεις Διαφορετικότητας

Η «ένταξη» και τα «ανθρώπινα δικαιώματα» είναι συναφείς, γεωγραφικά, πολιτισμικά και χρονικά καθορισμένες έννοιες και δεν αντιπροσωπεύουν παγκόσμιες κοινές αξίες. Είναι επομένως σημαντικό να αποσαφηνίσουμε τους τρόπους με τους οποίους χρησιμοποιούμε την ορολογία και να δεχθούμε ότι η ένταξη και η κοινωνική ενσωμάτωση επιδέχονται ποικίλες ερμηνείες ανάλογα με το πλαίσιο, τα άτομα ή το φορέα που χρησιμοποιεί τον όρο και το σκοπό χρήσης του. Πρόκειται κατά βάση για ζητήματα ανθρώπινων δικαιωμάτων, ισότητας, κοινωνικής δικαιοσύνης και αγώνα για μια κοινωνία που δεν κάνει διακρίσεις.

5.2. Αναπηρία

Το Βρετανικό Συμβούλιο Αναπήρων (British Council of Disabled People) ορίζει την αναπηρία και τη βλάβη ως εξής:

Αναπηρία είναι το μειονέκτημα ή ο περιορισμός της δραστηριότητας που προκαλείται από μια κοινωνία, η οποία λαμβάνει ελάχιστα ή καθόλου υπόψη της τα άτομα που έχουν βλάβες και έτσι τα αποκλείει από τις κυρίαρχες δραστηριότητες. Για το λόγο αυτό η «αναπηρία», όπως ο ρατσισμός ή ο σεξισμός, αποτελεί διάκριση και κοινωνική καταπίεση.

Ο όρος «ανάπηρα άτομα» χρησιμοποιείται προκρινόμενου να ενισχύσει μια βασική ιδέα: ότι τα άτομα είναι ανάπηρα λόγω της αντίδρασης της κοινωνίας απέναντι στη βλάβη. Η Degener (1995) επισημαίνει:

Η αντίληψη της αναπηρίας ως κατάστασης παρόμοιας με την ασθένεια και αποκλειστικά ως λειτουργικού περιορισμού σημαίνει ότι η αναπηρία θεωρείται ατομικό παρά κοινωνικό πρόβλημα και ότι οι λύσεις αναζητούνται στην ατομική μέσω της θεραπείας και της τεχνικής ή προσωπικής υποστήριξης. Κατ' αυτό το τρόπο, ούτε η κοινωνία ούτε το περιβάλλον χρειάζεται να αλλάξουν.

Η επίγνωση ότι οι ατομικές ικανότητες και τα προβλήματα των αναπήρων ατόμων εξαρτώνται κατά πολύ από εμπόδια σε σχέση με τις στάσεις, την αρχιτεκτονική και τις δομές του περιβάλλοντος, και από τη προθυμία της κοινωνίας να συμπεριλάβει ή να αποκλείσει τις ανάγκες των ανάπηρων ατόμων από κάθε διαδικασία σχεδιασμού, ήταν ο κρίσιμος παράγοντας που μετέτρεψε το κίνημα για την αναπηρία σε κίνημα για τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Η Hendrics (1995) ισχυρίζεται ότι: Η «αναπηρία» και η «ικανότητα», όπως και η «διαφορά και η ομοιότητα», είναι συσχετιζόμενες μεταξύ τους έννοιες. Με άλλα λόγια, το ποιον αποκαλούμε «διαφορετικό» (ή «μη φυσιολογικό») εξαρτάται από ποιον αποκαλούμε «φυσιολογικό» (ή «όμοιο»). Αυτές οι έννοιες αποτελούν κοινωνικές κατασκευές και δεν είναι ουδέτεροι όροι. Ο τρόπος με τον οποίο ορίζουμε την «αναπηρία» έχει εξαιρετική σημασία, επειδή επηρεάζει τόσο τις προσδοκίες όσο και τους τρόπους με τους οποίους αλληλεπιδρούμε με τα ανάπηρα άτομα. Από ιστορική σκοπιά, τα ανάπηρα άτομα έχουν βιώσει ένα εύρος αντιδράσεων τόσο σε επίπεδο επίσημων όσο και σε επίπεδο κοινών λόγων, στις οποίες συμπεριλαμβάνονται ο φόβος, η εχθρότητα, ο οίκτος, η υπερπροστασία και το πατρωνάρισμα.

5.3.Ρομά

Σε επίσημες αποφάσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Council of the European Union, 2010) όσο και από το Πλαίσιο Εθνικής Στρατηγικής για τους Ρομά στην Ελλάδα (Υ.Ε.Κ.Α., 2011), οι Ρομά αναγνωρίζονται ως μία ευάλωτη κοινωνική ομάδα, κοινωνικά περιθωριοποιημένη, που τελεί σε ακραίο κοινωνικό αποκλεισμό και για την οποία απαιτούνται κοινωνικές πολιτικές καταπολέμησης της φτώχειας, υποστήριξης και κοινωνικής ένταξης. Ωστόσο, διαπιστώνεται ότι υπάρχει χάσμα ανάμεσα στην υιοθέτηση πολιτικών και θετικών μέτρων για τους Ρομά και την ουσιαστική εφαρμογή τους στο πεδίο, με αποτέλεσμα τα προβλήματα να παραμένουν (Ε.Ε.Δ.Α., 2009).

Οι Ρομά αντιμετωπίζουν προβλήματα πρόσβασης σε βασικούς τομείς, όπως στέγασης, υγείας, εκπαίδευσης, απασχόλησης, κοινωνικής ένταξης (Υ.Ε.Κ.Α., 2011). Σημαντικός αριθμός διαβιεί σε φυλετικά διαχωρισμένα γκέτο, συνήθως σε καταυλισμούς σε δύσκολες συνθήκες, που διαφέρουν ριζικά από άλλες οικιστικές περιοχές. Καταγράφουν σε σύγκριση με τον γενικό πληθυσμό, χαμηλό επίπεδο ποιότητας ζωής και υγείας, μεγαλύτερη θνησιμότητα, περισσότερα προβλήματα υγειονομικής περίθαλψης και δυσκολίες στην πρόσβαση στην εκπαίδευση, με μεγάλα ποσοστά σχολικής διαρροής. Επίσης, σημειώνουν ιδιαίτερα υψηλά ποσοστά ανεργίας, ως αποτέλεσμα της ύφεσης των παραδοσιακών τους επαγγελμάτων, της έλλειψης εκπαιδευτικών ή επαγγελματικών προσόντων και δυσκολιών στην εύρεση εργασίας, ειδικότερα εξαιτίας των αρνητικών στάσεων και των προκαταλήψεων (Ασημόπουλος και συν, 2016).

Τα δεδομένα της ένδειας, του κοινωνικού αποκλεισμού και της χρόνιας διαβίωσης σε καταυλισμούς γκέτο, καταδικάζουν τους ανειδίκευτους και ανεκπαιδευτους στη μεγάλη πλειονότητά τους Ρομά να περιθωριοποιούνται ακόμα περισσότερο, ιδιαίτερα την περίοδο αυτή της οικονομικής κρίσης, γεγονός που συνδέεται και με φαινόμενα παραβατικότητας. Κυριαρχούν οι απόψεις περί της εμπλοκής των Ρομά σε παραβατικές συμπεριφορές κλοπών και καταστροφών αντικειμένων ατομικού ή δημόσιου ενδιαφέροντος, με αποτέλεσμα την γενίκευση του χαρακτηριστικού της παραβατικότητας στο σύνολο της ομάδας των Ρομά και της διαιώνιση του στερεότυπου του παραβατικού Ρομά.

Οι Ρομά, παρά τις έως τώρα εξαγγελίες από ευρωπαϊκά και εθνικά όργανα και θεσμούς, συνεχίζουν να αντιμετωπίζουν τα προβλήματα του κοινωνικού αποκλεισμού και των διακρίσεων. Όπως επισημαίνει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στην «Έκθεση σχετικά με την εφαρμογή του πλαισίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τις εθνικές στρατηγικές ένταξης των Ρομά», πολλοί Ρομά εξακολουθούν να υφίστανται αποκλεισμούς, γεγονός που αντιβαίνει κατάφωρα στις θεμελιώδεις αξίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το γεγονός αυτό αναγνωρίζει και η Ελληνική πολιτεία για τους Έλληνες Ρομά, αναφέροντας χαρακτηριστικά στην Εθνική Στρατηγική για τους Ρομά (2012-2020) ότι παρά το γεγονός ότι έγιναν τα τελευταία χρόνια κάποια βήματα δεν επετεύχθη ουσιαστική αντιμετώπιση των αναγκών, καθώς οι προσπάθειες δε συνδέονταν με ολοκληρωμένη προσέγγιση για τη συνολική βελτίωση των δυσμενών κοινωνικοοικονομικών συνθηκών διαβίωσης του πληθυσμού.

Καλή Πρακτική

Το Πιλοτικό Γραφείο Στήριξης Ρομά Δυτικής Αττικής δημιουργήθηκε το 2016 στο πλαίσιο Προγραμματικής Σύμβασης, μεταξύ της Περιφέρειας Αττικής και του Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος (ΤΕΙ) Αθήνα, υλοποίησης του Προγράμματος «Διερεύνηση ψυχοκοινωνικών αναγκών Ρομά Δυτικής Αττικής & καλών πρακτικών στήριξης & προαγωγής της κοινωνικής ένταξης τους», διάρκειας 12 μηνών, με επιστημονικό υπεύθυνο τον Αναπληρωτή Καθηγητή Κοινωνικής Εργασίας Χ. Ασημόπουλο. Σκοπός του προγράμματος ήταν η αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού και η προαγωγή της κοινωνικής ένταξης Ρομά και ευάλωτων κοινωνικών ομάδων, με στόχους την διερεύνηση αναγκών, την κοινωνική υποστήριξη μέσω κατάλληλων συμβουλευτικών υπηρεσιών σε ατομικό, ομαδικό και κοινοτικό επίπεδο και την μελέτη καλών πρακτικών σχετικά με την υποστήριξη στην πρόσβαση στο σύστημα κοινωνικής πρόνοιας και ασφάλισης, στην εκπαίδευση, στην απασχόληση και σε θέματα πρόληψης και προαγωγής της υγείας και ψυχικής υγείας. Ωφελούμενοι του Προγράμματος ήταν οι Ρομά και οι περιθωριοποιημένες τους κοινότητες γενικότερα στη Δυτική Αττική.

Οι βασικές θέσεις σχετικά με τις πολιτικές για τους Ρομά που υιοθετήθηκαν στο σχεδιασμό των παρεμβάσεων στο πλαίσιο του Προγράμματος, οι οποίες βασίστηκαν στην έρευνα και την διεθνή εμπειρία, ήταν οι εξής: Α) Οι προκλήσεις που αντιμετωπίζει η κοινότητα των Ρομά δεν οφείλονται στην επιλογή ζωής που έχουν κάνει, αλλά αντικατοπτρίζουν την καταπιεσμένη θέση που έχουν στην κοινωνία Β) Οι κοινότητες των Ρομά, μέσω των εκπροσώπων συλλογικών φορέων τους, θα πρέπει να εμπλέκονται σε όλους τους τομείς του σχεδιασμού πολιτικών. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί μέσω της ανάπτυξης και αξιοποίησης δικτύων διαβούλευσης. Γ) Περαιτέρω έρευνες είναι απαραίτητες για την εκτίμηση αναγκών των Ρομά Δ) Οι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης θα πρέπει να δημιουργήσουν ένα σύστημα με ακριβή και λεπτομερή στοιχεία που θα αφορούν τους Ρομά που κατοικούν στην περιοχή τους και να αναπτύξουν συγκεκριμένες τοπικές πολιτικές που να καθορίζουν το πως θα ανταποκριθούν στις ανάγκες τους ΣΤ) Οι επαγγελματίες που ασχολούνται με τους Ρομά θα πρέπει να εκπαιδευτούν για να προσφέρουν εξυπηρέτηση σε ένα πλαίσιο χωρίς προκαταλήψεις και σύμφωνα με τις οδηγίες του ρυθμιστικού τους φορέα γύρω από θέματα κουλτούρας, ισότητας και διαφορετικότητας.

5.4. Προσέγγιση Ενάντια στη Διάκριση

5.4.1. Ευάλωτες Ομάδες και Κοινωνική Δικαιοσύνη

Η γενικότερη κρίση σε επίπεδο νοοτροπίας και η απουσία ηθικής εκμαυλίζει τον άνθρωπο, και οδηγεί αναπόφευκτα σε μια κοινωνία δύο ταχυτήτων: των ισχυρών και των αδύναμων. Ενώ όλοι συμφωνούμε ότι σε μια κοινωνία δεν είναι όλοι ίδιοι, λόγω διαφορετικών ικανοτήτων και ιδιοσυγκρασίας, πρέπει να είναι ίσοι ως προς ένα θεσμικό και αξιακό σύστημα που μπορεί να συμπεριλάβει ολόένα και περισσότερους ανθρώπους.

5.4.1.1. Κοινωνική δικαιοσύνη και διαπολιτισμική συμβουλευτική

Τα ζητήματα κοινωνικής δικαιοσύνης δεν αγνοούνται πλήρως από τις πολυπολιτισμικές συμβουλευτικές ικανότητες. Στην πραγματικότητα, ο Arredondo (1999) εξέτασε τους τρόπους με τους οποίους οι 31 ικανότητες χρησιμεύουν ως εργαλεία για την αντιμετώπιση της καταπίεσης και του ρατσισμού. Στην ανάλυσή της, εντόπισε 7 ικανότητες που διατυπώνουν ρητά ή σιωπηρά τρόπους με τους οποίους οι σύμβουλοι πρέπει να ασχολούνται με θέματα καταπίεσης. Στην κατηγορία που περιγράφει την «συνειδητοποίηση των συμβούλων για τις δικές τους πολιτιστικές αξίες και προκαταλήψεις», οι σύμβουλοι αναμένεται να γνωρίζουν πώς (α) η δική τους πολιτιστική κληρονομιά και (β) η καταπίεση, ο ρατσισμός, οι διακρίσεις και τα στερεότυπα τους επηρεάζουν προσωπικά και επαγγελματικά (π.χ., αναγνώριση του ρατσισμού και των προνομίων στη ζωή κάποιου). Ο Arredondo πρότεινε ότι «η ώθηση είναι οι σύμβουλοι να είναι σε θέση να εκφράζουν και να αναλύουν τα προνόμια και τις εμπειρίες τους, όπως σχετίζονται. . . μορφές κοινωνικής και ιστορικής καταπίεσης» (σελ. 107).

Στην κατηγορία που περιγράφει τις ικανότητες που περιλαμβάνουν «επίγνωση των συμβούλων για την κοσμοθεωρία του πελάτη», οι σύμβουλοι αναμένεται να γνωρίζουν πώς (γ) οι αρνητικές και θετικές αντιδράσεις τους έναντι άλλων φυλετικών και εθνοτικών ομάδων μπορεί να αποδειχθούν επιζήμιες για τη συμβουλευτική σχέση και (δ) να γνωρίζουν πώς οι κοινωνικοπολιτικές επιρροές (π.χ. φτώχεια, ρατσισμός και στερεότυπα) μπορούν να επηρεάσουν την αυτοεκτίμηση και την αυτο-έννοια των πελατών της φυλετικής και εθνοτικής μειονότητας. Η ώθηση αυτών των ικανοτήτων είναι η «κρίσιμη γνώση του εαυτού μας, γνωστικά και συναισθηματικά, και η

σημασία των κοινωνικοπολιτικών επιδράσεων που επηρεάζουν όλους μας» (Arredondo, 1999, σελ. 108).

Στην κατηγορία των «πολιτισμικά κατάλληλων στρατηγικών παρέμβασης», οι σύμβουλοι αναμένεται να γνωρίζουν (ε) θεσμικά εμπόδια που εμποδίζουν τις μειονότητες να χρησιμοποιούν υπηρεσίες ψυχικής υγείας και (στ) να γνωρίζουν προκατάληψη στις διαδικασίες αξιολόγησης. Τέλος, οι σύμβουλοι λένε ότι πρέπει (ζ) να παρακολουθούν και να εργάζονται για την εξάλειψη προκαταλήψεων, προκαταλήψεων και διακρίσεων για τη διεξαγωγή αξιολογήσεων και την παροχή παρεμβάσεων. Εδώ, ο Arredondo (1999) πρότεινε ότι αυτές οι ικανότητες «διατυπώνουν την ανάγκη για συμβούλους να είναι προληπτικοί για λογαριασμό των πελατών τους, ιδίως σε ιδρύματα που ενδέχεται να μην έχουν πρακτικές που να ανταποκρίνονται στις ανάγκες του. . . διαφορετικές εκλογικές περιφέρειες »(σελ. 108). Έτσι, πρακτικές εντός ιδρυμάτων που επηρεάζουν την ψυχολογική ευημερία ενός πελάτη θα πρέπει να αντιμετωπιστούν από πολυπολιτισμικά ικανούς συμβούλους.

Σύμφωνα με τον Arredondo (1999), οι παραπάνω ικανότητες παρέχουν σαφείς δηλώσεις σχετικά με τις στάσεις, τις πεποιθήσεις, τις γνώσεις και τις δεξιότητες που θα διευκολύνουν την αναγνώριση της καταπίεσης και του ρατσισμού. Οι ικανότητες απαιτούν από τους επαγγελματίες παροχής συμβουλών να γνωρίζουν την καταπίεση. Κατά κύριο λόγο, οι σύμβουλοι καλούνται να εξετάσουν τον εαυτό τους με βάση το δικό τους πολιτιστικό υπόβαθρο, προνόμια και προκαταλήψεις. Θα μπορούσε κανείς να υποστηρίξει ότι η αναγνώριση τέτοιων ζητημάτων είναι μια καλή αρχή, αλλά ότι η καταπίεση δεν ορίζεται ρητά ως ένα βασικό πρόβλημα που επηρεάζει την ψυχολογική και σωματική ευημερία των έγχρωμων, των γυναικών, των ομοφυλόφιλων / αμφιφυλόφιλων και άλλων περιθωριοποιημένων ανθρώπων. Ως εκ τούτου, ορισμένοι σύμβουλοι μπορεί να το ερμηνεύσουν αυτό να σημαίνει ότι, όσο γνωρίζουν ότι υπάρχει ρατσισμός στη ζωή τους και στις ζωές των πελατών τους, θα είναι πολυπολιτισμικά ικανοί.

5.4.1.2. Πρακτικές με βάση την κοινωνική δικαιοσύνη

Ο στόχος της κοινωνικής δικαιοσύνης είναι η πλήρης και ισότιμη συμμετοχή όλων των ομάδων σε μια κοινωνία που διαμορφώνεται αμοιβαία για να καλύψει τις ανάγκες τους. Η κοινωνική δικαιοσύνη περιλαμβάνει ένα όραμα της κοινωνίας στην οποία η κατανομή των πόρων είναι δίκαιη και όλα τα μέλη είναι σωματικά και

ψυχολογικά ασφαλή. (Bell, 1997, σελ. 3). Οι έννοιες της ελευθερίας και της ισότητας βασίζονται στα περισσότερα από τα κύρια πρότυπα κοινωνικής δικαιοσύνης (Hartnett, 2001; Stevens & Wood, 1992).

Ο Young (1990) αναφέρει ότι η σύλληψη της κοινωνικής δικαιοσύνης, της κοινωνικής οργάνωσης και των διαδικασιών αξιολογείται για να αποσαφηνίσει τις πρακτικές κυριαρχίας, προνομίων και καταπίεσης. Έτσι, οι ανισότητες δεν επιλύονται με την απλή ανακατανομή του πλούτου ή των πόρων. Αντίθετα, οι διαδικασίες που διευκόλυναν την άνιση εκκίνηση πρέπει να εξεταστούν και να μετασχηματιστούν. Συνήθως, η περιθωριοποίηση είναι η κύρια διαδικασία με την οποία διατηρείται η κοινωνική αδικία.

Ο Young ισχυρίστηκε ότι στις Ηνωμένες Πολιτείες, ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού εκδιώκεται από την πλήρη συμμετοχή στην κοινωνική ζωή, συμπεριλαμβανομένων των ατόμων χρώματος, των ηλικιωμένων, των ατόμων με ειδικές ανάγκες, των γυναικών, των ομοφυλόφιλων, των λεσβιών, των αμφιφυλόφιλων και των ατόμων που εκουσίως της δουλειάς. Έτσι, τα ζητήματα κοινωνικής δικαιοσύνης είναι σημαντικά για τη στατιστική πλειοψηφία του πληθυσμού, όχι μόνο για τις μειονοτικές ομάδες. Μια τέτοια σύλληψη της δικαιοσύνης, λοιπόν, σχετίζεται λογικά με ζητήματα πολυπολιτισμικότητας και πολυμορφίας. Ο Prilleltensky (1997) υποστήριξε ότι η ανθρώπινη πολυμορφία δεν μπορεί να ανθίσει χωρίς έννοιες για δικαιοσύνη και ισότητα.

Συγκεκριμένα, η έμφαση στην καταπίεση, τα προνόμια, τις κοινωνικές ανισότητες και την κοινωνική δικαιοσύνη έχει άμεσες επιπτώσεις στην έννοια της πολυπολιτισμικής ικανότητας

Οι άμεσες υπηρεσίες εκτός της θεραπείας, όπως η υπεράσπιση, η προσέγγιση, τα προγράμματα πρόληψης και οι ψυχοεκπαιδευτικές παρεμβάσεις, θα αποτελούσαν προτεραιότητα σε μια πολυπολιτισμικά ικανή, κοινοτική πρακτική που βασίζεται στην κοινωνική δικαιοσύνη. Η πρόληψη και η αποκατάσταση δεν είναι αμοιβαία αποκλειστικές δραστηριότητες για επαγγελματίες - είναι δυνατόν να ενσωματωθούν και οι δύο προσεγγίσεις για την παροχή υπηρεσιών. Ευτυχώς, αρκετοί μελετητές έχουν αναπτύξει μοντέλα παροχής πολυπολιτισμικών υπηρεσιών που είναι διδακτικά για την επέκταση των επαγγελματικών ρόλων στην υπηρεσία των καταπιεσμένων κοινοτήτων (Atkinson, Thompson, & Grant, 1993; Lewis, Lewis, Daniels, & D'Andrea, 1998). Η προσέγγιση της Κοινότητας, η διευκόλυνση των αυτοχθόνων δικτύων υποστήριξης, η υπεράσπιση και η χάραξη δημόσιας πολιτικής θα μπορούσαν

να είναι πολύ σημαντικός τρόπος για να συμβάλουν στην κοινωνική αλλαγή.

Η διαδικασία προσδιορισμού της καταλληλότητας των διαφόρων παρεμβάσεων θα πρέπει επίσης να είναι μια συνεργατική προσπάθεια. Η ικανότητα σχεδιασμού, εφαρμογής και αξιολόγησης κοινοτικών παρεμβάσεων που προωθούν την ενδυνάμωση της κοινότητας θα ήταν ένα κρίσιμο στοιχείο στην πολυπολιτισμική ικανότητα. Η εργασία σε συνεργασίες για την αξιοποίηση των δυνατοτήτων μέσα σε μια δεδομένη κοινότητα, μια θεμελιώδης αξία της συμβουλευτικής ψυχολογίας, είναι βασική προϋπόθεση οποιουδήποτε επιτυχημένου κοινοτικού προγράμματος (Reiss & Price, 1996). Εάν το επίκεντρο βασίζεται αυστηρά στο έλλειμμα και τα μέλη της κοινότητας θεωρούνται ανίσχυρα στις επιπτώσεις των κοινωνικών ανισοτήτων, προκύπτουν πολλά προβλήματα. Πρώτον, θα υπάρχει μια πατερναλιστική σχέση μεταξύ των παρόχων υπηρεσιών και των μελών της κοινότητας, η οποία είναι η αντίθεση της ενδυνάμωσης. Δεύτερον, είναι δύσκολο να εμπνεύσουμε την ελπίδα, τα κίνητρα και τη δημιουργικότητα που απαιτούνται για τη θέσπιση κοινωνικής δικαιοσύνης, τόσο για τους επαγγελματίες όσο και για τα μέλη της κοινότητας, εάν κάποιος επικεντρωθεί σε αυτό που δεν υπάρχει.

Ο προσδιορισμός των δυνατοτήτων της κοινότητας οδηγεί σε ενδυνάμωση, επειδή οι λύσεις βρίσκονται εντός της ίδιας της κοινότητας και η αλλαγή προέρχεται από συνεργασίες. Κατά συνέπεια, τα μέλη της κοινότητας δεν θα αντιμετωπίζονται ως ότι χρειάζονται ξένους για να έρθουν και να λύσουν τα προβλήματά τους. Αντίθετα, η εμπειρογνωμοσύνη του επαγγελματία μπορεί να εφαρμοστεί καλύτερα βοηθώντας στην οργάνωση (π.χ. ενθάρρυνση της δημιουργίας ή της συμμετοχής με λαϊκές οργανώσεις κοινότητας) ή συνήγορος (π.χ. διευκόλυνση επαφών με ηγέτες της κοινότητας, φορείς χάραξης πολιτικής, νομοθέτες κ.λπ.) εντός της κοινότητας. Τέτοιες προσπάθειες μπορεί να απαιτούν από τους επαγγελματίες συμβούλου να χρησιμοποιούν τις δεξιότητές τους στη διευκόλυνση της ομάδας, στην αξιολόγηση των αναγκών και στην αξιολόγηση του προγράμματος. Επιπλέον, καθώς οι συμβουλευτικοί ψυχολόγοι μεταβαίνουν σε περισσότερες διοικητικές θέσεις (π.χ. διευθυντής κέντρου ψυχικής υγείας της κοινότητας), θα υπάρχουν ευκαιρίες να υποστηρίξουν την επέκταση των ρόλων και τις διάφορες μορφές παροχής υπηρεσιών, νομιμοποιώντας έτσι πιο καινοτόμους τρόπους υποστήριξης για περιθωριοποιημένες κοινότητες.

Οι Atkinson et al. (1993) παρουσίασε ένα μοντέλο για μια τέτοια επαγγελματική ένταξη, συμπεριλαμβανομένης της εργασίας προσέγγισης, της διαβούλευσης, της διευκόλυνσης της αυτοβοήθειας ή της αυτοχθούς υποστήριξης, και την υποστήριξη της κοινότητας ως βιώσιμες εναλλακτικές λύσεις για την ψυχοθεραπεία. Το προτεινόμενο τρισδιάστατο μοντέλο τους παρείχε ένα σχέδιο για τη λήψη αποφάσεων σχετικά με το ποιος ρόλος μπορεί να είναι πιο χρήσιμος σε οποιονδήποτε πελάτη φυλετικής ή εθνοτικής μειονότητας. Αρκετοί παράγοντες λαμβάνονται υπόψη για τον καθορισμό του επαγγελματικού ρόλου ή της δραστηριότητας που είναι πιο κατάλληλος για τις ανάγκες του πελάτη: τύπος αιτιολογίας του προβλήματος, επίπεδο επιμόρφωσης του πελάτη και στόχοι της παρέμβασης. Η εξέταση αυτών των τριών παραγόντων καθορίζει σε ποια ικανότητα ένας σύμβουλος μπορεί να ανταποκριθεί καλύτερα σε έναν πελάτη. Για παράδειγμα, εάν ένας πελάτης με υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης υποφέρει από διαταραχή ύπνου, η παραδοσιακή θεραπεία σε ένα παραδοσιακό περιβάλλον παροχής συμβουλών (π.χ. νοσοκομείο ή κλινική) μπορεί να είναι κατάλληλη και συμβατή με την παγκόσμια άποψη του πελάτη. Τεχνικές χαλάρωσης ή φαρμακευτική αγωγή μπορεί να φέρει τον πελάτη ανακούφιση από τα συμπτώματα. Ωστόσο, εάν ένας πρόσφατος πελάτης μεταναστών απολύθηκε παράνομα από μια δουλειά, η απάντηση ενός συμβούλου μπορεί να είναι πολύ διαφορετική. Σε αυτήν την περίπτωση, κάποιος μπορεί αρχικά να επικεντρωθεί στην παρέμβαση κρίσης για να αποφευχθεί μια οικονομική καταστροφή που θα άφηνε τον πελάτη και τα παιδιά του πελάτη άστεγα.

Η αντιμετώπιση της αδικίας της κατάστασης και της παραβίασης του νόμου θα ήταν εξίσου κρίσιμη για τη βοήθεια αυτού του πελάτη. Ως εκ τούτου, ο σύμβουλος μπορεί να βοηθήσει περισσότερο βοηθώντας τον πελάτη να ενεργοποιήσει υπηρεσίες που παρέχουν επείγουσα βοήθεια και εντοπίζοντας δωρεάν νομική βοήθεια για την προστασία των δικαιωμάτων του πελάτη. Σύμφωνα με το τρισδιάστατο μοντέλο, ένας σύμβουλος προσαρμόζει το ρόλο του στις ανάγκες του πελάτη. Στην ουσία, τα επίπεδα και οι διασταυρώσεις των τριών διαστάσεων δημιουργούν οκτώ σημαντικούς ρόλους για συμβούλους που εργάζονται με πολιτισμικά διαφορετικούς μαθητές: σύμβουλος, συνήγορος, διαμεσολαβητής αυτοβοήθειας, διαμεσολαβητής αυτοχθόνων συστημάτων υποστήριξης και θεραπείας, σύμβουλος, φορέας αλλαγών, σύμβουλος, και ψυχοθεραπευτής.

ΟΡΙΣΜΟΣ: Η κοινωνική δικαιοσύνη, ως στόχος δημόσιας πολιτικής αναφέρεται στον βέλτιστο τρόπο με τον οποίο πρέπει να κατανέμονται οι πόροι, δηλαδή ορίζεται ως εκείνος ο όρος της απρόσκοπτης συμμετοχής του κάθε πολίτη στην κοινωνία όπου διαβιεί βάσει των ικανοτήτων του, ανεξαρτήτως του κοινωνικού του υποβάθρου, με βάση την αρχή των ίσων ευκαιριών

5.5. Διαπολιτισμική συμβουλευτική

Η συμβουλευτική σήμερα συνεχίζει να κινείται προς έναν πολιτιστικό πλουραλισμό που αγκαλιάζει την ενότητα στην πολυμορφία (Axelson, 1999). Για να παρέχουν τις πιο αποτελεσματικές υπηρεσίες σε πελάτες από διαφορετικό υπόβαθρο, χρειάζονται σύμβουλοι να εκπαιδευτούν και να έχουν εμπειρία με πολυπολιτισμική συμβουλευτική. Οι Agredondo et al. (1996) περιέγραψε την πολυπολιτισμική συμβουλευτική ως προετοιμασία και πρακτικές που ενσωματώνουν την πολυπολιτισμική και ειδική για τον πολιτισμό συνειδητοποίηση, γνώση και δεξιότητες στις συμβουλευτικές αλληλεπιδράσεις.

Παρόλο που η διαπολιτισμική συμβουλευτική υπάρχει από την αρχή του επαγγέλματος, οι μελέτες δείχνουν ότι η παροχή συμβουλών δεν ήταν τόσο αποτελεσματική με εθνικά διαφορετικούς πελάτες με τους βασικούς πελάτες (S. Sue, 1977, S. Sue & Zane, 1987).

Εάν οι σύμβουλοι δεν διαθέτουν επαρκή κατάρτιση στην πολυπολιτισμική συμβουλευτική, είναι πιθανό ότι δεν έχουν επίσης τις δεξιότητες για την αντιμετώπιση ηθικών ζητημάτων που παρουσιάζονται από πελάτες με πολυπολιτισμικό υπόβαθρο. Ο Pedersen (1997) δήλωσε ότι οι περισσότεροι σύμβουλοι δεν ήταν αρκετά προετοιμασμένοι να ερμηνεύσουν τις ηθικές οδηγίες με ευαισθησία στις φυλετικές και εθνοτικές μειονότητες.

Μέχρι σχετικά πρόσφατα χρόνια, η συμβουλευτική προήλθε κυρίως από μια ευρωπαϊκή προοπτική (Pedersen, 1997). Τα εγχειρίδια, τα ευρήματα της έρευνας και οι ψυχολογικές θεωρίες περιείχαν συχνά υποθέσεις για τον πολιτισμό. Ορισμένες από αυτές τις παραδοχές περιλαμβάνουν έναν καθολικό ορισμό του τι συνιστά «φυσιολογική» συμπεριφορά- ίοι, ο ατομικισμός ως προτιμότερος από τον κollectιβισμό, η ανεξαρτησία όσο πιο επιθυμητή από την εξάρτηση, μια έμφαση στην κατανόηση της γραμμικής σκέψης όπου κάθε αιτία έχει ένα αποτέλεσμα και κάθε

αποτέλεσμα έχει μια αιτία, και το παράδειγμα όπου οι σύμβουλοι αλλάζουν ένα άτομο ώστε να ταιριάζει στο σύστημα παρά αλλαγή του συστήματος ώστε να ταιριάζει στο άτομο.

Συνδυασμένα με τις συμβουλευτικές θεωρίες, η προσέγγιση της συμβουλευτικής ηθικής προέρχεται από τις ευρωαμερικανικές ηθικές θεωρίες του utilitarianism, του Kantianism και του φιλελεύθερου ατομικισμού. Αυτές οι ηθικές θεωρίες προσαρμόστηκαν στο βιομετρικό πεδίο από τους Beauchamp και Childress (1994) και στον τομέα της παροχής συμβουλών από τον Kitchener (1984). Τα θεμέλια αυτών των ηθικών προσεγγίσεων είναι η «ηθική» αρχή (Cottone & Claus, 2000).

Μια πολυπολιτισμική συμβουλευτική προοπτική έχει προκύψει αργά που επιδιώκει να οικοδομήσει τις θεωρίες της με έμφαση στον πλουραλισμό, προκειμένου να διασφαλιστεί ότι δεν προωθείται ενιαία πολιτική, οικονομική ή ειδική ατζέντα ενδιαφέροντος. Επιπλέον, η μελέτη των παραδοσιακών θεωριών στη συμβουλευτική και την ψυχοθεραπεία έχει αλλάξει για να συμπεριλάβει την προσαρμογή τους στην πολιτιστική πολυμορφία (Axelson, 1999).

Ομοίως, η συμβουλευτική ηθική έχει προχωρήσει προς την υιοθέτηση μιας πολυπολιτισμικής προοπτικής. Οι προηγούμενες ηθικές προσεγγίσεις δεν ήταν αποτελεσματικές επειδή οι παραδοσιακές ηθικές θεωρίες αγνοούν γενικά τη φυλή, την εθνικότητα και την πολιτιστική πολυμορφία. Οι περισσότερες θεωρίες βασίζονται σε έναν χρηστικό και καντιανό ηθικό παράγοντα που λειτουργεί σε κενό χωρίς ατομικότητα, όπως επηρεάζεται από τον πολιτισμό (Hinman, 2001). Αναγνωρίζοντας τον πολιτιστικό εγκλωβισμό των παραδοσιακών θεωριών συμβουλευτικής και προσεγγίζει την ηθική, ο Pedersen (1997) προκάλεσε το επάγγελμα του συμβούλου να βελτιώσει τους κώδικες δεοντολογίας του για να τους καταστήσει πιο σχετικούς με τους πελάτες της κοινωνικο-μειονότητας. Οι Meara, Schmidt και Day (1996) ενσωμάτωσαν την ηθική της «αρετής», με την ευαισθησία της στη σοφία και την ηθική αίσθηση μιας πολιτισμικά διαφορετικής κοινότητας, ως συμπλήρωμα της ευρωαμερικανικής «αρχής» ηθικής. Τέλος, ο Cottone (2001) πρότεινε ένα κοινωνικό κονστρουκτιβιστικό μοντέλο ηθικής λήψης αποφάσεων στη συμβουλευτική που περιλαμβάνει ένα κοινωνικό πλαίσιο που περιλαμβάνει μια διαφορετική κοσμοθεωρία, τόσο για τον πελάτη όσο και για τον σύμβουλο.

5.5.1. Ο όρος πολυπολιτισμική συμβουλευτική

Πριν συνεχίσουμε, είναι επιτακτική ανάγκη να διευκρινιστούν ορισμένοι όροι και ζητήματα που ενδέχεται να εγείρονται σε αυτήν την έκθεση. Ένα από αυτά είναι η διαμάχη που αφορά την αποκλειστικότητα ή την αποκλειστικότητα του όρου πολυπολιτισμική συμβουλευτική (Fukuyama, 1990; Lee & Richardson, 1991; Locke, 1990). Υπάρχουν εκείνοι που θα ήθελαν να ορίσουν τον πολιτισμό σε γενικές γραμμές για να συμπεριλάβουν τη φυλή, την εθνικότητα, την τάξη, τον συναισθηματικό προσανατολισμό, την τάξη, τη θρησκεία, το φύλο, την ηλικία και ούτω καθεξής. Ως εκ τούτου, η πολυπολιτισμική συμβουλευτική θα περιλαμβάνει όχι μόνο φυλετικές και εθνοτικές μειονότητες, αλλά και γυναίκες, ομοφυλόφιλους και λεσβίες και άλλους ειδικούς πληθυσμούς. Υπάρχουν εκείνοι που προτιμούν να περιορίσουν τη συζήτηση της πολυπολιτισμικής παροχής συμβουλών σε αυτό που έχει αναφερθεί ως «Ορατές φυλετικές εθνικές μειονότητες» Αφροαμερικάνοι, Αμερικανοί Ινδοί, Ασιατικοί Αμερικανοί, και Ισπανόφωνοι και Λατίνοι. Εκείνοι που έχουν αυτήν την άποψη γνωρίζουν ότι σε κάποιο βαθμό όλη η συμβουλευτική είναι διαπολιτισμική, αλλά ότι ο όρος μπορεί να οριστεί τόσο ευρέως ώστε να αμβλύνει την εστίαση σε φυλετικές και εθνοτικές ανησυχίες (πρωταρχικός είναι ο ρατσισμός) και επιτρέπει σε επαγγελματίες συμβούλους να αποφύγουμε και να παραλείψουμε να ασχολούμαστε με τις τέσσερις μεγάλες μειονότητες στην κοινωνία μας.

Πιστεύουμε ότι οι «καθολικές» και «εστιασμένες» πολυπολιτισμικές προσεγγίσεις δεν είναι απαραίτητα αντιφατικές. Και οι δύο προσφέρουν νόμιμα θέματα και απόψεις που μπορούν να εμπλουτίσουν την κατανόησή μας για την πολυπολιτισμική συμβουλευτική. Από τη μία πλευρά, πιστεύουμε ακράδαντα ότι όλες οι μορφές παροχής συμβουλών είναι διαπολιτισμικές, ότι τα πολιτιστικά ζητήματα πρέπει να θεωρηθούν κεντρικά για τη διαπολιτισμική συμβουλευτική (όχι ανεπιθύμητη) και ότι εστιάζοντας μόνο σε θέματα εθνοτικών μειονοτήτων, μπορούμε να «γκετάρετε» το πρόβλημα. Ωστόσο, πιστεύουμε ότι η πολυπολιτισμική συμβουλευτική είναι επίσης ένας τομέας ειδικότητας. Αν και όλοι μας είμαστε φυλετικά, εθνοτικά και πολιτιστικά όντα, το να ανήκουμε σε μια συγκεκριμένη ομάδα δεν παρέχει σε ένα άτομο τις ικανότητες και τις δεξιότητες που είναι απαραίτητες για να είναι ένας πολιτισμικός ειδικευμένος σύμβουλος. Σε τελική ανάλυση, ένα άτομο που γεννιέται και μεγαλώνει σε μια οικογένεια κάνει αυτό το άτομο ικανό οικογενειακό σύμβουλο;

Η πολυπολιτισμικότητα έχει αναφερθεί ως «τέταρτη δύναμη» της ψυχολογίας (Pedersen, 1988, 1989, 1990) και θεωρείται ως «το πιο καυτό θέμα» στο επάγγελμα του συμβούλου (Lee, 1989; Lee & Richardson, 1991). Πολλά από αυτά οφείλονται στην αναγνώρισή μας ότι γρήγορα γινόμαστε μια πολυφυλετική, πολυπολιτισμική και πολύγλωσση κοινωνία (Sue, 1991; Sue & Sue, 1990). Στο παρελθόν, η κοινωνία λειτούργησε πρωτίστως μέσα σε μια μονοπολιτισμική και μονογλωσσική προοπτική.

Οι επαγγελματίες παροχής συμβουλών πρέπει να αναγνωρίσουν ότι η φυλή, ο πολιτισμός και η εθνικότητα είναι λειτουργίες του καθενός από εμάς και δεν περιορίζεται σε «μόνο μειονότητες» (Sue & Sue, 1990)

5.6. Κοινωνικοπολιτική Πραγματικότητα

Ένας άλλος σημαντικός παράγοντας που πρέπει να αναγνωρίσουμε είναι ότι το επάγγελμα της συμβουλευτικής, συχνά, αντικατοπτρίζει τις αξίες της ευρύτερης κοινωνίας (Katz, 1985; Sue & Sue, 1990). Οι αναφορές στην παροχή συμβουλών ως «υπρέτριες του status quo» και «πομποί των αξιών της κοινωνίας» υποδηλώνουν τον πιθανό κοινωνικοπολιτικό χαρακτήρα της παροχής συμβουλών. Υπάρχουν δύο πολιτικές πραγματικότητες που πρέπει να αναγνωρίσουν και να αντιμετωπίσουν οι επαγγελματίες παροχής συμβουλών.

Πρώτον, η κοσμοθεωρία τόσο του συμβούλου όσο και του πελάτη συνδέεται εξαιρετικά με τις ιστορικές και τρέχουσες εμπειρίες ρατσισμού και καταπίεσης στις Ηνωμένες Πολιτείες (Atkinson, Morten, & Sue, 1989; Helms, 1990; Parham, 1989; Sabnani, Ponterotto, & Borodovsky, 1991). Για τον πελάτη της μειονότητας, είναι πιθανό να προσεγγίσει τη συμβουλευτική με μεγάλη υγιή υποψία ως προς τα συνειδητά και ασυνειδήτα κίνητρα του συμβούλου σε διαπολιτισμικό πλαίσιο. Για τον Λευκό σύμβουλο ή βοηθό επαγγελματία, είναι πιθανό να κληρονομήσει τις φυλετικές και πολιτισμικές προκαταλήψεις των προγόνων του (Corvin & Wiggins, 1989; White & Parham, 1990). Σε όλες τις περιπτώσεις, ο σύμβουλος, ο πελάτης και η συμβουλευτική διαδικασία επηρεάζονται από την κατάσταση των φυλετικών σχέσεων στην ευρύτερη κοινωνία. Ότι ο σύμβουλος «υποτίθεται ότι βοηθά» ή ότι η συμβουλευτική «υποτίθεται ότι περιλαμβάνει» αξίες και υποθέσεις που αντικατοπτρίζουν τα δημοκρατικά ιδανικά όπως «ίση πρόσβαση σε ευκαιρίες», «ελευθερία και δικαιοσύνη για όλους» και «επιδίωξη της ευτυχίας» μπορεί να μην αντικατοπτρίζεται ρεαλιστικά στην πρακτική της συμβουλευτικής. Πράγματι, αυτοί

οι υψηλοί στόχοι συχνά μεταφράστηκαν σε υποστήριξη του status quo. Όταν χρησιμοποιείται για τον περιορισμό και όχι για την προώθηση της ευημερίας και της ανάπτυξης ατόμων από εθνοτικές και φυλετικές μειονότητες, μπορεί να συνεπάγεται εμφανείς και μυστικές μορφές προκατάληψης και διακρίσεων (Sue & Sue, 1990).

Δεύτερον, οι επαγγελματίες παροχής συμβουλών πρέπει να αναγνωρίσουν ότι η παροχή συμβουλών δεν γίνεται μεμονωμένα από μεγαλύτερα γεγονότα στην κοινωνία μας.

Όλοι μας έχουμε ευθύνη να κατανοήσουμε τις πολιτικές δυνάμεις και τα γεγονότα που επηρεάζουν όχι μόνο την προσωπική αλλά και την επαγγελματική μας ζωή. Για παράδειγμα, τα μεταβαλλόμενα δημογραφικά στοιχεία που αναφέρθηκαν νωρίτερα έχουν σημαντικό αντίκτυπο στο εκπαιδευτικό, οικονομικό, κοινωνικό, πολιτικό, νομικό και πολιτιστικό μας σύστημα (Sue, 1991). Με την αυξημένη προβολή των φυλετικών και εθνοτικών μειονοτήτων στις Ηνωμένες Πολιτείες, φαίνεται ότι η φυλετική μισαλλοδοξία αυξάνεται. Η αύξηση των λεγόμενων «εγκλημάτων μίσους» (δολοφονία, σωματικές επιθέσεις, απειλές, φυλετικά επίθετα, καταστροφή περιουσίας κ.λπ.) κατά μειονοτικών ομάδων είναι καλά τεκμηριωμένη.

5.7. Πολυπολιτισμικές αντιλήψεις και έρευνα

Τα λευκά συστήματα αξίας μεσαίας τάξης αντικατοπτρίζονται συχνά στην παροχή συμβουλών και στην κοινωνική ψυχολογική έρευνα σχετικά με τις φυλετικές και εθνοτικές μειονότητες. Ιστορικά, τρία πολύ επιβλαβή μοντέλα έχουν χρησιμοποιηθεί για να καθοδηγήσουν και να εννοήσουν την έρευνα σχετικά με τις φυλετικές και γλωσσικές μειονότητες (Casas, 1985; Katz, 1985; Ponterotto, 1988; Sue & Sue, 1990). Το πρώτο από αυτά είναι η κατωτερότητα ή το παθολογικό μοντέλο. Η βασική προϋπόθεση είναι ότι οι μειονότητες είναι χαμηλότερες στην εξελικτική κλίμακα (πιο πρωτόγονες) από ό, τι οι Λευκοί αντίστοιχοι και, επομένως, είναι εγγενώς παθολογικές. Το δεύτερο μοντέλο φαίνεται ότι οι Μαύροι και άλλες φυλετικές και εθνοτικές μειονότητες ήταν ανεπαρκείς στα επιθυμητά γονίδια και ότι οι διαφορές μεταξύ των Λευκών και των μειονοτήτων ήταν η αντανάκλαση της βιολογικής και γενετικής ανεπάρκειας (γενετικά ανεπαρκές μοντέλο). Το πολιτιστικά υποβαθμισμένο μοντέλο (de ficient) κατηγορήσε τον πολιτισμό για το «πρόβλημα των μειονοτήτων». Κατά ειρωνικό τρόπο, ήταν καλοπροαίρετοι λευκοί κοινωνικοί επιστήμονες που προσπαθούσαν να απορρίψουν το γενετικά ανεπαρκές μοντέλο που

μίλησε για «πολιτιστική στέρση». Δυστυχώς, αυτοί οι κοινωνικοί επιστήμονες ήταν τόσο κρατούμενοι της δικής τους πολιτιστικής κατάστασης όσο και των προηγούμενων δεκαετιών (Sue & Sue, 1990). Αντί να κατηγορούν τα γονίδια, κατηγορήσαν τον πολιτισμό. Η έννοια του πολιτιστικού ελλείμματος δεν έχει νόημα επειδή όλοι κληρονομούν μια κουλτούρα. Αυτό που πραγματικά υποστήριζαν οι υποστηρικτές αυτής της άποψης ήταν ότι οι φυλετικές και εθνοτικές μειονότητες δεν διαθέτουν τη «σωστή κουλτούρα». Έτσι, τα βασικά δεδομένα και η ερευνητική βάση σχετικά με τις φυλετικές και εθνοτικές μειονότητες (α) διαιωνίζουν την άποψη ότι οι μειονότητες είναι εγγενώς παθολογικές, (β) διαιωνίζονται ρατσιστικές πρακτικές έρευνας και συμβουλευτικής, και (γ) παρείχαν μια δικαιολογία για την παροχή συμβουλών σε επαγγελματίες κοινωνική δράση για τη διόρθωση των ανισοτήτων στο σύστημα (Baratz & Baratz, 1970; Katz, 1985; Sue & Sue, 1990; Thomas & Sillen, 1972).

Μέσα στα τελευταία 10 χρόνια, ένα νέο και εννοιολογικά διαφορετικό μοντέλο εμφανίστηκε στη βιβλιογραφία. Πολλές φορές αναφέρεται ως «πολιτισμικά διαφορετικό μοντέλο» (Katz, 1985; Sue, 1981), πολυπολιτισμικό μοντέλο (Johnson, 1990), πολιτιστικό πλουραλιστικό μοντέλο ή διαφορετικό μοντέλο πολιτιστικού συμμάχου (Ponterotto & Casas, 1991), το νέο μοντέλο κάνει πολλές υποθέσεις. Πρώτα απ' όλα είναι η ρητή πεποίθηση ότι το να είναι πολιτισμικά διαφορετικό δεν ισοδυναμεί με «απόκλιση», «παθολογία» ή «κατωτερότητα». Δεύτερον, υπάρχει έντονη αναγνώριση ότι οι φυλετικές και εθνοτικές μειονότητες είναι πολιτισμικές και λειτουργούν σε τουλάχιστον δύο διαφορετικά πολιτιστικά περιβάλλοντα. Τρίτον, η πολυπολιτισμικότητα θεωρείται θετική και επιθυμητή ποιότητα που εμπλουτίζει το πλήρες φάσμα του ανθρώπινου δυναμικού. Τέλος, τα άτομα αντιμετωπίζονται σε σχέση με το περιβάλλον τους, και οι μεγαλύτερες κοινωνικές δυνάμεις (ρατσισμός, καταπίεση, διάκριση και ούτω καθεξής) και όχι το άτομο ή η μειονοτική ομάδα μπορεί να είναι τα εμπόδια.

5.8. Ηθικά ζητήματα

Η παροχή επαγγελματικών υπηρεσιών σε άτομα με διαφορετικό πολιτιστικό υπόβαθρο από άτομα που δεν είναι ικανά να κατανοήσουν και να παρέχουν επαγγελματικές υπηρεσίες σε τέτοιες ομάδες θεωρείται ανήθικη. (Korman, 1974, σελ. 105)

Υπάρχει ένα σοβαρό ηθικό κενό στην παροχή διαπολιτισμικών υπηρεσιών παροχής συμβουλών και θεραπείας, επειδή οι αξίες μιας κυρίαρχης κουλτούρας έχουν επιβληθεί στον πολιτιστικά διαφορετικό καταναλωτή. Οι πολιτισμικές διαφορές περιπλέκουν τον καθορισμό των κατευθυντήριων γραμμών ακόμη και για τον συνειδητό και καλοπροαίρετο σύμβουλο και θεραπευτή. (Pedersen & Marsella, 1982, σελ. 498)

Και τα δύο αυτά αποσπάσματα καθιστούν σαφές ότι οι επαγγελματίες χωρίς εκπαίδευση ή ικανότητα να συνεργάζονται με πελάτες από διαφορετικό πολιτιστικό υπόβαθρο είναι ανήθικοι και δυνητικά επιβλαβείς, που συνορεύει με παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Το 1981 και οι δύο AACD (1981) και APA (1981) δημοσίευσαν ηθικές κατευθυντήριες γραμμές καθιστώντας επιτακτική ανάγκη για συμβούλους και θεραπευτές να έχουν κάποιο είδος επίσημης εκπαίδευσης σχετικά με τις πολιτιστικές διαφορές. Ωστόσο, δηλώσεις όπως αυτές δεν βελτιώνουν αυτόματα την ευαισθησία και την αποτελεσματικότητα του συμβούλου, ούτε σημαίνουν ότι τα προγράμματα κατάρτισης θα θέσουν από μόνα τους τη διάθεση διαπολιτισμικών εννοιών στο αναλυτικό πρόγραμμα (Ibrahim & Arredondo, 1986, 1990). Πολύ συχνά, η εξυπηρέτηση των χειριστών παρέχεται σε πολυπολιτισμικές ανησυχίες, χωρίς τη δέσμευση να τις μεταφράσουμε σε ηθικά πρότυπα και να δούμε ότι γίνονται μέρος των κριτηρίων διαπίστευσης. Εάν πιστεύουμε πραγματικά ότι η πολυπολιτισμικότητα είναι κεντρική στον ορισμό μας για έναν ικανό σύμβουλο, τότε η μονοπολιτισμικότητα μπορεί να θεωρηθεί ως μια μορφή κακής προσαρμογής σε μια πλουραλιστική κοινωνία (Szapocznik, Santisteban, Durtines, Perez-Vidal, & Hervis, 1983).

Φαίνεται ότι ένα σημαντικό εμπόδιο στο να κατανοήσουμε το επάγγελμά μας τις αρνητικές συνέπειες της μονοπολιτισμικότητας είναι ότι η λευκή κουλτούρα είναι ένας τόσο κυρίαρχος κανόνας που δρα ως αόρατο πέπλο που εμποδίζει τους ανθρώπους να βλέπουν την παροχή συμβουλών ως δυνητικά μεροληπτικό σύστημα (Katz, 1985). Οι σύμβουλοι που δεν γνωρίζουν τη βάση για τις διαφορές που συμβαίνουν μεταξύ τους και των πολιτισμικά διαφορετικών πελατών τους είναι πιθανό να υπονοούν αρνητικά χαρακτηριστικά. Αυτό που χρειάζεται είναι οι σύμβουλοι να συνειδητοποιήσουν πολιτισμικά, να ενεργήσουν βάσει μιας κριτικής ανάλυσης και κατανόησης σχετικά με τη δική τους κατάσταση, την προσαρμογή των πελατών τους και το κοινωνικό πολιτικό σύστημα στο οποίο συμμετέχουν και οι δύο. Χωρίς τέτοια συνειδητοποίηση, ο σύμβουλος που συνεργάζεται με έναν πολιτισμικά

διαφορετικό πελάτη μπορεί να εμπλέκεται σε πολιτιστική καταπίεση χρησιμοποιώντας ανήθικες και επιβλαβείς πρακτικές.

5.9. Ο πολιτισμικά ικανός σύμβουλος

Στην αναθεώρησή τους για τη βιβλιογραφία που ασχολείται με τα χαρακτηριστικά του πολιτισμικά εξειδικευμένου συμβούλου, οι Sue και Sue (1990) κατάφεραν να οργανώσουν αυτά τα χαρακτηριστικά σε τρεις διαστάσεις. Πρώτον, ένας πολιτισμικά εξειδικευμένος σύμβουλος είναι αυτός που δραστηριοποιείται ενεργά στη διαδικασία συνειδητοποίησης των δικών του υποθέσεων σχετικά με την ανθρώπινη συμπεριφορά, αξίες, προκαταλήψεις, προκαταλήψεις, προσωπικούς περιορισμούς και ούτω καθεξής. Καταλαβαίνουν τις δικές τους κοσμοθεωρίες, πώς είναι το προϊόν της πολιτισμικής τους κατάστασης και πώς μπορεί να αντικατοπτρίζεται στη συμβουλευτική τους και να συνεργάζεται με φυλετικές και εθνοτικές μειονότητες. Το παλιό ρητό «σύμβουλος, γνωρίστε τον εαυτό σας» είναι σημαντικό για να μην επιτρέψετε μεροληψίες, αξίες ή «αναστολές» να παρεμβαίνει στην ικανότητα του συμβούλου να συνεργάζεται με τους πελάτες. Η πρόληψη του εθνοκεντρισμού είναι βασικό συστατικό για την αποτελεσματική διαπολιτισμική συμβουλευτική.

Δεύτερον, ένας πολιτισμικά ειδικευμένος σύμβουλος είναι αυτός που προσπαθεί ενεργά να κατανοήσει την κοσμοθεωρία του πολιτισμικά διαφορετικού πελάτη του χωρίς αρνητικές κρίσεις. Είναι ζωτικής σημασίας οι σύμβουλοι να κατανοήσουν και να μοιραστούν τις κοσμοθεωρήσεις των πολιτισμικά διαφορετικών πελατών τους με σεβασμό και εκτίμηση. Αυτή η δήλωση δεν συνεπάγεται ότι οι σύμβουλοι πρέπει να διατηρούν τις κοσμοθεωρίες ως δικές τους, αλλά μπορούν να τις αποδεχθούν ως μια άλλη νόμιμη προοπτική.

Τρίτον, ένας πολιτισμικά εξειδικευμένος σύμβουλος είναι αυτός που βρίσκεται στη διαδικασία της ενεργούς ανάπτυξης και εξάσκησης κατάλληλων, σχετικών και ευαίσθητων στρατηγικών παρέμβασης και δεξιοτήτων στη συνεργασία με τους πολιτισμικά διαφορετικούς πελάτες του. Οι μελέτες αποκαλύπτουν με συνέπεια ότι η αποτελεσματικότητα της συμβουλευτικής βελτιώνεται όταν οι σύμβουλοι χρησιμοποιούν τρόπους και καθορίζουν στόχους σύμφωνα με τις εμπειρίες ζωής και τις πολιτιστικές αξίες των πελατών. Αναγνωρίζεται ότι οι εξωψυχικές καθώς και οι ενδοψυχικές προσεγγίσεις μπορεί να είναι πιο κατάλληλες

και ότι ενδέχεται να απαιτούνται στρατηγικές διαφορικής βοήθειας.

Συνοψίζοντας αυτά τα τρία χαρακτηριστικά, οι Sue και Sue (1990) δήλωσαν:

Αυτοί οι τρεις στόχοι τονίζουν το γεγονός ότι η πολιτιστική εξειδίκευση είναι μια ενεργή διαδικασία, ότι είναι σε εξέλιξη και ότι είναι μια διαδικασία που δεν φτάνει ποτέ σε τελικό σημείο. Σημασία είναι η αναγνώριση της πολυπλοκότητας και της ποικιλομορφίας του πληθυσμού των πελατών και των πελατών, και η αναγνώριση των προσωπικών μας περιορισμών και η ανάγκη να βελτιώνουμε πάντα. (σελ. 146)

5.9.1. Διαστάσεις πολιτιστικής ικανότητας

Οι περισσότερες απόπειρες προσδιορισμού ειδικών διαπολιτισμικών συμβουλευτικών ικανοτήτων τις έχουν χωρίσει σε τρεις διαστάσεις: (α) πεποιθήσεις και στάσεις, (β) γνώση και (γ) δεξιότητες (Carney & Kahn, 1984; Sue et al., 1982). Η πρώτη ασχολείται με τις στάσεις και τις πεποιθήσεις των συμβούλων σχετικά με τις φυλετικές και εθνοτικές μειονότητες, την ανάγκη ελέγχου των προκαταλήψεων και των στερεοφωνικών τύπων, την ανάπτυξη ενός θετικού προσανατολισμού προς τον πολυπολιτισμικότητα και τον τρόπο με τον οποίο οι αξίες και οι προκαταλήψεις των συμβούλων μπορεί να εμποδίσουν την αποτελεσματική διαπολιτισμική συμβουλευτική. Ο δεύτερος αναγνωρίζει ότι ο πολιτιστικά ειδικευμένος σύμβουλος έχει καλή γνώση και κατανόηση της δικής του κοσμοθεωρίας, έχει συγκεκριμένη γνώση των πολιτιστικών ομάδων με τις οποίες συνεργάζεται και υπό κοινωνικές πολιτικές επιρροές. Η τελευταία ασχολείται με συγκεκριμένες δεξιότητες (τεχνικές παρέμβασης και στρατηγικές) που απαιτούνται για τη συνεργασία με ομάδες μειονοτήτων (περιλαμβάνει τόσο ατομικές όσο και θεσμικές ικανότητες).

5.9.2. Διαπολιτισμικοί Σύμβουλοι και Πολιτισμική Ταυτότητα

Στάσεις

1. Οι σύμβουλοι με πολιτιστική εξειδίκευση έχουν μετακινηθεί από το να είναι σύμμαχοι πολιτισμών χωρίς να γνωρίζουν και να είναι ευαίσθητοι στην πολιτιστική τους κληρονομιά και να εκτιμούν και να σέβονται τις διαφορές.

2. Οι πολιτισμικά ειδικευμένοι σύμβουλοι γνωρίζουν πώς το δικό τους πολιτιστικό υπόβαθρο και εμπειρίες, στάσεις και αξίες και προκαταλήψεις

επηρεάζουν τις ψυχολογικές διαδικασίες.

3. Οι ειδικευμένοι σύμβουλοι μπορούν να αναγνωρίσουν τα όρια των ικανοτήτων και της εμπειρογνωμοσύνης τους.

4. Οι σύμβουλοι με πολιτιστική εξειδίκευση είναι άνετοι με διαφορετικές διαφορές που υπάρχουν μεταξύ τους και των πελατών όσον αφορά τη φυλή, την εθνικότητα, τον πολιτισμό και τις πεποιθήσεις.

Η γνώση

1. Οι πολιτισμικά ειδικευμένοι σύμβουλοι έχουν συγκεκριμένες γνώσεις για τη δική τους φυλετική και πολιτιστική κληρονομιά και πώς επηρεάζει προσωπικά και επαγγελματικά τους ορισμούς και τις προκαταλήψεις της κανονικότητας - ανωμαλίας και της διαδικασίας παροχής συμβουλών.

2. Οι πολιτισμικά ειδικευμένοι σύμβουλοι διαθέτουν γνώσεις και δεν κατανοούν πώς η καταπίεση, ο ρατσισμός, οι διακρίσεις και τα στερεότυπα τους επηρεάζουν προσωπικά και στη δουλειά τους. Αυτό τους επιτρέπει να αναγνωρίσουν τις δικές τους ρατσιστικές στάσεις, πεποιθήσεις και συναισθήματα. Αν και αυτό το πρότυπο ισχύει για όλες τις ομάδες, για τους συμβούλους των Λευκών, μπορεί να σημαίνει ότι καταλαβαίνουν πώς μπορεί να έχουν επωφεληθεί άμεσα ή έμμεσα από τον ατομικό, θεσμικό και πολιτιστικό ρατσισμό (μοντέλα ανάπτυξης ταυτότητας Λευκού).

3. Οι πολιτισμικά ειδικευμένοι σύμβουλοι διαθέτουν γνώσεις σχετικά με τον κοινωνικό τους αντίκτυπο στους άλλους. Είναι γνώστες των διαφορών στο στυλ επικοινωνίας, πώς το στυλ τους μπορεί να συγκρούεται ή να διευκολύνει τη διαδικασία παροχής συμβουλών με τους μειονοτικούς πελάτες και πώς να προβλέπουν τον αντίκτυπο που μπορεί να έχει σε άλλους.

Δεξιότητες

1. Οι σύμβουλοι με πολιτιστική εξειδίκευση αναζητούν εκπαιδευτικές, συμβουλευτικές και εκπαιδευτικές εμπειρίες για να εμπλουτίσουν την κατανόησή τους και την αποτελεσματικότητά τους στη συνεργασία με πολιτισμικά διαφορετικούς πληθυσμούς. Έχοντας τη δυνατότητα να αναγνωρίσουν τα όρια των ικανοτήτων τους, (α) επιδιώκουν διαβούλευση, (β) αναζητούν περαιτέρω κατάρτιση ή εκπαίδευση, (γ) αναφέρονται σε πιο εξειδικευμένα άτομα ή πόρους ή (δ) συμμετέχουν σε έναν συνδυασμό αυτών.

2. Οι πολιτισμικά ειδικευμένοι σύμβουλοι επιδιώκουν διαρκώς να μην αντιλαμβάνονται τους εαυτούς τους ως φυλετικά και πολιτιστικά όντα και αναζητούν ενεργά μια μη φυλετική ταυτότητα.

5.9.3. Κατανόηση της Σημασίας του Πολιτιστικού Διάφορου Πελάτη

Στάσεις

1. Οι πολιτισμικά ειδικευμένοι σύμβουλοι γνωρίζουν τις αρνητικές συναισθηματικές αντιδράσεις τους έναντι άλλων φυλετικών και εθνοτικών ομάδων που μπορεί να αποδειχθούν επιζήμιες για τους πελάτες τους στη συμβουλευτική. Είναι πρόθυμοι να αντιπαραβάλλουν τις δικές τους πεποιθήσεις και στάσεις με εκείνες των πολιτισμικά διαφορετικών πελατών τους με τρόπο μη κρίσιμο.

2. Οι σύμβουλοι με πολιτιστική εξειδίκευση γνωρίζουν τα στερεότυπα και τις προκαταλήψεις τους που μπορεί να έχουν έναντι άλλων ομάδων φυλετικών και εθνοτικών μειονοτήτων.

Η γνώση

1. Οι σύμβουλοι με πολιτιστική εξειδίκευση διαθέτουν συγκεκριμένες γνώσεις και πληροφορίες σχετικά με τη συγκεκριμένη ομάδα με την οποία συνεργάζονται. Έχουν επίγνωση των εμπειριών της ζωής, της πολιτιστικής κληρονομιάς και του ιστορικού ιστορικού των πολιτισμικά διαφορετικών πελατών τους. Η συγκεκριμένη ικανότητα συνδέεται στενά με τα «μοντέλα ανάπτυξης ταυτότητας μειονοτήτων» που διατίθενται στη βιβλιογραφία.

2. Οι πολιτισμικά ειδικευμένοι σύμβουλοι καταλαβαίνουν πώς η φυλή, ο πολιτισμός, η εθνικότητα και ούτω καθεξής μπορούν να επηρεάσουν το σχηματισμό προσωπικότητας, τις επαγγελματικές επιλογές, την εκδήλωση ψυχολογικών διαταραχών, τη συμπεριφορά αναζήτησης βοήθειας και την καταλληλότητα ή ακατάλληλη προσέγγιση συμβουλευτικής.

3. Οι ειδικευμένοι σύμβουλοι με γνώμονα την πολιτιστική ικανότητα καταλαβαίνουν και γνωρίζουν τις κοινωνικοπολιτικές επιρροές που επηρεάζουν τη ζωή των φυλετικών και εθνοτικών μειονοτήτων. Τα ζητήματα της μετανάστευσης, η φτώχεια, ο ρατσισμός, τα στερεότυπα και η αδυναμία αφήνουν όλα τα μεγάλα σημάδια που μπορεί να επηρεάσουν τη διαδικασία παροχής συμβουλών.

Δεξιότητες

1. Οι ειδικευμένοι σύμβουλοι πρέπει να εξοικειωθούν με τη σχετική έρευνα και τα τελευταία ευρήματα σχετικά με την ψυχική υγεία και τις ψυχικές διαταραχές διαφόρων εθνοτικών και φυλετικών ομάδων. Πρέπει να αναζητήσουν ενεργά εκπαιδευτικές εμπειρίες που εμπλουτίζουν τις γνώσεις, την κατανόηση και τις διαπολιτισμικές τους δεξιότητες.

2. Οι πολιτισμικά ειδικευμένοι σύμβουλοι εμπλέκονται ενεργά σε άτομα μειονοτήτων εκτός του πλαισίου παροχής συμβουλών (κοινοτικές εκδηλώσεις, κοινωνικές και πολιτικές λειτουργίες, εορτασμοί, φιλίες, ομάδες γειτονιάς και ούτω καθεξής) έτσι ώστε η προοπτική τους για τις μειονότητες να είναι κάτι περισσότερο από μια ακαδημαϊκή ή βοηθητική άσκηση.

5.9.4. Ανάπτυξη Κατάλληλων Στρατηγικών και Τεχνικών Παρέμβασης

Στάσεις και πεποιθήσεις

1. Οι πολιτισμικά ειδικευμένοι σύμβουλοι σέβονται τις θρησκευτικές και/ή πνευματικές πεποιθήσεις και αξίες των πελατών σχετικά με τη σωματική και ψυχική λειτουργία.

2. Οι πολιτισμικά ειδικευμένοι σύμβουλοι σέβονται τις αυτόχθονες πρακτικές βοήθειας και σέβονται τα εγγενή δίκτυα παροχής βοήθειας της μειονοτικής κοινότητας.

3. Οι πολιτισμικά ειδικευμένοι σύμβουλοι εκτιμούν τη διγλωσσία και δεν βλέπουν άλλη γλώσσα ως εμπόδιο στην παροχή συμβουλών (ο μονογλωσσία μπορεί να είναι ο ένοχος).

Η γνώση

1. Οι σύμβουλοι με πολιτιστική εξειδίκευση έχουν σαφή και σαφή γνώση και κατανόηση των γενικών χαρακτηριστικών της συμβουλευτικής και της θεραπείας (δεσμευμένος με τον πολιτισμό, δεσμευμένος στην τάξη και μονογλωσσικός) και πώς μπορούν να συγκρουστούν με τις πολιτιστικές αξίες διαφόρων μειονοτικών ομάδων.

2. Οι ειδικευμένοι σύμβουλοι έχουν επίγνωση των θεσμικών φραγμών που εμποδίζουν τις μειονότητες να χρησιμοποιούν υπηρεσίες ψυχικής υγείας.

3. Οι ειδικευμένοι σύμβουλοι έχουν γνώση της πιθανής προκατάληψης στα μέσα αξιολόγησης και στις διαδικασίες χρήσης και ερμηνεύουν τα ευρήματα λαμβάνοντας υπόψη τα πολιτιστικά και γλωσσικά χαρακτηριστικά των πελατών.

4. Οι σύμβουλοι με πολιτιστική εξειδίκευση έχουν γνώση οικογενειακών δομών, ιεραρχιών, αξιών και πεποιθήσεων μειονοτήτων. Έχουν γνώση των χαρακτηριστικών της κοινότητας και των πηγών της κοινότητας καθώς και της οικογένειας.

5. Οι σύμβουλοι με πολιτιστική εξειδίκευση πρέπει να γνωρίζουν σχετικές πρακτικές διακρίσεων σε κοινωνικό και κοινοτικό επίπεδο που ενδέχεται να επηρεάζουν την ψυχολογική ευημερία του πληθυσμού που εξυπηρετείται.

Δεξιότητες

1. Οι ειδικευμένοι σύμβουλοι μπορούν να συμμετάσχουν σε μια ποικιλία από λεκτικές και μη λεκτικές βοηθητικές απαντήσεις. Είναι σε θέση να στέλνουν και να λαμβάνουν λεκτικά και μη λεκτικά μηνύματα με ακρίβεια και ορθότητα. Δεν συνδέονται μόνο με μία μέθοδο ή προσέγγιση στη βοήθεια, αλλά αναγνωρίζουν ότι τα στυλ βοήθειας και οι προσεγγίσεις μπορεί να συνδέονται με τον πολιτισμό. Όταν αισθάνονται ότι το στυλ βοήθειάς τους είναι περιορισμένο και ενδεχομένως ακατάλληλο, μπορούν να προβλέψουν και να βελτιώσουν τον αρνητικό του αντίκτυπο.

2. Οι πολιτισμικά ειδικευμένοι σύμβουλοι είναι σε θέση να ασκήσουν θεσμικές δεξιότητες παρέμβασης για λογαριασμό των πελατών τους. Μπορούν να βοηθήσουν τους πελάτες να προσδιορίσουν εάν ένα «πρόβλημα» πηγάζει από ρατσισμό ή προκατάληψη σε άλλους (η έννοια της υγιούς παράνοιας) έτσι ώστε οι πελάτες να μην κατηγορούν ακατάλληλα τον εαυτό τους.

3. Οι πολιτισμικά ειδικευμένοι σύμβουλοι δεν διστάζουν να αναζητήσουν διαβουλεύσεις με παραδοσιακούς θεραπευτές ή θρησκευτικούς και πνευματικούς ηγέτες και επαγγελματίες για τη θεραπεία πολιτισμικά διαφορετικών πελατών, όταν χρειάζεται.

4. Οι πολιτισμικά ειδικευμένοι σύμβουλοι αναλαμβάνουν την ευθύνη για την αλληλεπίδραση στη γλώσσα που ζητά ο πελάτης. Αυτό μπορεί να σημαίνει κατάλληλη παραπομπή σε εξωτερικούς πόρους. Ένα σοβαρό πρόβλημα προκύπτει όταν οι γλωσσικές δεξιότητες του συμβούλου δεν ταιριάζουν με τη γλώσσα του πελάτη. Σε αυτήν την περίπτωση, οι σύμβουλοι θα πρέπει (α) να αναζητήσουν έναν

μεταφραστή με πολιτιστικές γνώσεις και κατάλληλο επαγγελματικό υπόβαθρο ή (β) να αναφέρονται σε έναν έμπειρο και ικανό δίγλωσσο σύμβουλο.

5. Οι σύμβουλοι με πολιτιστική εξειδίκευση διαθέτουν εκπαίδευση και εμπειρία στη χρήση παραδοσιακών οργάνων αξιολόγησης και δοκιμών. Δεν κατανοούν μόνο τις τεχνικές πτυχές των οργάνων, αλλά γνωρίζουν επίσης τους πολιτιστικούς περιορισμούς. Αυτό τους επιτρέπει να χρησιμοποιούν όργανα δοκιμών για την ευημερία των διαφορετικών πελατών.

6. Οι σύμβουλοι με πολιτιστική εξειδίκευση πρέπει να φροντίζουν και να εργάζονται για την εξάλειψη των προκαταλήψεων, των προκαταλήψεων και των πρακτικών που εισάγουν διακρίσεις. Θα πρέπει να γνωρίζουν τα κοινωνικοπολιτικά πλαίσια κατά τη διεξαγωγή αξιολογήσεων και την παροχή παρεμβάσεων και θα πρέπει να αναπτύσσουν ευαισθησία σε θέματα καταπίεσης, σεξισμού και ρατσισμού.

Ορισμός: Οι Arredondo et al. (1996) περιέγραψε την πολυπολιτισμική συμβουλευτική ως προετοιμασία και πρακτικές που ενσωματώνουν την πολυπολιτισμική και ειδική για τον πολιτισμό συνειδητοποίηση, γνώση και δεξιότητες στις συμβουλευτικές αλληλεπιδράσεις.

5.9.5. Διαστάσεις της προσωπικής ταυτότητας

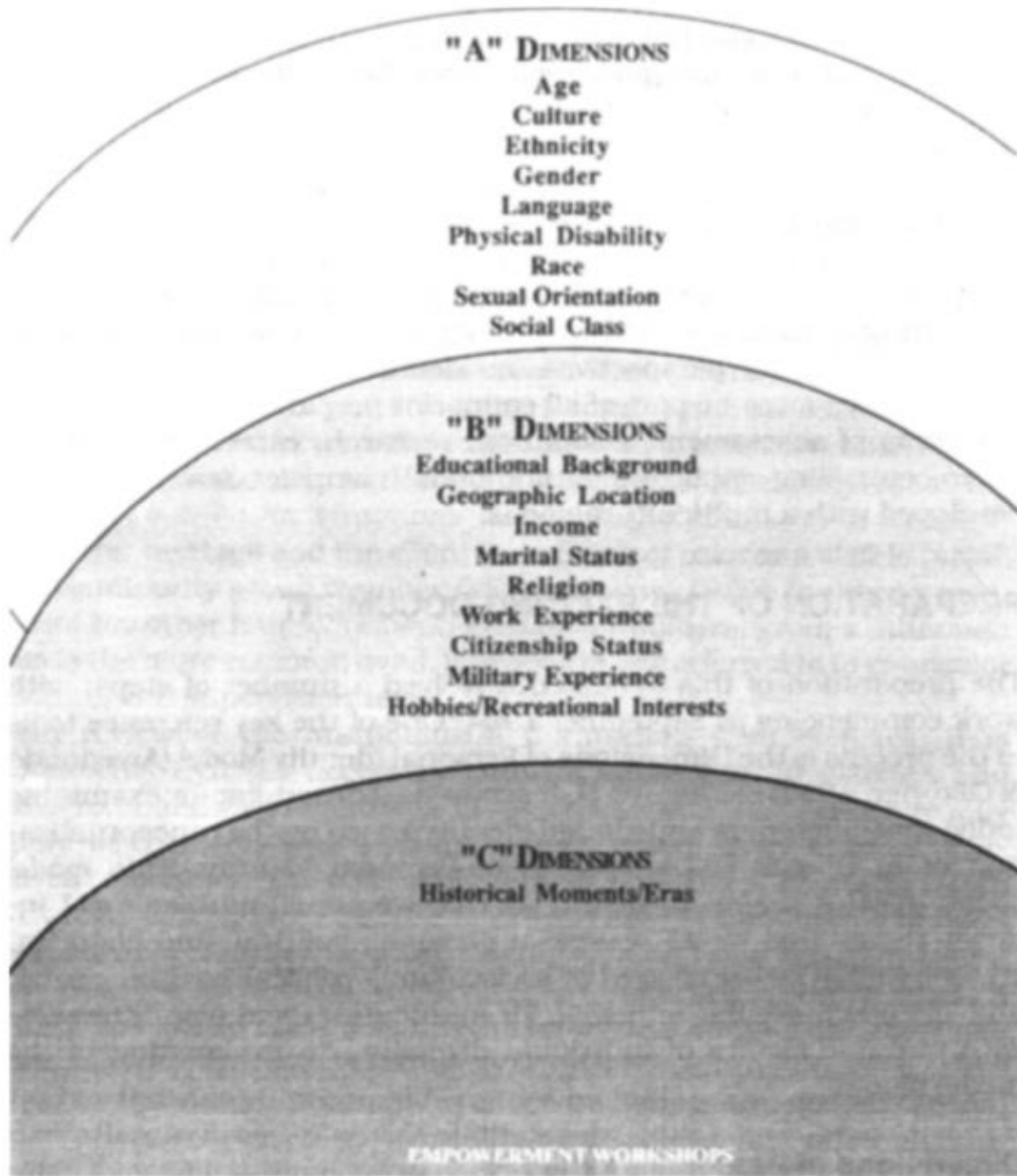
Το να βλέπουμε τους ανθρώπους ως άτομα μπορεί να είναι δύσκολο. Κάθε μέρα, δίνουμε και λαμβάνουμε σχόλια σχετικά με διαφορετικές πτυχές για τον εαυτό μας. Ορισμένες από αυτές τις πτυχές χρησιμοποιούνται για την κατηγοριοποίηση ατόμων με ετικέτες ή όρους. Συχνά αυτή η κατηγοριοποίηση ή η επισήμανση επικεντρώνεται σε μια ορατή πτυχή ενός ατόμου, σαν να ήταν αυτός ο μόνος τρόπος για να προσδιοριστεί το άτομο. Πώς θα μπορούσε κανείς να πει ότι, «Ω, είσαι άντρας. Τι καταλαβαίνετε για τη σεξουαλική παρενόχληση; "ή" Είμαστε τόσο χαρούμενοι που εργάζεστε τώρα εδώ. Χρειαζόμαστε την άποψη ενός Λατίνα "ή" Γιατί πρέπει να νοιάζεστε για καταφατική ενέργεια, δεν είστε Μαύροι. "Λίγοι από εμάς ξεφύγεται από την τάση να αγοράζετε στις ετικέτες της ταυτότητας, αν και μπορεί να είναι περιοριστικές.

Το μοντέλο "Διαστάσεις της προσωπικής ταυτότητας" μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως πρότυπο για να δείτε τους ανθρώπους πληρέστερα, καθώς και ως

εκπαιδευτικό εργαλείο. Παρέχει ένα σημείο αναφοράς για την αναγνώριση της πολυπλοκότητας όλων των ατόμων. Το μοντέλο υπογραμμίζει τις διαφορετικές συσχετίσεις με βάση την ταυτότητα, συνδρομές και υποκουλτούρες και, επομένως, συμπληρώνει τη συζήτηση της πολυπολιτισμικότητας.

Η διάσταση είναι μια λίστα χαρακτηριστικών που χρησιμεύουν ως προφίλ των ανθρώπων. Η πλειονότητα των διαστάσεων γεννιούνται με ή γεννιούνται, καθιστώντας τις πιο «σταθερές» και λιγότερο μεταβλητές. Για παράδειγμα, η ηλικία, το φύλο, ο πολιτισμός, η εθνικότητα, η φυλή και η γλώσσα μας είναι προκαθορισμένες. Δεν έχουμε κανέναν έλεγχο σε αυτές όταν γεννηθούμε και υπάρχουν πολύ λίγα που μπορούμε να κάνουμε για να αλλάξουμε τις περισσότερες από αυτές τις διαστάσεις. Μερικές έρευνες δείχνουν ότι ο σεξουαλικός προσανατολισμός βασίζεται βιολογικά, ενώ άλλα δεδομένα προάγουν μια κοινωνικοπολιτισμική εξήγηση. Στο μοντέλο, ο σεξουαλικός προσανατολισμός εμφανίζεται ως χαρακτηριστικό της Α Διάστασης. Για ορισμένα άτομα, ήταν δυνατόν να ξεπεράσουμε τις οικονομικές ρίζες. Ωστόσο, η κατάσταση της κοινωνικής τάξης μπορεί να παραμείνει για γενιές με βάση τον πολιτισμό ή την κοινωνία κάποιου. Για παράδειγμα, στην Ινδία αυτό μπορεί να συμβεί μέσω του συστήματος κάστας, όπου τα άτομα γεννιούνται σε μια κάστα, ολοκληρωμένα με τα προνόμια και τους περιορισμούς του. Στις ΗΠΑ, η κοινωνική τάξη μπορεί να παίζει διαφορετικά με βάση την ιστορική και οικογενειακή γενεαλογία. Ένα τεχνούργημα της κοινωνικής τάξης είναι το κοινωνικό μητρώο, το οποίο παρέχει μια λίστα για ορισμένους κατά τη στιγμή της γέννησης. Για καλύτερα ή χειρότερα, οι αποδόσεις και οι κρίσεις γίνονται για όλους μας με βάση την κοινωνική μας κατάσταση. Μερικές φορές, αυτό είναι λιγότερο ορατό ή γνωστό. Ωστόσο, οι εμφανίσεις χρησιμοποιούνται συχνά για να κάνουν εκτιμήσεις της «αξίας» των ατόμων. Πώς ντύνεται κάποιος, η «ελκυστικότητα» του όσον αφορά το ύψος, το βάρος και άλλα φυσικά κριτήρια αλληλοεπιδρούν επίσης με τις άλλες διαστάσεις. Ένας σύμβουλος θα ανταποκρίνεται παρόμοια σε μια υπέρβαρη, λευκή γυναίκα όπως θα έκανε σε μια επαγγελματική, μαύρη γυναίκα; Πώς θα μπορούσε οι προηγούμενες εμπειρίες του ή η έλλειψή τους, με αυτούς τους τύπους γυναικών επηρεάζουν τις υποθέσεις, την άνεση και τη συμπεριφορά του σε μια συμβουλευτική συνάντηση;

Γράφημα 4: Διαστάσεις της προσωπικής ταυτότητας

Note. Reprinted with permission of Empowerment Workshops, Inc.

5.9.10. Διλήμματα

1. «Η υποβολή της ανεξαρτησίας του πελάτη για την επίλυση των προβλημάτων του έρχεται σε αντίθεση με την πολιτιστική προσδοκία του εξυπηρετούμενου ότι ο σύμβουλος θα προσφέρει λύσεις»

Η σημασία αυτού του διλήμματος προσδιορίζει μια θεμελιώδη πολιτιστική ένταση ανάμεσα στην παραδοσιακή κουλτούρα συμβουλευτικής και τις κουλτούρες ορισμένων πολυπολιτισμικών εξυπηρετούμενων σχετικά με τις αξίες της ανεξαρτησίας έναντι της αλληλεξάρτησης. Οι δυτικές φιλοσοφίες συμβουλευτικής που αναφέρονται στα περισσότερα γνωστικά-συμπεριφορικά, ανθρωπιστικά-υπαρξιακά και ψυχοδυναμικά μέσα είναι βαθιά ενσωματωμένα στις πεποιθήσεις του ατομικισμού και της ενδυνάμωσης (Ivey, Ivey, & Simek-Morgan, 1996). Οι σύμβουλοι έχουν παραδοσιακά διδάξει στους εξυπηρετούμενους να αναλαμβάνουν την ευθύνη και την διαχείριση για τη ζωή τους, αν και αυτή η αξία δεν μοιράζεται πάντα από τους εξυπηρετούμενους που προέρχονται από συλλογικές κουλτούρες. Δεδομένου ότι η ανεξαρτησία είναι μια ισχυρή αμερικανική/ευρωπαϊκή αξία, οι σύμβουλοι πρέπει να γνωρίζουν πώς οι δικές τους αξίες, πεποιθήσεις, στάσεις και στυλ προσωπικότητας μπορούν να επηρεάσουν τον τρόπο με τον οποίο συμπεριφέρονται με τους εξυπηρετούμενους από περισσότερους συλλογικιστικούς πολιτισμούς.

2. «Ο σύμβουλος αντιμετωπίζει έναν εξυπηρετούμενο/νη που πρέπει να επιλέξει μεταξύ του τερματισμού ενός καταχρηστικού γάμου, αν και θα έχει ως αποτέλεσμα να είναι κοινωνικός αποκλεισμός στην παραδοσιακή κοινωνική κουλτούρα, που έρχεται σε αντίθεση με τη βοήθεια του εξυπηρετούμενο/νη να παραμείνει σε έναν γάμο και να αντιμετωπίσει την κατάσταση ». Αυτό το δίλημμα είναι σύμφωνο με τις δύσκολες οικογενειακές συνθήκες που επικρατούν στους πελάτες που αναζητούν υπηρεσίες από συμβούλους. Η αύξηση της ευαισθητοποίησης των συμβούλων του οργανισμού για αυτήν την ηθική ένταση μπορεί να τους βοηθήσει να αναζητήσουν υποστήριξη μεταξύ των ηγετών της κοινότητας/πολιτιστικών ομάδων που μπορεί να προσφέρουν εναλλακτικούς τρόπους τερματισμού καταχρηστικών καταστάσεων αντί να τερματίσουν έναν γάμο ή να επιτρέψουν τη συνέχιση μιας καταχρηστικής σχέσης.

3. «Η επίτευξη αξιοπιστίας με τον πελάτη απαιτεί ότι ο σύμβουλος διαχωρίζει τις

συμβουλευτικές του αξίες σε σύγκρουση με τον σύμβουλο που διατηρεί τις συμβουλευτικές του αξίες, αν και το αποτέλεσμα θα ήταν απώλεια αξιοπιστίας» Αυτό υποδηλώνει ότι οι σύμβουλοι που αντιμετωπίζουν αυτό το δίλημμα είναι πιθανό να βιώσουν εσωτερική σύγκρουση και ένταση όταν παλεύουν με τις δικές τους αξίες σε σχέση με τις αξίες των πελατών τους. Αυτό μπορεί να σημαίνει ότι οι σύμβουλοι έρχονται σε σύγκρουση όταν προσπαθούν να παραμείνουν γνήσιοι και να παρέχουν άνευ όρων θετική θεώρηση στους εξυπηρετούμενους που έχουν διαφορετικές πολιτιστικές αξίες. Οι σύμβουλοι μπορεί να βιώσουν δυσφορία κατά τον κατακερματισμό των συμβουλευτικών τους αξιών ενώ αντιμετωπίζουν πελάτες που απαιτούν από τον σύμβουλο να λειτουργεί από ένα σύνολο αξιών που είναι πιο σύμφωνες με την κουλτούρα του πελάτη. Όταν ένας σύμβουλος επιλέγει να επιτρέψει στις αξίες του να αντικατοπτρίζονται στο περιβάλλον παροχής συμβουλών, ο πελάτης που είναι διαφορετικής κουλτούρας μπορεί να αισθανθεί παρεξηγημένος ή μπορεί να αποφασίσει να μην συνεχίσει να λαμβάνει συμβουλευτικές υπηρεσίες. Αυτό μπορεί να δημιουργήσει δυσαρέσκεια για τον σύμβουλο. Αν και αυτή η δυσαρέσκεια μπορεί να μην μετριαστεί, η κατανόηση της πηγής της μπορεί να είναι ευεργετική.

5.10. Από την κατανόηση των μηχανισμών παραγωγής αποκλεισμού και διακρίσεων στην διερεύνηση δυνατοτήτων δράσης: πρακτικές αντιμετώπισης

Η απαρχή της πολυπολιτισμικότητας δεν τοποθετείται με την είσοδο ετερογενών ομάδων στο κράτος αλλά εισάγεται με τις αλλαγές στις αντιλήψεις περί διαφορετικού και την εμφάνιση των προβλημάτων σχετικά με την ένταξή τους. Τα σύγχρονα και αναπτυγμένα κράτη –που αποτελούν και τον συνήθη προορισμό των μετακινούμενων ομάδων- επιθυμούν **πολιτισμική** και **πολιτική** ενότητα στην επικράτειά τους προκειμένου να αποφευχθούν φαινόμενα **σύγκρουσης** και **κοινωνικής δυσλειτουργίας**. Η πολιτισμική και πολιτική ενότητα όμως χρήζουν επαναπροσδιορισμού λόγω των χαρακτηριστικών της πολυπολιτισμικότητας, η οποία βασίζεται στην πολυεπίπεδη διαφορετικότητα πολιτισμικών χαρακτηριστικών, ταυτότητας, αξιών, ηθών και εθίμων, τρόπου ζωής. Σε όλα τα ευρωπαϊκά κράτη συναντάμε σήμερα σημαντικά ποσοστά διαφορετικών πολιτισμικών ομάδων μεταξύ των οποίων υφίσταται διαφορετικό, νομικό, καθεστώς. Αυτή ακριβώς η διαβάθμιση στη νομική αναγνώρισή τους αντικατοπτρίζει την διαφορετική αντίληψη των κρατών για τον βαθμό αλλά και τον τρόπο αποδοχής τους και συνεπακόλουθα επηρεάζει και

τις πολιτικές που υιοθετούν απέναντι στις διαφορετικές πολιτισμικές ομάδες οι εκάστοτε εθνικές κυβερνήσεις.

5.10.1. Η αφομοιωτική αντίληψη

Αφορά στη διαδικασία μέσα από την οποία άτομα διαφορετικής εθνικής προέλευσης **αλληλεπιδρούν** και **συμμετέχουν** στην καθημερινή ζωή μιας ευρύτερης κοινωνίας, χωρίς να παίζει ρόλο η διαφορετική τους προέλευση. Επιδιώκεται και αναμένεται **πλήρης αποδοχή** των **πολιτισμικών προτύπων** της χώρας υποδοχής με ευρεία συμμετοχή σε πρωτογενείς ομάδες της πλειοψηφίας: εκμάθηση της εθνικής γλώσσας, υιοθέτηση του κυρίαρχου τρόπου ζωής, κλπ. Προκειμένου το κράτος να εκληφθεί ως καθολικό, οι διάφορες μειοψηφικές ομάδες πρέπει να απορροφθούν από τον ντόπιο ομοιογενή πληθυσμό για να μπορούν να συμμετέχουν ισοδύναμα στη διαμόρφωση και τη διατήρηση της κοινωνίας.

Απαιτείται να απορρίψουν τελείως τα δικά τους πολιτισμικά χαρακτηριστικά, θρησκευτικές συνήθειες, να απαρνηθούν την πολιτισμική τους ταυτότητα, να ενδυθούν έναν «νέο εαυτό» ως τίμημα για την κοινωνική τους ένταξη. Κύριος εκφραστής αυτής της προσέγγισης υπήρξαν οι Η.Π.Α μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του '60.

Άρχισε τότε να γίνεται εμφανές ότι το γλωσσικό δεν ήταν το μοναδικό στοιχείο διαφοροποίησης αυτών των ομάδων αλλά ότι υπήρχαν και άλλα εξ' ίσου σημαντικά χαρακτηριστικά που διαμορφώνουν την πολιτισμική τους ταυτότητα όπως: τρόπος ζωής, σύστημα αξιών, θρησκεία κλπ. Η ανάγκη αναγνώρισης της διαφορετικότητας μετατράπηκε πλέον σε δικαίωμα και εκφράστηκε στο πλαίσιο ενός κινήματος αμφισβήτησης της κρατούσας αντίληψης στις Η.Π.Α με το κίνημα των μαύρων το οποίο εκδηλώθηκε στο πλαίσιο μιας γενικότερης κοινωνικής αμφισβήτησης που συνδεόταν με το φοιτητικό και το φεμινιστικό κίνημα αλλά και την εκδήλωση πολιτικών αντιδράσεων για τον πόλεμο στο Βιετνάμ.

Παράδειγμα

Η Γαλλία μια χώρα στηριγμένη στις αποικίες δέχτηκε μεγάλες ομάδες ανθρώπων από πολλές διαφορετικές εθνικότητες. Η πολιτική, που ακολουθούσε σαν χώρα για να ενσωματώσει τον μεγάλο αριθμό μεταναστών της, ήταν να τους εντάξει ώστε να τους μετατρέψει σε Γάλλους πολίτες ή έστω να αλλάξει τις συνήθειες τους.

Η τακτική αυτή της «αφομοίωσης» ή «ενσωμάτωσης» όπως ονομάστηκε αργότερα δεν αναιρούσε τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της κάθε μειονότητας αλλά το ζητούμενο ήταν οι μετανάστες να μπορούν να χρησιμοποιούν την γλώσσα και την θρησκεία τους στην ιδιωτική τους ζωή, όμως στη δημόσια θα έπρεπε να εναρμονιστούν με τις συνήθειες των Γάλλων.

Η Ελβετία εφάρμοσε μια πολιτική απέναντι στους μετανάστες της οποίας σκοπιμότητα ήταν η καταστολή της εισροής τους. Η αφομοιωτική προσέγγιση προς το διαφορετικό σε συνδυασμό με την αρνητική στάση του κοινωνικού συνόλου προς την πολυπολιτισμική πραγματικότητα διαμόρφωσαν τον αρνητικό της χαρακτήρα.

5.10.2. Η πολυπολιτισμική άποψη

Έχει αναπτύχθει σε ορισμένα δυτικά κράτη, κυρίως λόγω της διαπίστωσης ότι οι προηγούμενες πολιτικές της αφομοίωσης, δεν πέτυχαν να προάγουν έναν μόνο κοινωνικό πολιτισμό. Η πολυπολιτισμική άποψη δέχεται ότι η κοινωνία αποτελείται από διαφορετικές ομάδες με πολιτισμικές ιδιαιτερότητες.

Η κοινωνική ένταξη προωθείται με την αναγνώριση των πολιτισμικών ιδιαιτεροτήτων των μειονοτήτων και τη διαμόρφωση ενός κοινωνικού πλαισίου μέσα στο οποίο θα μπορούν να **συνυπάρχουν** και να αναπτυχθούν όλοι οι πολιτισμοί χωρίς να τίθεται σε κίνδυνο η ενότητα και η συνοχή της χώρας. Εντούτοις, μέχρι στιγμής σε καμία περίπτωση δεν φαίνεται να έχει γίνει εφικτή η αποδοχή των μειονοτήτων από το σύνολο ενός πληθυσμού ως «ίσης αξίας πολίτες». Οι προαναφερθείσες προσεγγίσεις δεν αποτελούν απλά θεωρητικό προβληματισμό, **αποτυπώνονται** στο περιεχόμενο και τη φιλοσοφία του νομικού και θεσμικού πλαισίου του κράτους, στον προσανατολισμό και τους στόχους του εκπαιδευτικού συστήματος, στη λειτουργία της αγοράς εργασίας, των ΜΜΕ αλλά και στο καθημερινό τρόπο σκέψης και συμπεριφοράς των πολιτών.

Παράδειγμα

Ο Καναδάς διαχειρίστηκε με ιδιαίτερο τρόπο τα μεταναστευτικά του ρεύματα. Με την πολιτική και τις στρατηγικές του πέτυχε σε μεγάλο βαθμό την ένταξη τους στη χώρα. Η πολυπολιτισμική πολιτική που χρησιμοποιεί αναγνωρίζει τις ιδιαιτερότητες της κάθε ομάδας και προάγει τον «πολιτισμικό πλουραλισμό». Οι μειονότητες έχουν το δικαίωμα να διατηρήσουν τα στοιχεία τους και να αναπτύξουν

τις δικές τους αξίες . Οι λέξεις ρατσισμός και εθνοκεντρισμός δεν είναι γνωστές στους πολίτες της καθώς με τους μηχανισμούς της κατάφερε να μηδενίσει κάθε πιθανότητα να εμφανιστούν τέτοια φαινόμενα. Όσον αφορά τη Σουηδία, από την αρχή εφάρμοσε μια στρατηγική σύμφωνα με την «αρχή της πολυπολιτισμικής μεταρρύθμισης της κοινωνίας» . Δηλαδή χορηγήθηκε στους μετανάστες η δυνατότητα διαμονής, το δικαίωμα ψήφου και της απόκτησης της σουηδικής ταυτότητας. Για την εκπαίδευση τους εφαρμόζονται πολυπολιτισμικά προγράμματα τα οποία εισάγουν τη διγλωσσία200 . Αναγνωρίζεται σε κάθε παιδί το δικαίωμα εκμάθησης της μητρικής του γλώσσας και ενισχύεται η εκπαίδευση του με κάθε δυνατό τρόπο . Ωστόσο και πάλι εμφανίζονται ρατσιστικές συμπεριφορές πέρα από τις προσπάθειες που έγιναν για την ενσωμάτωση των μεταναστών . Τα τελευταία χρόνια όπως σε πολλές χώρες έτσι στην Ουαλία και την Αγγλία παρατηρήθηκε μια αναδιάρθρωση του εκπαιδευτικού συστήματος λόγω της καταγραφής του εθνικού περιεχομένου.

Η σύγχρονη βιβλιογραφία που αφορά στην παγκοσμιοποίηση και στη διεθνή κοινωνική εργασία σε πολυπολιτισμικό περιβάλλον ,συνδέει αδιαμφισβήτητα την πρακτική της κοινωνικής εργασίας, η οποία δραστηριοποιείται πλέον σε ένα διαρκώς διευρυνόμενο και παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον, με θέματα όπως η εγκατάσταση, η υπηκοότητα, η ένταξη και η συμμετοχή σε μια κοινωνία πολιτών.Η κοινωνική εργασία η οποία επικεντρώνει το ενδιαφέρον της στα δικαιώματα και τις ανάγκες των πολιτών θα συναντήσει αναπόφευκτα και τους μετανάστες, τους πρόσφυγες και τους αιτούντες άσυλο οι οποίοι στο αίτημά τους για ένταξη στην κοινωνία υποδοχής , συχνά συναντιόνται με τους φτωχούς και κοινωνικά αποκλεισμένους σε μια διαρκή προσπάθεια ουσιαστικής κοινωνικής ένταξης προκειμένου να ασκήσουν τα πολιτικά/ κοινωνικά δικαιώματά τους και τις υποχρεώσεις τους .Η κοινωνική εργασία με μετανάστες, πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο εξελίσσεται σε ένα νέο ξεχωριστό πεδίο εφαρμογής το οποίο περιλαμβάνει:

α) Σε μάκρο επίπεδο:

τα ανθρώπινα δικαιώματα,
την κοινωνική δικαιοσύνη
την υπεράσπιση

β) Σε μέσο επίπεδο:

την κοινοτική ανάπτυξη και ευαισθητοποίηση

γ) Σε μικρο επίπεδο:

την επίλυση προβλημάτων ατόμου και οικογένειας

Δεδομένης της φύσεως των προαναφερθεισών παρεμβάσεων οι κοινωνικοί λειτουργοί σ' αυτό το πεδίο συχνά χρειάζονται εξειδικευμένες γνώσεις και στα τρία επίπεδα παρέμβασης.

Η άσκηση πολιτισμικά ευαισθητοποιημένης κοινωνικής εργασίας προϋποθέτει γνώσεις που αφορούν σε επιμέρους πολιτισμικά χαρακτηριστικά των διαφορετικών ομάδων:

- ✓ κώδικες και τρόπους επικοινωνίας και έκφρασης
- ✓ ήθη-έθιμα,
- ✓ κοινωνικούς ρόλους-γονεϊκότητα
- ✓ θρησκευτικό συναίσθημα, λατρευτικές συνήθειες

Εκτός όμως από όσα προαναφέρθηκαν, είναι απαραίτητο να αναπτύξει ο επαγγελματίας μια ακριβή εκτίμηση για το ρόλο του πολιτισμού στη σύγχρονη ζωή, τον τρόπο που επηρεάζει τα άτομα στην κοινωνικοποίησή τους καθώς και τον τρόπο που αναπαράγεται από αυτά τα άτομα στις καθημερινές τους δραστηριότητες και την επικοινωνία.

Οι επαγγελματίες θα πρέπει με κριτική ενδοσκόπηση να αναλύσουν τις απόψεις τους τις οποίες θεωρούν δεδομένες για τον πολιτισμό καθώς και τον τρόπο με τον οποίο αυτές επιδρούν στη διαμόρφωση της δικής τους πολιτισμικής ταυτότητας και των στερεοτύπων.

Η ανάπτυξη πολιτισμικής ευαισθητοποίησης από τον επαγγελματία σημαίνει την ανάπτυξη συναισθηματικής ενσυναίσθησης η οποία θα παραμείνει ανοιχτή στις πολιτισμικές εμπειρίες των άλλων, τα συναισθήματα και τις συμπεριφορές τους.

5.10.3. Πρακτικές αντιμετώπισης

«Η ρητορική μίσους, όπως ορίζεται από την Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης, περιλαμβάνει κάθε μορφή έκφρασης που διαδίδει, υποκινεί, προωθεί ή δικαιολογεί το φυλετικό μίσος, την ξενοφοβία, τον αντισημιτισμό ή άλλες μορφές μίσους που στηρίζονται στη μισαλλοδοξία, όπως: μισαλλοδοξία που εκφράζεται μέσα από επιθετικό εθνικισμό και εθνοκεντρισμό, διάκριση και εχθρικότητα κατά μειονοτήτων, μεταναστών και ανθρώπων μεταναστευτικής καταγωγής. Για τους σκοπούς της παρούσας εκστρατείας, άλλες μορφές διάκρισης και προκατάληψης, όπως η χριστιανοφοβία, η ισλαμοφοβία, ο

μισογυνισμός, ο σεξισμός και η διάκριση για λόγους σεξουαλικού προσανατολισμού και ταυτότητας φύλου σαφώς συμπεριλαμβάνονται στο πλαίσιο της ρητορικής μίσους.» Παρουσίαση της εκστρατείας – www.nohatespeechmovement.org

1. Να ενθαρρύνετε τους συμμετέχοντες να λένε τις απόψεις και τις ιδέες τους και να μιλάνε με βάση τις δικές τους εμπειρίες. Μην απορρίπτετε καμία πρόταση ως άχρηστη, άσχετη ή χαζή!

2. Να προσπαθείτε να δημιουργείτε ένα κλίμα αμοιβαίου σεβασμού, ένα ασφαλές περιβάλλον όπου όλοι αισθάνονται άνετα να εκφράσουν την άποψή τους. Μην επιτρέπετε στην ομάδα να αποκλείει, να αγνοεί ή να δείχνει προκατάληψη ή ασέβεια σε οποιονδήποτε: προσπαθήστε να καθιερώσετε κάποιες βασικές αρχές από την πρώτη κιόλας στιγμή.

3. Να ενθαρρύνετε τη συζήτηση και την αμφισβήτηση: εκφράζοντας τις αμφιβολίες ή την αβεβαιότητά τους θα μάθουν. Μην επιχειρήσετε μακροσκελείς παρουσιάσεις: κάτι τέτοιο απλά θα απωθήσει τους συμμετέχοντες!

4. Να υπογραμμίζετε τα κοινά σημεία με την πραγματικότητα των συμμετεχόντων και με τα πραγματικά προβλήματα στο περιβάλλον τους. Μην μιλάτε με γενικότητες που δεν σημαίνουν τίποτα για αυτούς.

5. Να ξεχάσετε κάθε δογματισμό! Να τους επιτρέπετε να αμφισβητούν τις «εδραιωμένες αλήθειες» - και να κάνουν και εσείς το ίδιο. Μην κάνετε κήρυγμα ή χρησιμοποιείτε τη δική σας θέση για να κλείσετε ένα θέμα.

6. Να είστε ειλικρινείς με τους συμμετέχοντες. Θα σας σεβαστούν περισσότερο και θα είναι πιο πιθανό να ανοιχτούν και οι ίδιοι. Μην υποκρίνεστε ότι ξέρετε εάν δεν είστε σίγουροι! Πείτε τους ότι θα μάθετε ή παροτρύνετέ τους να το κάνουν αυτοί.

7. Να εμπιστεύεστε τους συμμετέχοντες. Έχουν ανάγκη να βρουν τις απαντήσεις μόνοι τους. Μην τους μιλάτε καταδεκτικά και μην προσπαθείτε να τους οδηγήσετε σε κατευθύνσεις όπου δεν θέλουν να πάνε.

8. Να λαμβάνετε στα σοβαρά υπόψη τις προτάσεις τους: είναι πιο πιθανό να εμπλακούν εάν αισθάνονται ότι μια ιδέα είναι δική τους. Μην νιώθετε ότι πρέπει να ακολουθήσετε πιστά το αρχικό σχέδιο: ακολουθήστε τα ενδιαφέροντά τους εάν προτιμούν να στραφούν σε μια άλλη κατεύθυνση.

9. Να κάνετε έκκληση στις φυσικές ανθρώπινες ευαισθησίες τους. Να τους ρωτάτε πώς αισθάνονται ή πώς θα αισθάνονταν εάν...Μην εγκαταλείπετε εάν οι

απόψεις τους μοιάζουν κακόβουλες ή απερίσκεπτες. Να τους δείχνε τε μια άλλη οπτική γωνία.

10. Να αντιμετωπίζετε τους συμμετέχοντες ως ίσος προς ίσο, ο ένας απέναντι στον άλλον και ίσους προς εσάς. Είναι απλά ανθρώπινο! Μην αποκλείσετε συμμετέχοντες ή θεωρήσετε ότι ξέρετε τι μπορούν και τι δεν μπορούν να κάνουν. Οι άνθρωποι μπορούν να είναι απρόβλεπτοι!

5.10.4 Ο ηθικός κώδικας των διαμεσολαβητών

Ο διαμεσολαβητής

1. σέβεται τα ανθρώπινα δικαιώματα και την αξιοπρέπεια όλων των ανθρώπων και ενεργεί με εντιμότητα και ακεραιότητα κατά την εκτέλεση των καθηκόντων του/της

2. εργάζεται για να εξασφαλιστεί η ισότιμη πρόσβαση σε δικαιώματα τηρώντας τις νομικές απαιτήσεις και τις διοικητικές διαδικασίες

3. είναι υπεύθυνος για να βοηθήσει τους ενδιαφερόμενους να εξευρεθούν λύσεις αμοιβαία ικανοποιητικές, αλλά δεν έχει την ευθύνη να δώσει λύσεις σε όλα τα προβλήματα που ανακύπτουν από τους δικαιούχους ή από το προσωπικό του θεσμού.

4. είναι ενεργός, έχει άμεσες αντιδράσεις και αναπτύσσει υγιείς δραστηριότητες πρόληψης

5. διατηρεί την εμπιστευτικότητα των πληροφοριών που αποκτώνται κατά τη διάρκεια των επαγγελματικών δραστηριοτήτων

6. δεν χρησιμοποιεί το ρόλο του/της και τη δύναμη για να χειραγωγήσει ή να βλάψει τους άλλους

7. σέβεται τις παραδόσεις και τον πολιτισμό των κοινοτήτων, υπό την προϋπόθεση ότι είναι συμβατές με τις βασικές αρχές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της δημοκρατίας

8. θα αντιμετωπίζει όλα τα μέλη της κοινότητας με τον ίδιο σεβασμό και θα δημοσιεύει καταστάσεις σύγκρουσης συμφερόντων

9. κάνει μια σαφή διάκριση μεταξύ επαγγελματικών και ιδιωτικών δραστηριοτήτων

10. συνεργάζεται με άλλους διαμεσολαβητές και με άλλους επαγγελματίες.

(Επιμορφωτικός Φάκελος: «Πρόγραμμα εκπαίδευση παιδιών Ρομά», ΕΚΠΑ - ΚΕΔΑ 2016)

5.11. Διαστάσεις της διαφορετικότητας

Η διαφορετικότητα συμπεριλαμβάνει εκείνες τις ανθρώπινες αξίες οι οποίες είναι διαφορετικές από τις δικές μας και έξω από τις ομάδες στις οποίες ανήκουμε, και παρουσιάζονται σε άλλα άτομα και ομάδες. Οι 'άλλοι', τότε, είναι άτομα που είναι διαφορετικά από εμάς σύμφωνα με μια ή περισσότερες διαστάσεις όπως είναι η ηλικία, εθνότητα, φύλο, φυλή, σεξουαλική προτίμηση, κλπ. Οι βασικές διαστάσεις της διαφορετικότητας: ηλικία, εθνότητα, φύλο, φυσική ικανότητα, φυλή, σεξουαλική προτίμηση και θρησκεία και ασκούν βαθύτατα επιρροή πάνω μας, εμπνέουν τις σκέψεις μας, τα συναισθήματα μας, και τις συμπεριφορές μας.

Οι δευτερεύουσες διαστάσεις της διαφορετικότητας: το μορφωτικό επίπεδο, ο γεωγραφικός τόπος διαμονής, το εισόδημα, η στρατιωτική εμπειρία, η οικογενειακή κατάσταση, η επαγγελματική εμπειρία και μπορούν να αλλάξουν κατά τη διάρκεια της ζωής. Οι προσωπικές μας ταυτότητες είναι πιθανόν να εμπνεύσουν τις προσδοκίες μας, τις προεραϊότητες μας και τις ανησυχίες μας.

Κρίνεται σκόπιμο να λαμβάνονται υπόψη οι διαφορές μεταξύ των ομάδων

- ✓ Διαφορετικούς τρόπους επικοινωνίας (π.χ., επιφυλακτικότητα)
- ✓ Διαφορετικούς εργασιακούς κανόνες και αξίες
- ✓ Διαφορετικές έννοιες ομαδικού και διεθυντικού στιλ
- ✓ Διαφορετικές νοοτροπίες προς την εξουσία (π.χ., αποφυγή διαφωνίας)
- ✓ Διαφορετικές αντιλήψεις για τον εργασιακό χρόνο
- ✓ Διαφορετική αντίληψη της σχέσης μεταξύ προσωπικών και

εργασιακών σχέσεων

5.12. Δικτύωση, Συνεργασία, Ανατροφοδότηση

Η εξέλιξη του σύγχρονου κοινωνικό-οικονομικού περιβάλλοντος με τα πολυσύνθετα προβλήματα της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού από την μια και από την άλλη την αυξανόμενη ζήτηση για ολοκληρωμένες υπηρεσίες κοινωνικής φροντίδας ανέδειξαν την ανάγκη για την υιοθέτηση σύγχρονων και καινοτόμων μεθόδων αντιμετώπισης των σύγχρονων προκλήσεων. Η ικανοποίηση

των κοινωνικών αναγκών οδηγούν τόσο στην συνεργασία όσο και στην δικτύωση των υπηρεσιών. Οι έννοιες συνεργασία και δικτύωση συναντώνται στο ίδιο κείμενο, πολλές φορές μαζί αλλά καμιά φορά χρησιμοποιούνται διαδοχικά. Πρόκειται για αλληλένδετες έννοιες, παρόλα αυτά επιχειρείται ο διαχωρισμός τους για την καλύτερη αποσαφήνιση και κατανόησή τους.

Τα δίκτυα επιτρέπουν σε διαφορετικές ομάδες να συνεργαστούν για έναν κοινό στόχο συντονίζοντας στρατηγικές και συγκεντρώνοντας πόρους. Τα δίκτυα που περιλαμβάνουν μια σειρά οργανώσεων, ομάδων και ατόμων επιδεικνύουν στους φορείς χάραξης πολιτικής ευρεία υποστήριξη για συγκεκριμένες πολιτικές ή προγράμματα.

Ο όρος *δίκτυο* αναφέρεται εδώ σε μια ομάδα οργανισμών που επικοινωνούν και συνεργάζονται σε μια κοινή στρατηγική υπεράσπισης. Πολλοί οργανισμοί χρησιμοποιούν τον όρο *συνασπισμό* για να περιγράψουν μια ομάδα οργανισμών που έχουν τους ίδιους στόχους υπεράσπισης. Αυτή η δημοσίευση χρησιμοποιεί το *δίκτυο* για να τονίσει τον σημαντικό ρόλο της επικοινωνίας για τη συγκέντρωση των μελών και την καθιέρωση μιας κοινής ατζέντας υπεράσπισης. Εάν τα μέλη επιλέξουν να καλέσουν την ομάδα ως συνασπισμό ή δίκτυο, ο στόχος είναι να συγκεντρωθούν πόροι και δυνατότητες για να υποστηρίξουν πιο αποτελεσματικά τις πολιτικές και τα προγράμματα για καλύτερα αποτελέσματα.

Τα δίκτυα φέρνουν σε επαφή ανθρώπους, οργανισμούς και πόρους από όλα τα μέρη της κοινότητας. Η συνεργασία σε ένα δίκτυο μπορεί να βελτιώσει την ποιότητα και την ποσότητα εργασίας και να διευρύνει τις ευθύνες επιτρέποντας σε άτομα και ομάδες να συνεισφέρουν ιδέες, εμπειρογνωμοσύνη και πόρους. Όταν οι προσπάθειες υπεράσπισης είναι επιτυχείς, ωφελούνται όλα τα μέλη.

Ένα δίκτυο δεν είναι απαραίτητο για την αποτελεσματική υπεράσπιση. Κάθε αποσιωμένος οργανισμός ή άτομο μπορεί να δημιουργήσει τις δεξιότητες και την εμπειρία που απαιτούνται για την οικοδόμηση υποστήριξης για θέματα που τους ενδιαφέρουν. Ωστόσο, ένα δίκτυο μπορεί να επιτύχει αποτελέσματα που θα ήταν δύσκολο για ένα μόνο μέλος να επιτελέσει μόνο του. Η διαδικασία οικοδόμησης του δικτύου ενισχύει επίσης τις δεξιότητες των μελών για την κινητοποίηση της υποστήριξης για ένα ζήτημα, μια χρήσιμη ικανότητα όταν υποστηρίζει τους ηγέτες της κοινής γνώμης, τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής και το κοινό.

Παρά τα οφέλη, η οικοδόμηση και η διατήρηση δικτύων είναι σκληρή δουλειά. Τα μέλη του δικτύου πρέπει να λάβουν υπόψη τις ακόλουθες προκλήσεις και

να είναι έτοιμοι να τα αντιμετωπίσουν.

Η οικοδόμηση **συναίνεσης** είναι μια χρονοβόρα διαδικασία. Ωστόσο, τα μέλη του δικτύου ενδέχεται να μην συμφωνούν πάντοτε με τους στόχους και τις στρατηγικές του δικτύου.

Το δίκτυο πρέπει να οικοδομήσει **εμπιστοσύνη** μεταξύ των μελών του. Οι οργανώσεις-μέλη και τα προγράμματα μπορούν να ανταγωνιστούν για χρηματοδότηση από τις ίδιες υπηρεσίες χορηγών, παρεμποδίζοντας την ικανότητά τους να συνεργάζονται. Η οικοδόμηση εμπιστοσύνης ενάντια σε τέτοιες συγκρούσεις είναι δύσκολη.

Τα μέλη μπορούν να έχουν **προηγούμενες εμπειρίες**, τόσο προσωπικές όσο και επαγγελματικές, μεταξύ τους, οι οποίες επηρεάζουν την ικανότητά τους να συνεργάζονται.

Το δίκτυο πρέπει να βρει ένα μέσο **διαίρεσης της εργασίας** δίκαια μεταξύ των μελών.

Το δίκτυο πρέπει να παραμείνει μια **συνεργατική προσπάθεια** μεταξύ όλων των μελών, παρά την κατοχή ενός ή περισσότερων από τα πιο ισχυρά μέλη.

Τα μέλη πρέπει να συμφωνήσουν σχετικά με τους **κανόνες που** απαιτούνται για την ομαλή και αποτελεσματική λειτουργία του δικτύου.

Το δίκτυο πρέπει να αποφασίσει πώς να αξιοποιήσει τους **πόρους** για τις συνεργατικές του δραστηριότητες

Η απαιτούμενη όμως συνεργασία οδηγεί στην αναγκαιότητα δικτύωσης των υπηρεσιών. Η δικτύωση χρησιμοποιείται με δύο διαφορετικούς τρόπους, είτε ως ουσιαστικό που αναφέρεται σε ένα φυσικό σύστημα διασυνδεδεμένων στοιχείων, όπως κόμβοι ηλεκτρονικών υπολογιστών και άνθρωποι που συνδέονται με ηλεκτρονικά μέσα, είτε ως το ρήμα δικτυώνω, που σημαίνει ότι φέρνω σε επαφή, εμάς, τα οράματα μας και τις γνώσεις μας, με άλλους για να αντιμετωπίσουμε συνολικά ένα θέμα. Ο όρος δικτύωση υπογραμμίζει την συνεχή φύση της ολοκλήρωσης ενός έργου, κατά την οποία οι άνθρωποι οι πόροι συμμετέχουν σε ομάδες εργασιών (Savage C. , 2000, σ. 109).

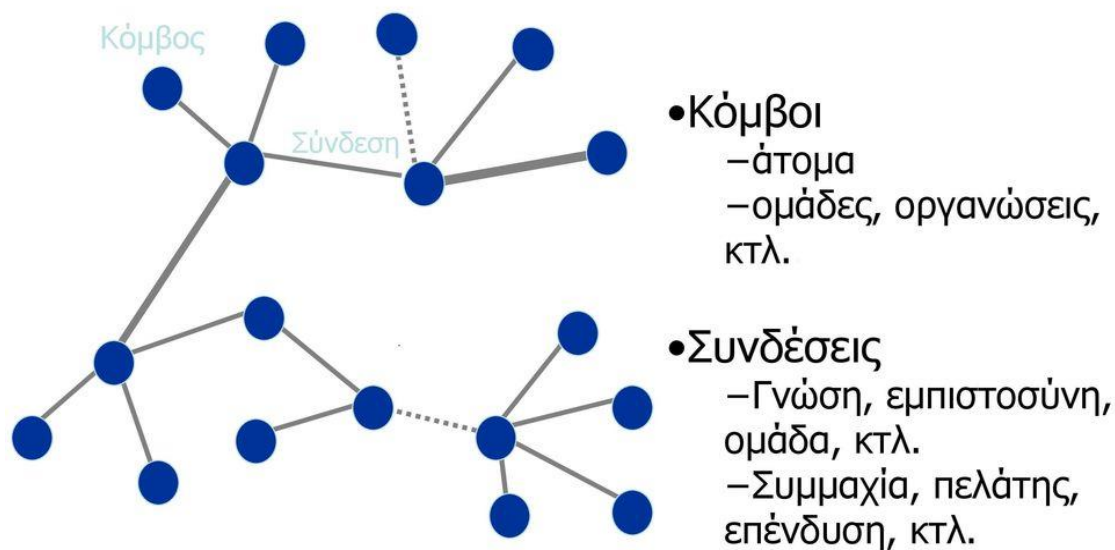
5.13. Ανάπτυξη στόχων και στρατηγικών

Ένα σαφές σύνολο στόχων θα καθορίσει τις συγκεκριμένες αλλαγές πολιτικής που στοχεύει στο δίκτυο. Οι στόχοι πρέπει να είναι **συγκεκριμένοι**, **εφικτοί** και

μετρήσιμοι και να χρησιμεύουν ως μέσο αξιολόγησης των δραστηριοτήτων του δικτύου. Τα μέλη του δικτύου πρέπει στη συνέχεια να εξετάσουν ποιες στρατηγικές θα τους επιτρέψουν καλύτερα να επιτύχουν τους στόχους τους. Οι στρατηγικές μπορεί να περιλαμβάνουν μια δημόσια εκπαιδευτική εκστρατεία, απευθύνονται σε έναν συγκεκριμένο ηγέτη για να αλλάξουν μια πολιτική ή να ασκούν πιέσεις στην κυβέρνηση για να περάσουν έναν νόμο. Ο προσδιορισμός των προτεινόμενων στρατηγικών και δραστηριοτήτων βοηθά τα μέλη του δικτύου να κατανεύμουν ευθύνες και να τονίζουν τις οργανώσεις και τις προσπάθειες που χρειάζονται πρόσθετη κατάρτιση, υποστήριξη ή πόρους.

Γράφημα 5: Τι είναι ένα δίκτυο;

Τι είναι ένα δίκτυο?

Ένα σύνολο διασυνδεδεμένων κόμβων

Γ.ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

14ο ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΕΦΑΡΜΟΓΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ & ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ 4.10.2008

Πηγή: <https://docplayer.gr/2230654-Koinonika-diktya-kai-epiheiriseis.html>

5.14. Μορφές Δικτύωσης

Ο Bradshaw όπως αναφέρεται από τον Ζαϊμάκη διακρίνει τρεις τύπους δικτύων συνεργασίας και συμμαχιών που μπορούν να αναπτυχθούν σε τοπικό επίπεδο: α) τη συνεργασία ανάμεσα σε διαφορετικούς οργανισμούς όπως πανεπιστήμια, κρατικές υπηρεσίες για την εξασφάλιση πηγών και τεχνογνωσίας για την εφαρμογή σύνθετων προγραμμάτων, β) την ανάπτυξη προγραμμάτων με

πολυδιάστατες λειτουργίες που προσπαθούν να καλύψουν ποικίλες ανάγκες, όπου μέσα από τον συντονισμό διαφορετικών υπηρεσιών(πχ υγείας, εκπαίδευσης, κοινωνικής φροντίδας) επιτυγχάνονται παρεμβάσεις σε πολλαπλά επίπεδα και γ) τη σύναψη στρατηγικών συμμαχιών(πχ κρατικές και τοπικές οργανώσεις, μη κυβερνητικές οργανώσεις, πρωτοβουλίες πολιτών) για την ανάπτυξη τοπικών αναπτυξιακών προγραμμάτων (Ζαϊμάκης Γ. , 2005).

Επίσης η επιτυχής δικτύωση βασίζεται και στο προσωπικό ενδιαφέρον και τις ατομικές δεξιότητες(skills) του επαγγελματία. Σύμφωνα με τους Whittington και Bell (Whittington, 2003), το να "δουλεύεις μαζί", να συνεργάζεσαι περιλαμβάνει πολλές δεξιότητες και θεμελιωμένες γνώσεις καθώς και επαγγελματίες που θα διαθέτουν αυτά τα εφόδια. Αυτές οι δεξιότητες περιλαμβάνουν:

- ✓ την χρήση /αξιοποίηση επίσημων και ανεπίσημων δικτύων
- ✓ την επικοινωνία
- ✓ διαφύλαξη του "απορρήτου"
- ✓ δημιουργία σχέσεων συνεργασίας
- ✓ διαπραγμάτευση συμφωνιών εργασίας με άλλους επαγγελματίες
- ✓ διάχυση πληροφοριών διεξαγωγή πολυδιάστατων συναντήσεων
- ✓ μεταφορά των πολιτικών ισότητας και δικαιοσύνης στις υπηρεσίες
- ✓ διαχείριση συγκρούσεων
- ✓ προσαρμογή στις αλλαγές
- ✓ ενδυνάμωση των ευάλωτων ομάδων και οργάνωση συμμαχιών

5.15. Ανατροφοδότηση

Η ανατροφοδότηση είναι πολύ σημαντική για τον αντίκτυπο των επιτευγμάτων (θετικό ή αρνητικό) στους συμμετέχοντες.. Αυτά τα στοιχεία δείχνουν ότι αν και η ανατροφοδότηση είναι μεταξύ των σημαντικότερων επιρροών, ο τύπος της ανατροφοδότησης και ο τρόπος με τον οποίο παρέχονται μπορεί να διαφέρουν. Τα στοιχεία αυτά μπορεί να είναι διορθωτικές πληροφορίες, εναλλακτική στρατηγική, διευκρινιστικές ιδέες, εναλλακτικές προτάσεις κτλ.

Η πιο εποικοδομητική ανατροφοδότηση είναι αυτή που παρέχεται με συγκεκριμένο τρόπο, προσφέρει λεπτομερή περιγραφή των αποτελεσμάτων μιας πράξης και σχετίζεται με συγκεκριμένους στόχους (Wiggins 1998:46).

Η ανατροφοδότηση είναι αποτελεσματική (effective feedback) όταν παρέχεται

σε σύντομο χρονικό διάστημα μετά την αξιολόγηση, η ανατροφοδότηση μπορεί να χρησιμοποιηθεί παντού, για τη διόρθωση μιας συμπεριφοράς και τη βελτίωση της απόδοσης. Ο στόχος κάθε ανατροφοδότησης είναι να προκαλέσει θετική αλλαγή στη συμπεριφορά του επαγγελματία/ ωφελούμενου και να οδηγήσει στην αύξηση των επιδόσεών του. Άρα, μια ανατροφοδότηση είναι αποτελεσματική και επιτυχημένη όταν οδηγεί τελικά στο επιθυμητό αποτέλεσμα.

Ορισμός: Ως συνεργασία θα μπορούσε να οριστεί η αλληλεπίδραση μεταξύ ατόμων ή ομάδων σε συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, για την επίτευξη ενός συγκεκριμένου σκοπού. Επίσης θα μπορούσε να ερμηνευτεί ως διεργασία που βασίζεται στην ενεργό συμμετοχή, την ανοιχτή και ισότιμη επικοινωνία, τη καλλιέργεια κλίματος εμπιστοσύνης, τη δράση και την ανταλλαγή γνώσεων και εμπειριών των εμπλεκόμενων μερών στοχεύοντας στην αλλαγή μιας κατάστασης (Πουλόπουλος & Τσιμπουκλή, 2016).

Ορισμός: Η δικτύωση μπορεί να οριστεί ως μια διεργασία δημιουργίας ή διατήρησης ομάδων με σκοπό την ανταλλαγή προϊόντων, αγαθών, γνώσεων ή υπηρεσιών μεταξύ των μελών τους. (Alter&Hage, 1993)

Ορισμός: Ανατροφοδότηση σημαίνει ανταπόκριση σε ένα συγκεκριμένο αίτημα ή γεγονός. Όλοι χρειαζόμαστε ανατροφοδότηση γιατί μαθαίνουμε και βελτιωνόμαστε μέσα από αυτήν. Η ανατροφοδότηση είναι αυτή που μας επιτρέπει να εκτιμήσουμε τις δυνάμεις μας και να τις χρησιμοποιήσουμε προς όφελός μας, να δούμε τι πρέπει να αλλάξουμε, να αποκτήσουμε κίνητρο, να βελτιώσουμε τις επιδόσεις μας, να γίνουμε πιο αποτελεσματικοί, να πετύχουμε τους στόχους μας.

Πολιτισμική Ενημερότητα

Η διαπολιτισμική ενημερότητα αναφέρεται στη ζωή, στους θεσμούς, στα πιστεύω και στις αξίες καθώς και στις καθημερινές δραστηριότητες και τα συναισθήματα που εκφράζονται όχι μόνο μέσω γλώσσας αλλά και με παραγλωσσικά στοιχεία, όπως είναι η ενδυμασία, οι χειρονομίες, η έκφραση του προσώπου, η στάση του σώματος και η κίνηση. Η πολιτισμική ενημερότητα περιλαμβάνει τρεις βασικές παραμέτρους.

1. Ενημερότητα σχετικά με τη συμπεριφορά του καθενός μας, όπως αυτή επηρεάζεται από την οικεία κουλτούρα-πολιτιστικά υπαγορευόμενη συμπεριφορά.

2. Ενημερότητα σχετικά με τη συμπεριφορά των άλλων, όπως προσδιορίζεται από τη δική τους κουλτούρα.

3. Ικανότητα να εξηγεί κανείς την αντίληψή του, θέση, στάση μέσα από τον οικείο πολιτισμό-ικανότητα να εξηγεί την προσωπική πολιτιστική άποψη.

Ο Shilley (1988)⁵⁶ παρέχει ένα πλαίσιο διευκόλυνσης της ανάπτυξης των ικανοτήτων της διαπολιτισμικής επικοινωνίας. Συνοψίζοντας επτά είναι οι στόχοι της εισαγωγής σε έναν πολιτισμό :

1. Να βοηθήσει στην κατανόηση πως όλοι οι άνθρωποι εξωτερικεύουν και εκφράζουν πολιτισμικά υπαγορευμένες συμπεριφορές.

2. Να βοηθήσει στην κατανόηση πως κοινωνικές παράμετροι όπως ηλικία, φύλο, κοινωνική τάξη και τόπος διαμονής, επηρεάζουν τους τρόπους με τους οποίους οι άνθρωποι μιλούν και συμπεριφέρονται.

3. Να βοηθήσει στη συνειδητοποίηση πως σε κοινές καταστάσεις μιας συγκεκριμένης κουλτούρας υπάρχει μια συμβατική συμπεριφορά.

4. Να βοηθήσει στην ανάπτυξη ευαισθησίας σχετικά με τα πολιτισμικά περιεχόμενα και τις σημασίες (connotation) λέξεων και φράσεων σε μια συγκεκριμένη γλώσσα.

5. Να βοηθήσει στην ανάπτυξη της ικανότητας των προσώπων να αξιολογούν και να αναπροσδιορίζουν γενικεύσεις σχετικά με μια συγκεκριμένη κουλτούρα με σκοπό την αποδοχή της.

6. Να βοηθήσει στην ανάπτυξη απαραίτητων ικανοτήτων των προσώπων ώστε να εντοπίζουν και να οργανώνουν πληροφορίες σχετικά με μια συγκεκριμένη κουλτούρα.

7. Να διεγείρει νοητικό ενδιαφέρον σχετικά με μία συγκεκριμένη κουλτούρα και να ενισχύσει ενσυναίσθηση για τα μέλη της. Να κάνει τε έκκληση στις φυσικές ανθρώπινες ευαισθησίες τους. Να τους ρωτάτε

8. πώς αισθάνονται ή πώς θα αισθάνονταν εάν...Μην εγκαταλείπετε εάν οι απόψεις τους μοιάζουν κακόβουλες ή απερίσκεπτες. Να τους δείχνε τε μια άλλη οπτική γωνία.

Seely, H.N. (1996). Teaching Culture. Lincolwood II.: National Textbook Company.Αναφ. στο: Tomalin, Barry & Susan Stempleski : Cultural Awareness . Oxford University Press , Oxford (3th) σελ.7.

9. Να αντιμετωπίζετε τους συμμετέχοντες ως ίσος προς ίσο, ο ένας απέναντι στον άλλον και ίσους προς εσάς. Μην αποκλείσετε συμμετέχοντες ή θεωρήσετε ότι ξέρετε τι μπορούν και τι δεν μπορούν να κάνουν. Οι άνθρωποι μπορούν να είναι απρόβλεπτοι!

Το Αναπτυξιακό Μοντέλο της Διαπολιτισμικής Ευαισθησίας (DMIS):

- Εξηγεί πώς οι άνθρωποι ή οι ομάδες τείνουν να σκέφτονται και να νιώθουν σχετικά με την πολιτισμική διαφορά

- Είναι η βάση για την αποτελεσματική καθοδήγηση και ανάπτυξη των ατόμων, ώστε να εργαστούν πιο αποτελεσματικά με ανθρώπους διαφορετικής πολιτισμικής προέλευσης Το μοντέλο DMIS δημιουργήθηκε από το Δρ. Milton Bennett. Τα στάδια σύμφωνα με τον Bennett είναι

- Άρνηση. Νιώθεις άνετα με το οικείο. Διαχωρίζεσαι από τους άλλους, οι οποίοι είναι διαφορετικοί.

- Άμυνα. Συνειδητοποίηση των άλλων πολιτισμών, αλλά με σχετικά ελλιπή κατανόησή τους και πιθανώς αρκετά ισχυρά αρνητικά συναισθήματα ή στερεότυπα σχετικά με ορισμένους από αυτούς.

- Αντιστροφή .Είναι το αντίθετο της Άμυνας. Το άτομο αισθάνεται ότι κάποια άλλη κουλτούρα είναι καλύτερη και έχει την τάση να εμφανίζει δυσπιστία για το δικό του πολιτισμό.

- Ελαχιστοποίηση. Οι άνθρωποι από άλλους πολιτισμούς είναι λίγο πολύ όπως κι εσύ, κάτω από την επιφάνεια. Έχουν διαφορετικά έθιμα και γιορτές . Συμπεριφέρεσαι στους άλλους όπως θα ήθελες να σου συμπεριφέρονται.

- Αποδοχή. Το να έχεις επίγνωση του δικού σου πολιτισμού, ο οποίος είναι ένας από τους πολλούς που υπάρχουν στον κόσμο. Έχεις ενδιαφέρον να γνωρίσεις και άλλους πολιτισμούς .

- Προσαρμογή. Το να αναγνωρίζεις την αξία του κάθε πολιτισμού και να συμπεριφέρεσαι και να δρας με πολιτισμικά κατάλληλους τρόπους.

- Ολοκλήρωση. Το να έχουν ενσωματωθεί, στην ταυτότητα και στην κοσμοθεωρία σου συμπεριφορές και νοοτροπίες με βάση την πολυπολιτισμικότητα και την αποδοχή άλλων πολιτισμών.

Τα τρία πρώτα στάδια θεωρούνται «εθνο-κεντρικά», στο ότι ο πολιτισμός κάποιου ατόμου θεωρείται ως ο μόνος πολιτισμός ή σε διαφορετικό βαθμό ο «καλύτερος» πολιτισμός. Τα τελευταία τρία στάδια θεωρούνται «εθνο-σχετικά» στο

ότι ο πολιτισμός κάποιου ατόμου θεωρείται ως ίσος ανάμεσα σε πολλούς άλλους πολιτισμούς. Τα εθνο-σχετικά στάδια χαρακτηρίζονται από μια θετική στάση για τις πολιτισμικές διαφορές. Τα στάδια αυτά είναι ενδεικτικά ενός ατόμου που τείνει να παίρνει αποφάσεις χωρίς περιορισμούς.

Το πλαίσιο της πολυπολιτισμικής πραγματικότητας είναι ένα λεπτό και σύνθετο κοινωνικό ζήτημα. Βασίζεται στην αμοιβαία αναγνώριση και αποδοχή των πολιτισμών σε μία κοινωνία και επιδιώκει την πολιτική και οικονομική ένταξη των πολιτισμικά διαφορετικών πληθυσμών. Με στόχο την διαμόρφωση ενός περιβάλλοντος που θα παρέχει ευκαιρίες για μεγαλύτερη πρόσβαση στα κοινωνικά αγαθά, στους πολιτικούς θεσμούς και στην εκπαίδευση, διατηρώντας παράλληλα την πολιτισμική ιδιαιτερότητα κάθε ομάδας. Ο στόχος είναι μια κοινωνία εκδημοκρατισμένη με πολιτικές που θα διασφαλίζουν τα ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα, ενισχύοντας τις ίσες ευκαιρίες και τον σεβασμό στην διαφορετικότητα (Ζαιμάκης και Καλλινικάκη, 2004)

5.16. Προσωπική Ανάπτυξη - Αυτοεικόνα - Αυτοαντίληψη

Ο άνθρωπος συχνά προσπαθεί να δώσει απάντηση στο ερώτημα «ποιος είμαι», με στόχο να γνωρίσει πλήρως τον εαυτό του. Η έννοια του εαυτού σχετίζεται με τις έννοιες της αυτοαντίληψης και της αυτογνωσίας. Ο τρόπος που αντιλαμβάνεται τον εαυτό του πηγάζει από τις αξίες, τα συναισθήματα, το γνωστικό του υπόβαθρο και έχει άμεση σχέση με τη συμπεριφορά του και την εξωτερικέυση του συναισθηματικού του κόσμου. Οι έννοιες αυτογνωσία και αυτοαντίληψη από μερικούς ερευνητές θεωρούνται ταυτόσημες ενώ από άλλους συμπληρωματικές.

Αυτογνωσία σημαίνει γνωριμία και επίγνωση των αντιδράσεων του εαυτού. Είναι η γνώση που έχει το άτομο για τη συμπεριφορά του, τις στάσεις, τις αξίες, τις πεποιθήσεις και τα συναισθήματά του.

Αυτοεικόνα είναι το τελικό αποτέλεσμα της σύνθεσης της αυτογνωσίας με την αυτοαντίληψη. Η αυτοεικόνα μας παίζει καθοριστικό ρόλο στις επιλογές μας, είτε είναι κοινωνικές είτε εκπαιδευτικές είτε επαγγελματικές.

Εδώ πρέπει να τονίσουμε ότι η αυτοαντίληψη (self - concept) είναι η γνωστική ή περιγραφική διάσταση της έννοιας του εαυτού (αυτοεικόνα - self-image), ενώ η αυτοεκτίμηση είναι η αξιολογική - συναισθηματική διάσταση (αυτοεκτίμηση - self-esteem) ή σφαιρική αυτοαξία - (global self - worth) (Φλουρής, 1989).

Σύμφωνα με τον Higgins (όπως αναφέρεται από τη Μακρή-Μπότσαρη, 2001), στο σύνολο των αυτοαντιλήψεων του ατόμου συνδυάζονται τρεις όψεις:

- Ο πραγματικός εαυτός (actual self), ο οποίος αντιπροσωπεύει τα χαρακτηριστικά και τις ιδιότητες που ο άνθρωπος αποδίδει στον εαυτό του
- Ο ιδανικός εαυτός (ideal self), ο οποίος αντιπροσωπεύει το είδος του ανθρώπου που κάποιος ελπίζει να γίνει ή που ιδανικά θα ήθελε να είναι
- Ο δεοντικός εαυτός (ought self), ο οποίος αντιπροσωπεύει τα χαρακτηριστικά και τις ιδιότητες που ο άνθρωπος θα «έπρεπε» να έχει.

Η έννοια του εαυτού παίζει σημαντικό ρόλο στην καθημερινή μας λειτουργία:

- Διατηρεί την εσωτερική μας συνοχή
- Καθορίζει τον τρόπο που ερμηνεύουμε τις εμπειρίες μας
- Μας δημιουργεί ένα σύνολο προσδοκιών και φιλοδοξιών

5.16.1. Αυτοεκτίμηση

Τα τελευταία 40 χρόνια, η έννοια της αυτοεκτίμησης έχει αναλάβει σημαντική θέση στον τομέα της κοινωνικής ψυχολογίας. Η αυτοεκτίμηση αναφέρεται γενικά στη συνολική θετική αξιολόγηση ενός ατόμου (Gecas 1982; Rosenberg 1990; Rosenberg et al. 1995). Αποτελείται από δύο ξεχωριστές διαστάσεις, ικανότητα και αξία (Gecas 1982; Gecas & Schwalbe 1983). Η διάσταση ικανότητας (αυτοεκτίμηση βάσει αποτελεσματικότητας) αναφέρεται στον βαθμό στον οποίο οι άνθρωποι βλέπουν τον εαυτό τους ως ικανό και αποτελεσματικό. Η διάσταση της αξίας (αυτοεκτίμηση με βάση την αξία) αναφέρεται στον βαθμό στον οποίο τα άτομα αισθάνονται ότι είναι άτομα αξίας.

Είναι σημαντικό να εστιάσουμε στον ζωτικό ρόλο που παίζει η αυτοεκτίμηση στη διαδικασία αυτο-επαλήθευσης εντός ομάδων. Σύμφωνα με τη θεωρία ταυτότητας, ο εαυτός αποτελείται από πολλαπλές ταυτότητες που αντικατοπτρίζουν τις διάφορες κοινωνικές θέσεις που ένα άτομο καταλαμβάνει στη μεγαλύτερη κοινωνική δομή. Οι έννοιες σε μια ταυτότητα αντικατοπτρίζουν την αντίληψη ενός ατόμου για τον εαυτό του ως κάτοχο αυτής της συγκεκριμένης θέσης ή «αυτο-ρόλος» (Stryker 1980). Η αυτο-επαλήθευση συμβαίνει όταν οι έννοιες στην κοινωνική κατάσταση ταιριάζουν ή επιβεβαιώνουν τις έννοιες σε μια ταυτότητα. Έτσι, όταν τα άτομα θεσπίζουν και επαληθεύουν μια ταυτότητα, παράγουν και αναπαράγουν ταυτόχρονα τις κοινωνικές δομικές ρυθμίσεις που είναι η αρχική πηγή αυτών των εννοιών. Υιοθετώντας μια

τέτοια θέση στην έρευνά μας, διατηρούμε την κεντρική εστίαση στο άτομο μέσα στην κοινωνική δομή που παραδοσιακά χαρακτήριζε τη δομική συμβολική αλληλεπίδραση (Stryker 1980).

5.16.2. Εσωτερική ανάπτυξη του/της συμβούλου

Για την αυτοαξιολόγηση δύο σημαντικών παραγόντων που σχετίζονται με την εσωτερική ανάπτυξη του/της Συμβούλου και με δεξιότητες βαθύτερες, θεωρούμε χρήσιμα και τα δύο ερωτηματολόγια που ακολουθούν (πίνακες 1 και 2). Η χρήση των ερωτηματολογίων αυτών μπορεί να συμβάλει στην προσπάθεια του/της συμβούλου για αυτεπίγνωση και προσωπική ανάπτυξη όπως και στην ανάπτυξη αντίστοιχων δεξιοτήτων. Καλύπτουν τους τομείς ενδοπροσωπική, διαπροσωπική ανάπτυξη.

Πίνακας 4: 1ος άξονας: Ενδοπροσωπική ανάπτυξη

1ος ΑΞΟΝΑΣ: ΕΝΔΟΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΝΑΙ ΟΧΙ

1. Κατανοώ και αποδέχομαι τον εαυτό μου όπως είναι;
2. Έχω συνειδητοποιήσει και χρησιμοποιώ τις προσωπικές δυνάμεις μου;
3. Έχω συνειδητοποιήσει σκοτεινά μου σημεία, φραγμούς και ευάλωτες πλευρές μου;
4. Έχω εντοπίσει προσωπικά μου στοιχεία πάνω στα οποία πρέπει να «δουλέψω» για να αναπτυχθώ;
5. Μπορώ να αντιμετωπίσω τα προσωπικά μου προβλήματα με συναισθηματική ωριμότητα;
6. Μπορώ να αναπτύξω την κατανόηση και την εκτίμηση του εαυτού μου;
7. Αποφεύγω την αυταρέσκεια και το ναρκισσισμό;
8. Έχω συμφιλιωθεί με την ιδέα του θανάτου μου;

Πηγή: Κοσμίδου-Hardy, 1997, ο. 298.

Πίνακας 5: 2ος άξονας: Διαπροσωπική ανάπτυξη

2ος ΑΞΟΝΑΣ: ΔΙΑΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΝΑΙ ΟΧΙ

1. Συνειδητοποιώ δεξιότητες τις οποίες έχω αναπτύξει και εκείνες που χρειάζεται να αναπτύξω στις διαπροσωπικές μου σχέσεις και στην επικοινωνία;
2. Αποκαλύπτω πτυχές του εαυτού μου στους άλλους με κατάλληλο τρόπο και στον κατάλληλο χρόνο;

3. Διευκολύνω την ανάπτυξη του εαυτού μου και των άλλων μέσα από την ενεργό συμμετοχή μου σε ομάδες που έχουν στόχο την προσωπική ανάπτυξη;
4. Αναπτύσσω ζεστές σχέσεις βοήθειας με άλλους ανθρώπους;
5. Σκέπτομαι κριτικά πάνω στις επιτυχίες και τις αποτυχίες μου και χρησιμοποιώ τη γνώση αυτή ως βάση για να θέτω στόχους για την περαιτέρω ανάπτυξη μου;
6. Αναπτύσσω την ικανότητα μου για ενεργό αυτοπαρατήρηση στις προσωπικές και επαγγελματικές μου σχέσεις;
7. Αγαπώ και αγαπιέμαι αρκετά;
8. Αντιμετωπίζω με επιτυχία την εξάρτηση, την ανεξαρτησία και την αλληλεξάρτηση;
9. Είμαι δυνατός/ή και ευάλωτος/η, αυστηρός/ή και τρυφερός/ή, ανάλογα με την περίπτωση;
10. Συνειδητοποιώ τις ανάγκες των άλλων για επικοινωνία, υποστήριξη, αλλά και πρόκληση, όταν αυτό χρειαστεί;

Πηγή: Κοσμίδου-Hardy, 1997, σ. 299.

Ερωτήσεις για σκέψη

1. Ποιες είναι οι βασικές έννοιες στις οποίες στηρίζεται η κοινωνική δικαιοσύνη
2. Γιατί η κοινότητα των Ρομά αντιμετωπίζεται με καχυποψία.
3. Ποια είναι τα πολυπολιτισμικά διλήμματα που αντιμετωπίζουν συχνότερα οι σύμβουλοι;
4. Το να είσαι διαφορετικός είναι ελάττωμα (π.χ., η διαφορά ως κατωτερότητα);
5. Τα άτομα από διαφορετικές ομάδες φιλοδοξούν να γίνουν όπως την επικρατούσα ομάδα;
6. Υπάρχουν διαφορές ανάμεσα στη δικτύωση και τη συνεργασία;
7. Ποιες είναι οι προϋποθέσεις για αποτελεσματική δικτύωση;
8. Κάντε ένα σενάριο, στο οποίο ο πρωταγωνιστής (μπορεί να είστε εσείς ο ίδιος ή κάποιος άλλος) έχει σχηματίσει μία αρνητική αυτοαντίληψη/αυτοεικόνα. Σκεφτείτε και παρουσιάστε σε έναν πίνακα ποια αναμένεται να είναι η αυτοεκτίμηση που έχει καθώς και με ποιον πιθανό τρόπο θα μπορούσε να αντιδράσει (συμπεριφορά που θα είχε).
9. Η έννοια του εαυτού με ποιες παραμέτρους σχετίζεται;
10. Η αντίληψη που έχουμε για τον εαυτό μας πως επηρεάζει τη συμπεριφορά μας και τις σχέσεις μας με τους άλλους;

Μελέτες Περίπτωσης

Η ιστορία της Α. Μ. Γεννήθηκε στην Ελλάδα. Ο πατέρας της κατάγεται από την Κένυα, ενώ η μητέρα της από τη Γερμανία. Γνωρίστηκαν κατά τη διάρκεια των σπουδών τους στην Ελλάδα, παντρεύτηκαν και εγκαταστάθηκαν σε πόλη της Β. Ελλάδας. Η Α. δεν έχει πάει ποτέ στην Κένυα και η Γερμανία είναι «τόσο κοντά και τόσο μακριά». Εξωτερικά μοιάζει με μια μέση Κενυάτισσα έφηβη. Το ταμπεραμέντο, οι συνήθειες και ο τρόπος ζωής της είναι ανάλογα με αυτά μιας μέσης Ελληνίδας έφηβης. Μιλάει ελληνικά και αγγλικά και κατανοεί απλές εκφράσεις στα γερμανικά και στη Swahili. Είναι χριστιανή (περίπου το 80% του πληθυσμού τόσο στη Γερμανία όσο και στην Κένυα ανήκει σε χριστιανικές ομολογίες), οι φίλοι της είναι όλοι Έλληνες και θέλει να σπουδάσει νομικά.

- Πιστεύετε ότι έτυχε ρατσιστικής συμπεριφοράς στο σχολείο;
- Πώς νομίζετε ότι της συμπεριφέρονται οι συμμαθητές της και πως οι καθηγητές στο σχολείο;
- Τι νομίζετε ότι προσδιορίζει την ετερότητά της; (Η εξωτερική της εμφάνιση, η γλώσσα, η πολιτισμική νοσηματοδότηση της κοινωνικής αλληλεπίδρασης, άλλα στοιχεία ή όλα αυτά μαζί;)

Αναφέρετε φορείς/υπηρεσίες κοινωνικής φροντίδας με τους οποίους θα μπορούσατε να συνεργαστείτε σε προγράμματα που αφορούν ευάλωτες κοινωνικές ομάδες (π.χ. άστεγους, εξαρτημένους, άτομα με αναπηρία κτλ.) σε τοπικό επίπεδο.

Ασκήσεις

1. Να αναφέρετε τα βασικά προβλήματα κοινωνικής ένταξης και ενσωμάτωσης μεταναστών-προσφύγων στην Ελλάδα σύμφωνα με την προσωπική σας άποψη και εμπειρία. Στη συνέχεια μπορείτε να εντοπίσετε ενδεχόμενες διαφορές ή κοινά χαρακτηριστικά στις απαντήσεις σας με κριτήρια το φύλο, τη χώρα προέλευσης κ.ά.
1. Αφού έχετε καταγράψει και εντοπίσει τα βασικά προβλήματα κοινωνικής ένταξης μπορείτε να προτείνετε λύσεις ή να παρουσιάσετε τις προσωπικές σας προτάσεις για τα προβλήματα αυτά.
2. Πώς πιστεύετε ότι μπορεί να καταπολεμηθεί ο ρατσισμός και η ξеноφοβία και ποια μέτρα θα θέλατε να λάβει η Ελληνική Πολιτεία και κατ' επέκταση η Ε.Ε;

3. Κατονομάστε εκείνες τις ομάδες στη κοινωνία οι οποίες πιστεύετε ότι είναι θύματα σοβαρών διακρίσεων. Έπειτα: (α) να εκθέσετε τις απόψεις σας για το λόγο ύπαρξης παρόμοιων διακρίσεων, και (β) να προτείνετε πρακτικούς τρόπους με τους οποίους πιστεύετε ότι οι διακρίσεις αυτές μπορούν να μειωθούν ή να εξαλειφθούν.
4. Υποθέστε ότι θα ξεκινήσει στη γειτονιά σας η λειτουργία ενός ξενώνα για ασυνόδευτους ανήλικους. Χωριστείτε σε δυο (2) ομάδες. Η μια ομάδα είναι οι κάτοικοι που δεν επιθυμούν να γίνει ο ξενώνας (αναπτύξτε τα επιχειρήματά σας). Η άλλη ομάδα είναι οι υπεύθυνοι του ξενώνα που προσπαθούν να πείσουν τους κατοίκους να δεχθούν το γεγονός ότι θα ανοίξει ξενώνας στη γειτονιά τους (αναπτύξτε τα επιχειρήματά σας).
6. Αναγνωρίστε περιστατικά στα οποία οι εξυπηρετούμενοι αντιμετωπίζονται άδικα με βάση χαρακτηριστικά όπως φυλή, εθνικότητα και σωματική αδυναμία και αναλάβετε δράση.
5. Γράψτε σε ένα χαρτί Α4 το όνομα μιας ομάδας, στην οποία ανήκετε (έθνος, κοινότητα, σύλλογος, οργανισμός, επάγγελμα, κλπ).
6. Καταγράψτε δέκα (10) από τα πιο σημαντικά χαρακτηριστικά που αισθάνεστε ότι έχετε κοινά με την ομάδα στην οποία ανήκετε. Τα χαρακτηριστικά αυτά μπορεί να αφορούν αξίες, στάσεις, συμπεριφορές ή οτιδήποτε άλλο.
7. Συζητήστε πώς αυτά τα χαρακτηριστικά με την ομάδα έχουν επηρεάσει τη συμπεριφορά σας και έχουν διαμορφώσει τη νοοτροπία και τη φιλοσοφία σας.
8. Αναφέρετε δυσκολίες στην επικοινωνία ανάμεσα σε ένα μετανάστη ασθενή και ένα γιατρό.
9. Αναφέρετε τα χαρακτηριστικά που θα πρέπει να διαθέτει ένας σύμβουλος με διαπολιτισμική ενσυναίσθηση.

Δραστηριότητες

1. Κάντε ένα σενάριο, στο οποίο ο πρωταγωνιστής (μπορεί να είστε εσείς ο ίδιος ή κάποιος άλλος) έχει σχηματίσει μία αρνητική αυτοαντίληψη/αυτοεικόνα. Σκεφτείτε και παρουσιάστε σε έναν πίνακα ποια αναμένεται να είναι η αυτοεκτίμηση που έχει καθώς και με ποιον πιθανό τρόπο θα μπορούσε να αντιδράσει (συμπεριφορά που θα είχε).

2. Θυμηθείτε οποιαδήποτε σχέση στην οποία εσείς ήσαστε ο αποδέκτης της βοήθειας (πχ. επίσκεψη σε κάποια υπηρεσία, επίσκεψη σε κάποιο σύμβουλο κτλ).Προσπαθήστε να αναγνωρίσετε και να καταγράψετε τα κύρια χαρακτηριστικά της συμπεριφοράς/στάσης του “βοηθού” που θεωρείτε “θετικά” (καλή παρέμβαση), καθώς επίσης και αυτά που αξιολογείτε ως “αρνητικά” (μη βοηθητική παρέμβαση).

Καταγράψτε επίσης τις συμπεριφορές του βοηθού” που αξιολογείτε ως βοηθητικές ή “μη βοηθητικές”. Πως αντιδράσατε εσείς στις συμπεριφορές αυτές;

Καταγράψτε αυτές τις συμπεριφορές στη παρακάτω λίστα και συζητήστε τις στην ομάδα.

Θετικές, βοηθητικές συμπεριφορές	Αρνητικές, μη βοηθητικές συμπεριφορές
1.	1.
2.	2.
3.	3.
4.	4.
5.	5.
6.	6.
7.	7.
8.	8.
9.	9.
10.	10.

3. "Τι πολιτιστικές συμβουλές θα δώσατε σε έναν αλλοδαπό που θα επισκεφθεί σύντομα τη χώρα σας για: επαφή με τα μάτια, επικοινωνία-συνομιλία, φυσική επαφή όταν μιλάτε σε άτομα, χιούμορ, ακρίβεια, σιωπή, διασκέδαση "

Δραστηριότητα ομαδικής εργασίας. Εργασία 2

Κατάσταση: Ένας φοιτητής πληροφορικής από τη Συρία καλείται στην Ελλάδα για να δώσει μια σειρά παρουσιάσεων σχετικά με μια επαναστατική εφαρμογή λογισμικού που έχει αναπτύξει. Θα παραδώσει αυτές τις παρουσιάσεις σε δύο εταιρείες και σε ένα δημόσιο σχολείο στην Αθήνα . Θα περάσει τρεις εβδομάδες στην Αθήνα .

1) Απαντήστε στις ερωτήσεις: Πρέπει να μάθει λεπτομέρειες σχετικά με την ελληνική κουλτούρα προκειμένου να αποφευχθεί η προσβολή των Ελλήνων ή η αποφυγή ενοχλητικών καταστάσεων; Εάν εργάζεστε ή έρχεστε σε επαφή με ανθρώπους διαφορετικών πολιτισμών, είναι σημαντικό να γνωρίζετε λεπτομέρειες σχετικά με τον πολιτισμό τους προκειμένου να δημιουργήσετε μια επαγγελματική σχέση; Διευρύνετε τις απόψεις σας.

2) Ελάτε με τουλάχιστον πέντε προτάσεις υπό όρους για κάθε παρακάτω μοτίβο: Υπό όρους 1: Εάν αυτός (+ παρουσιάζει απλό), αυτός (+ το μέλλον)
 π.χ. Εάν μαθαίνει / προετοιμάζει / δείχνει, θα αποφύγει / καταλάβει Υπό όρους 2: Εάν αυτός (+ παρελθόν απλός) , αυτός (+ θα + άπειρος)
 π.χ. Αν ήξερε / κοίταξε, θα συμπεριφερόταν / καταλάβαινε

Βιβλιογραφία**Ξενόγλωσση βιβλιογραφία**

- Abo-Hilal M. & Hoogstad M. (2013). Syrian mental health professionals as refugees in Jordan: Establishing mental health services for fellow refugees. *Intervention*, Vol 11 (No1), 89– 93. Ανακτήθηκε από https://www.interventionjournal.com/sites/default/files/Syrian_mental_health_professionals_as_refugees_in.8.pdf
- Adorno, T., Brunswik, E., Levinson, D., & Sanford, R. (1950). *The authoritarian personality*. NY: Harper and Brothers.
- Ajzen, I. (1988). *Attitudes, personality and behavior*. London: Open University Press.
- Alba, R. & Nee, V. (2011). *Θεωρία της αφομοίωσης, παλιά και νέα*. Στο Λ. Βεντούρα (Επιμ.), *Μετανάστευση και κοινωνικά σύνορα. Διαδικασίες αφομοίωσης, ενσωμάτωσης ή αποκλεισμού* (σ.σ. 63-146). Αθήνα: Νήσος
- Albee, G. (1981). Politics, power, prevention and social change. Prevention through political action and social change. J. Joffe, G. Albee (eds). Hanover and London: University Press of New England.
- Albee, G. W. (2000a). The Boulder model's fatal flaw. *American Psychologist*, 55, 247-248.
- Albee, G. W. (2000b). Commentary on prevention and counseling psychology. *The Counseling Psychologist*, 28, 845-853.
- Allport, G. (1954). *The nature of prejudice*. Reading: Addison-Wesley.
- Alter, C., & Hage, J. (1993). *Organizations Working Together*. London: Sage
- American Psychiatric Association (2013). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders: Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, Fifth Edition*. Arlington, VA: American Psychiatric Association. doi: 10.1176/appi.books.9780890425596
- Anagnostopoulos, D.C., Triantafyllou, K., Xylouris, G., Bakatsellos J. & Giannakopoulos (2016). Migration mental health issues in Europe: the case of Greece. *European Society for Child and Adolescent Psychiatry*, 25, 119–122. doi: 10.1007/s00787-015-0806-1
- Anderson, T. (1999). Specifying non-'specifics' in therapists: The effect of facilitative

- interpersonal skills in outcome and alliance formation, Paper presented at the 30th annual meeting of the International Society for Psychotherapy Research, Braga, Portugal.
- Antonopoulou Ch. (2018). Unaccompanied refugee children in Greece: Assessments, trauma, sexual exploitation and the shattering of identity. In: Walker L., Gavia G., Gopal K. (eds), Handbook of Sex Trafficking (pp 93-96). Switzerland: Springer, Cham. doi: 10.1007/978-3-319-73621-1_10
- Apfelbaum, E. (1999). Relations of domination and movements for liberation: An analysis of power between groups. *Feminism and Psychology*, 9, 267-272.
- Arredondo, P. (1998). Integrating multicultural counseling competencies and universal helping conditions in culture-specific contexts. *The Counseling Psychologist*, 26, 592-601.
- Arredondo, P. (1999). Multicultural counseling competencies as tools to address oppression and racism. *Journal of Counseling & Development*, 77, 102-108.
- Arredondo, P., Toporek, R., Brown, S. P., Jones, J., Locke, D., Sanchez, J., et al. (1996). Operationalization of the multicultural counseling competencies. *Journal of Multicultural Counseling and Development*, 24, 42-78.
- Arredondo-Dowd, P. M., & Gonzales, J. (1980) Preparing culturally effective counsellors, *The Personnel and Guidance Journal*, 58, 657-662
- Arredondo-Dowd, P., & Gawelek, M. (Eds.). (1982), *Human rights training manual*, Boston, MA: Association for Counsellor Education and Supervision
- Asch, A. (1986). Will populism empower the disabled? *Social Policy*. 16(3), 12-18.
- Atkinson, D. R., Thompson, C. E., & Grant, S. K. (1993). A three-dimensional model for counseling racial/ethnic minorities. *The Counseling Psychologist*, 21, 257-277.
- Atkinson, D., Morten, G., & Sue, D. W. (1989) *Counselling American minorities: A cross-cultural perspective*, Dubuque, IA: Brown
- Atkinson, D., Morten, G., & Sue, D. W. (in press) *Counselling American minorities: A cross-cultural perspective*, Dubuque, IA: Brown
- Axelson, J. A. (1999) *Counselling and development in a multicultural society* (3rd ed.) Pacific Grove, CA: Brooks/Cole
- Bagley, Chr.. Πολυπολιτισμικότητα, Τάξη και Ιδεολογία: Μια Σύγκριση Ευρώπης-Καναδά, στο Modgill. Αναφερόμενο στο Ζωγράφου, Ανδρέας. Διαπολιτισμική Αγωγή στην Ευρώπη και την Ελλάδα. Αθήνα: Τυπωθήτω,

- 2003.
- Baker, W. (2011). Intercultural awareness: modelling an understanding of cultures in intercultural communication through English as a lingua franca. *Language and Intercultural Communication*, 11(3), σσ. 197-214.
- Baldwin, J., Means Coleman, R., González, A. and Shenoy-Packer, S. (2014). *Intercultural Communication for Everyday Life*. Chichester: Wiley, 124-125.
- Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action*. New Jersey: Prentice Hall, Inc.
- Baratz, S., & Baratz, T. (1970) Early childhood intervention: The social sciences base of institutional racism, *Harvard Educational Review*, 40, 29-50
- Barrett-Lennard, G. (1962). Dimensions of therapist response as causal factors in therapeutic change, *Psychological Monographs*, 76, 43. Beutler, L. E., Johnson, D. T., Neville, C. W., & Workman, S. N. (1972) "Accurate empathy" and the AB dichotomy. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 38, 372-375.
- Barrett-Lennard, G. (1981) .The empathy cycle: Refinement of a nuclear concept, *Journal of Counseling Psychology*, 28, 91-100.
- Beauchamp, T. L., & Childress, J. F. (1994) *Principles of biomedical ethics* (4th ed.), Oxford, England: University Press
- Bell, L. A. (1997). Theoretical foundations for social justice education. In M. Adams, L. A. Bell, &
- Bellah, R. Madsen, R., Sullivan, W., Swidler, A., & Tipton, S. (1985). *Habits of the Heart*. New York: Harper and Row.
- Bennet, J.M. (2002). *NAFSA Trainer Corps Presentation Handout*. San Antonio, Texas.
- Bennett, M.J. (1993). Towards ethno relativism: A developmental model of intercultural sensitivity. In R.M. Paige (Ed.), *Education for the intercultural experience* (pp.21-71). Yarmouth: ME: Intercultural Press.
- Benshoff, J. J., & Janikowski, T. P. (2000). *The rehabilitation model of substance abuse counselling*, Belmont, CA: Brooks/Cole Casas, M., Ponterotto, J. G., & Gutierrez
- Berger, P., & Luckman, T. (2003). *Η κοινωνική κατασκευή της πραγματικότητας*. Αθήνα: Νήσος.
- Bernal, M. E., & Padilla, A. M. (1982) Status of minority curricula and training in

- clinical psychology, *American Psychologist*, 37, 780-787
- Berry, J. (1997). Immigration, acculturation, and adaptation. *Applied Psychology: An International Review*, 46(1), σσ. 5-34.
- Bohart & L. S. Greenberg (Eds.). *Empathy reconsidered: New directions in psychotherapy* (pp. 419-450). Washington, DC: American Psychological Association.
- Bohart, A. C., & Greenberg, L. S. (1997). Empathy: Where are we and where do we go from here? In A. C.
- Bohart, A. C., & Tallman, K. (1999). *How clients make therapy work: The process of active self-healing*. Washington, DC: American Psychological Association.
- Braudel, F. (2010). *Η γραμματική των πολιτισμών*. Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τράπεζας.
- Bremner, J., Crawford, N., Mairs, B., & Minsky, E. (1988). *Action on health barriers: Health promotion with low income women*. Toronto: Opportunities for Advancement.
- Brodley, B. T., & Brody, A. F. (1990, August). Understanding client-centered therapy through interviews conducted by Carl Rogers. Paper presented at the annual conference
- Brown, L. S. (1997). The private practice of subversion: Psychology as tikkun olam. *American Psychologist*, 52, 449-462.
- Brubaker, R. (2011). Η επιστροφή της αφομοίωσης; Αλλάζοντας προσεγγίσεις για τη μετανάστευση και τα παρεπόμενά της στη Γαλλία, τη Γερμανία και τις Ηνωμένες Πολιτείες. Στο Λ. Βεντούρα (Επιμ.), *Μετανάστευση και κοινωνικά σύνορα. Διαδικασίες αφομοίωσης, ενσωμάτωσης ή αποκλεισμού* (σ.σ. 147-176). Αθήνα: Νήσος
- Bruce, S., & Yearley, S. (2006). *The SAGE Dictionary of Sociology*. London: Sage.
- Buchanan, A., & Kallinikaki, T. (2018). Meeting the needs of unaccompanied children in Greece. *International Social Work*, 63(2), 206–219. doi: 10.1177/0020872818798007
- Buckley, M. J. (1998). *The Catholic University as promise and project: Reflections in a Jesuit idiom*. Washington, DC: Georgetown University Press.
- Bulhan, H. A. (1985). *Frantz Fanon and the psychology of oppression*. New York: Plenum.
- Burns, D. D., & Nolen-Hoeksema, S. (1992). *Therapeutic empathy and recovery from*

- depression in cognitivebehavioral therapy: A structural equation model. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 60, 441-449.
- Byram, M., Nichols, A. & Stevens, D. (2001). *Developing Intercultural Competence in Practice*. Clevedon: Multilingual Matters LTD
- Carney, C. G., & Kahn, K. B. (1984) Building competencies for effective cross-cultural counselling: A developmental view, *The Counseling Psychologist*, 12, 111-119
- Casas, J. M. (1982) Counselling psychology in the marketplace: The status of ethnic minorities, *The Counselling Psychologist*, 37, 780-787
- Casas, J. M. (1985) A reflection on the status of racial/ethnic minority research, *The Counselling Psychologist*, 23, 581-598
- Casas, J. M., Ponterotto, J. G., & Gutierrez, J. M. (1986) An ethical indictment of counselling research and training: The cross-cultural perspective, *Journal of Counselling and Development*, 64, 347-349
- Cayleff, S. E. (1986) Ethical issues in counselling gender, race, and culturally distinct groups, *Journal of Counselling and Development*, 64, 345-347
- Celikaksoy, A. & Wadensjo, E., (2016). Mapping experiences and research about unaccompanied refugee minors in Sweden and other countries. IZA Discussion Paper Series (No. 10143), 2-42. Αναρτήθηκε από <https://ssrn.com/abstract=2826977>
- Chafetz, M. E., Blane, H. T., Abram, H. S., Golner, J., Lacy, E., McCouRT, W. F., Clark, E., & Myers, W. (1962). Establishing treatment relations with alcoholics. *Journal of Nervous and Mental Disease*, 134, 395-409.
- Cham: Palgrave Macmillan. doi: doi.org/10.1007/978-3-319-94749-5 Greek Council for Refugees, 2018. Country Report: Greece 9 (2018 Update). Ανακτήθηκε από http://www.asylumineurope.org/sites/default/files/reportdownload/aida_gr_2018update.pdf
- Checkoway, B., & Norsman, A. (1986). Empowering citizens with disabilities. *Community Development Journal*, 21(4), 270-277.
- Chemnitz: CEASEVAL Research on the Common European Asylum System. Ανακτήθηκε από http://ceaseval.eu/publications/WP3_Greece.pdf EASO (2018).
- Cochran, M. (1986). The parental empowerment process: Building on family

- strengths. In J. Harris (Ed.), *Child psychology in action: Linking research and practice* (pp. 12-33). Brookline, MA: Croon Helm Publishers.
- Collins, T., M. (2017). A child's right to participate: Implications for international child protection. *The International Journal of Human Rights*, 21 (1), 14-46. doi: 10.1080/13642987.2016.1248122
- Constantine, M. G., & Ladany, N. (2000). Self-report multicultural counseling competence scales: Their relation to social desirability attitudes and multicultural case conceptualization ability. *Journal of Counseling Psychology*, 47, 155-164.
- Cornell Empowerment Group. (1989, October). Empowerment and family support. *Networking Bulletin*, 1(1)2.
- Corvin, S., & Wiggins, F. (1989) An antiracism training model for White professionals, *Journal of Multicultural Counseling and Development*, 17, 105-114
- Cottone, R. R. (2001) A social constructivism model of ethical decision making in counselling, *Journal of Counseling and Development*, 79, 39-45
- Cottone, R. R., & Claus, R. E. (2000). Ethical decision-making models: A review of literature. *Journal of Counseling and Development*, 78, 275-283
- Counts, G. S. (1978). *Dare the schools build a new social order?* Carbondale: Southern Illinois University Press.
- Cuche, D. (2001). *Η έννοια της κουλτούρας στις κοινωνικές επιστήμες*. Αθήνα: Τυπωθήτω - Γιώργος Δαρδανός.
- D'Andrea, M., & Daniels, J. (1999). Exploring the psychology of White racism through naturalistic inquiry. *Journal of Counseling and Development*, 77, 93-101.
- de Boer, M. (1992). *Women and Empowerment*. Master thesis, School of Social Work, Wilfrid Laurier University, Waterloo.
- De Gobineau, A. (1915). *The inequality of human races*. London: Wiley Heinemann.
- De Graeve K. & Bex C., (2017). Caringscapes and belonging: an intersectional analysis of care relationships of unaccompanied minors in Belgium. *Children's Geographies*, 15 (1), 80– 92. doi: 10.1080/14733285.2016.1254727
- Derluyn I. (2018). A critical analysis of the creation of separated care structures for unaccompanied refugee minors. *Children and Youth Services Review*, 92, 22-29. doi: 10.1016/j.childyouth.2018.03.047

- Devi S. (2016). Unaccompanied migrant children at risk across Europe. *The Lancet*, 387 (10038), 2590. doi: 10.1016/S0140-6736(16)30891-1.
- Dewey, J. (1916). *Democracy and education*. New York: Macmillan.
- Dimitriadi A. & Sarantaki A. M., (2019). National report on the governance of the asylum reception system in Greece (Report No. 20).
- Dunst, C., Trivette, C.M. & Deal, A.G. (1988). *Enabling and empowering families: Principles and guidelines for practice*. Cambridge, Mass: Brookline Books.
- Dunst, C.J. (1991). *Family support principles: Checklists for program builders and practitioners*. Family systems intervention monograph, 2(5), Morganton, N.C.: Family Infant and Preschool Program, Western Carolina Center.
- EASO Guidance on reception conditions for unaccompanied children: operational standards and indicators. Luxembourg: Publications Office of the European Union. doi: 10.2847/57127 EΚΚΑ (2019, 15 Δεκεμβρίου). Ανακτήθηκε από http://www.ekka.org.gr/images/GR_EKKA_Dashboard_15-12-2019.pdf
- Edelman, M. (1977). *Political language: Words that succeed and policies that fail*. New York: Academic Press, 1977.
- Educational Sector Working Group (2020a). Access to formal education for refugee and migrant children in Greece - January 2020. <https://www.unicef.org/eca/media/12271/file>; Educational Sector Working Group (2020b). Access to formal education for refugee and migrant children residing in urban accommodation (apartments, shelters and hotels for UAC) - January 2020 <https://www.unicef.org/eca/media/12266/file>
- Eisenberg N. and Lennon R. (1983). Sex differences in empathy and related capacities. *Psychol. Bull.* 94, 100-131.
- Eisenberg N. and Miller P. A. (1987) .The relation of empathy to prosocial and related behaviors. *Psychol. Bull.* 101,91-119.
- Elliott , R. (2001). Research on the effectiveness of humanistic therapies: A meta-analysis. In D. Cain & J. Seeman(Eds.), *Handbook of research and practice in humanisticpsychotherapy* (pp. 57-82). Washington, DC: American Psychological Association.
- Elliott, R., Filipovich, H., Harriolan, L., Gaynor, J.,Reimschuessel, C., & Zapadka, J. K. (1982) . Measuring response empathy: The development of a multi-component rating scale. *Journal of Counseling Psychology*, 29, 379-387.
- Epp, J.(1986). *Achieving health for all: A framework for health promotion*. Ottawa:

- Minister of Supply and Services.
- Epstein, S. (1986). The development of an inventory of constructive thinking. Unpublished manuscript.
- Epstein, S., & Feist, G.J. (1988). Relation between self- and other-acceptance and its moderation by identification. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54, 309-315.
- Estoura D. & Roberto S. (2019). The RAISE Model: Psychosocial intervention in residential care for refugee unaccompanied minors. *Residential Treatment for Children & Youth*, 36 (2), 102-117. doi: 10.1080/0886571X.2018.1560715
- EU Integration Practices: <https://ec.europa.eu/migrant-integration/integration-practices>
- European Commission (EC) (2015). A European Agenda on Migration, Brussels, EC https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/background-information/docs/communication_on_the_european_agenda_on_migration_el.pdf
- European Council on Refugees and Exiles (2017). The concept of vulnerability in European asylum procedures. Ανακτήθηκε από <https://www.refworld.org/docid/59d227154.html>
- European Migration Network (2020). How do EU member states treat cases of missing unaccompanied minors? Ανακτήθηκε από https://ec.europa.eu/homeaffairs/sites/homeaffairs/files/inform_missing_uam_final_15042020_0.pdf
- European Union Agency for Fundamental Rights, Integration for young refugees in the EU: good practices and challenges, 19 November 2019, <https://fra.europa.eu/en/publication/2019/integration-young-refugees-eu-good-practices-and-challenges>
- Eysenck, H.J. (1982). *Personality, genetics, and behavior*. New York: Praeger.
- Eysenck, H.J. (1986). The theory of intelligence and the psychophysiology of cognition. *Advances in the Psychology of Human Intelligence*, 3, 1-34.
- Fals-Borda, O. (1985). *Challenge of social change*. Beverly Hills, CA: Sage.
- Fantini, A. (2012). Language: An essential component of intercultural communicative competence, in Jackson, J. (ed.) *The Routledge Handbook of Language and Intercultural Communication* Oxon: Routledge, 263-278.

- Ferrara P., Corsello G., Sbordone A., Nigri L., Caporale O., Ehrich J., & Pettoello-Mantovani M. (2016). The “Invisible Children”: Uncertain future of unaccompanied minor migrants in Europe. *The Journal of Pediatrics*, 169, 332-333. doi: 10.1016/j.jpeds.2015.10.060
- Fotopoulos, S., Kaimaklioti, M. (2016). Media discourse on the refugee crisis: on what have the Greek, German and British press focused?. *European View* 15, 265–279. doi: 10.1007/s12290-016-0407-5
- Foucault, M. (1984). *The Foucault Reader*. P. Rabinow (Ed.). New York: Pantheon Books.
- Fouskas, T. (2017). “EU societies divided in unity? The changing influx of asylum seekers in 2014-2016 in Greece and the EU Member States’ societies disunity due to the impact of the migration and refugee crisis”, *European Politeia*, 5(1-2):123-169.
- Fouskas, T. (2019). “Unravelling solidarity and hostility: Mobilizations concerning migrants, asylum seekers and refugees in anti-migrant times in Greece”, in Rea, A., Martiniello, M., De Cuyper, P. Meuleman, B. and Mazzola, A. (Eds.), *The refugee reception crisis in anti-immigrant times. Polarization of the public opinion, local mobilizations and reception practices in Europe*. Brussels: ULB Press, pp.121-143.
- Fouskas, T., Hatzopoulos, V., Chtouris, S., Grigoriou, P., Karabelias, G., de Maio, A. and Mine, F. (2019). (Member) States' Approaches to Unaccompanied Minors Following Status Determination. Athens: European Public Law Organization (EPLO)/ Hellenic Ministry for Migration Policy/European Commission/European Migration Network. <http://emn.immigration.gov.gr/en/repository/send/27-2017/52-4rd-focused-study-2017-el-member-states-approaches-to-unaccompanied-minors-following-status-determination>
- Fouskas, T., Hatzopoulos, V., Grigoriou, P., Karabelias, G., de Maio, A., Mine, F., Tsigka, V., Chalkidi, A. and Voulgari, D. (2019). Annual Report 2018 on Migration and Asylum in Greece: National Report: Part 2 and Statistics Annex. Athens: European Public Law Organization (EPLO)/Hellenic Ministry for Migration Policy/European Commission/European Migration Network. https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/12_greece_arm_part2_2018_en.pdf

- Fouskas, T., Martiniello, M., Koulierakis, G., Economou, C. De Maio, A and Mine, F. (2020). Annual Report 2019 on Migration and Asylum in Greece: National Report: Part 2 and Statistics Annex. Athens: European Public Law Organization (EPLLO)/ Hellenic Ministry for Migration and Asylum/European Commission/European Migration Network. (in English and in Greek) https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/greece_arm2019_part2_final_en.pdf
- Fouskas, T. and Tsevrenis, V. (Eds.) (2014). Contemporary immigration in Greece: A sourcebook Athens: European Public Law Organization (EPLLO) Publications.
- Freire, P. (1990). Pedagogy of the oppressed. New York: Continuum.
- Fuertes, J. N., Bartolomeo, M., & Nichols, C. M. (2001). Future research directions in the study of counselor multicultural competency. *Journal of Multicultural Counseling and Development*, 29, 3-12.
- Fukuyama, M. A. (1990) Taking a universal approach to multicultural counselling, *Counselor Education and Supervision*, 30, 6-17.
- Furnham, A., & Bochner, S. (1982). Social difficulty in a foreign culture: an empirical analysis of culture shock. Στο S. Bochner (Επιμ.), *Cultures in contact* (σσ. 161-198). Oxford: Oxford University Press.
- Galbraith, J.K. (1983). *The anatomy of power*. Boston: Houghton Mifflin.^[1]_[SEP]
- Galper, J. (1975). *The politics of social services*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall, Inc.^[1]_[SEP]
- Gecas, Viktor, and Michael L. Schwalbe. 1983. "Beyond the Looking-glass Self: Social Structure and Efficacy-Based Self-Esteem." *Social Psychology Quarterly* 46:77–88.
- Gecas, Viktor. 1982. "The Self-Concept." *Annual Review of Sociology* 8:1–33.
- Giannopoulou C. & Gill N. (2019). Asylum procedures in Greece: The case of unaccompanied asylum seeking minors. In: Gill N. & Good. (eds), *Asylum Determination in Europe Ethnographic Perspectives* (pp. 119-130).
- Giddens, A. (2002). *Κοινωνιολογία*. Αθήνα: Gutenberg.
- Glouberman, D. (1989). *Life choices and life changes through imagework: The art of developing personal vision*. London: Unwin Paperbacks.^[1]_[SEP]
- Goffman, E. (1967). *Interaction ritual: Essays on face- to-face behavior*. Garden City, NY: Doubleday.
- Goldenberg, I. (1978). *Oppression and social intervention: Essays on the*

- humancondition and the problems of change. Chicago, Ill: Nelson-Hall.^[1]
- Goldin, I., Cameron, G., & Balarajan, M. (2013). Αυτοί δεν είναι σαν εμάς. Το παρελθόν και το μέλλον της μετανάστευσης. (Ε. Αστερίου, Μεταφρ.) Ηράκλειο Κρήτης: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.
- Goleman, G. (1995) Emotional intelligence ,New York, Bantam
- Goleman, G. (1998) Working with emotional intelligence ,New York, Bantam
- Goodman, D. (2001). Promoting diversity and social justice: Educating people from privileged groups. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Greenbero, L. A., Rice, C., & Elliott, R. (1993),.Faciliating emotional change: The moment-by-moment process, New York: Guilford.
- Greenbero, L. S., & Elliott, R. (1997). Varieties of empathic responding. In A. C. Bohart & L. S. Greenberg(Eds.), Empathy reconsidered: New directions in psychotherapy (pp. 167-186). Washington, DC: American Psychological Association.
- Greenbero, L. S., & Paivio, S. C. (1997). Working withemotions in psychotherapy. New York: Guilford.
- Gregor Noll, (2016). Junk science? Four arguments against the radiological age assessment of unaccompanied minors seeking asylum. International Journal of Refugee Law, 28 (2), 234–250. doi: /10.1093/ijrl/eew020
- Griffin, P. (Eds.), Teaching for diversity and social justice: A sourcebook (pp. 3-15). New York: Routledge.
- Guba, E. & Lincoln, Y. (1989). Fourth generation evaluation. Newberry Park, Calif:Sage Publications.^[1]
- Gurman, A. S. (1977). The patient's perception of te therapeutic relationship. In A. S. Gurman & A. M. Razin (Eds.), Effective psychotherapy: A handbook of research (pp. 503-543), New York: Pergamon.
- Gutiérrez, Lorraine et al. (eds.): Empowerment in Social Work Practice. A Sourcebook, Pacific Grove et al. 1998.
- Hall, E. (1976). Beyond culture. New York: Doubleday.
- Hartnett, D. (2001). The history of justice. Paper presented at the Social Justice Forum, Loyola University, Chicago.
- Haslett, B. (2017). Transforming conflict through communication, in Dai, X. and Chen, G. (2017). Conflict management and intercultural communication: The art of intercultural harmony. London: Routledge, 115-117.

- Hatzopoulos, V., Fouskas, T., Grigoriou, P., Karabelias, G., Kazanas, K., Mine, F., de Maio, A., Novak, C. and Pechlidi, G. (2017). The Changing Influx of Asylum Seekers in 2014-2016: Member State Responses. Athens: European Public Law Organization (EPLO)/Hellenic Ministry for Migration Policy/European Commission/European Migration Network (EMN).
<http://emn.immigration.gov.gr/en/repository/send/27-2017/50-3rd-focused-study-2017-el-changing-influx-of-asylum-seekers-2014-2016>
- Hebebrand, J., Anagnostopoulos, D., Eliez, S., Linse, H., Pejovic-Milovancevic, M., Klasen., H. (2016). A first assessment of the needs of young refugees arriving in Europe: What mental health professionals need to know. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 25, 1-6. doi: <https://doi.org/10.1007/s00787-015-0807-0>
- Heilemann S. (2017). The accommodation and care system for unaccompanied minors in Austria. *Social Work & Society*, 15 (1). Ανακτήθηκε από <https://www.socwork.net/sws/article/view/494/1009>
- Hellenic Police (HP), Irregular Migration-Statistics, Athens, HP
<https://bit.ly/2KNh5sg>
- Hellenic Statistical Authority (ELSTAT) (2014). 2011 Census, Athens, ELSTAT
<https://bit.ly/2JmA0yw>
- Heller, A. (1987). *Beyond justice*. New York: Basic Books.
- Helms, J. (1990) *White identity development*, New York: Greenwood Press
- Helms, J., & Cook, D. A. (1999). *Using race and culture in counseling and psychotherapy: Theory and process*. Boston: Allyn & Bacon.
- Herz M. & Lalander, P. (2019). An abstract and nameless, but powerful, bystander – ‘unaccompanied children’ talking about their social workers in Sweden. *Nordic Social Work Research*, 9 (1), 18-28. doi: 10.1080/2156857X.2018.1457558
- Herz M. & Lalander P., (2017). Being alone or becoming lonely? The complexity of portraying ‘unaccompanied children’ as being alone in Sweden. *Journal of Youth Studies*, 20 (8), 1062-1076. doi: 10.1080/13676261.2017.1306037
- Hillerbrand, E. (1987) Philosophical tensions influencing psychology and social action. *American Psychologist*, 42, 111-118
- Hills, H. I., & Strozier, A. L. (in press) Multicultural training in APA approved counseling psychology programs: A survey, *Professional Psychology*

- Hoffman ML (2000). Empathy and moral development:
- Hoffman, L., & al., (2007). The role of communication in public opinion processes: understanding the impacts of intrapersonal, media and social filters. *International Journal of Public Opinion Research*, 19(3), pp.288-312.
- Hogan R. (1969). Development of an empathy scale. *J. Consulr. clin. Ps.vchol.* 33, 307-316.
- hooks, b. (1994). *Teaching to transgress: Education as the practice of freedom*. New York: Routledge.
- Horgan, D. and Ní Raghallaigh, M. (2017). The social care needs of unaccompanied minors: the Irish experience. *European Journal of Social Work*, 33, 1-12. doi:10.1080/13691457.2017.1357018
- Horvath, A. O., & Symonds, B. D. (1991), Relation between working alliance and outcome in psychotherapy: Ameta-analysis. *Journal of Counseling Psychology*, 38,139-149.
- Howarth, C. (2006). How social representations of attitudes have informed attitude theories. *Theory & Psychology*, 16(5), pp. 691-714.
- Hubble, M. A., Duncan, B. L., & Miller, S. D. (1999). Directing attention to what works, In M. A. Hubble, B. L. Duncan, & S. D. Miller (Eds.), *The heart and soul of change: What works in therapy* (pp. 407-448). Washington, DC: American Psychological Association.
- Hughes, M., & Kroehler, C. (2014). *Κοινωνιολογία*. (Θ. Ιωσηφίδης, Επιμ., & Γ. Χρηστίδης, Μεταφρ.) Αθήνα: Κριτική.
- Hughes, M., & Kroehler, C. (2014). *Κοινωνιολογία*. Αθήνα: Κριτική.
- Human Rights Watch, (2016). «Γιατί με Κρατάτε Εδώ;» Ασυνόδευτα Παιδιά υπό Κράτηση στην Ελλάδα. *Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής: Human Rights Watch*. Ανακτήθηκε από <https://www.hrw.org/el/report/2016/09/09/293876>
- Humphreys, K. (1996). Clinical psychologists as psychotherapists. *American Psychologist*, 51, 190-197.
- Ibrahim, F. A., & Arredondo, P. M. (1986) Ethical standards for crosscultural counseling: Counselor preparation, practice, assessment, and research, *Journal of Counseling and Development*, 64, 349-352
- Ibrahim, F. A., & Arredondo, P. M. (1990) Ethical issues in multicultural counseling. In B. Herlihy & L. Golden (Eds.), *Ethical standards casebook* (pp. 137-145), Alexandria, VA: American Association for Counseling and Development

- Ibrahim, F. A., Stadler, H. A., Arredondo, P., & McFadden J. (1986) Status of human rights in counselor education: A national survey. Paper presented at the American Association for Counseling and Development convention, Los Angeles, CA
- Ihey, A. E., Ihey, M. B., & Simek-Morgan, L. (1996) *Counseling and psychotherapy: Integrating skills, theory, and practice* (4th ed.), Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall
- Illich, I. (1977). *Disabling professions*. London: Marion Boyers.
Implications for caring and justice Cambridge University Press
- Ivey, A. E. (1987) The multicultural practice of therapy: Ethics, empathy, and dialectics. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 5, 195-204
- Jacobs, S., F. (2018). Collective narrative practice with unaccompanied refugee minors: “The Tree of Life” as a response to hardship. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 23 (2), 279–293. doi: 10.1177/1359104517744246
- Jary, D., & Jary, J. (χ.η.). *Λεξικό όρων Κοινωνιολογίας*. Αθήνα: Ι.Φλώρος.
- Javeau, C. (2007). *Η έρευνα με ερωτηματολόγιο*. Αθήνα: Εκδόσεις Σαββάλας.
- Jenkins, R. (2007). *Κοινωνική ταυτότητα*. Αθήνα: Σαββάλας.
- Johnson, S. D. (1990) Toward clarifying culture, race, and ethnicity in the context of multicultural counseling. *Journal of Multicultural Counseling and Development*, 18, 41-50
- Kaplan I., Stolk Y., Valibhoy. M., Tucker A., Baker J. (2016). Cognitive assessment of refugee children: Effects of trauma and new language acquisition. *Transcultural Psychiatry*, 53 (1), 81–109. doi: 10.1177/1363461515612933 79
- Katz, D. (1960). The functional approach to the study of attitudes. *Public Opinion Quarterly*, Vol.24(2), pp. 163-204.
- Katz, J. (1985) The sociopolitical nature of counseling, *The Counseling Psychologist*, 13, 615-624
- Keiffer, C. (1984). Citizen empowerment: A developmental perspective. *Prevention in Human Services*, 3(16), 9-35.
- Kelesa S., Friborgb O., Idsøec T, Sirind S. & Oppedala B. (2016). Depression among unaccompanied minor refugees: the relative contribution of general and acculturationspecific daily hassles. *Ethnicity & Health*, 21 (3), 300–317. doi: 10.1080/13557858.2015.1065310
- Killian, A. (1989). *Conscientisation: An empowering non formal*

- education approach for community health workers. *Community Development Journal*, 23(2), 119.
- Kitchener, K. S. (1984) Intuition, critical evaluation and ethical principles: The foundation for ethical decisions in counseling psychology, *The Counseling Psychologist*, 12, 43-55
- Kitchener, K. S. (1992) Psychologist as a teacher and mentor: Affirming ethical values throughout the curriculum, *Professional Psychology: Research and Practice*, 23, 190-195.
- Klein, M. H., & Mathieu-Couohlan, P. (1986). Measures of client and therapist depth of experience. In L. S. Greenberg & W. M. Pinsof (Eds.), *The psychotherapeutic process: A research handbook* (pp. 21-72), New York: Guilford.
- Korman, M. (1974) National conference on levels and patterns of professional training in psychology: Major themes, *American Psychologist*, 29, 301-313
- Kring, A., M., Davison, G., C., Neale, J., M. & Johnson, S., L. (2010). *Ψυχοπαθολογία*. Αθήνα: Gutenberg.
- Larkin R. & Lefevre M. (2020). Unaccompanied young females and social workers: Meaningmaking in the practice space. *The British Journal of Social Work*, 0, 1-18. doi: 10.1093/bjsw/bcaa010
- Labonte, R. (1989). Community empowerment: The need for political analysis. *Canadian Journal of Public Health*, 80(2), 87-88.
- Labonte, R. (1990). Empowerment: Notes on professional and community dimensions. *Canadian Review of Social Policy*. 26, 4-75.
- Ladany, N., Inman, A. G., Constantine, M. G., & Hofheinz, E. W. (1997). Supervisee multicultural case conceptualization ability and self-reported multicultural competence as functions of supervisee racial identity and supervisor focus. *Journal of Counseling Psychology*, 44, 284-293.
- LaFromboise, T. D., & Foster, S. L. (1989) Ethics in multicultural counseling. In P. B. Pedersen, W. J. Lonner, & J. E. Trimble (Eds.), *Counseling across cultures* (3rd ed., pp. 115-136). Honolulu, HI: University of Hawaii Press.
- Lazaridis G. and E. Wickens, (1999). Us and the Others, *Annals of Tourism Research*, 26(3), 632-655.
- Lee, C. (1989) Editorial: Who speaks for multicultural counseling? *Journal of Multicultural Counseling and Development*, 17, 1-3

- Lee, C., & Richardson, B. L. (1991) *Multicultural issues in counseling: New approaches to diversity*. Alexandria, VA: American Association for Counseling and Development
- Lee, J. A. B.: *The Empowerment Approach to Social Work Practice*, New York 1994.
- Lems A., Oester K. & Strasser S. (2020). Children of the crisis: ethnographic perspectives on unaccompanied refugee youth in and en route to Europe. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 46 (2), 315-335. doi: 10.1080/1369183X.2019.1584697
- Lerner, H.G. (1985). *The dance of anger*. New York: Harper and Row.^[1]_{SEP}
- Lerner, M. (1986). *Surplus powerlessness*. Oakland, CA: Institute for Labor and Mental Health.
- Levenson, R. W., & Ruef, A. M. (1997). Physiological aspects of emotional knowledge and rapport, In W. Ickes (Ed.), *Empathic accuracy* (pp. 44-72). New York: Guilford.
- Lewis, J. A., Lewis, M. D., Daniels, J. A., & D'Andrea, M. J. (1998). *Community counseling: Empowerment strategies for a diverse society*. Pacific Grove, CA: Brooks/Cole.
- Lewis, J.A et al. (eds.): *Community counselling. Empowerment strategies for a diverse society*, Pacific Grove et. al. 1998.
- Ilias, M.J., Zins, J.E., Weissberg, R.P., Frey, K.S., Greenberg, M.T., Haynes, N.M., Kessler, R., Schwar-Stone M.E. & Shriver, T.P. (1997). *Promoting Social and Emotional Learning: Guidelines for Educators*. United States, Danvers: ASCD.
- Locke, D. C. (1990) A not so provincial view of multicultural counseling. *Counselor Education and Supervision*, 30, 18-25
- Lord, J. & McKillop Farlow, D. (1990). A study of personal empowerment: Implications for health promotion. *Health Promotion*, 29(2), 2-8.
- Lord, J. (1991). *Lives in transition: The process of personal empowerment*. Kitchener: Centre for Research and Education in Human Services.^[1]_{SEP}
- Lord, J., Schnarr, A., & Hutchison, P. (1987). The voice of the people: Qualitative research and the needs of consumers. *Canadian Journal of Community Mental Health*, 6(2), 25-36.
- Lusthaus, E. (1986). Making a contribution: An emerging social role for persons with a mental handicap. *Entourage*. Spring 1(2), 24- 31.

- Lustic, M. and Koester, J. (2016). *Intercultural Competence: Inter Personal Communication Across Cultures*. Sixth Edition. Boston: Pearson
- Macionis, J., & Plummer, K. (1997). *Sociology. A global introduction*. New Jersey: Prentice Hall.
- Macionis, J., & Plummer, K. (1997). *Sociology*. New Jersey: POrentice-Hall.
- Martin, D. J., Garske, J. P., & Davis, M. D. (2000). Relation of the therapeutic alliance with outcome and othervariables: A meta-analytic review. *Journal of Consultingand Clinical Psychology*, 68, 438-450.
- Martin-Baró, I. (1994). *Writings for a liberation psychology*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Mather, J. H., & Lager, P. B. (2000). *Child welfare: A unifying model of practice*. Belmont, CA: Wadsworth.
- McClelland, D. C. (1975). *Power: The inner experience*. New York: Irvington Press.
- McFadden, J., & Wilson, T. (1977) *Non-White academic training with counselor education rehabilitation counseling, and student personnel programs*, Unpublished research
- McFadden, J., Quinn, J. R., & Sweeney, T. J. (1978) *Position paper: Commission on non-White concerns*. Washington, DC: Association for Counselor Education and Supervision
- McKnight, J. (1987). Regenerating community. *Social Policy*, 17(3), 54-58.
- Meara, N. M., Schmidt, L. D., & Day, J. D. (1996) *Principles and virtues: A foundation for ethical decisions, policies, and character*, *Counseling Psychologist*, 24, 4-77.
- Menjívar C. & Krista M. Perreira (2019). Undocumented and unaccompanied: children of migration in the European Union and the United States. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 45 (2), 197-217. doi: 10.1080/1369183X.2017.1404255
- Merton, R. K. (1949). *Discrimination and the American creed*. In R. M. MacIver (Ed.), *Discrimination and national welfare* (pp. 99–126). New York, NY: Institute for Religious Studies
- Miller, D. (1999). *Principles of social justice*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Miller, W., Taylor, C., & West, J. (1980). Focused versusbroad spectrum behavior therapy for problem drinkers, *Journal of Consulting and Clinical Psychology*,

- 48, 590-601.
- Mitchell, K. M., Truax, C. B., Bozarth, J. D., & Krauft, C. C. (1973, March), Antecedents to psychotherapeutic outcome. NIMH grant Report (12306). Arkansas Rehabilitation Research and Training Center, Arkansas Rehabilitation Services, Hot Springs, Arkansas.
- Mohwinkel L, Nowak AC, Kasper A, Razum O. (2018). Gender differences in the mental health of unaccompanied refugee minors in Europe: a systematic review. *BMJ Open* 8 (7), 1-6. doi: 10.1136/bmjopen-2018-022389
- Moscovici, S. (1973). Forward. In C. Herzlich, *Health and illness: a social psychological analysis* (pp. ix-xiv). London: Academic Press.
- Moscovitch, A. and Drover, G. (1981). *Inequality: Essays on the political economy of social welfare*. Toronto: University of Toronto Press.
- Nelson, D., Price, E., & Zubrzycki, J. (2017). Critical social work with unaccompanied asylumseeking young people: Restoring hope, agency and meaning for the client and worker. *International Social Work*, 60 (3), 601–613. doi: 10.1177/0020872816637663
- Niemann, A., & Zaun, N. (2018). EU refugee policies and politics in times of crisis: Theoretical and empirical perspectives. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 56 (1), 3– 22. doi: 10.1111/jcms.12650. 80
- Nozick, R. (1974). *Anarchy, state, and utopia*. New York: Basic Books.
- O’Higgins, A., Ott, E.M. & Shea, M.W. (2018). What is the impact of placement type on educational and health outcomes of unaccompanied refugee minors? A systematic review of the evidence. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 21 354-365. doi: 10.1007/s10567-018-0256-7 Οδηγία 2013/33/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με τις απαιτήσεις για την υποδοχή των αιτούντων διεθνή προστασία (26 Ιουνίου 2013). Ανακτήθηκε από <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EL/TXT/?uri=celex%3A32013L0033>
- Oberg, K. (1960). Cultural shock: adjustment to new cultural environments. *Practical Antropology*(7).
- OECD. (2018). *Working Together for Local Integration of Migrants and Refugees*. Paris: OECD Publishing. doi:http://dx.doi.org/10.1787/9789264085350-en
- Padilla, A. M., Lindholm, K. J., Chen, A., Duran, R., Hakuta, K., Lambert, W., & Tucker, G. R. (1991) *The English-only movement: Myths, reality, and*

- implications for psychology. *American Psychologist*, 46, 120-130
- Parenti, M. (1978). *Power and the powerless*. New York: St. Martin's Press.
- Parham, T. A. (1989) Cycles of psychological nigrescence, *The Counseling Psychologist*, 17, 187-226
- Parham, T. A., & McDavis, R. J. (1987). Black men, an endangered species: Who's really pulling the trigger? *Journal of Counseling and Development*, 66, 24-27.
- Parusel, B. (2017). Unaccompanied minors in the European Union – definitions, trends and policy overview. *Social Work & Society* 15 (1), 1-15. Ανακτήθηκε από <https://www.socwork.net/sws/article/view/501/1016>
- Patton, M. (1990). *Qualitative evaluation and research methods*. Beverley Hills: SagePublications.
- Pedersen, P. (1989) Developing multicultural ethical guidelines for psychology, *International Journal of Psychology*, 24, 643-652.
- Pedersen, P. (1994) *A handbook for developing multicultural awareness* (2nd ed.), Alexandria, VA: American Counseling Association
- Pedersen, P. (1995). *The five stages of culture shock: Critical incidents around the world*. ABC-CLIO.
- Pedersen, P. (1997) The cultural context of the American Counseling Association code of ethics, *Journal of Counseling & Development*, 76, 23-28
- Pedersen, P. B. (1988) *A handbook for development multicultural awareness*, Alexandria, VA: American Association for Counseling and Development.
- Pedersen, P. B. (1990) The constructs of complexity and balance in multicultural counseling theory and practice, *Journal of Counseling & Development*, 68, 550-554.
- Pedersen, P. B., & Marsella, A. J. (1982) The ethical crisis for cross-cultural counseling and therapy, *Professional Psychology*, 13, 492-500.
- Perry, B. (2001). *In the name of hate: understanding hate crime*. New York: Routledge.
- Pinderhughes, E. (1983). Empowerment for our clients and for ourselves. *Social Casework: The Journal of Contemporary Social Work*, 64(6), 331-338.
- Plener, P.L., Groschwitz, R.C., Brähler, E., Sukale T., Fegert J., M. (2017) Unaccompanied refugee minors in Germany: attitudes of the general population towards a vulnerable group. *European Child & Adolescent Psychiatry* 26, 733–742. Ανακτήθηκε από <https://doi.org/10.1007/s00787-017->

0943-9

- Ponterotto, J. G. (1988) Racial/ethnic minority research in the *Journal of Counseling Psychology: A content analysis and methodological critique*, *Journal of Counseling Psychology*, 35, 410-418.
- Ponterotto, J., & Casas, M. (1991) *Handbook of racial/ethnic minority counseling research*. Springfield, IL: Charles C Thomas. President's Commission on Mental Health. (1979). *Report from the President's Commission on Mental Health*. Washington, DC U. S. Government Printing Office.
- Presby, J., Wandersman, A., Florin, P., Rich, R., & Chavis, D. (1990). Benefits, costs, incentive management and participation in voluntary organizations: A means to understanding and promoting empowerment. *American Journal of Community Psychology*, 18(1), 117-148.
- Price, V. (1996). *Κοινή Γνώμη. Οδυσσέας: Αθήνα*.
- Raghallaigh M. N. (2013). The causes of mistrust amongst asylum seekers and refugees: Insights from research with unaccompanied asylum-seeking minors living in the Republic of Ireland. *Journal of Refugee Studies* 27 (1), 82-100. doi: 10.1093/jrs/fet006 82
- Ramel B., Täljemark J., Lindgren A., Johansson B. (2015). Overrepresentation of unaccompanied refugee minors in inpatient psychiatric care. *SpringerPlus*, 4, 1-6. doi: 10.1186/s40064-015-0902-1
- Rappaport, J. (1985). The power of empowerment language. *Social Policy*, 16(2), 15-21.
- Rappaport, J. (1986). Collaborating for empowerment: Creating the language of mutual help. In H. Boyte, & F. Reissman, (Eds.). *The new populism: The politics of empowerment*. Philadelphia: Temple University Press.
- Rappaport, J. (1987). Terms of empowerment/exemplars of prevention: Toward a theory for community psychology. *American Journal of Community Psychology*, 15(2),121-148.
- Ratansi, A. (2011). *Multiculturalism. A very short introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- Ricoeur, P. (2010). Being a stranger. *Theory, Culture, Society*, 27(5), σσ. 37-48.
- Ritzer, G. (2007). *The Blackwell Encyclopedia of Sociology*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Roberts J.V., & Hough, M. (2002). Changing attitudes to punishment: public opinion,

- crime and justice. Devon: Willan Publishing.
- Rogers, C. R. (1957). The necessary and sufficient conditions of therapeutic personality change. *Journal of Consulting Psychology*, 21, 95-103.
- Rogers, C. R. (1980). *A way of being*. Boston: Houghton Mifflin.
- Rose, S. & Black, B. (1985). *Advocacy and empowerment: Mental health care in the community*. Boston: Routledge and Kegan Paul.
- Rosenberg, Morris .1990. "The Self-Concept: Social Product and Social Force." Pp. 593–624 in *Social Psychology: Sociological Perspectives*, edited by Morris Rosenberg and Ralph H. Turner. Transaction. *A Theory of Self-Esteem / 1067*
- Rosenberg, Morris, Carmi Schooler, Carrie Schoenbach, and Florence Rosenberg. 1995. "Global Self-Esteem and Specific Self-Esteem." *American Sociological Review* 60:141–56.
- Rosenberg, Morris. 1976. "Beyond Self-Esteem: The Neglected Issues in Self-concept Research." Paper presented at the annual meetings of the ASA.
- Rosenberg, Morris. 1979. *Conceiving the Self*. Basic Books.
- Saarni, C. (1998). Issues of cultural meaningfulness in emotional development. *Developmental Psychology*, 34(4), 647-652. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.34.4.647>
- Sabnani, H. B., Ponterotto, J. G., & Borodovsky, L. G. (1991) White racial identity development and cross-cultural training, *The Counseling Psychologist*, 19, 76-102.
- Sachse, R. (1990). The influence of therapist processing proposals on the explication process of the client. *Person Centered Review*, 5, 321-344.
- Salovey, P. (1990). Mood-induced self-focussed attention. Unpublished manuscript, Yale University.
- Salovey, P., & Birnbaum, D. (1989). Influence of mood on health-relevant cognitions. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57, 539-551.
- Salovey, P., & Mayer, J.D. (1990). Emotional intelligence. *Imagination, Cognition, and Personality*, 9, 185-211.
- Salovey, P., & Rodin, J. (1985). Cognitions about the self: Connecting feeling states and social 442 MAYER AND SALOVEY behavior. In P. Shaver (Ed.), *Self, situations, and social behavior: Review of personality and social psychology* (Vol. 6). Beverly Hills, CA: Sage.
- Sanford, L., & Donovan, M. (1984). *Women and self-esteem: Understanding and*

- improving the way we think and feel about ourselves. New York: Penguin Books.
- Sassen, S. (2016). Three emergent migrations: An epochal change. *SUR - International Journal on Human rights*, 13 (23), 29 - 41. Ανακτήθηκε από: <https://ssrn.com/abstract=2838267>
- Savage, C. (2000). *Management Πέμπτης Γενιάς*. (I. Σουφλής, Trans.) Αθήνα: LEADER BOOKS.
- Schnapper, D. (2008). Η κοινωνική ενσωμάτωση. Μια σύγχρονη προσέγγιση. (Δ. Παπαδοπούλου, Επιμ., & Ξ. Γιαταγάνας, Μεταφρ.) Αθήνα: Κριτική.
- Scott, J., & Marshall, G. (2005). *Oxford Dictionary of Sociology*. Oxford: Oxford University Press.
- Seidel, F., A., & James, S. (2019). Unaccompanied refugee minors in Sweden: Challenges in residential care and the role of professional Social Work. *Residential Treatment for Children & Youth*, 36 (2), 83-101. doi: 10.1080/0886571X.2019.1571982
- Sewpaul, V., & Henrickson, M. (2019). The (r)evolution and decolonization of social work ethics: The Global Social Work Statement of Ethical Principles. *International Social Work*, 62, (6), 1469–1481. doi: 10.1177/0020872819846238
- Simmel, G. (2004). Παρέκβαση για τον ξένο. Στο G. Simmel (Επιμ.), *Περιπλάνηση στη νεωτερικότητα. κοινωνιολογικά, φιλοσοφικά και αισθητικά κείμενα*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.
- Skillmark M. & Lars Oscarsson, L. (2020). Applying standardisation tools in social work practice from the perspectives of social workers, managers, and politicians: a Swedish case study. *European Journal of Social Work*, 23 (2), 265-276. doi: 10.1080/13691457.2018.1540409
- Sleijpen, M., Mooren, T., Kleber, R. J., & Boeijs, H. R. (2017). Lives on hold: A qualitative study of young refugees' resilience strategies. *Childhood*, 24 (3), 348–365. doi: 10.1177/0907568217690031
- Smith, E. J. (1982) Counseling psychology in the marketplace: The status of ethnic minorities, *The Counseling Psychologist*, 10, 61-67.
- Stalans, L. (2002). Measuring attitudes to sentencing. In J. Roberts, & M. Hough, *Changing attitudes to punishment: public opinion, crime and justice*. Devon: Willan Publishing.

- Stotland, E., & Walsh, J. A. (1963). Birth order and an experimental study of empathy. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 66(6), 610–614. <https://doi.org/10.1037/h0049384>
- Street, B. (2003). Culture is a verb. Στο D. Graddol, L. Thompson, & M. Byram, *Language and culture* (σσ. 23-43). Clevedon: British Association of applied statistics in association with multilingual matters Ltd.
- Strong, L. J. (1986) Race relations for personal and organizational effectiveness, Unpublished manuscript.
- Sue, D. W. (1981) *Counseling the culturally different: Theory and practice*, New York: Wiley
- Sue, D. W. (1990) Culture specific strategies in counseling: A conceptual framework. *Professional Psychology*, 24, 424-433.
- Sue, D. W. (1991) A conceptual model for cultural diversity training, *Journal of Counseling & Development*, 70, 99-100
- Sue, D. W., Bemier, T. E., Drurran, A., Feinber, L., Pedersen, P., Smith, E. T., et al. (1982), Position paper: Cross-cultural counseling competencies. *Journal of Counseling Psychology*, 70, 45-52
- Sue, S. (1977). Community mental health services to minority groups: Some optimism, some pessimism, *American Psychologist*, 32, 616-624
- Sue, S., & Zane, N. (1987). The role of culture and cultural techniques in psychotherapy: A reformulation. *American Psychologist*, 42, 37-45
- Sue, S., Akutsu, P. D., & Higashi, C. (1985). Training issues in conducting therapy with ethnic-minority clients, In P. B. Pedersen (Ed.), *Handbook in cross-cultural counseling and therapy* (pp. 275-280)
- The Lancet (2017). Trauma for migrant children stranded in Greece. *The Lancet*, 389 (10075), 1165-1272. doi: 10.1016/S0140-6736(17)30814-0
- Thomas, A., & Sillen, S. (1972) *Racism and psychiatry*, New York: Brunner/Mazel.
- Ting-Toomey, S. and Chung, L. (2012) *Understanding intercultural communication* New York : Oxford University Press, 159-161.
- Torre, D. A. (1986). Empowerment: Structured conceptualization and instrument development. Unpublished doctoral dissertation, Cornell University, Ithaca, NY.
- Truax, C. B., & Carkhuff, R. R. (1967). *Toward effective counseling and psychotherapy: Training and practice*, Chicago: Aldine.

- Unaccompanied minors in the EU. ACTA HUMANA, 4, 59–68. Ανακτήθηκε απο https://folyoiratok.uninke.hu/document/nkeszolgaltatuninkehu/Acta%20Humana%202015_4_05_BendeZs.pdf
- UNCHR (2020). Meditterean situatiuon: Greece <https://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean/location/5179>
- UNESCO, Investing in Cultural Diversity and Intercultural Dialogue, UNESCO World Report, Executive Summary, <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000185202>
- UNICEF (2019). Refugee and migrant children in Greece. As of 31 December 2019. UNICEF Partnership Office in Greece: UNICEF Regional Office for Europe and Central Asia <https://www.unicef.org/eca/media/10001/file>;
- UNICEF (2020). Refugee and migrant children in Greece. As of 31 January 2020. UNICEF Partnership Office in Greece: UNICEF Regional Office for Europe and Central Asia <https://www.unicef.org/eca/media/10861/file>
- Unterhitzberger, J., Eberle-Sejari, R., Rassenhofer M., Sukale, T., & Rosner R. Goldbeck L. (2015). Trauma-focused cognitive behavioral therapy for unaccompanied refugee minors: A case series. BMC Psychiatry, 15, 2-9. doi: 10.1186/s12888-015-0645-0. 83
- van Os, E., C., C., Zijlstra, A., E., Knorth, E., J., Post, W., J., & Kalverboer, M., E. (2018). Finding keys: A systematic review of barriers and facilitators for refugee children’s disclosure of their life stories. Trauma, Violence, & Abuse 21 (2), 242–260. doi: 10.1177/1524838018757748
- Vergou, P. (2019). Living with difference: Refugee education and school segregation processes in Greece. Urban Studies, 56 (15), 3162–3177. doi: 10.1177/0042098019846448
- Vervliet M., Rousseau C., Broekaert E., Derluyn I., Multilayered (2015). Ethics in research involving unaccompanied refugee minors. Journal of Refugee Studies, 28 (4), 468–485. doi: 10.1093/jrs/feu039
- Vossoughi N., Jackson Y., Gusler S., & Stone K. (2018). Mental health outcomes for youth living in refugee camps: A review. Trauma, Violence, & Abuse, 19 (5), 528 542. doi: 10.1177/1524838016673602
- Wallerstein, N. (1992). Powerlessness, empowerment and health: Implications for health promotion programs. American Journal of Health Promotion, 6(3), 197-205.

- Wampold, B. E. (2001). *The great psychotherapy debate: Models, methods, and findings*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Ward, C., Bochner, S., & Furnham, A. (2001). *The psychology of culture shock*. Sussex: Routledge.
- Wark, C. (2007). Emory Bogardus and the origins of the social distance scale. *American Sociologist*, 38, pp. 383-395.
- Watson, J. C. (2001). Revisioning empathy. Theory, research, and practice. In D. Cain & J. Seeman (Eds.), *Handbook of research and practice in humanistic psychotherapy* (pp. 445-472), Washington, DC: American Psychology .
- Westport, CT: Greenwood Press. Szapocznik, J., Santisteban, D., Durtines, W., Perez-Vidal, A., & Hervis, O. L. (1983, November), Bicultural effectiveness training: A treatment for enhancing intercultural adjustment in Cuban American families, Paper presented at the Ethnicity, Acculturation, and Mental Health Among Hispanics Conference, Albuquerque, NM
- White, J. L., & Parham, T. A. (1990) *The psychology of Blacks*, Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall
- Whittington, C. (2003). Collaboration and Partnership. In J. Weinstein, C. Whittington, & T. Leiba, *Collaboration in Social Work Practice*. London and New York: Jessica Kingsley Publishers Ltd.
- Wiggins G. (1998). *Educative Assessment: Designing Assessments to Inform and Improve Student Performance*. San Francisco: Jossey-Bass Publishers
- Wimelius, M.E., Eriksson, M., Isaksson, J., Ghazinour M. (2017). Swedish reception of unaccompanied refugee children—promoting integration?. *Journal of International Migration and Integration*, 18 (1), 143–157. doi: 10.1007/s12134-016-0472-2
- ZSÓFIA B., (2015).
- Wrenn, C. G. (1962) The culturally encapsulated counsellor, *Harvard Educational Review*, 32, 444-449
- Wyatt, G. G., & Parham, W. D. (1985) The inclusion of culturally sensitive course materials in graduate school and training programs, *Psychotherapy*, 22, 461-468
- Young, J. (2007). *The vertigo of late modernity*. London: Sage.
- Zeidner, M., & Matthews, G. (2000). Intelligence and personality. In R. J. Sternberg (Ed.), *Handbook of intelligence* (p. 581–610). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511807947.027>

Zwi, K. & Mares, S. (2015). Stories from unaccompanied children in immigration detention: A composite account. *Journal of paediatrics and child health*, 51, 658-62. doi: 10.1111/jpc.12953

Ελληνόγλωσση βιβλιογραφία

Αμίτσης, Α. & Λαζαρίδης, Γ. (2001). Νομικές και Κοινωνικοπολιτικές Διαστάσεις της Μετανάστευσης στην Ελλάδα. Αθήνα: Παπαζήσης.

Αρχηγείο Ελληνικής Αστυνομίας/Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη (2019). Στατιστικά στοιχεία παράτυπης μετανάστευσης. Αθήνα: Αρχηγείο Ελληνικής Αστυνομίας/Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&lang=&perform=view&id=93710&Itemid=2443&lang=

Αρχηγείο Ελληνικής Αστυνομίας/Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη (2019). Στατιστικά στοιχεία εμπορίας ανθρώπων για το 2019. Αθήνα: Αρχηγείο Ελληνικής Αστυνομίας/Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη http://www.astynomia.gr/images/stories/2019/statistics19/2019-emporias_anthropon.doc

Ασημόπουλος, Χ., Κομπότη, Δ., Κοντογιάννη, Ε. και Θέμελη, Χρ. (2016) *Έκθεση πολιτικών κοινωνικής υποστήριξης Ρομά στην Περιφερειακή Ενότητα Δυτικής Αττικής*, Πρόγραμμα διερεύνηση ψυχοκοινωνικών αναγκών Ρομα Δυτικής Αττικής και καλών πρακτικών στήριξης και προαγωγής της κοινωνικής ένταξης, ΤΕΙ Αθήνας, Αθήνα.

Ασφαλιστικές και συνταξιοδοτικές ρυθμίσεις - Αντιμετώπιση της αδήλωτης εργασίας - Ενίσχυση της προστασίας των εργαζομένων - Επιτροπεία ασυνόδευτων ανηλίκων και άλλες διατάξεις [Πρόστιμο για την αδήλωτη εργασία - 26η Δεκεμβρίου ως ημέρα υποχρεωτική αργίας]. Αναρτήθηκε από https://www.elinyae.gr/sites/default/files/2019-07/130a_2018.1531992531553.pdf

Βαρουξή Χ. (2008). Μεταναστευτική Πολιτική και Δημόσια Διοίκηση: Μια Ανθρωποδικαιωματική Προσέγγιση Κοινωνικών Φορέων και Οργανώσεων της Κοινωνίας Πολιτών. Συμπεράσματα Έρευνας Πεδίου. Κείμενο Εργασίας 2008/17. Αθήνα, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ).

Βαρουξή, Χ. και Στρατουδάκη, Χ. (2015). Δημόσια Διοίκηση και ένταξη των μεταναστών στην Ελλάδα. στο Ν. Γ. Γεωργαράκης και Ν. Δεμερτζής (επιμ.),

- Το πολιτικό πορτραίτο της Ελλάδας. Κρίση και η αποδόμηση του Πολιτικού, Αθήνα: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ)-Gutenberg, 440-455.
- Γκόβαρης Χρήστος, «Διαπολιτισμική Εκπαίδευση και το δίλημμα των πολιτισμικών διαφορών», Παιδαγωγικός Λόγος, 3, (2000): 24.
- Γκόβαρης, Χ. (2001). Εισαγωγή στη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση. Αθήνα: Ατραπός
- Δαμανάκης, Μ. (1989). Πολυπολιτισμική-Διαπολιτισμική αγωγή: αφετηρία, στόχοι και προοπτικές. Τα εκπαιδευτικά, 16, σσ. 75-87.
- Δαμανάκης, Μ. (2007). Ταυτότητες και εκπαίδευση στη διασπορά. Αθήνα: Gutenberg.
- ΕΕΔΑ/UNHCR (2020), Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας: Ετήσια Έκθεση, εκδ. UNHCR/ΕΕΔΑ, 2019, <http://rvm.org/wp-content/uploads/2020/06/ETHSIA-EKTHESH-2019-GREEK.pdf>
- Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΕΚΚΑ) (2019). *Επικαιροποιημένη κατάσταση: Ασυνόδευτα Ανήλικα (ΑΑ) στην Ελλάδα: 31 Δεκεμβρίου 2019*. Αθήνα: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΕΚΚΑ) με την υποστήριξη της UNISEF. Διαθέσιμο: https://www.e-pronoia.gr/sites/default/files/gr_ekka_dashboard_31-12-2019.pdf
- Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ) (2012), Το κοινωνικό πορτραίτο της Ελλάδας-Όψεις της κρίσης, Αθήνα: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ).
- Ειδική Γραμματεία Επικοινωνιακής Διαχείρισης Κρίσεων (2019) Ενημερωτικό Δελτίο για το προσφυγικό – μεταναστευτικό 2019, <https://infocrisis.gov.gr/2106/enimerotiko-deltio-gia-to-prosfygiko-metanasteftiko-2019-teyxos-6/>
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Σχέδιο δράσης για την ένταξη υπηκόων τρίτων χωρών, Στρασβούργο, 07.06.2016, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016DC0377&from=EN>
- Ζαϊμάκης, Γ. (2005). Πολυπολιτισμικότητα, κοινοτική φροντίδα και ανάπτυξη στο Δήμο Σαπών στη Θράκη. In Γ. Ζαϊμάκης, & Α. Κανδυλάκη, Δίκτυα Κοινωνικής Προστασίας. Αθήνα: ΚΡΙΤΙΚΗ.
- Ζαϊμάκης, Γ. Καλλινικάκη, Θ.(2004). Τοπικός χώρος και Πολυπολιτισμικότητα. Αθήνα: Ελληνικά γράμματα
- Ζωγράφου, Ανδρέας. Διαπολιτισμική Αγωγή στην Ευρώπη και την Ελλάδα. Αθήνα: Τυπωθήτω, 2003.

- Θεριανός, Κ. και Μπακλαβάς (2019). Κοινωνιολογία. Β Τόμος. Αθήνα: Πατάκης.
- Καβουλάκος, Κ., Γριτζάς, Γ. (2015). Η προσέγγιση της ετερότητας. [Κεφάλαιο Συγγράμματος]. Στο Καβουλάκος, Κ., Γριτζάς, Γ. (2015). Εναλλακτικοί οικονομικοί και πολιτικοί χώροι. [ηλεκτρ. βιβλ.] Αθήνα:Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. κεφ 5. Διαθέσιμο στο: <http://hdl.handle.net/11419/6127>
- Κανακίδου, Ε. & Παπαγιάννη, Β. (2003). Από τον πολίτη του έθνους στον πολίτη του κόσμου. Αθήνα: Τυπωθήτω – Γιώργος Δαρδανός
- Κανδυλάκη, Α. (2001). Η συμβουλευτική στην κοινωνική εργασία. Αθήνα: Σύγχρονες Ακαδημαϊκές και Επιστημονικές Εκδόσεις
- Κασιμάτη, Γ., Σ. Γεωργούλα, Μ. Παπαϊωάννου, Ι. Πράνταλου (2015). Κοινωνιολογία. Αθήνα: ΙΤΥΕ ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.
- Κασίμης, Χ. και Παπαδόπουλος, Α.Γ. (Επιμ.) (2012). Μετανάστες στην Ελλάδα: Απασχόληση και Ένταξη στις Τοπικές Κοινωνίες. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.
- Κοκκινάκη, Φ. (2006). Κοινωνική ψυχολογία: εισαγωγή στη μελέτη της κοινωνικής συμπεριφοράς. Αθήνα: Τυπωθήτω-Δαρδανός.
- Κοσμίδου-Hardy, Χρ. (1997). «Η Επικοινωνία και οι Σχέσεις στο Διαπολιτισμικό Σχολείο». Στο βιβλίο που εκδόθηκε από τον Γ. Μάρκου με τίτλο: Διαπολιτισμική Εκπαίδευση Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών. Αθήνα: ΚΕΔΑ, 256-326
- Κοτζαμάνης Β. (2016). Ο πληθυσμός της Ελλάδας στον ορίζοντα του 2050, Δημογραφικά Νέα, 27, 1-7.
- Κοτζαμάνης Β., Καρκούλη, Α. (2016). Οι μεταναστευτικές εισροές στην Ελλάδα την τελευταία δεκαετία: ένταση και βασικά χαρακτηριστικά των παρατύπων εισερχομένων ως και των αιτούντων άσυλο. Δημογραφικά Νέα, 26, 1-7.
- Λεοντίτσης, Ν. κ.ά., Συγκριτική ανάλυση ένταξης προσφύγων και μεταναστών στην Ελλάδα, Διανέσεις, Ιανουάριος 2020, https://www.dianeosis.org/wp-content/uploads/2020/01/immigration_report_final.pdf
- Μακρή-Μπότσαρη, Ε. (2001). Αυτοαντίληψη και Αυτοεκτίμηση. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα
- Μάρκου, Γ. (1998). Η πολυπολιτισμικότητα της ελληνικής κοινωνίας, η διαδικασία διεθνοποίησης και η αναγκαιότητα της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, Αθήνα: ΥΠΕΠΘ/ ΓΓΛΕ.
- Μαρούκης, Θ. και Τριανταφυλλίδου, Α. (Επιμ.) (2010). Η μετανάστευση στην

- Ελλάδα του 21ου αιώνα - Πρώτη έκδοση. Αθήνα: Κριτική.
- Ματσαγγάνης, Μ., Λεβέντη, Χ., Καναβιτσά, Ε., Φλεβοτόμου, Μ. (2016). Μια Αποδοτικότερη
- Μιχαλοπούλου, Κ. (2002). Κλίμακες μέτρησης στάσεων. Αθήνα: Οδυσσέας.
- Μπαλούρδος Δ. και Μ. Πετράκη (επιμ.) (2012). Νέα φτώχεια και κοινωνικός αποκλεισμός. Πολιτικές καταπολέμησης και καθιέρωση ενός ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος, Αθήνα: Εκδόσεις Βουλής των Ελλήνων.
- Μπαμπινιώτης, Γ. (1998). Λεξικό της νέας ελληνικής γλώσσας. Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας.
- Ναούμη, Μ., Γ. Παπαπέτρου, Ν. Σπυροπούλου, Έ. Φρονίμου και Μ. Χρυσάκης. (2010). Το Κοινωνικό Πορτραίτο της Ελλάδας. Αθήνα: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ).
- Νόβα-Καλτσούνη, Χ. (2010). Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης. Αθήνα: Gutenberg.
- Νόμος ν. 4375/2016 (ΦΕΚ Α' 51/3-4-2016). Οργάνωση και λειτουργία Υπηρεσίας Ασύλου, Αρχής Προσφυγών, Υπηρεσίας Υποδοχής και Ταυτοποίησης σύσταση Γενικής Γραμματείας Υποδοχής, προσαρμογή της Ελληνικής Νομοθεσίας προς τις διατάξεις της Οδηγίας 2013/32/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου «σχετικά με τις κοινές διαδικασίες για τη χορήγηση και ανάκληση του καθεστώτος διεθνούς προστασίας (αναδιатύπωση)» (L 180/29.6.2013), διατάξεις για την εργασία δικαιούχων διεθνούς προστασίας και άλλες διατάξεις. Αναρτήθηκε από https://www.kodiko.gr/nomologia/download_fek?f=fek/2016/a/fek_a_51_2016.pdf&t=23345dd10051ff4ccc8807977e253694
- Νόμος ν. 4540/2018 (ΦΕΚ Α' 91/22-05-2018). Προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας προς τις διατάξεις της Οδηγίας 2013/33/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 26ης Ιουνίου 2013, σχετικά με τις απαιτήσεις για την υποδοχή των αιτούντων διεθνή προστασία (αναδιатύπωση, L 180/96/29.6.2013) και άλλες διατάξεις Τροποποίηση του ν. 4251/2014 (Α' 80) για την προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας στην Οδηγία 2014/66/ΕΕ της 15ης Μαΐου 2014 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με τις προϋποθέσεις εισόδου και διαμονής υπηκόων τρίτων χωρών στο πλαίσιο ενδοεταρικής μετάθεσης Τροποποίηση διαδικασιών ασύλου και άλλες διατάξεις. Αναρτήθηκε από <http://asylo.gov.gr/wpcontent/uploads/2018/05/%CE%9D%CE%9F%CE%9C>

- [%CE%9F%CE%A3-4540-22.05.2018.pdf](#) Νόμος 4554/2018 (ΦΕΚ 130/18.7.2018).
- Οδηγία 2014/66/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με τις προϋποθέσεις εισόδου και διαμονής υπηκόων τρίτων χωρών στο πλαίσιο ενδοεταίρικής μετάθεσης (15 Μαΐου 2014). Ανακτήθηκε από <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EL/TXT/?uri=CELEX%3A32014L0066>
- Παπαστάμου, Σ. (1989). Εγχειρίδιο κοινωνικής ψυχολογίας. Αθήνα: Οδυσσέας.
- Πολιτική για την Καταπολέμηση της Ακραίας Φτώχειας, Αθήνα: διαΝΕΟσις.
- Ποσοτικές και ποιοτικές έρευνες που αφορούν μετανάστες: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ), <https://www.ekke.gr/projects/metanalysis/research.php>
- Πουλόπουλος, Χ., & Τσιμπουκλή, Α. (2016). Δυναμική των Ομάδων και Αλλαγή στους Οργανισμούς. Αθήνα: ΤΟΠΟΣ.
- Σπυροπούλου, Γ. και Χριστόπουλος, Δ. (2016). Προσφυγικό: “Θα τα καταφέρουμε;”. Αθήνα: Παπαζήσης.
- Στρατηγική για έξυπνη, διατηρήσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη - ΕΥΡΩΠΗ 2020 (Μάρτιος 2010) [http://ec.europa.eu/](http://ec.europa.eu/eu2020/) http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/1_EL_ACT_part1_v1.pdf
- Τσαούσης, Δ. (1987). Χρηστικό Λεξικό Κοινωνιολογίας. Αθήνα: Gutenberg.
- Τσαούσης, Δ. (1987). Χρηστικό λεξικό Κοινωνιολογίας. Αθήνα: Gutenberg .
- Τσεβρένης, Β. (2016). Η Ευρώπη και η Ελλάδα ενώπιον του προσφυγικού προβλήματος. Αθήνα: Πληθώρα.
- Τσουκαλάς, Κ. (2010). Η επινόηση της ετερότητας. "Ταυτότητες" και "διαφορές" στην εποχή της παγκοσμιοποίησης. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Υπηρεσία Ασύλου/Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου (2018). *Στατιστικά Στοιχεία Υπηρεσίας Ασύλου (από 7.6.2013 έως 31.12.2018)*. Αθήνα: Υπηρεσία Ασύλου/Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου http://asylo.gov.gr/wp-content/uploads/2019/01/Greek_Asylum_Service_Statistical_Data_GR.pdf
- Υπηρεσία Ασύλου/Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου (2019). *Στατιστικά Στοιχεία Υπηρεσίας Ασύλου (από 7.6.2013 έως 31.12.2019)*. Αθήνα: Υπηρεσία Ασύλου/Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου http://asylo.gov.gr/wp-content/uploads/2020/01/Greek_Asylum_Service_data_December_2019_gr.pdf
- Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου (2020) Στατιστικά Στοιχεία. Αθήνα:

- Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου https://migration.gov.gr/wp-content/uploads/2020/05/ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ_ΑΔ_20200430.zip
- Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής (2018). Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη, <https://migration.gov.gr/wp-content/uploads/2020/05/B6.-Εθνική-Στρατηγική-2019.pdf>
- Φλουρής, Γ. (2004). Αυτοαντίληψη, αυτογνωσία και Επαγγελματικός Προσανατολισμός. Στο: Μ. Κασσωτάκης (επιμ.), Συμβουλευτική και Επαγγελματικός Προσανατολισμός- θεωρία και Πράξη. Αθήνα: Τυπωθήτω – Γιώργος Δαρδανός
- Φλουρής, Γ.(1989). Αυτοαντίληψη, σχολική επίδοση και επίδραση γονέων. Αθήνα Γρηγόρης.
- Φούσκας, Θ. (2014). «Οι Κοινωνικές Επιπτώσεις της Παράτυπης Μετανάστευσης στην Ελλάδα του 21ου αιώνα», Επιθεώρηση Μεταναστευτικού Δικαίου, 13(2-3):284-297.
- Χαλκιά, Α. (2013). Εγκλήματα ρατσιστικού μίσους στην Ελλάδα της κρίσης: από τη θυματοποίηση στην προσβολή της δημοκρατίας. Εγκληματολογία, 1-2, σσ. 80-88.
- Χριστόπουλος, Δ. (2013). Αναζητώντας το ελάχιστο πολιτειακό (πολυπολιτισμικό;) όριο: η μετανάστευση στην Ελλάδα της κρίσης. Επιστήμη και Κοινωνία (30), σσ. 41-74.
- Χρυσόχου, Ξ. (2008). Κοινωνικές αναπαραστάσεις. Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο.

Παράρτημα

ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

9 Δεκεμβρίου 2016

ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟ

Αρ. Φύλλου 232

Ι) Ενσωμάτωση της Οδηγίας 2000/43/ΕΚ περί εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης προσώπων ασχέτως φυλετικής ή εθνοτικής τους καταγωγής, της Οδηγίας 2000/78/ΕΚ για τη διαμόρφωση γενικού πλαισίου για την ίση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία και της Οδηγίας 2014/54/ΕΕ περί μέτρων που διευκολύνουν την άσκηση των δικαιωμάτων των εργαζομένων στο πλαίσιο της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων,

ΙΙ) λήψη αναγκαίων μέτρων συμμόρφωσης με τα άρθρα 22, 23, 30, 31 παρ. 1, 32 και 34 του Κανονισμού 596/2014 για την κατάχρηση της αγοράς και την κατάργηση της Οδηγίας 2003/6/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου και των Οδηγιών της Επιτροπής 2003/124/ΕΚ, 2003/125/ΕΚ και 2004/72/ΕΚ και ενσωμάτωση της Οδηγίας 2014/57/ΕΕ περί ποινικών κυρώσεων για την κατάχρηση αγοράς και της εκτελεστικής Οδηγίας 2015/2392, ΙΙΙ) ενσωμάτωση της Οδηγίας 2014/62 σχετικά με την προστασία του ευρώ και άλλων νομισμάτων από την παραχάραξη και την κιβδηλεία μέσω του ποινικού δικαίου και για την αντικατάσταση της απόφασης - πλαισίου 2000/383/ΔΕΥ του Συμβουλίου και ΙV) Σύσταση Εθνικού Μηχανισμού Διερεύνησης Περιστατικών Αυθαιρεσίας στα σώματα ασφαλείας και τους υπαλλήλους των καταστημάτων κράτησης και άλλες διατάξεις.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ

ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΐδομε τον ακόλουθο νόμο που ψήφισε η Βουλή:

ΜΕΡΟΣ Α'ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ
ΤΗΣ ΙΣΗΣ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗΣΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'
ΓΕΝΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Άρθρο 1

Σκοπός

(άρθρα 1 της Οδηγίας 2000/43/ΕΚ, 1 της Οδηγίας 2000/78/ΕΚ και 1 της Οδηγίας 2014/54/ΕΕ)

Σκοπός των διατάξεων του Μέρους Α' είναι η προώθηση της αρχής της ίσης μεταχείρισης και η καταπολέ-

μηση των διακρίσεων: α) λόγω φυλής, χρώματος, εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής, γενεαλογικών καταβολών σύμφωνα με την Οδηγία 2000/43/ΕΚ του Συμβουλίου της 29ης Ιουνίου 2000, β) λόγω θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας ή χρόνιας πάθησης, ηλικίας, οικογενειακής ή κοινωνικής κατάστασης, σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας ή χαρακτηριστικών φύλου στον τομέα της απασχόλησης και της εργασίας σύμφωνα με την Οδηγία 2000/78/ΕΚ του Συμβουλίου της 27ης Νοεμβρίου 2000, μεταξύ άλλων και για γ) τη διευκόλυνση της άσκησης των δικαιωμάτων των εργαζομένων στο πλαίσιο της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων σύμφωνα με την Οδηγία 2014/54/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 16ης Απριλίου 2014.

Άρθρο 2

Έννοια των διακρίσεων

(άρθρα 2 της Οδηγίας 2000/43/ΕΚ
και 2 της Οδηγίας 2000/78/ΕΚ)

1. Απαγορεύεται κάθε μορφή διάκρισης για έναν από τους λόγους που αναφέρονται στο άρθρο 1.

2. Για τους σκοπούς των διατάξεων του Μέρους Α':

α) ως «άμεση διάκριση» νοείται όταν ένα πρόσωπο υφίσταται, για λόγους φυλής, χρώματος, εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής, γενεαλογικών καταβολών, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας ή χρόνιας πάθησης, ηλικίας, οικογενειακής ή κοινωνικής κατάστασης, σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας ή χαρακτηριστικών φύλου μεταχείριση λιγότερο ευνοϊκή από αυτήν της οποίας τυγχάνει, έτυχε ή θα ετύγχανε άλλο πρόσωπο, σε ανάλογη κατάσταση,

β) ως «έμμεση διάκριση» νοείται όταν μία εκ πρώτης όψεως ουδέτερη διάταξη, κριτήριο ή πρακτική μπορεί να θέσει πρόσωπα με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά φυλής, χρώματος, εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής, γενεαλογικών καταβολών, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας ή χρόνιας πάθησης, ηλικίας, οικογενειακής ή κοινωνικής κατάστασης, σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας ή χαρακτηριστικών φύλου, σε μειονεκτική θέση συγκριτικά με άλλα πρόσωπα.

«Έμμεση διάκριση» δεν υφίσταται, εάν η διάταξη, το κριτήριο ή η πρακτική αυτή δικαιολογείται αντικειμενικά από έναν θεμιτό σκοπό και τα μέσα επίτευξής του είναι πρόσφορα και αναγκαία, εάν τα μέτρα, που λαμβάνονται, είναι αναγκαία για την τήρηση της δημόσιας ασφάλει-

ας, τη διασφάλιση της δημόσιας τάξης, την πρόληψη ποινικών παραβάσεων, την προστασία της υγείας, των δικαιωμάτων και ελευθεριών των άλλων ή όταν αφορά άτομα με αναπηρία ή χρόνια πάθηση και μέτρα που λαμβάνονται υπέρ αυτών, σύμφωνα με την παρ. 6 του άρθρου 21 του Συντάγματος και το άρθρο 5 του παρόντος,

γ) η «παρενόχληση» νοείται ως διάκριση κατά την έννοια της παρ. 1, εφόσον σημειώνεται ανεπιθύμητη συμπεριφορά που συνδέεται με ένα από τους λόγους του άρθρου 1 με σκοπό ή αποτέλεσμα την προσβολή της αξιοπρέπειας προσώπου και τη δημιουργία εκφοβιστικού, εχθρικού, εξευτελιστικού, ταπεινωτικού ή επιθετικού περιβάλλοντος,

δ) ως «διάκριση», νοείται επίσης, οποιαδήποτε εντολή για την εφαρμογή διακριτικής μεταχείρισης σε βάρος προσώπου για οποιονδήποτε από τους λόγους που αναφέρονται στο άρθρο 1,

ε) ως «διάκριση λόγω σχέσης» νοείται η λιγότερη ευνοϊκή μεταχείριση ενός προσώπου λόγω της στενής του σχέσης με πρόσωπο ή πρόσωπα με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά φυλής, χρώματος, εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής, γενεαλογικών καταβολών, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας ή χρόνιας πάθησης, ηλικίας, οικογενειακής ή κοινωνικής κατάστασης, σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας ή χαρακτηριστικών φύλου,

στ) ως «διάκριση λόγω νομιζόμενων χαρακτηριστικών» νοείται η λιγότερο ευνοϊκή μεταχείριση ενός προσώπου που εικάζεται ότι διαθέτει συγκεκριμένα χαρακτηριστικά φυλής, χρώματος, εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής, γενεαλογικών καταβολών, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας ή χρόνιας πάθησης, ηλικίας, οικογενειακής ή κοινωνικής κατάστασης, σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας ή χαρακτηριστικών φύλου,

ζ) ως «πολλαπλή διάκριση» νοείται οποιαδήποτε διάκριση, αποκλεισμός ή περιορισμός, σε βάρος προσώπου, που βασίζεται σε περισσότερους από έναν από τους ανωτέρω λόγους,

η) η «άρνηση εύλογων προσαρμογών» για τα άτομα με αναπηρία ή χρόνια πάθηση νοείται ως διάκριση,

θ) ως «εύλογες προσαρμογές» νοούνται οι απαραίτητες και κατάλληλες τροποποιήσεις, ρυθμίσεις και ενδεικμένα μέτρα, που απαιτούνται σε μια συγκεκριμένη περίπτωση, προκειμένου να διασφαλιστεί για τα άτομα με αναπηρίες ή χρόνιες παθήσεις η αρχή της ίσης μεταχείρισης, οι οποίες δεν επιβάλλουν δυσανάλογο ή αδικαιολόγητο βάρος στον εργοδότη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'

ΙΣΗ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ

Άρθρο 3

Πεδίο εφαρμογής

(άρθρα 3 της Οδηγίας 2000/43/ΕΚ, 3 της Οδηγίας 2000/78/ΕΚ και 2 της Οδηγίας 2014/54/ΕΕ)

1. Με την επιφύλαξη των παραγράφων 3 και 4 του παρόντος άρθρου, καθώς και του άρθρου 4, η αρχή της ίσης μεταχείρισης ανεξαρτήτως φυλής, χρώματος, εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής, γενεαλογικών καταβολών, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας ή χρόνιας πάθησης, ηλικίας, οικογενειακής ή κοινωνικής

κατάστασης, σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας ή χαρακτηριστικών φύλου στον τομέα της εργασίας και της απασχόλησης, εφαρμόζεται σε όλα τα πρόσωπα, στο δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα, όσον αφορά:

- α) τους όρους πρόσβασης στην εργασία και την απασχόληση εν γένει, συμπεριλαμβανομένων των κριτηρίων επιλογής και των όρων πρόσληψης, ανεξάρτητα από τον κλάδο δραστηριότητας και σε όλα τα επίπεδα της επαγγελματικής ιεραρχίας, καθώς και τους όρους υπηρεσιακής και επαγγελματικής εξέλιξης,
- β) την πρόσβαση σε όλα τα είδη και επίπεδα επαγγελματικού προσανατολισμού, μαθητείας, επαγγελματικής κατάρτισης, επιμόρφωσης και επαγγελματικού αναπροσανατολισμού, συμπεριλαμβανομένης της απόκτησης πρακτικής επαγγελματικής εμπειρίας,
- γ) τους όρους και τις συνθήκες εργασίας και απασχόλησης, ιδίως όσον αφορά τις αποδοχές, την απόλυση, την υγεία και την ασφάλεια στην εργασία και σε περίπτωση ανεργίας την επανένταξη και την εκ νέου απασχόληση,
- δ) την ιδιότητα του μέλους και τη συμμετοχή σε συνδικαλιστική οργάνωση εργαζομένων ή εργοδοτών ή σε οποιαδήποτε επαγγελματική οργάνωση, συμπεριλαμβανομένων των πλεονεκτημάτων και υποχρεώσεων που απορρέουν από τη συμμετοχή σε αυτές, και ιδίως του δικαιώματος εκλέγειν και εκλέγεσθαι.

2. Με την επιφύλαξη των παραγράφων 3, 4, 6 του παρόντος, καθώς και του άρθρου 4, η αρχή της ίσης μεταχείρισης ανεξαρτήτως φυλής, χρώματος, εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής, γενεαλογικών καταβολών εφαρμόζεται σε όλα τα πρόσωπα, στο δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα, και όσον αφορά:

α) την κοινωνική προστασία, συμπεριλαμβανομένης της κοινωνικής ασφάλισης και της υγειονομικής περίθαλψης,

β) τις κοινωνικές παροχές και τις φορολογικές διευκολύνσεις ή πλεονεκτήματα,

γ) την εκπαίδευση,

δ) την πρόσβαση στη διάθεση και την παροχή αγαθών και υπηρεσιών που διατίθενται (συναλλακτικά) στο κοινό, συμπεριλαμβανομένης της στέγης.

3. Οι διατάξεις του παρόντος Κεφαλαίου δεν εφαρμόζονται στις περιπτώσεις που προβλέπεται ειδικώς αιτιολογημένη διαφορετική μεταχείριση λόγω ιθαγένειας και δεν θίγουν τις διατάξεις και τις προϋποθέσεις του νομικού καθεστώτος των υπηκόων τρίτων χωρών εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης ή των ατόμων άνευ ιθαγένειας που ζουν στην Επικράτεια.

4. Οι διατάξεις του παρόντος Κεφαλαίου αναφορικά με την αρχή της ίσης μεταχείρισης ανεξαρτήτως θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας ή χρόνιας πάθησης, ηλικίας, οικογενειακής ή κοινωνικής κατάστασης, σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας ή χαρακτηριστικών φύλου δεν εφαρμόζονται στις πάσης φύσεως παροχές που προσφέρουν τα δημόσια συστήματα ή τα εξομοιούμενα προς τα δημόσια, συμπεριλαμβανομένων των δημόσιων συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης ή πρόνοιας και δεν θίγουν τα μέτρα που είναι αναγκαία για την τήρηση της δημόσιας ασφάλειας, τη διασφάλιση της δημόσιας τάξης, την πρόληψη ποινικών παραβάσεων, την προστασία της υγείας και την προστασία των δικαιωμάτων και ελευθεριών άλλων.

5. Οι διατάξεις του παρόντος Κεφαλαίου δεν εφαρμόζονται στις ένοπλες δυνάμεις καθόσον αφορά σε διαφορετική μεταχείριση λόγω ηλικίας, αναπηρίας ή χρόνιας πάθησης σχετικής με την Υπηρεσία.

6. Οι διατάξεις του παρόντος Κεφαλαίου ως προς την παροχή φορολογικών διευκολύνσεων ή πλεονεκτημάτων δεν εφαρμόζονται σε πρόσωπα, των οποίων η φορολογική κατοικία βρίσκεται εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Άρθρο 4

Δικαιολογημένη διαφορετική μεταχείριση λόγω ειδικών επαγγελματικών απαιτήσεων (άρθρα 4 της Οδηγίας 2000/43/EK και 4 της Οδηγίας 2000/78/EK)

1. Κατά παρέκκλιση του άρθρου 2, δεν συνιστά ανεπιτρεπτή διάκριση η διαφορετική μεταχείριση που βασίζεται σε χαρακτηριστικό σχετικό με τους λόγους διάκρισης του άρθρου 1 του παρόντος μέρους, το οποίο λόγω της φύσης ή του πλαισίου των συγκεκριμένων επαγγελματικών δραστηριοτήτων αποτελεί ουσιαστική και καθοριστική επαγγελματική προϋπόθεση και εφόσον ο οικείος σκοπός είναι θεμιτός και η προϋπόθεση ανάλογη.

2. Η διαφορετική μεταχείριση που εδράζεται στις θρησκευτικές ή άλλες πεποιθήσεις ενός προσώπου δεν συνιστά διάκριση, όταν λόγω της φύσης των εν λόγω δραστηριοτήτων ή του πλαισίου εντός του οποίου ασκούνται οι πεποιθήσεις αυτές αποτελούν ουσιώδη, θεμιτή και δικαιολογημένη επαγγελματική απαίτηση.

Το Μέρος Α' του παρόντος νόμου δεν θίγει υφιστάμενες διατάξεις και πρακτικές που αφορούν σε επαγγελματικές δραστηριότητες στο πλαίσιο των εκκλησιών, καθώς και οργανώσεων ή ενώσεων, η δεοντολογία των οποίων εδράζεται σε θρησκευτικές ή άλλες πεποιθήσεις. Αυτή η διαφορετική μεταχείριση ασκείται τηρουμένων των γενικών αρχών του δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης και δεν μπορεί να αιτιολογεί διάκριση η οποία βασίζεται σε άλλους λόγους. Δεν θίγεται επίσης το δικαίωμα των εκκλησιών ή άλλων δημόσιων ή ιδιωτικών οργανισμών, των οποίων η δεοντολογία εδράζεται σε θρησκευτικές ή άλλες πεποιθήσεις, να απαιτούν από τα πρόσωπα που εργάζονται για λογαριασμό τους συμπεριφορά καλής πίστης και συμμόρφωσης προς τη δεοντολογία τους.

Άρθρο 5

Εύλογες προσαρμογές για τα άτομα με αναπηρία ή χρόνια πάθηση (άρθρο 5 της Οδηγίας 2000/78/EK)

Για την τήρηση της αρχής της ίσης μεταχείρισης στον τομέα της εργασίας και της απασχόλησης έναντι ατόμων με αναπηρία ή χρόνια πάθηση, ο εργοδότης υποχρεώνεται στη λήψη όλων των ενδεδειγμένων κατά περίπτωση μέτρων, προκειμένου τα άτομα αυτά να έχουν δυνατότητα πρόσβασης σε θέση εργασίας, να ασκούν αυτή και να εξελίσσονται, καθώς και δυνατότητα συμμετοχής στην επαγγελματική κατάρτιση, εφόσον τα μέτρα αυτά δεν συνεπάγονται δυσανάλογη επιβάρυνση για τον εργοδότη. Δεν θεωρείται δυσανάλογη η επιβάρυνση, όταν αντισταθμίζεται επαρκώς από μέτρα προστασίας που λαμβάνονται στο πλαίσιο άσκησης της πολιτικής υπέρ των ατόμων με αναπηρία ή χρόνια πάθηση.

Άρθρο 6

Δικαιολογημένη διαφορετική μεταχείριση λόγω ηλικίας (άρθρο 6 της Οδηγίας 2000/78/EK)

1. Κατά παρέκκλιση του άρθρου 2, δεν συνιστά διάκριση η ειδικώς αιτιολογημένη διαφορετική μεταχείριση λόγω ηλικίας, εφόσον η μεταχείριση αυτή προβλέπεται στο νόμο προς εξυπηρέτηση σκοπών της πολιτικής της απασχόλησης, της αγοράς εργασίας και της επαγγελματικής κατάρτισης, τα δε μέσα επίτευξης των σκοπών αυτών είναι πρόσφορα και αναγκαία.

Η ανωτέρω διαφορετική μεταχείριση μπορεί ιδίως να περιλαμβάνει:

α) την καθιέρωση ειδικών συνθηκών τόσο για την πρόσβαση στην απασχόληση και την επαγγελματική κατάρτιση όσο για την απασχόληση και εργασία, συμπεριλαμβανομένων των όρων απόλυσης και αμοιβής, για τους νέους, τους ηλικιωμένους και τους εργαζομένους που συντηρούν άλλα πρόσωπα, προκειμένου να ευνοείται η επαγγελματική τους ένταξη ή να εξασφαλίζεται η προστασία τους,

β) τον καθορισμό ελάχιστων ορίων ηλικίας, επαγγελματικής εμπειρίας ή αρχαιότητας στην απασχόληση για την πρόσβαση σε αυτήν ή σε ορισμένα πλεονεκτήματα που συνδέονται με την απασχόληση,

γ) τον καθορισμό ανώτατου ορίου ηλικίας για την πρόσληψη, με βάση την απαιτούμενη κατάρτιση για τη συγκεκριμένη θέση εργασίας ή την ανάγκη εύλογης περιόδου απασχόλησης πριν από τη συνταξιοδότηση.

2. Κατά παρέκκλιση του άρθρου 2, δεν συνιστά διάκριση λόγω ηλικίας, όσον αφορά στα επαγγελματικά συστήματα κοινωνικής ασφάλισης, ο καθορισμός ηλικίας για την ένταξη ή την αποδοχή, σε παροχές συνταξιοδότησης ή αναπηρίας, συμπεριλαμβανομένου και του καθορισμού για τα καθεστώτα αυτά διαφορετικού ορίου ηλικίας για εργαζόμενους ή για ομάδες ή κατηγορίες εργαζομένων και της χρήσης στο πλαίσιο των συστημάτων αυτών κριτηρίων ηλικίας στους αναλογιστικούς υπολογισμούς, υπό τον όρο ότι αυτό δεν καταλήγει σε διακρίσεις λόγω φύλου.

Άρθρο 7

Θετική δράση και ειδικά μέτρα (άρθρα 5 της Οδηγίας 2000/43/EK, 7 της Οδηγίας 2000/78/EK)

1. Δεν συνιστά διάκριση η λήψη ή η διατήρηση ειδικών μέτρων με σκοπό την πρόληψη ή την αντιστάθμιση μειονεκτημάτων, λόγω φυλής, χρώματος, εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής, γενεαλογικών καταβολών, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας ή χρόνιας πάθησης, ηλικίας, οικογενειακής ή κοινωνικής κατάστασης, σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας ή χαρακτηριστικών φύλου.

2. Δεν συνιστά διάκριση, όσον αφορά τα άτομα με αναπηρία ή χρόνια πάθηση η θέσπιση ή η διατήρηση διατάξεων που αφορούν στην προστασία της υγείας και της ασφάλειας στο χώρο εργασίας ή μέτρων που αποβλέπουν στη δημιουργία ή τη διατήρηση προϋποθέσεων ή διευκολύνσεων για τη διαφύλαξη ή την ευθάρρυνση της ένταξής τους στην απασχόληση και την εργασία.

**ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'
ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ****Άρθρο 8****Παροχή προστασίας**

(άρθρα 7 της Οδηγίας 2000/43/ΕΚ, 9 της Οδηγίας 2000/78/ΕΚ και 3 της Οδηγίας 2014/54/ΕΕ)

1. Σε περίπτωση μη τήρησης της αρχής της ίσης μεταχείρισης στο πλαίσιο διοικητικής δράσης, παρέχεται στον βλαπτόμενο, πέραν της δικαστικής προστασίας, προστασία και υπό τους όρους των άρθρων 24 έως και 27 του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας (Ν. 2690/1999 Α 45).

2. Η λήξη της σχέσης, στο πλαίσιο της οποίας συντελέστηκε η προσβολή, δεν αποκλείει την προστασία από παραβίαση της αρχής της ίσης μεταχείρισης.

3. Νομικά πρόσωπα, ενώσεις ή οργανώσεις συμπεριλαμβανομένων των κοινωνικών εταιριών και των συνδικαλιστικών οργανώσεων, που έχουν σκοπό μεταξύ άλλων τη διασφάλιση της τήρησης της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανεξαρτήτως φυλής, χρώματος, εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής, γενεαλογικών καταβολών, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας ή χρόνιας πάθησης, ηλικίας, οικογενειακής ή κοινωνικής κατάστασης, σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας ή χαρακτηριστικών φύλου μπορούν να αντιπροσωπεύουν τον βλαπτόμενο ενώπιον των δικαστηρίων και να τον εκπροσωπούν ενώπιον οποιασδήποτε διοικητικής αρχής ή διοικητικού οργάνου, εφόσον προηγουμένως παρασχεθεί η συναίνεσή του με συμβολαιογραφικό έγγραφο όπου απαιτείται ή ιδιωτικό έγγραφο, το οποίο φέρει θεώρηση του γνησίου της υπογραφής.

4. Τα νομικά πρόσωπα της παραγράφου 3 μπορούν να ασκούν πρόσθετη παρέμβαση σύμφωνα με τα άρθρα 80 και επόμενα Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας και 113 και επόμενα του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας. Στην περίπτωση αυτή τα ως άνω νομικά πρόσωπα δεν υποχρεούνται στην καταβολή παραβόλου, όπου αυτό προβλέπεται από τις κείμενες διατάξεις.

Άρθρο 9**Βάρος αποδείξεως**

(άρθρα 8 της Οδηγίας 2000/43/ΕΚ, 10 της Οδηγίας 2000/78/ΕΚ)

1. Όταν ο βλαπτόμενος προβάλλει ότι δεν τηρήθηκε η αρχή της ίσης μεταχείρισης και αποδεικνύει ενώπιον δικαστηρίου ή αρμόδιας διοικητικής αρχής πραγματικά γεγονότα από τα οποία μπορεί να συναχθεί άμεση ή έμμεση διάκριση, το αντίδικο μέρος ή η διοικητική αρχή φέρει το βάρος να αποδείξει στο δικαστήριο, ότι δεν συνέτρεξαν περιστάσεις που συνιστούν παραβίαση της αρχής αυτής.

2. Η ρύθμιση της ανωτέρω παραγράφου δεν ισχύει στην ποινική δίκη.

3. Η ρύθμιση της παραγράφου 1 ισχύει και στην περίπτωση της παραγράφου 1 του προηγούμενου άρθρου.

Άρθρο 10**Προστασία έναντι αντιμέτρων**

(άρθρο 9 της Οδηγίας 2000/43/ΕΚ, άρθρο 11 της Οδηγίας 2000/78/ΕΚ)

Η κατά το άρθρο 8 προστασία καταλαμβάνει και απόλυση ή δυσμενή, εν γένει, μεταχείριση προσώπου,

η οποία εκδηλώνεται ως αντίμετρο σε καταγγελία ή αίτημα παροχής έννομης προστασίας, για τη διασφάλιση τήρησης της αρχής της ίσης μεταχείρισης.

Άρθρο 11**Κυρώσεις**

(άρθρα 15 της Οδηγίας 2000/43/ΕΚ, 17 της Οδηγίας 2000/78/ΕΚ)

1. Όποιος, κατά τη συναλλακτική διάθεση αγαθών ή παροχή υπηρεσιών στο κοινό, παραβιάζει την κατά τον παρόντα νόμο απαγόρευση της διακριτικής μεταχείρισης για λόγους φυλής, χρώματος, εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής, γενεαλογικών καταβολών, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας ή χρόνιας πάθησης, ηλικίας, οικογενειακής ή κοινωνικής κατάστασης, σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας ή χαρακτηριστικών φύλου, τιμωρείται με φυλάκιση έξι (6) μηνών μέχρι τριών (3) ετών και με χρηματική ποινή χιλίων (1.000) έως πέντε χιλιάδων (5.000) ευρώ. Οι πράξεις που προβλέπονται στην παρούσα παράγραφο διώκονται αυτεπαγγέλτως.

2. Η κατά παράβαση των διατάξεων του παρόντος Μέρους διακριτική μεταχείριση λόγω φυλής, χρώματος, εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής, γενεαλογικών καταβολών, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας ή χρόνιας πάθησης, ηλικίας, οικογενειακής ή κοινωνικής κατάστασης, σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας ή χαρακτηριστικών φύλου, από πρόσωπο που ενεργεί ως εργοδότης καθ' οποιοδήποτε στάδιο πρόσβασης στην εργασία και την απασχόληση, κατά τη σύναψη ή άρνηση σύναψης εργασιακής σχέσης ή στη διάρκεια, λειτουργία, εξέλιξη ή λύση αυτής συνιστά παραβίαση της εργατικής νομοθεσίας για την οποία επιβάλλονται από το Σώμα Επιθεώρησης Εργασίας (ΣΕΠΕ) οι διοικητικές κυρώσεις του άρθρου 24 του Ν. 3996/2011 (Α' 170).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'**ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ ΙΣΗΣ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗΣ****Άρθρο 12****Συνεκτίμηση της αρχής της ίσης μεταχείρισης**

Κατά τη σύνταξη και εφαρμογή νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων ή πράξεων, πολιτικών και δράσεων στα πεδία εφαρμογής του Μέρους Α' του παρόντος νόμου, λαμβάνεται ιδιαίτερως υπόψη η αρχή της ίσης μεταχείρισης, σύμφωνα με τις διατάξεις του Μέρους Α'.

Άρθρο 13**Κοινωνικός διάλογος**

(άρθρα 11 και 12 της Οδηγίας 2000/43/ΕΚ, 13 και 14 της Οδηγίας 2000/78/ΕΚ και 5 της Οδηγίας 2014/54/ΕΕ)

1. Το Κράτος ενθαρρύνει το διάλογο μεταξύ των κοινωνικών εταιριών, καθώς και το διάλογο με τις μη κυβερνητικές οργανώσεις, οι οποίες έχουν ως καταστατικό σκοπό την καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω φυλής, χρώματος, εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής, γενεαλογικών καταβολών, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας ή χρόνιας πάθησης, ηλικίας, οικογενειακής ή κοινωνικής κατάστασης, σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας ή χαρακτηριστικών φύλου, με στόχο την προαγωγή της αρχής των ίσων ευκαιριών και της

ίσης μεταχείρισης στο πλαίσιο των σκοπών του παρόντος νόμου.

2. Η Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, στο πλαίσιο της αποστολής της για τη διεξαγωγή κοινωνικού διαλόγου για τη γενική πολιτική της χώρας και ειδικότερα για θέματα κοινωνικής πολιτικής, ενθαρρύνει το διάλογο με τις οργανώσεις - μέλη της, με σκοπό την ενημέρωση, ευαισθητοποίηση και ενεργό συμμετοχή τους στην προώθηση της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης, σύμφωνα με τους σκοπούς και κατά τις διατάξεις του παρόντος νόμου. Ειδικότερα, η Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή του άρθρου 82 παρ. 3 του Συντάγματος και του Ν. 2232/1994 (Α' 140):

α. Διασφαλίζει το διάλογο με αντιπροσωπευτικές οργανώσεις και με μη κυβερνητικές οργανώσεις, οι οποίες έχουν ως καταστατικό σκοπό την καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω φυλής, χρώματος, εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής, γενεαλογικών καταβολών, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας ή χρόνιας πάθησης, ηλικίας, οικογενειακής ή κοινωνικής κατάστασης, σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας ή χαρακτηριστικών φύλου.

β. Μερικά για την ευρύτερη δημοσιότητα της σχετικής νομοθεσίας και των μέτρων, που λαμβάνονται σε εθνικό ή τοπικό επίπεδο, για την προώθηση των σκοπών του Μέρους Α' του παρόντος νόμου.

γ. Συντάσσει ετήσια έκθεση, η οποία καταγράφει τις εξελίξεις ως προς την εφαρμογή του παρόντος νόμου, τα αποτελέσματα του κοινωνικού διαλόγου και τις δράσεις δημοσιότητας που αναλήφθηκαν.

δ. Στην έκθεση αυτή, απευθύνει επίσης προτάσεις στην Κυβέρνηση και τους κοινωνικούς εταίρους για την προώθηση των αρχών της ίσης μεταχείρισης και τη λήψη μέτρων κατά των διακρίσεων.

Άρθρο 14

Φορέας προώθησης της αρχής της ίσης μεταχείρισης (άρθρα 13 της Οδηγίας 2000/43/ΕΚ και 4 της Οδηγίας 2014/54/ΕΕ)

1. Φορέας παρακολούθησης και προώθησης της εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανεξαρτήτως φυλής, χρώματος, εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής, γενεαλογικών καταβολών, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας ή χρόνιας πάθησης, ηλικίας, οικογενειακής ή κοινωνικής κατάστασης, σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας ή χαρακτηριστικών φύλου στο πεδίο εφαρμογής και κατά τους ορισμούς του παρόντος νόμου στον ιδιωτικό, στο δημόσιο και ευρύτερο δημόσιο τομέα ορίζεται ο Συνήγορος του Πολίτη.

2. Συνιστώνται στον Συνήγορο του Πολίτη δέκα (10) θέσεις του άρθρου 5 του Ν. 3094/2003, όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει, για την άσκηση των αρμοδιοτήτων της Αρχής κατά το παρόν άρθρο.

Άρθρο 15

Αρχές και Υπηρεσίες για την εποπτεία και προώθηση της αρχής της ίσης μεταχείρισης

1. Οι ανεξάρτητες αρχές στο πλαίσιο άσκησης της κύριας λειτουργίας τους μεριμνούν για την εφαρμογή και προώθηση της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανεξαρτή-

τως φυλής, χρώματος, εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας ή χρόνιας πάθησης, ηλικίας, οικογενειακής ή κοινωνικής κατάστασης, σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας ή χαρακτηριστικών φύλου, σύμφωνα με τους σκοπούς και τις διατάξεις του Μέρους Α' του παρόντος νόμου.

2. Η Γενική Γραμματεία Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων της για την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου και την εξάλειψη όλων των μορφών διακρίσεων μεριμνά για την προώθηση της αρχής της ίσης μεταχείρισης, σύμφωνα με τους σκοπούς και κατά τις διατάξεις του παρόντος νόμου, επί σχετικών, δε, θεμάτων ενθαρρύνει τη συνεργασία με συναρμόδια Υπουργεία και το διάλογο με την κοινωνία των πολιτών.

3. Η Διεύθυνση Κοινωνικής Προστασίας και Κοινωνικής Συνοχής του Υπουργείου Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης εκ της αρμοδιότητάς της, μεταξύ άλλων, παρακολουθεί την εφαρμογή των πολιτικών καταπολέμησης των διακρίσεων στον τομέα της εργασίας και της απασχόλησης, μεριμνά για την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των εργαζομένων και των εργοδοτών για τα ζητήματα των διακρίσεων στον τομέα της εργασίας, υποστηρίζει επιστημονικά το Σώμα Επιθεώρησης Εργασίας και εν γένει συνεργάζεται με συναρμόδια Υπουργεία και φορείς για την προώθηση της αρχής της ίσης μεταχείρισης. Για τους σκοπούς της παρούσας παραγράφου, οι πέντε (5) θέσεις που συστάθηκαν με το άρθρο 19 παρ. 4 του Ν. 3304/2005 μεταφέρονται αυτοδικαίως από την έναρξη ισχύος του παρόντος νόμου στην Διεύθυνση Κοινωνικής Προστασίας και Κοινωνικής Συνοχής του Υπουργείου Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης.

4. Επί θεμάτων αρμοδιότητάς τους οι Διευθύνσεις Μεταναστευτικής Πολιτικής του Υπουργείου Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης, Ευρωπαϊκών και Διεθνών Θεμάτων του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, Ανάπτυξης Μονάδων Υγείας του Υπουργείου Υγείας, Φορολογίας Εισοδημάτων φυσικών προσώπων του Υπουργείου Οικονομικών, καθώς και η Γενική Γραμματεία Εμπορίου και Προστασίας Καταναλωτή του Υπουργείου Οικονομίας και Ανάπτυξης συμβάλλουν στην προώθηση της αρχής της ίσης μεταχείρισης.

Άρθρο 16

Συνεργασία φορέων

Ο, κατά το άρθρο 14 του Μέρους Α' του παρόντος νόμου, φορέας προώθησης της αρχής της ίσης μεταχείρισης, καθώς και οι υπηρεσίες του άρθρου 15, συνεργάζονται μεταξύ τους, καθώς και με την Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, τις τριτοβάθμιες συνδικαλιστικές οργανώσεις των εργαζομένων σε δημόσιο και ιδιωτικό τομέα, την Ανώτατη Διοίκηση Ενώσεων Δημοσίων Υπαλλήλων (Α.Δ.Ε.Δ.Υ), την Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδος (ΓΕ.Σ.Ε.Ε), καθώς και τις ενώσεις των εργοδοτών, το Σύνδεσμο Επιχειρήσεων και Βιομηχανιών (ΣΕΒ), τη Γενική Συνομοσπονδία Επαγγελματιών, Βιοτεχνών και Εμπόρων Ελλάδας (ΓΣΕΒΕΕ), την Ελληνική Συνομοσπονδία Εμπορίου και Επιχειρηματικότητας (ΕΣΕΕ) και το Σύνδεσμο Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων (ΣΕΤΕ),

το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης (Ε.Κ.Κ.Α), το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ), το Κέντρο Έρευνας Θεμάτων Ισότητας (Κ.Ε.Θ.Ι), το Κέντρο Ελέγχου και Πρόληψης Νοσημάτων (ΚΕΕΛΠΝΟ), την Κεντρική Ένωση Δήμων Ελλάδας, την Ένωση Περιφερειών Ελλάδας (ΕΝΠΕ), καθώς και με φορείς και οργανώσεις που δραστηριοποιούνται στο πεδίο της καταπολέμησης των διακρίσεων λόγω φυλής, χρώματος, εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής, γενεαλογικών καταβολών, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας ή χρόνιας πάθησης, ηλικίας, οικογενειακής ή κοινωνικής κατάστασης, σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας ή χαρακτηριστικών φύλου, με στόχο τη συνεισφορά τους στην προαγωγή της αρχής της ίσης μεταχείρισης στο πλαίσιο των σκοπών του παρόντος νόμου.

Άρθρο 17

Ενημέρωση και διάδοση πληροφοριών
(άρθρα 10 της Οδηγίας 2000Μ3/ΕΚ,
12 της Οδηγίας 2000/78/ΕΚ και 6
της Οδηγίας 2014/54/ΕΕ)

1. Οι συνδικαλιστικές οργανώσεις οφείλουν να ενημερώνουν τα μέλη τους για το περιεχόμενο της εφαρμογής της ίσης μεταχείρισης, καθώς και για τα μέτρα που λαμβάνονται για την εφαρμογή και την προώθηση της αρχής της ίσης μεταχείρισης στο πλαίσιο των σκοπών του Μέρους Α του παρόντος νόμου.

2. Οι εργοδότες, καθώς και οι υπεύθυνοι για θέματα επαγγελματικής κατάρτισης, οφείλουν να διασφαλίζουν την εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης και να παρέχουν στοιχεία που ζητούνται στο πλαίσιο άσκησης των αρμοδιοτήτων του φορέα προώθησης της αρχής της ίσης μεταχείρισης και των υπηρεσιών εποπτείας του άρθρου 15, σύμφωνα με τις διατάξεις του Μέρους Α του παρόντος νόμου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε' ΛΟΙΠΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Άρθρο 18

Το άρθρο 1 του Ν. 3094/2003 αντικαθίσταται ως εξής:

«Άρθρο 1
Αποστολή

1. Η ανεξάρτητη αρχή Συνήγορος του Πολίτη έχει ως αποστολή τη διαμεσολάβηση μεταξύ των πολιτών και των δημοσίων υπηρεσιών, των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης, των Ν.Π.Δ.Δ. και των Ν.Π.Ι.Δ., όπως αυτά καθορίζονται στο άρθρο 3 παράγραφος 1 του παρόντος, για την προστασία των δικαιωμάτων του πολίτη, την καταπολέμηση της κακοδιοίκησης και την τήρηση της νομιμότητας, καθώς και ιδιωτών για την παρακολούθηση και προώθηση της εφαρμογής της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών, βάσει της Οδηγίας 2006/54/ΕΚ, όπως ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη και για την παρακολούθηση και προώθηση της εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανεξαρτήτως φυλής, χρώματος, εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής, γενεαλογικών καταβολών, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας ή χρόνιας πάθησης, ηλικίας, οικογενειακής ή κοινωνικής κατάστασης, σεξουαλικού προσανατο-

λισμού, ταυτότητας ή χαρακτηριστικών φύλου, βάσει των Οδηγιών 2000/43/ΕΚ, 2000/78/ΕΚ και 2014/54/ΕΕ, όπως ενσωματώθηκαν στην ελληνική έννομη τάξη. Ο Συνήγορος του Πολίτη έχει επίσης, ως αποστολή του την προάσπιση και προαγωγή των συμφερόντων του παιδιού και ορίζεται φορέας για την παρακολούθηση και προώθηση της εφαρμογής, στον ιδιωτικό και δημόσιο τομέα, της αρχής της ίσης μεταχείρισης όλων των προσώπων ανεξαρτήτως φυλής, χρώματος, εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής, γενεαλογικών καταβολών, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας ή χρόνιας πάθησης, ηλικίας, οικογενειακής ή κοινωνικής κατάστασης, σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας ή χαρακτηριστικών φύλου κατ' εφαρμογή του άρθρου 13 της Οδηγίας 2000/43/ΕΚ, του άρθρου 13 της Οδηγίας 2000/78/ΕΚ και του άρθρου 4 της Οδηγίας 2014/54/ΕΕ. Ο Συνήγορος του Πολίτη ορίζεται και φορέας παρακολούθησης της εφαρμογής, στον ιδιωτικό και δημόσιο τομέα, της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών όσον αφορά στην πρόσβαση στην απασχόληση, στην επαγγελματική εκπαίδευση και ανέλιξη και στις συνθήκες εργασίας, κατ' εφαρμογή του άρθρου 1 παράγραφος 7 της Οδηγίας 2002/73/ΕΚ και του νέου άρθρου 8α της Οδηγίας 76/207/ΕΟΚ. Ο Συνήγορος του Πολίτη ορίζεται και φορέας παρακολούθησης της εφαρμογής στις δημόσιες υπηρεσίες και τον ευρύτερο δημόσιο τομέα, κατά την παράγραφο 1 του άρθρου 3 του παρόντος νόμου, της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών στην πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες και την παροχή αυτών, κατ' εφαρμογή του άρθρου 12 της Οδηγίας 2004/113/ΕΚ. Ο Συνήγορος του Πολίτη ορίζεται φορέας για την παρακολούθηση και προώθηση της εφαρμογής, στον ιδιωτικό και δημόσιο τομέα, της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών όσον αφορά: α) την πρόσβαση στην απασχόληση, συμπεριλαμβανομένης της επαγγελματικής εξέλιξης και στην επαγγελματική κατάρτιση, συμπεριλαμβανομένης της εκπαίδευσης με σκοπό την απασχόληση, β) τις συνθήκες και τους όρους εργασίας, συμπεριλαμβανομένης της αμοιβής και γ) τα επαγγελματικά συστήματα κοινωνικής ασφάλισης, κατ' εφαρμογή του άρθρου 20 της Οδηγίας 2006/54/ΕΚ.

Ο Συνήγορος του Πολίτη ορίζεται ως Εθνικός Μηχανισμός Πρόληψης, για την πρόληψη των βασανιστηρίων και άλλων μορφών σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας, σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 3 και 17 του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου, στη σύμβαση κατά των βασανιστηρίων και άλλων μορφών σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών, που υιοθετήθηκε στις 18 Δεκεμβρίου 2002. Ο Συνήγορος του Πολίτη ορίζεται ως Εθνικός Μηχανισμός Διερεύνησης Περιστατικών Αυθαιρεσίας στα σώματα ασφαλείας και τους υπαλλήλους των καταστημάτων κράτησης, σύμφωνα με το άρθρο 1 του Ν. 3938/2011.

2. Ο Συνήγορος του Πολίτη επικουρείται από έξι (6) Βοηθούς Συνηγόρους. Ο Συνήγορος του Πολίτη αναθέτει σε Βοηθούς Συνηγόρους: α) την εκτέλεση των καθηκόντων του Συνηγόρου για το Παιδί, β) την παρακολούθηση και προώθηση της εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανεξαρτήτως φυλής, χρώματος, εθνικής ή εθνοτικής

καταγωγής, γενεαλογικών καταβολών, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας ή χρόνιας πάθησης, ηλικίας, οικογενειακής ή κοινωνικής κατάστασης, σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας ή χαρακτηριστικών φύλου, γ) του Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης για την πρόληψη των βασανιστηρίων και άλλων μορφών σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας και δ) της παρακολούθησης και προώθησης της εφαρμογής της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών, κατά την παρ. 1 του άρθρου αυτού, τα δε ζητήματα εσωτερικής οργάνωσης για την άσκηση των ως άνω αρμοδιοτήτων τα ρυθμίζει ο Συνήγορος του Πολίτη, σύμφωνα με την παρ. 7 του άρθρου 2 του Ν. 3051/2002. Ως Βοηθοί Συνήγοροι επιλέγονται πρόσωπα γνωσμένου κύρους που διαθέτουν υψηλή επιστημονική κατάρτιση και απολαύουν ευρείας κοινωνικής αποδοχής. Ο Συνήγορος του Πολίτη και οι Βοηθοί Συνήγοροι δεν ευθύνονται, δεν διώκονται και δεν εξετάζονται για γνώμη που διατύπωσαν ή πράξη που διενήργησαν κατά την άσκηση των καθηκόντων τους. Δίωξη επιτρέπεται κατόπιν εγκλήσεως μόνο για συκοφαντική δυσφήμιση, εξύβριση ή παραβίαση του απορρήτου».

Άρθρο 19

Το άρθρο 3 του Ν. 3094/2003 αντικαθίσταται ως εξής:

«Άρθρο 3

1. Ο Συνήγορος του Πολίτη είναι αρμόδιος για θέματα που ανάγονται στις υπηρεσίες: α) του Δημοσίου, β) των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης α' και β' βαθμού, γ) των λοιπών νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου, δ) των κρατικών νομικών προσώπων ιδιωτικού δικαίου, των δημόσιων επιχειρήσεων, των επιχειρήσεων των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης και των επιχειρήσεων των οποίων τη διοίκηση ορίζει άμεσα ή έμμεσα το Δημόσιο με διοικητική πράξη ή ως μέτοχος. Εξαιρούνται οι Τράπεζες και το Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών. Όπου στον παρόντα νόμο αναφέρεται ο όρος «δημόσια υπηρεσία» ή «δημόσιες υπηρεσίες» νοούνται οι αναφερόμενες στο προηγούμενο εδάφιο της παραγράφου αυτής. Φυσικά ή νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου, συμπεριλαμβανομένων των τραπεζών, υπάγονται στην αρμοδιότητα του Συνηγόρου του Πολίτη για την εκπλήρωση της κατά την παράγραφο 1 του άρθρου 1 αποστολής αυτού: α) ως φορέα παρακολούθησης της εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανεξαρτήτως φυλής, χρώματος, εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής, γενεαλογικών καταβολών, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας ή χρόνιας πάθησης, ηλικίας, οικογενειακής ή κοινωνικής κατάστασης, σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας ή χαρακτηριστικών φύλου, βάσει των Οδηγιών 2000/43/EK και 2000/78/EK, καθώς και 2014/54/ΕΕ, όπως ενσωματώθηκαν στην ελληνική έννομη τάξη, β) ως φορέα για την παρακολούθηση και προώθηση της εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών, βάσει του Ν. 3488/2006 που μετέφερε την Οδηγία 2002/73/EK και γ) ως φορέα για την παρακολούθηση και προώθηση της εφαρμογής της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών, βάσει του Ν. 3896/2010 που μετέφερε την Οδηγία 2006/54/

EK. Για την προάσπιση των δικαιωμάτων του παιδιού ο Συνήγορος του Πολίτη είναι αρμόδιος και για θέματα που ανάγονται σε ιδιώτες, φυσικά ή νομικά πρόσωπα, που προσβάλλουν τα δικαιώματα του παιδιού, σύμφωνα με τους όρους και τις προϋποθέσεις που προβλέπονται στο άρθρο 4.

Ο Συνήγορος του Πολίτη, ως Εθνικός Μηχανισμός Πρόληψης, για την πρόληψη των βασανιστηρίων και άλλων μορφών σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας, διενεργεί έρευνες και δημοσιεύει εκθέσεις, σύμφωνα με τις σχετικές διατάξεις του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου στη Σύμβαση κατά των βασανιστηρίων και άλλων μορφών σκληρής, απάνθρωπης και ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας.

2. Στην αρμοδιότητά του δεν υπάγονται οι Υπουργοί και Υφυπουργοί ως προς τις πράξεις που ανάγονται στη διαχείριση της πολιτικής λειτουργίας, τα θρησκευτικά νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, οι δικαστικές αρχές, οι στρατιωτικές υπηρεσίες ως προς τα θέματα, που αφορούν την εθνική άμυνα και ασφάλεια, η Εθνική Υπηρεσία Πληροφοριών, οι υπηρεσίες του Υπουργείου Εξωτερικών για δραστηριότητες που ανάγονται στην εξωτερική πολιτική ή στις διεθνείς σχέσεις της Χώρας, το Νομικό Συμβούλιο του Κράτους και οι ανεξάρτητες αρχές ως προς την κύρια λειτουργία τους. Ο Συνήγορος του Πολίτη δεν επιλαμβάνεται υποθέσεων που αφορούν την κρατική ασφάλεια. Δεν υπάγονται επίσης στην αρμοδιότητά του θέματα που αφορούν την υπηρεσιακή κατάσταση του προσωπικού των δημοσίων υπηρεσιών, με εξαίρεση τις περιπτώσεις όπου ο Συνήγορος του Πολίτη ενεργεί ως φορέας προώθησης της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανεξαρτήτως φυλής, χρώματος, εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής, γενεαλογικών καταβολών θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας ή χρόνιας πάθησης, ηλικίας, οικογενειακής ή κοινωνικής κατάστασης, σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας ή χαρακτηριστικών φύλου βάσει των Οδηγιών 2000/43/ΕΚ και 2000/78/EK, καθώς και 2014/54/ΕΕ, όπως ενσωματώθηκαν στην ελληνική έννομη τάξη, καθώς και τις περιπτώσεις όπου ενεργεί ως φορέας για την παρακολούθηση και προώθηση της εφαρμογής της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών, βάσει του Ν. 3896/2010 που μετέφερε την Οδηγία 2006/54/EK).

3. Ο Συνήγορος του Πολίτη ερευνά ατομικές διοικητικές πράξεις ή παραλείψεις ή υλικές ενέργειες οργάνων των δημοσίων υπηρεσιών που παραβιάζουν δικαιώματα ή προσβάλλουν νόμιμα συμφέροντα φυσικών ή νομικών προσώπων. Ιδίως ερευνά τις περιπτώσεις κατά τις οποίες όργανο δημόσιας υπηρεσίας ατομικό ή συλλογικό:

i) Προσβάλλει, με πράξη ή παράλειψη, δικαίωμα ή συμφέρον προστατευόμενο από το Σύνταγμα και το νόμο, ii) αρνείται να εκπληρώσει συγκεκριμένη υποχρέωση που επιβάλλεται από τελεσίδικη ή προσωρινά εκτελεστή δικαστική απόφαση, iii) αρνείται να εκπληρώσει συγκεκριμένη υποχρέωση που επιβάλλεται από διάταξη νόμου ή από ατομική διοικητική πράξη, iv) ενεργεί ή παραλείπει νόμιμη οφειλόμενη ενέργεια, κατά παράβαση των αρχών της χρηστής διοίκησης και της διαφάνειας ή κατά κατάχρηση εξουσίας.

4. Ο Συνήγορος του Πολίτη δεν επιλαμβάνεται υποθέσεων που εκκρεμούν ενώπιον δικαστηρίου ή άλλης

δικαστικής αρχής. Όταν ο Συνήγορος του Πολίτη ενεργεί ως φορέας για την παρακολούθηση και προώθηση της εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης στο πεδίο εφαρμογής του παρόντος νόμου, καθώς και ως Εθνικός Μηχανισμός Διερεύνησης Περιστατικών Αυθαιρεσίας στα σώματα ασφαλείας και τους υπαλλήλους των καταστημάτων κράτησης κατά την παράγραφο 1 του άρθρου 1 του παρόντος νόμου, επιλαμβάνεται υποθέσεων που εκκρεμούν ενώπιον δικαστηρίων, δικαστικών ή εισαγγελικών αρχών, έως τη διεξαγωγή της πρώτης συζήτησης στο ακροατήριο ή την άσκηση ποινικής δίωξης ή έως ότου το αρμόδιο δικαστήριο ή η αρμόδια δικαστική αρχή αποφανθεί επί αιτήσεως παροχής προσωρινής δικαστικής προστασίας.

5. Ο Συνήγορος του Πολίτη με απόφασή του αναθέτει αρμοδιότητες στους Βοηθούς Συνηγόρους, εποπτεύει και συντονίζει το έργο τους.

Ο Συνήγορος του Πολίτη συντάσσει ετήσια έκθεση, στην οποία εκθέτει το έργο της Αρχής, παρουσιάζει τις σημαντικότερες υποθέσεις και διατυπώνει προτάσεις για τη βελτίωση των δημοσίων υπηρεσιών και αναγκαίες νομοθετικές ρυθμίσεις. Η έκθεση του Συνηγόρου του Πολίτη υποβάλλεται το Μάρτιο κάθε έτους στον Πρόεδρο της Βουλής, συζητείται κατά τα προβλεπόμενα στον Κανονισμό της Βουλής και δημοσιεύεται σε ειδική έκδοση του Εθνικού Τυπογραφείου. Ο Συνήγορος του Πολίτη μπορεί να υποβάλλει στον Πρωθυπουργό, τον Πρόεδρο της Βουλής και να κοινοποιεί στον κατά περίπτωση αρμόδιο Υπουργό, ειδικές εκθέσεις κατά τη διάρκεια του έτους.

Ο Συνήγορος του Πολίτη διενεργεί έρευνες και δημοσιεύει ειδικές εκθέσεις για την εφαρμογή και την προώθηση της ίσης μεταχείρισης ανεξαρτήτως φυλής, χρώματος, εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής, γενεαλογικών καταβολών, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας ή χρόνιας πάθησης, ηλικίας, οικογενειακής ή κοινωνικής κατάστασης, σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας ή χαρακτηριστικών φύλου.

Ο Συνήγορος του Πολίτη, ως Εθνικός Μηχανισμός Διερεύνησης Περιστατικών Αυθαιρεσίας στα σώματα ασφαλείας και τους υπαλλήλους των καταστημάτων κράτησης, σύμφωνα με το άρθρο 1 του Ν. 3938/2011 διενεργεί έρευνες, μεριμνά για την πληροφόρηση και ευαισθητοποίηση των πολιτών επί σχετικών θεμάτων και δημοσιεύει ειδικές εκθέσεις. Οι εκθέσεις αυτές περιλαμβάνουν και εισηγήσεις μέτρων για την πρόληψη και την καταπολέμηση των περιστατικών αυθαιρεσίας στα σώματα ασφαλείας και τους υπαλλήλους των καταστημάτων κράτησης και κοινοποιούνται στον Αναπληρωτή Υπουργό Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης, αρμόδιο για θέματα Προστασίας του Πολίτη, στον Υπουργό Ναυτιλίας και Νησιωτικής Πολιτικής και στον Υπουργό Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

6. Στο πλαίσιο της κατά την παράγραφο 1 του άρθρου 1 αποστολής του ως φορέα για την παρακολούθηση και προώθηση της εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανεξαρτήτως φυλής, χρώματος, εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής, γενεαλογικών καταβολών, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας ή χρόνιας πάθησης, ηλικίας, οικογενειακής ή κοινωνικής κατάστασης, σεξουαλι-

κού προσανατολισμού, ταυτότητας ή χαρακτηριστικών φύλου, καθώς και της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών και πέραν των λοιπών κατά τον παρόντα νόμο αρμοδιοτήτων του, ο Συνήγορος του Πολίτη:

α) παρέχει συνδρομή προς τα θύματα διακρίσεων λόγω φυλής, χρώματος, εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής, γενεαλογικών καταβολών, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας ή χρόνιας πάθησης, ηλικίας, οικογενειακής ή κοινωνικής κατάστασης, σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας ή χαρακτηριστικών φύλου, καθώς και λόγω φύλου διαμεσολαβώντας με κάθε πρόσφορο τρόπο για την αποκατάσταση της αρχής της ίσης μεταχείρισης στο πεδίο εφαρμογής του παρόντος νόμου. Εφόσον η διαμεσολάβηση αυτή δεν επιφέρει ικανοποιητικά αποτελέσματα, ο Συνήγορος του Πολίτη διαβιβάζει το πόρισμά του στον καθ' ύλην αρμόδιο φορέα για την άσκηση της πειθαρχικής ή και κυρωτικής αρμοδιότητας, ο οποίος οφείλει να ενημερώσει σχετικά τον Συνήγορο του Πολίτη,

β) διενεργεί έρευνες σχετικά με τις διακρίσεις σύμφωνα με το άρθρο 4,

γ) δημοσιεύει ειδικές εκθέσεις για την εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης στο πεδίο εφαρμογής του παρόντος νόμου οι οποίες περιλαμβάνουν και εισηγήσεις μέτρων για την εξάλειψη των διακρίσεων,

δ) διατυπώνει γνώμη, αυτεπαγγέλτως ή κατόπιν ερωτήματος άλλης δημόσιας αρχής, ως προς την ερμηνεία του παρόντος νόμου,

ε) ανταλλάσσει πληροφορίες και συνεργάζεται με ομόλογους φορείς των κρατών - μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και με αρμόδιους ευρωπαϊκούς οργανισμούς, όπως σε θέματα διακρίσεων φύλου με το Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο για την Ισότητα των Φύλων που έχει συσταθεί με τον Κανονισμό (ΕΚ) 1922/2006 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 20ής Δεκεμβρίου 2006 (ΕΕ L 403), ή σε εργασιακά θέματα με υπηρεσίες σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως Your Europe, SOLVIT, EURES και το δίκτυο Enterprise Europe Network,

στ) συνεργάζεται με τη Γενική Γραμματεία Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, με τη Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων του Υπουργείου Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης, με το Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, τους κοινωνικούς εταίρους, τις επιχειρήσεις και τις μη κυβερνητικές οργανώσεις προς ενημέρωση και διάδοση των καλών πρακτικών της ίσης μεταχείρισης στο πεδίο εφαρμογής του παρόντος νόμου και για τη διοργάνωση σχετικών επιμορφωτικών εκδηλώσεων».

Άρθρο 20

Το άρθρο 4 του Ν. 3094/2003 αντικαθίσταται ως εξής:

«Άρθρο 4

1. Ο Συνήγορος του Πολίτη επιλαμβάνεται κάθε θέματος που εμπίπτει στις αρμοδιότητές του, ύστερα από ενυπόγραφη αναφορά κάθε άμεσα ενδιαφερόμενου φυσικού ή νομικού προσώπου ή ενώσεως προσώπων. Ο Συνήγορος του Πολίτη δέχεται επίσης αναφορές από

κάθε άμεσα ενδιαφερόμενο παιδί ή τον ασκούντα τη γονική μέριμνα ή συγγενή κατ' ευθεία γραμμή ή εκ πλαγίου έως το δεύτερο βαθμό, τον επίτροπο ή τον προσωρινό επίτροπο, καθώς και από τρίτο πρόσωπο που έχει άμεση αντίληψη παραβίασης των δικαιωμάτων του παιδιού. Για την εφαρμογή των διατάξεων του παρόντος νόμου, ως παιδί νοείται όποιος δεν έχει συμπληρώσει το δέκατο όγδοο έτος της ηλικίας του.

2. Ο Συνήγορος του Πολίτη δύναται να επιληφθεί υποθέσεων αυτεπαγγέλτως. Δύναται, επίσης, να μην ανακοινωθεί το όνομα και τα άλλα προσωπικά στοιχεία του προσώπου που κατέθεσε αναφορά, σύμφωνα με την προηγούμενη παράγραφο, εφόσον το ζητήσει εγγράφως ο ίδιος ο ενδιαφερόμενος και εφόσον η διερεύνηση της αναφοράς είναι δυνατή χωρίς ανακοίνωση του ονόματος. Αν εκ των πραγμάτων η διερεύνηση δεν είναι δυνατή χωρίς ανακοίνωση του ονόματος, ο ενδιαφερόμενος ειδοποιείται ότι η αναφορά του θα τεθεί στο αρχείο, εφόσον ο ίδιος δεν συναινέσει εγγράφως στην ανακοίνωση του ονόματός του.

3. Ο Συνήγορος του Πολίτη δεν επιλαμβάνεται περιπτώσεων, κατά τις οποίες η διοικητική ενέργεια έχει γεννήσει δικαιώματα ή έχει δημιουργήσει ευνοϊκές καταστάσεις υπέρ τρίτων, που ανατρέπονται μόνο με δικαστική απόφαση, εκτός εάν προφανώς συντρέχει παρανομία ή έχουν σχέση κατά το κύριο αντικείμενό τους με την προστασία του περιβάλλοντος.

4. Η αναφορά υποβάλλεται μέσα σε έξι (6) μήνες από του ο ενδιαφερόμενος έλαβε πλήρη γνώση των ενεργειών ή παραλείψεων για τις οποίες προσφεύγει στον Συνήγορο του Πολίτη, καταχωρείται δε σε ειδικό μητρώο. Η υποβολή της αναφοράς δεν αναστέλλει τις προβλεπόμενες από το νόμο προθεσμίες για την άσκηση ενδίκου μέσου ή βοηθήματος και δεν εξαρτάται από την παράλληλη αίτηση θεραπείας, ιεραρχικής προσφυγής ή ενδικοφανούς προσφυγής. Ο Συνήγορος του Πολίτη μπορεί, προτού επιληφθεί της υποθέσεως, να ζητήσει από τον ενδιαφερόμενο να ασκήσει διοικητική προσφυγή. Σε περίπτωση που ασκηθεί ενδικοφανής προσφυγή, ο Συνήγορος του Πολίτη δεν επιλαμβάνεται του θέματος πριν αποφασίσει το αρμόδιο όργανο ή παρέλθει άπρακτη προθεσμία τριών (3) μηνών από την άσκηση της προσφυγής. Ο Συνήγορος του Πολίτη μπορεί να θέτει στο αρχείο αναφορά που κρίνεται προδήλως αόριστη, αβάσιμη ή ασκείται κατά τρόπο καταχρηστικό ή κατά παράβαση της αρχής της καλής πίστης. Όταν ο Συνήγορος του Πολίτη ενεργεί ως φορέας για την παρακολούθηση και προώθηση της εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανεξαρτήτως φυλής, χρώματος, εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής, γενεαλογικών καταβολών, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας ή χρόνιας πάθησης, ηλικίας, οικογενειακής ή κοινωνικής κατάστασης, σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας ή χαρακτηριστικών φύλου, κατά την παράγραφο 1 του άρθρου 1, επιλαμβάνεται υποθέσεων εφόσον η αναφορά υποβάλλεται μέσα σε δώδεκα (12) μήνες από του ο ενδιαφερόμενος έλαβε πλήρη γνώση των ενεργειών ή παραλείψεων για τις οποίες προσφεύγει στον Συνήγορο του Πολίτη.

5. Ο Συνήγορος του Πολίτη δύναται κατά την έρευνα των υποθέσεων να ζητεί τη συνδρομή του Σώματος Επιθεωρητών - Ελεγκτών Δημόσιας Διοίκησης ή άλλων

ελεγκτικών σωμάτων της Διοίκησης. Ο Συνήγορος του Πολίτη μπορεί να ζητεί από τις δημόσιες υπηρεσίες κάθε πληροφορία, έγγραφο ή άλλο στοιχείο για την υπόθεση, να εξετάζει πρόσωπα, να ενεργεί αυτοψία και να παραγγέλλει πραγματογνωμοσύνη. Κατά την εξέταση εγγράφων και άλλων στοιχείων, που βρίσκονται στη διάθεση δημοσίων υπηρεσιών, δεν μπορεί να αντιταχθεί ο χαρακτηρισμός τους ως απορρήτων, εκτός εάν αφορούν την εθνική άμυνα, την κρατική ασφάλεια και τις διεθνείς σχέσεις της χώρας. Όλες οι δημόσιες υπηρεσίες οφείλουν να διευκολύνουν με κάθε τρόπο την έρευνα. Η μη σύμπραξη δημόσιας υπηρεσίας στη διεξαγωγή της αποτελεί αντικείμενο ειδικής έκθεσης του Συνήγορου του Πολίτη προς τον καθ' ύλην αρμόδιο Υπουργό. Για την προάσπιση των δικαιωμάτων του παιδιού και για την παρακολούθηση της εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανεξαρτήτως φυλής, χρώματος, εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής, γενεαλογικών καταβολών, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας ή χρόνιας πάθησης, ηλικίας, οικογενειακής ή κοινωνικής κατάστασης, σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας ή χαρακτηριστικών φύλου, καθώς και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών, κατά την παράγραφο 1 του άρθρου 1 του παρόντος, ο Συνήγορος του Πολίτη μπορεί να ζητεί, με ειδικά αιτιολογημένο έγγραφό του, από ιδιώτη που κατονομάζεται στην αναφορά, έγγραφα ή άλλα στοιχεία για την υπόθεση. Τα στοιχεία αυτά παρέχονται εφόσον δεν παραβιάζεται η νομοθεσία περί προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Ο Συνήγορος του Πολίτη υποχρεούται να διασφαλίζει το προσωπικό και επαγγελματικό απόρρητο των ιδιωτών και να μη δημοσιοποιεί στοιχεία που μπορεί να καταστήσουν δυνατό τον προσδιορισμό τους. Αν ιδιώτης αρνείται να παράσχει τα παραπάνω στοιχεία, ο Συνήγορος του Πολίτη μπορεί να ζητήσει τη συνδρομή δημόσιας υπηρεσίας ή επαγγελματικού συλλόγου κατά περίπτωση, καθώς και της εισαγγελικής αρχής.

Καταγγελίες ή πληροφορίες που περιέχονται σε δημόσια αρχή σχετικά με την εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης στο πεδίο εφαρμογής του παρόντος νόμου διαβιβάζονται από αυτήν στο Συνήγορο του Πολίτη.

Δημόσιες υπηρεσίες με αρμοδιότητα επιθεώρησης, ελέγχου ή επιβολής κυρώσεων επί ιδιωτών, όπως οι κατά τόπο Επιθεωρήσεις Εργασίας του Σώματος Επιθεώρησης Εργασίας επί εργοδοτών, ή Ν.Π.Δ.Δ., καθώς και επαγγελματικοί, επιστημονικοί σύλλογοι ή επιμελητήρια στο πλαίσιο άσκησης της πειθαρχικής ή και κυρωτικής αρμοδιότητας επί μελών τους, εφόσον παραλαμβάνουν καταγγελίες σχετικά με την εφαρμογή του παρόντος νόμου, προβαίνουν στην κατά νόμο διερεύνησή τους και ενημερώνουν αμελλητί τον Συνήγορο του Πολίτη τόσο κατά την παραλαβή κάθε καταγγελίας όσο και μετά την ολοκλήρωση των διερευνητικών και τυχόν κυρωτικών τους ενεργειών.

Οι ως άνω φορείς οφείλουν να επιλαμβάνονται σχετικών καταγγελιών και μετά από παραγγελία του Συνήγορου του Πολίτη, στον οποίο υποβάλλουν τα αποτελέσματα των ενεργειών τους, επιφυλασσομένης, σε κάθε περίπτωση, της αρμοδιότητας του Συνήγορου του Πολίτη προς ίδιαν έρευνα και διαμόρφωση του τελικού πορίσματος επί της καταγγελίας.

Το διατακτικό του πορίσματος αυτού υποχρεούνται να υλοποιήσουν οι ως άνω φορείς στο πλαίσιο των πειθαρχικών ή κυρωτικών τους αρμοδιοτήτων. Απόκλιση από το διατακτικό του πορίσματος επιτρέπεται μόνο με παράθεση πλήρους και εμπεριστατωμένης αιτιολογίας.

6. Μετά το πέρας της έρευνας ο Συνήγορος του Πολίτη, εφόσον το απαιτεί η φύση της υπόθεσης, μπορεί να συντάσσει πόρισμα το οποίο γνωστοποιεί στον καθ' ύλην αρμόδιο Υπουργό και τις αρμόδιες υπηρεσίες, διαμεσολαβεί δε με κάθε πρόσφορο τρόπο για την επίλυση του προβλήματος του πολίτη.

Ο Συνήγορος του Πολίτη στις προτάσεις του προς τις υπηρεσίες μπορεί να θέτει προθεσμία, μέσα στην οποία οφείλουν να τον ενημερώσουν για τις ενέργειες τους σχετικά με την εφαρμογή των προτάσεών του ή για τους λόγους που δεν επιτρέπουν την αποδοχή τους. Ο Συνήγορος του Πολίτη μπορεί να δημοσιοποιήσει τη μη αποδοχή των προτάσεών του, εφόσον κρίνει ότι δεν αιτιολογείται επαρκώς.

7. Ο Συνήγορος του Πολίτη, όταν η αναφορά στρέφεται κατά ιδιώτη, προβαίνει σε όλες τις ενδεικνυόμενες ενέργειες, προκειμένου να εξαιρεθούν τα προβλήματα που έχουν τεθεί υπόψη του και προτείνει κάθε αναγκαίο μέτρο για την προστασία των δικαιωμάτων του ενδιαφερόμενου παιδιού. Ειδικότερα, όταν οι συνθήκες λειτουργίας ενός νομικού προσώπου ιδιωτικού δικαίου προσβάλλουν τα δικαιώματα του παιδιού, μπορεί να προτείνει τα αναγκαία οργανωτικά και λειτουργικά μέτρα. Το νομικό πρόσωπο υποχρεούται να ενημερώσει τον Συνήγορο του Πολίτη για τα μέτρα που έχει λάβει ή προτίθεται να λάβει, εντός της προθεσμίας που του έχει ταχθεί. Ο Συνήγορος του Πολίτη μπορεί να δημοσιοποιήσει τη μη αποδοχή των προτάσεων του, εφόσον κρίνει ότι δεν αιτιολογείται επαρκώς.

8. Ο Συνήγορος του Πολίτη ενημερώνει σε κάθε περίπτωση τον ενδιαφερόμενο για την τύχη της υποθέσεώς του.

9. Το προσωπικό της Αρχής υπέχει καθήκον εχεμύθειας για έγγραφα και στοιχεία των οποίων λαμβάνει γνώση στο πλαίσιο της έρευνας και είναι απόρρητα σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις ή εξαιρούνται από το δικαίωμα πρόσβασης στα διοικητικά έγγραφα, κατά τον Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας και κάθε άλλη συναφή διάταξη.

10. Λειτουργός ή υπάλληλος ο οποίος αρνείται να συνεργασθεί με τον Συνήγορο του Πολίτη με σκοπό να παρακωλύσει ή να αποτρέψει τη διεξαγωγή έρευνας, τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι δύο (2) ετών. Η ποινική δίωξη ασκείται μόνο εφόσον υποβληθεί σχετική έκθεση από την Ανεξάρτητη Αρχή προς τον αρμόδιο Εισαγγελέα.

11. Άρνηση λειτουργού ή υπαλλήλου ή μέλους διοίκησης να συνεργασθεί με τον Συνήγορο του Πολίτη, κατά τη διεξαγωγή της έρευνας, συνιστά πειθαρχικό παράπτωμα παράβασης καθήκοντος, για δε τα μέλη διοίκησης λόγο αντικατάστασής τους.

Αν κατά την έρευνα διαπιστωθεί παράνομη συμπεριφορά λειτουργού, υπαλλήλου ή μέλους διοίκησης, ο Συνήγορος του Πολίτη διαβιβάζει την έκθεση στο αρμόδιο όργανο και μπορεί να προκαλέσει την πειθαρχική δίωξη του υπαίτιου ή να προτείνει τη λήψη άλλων μέτρων, αν ο υπαίτιος δεν υπόκειται σε πειθαρχικό έλεγχο. Ο Συνήγορος του Πολίτη μπορεί να τάσσει εύλογη προθεσμία εν

όψει των περιστάσεων, μετά την άπρακτη παρέλευση της οποίας παραγγέλλει ο ίδιος τον έλεγχο. Ο Συνήγορος του Πολίτη μπορεί επίσης σε σοβαρές περιπτώσεις να προκαλέσει με έγγραφό του προς το αρμόδιο όργανο την πειθαρχική δίωξη του υπαίτιου λειτουργού ή υπαλλήλου για την ανωτέρω παράλειψη άσκησης του ενδεικνυόμενου ελέγχου. Αν προκύπτει από εκθέσεις του Συνηγόρου του Πολίτη ότι λειτουργός ή υπάλληλος δημόσιας υπηρεσίας παρακωλύει, για δεύτερη φορά εντός τριετίας, το έργο της έρευνας ή αρνείται χωρίς σοβαρό λόγο να συμπράξει στην επίλυση του προβλήματος μπορεί να του επιβληθεί η ποινή οριστικής παύσης.

12. Αν προκύψουν αποχρώσεις ενδείξεις για τέλεση αξιόποινης πράξης από λειτουργό, υπάλληλο ή μέλος διοίκησης, ο Συνήγορος του Πολίτη διαβιβάζει την έκθεση και στον αρμόδιο εισαγγελέα. Για την υπεράσπιση των δικαιωμάτων του παιδιού, αν κριθεί ότι παρίσταται ανάγκη παρέμβασης της αρμόδιας δικαστικής αρχής ή άλλης δημόσιας υπηρεσίας ή φορέα, ο Συνήγορος του Πολίτη διαβιβάζει σε αυτούς σχετική έκθεση».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ'

ΤΕΛΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Άρθρο 21

(άρθρα 6 της Οδηγίας 2000/43/ΕΚ, 8 της Οδηγίας 2000/78/ΕΚ και 7 της Οδηγίας 2014/54/ΕΕ)

Οι διατάξεις του Μέρους Α' του παρόντος νόμου δε θίγουν ευνοϊκότερες διατάξεις σχετικά με την προώθηση και την τήρηση της αρχής της ίσης μεταχείρισης και δεν αποτελούν λόγο μείωσης του υφιστάμενου επιπέδου παρεχόμενης προστασίας.

Άρθρο 22

1. Ο Ν. 3304/2005 (Α' 16) καταργείται.

2. Οι διατάξεις του Μέρους Α' εφαρμόζονται σε εκκρεμείς υποθέσεις που αφορούν παραβάσεις του Ν. 3304/2005.

3. Οι αρμοδιότητες της Υπηρεσίας Ίσης Μεταχείρισης του άρθρου 23 του Ν. 3304/2005, οι οποίες μεταξύ άλλων ασκούνται από το Τμήμα Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων καταργούνται.

Άρθρο 23

(άρθρα 14 της Οδηγίας 2000/43/ΕΚ και 16 της Οδηγίας 2000/78/ΕΚ)

Από την έναρξη ισχύος του παρόντος νόμου απαγορεύονται, καταργούνται και καθίστανται άκυροι όροι και διατάξεις που περιλαμβάνονται σε ατομική ή συλλογική σύμβαση, γενικούς όρους συναλλαγών, εσωτερικούς κανονισμούς επιχειρήσεων, καταστατικά κερδοσκοπικών ή μη οργανώσεων, ανεξάρτητων επαγγελματικών οργανώσεων και συνδικαλιστικών οργανώσεων των εργαζομένων και των εργοδοτών και είναι αντίθετοι προς την, κατά το Μέρος Α' του παρόντος νόμου αρχή της ίσης μεταχείρισης.

Άρθρο 24

Με Προεδρικό διάταγμα, το οποίο εκδίδεται μετά από πρόταση των Υπουργών Οικονομικών, Οικονομίας και Ανάπτυξης, Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινω-

νικής Αλληλεγγύης, Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, Υγείας, Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και κάθε άλλου καθ' ύλην αρμόδιου Υπουργού, μπορεί να επεκταθεί η προστασία που παρέχεται για διακρίσεις λόγω θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας ή χρόνιας πάθησης, ηλικίας, οικογενειακής ή κοινωνικής κατάστασης, σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας ή χαρακτηριστικών φύλου και πέραν των τομέων εργασίας και απασχόλησης στους τομείς της κοινωνικής προστασίας, συμπεριλαμβανομένης της κοινωνικής ασφάλισης και της υγειονομικής περίθαλψης, των κοινωνικών παροχών και φορολογικών διευκολύνσεων, της εκπαίδευσης και της πρόσβασης στη διάθεση και παροχή αγαθών και υπηρεσιών που διατίθενται συναλλακτικά στο κοινό, συμπεριλαμβανομένης και της στέγης.

ΜΕΡΟΣ Β'
ΤΜΗΜΑ Α'
ΠΕΡΙ ΠΟΙΝΙΚΩΝ ΚΥΡΩΣΕΩΝ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΧΡΗΣΗ ΑΓΟΡΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'
Άρθρο 25
Σκοπός

Σκοπός των διατάξεων του Τμήματος Α' του Μέρους Β' είναι η ενσωμάτωση στην ελληνική νομοθεσία της Οδηγίας 2014/57/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου περί ποινικών κυρώσεων για την κατάχρηση αγοράς (ΕΕ L 173/12.6.2014 σελ. 179). Για τις ανάγκες εφαρμογής του Τμήματος αυτού λαμβάνονται υπόψη οι διατάξεις του Κανονισμού (ΕΕ) 596/2014 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την κατάχρηση της αγοράς (κανονισμός για την κατάχρηση της αγοράς) και την κατάργηση της Οδηγίας 2003/6/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου και των οδηγιών της Επιτροπής 2003/124/ΕΚ, 2003/125/ΕΚ και 2004/72/ΕΚ (ΕΕ L 173/12.6.2014, σελ. 1) ως και τα μέτρα εφαρμογής του.

Άρθρο 26
Πεδίο εφαρμογής
(άρθρο 1 της Οδηγίας 2014/57/ΕΕ)

1. Οι διατάξεις του Μέρους Β' εφαρμόζονται:

α) σε χρηματοπιστωτικά μέσα που είναι εισηγμένα προς διαπραγμάτευση σε ρυθμιζόμενη αγορά ή για τα οποία έχει υποβληθεί σχετική αίτηση εισαγωγής,

β) σε χρηματοπιστωτικά μέσα που τυγχάνουν διαπραγμάτευσης ή είναι εισηγμένα ή έχει υποβληθεί αίτηση εισαγωγής προς διαπραγμάτευση σε πολυμερή μηχανισμό διαπραγμάτευσης (ΠΜΔ),

γ) σε χρηματοπιστωτικά μέσα που τυγχάνουν διαπραγμάτευσης σε μηχανισμό οργανωμένης διαπραγμάτευσης (ΜΟΔ),

δ) σε χρηματοπιστωτικά μέσα που δεν καλύπτονται από τα στοιχεία α', β' ή γ' και των οποίων η τιμή ή η αξία εξαρτάται από ή έχει επίπτωση στην τιμή ή την αξία ενός χρηματοπιστωτικού μέσου που αναφέρεται στα ως άνω στοιχεία, όπως των συμφωνιών ανταλλαγής πιστωτικής αθέτησης και των συμβάσεων επί διαφοράς.

2. Οι διατάξεις του Μέρους Β' εφαρμόζονται επίσης σε συμπεριφορές, συναλλαγές και προσφορές σχετικές

με πλειστηριασμούς σε πλατφόρμα πλειστηριασμών, αδειοδοτημένη ως ρυθμιζόμενη αγορά δικαιωμάτων εκπομπής ή άλλων πλειστηριαζόμενων προϊόντων βασισμένων επί των δικαιωμάτων αυτών, περιλαμβανομένης και της περίπτωσης των πλειστηριαζόμενων προϊόντων που δεν είναι χρηματοπιστωτικά μέσα, σύμφωνα με τον Κανονισμό (ΕΕ) 1031/2010 της Επιτροπής. Με την επιφύλαξη των τυχόν ειδικών διατάξεων που αναφέρονται σε προσφορές υποβαλλόμενες στο πλαίσιο πλειστηριασμού, κάθε διάταξη του παρόντος νόμου η οποία αναφέρεται σε εντολές προς διενέργεια συναλλαγής εφαρμόζεται και σε αυτές τις προσφορές.

3. Οι διατάξεις του Μέρους Β' δεν εφαρμόζονται:

α) στις πράξεις επί ιδίων μετοχών στο πλαίσιο προγραμμάτων επαναγοράς, εφόσον οι πράξεις αυτές διενεργούνται σύμφωνα με τις παραγράφους 1,2 και 3 του άρθρου 5 του Κανονισμού (ΕΕ) 596/2014,

β) στις πράξεις επί κινητών αξιών ή συνδεδεμένων μέσων για τη σταθεροποίηση των κινητών αξιών, όπως αναφέρονται στα στοιχεία α' και β' της παραγράφου 2 του άρθρου 3 του Κανονισμού (ΕΕ) 596/2014 και περιλαμβάνουν τα αναφερόμενα υπό (α) και (β) παρακάτω, εφόσον οι πράξεις αυτές διενεργούνται σύμφωνα με τις παραγράφους 4 και 5 του άρθρου 5 του ανωτέρω Κανονισμού.

(α) Οι κινητές αξίες κατά την παραπάνω έννοια περιλαμβάνουν μετοχές και άλλους τίτλους που ισοδυναμούν με μετοχές, ομολογίες και άλλες μορφές τιτλοποιημένου χρέους ή τιτλοποιημένο χρέος μετατρέψιμο ή ανταλλάξιμο σε μετοχές ή σε άλλους τίτλους που ισοδυναμούν με μετοχές.

(β) Τα συνδεδεμένα μέσα κατά την παραπάνω έννοια περιλαμβάνουν τα ακόλουθα χρηματοπιστωτικά μέσα, συμπεριλαμβανομένων εκείνων τα οποία δεν έχουν εισαχθεί προς διαπραγμάτευση ή δεν διαπραγματεύονται σε τόπο διαπραγμάτευσης ή για τα οποία δεν έχει υποβληθεί αίτηση εισαγωγής σε τόπο διαπραγμάτευσης: αα) συμβάσεις ή δικαιώματα προεγγραφής, απόκτησης ή πώλησης κινητών αξιών, ββ) χρηματοπιστωτικά παράγωγα επί κινητών αξιών, γγ) εάν οι κινητές αξίες είναι μετατρέψιμοι ή ανταλλάξιμοι χρεωστικοί τίτλοι, οι κινητές αξίες στις οποίες μπορούν να μετατραπούν ή με τις οποίες μπορούν να ανταλλαγούν αυτοί οι μετατρέψιμοι ή ανταλλάξιμοι χρεωστικοί τίτλοι,

δδ) μέσα τα οποία εκδίδονται ή έχουν εγγύηση από τον εκδότη ή τον εγγυητή των κινητών αξιών και των οποίων η αγοραία τιμή είναι πιθανό να επηρεάσει σημαντικά την τιμή των κινητών αξιών, ή αντιστρόφως,

εε) εάν οι κινητές αξίες είναι τίτλοι που ισοδυναμούν με μετοχές, οι μετοχές που αντιπροσωπεύονται από αυτούς τους τίτλους και οποιοδήποτε άλλο τίτλο που ισοδυναμούν με αυτές τις μετοχές,

γ) στις συναλλαγές, εντολές ή συμπεριφορές που διενεργούνται κατά την άσκηση της νομισματικής πολιτικής, της συναλλαγματικής πολιτικής ή της πολιτικής διαχείρισης δημόσιου χρέους κατά την παράγραφο 1 του άρθρου 6 του Κανονισμού (ΕΕ) 596/2014, στις συναλλαγές, εντολές ή συμπεριφορές που διεξάγονται κατά την παράγραφο 2 του άρθρου 6, στις δραστηριότητες στο πλαίσιο άσκησης της κλιματικής πολιτικής της Ένωσης

κατά την παράγραφο 3 του άρθρου 6 και στις δραστηριότητες στο πλαίσιο της κοινής γεωργικής πολιτικής της Ένωσης ή της κοινής αλιευτικής πολιτικής της Ένωσης κατά την παράγραφο 4 του άρθρου 6 του ανωτέρω Κανονισμού.

4. Οι διατάξεις περί χειραγώγησης αγοράς ως ορίζονται στο άρθρο 5 της Οδηγίας 2014/57/ΕΕ και τον παρόντα νόμο εφαρμόζονται επίσης:

α) σε συμβόλαια άμεσης παράδοσης επί εμπορευμάτων που δεν είναι ενεργειακά προϊόντα χονδρικής, όπου η συναλλαγή, εντολή ή άλλη συμπεριφορά έχει επίπτωση στην τιμή ή την αξία ενός χρηματοπιστωτικού μέσου που αναφέρεται στις παραγράφους 1 και 2,

β) σε είδη χρηματοπιστωτικών μέσων, περιλαμβανομένων των συμβάσεων παραγώγων ή παραγώγων μέσων για τη μετακύλιση πιστωτικού κινδύνου (derivative instruments for the transfer of credit risk), όπου η συναλλαγή, εντολή, προσφορά ή άλλη συμπεριφορά έχει επίπτωση στην τιμή ή την αξία συμβολαίου άμεσης παράδοσης επί εμπορευμάτων του οποίου η τιμή ή η αξία εξαρτάται από την τιμή ή την αξία των ως άνω χρηματοπιστωτικών μέσων,

γ) σε συμπεριφορά που σχετίζεται με δείκτες αναφοράς (κριτήρια αξιολόγησης-benchmarks).

5. Ο παρών νόμος εφαρμόζεται σε κάθε συναλλαγή, εντολή ή συμπεριφορά που αφορά κάθε χρηματοπιστωτικό μέσο, όπως ορίζεται στις παραγράφους 1, 2 και 4, ανεξάρτητα από το αν αυτή η συναλλαγή, εντολή ή συμπεριφορά λαμβάνει χώρα σε τόπο διαπραγμάτευσης.

6. Όπου στο παρόν Μέρος αναφέρεται ορισμένη ενωσιακή πράξη, η σχετική αναφορά νοείται ότι περιλαμβάνει και τους αντίστοιχους κανόνες που εκδίδονται για την εφαρμογή της.

Άρθρο 27 Ορισμοί

Για τους σκοπούς του νόμου αυτού και μη θιγομένων των διατάξεων του Κανονισμού (ΕΕ) 596/2014 νοούνται ως:

1. «Χρηματοπιστωτικά μέσα»: τα χρηματοπιστωτικά μέσα κατά την έννοια του άρθρου 5 του Ν. 3606/2007, του Τμήματος Γ του Παραρτήματος Ι της Οδηγίας 2004/39/ΕΚ και του στοιχείου 15 της παρ. 1 του άρθρου 4 της Οδηγίας 2014/65/ΕΕ που αναφέρονται σε:

αα) Κινητές αξίες.

ββ) Μέσα χρηματαγοράς.

γγ) Μερίδια οργανισμών συλλογικών επενδύσεων.

δδ) Συμβόλαια δικαιωμάτων προαίρεσης, συμβόλαια μελλοντικής εκπλήρωσης, συμβάσεις ανταλλαγής (swaps), προθεσμιακές συμβάσεις επιτοκίων (forward rate agreements) και άλλες συμβάσεις παραγώγων σχετιζόμενες με κινητές αξίες, νομίσματα, επιτόκια ή αποδόσεις, δικαιώματα εκπομπής ή άλλα μέσα παραγώγων, χρηματοπιστωτικούς δείκτες ή άλλα χρηματοπιστωτικά μεγέθη δεκτικά εκκαθάρισης με φυσική παράδοση ή με ρευστά διαθέσιμα.

εε) Συμβόλαια δικαιωμάτων προαίρεσης, συμβόλαια μελλοντικής εκπλήρωσης, συμβάσεις ανταλλαγής (swaps), προθεσμιακές συμβάσεις (forwards) και κάθε άλλη σύμβαση παράγωγου μέσου σχετιζόμενη με εμπορεύματα κατά την έννοια του στοιχείου 14 της παρ. 1

του άρθρου 3 του Κανονισμού (ΕΕ) 596/2014, που πρέπει να εκκαθαρισθούν με ρευστά διαθέσιμα ή μπορούν να εκκαθαρισθούν με ρευστά διαθέσιμα κατ' επιλογή ενός συμβαλλόμενου μέρους, αλλά όχι λόγω αδυναμίας πληρωμής ή άλλου γεγονότος που επιφέρει τη λύση της σύμβασης. Τα εμπορεύματα περιλαμβάνουν κατά την παραπάνω έννοια αγαθά ανταλλάξιμα μεταξύ τους και δυνάμενα να παραδοθούν, περιλαμβανομένων των μετάλλων και των κραμάτων τους, των γεωργικών προϊόντων και της ενέργειας.

στστ) Συμβόλαια δικαιωμάτων προαίρεσης, συμβόλαια μελλοντικής εκπλήρωσης, συμβάσεις ανταλλαγής (swaps), και κάθε άλλη σύμβαση παράγωγου μέσου σχετιζόμενη με εμπορεύματα, που μπορούν να εκκαθαριστούν με φυσική παράδοση, εφόσον αποτελούν αντικείμενο διαπραγμάτευσης σε ρυθμιζόμενη αγορά, πολυμερή μηχανισμό διαπραγμάτευσης (ΠΜΔ) ή μηχανισμό οργανωμένης διαπραγμάτευσης (ΜΟΔ), με εξαίρεση τα ενεργειακά προϊόντα χονδρικής τα οποία αποτελούν αντικείμενο διαπραγμάτευσης σε ΜΟΔ και πρέπει να εκκαθαρίζονται με φυσική παράδοση.

ζζ) Συμβόλαια δικαιωμάτων προαίρεσης, συμβόλαια μελλοντικής εκπλήρωσης, συμβάσεις ανταλλαγής (swaps), προθεσμιακές συμβάσεις (forwards) και κάθε άλλη σύμβαση παράγωγου μέσου σχετιζόμενη με εμπορεύματα, που μπορούν να εκκαθαριστούν με φυσική παράδοση, εφόσον δεν αναφέρονται άλλως στο ως άνω σημείο εε' και δεν προορίζονται για εμπορικούς σκοπούς και που έχουν τα χαρακτηριστικά άλλων παραγώγων χρηματοπιστωτικών μέσων.

ηη) Παράγωγα μέσα για τη μετακύλιση του πιστωτικού κινδύνου.

θθ) Χρηματοοικονομικές συμβάσεις επί διαφορών (contracts for differences).

ιι) Συμβόλαια δικαιωμάτων προαίρεσης, συμβόλαια μελλοντικής εκπλήρωσης, συμβάσεις ανταλλαγής (swaps), προθεσμιακές συμβάσεις επιτοκίου και κάθε άλλη σύμβαση παράγωγου μέσου σχετιζόμενη με κλιματικές μεταβλητές, ναύλους ή ποσοστά πληθωρισμού ή άλλες επίσημες οικονομικές στατιστικές, που πρέπει να εκκαθαρισθούν με ρευστά διαθέσιμα ή μπορούν να εκκαθαρισθούν με ρευστά διαθέσιμα κατ' επιλογή ενός συμβαλλόμενου μέρους όχι λόγω αδυναμίας πληρωμής ή άλλου γεγονότος που επιφέρει τη λύση της σύμβασης, καθώς και κάθε άλλη σύμβαση παράγωγου μέσου σχετιζόμενη με περιουσιακά στοιχεία, δικαιώματα, υποχρεώσεις, δείκτες και μέτρα, εφόσον δεν προβλέπεται διαφορετικά στο παρόν τμήμα, που έχουν τα χαρακτηριστικά άλλων παραγώγων χρηματοπιστωτικών μέσων, όσον αφορά, μεταξύ άλλων, το κατά πόσον είναι αντικείμενα διαπραγμάτευσης σε ρυθμιζόμενη αγορά, ΜΟΔ ή ΠΜΔ.

ιαια) Δικαιώματα εκπομπής του στοιχείου 12 του παρόντος άρθρου.

2. «Επιχείρηση παροχής επενδυτικών υπηρεσιών ή ΕΠΕΥ»: Η ανώνυμη εταιρεία παροχής επενδυτικών υπηρεσιών (ΑΕΠΕΥ) που λειτουργεί μετά από άδεια της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς και υπό την εποπτεία της σύμφωνα με το Ν. 3606/2007 ως και κάθε άλλο φυσικό ή νομικό πρόσωπο σύμφωνα με την Οδηγία 2014/65/ΕΚ του οποίου η συνήθης επιχειρηματική δραστηριότητα είναι η παροχή μιας ή περισσότερων επενδυτικών

υπηρεσιών σε τρίτους ή η άσκηση μιας ή περισσότερων επενδυτικών δραστηριοτήτων σε επαγγελματική βάση.

3. «Πιστωτικό ίδρυμα»: Η ανώνυμη εταιρεία που λειτουργεί ως πιστωτικό ίδρυμα κατά την έννοια της περίπτωσης 1 της παρ. 1 του άρθρου 3 του Ν. 4261/2014 ή κάθε άλλη επιχείρηση κατά την έννοια του στοιχείου 1 της παρ. 1 του άρθρου 4 του Κανονισμού (ΕΕ) 575/2013, η δραστηριότητα της οποίας συνίσταται στην αποδοχή από το κοινό καταθέσεων ή άλλων επιστρεπτέων κεφαλαίων και στη χορήγηση πιστώσεων για ίδιο λογαριασμό.

4. «Χρηματοδοτικό ίδρυμα»: Το χρηματοδοτικό ίδρυμα κατά την έννοια της περίπτωσης 22 της παρ. 1 του άρθρου 3 του Ν. 4261/2014 ή του στοιχείου 26 της παρ. 1 του άρθρου 4 του Κανονισμού (ΕΕ) 575/2013 που λειτουργεί ως επιχείρηση πλην ιδρύματος, η κύρια δραστηριότητα της οποίας συνίσταται στην απόκτηση συμμετοχών ή στην άσκηση μιας ή περισσότερων από τις δραστηριότητες που παρατίθενται στα στοιχεία 2 έως 12 και στο στοιχείο 15 του Παραρτήματος Ι της Οδηγίας 2013/36/ΕΕ, περιλαμβανομένων των χρηματοδοτικών εταιρειών συμμετοχών, των μικτών χρηματοοικονομικών εταιρειών συμμετοχών, των ιδρυμάτων πληρωμών κατά την έννοια της Οδηγίας 2007/64/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τις υπηρεσίες πληρωμών στην εσωτερική αγορά και των εταιρειών διαχείρισης, αλλά αποκλεισμένων των ασφαλιστικών εταιρειών χαρτοφυλακίου και των ασφαλιστικών εταιρειών χαρτοφυλακίου μικτής δραστηριότητας όπως ορίζονται στο στοιχείο ζ' της παρ. 1 του άρθρου 212 της Οδηγίας 2009/138/ΕΚ.

5. «Συμβόλαιο άμεσης παράδοσης επί εμπορευμάτων»: Το συμβόλαιο άμεσης παράδοσης εμπορευμάτων κατά την έννοια του στοιχείου 15 της παρ. 1 του άρθρου 3 του Κανονισμού (ΕΕ) 596/2014 που περιλαμβάνει κάθε σύμβαση, προμήθειας εμπορεύματος το οποίο τυγχάνει διαπραγμάτευσης σε αγορά άμεσης παράδοσης κατά την έννοια του στοιχείου 16 της παρ. 1 του άρθρου 3 του ίδιου Κανονισμού και παραδίδεται αμέσως μετά το διακανονισμό της συναλλαγής, καθώς και οποιαδήποτε άλλη σύμβαση για την προμήθεια εμπορεύματος η οποία δεν είναι χρηματοπιστωτικό μέσο ούτε και προθεσμιακή σύμβαση που τυγχάνει εκκαθάρισης με φυσική παράδοση. Η αγορά άμεσης παράδοσης περιλαμβάνει κατά την παραπάνω έννοια μια αγορά χρηματιστηριακών εμπορευμάτων στην οποία τα εμπορεύματα πωλούνται τοις μετρητοίς και παραδίδονται αμέσως μετά το διακανονισμό της συναλλαγής, καθώς και άλλες μη χρηματοπιστωτικές αγορές, όπως οι προθεσμιακές αγορές εμπορευμάτων.

6. «Πρόγραμμα επαναγοράς»: οι συναλλαγές σε ίδιες μετοχές κατά τα άρθρα 21 έως 27 της Οδηγίας 2012/30/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου «περί συντονισμού των εγγυήσεων που απαιτούνται στα κράτη - μέλη εκ μέρους των εταιριών, κατά την έννοια του άρθρου 54 δεύτερο εδάφιο της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, για την προστασία των συμφερόντων των εταίρων και των τρίτων, με σκοπό να καταστούν οι εγγυήσεις αυτές ισodύναμες όσον αφορά τη σύσταση ανωνύμων εταιριών και τη διατήρηση και τις μεταβολές του κεφαλαίου τους».

7. «Αρχεία διακίνησης δεδομένων»: Τα αρχεία δεδομένων κίνησης κατά την έννοια του στοιχείου 27 της παρ. 1 του άρθρου 3 του Κανονισμού (ΕΕ) 596/2014.

8. «Προνομακές πληροφορίες (Inside Information)»: Οι προνομακές πληροφορίες κατά την έννοια του άρθρου 7 του Κανονισμού (ΕΕ) 596/2014 που περιλαμβάνουν:

α) Κάθε πληροφορία η οποία είναι συγκεκριμένη (information of precise nature), δεν έχει δημοσιοποιηθεί και αφορά, άμεσα ή έμμεσα, έναν ή περισσότερους εκδότες ή ένα ή περισσότερα χρηματοπιστωτικά μέσα, και η οποία, εάν δημοσιοποιούνταν, θα μπορούσε να επιδράσει σημαντικά στην τιμή των χρηματοπιστωτικών μέσων που αφορά ή στην τιμή των συνδεδεμένων με αυτά παράγωγων χρηματοπιστωτικών μέσων, β) όσον αφορά τα παράγωγα μέσα επί εμπορευμάτων, πληροφορία η οποία είναι συγκεκριμένη, δεν έχει δημοσιοποιηθεί και αφορά, άμεσα ή έμμεσα, ένα ή περισσότερα παράγωγα μέσα επί εμπορευμάτων ή αφορά άμεσα το σχετικό συμβόλαιο άμεσης παράδοσης επί εμπορευμάτων, και η οποία, εάν δημοσιοποιούνταν, θα μπορούσε να επιδράσει σημαντικά στην τιμή των εν λόγω παράγωγων μέσων ή των συνδεδεμένων με αυτά συμβολαίων άμεσης παράδοσης επί εμπορευμάτων, και εφόσον πρόκειται για πληροφορία που αναμένεται ευλόγως να δημοσιοποιηθεί ή απαιτείται να δημοσιοποιηθεί σύμφωνα με τις διατάξεις του εθνικού δικαίου ή τις νομοθετικές ή ρυθμιστικές διατάξεις σε επίπεδο Ένωσης, με βάση τους κανόνες της αγοράς, με τις συμβάσεις, τις πρακτικές ή τα συναλλακτικά ήθη, που αφορούν τις σχετικές αγορές παραγωγών επί εμπορευμάτων ή αγορές άμεσης παράδοσης,

γ) όσον αφορά τα δικαιώματα εκπομπής ή τα εκπλειστηριαζόμενα προϊόντα που βασίζονται σε αυτά, πληροφορία η οποία είναι συγκεκριμένη, η οποία δεν έχει δημοσιοποιηθεί και αφορά, άμεσα ή έμμεσα, ένα ή περισσότερα από τα ανωτέρω μέσα, και η οποία εάν δημοσιοποιούνταν, θα μπορούσε να επιδράσει σημαντικά στην τιμή των εν λόγω μέσων ή στην τιμή των συνδεδεμένων με αυτά παράγωγων χρηματοπιστωτικών μέσων, δ) για πρόσωπα που διαμεσολαβούν κατ' επάγγελμα στην εκτέλεση εντολών σε χρηματοπιστωτικά μέσα, πληροφορία η οποία διαβιβάζεται από πελάτη και σχετίζεται με εκκρεμείς εντολές του πελάτη σε χρηματοπιστωτικά μέσα, έχει συγκεκριμένο χαρακτήρα, αφορά, άμεσα ή έμμεσα, έναν ή περισσότερους εκδότες ή ένα ή περισσότερα χρηματοπιστωτικά μέσα, και η οποία, εάν δημοσιοποιούνταν, θα μπορούσε να επιδράσει σημαντικά στην τιμή των εν λόγω χρηματοπιστωτικών μέσων, στην τιμή των συνδεδεμένων με αυτά συμβολαίων άμεσης παράδοσης επί εμπορευμάτων ή στην τιμή των συνδεδεμένων με αυτά παράγωγων χρηματοπιστωτικών μέσων.

Μια πληροφορία θεωρείται συγκεκριμένη εάν αφορά σε κατάσταση που υφίσταται ή που ευλόγως αναμένεται να υπάρξει ή ένα γεγονός που έχει συμβεί ή ευλόγως αναμένεται να υπάρξει και είναι επαρκώς συγκεκριμένη (specific enough) ώστε να επιτρέπει την εξαγωγή συμπεράσματος σχετικά με την πιθανή επίδραση αυτής της κατάστασης ή αυτού του γεγονότος στις τιμές των χρηματοπιστωτικών μέσων ή των συνδεδεμένων με αυτά παραγωγών χρηματοπιστωτικών μέσων, στα σχετικά συμβόλαια άμεσης παράδοσης επί εμπορευμάτων, ή στα εκπλειστηριαζόμενα προϊόντα που βασίζονται σε δικαιώματα εκπομπής. Εν προκειμένω, στην περίπτωση μιας παρατεταμένης διαδικασίας που αποσκοπεί σε ή έχει ως

αποτέλεσμα συγκεκριμένη κατάσταση ή συγκεκριμένο γεγονός, μπορεί να θεωρηθεί ότι συνιστά συγκεκριμένη πληροφορία η εν λόγω μελλοντική κατάσταση ή το εν λόγω μελλοντικό γεγονός, καθώς επίσης και τα επιμέρους στάδια της διαδικασίας αυτής, τα οποία συνδέονται με την πρόκληση ή την πραγματοποίηση της εν λόγω μελλοντικής κατάστασης ή μελλοντικού γεγονότος. Ένα επιμέρους στάδιο μιας παρατεταμένης διαδικασίας θα θεωρείται ότι συνιστά προνομιακή πληροφορία αν πληροί αφ' εαυτού τα κριτήρια προνομιακής πληροφορίας που αναφέρονται παραπάνω.

Ως πληροφορία η οποία, εάν δημοσιοποιούνταν, θα μπορούσε να επιδράσει σημαντικά στην τιμή χρηματοπιστωτικών μέσων, παραγώγων χρηματοπιστωτικών μέσων, συνδεδεμένων με αυτά συμβολαίων άμεσης παράδοσης επί εμπορευμάτων ή εκπλειστηριαζόμενων προϊόντων που βασίζονται σε δικαιώματα εκπομπής νοείται η πληροφορία που ένας συνετός επενδυτής θα αξιολογούσε, μεταξύ άλλων, κατά τη λήψη των επενδυτικών αποφάσεών του.

Στην περίπτωση των οντοτήτων που συμμετέχουν στην αγορά δικαιωμάτων εκπομπής με συνολικές εκπομπές ή αναλογική θερμική ισχύ στο καθορισμένο όριο ή κάτω από αυτό, σύμφωνα με το δεύτερο εδάφιο της παρ. 2 του άρθρου 17 του Κανονισμού (ΕΕ) 596/2014, οι πληροφορίες για τις υλικές τους δραστηριότητες θεωρείται ότι δεν έχουν σημαντική επίδραση στις τιμές των δικαιωμάτων εκπομπής, των εκπλειστηριαζόμενων προϊόντων που βασίζονται στα δικαιώματα αυτά ή των συναφών παραγώγων χρηματοπιστωτικών μέσων.

9. «Πρόσωπο που ασκεί διευθυντικά καθήκοντα»: Το πρόσωπο κατά την έννοια του στοιχείου 25 της παρ. 1 του άρθρου 3 του Κανονισμού (ΕΕ) 596/2014 που περιλαμβάνει πρόσωπο εντός εκδότη, συμμετέχοντα σε αγορά δικαιωμάτων εκπομπής ή άλλη οντότητα της παρ. 10 του άρθρου 19 του Κανονισμού (ΕΕ) 596/2014 που είναι:

α) μέλος του διοικητικού, διευθυντικού ή εποπτικού οργάνου της οντότητας αυτής, ή

β) ανώτερο στέλεχος χωρίς την ιδιότητα του μέλους των οργάνων που αναφέρονται στο στοιχείο α', το οποίο έχει τακτική πρόσβαση σε προνομιακές πληροφορίες που σχετίζονται, άμεσα ή έμμεσα, με την οντότητα αυτή, καθώς και την εξουσία να λαμβάνει διευθυντικές αποφάσεις που επηρεάζουν τη μελλοντική πορεία και τις επιχειρηματικές προοπτικές της εν λόγω οντότητας.

Οι οντότητες της παρ. 10 του άρθρου 19 του Κανονισμού (ΕΕ) 596/2014 περιλαμβάνουν πρόσωπα που ασκούν διευθυντικά καθήκοντα σε κάθε χώρο πλειστηριασμών, εκπλειστηριαστή και επιτηρητή πλειστηριασμών σε σχέση με πλειστηριασμούς διενεργούμενους σύμφωνα με τον Κανονισμό (ΕΕ) 1031/2010, καθώς και πρόσωπα που έχουν στενούς δεσμούς με τα πρόσωπα αυτά κατά την έννοια του στοιχείου 26 της παρ. 1 του άρθρου 3 του Κανονισμού (ΕΕ) 596/2014, στο βαθμό που οι συναλλαγές τους αφορούν δικαιώματα εκπομπής, παράγωγα αυτών ή εκπλειστηριαζόμενα προϊόντα που βασίζονται σε αυτά.

10. «Σύσταση» ή «πρόταση μιας επενδυτικής στρατηγικής»: Η σύσταση ή πρόταση κατά την έννοια του στοιχείου 34 της παρ. 1 του άρθρου 2 του Κανονισμού (ΕΕ) 596/2014 η οποία περιλαμβάνει πληροφορίες που:

i) παράγονται από ανεξάρτητο αναλυτή, ΕΠΕΥ, πιστωτικό ίδρυμα, κάθε άλλο πρόσωπο του οποίου κύρια δραστηριότητα είναι η παραγωγή επενδυτικών συστάσεων, κατά την έννοια του στοιχείου 35 της παρ. 1 του άρθρου 2 του Κανονισμού (ΕΕ) 596/2014, ή από φυσικό πρόσωπο που εργάζεται για λογαριασμό των παραπάνω δυνάμει σύμβασης απασχόλησης ή άλλως, το οποίο, άμεσα ή έμμεσα, εκφράζει συγκεκριμένες επενδυτικές προτάσεις όσον αφορά ένα χρηματοπιστωτικό μέσο ή έναν εκδότη ή

ii) παράγονται από πρόσωπα διαφορετικά από εκείνα που αναφέρονται στο σημείο i' και οι οποίες προτείνουν άμεσα μια συγκεκριμένη επενδυτική απόφαση όσον αφορά ένα χρηματοπιστωτικό μέσο.

Οι επενδυτικές συστάσεις κατά την παραπάνω έννοια περιλαμβάνουν κάθε πληροφορία που συνιστά ή προτείνει μια επενδυτική στρατηγική, ρητά ή έμμεσα, όσον αφορά ένα ή περισσότερα χρηματοπιστωτικά μέσα ή τους εκδότες, συμπεριλαμβανομένης κάθε γνώμης όσον αφορά την παρούσα ή μελλοντική αξία ή τιμή των μέσων αυτών, οι οποίες προορίζονται για διαύλους επικοινωνίας ή για το κοινό.

11. «Κριτήριο αξιολόγησης»: Ο δείκτης αναφοράς κατά την έννοια του σημείου 29 της παρ. 1 του άρθρου 3 του Κανονισμού (ΕΕ) 596/2014 ο οποίος περιλαμβάνει κάθε αναλογία, δείκτη ή αριθμητικό στοιχείο, προσβάσιμο από το κοινό ή δημοσιευμένο, το οποίο, κατά περιόδους ή τακτικά, υπολογίζεται με την εφαρμογή ενός τύπου στην αξία ή με βάση την αξία, ενός ή περισσότερων υποκείμενων περιουσιακών στοιχείων ή τιμών, συμπεριλαμβανομένων των εκτιμώμενων τιμών, των τρεχόντων ή εκτιμώμενων επιτοκίων ή άλλων μεγεθών ή των ερευνών, και βάσει του οποίου προσδιορίζεται το πληρωτέο ποσό στο πλαίσιο ενός χρηματοπιστωτικού μέσου ή η αξία ενός χρηματοπιστωτικού μέσου.

12. «Δικαίωμα εκπομπής»: Το δικαίωμα εκπομπής όπως ορίζεται στο Παράρτημα Ι Τμήμα Γ' σημείο 11 της Οδηγίας 2014/65/ΕΕ, που αφορά σε δικαιώματα εκπομπής τα οποία περιλαμβάνουν μονάδες οποιουδήποτε τύπου που πληρούν τις απαιτήσεις της Οδηγίας 2003/87/ΕΚ (Σύστημα Εμπορίας εκπομπών).

13. «Αποδεκτές πρακτικές αγοράς»: Συγκεκριμένες πρακτικές στην αγορά οι οποίες γίνονται αποδεκτές από την Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς σύμφωνα με τους όρους και τη διαδικασία που προβλέπονται στο άρθρο 13 του Κανονισμού (ΕΕ) 596/2014. Πρακτική αγοράς που έχει καθιερωθεί από την Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς ως αποδεκτή πρακτική αγοράς σε συγκεκριμένη αγορά δεν θεωρείται εφαρμοστέα σε άλλες αγορές, εκτός εάν η εν λόγω πρακτική έχει γίνει αποδεκτή από τις αρμόδιες αρχές των άλλων αγορών σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 13 του Κανονισμού (ΕΕ) 596/2014.

14. «Σταθεροποίηση»: Η πράξη σταθεροποίησης του στοιχείου δ' της παρ. 2 του άρθρου 3 του Κανονισμού (ΕΕ) 596/2014 που περιλαμβάνει αγορά ή προσφορά για την αγορά κινητών αξιών ή συναλλαγή σε συνδεδεμένα μέσα όπως αναφέρονται στα στοιχεία α' και β' της παραγράφου 2 του άρθρου 3 του ίδιου Κανονισμού που είναι ισοδύναμη, την οποία διενεργούν πιστωτικά ιδρύματα ή ΕΠΕΥ στο πλαίσιο σημαντικής διάθεσης κατά την έννοια του στοιχείου γ' της παρ. 2 του άρθρου 3 του ίδιου

Κανονισμού των σχετικών κινητών αξιών με αποκλειστικό σκοπό τη στήριξη της αγοραίας τιμής των σχετικών κινητών αξιών για προκαθορισμένη χρονική περίοδο, λόγω πίεσης που ασκείται στις τιμές αυτών των κινητών αξιών από εντολές πώλησης. Η σημαντική διάθεση κατά την παραπάνω έννοια περιλαμβάνει μια αρχική ή δευτερογενή προσφορά κινητών αξιών, η οποία διαφέρει από τη συνήθη διαπραγμάτευση τόσο από την άποψη της αξίας των προσφερόμενων κινητών αξιών όσο και από τη χρησιμοποιούμενη μέθοδο πώλησης.

15. «Ρυθμιζόμενη αγορά»: Η ρυθμιζόμενη αγορά κατά την έννοια της παρ. 10 του άρθρου 2 του Ν. 3606/2007, της παρ. 1(14) του άρθρου 4 της Οδηγίας 2004/39/ΕΚ και του στοιχείου 21 της παρ. 1 του άρθρου 4 της Οδηγίας 2014/65/ΕΕ που περιλαμβάνει το πολυμερές σύστημα, το οποίο διευθύνει ή διαχειρίζεται διαχειριστής αγοράς και το οποίο επιτρέπει ή διευκολύνει την προσέγγιση πλειόνων συμφερόντων τρίτων για την αγορά και την πώληση χρηματοπιστωτικών μέσων- εντός του συστήματος και σύμφωνα με τους κανόνες του οι οποίοι δεν παρέχουν διακριτική ευχέρεια -κατά τρόπο καταλήγοντα στη σύναψη σύμβασης σχετικής με χρηματοπιστωτικά μέσα τα οποία είναι εισηγμένα προς διαπραγμάτευση βάσει των κανόνων ή και των συστημάτων του, και το οποίο έχει λάβει άδεια λειτουργίας σύμφωνα με τις διατάξεις του ν. 3606/2007, της Οδηγίας 2004/39/ΕΚ και της Οδηγίας 2014/65/ΕΕ και λειτουργεί κανονικά με βάση τις εν λόγω διατάξεις.

16. «Πολυμερής μηχανισμός διαπραγμάτευσης» ή ΠΜΔ: Ο πολυμερής μηχανισμός διαπραγμάτευσης ή ο ΠΜΔ κατά την έννοια της παρ. 11 του άρθρου 2 του Ν. 3606/2007, της παρ. 1(15) του άρθρου 4 της Οδηγίας 2004/39/ΕΚ και του στοιχείου 22 της παρ. 1 του άρθρου 4 της Οδηγίας 2014/65/ΕΕ που περιλαμβάνει το πολυμερές σύστημα, το οποίο διαχειρίζεται ΕΠΕΥ ή διαχειριστής αγοράς και το οποίο επιτρέπει την προσέγγιση πλειόνων συμφερόντων τρίτων για την αγορά και την πώληση χρηματοπιστωτικών μέσων- εντός του συστήματος και σύμφωνα με κανόνες που δεν παρέχουν διακριτική ευχέρεια- κατά τρόπο που καταλήγει στη σύναψη σύμβασης σύμφωνα με το Ν. 3606/2007, την Οδηγία 2004/39/ΕΚ και τον τίτλο ΙΙ της Οδηγίας 2014/65/ΕΕ.

17. «Μηχανισμός Οργανωμένης Διαπραγμάτευσης» ή «ΜΟΔ»: Ο οργανωμένος μηχανισμός διαπραγμάτευσης ή ο ΜΟΔ κατά την έννοια του ημεδαπού δικαίου και του στοιχείου 23 της παρ. 1 του άρθρου 4 της Οδηγίας 2014/65/ΕΕ που περιλαμβάνει το πολυμερές σύστημα, άλλο από ρυθμιζόμενη αγορά ή πολυμερή μηχανισμό διαπραγμάτευσης (ΠΜΔ), στο οποίο πλείονα συμφέροντα τρίτων για αγορά και πώληση ομολόγων, δομημένων χρηματοοικονομικών προϊόντων, δικαιωμάτων εκπομπής και παράγωγων μέσων δύνανται να αλληλεπιδρούν στο εσωτερικό του κατά τρόπο που καταλήγει στη σύναψη σύμβασης σύμφωνα με το ημεδαπό δίκαιο και τον τίτλο ΙΙ της Οδηγίας 2014/65/ΕΕ.

18. «Τόπος διαπραγμάτευσης»: Ο τόπος διαπραγμάτευσης σύμφωνα με το ημεδαπό δίκαιο και το στοιχείο 24 της παρ. 1 του άρθρου 4 της Οδηγίας 2014/65/ΕΕ που περιλαμβάνει τη ρυθμιζόμενη αγορά, τον πολυμερή μηχανισμό διαπραγμάτευσης (ΠΜΔ) ή το μηχανισμό οργανωμένης διαπραγμάτευσης (ΜΟΔ).

19. «Ενεργειακό προϊόν χονδρικής πώλησης»: Ενεργειακό προϊόν χονδρικής πώλησης σύμφωνα με το στοιχείο 4 του άρθρου 2 του Κανονισμού (ΕΕ) 1227/2011, που περιλαμβάνει τα ακόλουθα συμβόλαια και χρηματοοικονομικά παράγωγα, ανεξαρτήτως του τόπου και του τρόπου πραγματοποίησης της διαπραγμάτευσης για την ακεραιότητα και τη διαφάνεια στη χονδρική αγορά ενέργειας:

α) Συμβόλαια προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας ή φυσικού αερίου όταν η παράδοση διενεργείται εντός της Ένωσης.

β) Χρηματοοικονομικά παράγωγα που αφορούν ηλεκτρική ενέργεια ή φυσικό αέριο που παράγεται, αποτελεί αντικείμενο διαπραγμάτευσης ή παραδίδεται εντός της Ένωσης.

γ) Συμβόλαια που αφορούν τη μεταφορά ηλεκτρικής ενέργειας ή φυσικού αερίου εντός της Ένωσης.

δ) Χρηματοοικονομικά παράγωγα που αφορούν τη μεταφορά ηλεκτρικής ενέργειας ή φυσικού αερίου εντός της Ένωσης.

Συμβόλαια Προμήθειας και διανομής ηλεκτρικής ενέργειας ή φυσικού αερίου προς χρήση από τους τελικούς πελάτες δεν είναι ενεργειακά προϊόντα χονδρικής. Εντούτοις, τα συμβόλαια παροχής και διανομής ηλεκτρικής ενέργειας ή φυσικού αερίου προς τελικούς πελάτες με δυναμικότητα κατανάλωσης μεγαλύτερη της οριζόμενης στο δεύτερο εδάφιο του σημείου 5 του άρθρου 2 του Κανονισμού (ΕΕ) 1227/2011, θεωρούνται ως ενεργειακά προϊόντα χονδρικής.

20. «Εκδότης»: Ο εκδότης κατά την έννοια του στοιχείου 21 της παρ. 1 του άρθρου 3 του Κανονισμού (ΕΕ) 596/2014 που περιλαμβάνει τη νομική οντότητα ιδιωτικού ή δημόσιου δικαίου, η οποία εκδίδει ή προτίθεται να εκδώσει χρηματοπιστωτικά μέσα. Σε περίπτωση αποθετηρίου εγγράφου παραστατικού χρηματοπιστωτικών μέσων, εκδότης είναι ο εκδότης του αντιπροσωπευόμενου χρηματοπιστωτικού μέσου.

21. «Πρόσωπο»: φυσικό ή νομικό πρόσωπο.

22. Οι αναφορές του παρόντος νόμου στην Οδηγία 2014/65/ΕΕ και στον Κανονισμό (ΕΕ) 600/2014 λογίζονται, πριν τις 3 Ιανουαρίου 2018, ως παραπομπές στην Οδηγία 2004/39/ΕΚ σύμφωνα με τον πίνακα αντιστοιχίας του Παραρτήματος ΙV της Οδηγίας 2014/65/ΕΕ στο βαθμό που ο εν λόγω πίνακας περιλαμβάνει διατάξεις που παραπέμπουν στην Οδηγία 2004/39/ΕΚ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β' ΠΟΙΝΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Άρθρο 28

Αξιόποινες πράξεις προσώπων

που κατέχουν προνομιακές πληροφορίες

1. Τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους, όποιος, από τα πρόσωπα που αναφέρονται στην παράγραφο 2, κατέχοντας προνομιακές πληροφορίες, τις χρησιμοποιεί, με πρόθεση, αποκτώντας ή διαθέτοντας, για ίδιο λογαριασμό ή για λογαριασμό τρίτου, άμεσα ή έμμεσα, χρηματοπιστωτικά μέσα που αφορούν οι εν λόγω πληροφορίες και εφόσον:

α) η μέση ημερήσια αξία των παράνομων συναλλαγών υπερβαίνει το ποσό των εκατό χιλιάδων (100.000) ευρώ ή

β) η ημερήσια αξία των παράνομων συναλλαγών υπερβαίνει για συγκεκριμένη ημέρα το ποσό των εκατό πενήντα (150.000) ευρώ.

2. Για τις ανάγκες εφαρμογής του παρόντος νόμου, ως πρόσωπο που κατέχει προνομιακές πληροφορίες νοείται:

α) Κάθε πρόσωπο το οποίο έχει στην κατοχή του προνομιακές πληροφορίες λόγω του ότι:

αα) είναι μέλος των διοικητικών, διευθυντικών ή εποπτικών οργάνων του εκδότη ή συμμετέχων σε αγορά δικαιωμάτων εκπομπής ή

αβ) είναι κάτοχος συμμετοχής στο κεφάλαιο του εκδότη ή συμμετέχων σε αγορά δικαιωμάτων εκπομπής ή

αγ) έχει πρόσβαση στις πληροφορίες αυτές κατά την εργασία ή την άσκηση του επαγγέλματος ή των καθηκόντων του ή

αδ) τελεί ή συμμετέχει σε αξιόποινες πράξεις μέσω των οποίων αποκτά προνομιακές πληροφορίες.

β) Κάθε πρόσωπο το οποίο έχει αποκτήσει προνομιακές πληροφορίες, υπό περιστάσεις διαφορετικές από εκείνες της περίπτωσης α' όταν γνωρίζει ότι πρόκειται για προνομιακές πληροφορίες.

3. Στις περιπτώσεις της παραγράφου 1, επιβάλλεται κάθειρξη μέχρι δέκα ετών αν: α) η συνολική αξία των παράνομων συναλλαγών υπερβαίνει τα δύο (2) εκατομμύρια ευρώ ή β) η μέση ημερήσια αξία των παράνομων συναλλαγών υπερβαίνει τις διακόσιες πενήντα χιλιάδες (250.0) ευρώ ή γ) το περιουσιακό όφελος που πράγματι επήλθε ή η ζημία που πράγματι αποφεύχθηκε ή η προξενηθείσα ζημία υπερβαίνει το ποσό των τετρακοσίων χιλιάδων (400.000) ευρώ ή δ) ο υπαίτιος είναι πρόσωπο που διαπράττει το έγκλημα της παραγράφου 1 κατ' επάγγελμα ή κατά συνήθεια και το περιουσιακό όφελος που πράγματι επήλθε ή η ζημία που πράγματι αποφεύχθηκε ή η προξενηθείσα ζημία υπερβαίνει το ποσό των εκατόν πενήντα χιλιάδων (150.000) ευρώ.

4. Στην περίπτωση των τριών πρώτων εδαφίων της προηγούμενης παραγράφου, αν ο υπαίτιος είναι πρόσωπο που διαπράττει το έγκλημα της παραγράφου 1 κατ' επάγγελμα ή κατά συνήθεια, επιβάλλεται κάθειρξη. Αν ο υπαίτιος των αδικημάτων της προηγούμενης παραγράφου είναι μέλος εγκληματικής οργάνωσης κατά την έννοια του άρθρου 187 παράγραφος 1 του Ποινικού Κώδικα και τα παραπάνω αδικήματα τελούνται με σκοπό να ποριστεί η εγκληματική οργάνωση υλικά ή άλλα οφέλη, επιβάλλεται κάθειρξη τουλάχιστον δέκα (10) ετών.

5. Η χρήση προνομιακών πληροφοριών δια της ακύρωσης ή της τροποποίησης μίας υφιστάμενης εντολής σχετικά με ένα χρηματοπιστωτικό μέσο που αφορούν οι εν λόγω πληροφορίες, εάν η εντολή εστάλη πριν αποκτήσει το πρόσωπο τις προνομιακές πληροφορίες, είναι πράξη προσώπου που κατέχει προνομιακές πληροφορίες. Στην περίπτωση πλειστηριασμών δικαιωμάτων εκπομπής ή άλλων εκπλειστηριαζομένων προϊόντων που βασίζονται σε αυτά και οι οποίοι λαμβάνουν χώρα κατά τον Κανονισμό (ΕΕ) 1031/2010, η χρήση προνομιακών πληροφοριών που αναφέρεται στο προηγούμενο εδάφιο, περιλαμβάνει επίσης υποβολή, τροποποίηση ή απόσυρση μίας προσφοράς για ίδιο λογαριασμό του προσώπου που κατέχει προνομιακές πληροφορίες ή για λογαριασμό τρίτου.

Άρθρο 29

Σύσταση για τη διενέργεια

χρηματοπιστωτικών συναλλαγών

με χρήση προνομιακών πληροφοριών

1. Τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον τριών (3) μηνών όποιος από τα πρόσωπα της παραγράφου 2 του προηγούμενου άρθρου, ενεργώντας με πρόθεση και με βάση προνομιακές πληροφορίες που κατέχει, σύμφωνα με τις διατάξεις του παρόντος νόμου και του Κανονισμού (ΕΕ) 596/2014, συστήνει ή παροτρύνει ή υποδεικνύει σε άλλον που δεν έχει τις παραπάνω ιδιότητες να αγοράσει ή να διαθέσει χρηματοπιστωτικά μέσα τα οποία αφορούν οι πληροφορίες αυτές ή να ακυρώσει ή να τροποποιήσει μία εντολή σε σχέση με χρηματοπιστωτικό μέσο το οποίο αφορούν αυτές οι πληροφορίες.

2. Με φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους τιμωρείται όποιος συμμορφώνεται προς τις συστάσεις, παροτρύνσεις ή υποδείξεις της προηγούμενης παραγράφου προσώπου που κατέχει προνομιακές πληροφορίες, αν το πρόσωπο που ακολούθησε τη σύσταση ή την παρότρυνση ή την υπόδειξη γνώριζε ότι αυτή βασιζόταν σε προνομιακές πληροφορίες.

3. Η περαιτέρω γνωστοποίηση ή δημοσιοποίηση από τον τρίτο των συστάσεων, υποδείξεων ή παροτρύνσεων που αναφέρονται στην παράγραφο 1, τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι δύο ετών, αν ο υπαίτιος γνώριζε ότι πρόκειται για συστάσεις, υποδείξεις ή παροτρύνσεις με βάση προνομιακές πληροφορίες, κατά το χρόνο της περαιτέρω γνωστοποίησης ή δημοσιοποίησης από αυτόν.

4. Η εφαρμογή των προηγούμενων παραγράφων τελεί υπό την επιφύλαξη του άρθρου 9 του Κανονισμού (ΕΕ) 596/2014 περί σύννομης συμπεριφοράς.

Άρθρο 30

Παράνομη ανακοίνωση

προνομιακών πληροφοριών

Τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι τριών (3) ετών όποιος από τα πρόσωπα της παραγράφου 2 του άρθρου 28, κατέχει προνομιακές πληροφορίες, σύμφωνα με τις διατάξεις του νόμου αυτού και του Κανονισμού (ΕΕ) 596/2014, και, ενεργώντας με πρόθεση, ανακοινώνει με οποιονδήποτε τρόπο ή γνωστοποιεί τις πληροφορίες αυτές σε άλλον, εκτός αν η ανακοίνωση ή η γνωστοποίηση αυτή γίνεται κατά την άσκηση της εργασίας του ή του επαγγέλματός του ή των καθηκόντων του ή αν εμπίπτει στις διατάξεις των παραγράφων 1 έως 8 του άρθρου 11 του Κανονισμού (ΕΕ) 596/2014 περί διερεύνησης (βολιδοσκόπησης) της αγοράς ή αν διενεργείται στο πλαίσιο εκπλήρωσης δημοσιογραφικών σκοπών ή άλλων μορφών έκφρασης στα μέσα μαζικής ενημέρωσης σύμφωνα με τους κανόνες που διέπουν την ελευθερία του Τύπου και την ελευθερία έκφρασης ή σύμφωνα με τους κανόνες ή κώδικες που διέπουν το δημοσιογραφικό επάγγελμα.

Άρθρο 31

Αξιόποινη χειραγώγηση της αγοράς

1. Τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους όποιος, στο πλαίσιο χρηματοπιστωτικών συναλλαγών που ρυθμίζονται από το νόμο αυτόν και τον Κανονισμό (ΕΕ) 596/2014, με πρόθεση:

α) Πραγματοποιεί συναλλαγή ή αποστέλλει εντολή για διενέργεια συναλλαγής ή με οποιαδήποτε άλλη συμπεριφορά ή δραστηριότητα: (αα) παρέχει ψευδείς ή παραπλανητικές ενδείξεις σχετικά με την προσφορά, τη ζήτηση ή την τιμή ενός χρηματοπιστωτικού μέσου ή ενός συναφούς με αυτό συμβολαίου άμεσης παράδοσης επί εμπορευμάτων ή (ββ) διαμορφώνει σε μη κανονικό ή σε τεχνητό επίπεδο την τιμή ενός ή περισσότερων χρηματοπιστωτικών μέσων ή ενός συναφούς με αυτά συμβολαίου άμεσης παράδοσης επί εμπορευμάτων, εκτός αν οι λόγοι για την ενέργεια αυτή του προσώπου που πραγματοποίησε τη συναλλαγή ή έδωσε τις εντολές για διενέργεια συναλλαγής είναι νόμιμοι και οι εν λόγω συναλλαγές ή εντολές για διενέργεια συναλλαγής είναι σύμφωνες με αποδεκτές πρακτικές της χρηματοπιστωτικής αγοράς στον συγκεκριμένο τόπο διαπραγμάτευσης και εφόσον: (ααα) η μέση ημερήσια αξία των παράνομων συναλλαγών υπερβαίνει το ποσό των εκατόν πενήντα χιλιάδων (150.0) ευρώ ή (βββ) η ημερήσια αξία των παράνομων συναλλαγών υπερβαίνει για συγκεκριμένη ημέρα το ποσό των διακοσίων πενήντα χιλιάδων (250.000) ευρώ.

β) Πραγματοποιεί συναλλαγή ή αποστέλλει εντολή για διενέργεια συναλλαγής ή με οποιαδήποτε άλλη δραστηριότητα ή συμπεριφορά επηρεάζει την τιμή ενός ή περισσότερων χρηματοπιστωτικών μέσων ή συναφούς με αυτά συμβολαίου άμεσης παράδοσης επί εμπορευμάτων, με τη χρήση εικονικής διατάξεως ή κάθε άλλης μορφής παραπλάνησης ή τεχνάσματος και εφόσον: (αα) η μέση ημερήσια αξία των παράνομων συναλλαγών υπερβαίνει το ποσό των εκατόν πενήντα χιλιάδων (150.0) ευρώ ή (ββ) η ημερήσια αξία των παράνομων συναλλαγών υπερβαίνει για συγκεκριμένη ημέρα το ποσό των διακοσίων πενήντα χιλιάδων (250.000) ευρώ.

γ) Προβαίνει σε διάδοση πληροφοριών, είτε δια των μέσων μαζικής ενημέρωσης, συμπεριλαμβανομένου του διαδικτύου, είτε με οποιονδήποτε άλλο τρόπο, οι οποίες είτε παρέχουν ψευδείς ή παραπλανητικές ενδείξεις σχετικά με την προσφορά, τη ζήτηση ή την τιμή ενός χρηματοπιστωτικού μέσου ή συναφούς με αυτά συμβολαίου άμεσης παράδοσης επί εμπορευμάτων είτε διαμορφώνουν σε μη κανονικό ή σε τεχνητό επίπεδο την τιμή ενός ή περισσότερων χρηματοπιστωτικών μέσων ή ενός συναφούς με αυτά συμβολαίου άμεσης παράδοσης επί εμπορευμάτων, και εφόσον ο υπαίτιος ή τρίτος, προσπορίζεται, από τη διάδοση των εν λόγω πληροφοριών, πλεονέκτημα ή όφελος αξίας τουλάχιστον εκατό χιλιάδων (100.000) ευρώ.

δ) Προβαίνει είτε σε διάδοση ψευδών ή παραπλανητικών πληροφοριών είτε στην διενέργεια ψευδών ή παραπλανητικών εισροών είτε σε κάθε άλλη συμπεριφορά η οποία συνεπάγεται την χειραγώγηση του τρόπου υπολογισμού του κριτηρίου αξιολόγησης κατά την έννοια του νόμου αυτού.

2. Στις περιπτώσεις της παραγράφου 1 επιβάλλεται κάθειρξη μέχρι δέκα ετών: α) αν η αξία των παράνομων συναλλαγών ή των εντολών για διενέργεια συναλλαγής υπερβαίνει συνολικά τα πέντε (5) εκατομμύρια ευρώ ή β) αν η μέση ημερήσια αξία των παράνομων συναλλαγών ή των εντολών για τη διενέργεια συναλλαγής υπερβαίνει το ποσό των πεντακοσίων χιλιάδων (500.000) ευρώ ή γ) αν το περιουσιακό όφελος ή η αποφευχθείσα ζημία ή η προ-

ξηνηθείσα ζημία υπερβαίνει το ποσό των πεντακοσίων χιλιάδων (500.000) ευρώ ή δ) αν ο υπαίτιος είναι πρόσωπο που διαπράττει το έγκλημα της παραγράφου 1 κατ' επάγγελμα ή κατά συνήθεια και το περιουσιακό όφελος ή η αποφευχθείσα ζημία ή η προξηνηθείσα ζημία υπερβαίνει το ποσό των διακοσίων πενήντα χιλιάδων (250.000) ευρώ.

3. Στην περίπτωση των τριών πρώτων εδαφίων της προηγούμενης παραγράφου, αν ο υπαίτιος είναι πρόσωπο που διαπράττει το έγκλημα της παραγράφου 1 κατ' επάγγελμα ή κατά συνήθεια, επιβάλλεται κάθειρξη.

4. Στην περίπτωση της παραγράφου 2 αν ο υπαίτιος είναι μέλος εγκληματικής οργάνωσης κατά την έννοια του άρθρου 187 παράγραφος 1 του Ποινικού Κώδικα και τα παραπάνω αδικήματα τελούνται με σκοπό να ποριστεί η εγκληματική οργάνωση υλικά ή άλλα οφέλη, επιβάλλεται κάθειρξη τουλάχιστον δέκα (10) ετών.

Άρθρο 32

Άσκηση ποινικής δίωξης

1. Η ποινική δίωξη για όλες τις αξιόπινες πράξεις του Κεφαλαίου Β' του Τμήματος Α' του Μέρους Β' του παρόντος νόμου ασκείται αυτεπαγγέλτως από τον κατά τόπον αρμόδιο εισαγγελέα πλημμελειοδικών, ο οποίος έχει δικαίωμα να διενεργήσει προκαταρκτική εξέταση, προανάκριση ή να παραγγείλει κυρία ανάκριση για τη διακρίβωση των παραπάνω αξιοπίνων πράξεων, χωρίς να απαιτείται έγκληση ή αίτηση οποιασδήποτε αρχής. Η ποινική διαδικασία είναι σε κάθε περίπτωση ανεξάρτητη από την όποια διοικητική διαδικασία, καθώς και από οποιασδήποτε φύσεως ένδικο βοήθημα ή μέσο ενώπιον διοικητικών δικαστηρίων ή άλλων διοικητικών αρχών.

2. Η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς υποβάλλει στον εισαγγελέα πλημμελειοδικών μηνυτήρια αναφορά με την οποία ανακοινώνεται η τέλεση οποιασδήποτε αξιόπινος πράξης του παρόντος νόμου, καθώς και κάθε άλλης συναφούς αξιόπινος πράξης η οποία διώκεται αυτεπαγγέλτως από το νόμο. Στην περίπτωση αυτή ο εισαγγελέας πλημμελειοδικών ενεργεί κατά τα άρθρα 31 και 43 του ΚΠΔ.

3. Αν διενεργείται προκαταρκτική εξέταση ή προανάκριση για κάποια από τις αξιόπινες πράξεις του παρόντος νόμου, η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς καλείται να λάβει γνώση της δικογραφίας και να υποβάλει έκθεση με τις απόψεις της για όλες τις υπό διερεύνηση αξιόπινες πράξεις το αργότερο μέσα σε τριάντα (30) ημέρες από την επίδοση της κλήσεως. Αν διενεργείται κυρία ανάκριση και δεν έχει ήδη υποβληθεί η έκθεση του προηγουμένου εδαφίου, ο ανακριτής καλεί την Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς για την υποβολή της σχετικής έκθεσης κατά τα παραπάνω οριζόμενα. Σε περίπτωση αμέσου κινδύνου παραγραφής της υποθέσεως ή αν υπάρχει πρόσωπο που τελεί σε προσωρινή κράτηση, εκείνος που διενεργεί την προκαταρκτική εξέταση, προανάκριση ή κυρία ανάκριση έχει δικαίωμα σύντμησης της παραπάνω προθεσμίας σε δέκα (10) ημέρες. Η μη υποβολή της παραπάνω έκθεσης δεν κωλύει σε καμία περίπτωση την πρόοδο της διαδικασίας ούτε συνιστά διαδικαστική προϋπόθεση για την άσκηση της ποινικής δίωξης ή την περαίωση της κύριας ανακρίσεως κατά του υπαίτιου προσώπου.

4. Οι διατάξεις της προηγούμενης παραγράφου δεν εφαρμόζονται αν η προκαταρκτική εξέταση, η προανά-

κριση ή η κύρια ανάκριση διενεργούνται κατόπιν μηνυτήριας αναφοράς της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς.

5. Η άσκηση ποινικής δίωξης για όλες τις αξιόποινες πράξεις του Μέρους Β' του νόμου αυτού γνωστοποιείται από τον αρμόδιο εισαγγελέα πλημμελειοδικών στην Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς.

Άρθρο 33

Αρμοδιότητα - περάτωση κύριας ανάκρισης

1. Αρμόδιο δικαστήριο για την εκδίκαση των πλημμελημάτων του Κεφαλαίου Β' του Τμήματος Α' του Μέρους Β' του παρόντος νόμου είναι το τριμελές πλημμελειοδικείο, των δε κακουργημάτων το τριμελές εφετείο, του τόπου τελέσεώς τους. Αν ο τόπος τελέσεως των παραπάνω αδικημάτων είναι η αλλοδαπή, αρμόδια δικαστήρια είναι αυτά των Αθηνών.

2. Στην περίπτωση των κακουργημάτων του Κεφαλαίου Β' του Τμήματος Α' του Μέρους Β' του παρόντος νόμου για την περαίωση της κύριας ανακρίσεως και την εισαγωγή της υποθέσεως στο ακροατήριο εφαρμόζεται η διάταξη του άρθρου 308Α του ΚΠΔ, περί κατ' εξαίρεση περατώσεως της κύριας ανακρίσεως, όπως κάθε φορά ισχύει. Η εισαγωγή των ποινικών υποθέσεων του παρόντος νόμου στο ακροατήριο γίνεται κατ' απόλυτη προτεραιότητα. Αναβολή της δίκης για σημαντικά αίτια επιτρέπεται μία μόνο φορά.

3. Στις δίκες για τις αξιόποινες πράξεις των προηγούμενων παραγράφων, η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς έχει δικαίωμα, σε κάθε περίπτωση, να παρίσταται ως πολιτικώς ενάγουσα για την υποστήριξη της κατηγορίας. Το παραπάνω δικαίωμα της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς δεν κωλύεται ακόμη και αν δεν υπέβαλε την έκθεση που προβλέπεται στην παράγραφο 3 του προηγούμενου άρθρου.

4. Μετά την έκδοση οριστικής απόφασης η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς έχει δικαίωμα να λάβει αντίγραφα της απόφασης και των εγγράφων της δικογραφίας, ανεξαρτήτως αν είχε δηλώσει ή όχι παράσταση πολιτικής αγωγής.

ΤΜΗΜΑ Β' ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΕΣ ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α' ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΕΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΚΕΦΑΛΑΙΑΓΟΡΑΣ

Άρθρο 34

Σκοπός

Σκοπός του Τμήματος Β' του Μέρους Β' του νόμου αυτού είναι η εναρμόνιση της ελληνικής νομοθεσίας προς τις διατάξεις των άρθρων 22, 23, 30, 31 παράγραφοι 1, 32 και 34 του Κανονισμού (ΕΕ) 596/2014 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την κατάχρηση αγοράς (κανονισμός για την κατάχρηση της αγοράς) και την κατάργηση της Οδηγίας 2003/6/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου και των Οδηγιών της Επιτροπής 2003/124/ΕΚ, 2003/125/ΕΚ και 2004/72/ΕΚ (ΕΕ L 173/12.6.2004).

Άρθρο 35

Αρμόδια Αρχή

[άρθρο 22 του Κανονισμού (ΕΕ) 596/2014]

Με την επιφύλαξη των αρμοδιοτήτων των δικαστικών και εισαγγελικών αρχών και προκειμένου για τους

σκοπούς των Τμημάτων Β' και Γ' του Μέρους Β' του παρόντος νόμου και του Κανονισμού (ΕΕ) 596/2014 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την κατάχρηση της αγοράς, ορίζεται ως ενιαία διοικητική αρμόδια αρχή η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς η οποία διασφαλίζει την εφαρμογή και εποπτεύει την τήρηση των διατάξεων του Κανονισμού (ΕΕ) 596/2014 στην ημεδαπή όσον αφορά:

α) Πράξεις ή παραλείψεις που λαμβάνουν χώρα στην ημεδαπή και σχετίζονται με χρηματοπιστωτικά ή άλλα μέσα σύμφωνα με το άρθρο 2 του Κανονισμού (ΕΕ) 596/2014 τα οποία έχουν εισαχθεί προς διαπραγμάτευση σε ρυθμιζόμενη αγορά ή για τα οποία έχει υποβληθεί αίτηση εισαγωγής προς διαπραγμάτευση σε ρυθμιζόμενη αγορά ή τα οποία εκπλειστηριάζονται σε χώρο πλειστηριασμών ή τα οποία διαπραγματεύονται σε πολυμερή μηχανισμό διαπραγμάτευσης ή σε οργανωμένο μηχανισμό διαπραγμάτευσης ή για τα οποία έχει υποβληθεί αίτηση εισαγωγής σε πολυμερή μηχανισμό διαπραγμάτευσης, εφόσον η ρυθμιζόμενη αγορά, ο πολυμερής μηχανισμός διαπραγμάτευσης, ο οργανωμένος μηχανισμός διαπραγμάτευσης ή ο χώρος πλειστηριασμών λειτουργούν είτε στην ημεδαπή είτε σε άλλο κράτος - μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

β) Πράξεις ή παραλείψεις που λαμβάνουν χώρα στην αλλοδαπή και σχετίζονται με χρηματοπιστωτικά ή άλλα μέσα σύμφωνα με το άρθρο 2 του Κανονισμού (ΕΕ) 596/2014, τα οποία έχουν εισαχθεί προς διαπραγμάτευση σε ρυθμιζόμενη αγορά ή για τα οποία έχει υποβληθεί αίτηση εισαγωγής τους προς διαπραγμάτευση σε ρυθμιζόμενη αγορά ή τα οποία εκπλειστηριάζονται σε χώρο πλειστηριασμών ή τα οποία διαπραγματεύονται σε πολυμερή μηχανισμό διαπραγμάτευσης ή οργανωμένο μηχανισμό διαπραγμάτευσης ή για τα οποία έχει υποβληθεί αίτηση εισαγωγής σε πολυμερή μηχανισμό διαπραγμάτευσης, εφόσον η ρυθμιζόμενη αγορά, ο πολυμερής μηχανισμός διαπραγμάτευσης, ο οργανωμένος μηχανισμός διαπραγμάτευσης ή ο χώρος πλειστηριασμών λειτουργούν στην ημεδαπή.

Άρθρο 36

Αρμοδιότητες της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς [άρθρο 23 του Κανονισμού (ΕΕ) 596/2014]

1. Για την υλοποίηση των σκοπών και την εφαρμογή των διατάξεων του Κανονισμού (ΕΕ) 596/2014, η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς ασκεί τις αρμοδιότητές της με οποιοδήποτε από τους παρακάτω τρόπους:

α) άμεσα,

β) σε συνεργασία με άλλες αρχές ή με τους φορείς της αγοράς,

γ) με ανάθεση κατ' εξουσιοδότηση και υπό την εποπτεία της προς τους φορείς της αγοράς,

δ) μετά από αίτησή της προς τις δικαστικές ή εισαγγελικές Αρχές.

2. Για να εκπληρώσουν τα καθήκοντά τους δυνάμει του Κανονισμού (ΕΕ) 596/2014, η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς και τα εντεταλμένα όργανά της μπορούν να:

α) Έχουν άμεση και ακώλυτη πρόσβαση σε οποιαδήποτε έγγραφα, βιβλία, στοιχεία ή άλλα δεδομένα οποιασδήποτε μορφής (έγγραφης, ηλεκτρονικής, μηχανικής ή άλλης) συμπεριλαμβανομένων των ηλεκτρονικών μέσων

αποθήκευσης, επεξεργασίας και μεταφοράς δεδομένων και λαμβάνουν αντίγραφα αυτών δίχως να χωρεί έναντι αυτών και της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς η επίκληση επαγγελματικού ή άλλου απορρήτου για τη μη παροχή της πρόσβασης και των αντιγράφων, υπό την επιφύλαξη των ρυθμίσεων του άρθρου 212 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας.

β) Ζητούν και λαμβάνουν πληροφορίες από οποιοδήποτε πρόσωπο, συμπεριλαμβανομένων όσων συμμετέχουν διαδοχικά στη διαβίβαση εντολών ή στη διεξαγωγή των σχετικών εργασιών, καθώς και από τους εντολείς αυτών.

γ) Όσον αφορά τα παράγωγα επί εμπορευμάτων, ζητούν και λαμβάνουν πληροφορίες από συμμετέχοντες σε σχετικές αγορές άμεσης παράδοσης μέσω των τυποποιημένων μορφοτύπων, λαμβάνουν αναφορές σχετικά με συναλλαγές και έχουν άμεση πρόσβαση στα συστήματα των διαπραγματευτών.

δ) Διεξάγουν επιτόπιες επιθεωρήσεις και έρευνες σε χώρους που δεν αποτελούν ιδιωτικές κατοικίες φυσικών προσώπων.

ε) αα. Μπορούν να εισέρχονται στην επαγγελματική εγκατάσταση φυσικών και νομικών προσώπων και να προβαίνουν σε κατάσχεση εγγράφων, βιβλίων, στοιχείων και δεδομένων, οποιασδήποτε μορφής (έγγραφης, ηλεκτρονικής, μαγνητικής ή άλλης) συμπεριλαμβανομένων των ηλεκτρονικών μέσων αποθήκευσης, επεξεργασίας και μεταφοράς δεδομένων, εφόσον υπάρχουν εύλογες υπόνοιες ότι τα έγγραφα, βιβλία, στοιχεία ή δεδομένα αυτά που σχετίζονται με το αντικείμενο του ελέγχου, ενδέχεται να είναι κρίσιμα για τη στοιχειοθέτηση παράβασης κατάχρησης προνομιακής πληροφορίας ή χειραγώγησης της αγοράς σύμφωνα με τον Κανονισμό (ΕΕ) 596/2014.

ββ. Για την κατάσχεση που πραγματοποιείται κατά τα παραπάνω συντάσσεται έκθεση κατάσχεσης. Η έκθεση υπογράφεται από τον ελεγκτή της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς που ενεργεί την κατάσχεση και από το ελεγχόμενο πρόσωπο ή τον παρόντα κατά τη διενέργεια της κατάσχεσης υπάλληλο του ή εκπρόσωπό του ή προκειμένου περί νομικών προσώπων, από πρόσωπο που μετέχει στη διοίκηση ή διαχείριση του ελεγχόμενου νομικού προσώπου ή από τον εσωτερικό ελεγκτή του ή τον παρόντα κατά τη διενέργεια της κατάσχεσης υπάλληλο του ελεγχόμενου νομικού προσώπου. Η έκθεση κατάσχεσης συντάσσεται σε τρία αντίγραφα. Τα δύο αντίγραφα κρατούνται από τον ελεγκτή της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς και το άλλο παραδίδεται στον υπογράφοντα ελεγχόμενο ή σε εκείνο από τα πρόσωπα του δεύτερου εδαφίου που υπέγραψε την έκθεση κατάσχεσης για λογαριασμό του ελεγχόμενου προσώπου. Σε περίπτωση άρνησης των παραπάνω να υπογράψουν, γίνεται σχετική μνεία στην έκθεση κατάσχεσης. Στην περίπτωση αυτή, καθώς και στην περίπτωση που η έκθεση κατάσχεσης υπογράφεται από τα πρόσωπα του δεύτερου εδαφίου για λογαριασμό του ελεγχόμενου προσώπου, αντίγραφο αυτής επιδίδεται με δικαστικό επιμελητή στο ελεγχόμενο πρόσωπο κατά του οποίου επιβλήθηκε η κατάσχεση, εντός δέκα εργάσιμων ημερών από την ημέρα ολοκλήρωσης της κατάσχεσης, εφαρμοζομένων κατά τα λοιπά αναλόγως των άρθρων 47 έως 57 του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας. Το ελεγ-

χόμενο πρόσωπο δικαιούται να λάβει αντίγραφα των κατασχεθέντων βιβλίων, στοιχείων και λοιπών εγγράφων με δαπάνες του.

γγ. Η έκθεση κατάσχεσης περιλαμβάνει κατ' ελάχιστο:

- τον τίτλο «Έκθεση Κατάσχεσης της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς»,

- το χρόνο διενέργειας της κατάσχεσης,

- τον τόπο της κατάσχεσης, δηλαδή τα στοιχεία της εγκατάστασης, καθώς και τη νομική μορφή, επωνυμία ή πλήρη στοιχεία ταυτότητας του ελεγχόμενου προσώπου,

- το ονοματεπώνυμο και το βαθμό του εντεταμένου οργάνου της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς και την ταυτότητα του Προϊσταμένου του,

- τον αριθμό και τη χρονολογία εντολής ελέγχου από την Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς,

- την αιτιολογία για τη διενέργεια της κατάσχεσης,

- την υπογραφή των ενεργούντων την κατάσχεση εντεταμένων οργάνων της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς, καθώς και την υπογραφή του ελεγχόμενου προσώπου ή του προσώπου του δεύτερου εδαφίου της παραπάνω υποπερίπτωσης ββ' που υπέγραψε για λογαριασμό του ελεγχόμενου προσώπου,

- το αντικείμενο της κατάσχεσης. Στην έκθεση κατάσχεσης πρέπει να γίνεται σαφής, ακριβής και λεπτομερειακή περιγραφή των κατασχεθέντων αντικειμένων, ώστε να μην επιδέχεται παρερμηνεία και να μην δημιουργούνται αμφιβολίες για το είδος και πλήθος των στοιχείων ή αντικειμένων που κατασχέθηκαν.

δδ. Τα εντεταλμένα όργανα που ενεργούν την κατάσχεση εφοδιάζονται, αν είναι δυνατό, με αντίγραφα των εγγράφων που κατασχέθηκαν και με φωτογραφίες ή άλλες αναπαραστάσεις των πραγμάτων που κατασχέθηκαν και μπορούν να αλλοιωθούν ή είναι δύσκολο να φυλαχθούν.

εε. Τα κατασχεθέντα φυλάσσονται στην Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς. Σε κάθε περίπτωση, το Διοικητικό Συμβούλιο της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς μπορεί να αποφασίσει την άρση της κατάσχεσης, αν δεν είναι πιθανόν ότι από αυτόν το λόγο θα δημιουργηθούν δυσχέρειες στην διακρίβωση της αλήθειας.

στστ. Η είσοδος στην κατοικία φυσικού προσώπου για την έρευνα και κατάσχεση κατά τα διαλαμβανόμενα στην ανωτέρω υποπερίπτωση αα' επιτρέπεται μόνον με τη συνδρομή εκπροσώπου της δικαστικής αρχής, εφαρμοζομένων αναλόγως των οικείων διατάξεων του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας.

ζζ. Η κατάσχεση των στοιχείων της ανωτέρω υποπερίπτωσης αα' μπορεί να πραγματοποιηθεί από την Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς ζητώντας, εφόσον κρίνεται απαραίτητο, και την παροχή σχετικής συνδρομής από το ΣΔΟΕ του Υπουργείου Οικονομικών, σύμφωνα με τα σχετικώς προβλεπόμενα στην παρ. 8 του άρθρου 30 του Ν. 3296/2004.

ηη. Αν κατά την έρευνα και κατάσχεση παρίσταται εκπρόσωπος της δικαστικής αρχής, εφαρμόζονται αναλόγως οι διατάξεις του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας.

στ) Αιτούνται και λαμβάνουν νομίμως υφιστάμενα αρχεία καταγραφής τηλεφωνικών συνδιαλέξεων, ηλεκτρονικών επικοινωνιών, καθώς και άλλα αρχεία διακίνησης δεδομένων που τηρούνται από επιχειρήσεις παροχής επενδυτικών υπηρεσιών, ανώνυμες εταιρίες επενδυτι-

κής διαμεσολάβησης όπως ορίζονται στο άρθρο 36 του Ν. 3606/2007, πιστωτικά ιδρύματα ή άλλα χρηματοδοτικά ιδρύματα ή άλλα πρόσωπα που τηρούν νομίμως τα ως άνω αρχεία στο πλαίσιο του Κανονισμού (ΕΕ) 596/2014.

ζ) αα. Καλούν και λαμβάνουν ένορκες μαρτυρικές καταθέσεις από οποιοδήποτε πρόσωπο, για την απόκτηση πληροφοριών.

ββ. Η λήψη μαρτυρικών καταθέσεων, πραγματοποιείται στην έδρα της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς. Τα πρόσωπα που αναφέρονται στις παραγράφους 1, 2 και 4 του άρθρου 215 και στην παράγραφο 1 του άρθρου 216 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας εξετάζονται στην κατοικία τους.

γγ. Το πρόσωπο που πρόκειται να καταθέσει κλητεύεται εγγράφως σε ορισμένη ημέρα και ώρα. Η κλήση υπογράφεται από τον Προϊστάμενο της καθ' ύλην αρμόδιας Διεύθυνσης της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς.

δδ. Η κλήση περιέχει συνοπτική περιγραφή της υπόθεσης για την οποία πρόκειται να εξεταστεί ο μάρτυρας, μνημονεύει την αρχή στην οποία αυτός καλείται και αναγράφει ότι, αν αυτός δεν εμφανιστεί, επιβάλλεται διοικητικό πρόστιμο σύμφωνα με όσα αναφέρονται στην παράγραφο 4 του άρθρου 37 του παρόντος.

εε. Η κλήση επιδίδεται στο εξεταζόμενο πρόσωπο, με δικαστικό επιμελητή, εφαρμοζομένων κατά τα λοιπά αναλόγως των άρθρων 155 έως 164 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, δύο (2) τουλάχιστον εργάσιμες ημέρες πριν από την ημέρα για την οποία καλείται προς εξέταση. Η προθεσμία κλήσης μπορεί να παρατείνεται σε τρεις εργάσιμες ημέρες, εφόσον το εξεταζόμενο πρόσωπο έχει την κατοικία ή έδρα του εκτός του νομού Αττικής. Η προθεσμία κλήσης παρατείνεται σε δέκα (10) εργάσιμες ημέρες, εφόσον το εξεταζόμενο πρόσωπο έχει την κατοικία ή έδρα του εκτός της ελληνικής επικράτειας.

στστ. Η λήψη μαρτυρικών καταθέσεων πραγματοποιείται ενώπιον ενός τουλάχιστον υπαλλήλου του ειδικού επιστημονικού προσωπικού της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς και ενός δημοσίου υπαλλήλου της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς ως γραμματέα, οι οποίοι έχουν εξουσιοδοτηθεί προς τούτο από την Εκτελεστική Επιτροπή της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς.

ζζ. Ο μάρτυρας, πριν καταθέσει, καλείται να δηλώσει το όνομα και το επώνυμό του, τον τόπο της γέννησης και της κατοικίας του, καθώς και την ηλικία του.

ηη. Ως προς τον τρόπο λήψης των μαρτυρικών καταθέσεων, τον όρκο των μαρτύρων και ως προς το επαγγελματικό απόρρητο των μαρτύρων εφαρμόζονται αναλόγως και οι διατάξεις των άρθρων 210, 212, 216 παρ. 2, 218, 219 παρ. 1, 221, 223-226 και 227 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας. Για τη μαρτυρική κατάθεση συντάσσεται από τον γραμματέα έκθεση. Η έκθεση πρέπει να αναφέρει τον τόπο και την ημερομηνία της κατάθεσης, την ώρα κατά την οποία άρχισε και τελείωσε η κατάθεση, τα ονοματεπώνυμα και την κατοικία του υπαλλήλου που έλαβε την κατάθεση, του γραμματέα και του μάρτυρα, καθώς και ακριβή περιγραφή όσων κατατέθηκαν από τον μάρτυρα. Η έκθεση διαβάζεται από όλα τα παρευρισκόμενα κατά την εξέταση πρόσωπα και υπογράφεται από αυτά. Αν κάποιος από τα πρόσωπα αυτά αρνείται να υπογράψει, αυτό αναφέρεται στην έκθεση και επιβάλλεται σε αυτό διοικητικό πρόστιμο κατά τα οριζόμενα στην

παράγραφο 4 του άρθρου 37 του παρόντος νόμου. Η έκθεση είναι άκυρη, αν λείπουν η χρονολογία (εκτός αν προκύπτει με βεβαιότητα από το όλο περιεχόμενο της έκθεσης ή από άλλα έγγραφα που επαναλαμβάνονται σε αυτήν), η αναγραφή των ονομάτων και των επωνύμων ή η υπογραφή των προσώπων που παρευρέθηκαν στην κατάθεση. Η έκθεση συντάσσεται σε δύο αντίγραφα από τα οποία ένα αντίγραφο δίδεται στον μάρτυρα και το άλλο τίθεται με ευθύνη του υπαλλήλου που έλαβε την κατάθεση στο φάκελο της υπόθεσης.

θθ. Ψευδείς ή ανακριβείς μαρτυρικές καταθέσεις τιμωρούνται σύμφωνα με τα οριζόμενα στην παράγραφο 2 του άρθρου 224 του Ποινικού Κώδικα.

ιι. Αν σε οποιοδήποτε στάδιο της έρευνας που διεξάγεται από την Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς προκύψουν πραγματικά περιστατικά επί τη βάση των οποίων αποδίδεται σε συγκεκριμένο πρόσωπο η τέλεση παράβασης του Κανονισμού (ΕΕ) 596/2014, στο πρόσωπο αυτό χορηγείται από την Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς δικαίωμα προηγούμενης ακρόασης σύμφωνα με τις οικείες διατάξεις του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας. Ο φερόμενος ως παραβάτης έχει δικαίωμα να λάβει γνώση της έκθεσης ελέγχου και του υπόλοιπου αποδεικτικού υλικού κατά το μέρος που τον αφορά, καθώς και να εκπροσωπείται από συνήγορο. Τυχόν προηγούμενη ένορκη εξέτασή του δεν λαμβάνεται σε καμία περίπτωση υπόψιν εναντίον του και παραμένει σε ειδικό αρχείο της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς.

3. Επιπροσθέτως, η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς, προκειμένου να εκπληρώσει τα καθήκοντά της δυνάμει του Κανονισμού (ΕΕ) 596/2014, μπορεί να:

α) Ζητεί την αναστολή διαπραγμάτευσης χρηματοπιστωτικών μέσων τα οποία σχετίζονται με παραβάσεις του Κανονισμού (ΕΕ) 596/2014.

β) Ζητεί την προσωρινή διακοπή, κάθε πρακτικής την οποία η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς θεωρεί αντίθετη με τις διατάξεις του Κανονισμού (ΕΕ) 596/2014.

γ) Προβαίνει σε προσωρινή απαγόρευση άσκησης της επαγγελματικής δραστηριότητας προσώπων που αδειοδοτούνται ή πιστοποιούνται από την Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς, για τα οποία υπάρχουν εύλογες υπονοίες ότι ευθύνονται για παραβάσεις του Κανονισμού (ΕΕ) 596/2014.

δ) Λαμβάνει όλα τα αναγκαία μέτρα για την ορθή ενημέρωση του επενδυτικού κοινού, συμπεριλαμβανομένης της διόρθωσης ψευδών ή παραπλανητικών πληροφοριών που δημοσιοποιήθηκαν. Στην τελευταία περίπτωση μπορεί να αξιώσει από οποιονδήποτε εκδότη ή άλλο πρόσωπο που δημοσίευσε ή διέδωσε ψευδείς ή παραπλανητικές πληροφορίες τη δημοσίευση διορθωτικής δήλωσης.

ε) αα. Ζητεί από τον αρμόδιο εισαγγελέα πλημμελειοδικών τη δέσμευση περιουσιακών στοιχείων των ελεγχόμενων φυσικών και νομικών προσώπων και συγκεκριμένα την απαγόρευση κίνησης κάθε είδους λογαριασμών, τίτλων ή χρηματοπιστωτικών μέσων που τηρούνται σε πιστωτικό ίδρυμα ή χρηματοπιστωτικό οργανισμό, καθώς και το άνοιγμα θυρίδων θησαυροφυλακίου του ελεγχόμενου, έστω και κοινών οποιουδήποτε είδους με άλλο πρόσωπο, καθώς και την απαγόρευση εκποίησης ορισμένου ακινήτου του ελεγχόμενου εφόσον υπάρχουν

σοβαρές υπόνοιες ότι αυτά σχετίζονται με ενδεχόμενες παραβάσεις των διατάξεων των άρθρων 14 και 15 του Κανονισμού (ΕΕ) 596/2014. Η δέσμευση των περιουσιακών στοιχείων του ελεγχόμενου προσώπου πραγματοποιείται με διάταξη του εισαγγελέα πλημμελειοδικών στην οποία αναφέρεται, επί ποινή ακυρότητας, η διάρκεια ισχύος της, η οποία δεν υπερβαίνει το ένα έτος. Η ισχύς της παραπάνω διάταξης μπορεί να παραταθεί για χρονικό διάστημα ενός ακόμη έτους με βούλευμα του οικείου συμβουλίου πλημμελειοδικών.

ββ. Η δέσμευση των εν λόγω περιουσιακών στοιχείων ισχύει από τη χρονική στιγμή της επίδοσης της διάταξης του εισαγγελέα πλημμελειοδικών στο πιστωτικό ίδρυμα ή τον χρηματοπιστωτικό οργανισμό στον οποίο απευθύνεται. Η επίδοση κατά τα παραπάνω γίνεται παραχρήμα από τον εισαγγελέα πλημμελειοδικών και μπορεί να λαμβάνει χώρα με οποιοδήποτε πρόσφορο μέσο ακόμη και με τηλεομοιοτυπία ή ηλεκτρονικό ταχυδρομείο. Από της επίδοσης απαγορεύεται το άνοιγμα της θυρίδας και είναι άκυρη τυχόν εκταμίευση χρημάτων από το λογαριασμό ή εκποίηση τίτλων ή χρηματοπιστωτικών προϊόντων. Η διάταξη του εισαγγελέα πλημμελειοδικών εκδίδεται και χωρίς προηγούμενη κλήση του ελεγχόμενου ή του τρίτου, δεν είναι απαραίτητο να αναφέρει συγκεκριμένο λογαριασμό, τίτλο, χρηματοπιστωτικό προϊόν ή θυρίδα και επιδίδεται και στον ελεγχόμενο, καθώς και στον τρίτο, σε περίπτωση κοινών λογαριασμών, τίτλων, χρηματοπιστωτικών μέσων ή κοινής θυρίδας. Η επίδοση της διατάξεως στον ελεγχόμενο γίνεται εντός δέκα (10) ημερών από την έκδοσή της. Προκειμένου για ακίνητα, η διάταξη περί απαγόρευσης εκποίησης εκδίδεται και χωρίς προηγούμενη κλήση του ελεγχόμενου και επιδίδεται αμελλητί τόσο στον ελεγχόμενο όσο και στον αρμόδιο φύλακα μεταγραφών, ο οποίος υποχρεούται να προβεί την ίδια ημέρα σε σχετική σημείωση στα οικεία βιβλία και να αρχειοθετήσει το έγγραφο που του κοινοποιήθηκε. Ο ελεγχόμενος δικαιούται να ζητήσει την άρση της διάταξης με αίτηση προς τον εισαγγελέα πλημμελειοδικών εντός είκοσι ημερών από την επίδοση σε αυτόν. Κατά των απορριπτικών διατάξεων του εισαγγελέα ο ελεγχόμενος δικαιούται να προσφύγει στο συμβούλιο πλημμελειοδικών εντός δέκα ημερών από την επίδοση σε αυτόν της απορριπτικής διάταξης, το οποίο αποφαινεται αμετακλήτως. Σε περίπτωση που ανακλύσονται νέα στοιχεία κατά την έρευνα, τόσο ο ελεγχόμενος, όσο και η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς δικαιούνται να ζητήσουν από τον εισαγγελέα πλημμελειοδικών την ανάκληση της διάταξης.

στ) Αναφέρεται στον αρμόδιο εισαγγελέα πλημμελειοδικών για την ποινική διερεύνηση υποθέσεων που εμπíπτουν στο ρυθμιστικό πλαίσιο των διατάξεων της Οδηγίας 2014/57/ΕΕ όπως αυτές ενσωματώνονται στο εθνικό δίκαιο σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 28 έως 33 του παρόντος νόμου.

ζ) Ζητεί δια του αρμόδιου εισαγγελέα πλημμελειοδικών την άρση του απορρήτου των επικοινωνιών κατά τις διατάξεις των άρθρων 4 και 5 του Ν. 2225/1994, για την προστασία της ελευθερίας και ανταπόκρισης και επικοινωνίας, προκειμένου να λάβουν τα υπάρχοντα αρχεία διακίνησης δεδομένων που τηρούνται από φορέα παροχής τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών, όταν υπάρχουν

εύλογες υπόνοιες παράβασης των διατάξεων των στοιχείων α' ή β' του άρθρου 14 ή του άρθρου 15 του Κανονισμού (ΕΕ) 596/2014 και τα εν λόγω αρχεία ενδέχεται να είναι ουσιώδη για τη διακρίβωση της παράβασης αυτής.

4. Τα εντεταλμένα όργανα της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς ασκούν τις οριζόμενες στην παράγραφο 2 αρμοδιότητές τους μόνον εφόσον δοθεί σχετική έγγραφη εντολή από τον Γενικό Διευθυντή ή από τον Προϊστάμενο της καθ' ύλην αρμόδιας Διεύθυνσης της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς. Η εντολή δίδεται είτε σε ορισμένο ελεγκτή είτε σε ομάδα ελεγκτών. Στην τελευταία περίπτωση, η εντολή πρέπει να ορίζει και τον ελεγκτή που είναι ο επικεφαλής του ελέγχου.

5. Οι έλεγχοι, η λήψη πληροφοριών και στοιχείων, οι έρευνες, καθώς και οι κατασχέσεις των παραπάνω αναφερομένων περιπτώσεων της παράγραφο 2, πραγματοποιούνται σε οποιαδήποτε για το ελεγχόμενο πρόσωπο εργάσιμη ώρα. Κατ' εξαίρεση και σε εξαιρετικά επείγουσες περιπτώσεις οι παραπάνω ενέργειες μπορεί να πραγματοποιηθούν και εκτός εργασίμων ωρών με την παρουσία εκπροσώπων της Δικαστικής Αρχής, επιφυλασσομένων των ρυθμίσεων του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας περί νυκτερινής έρευνας σε κατοικία.

Με την επιφύλαξη των διαλαμβανόμενων στην υποπερίπτωση στστ' της περίπτωση ε' της παραγράφου 2, τα εντεταλμένα όργανα της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς μεταβαίνουν στην εγκατάσταση του ελεγχόμενου προσώπου. Ο επικεφαλής του ελέγχου αναζητεί κατά προτεραιότητα το ελεγχόμενο πρόσωπο ή οποιονδήποτε υπάλληλο ή εκπρόσωπό του ή προκειμένου περί νομικού προσώπου, πρόσωπο που μετέχει στη διοίκηση ή διαχείριση του ελεγχόμενου νομικού προσώπου, τον εσωτερικό ελεγκτή του ή οποιονδήποτε υπάλληλο του εν λόγω προσώπου, προκειμένου να ανακοινώσει το σκοπό της επίσκεψής του, δείχνει την υπηρεσιακή του ταυτότητα, επιδίδει αντίγραφο της εντολής και αμέσως γίνεται έλεγχος.

6. Στους ελέγχους και τις κατασχέσεις που διεξάγονται σύμφωνα με τις παραπάνω διατάξεις στην επαγγελματική εγκατάσταση ή την κατοικία προσώπων που εποπτεύονται από την Τράπεζα της Ελλάδος καλείται να συμμετάσχει και εκπρόσωπός της. Η κλήση προς συμμετοχή γίνεται με οποιονδήποτε πρόσφορο τρόπο. Η τυχόν μη συμμετοχή του δεν επιφέρει καμία ακυρότητα.

7. Η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς μπορεί να ζητήσει τη συνδρομή του ΣΔΟΕ και της Γενικής Γραμματείας Δημοσίων Εσόδων (ΓΓΔΕ) σύμφωνα με το εκάστοτε θεσμικό πλαίσιο που διέπει τη λειτουργία τους. Στην περίπτωση αυτή, το ΣΔΟΕ ή η ΓΓΔΕ αναλόγως, κοινοποιούν στην Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς σχετική έκθεση ελέγχου με τα τυχόν ευρήματα που αφορούν σε παραβάσεις της νομοθεσίας της κεφαλαιαγοράς.

8. Οι αστυνομικές, λιμενικές και λοιπές δημόσιες αρχές και υπηρεσίες υποχρεούνται, όταν τους ζητηθεί, να συνδράμουν άμεσα και αποτελεσματικά τα εντεταλμένα όργανα της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς κατά την άσκηση των καθηκόντων τους σύμφωνα με το παρόν άρθρο, καθώς επίσης και να χορηγούν κάθε σχετική πληροφορία και στοιχείο.

9. Τα πιστωτικά ιδρύματα που λειτουργούν και ως ΕΠΕΥ και διαμεσολαβούν στην κατάρτιση συναλλαγών

οφείλουν να παρέχουν στην Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς, στο πλαίσιο των αναφερόμενων στην περίπτωση α' της παραγράφου 2 του παρόντος άρθρου, και οποιεσδήποτε άλλες πληροφορίες που αφορούν κάθε μορφής συμβάσεις, καταθέσεις ή λογαριασμούς που τηρούν στο όνομά τους ή στο όνομα επενδυτών πελατών τους, και άλλα στοιχεία που σχετίζονται με τα παραπάνω, οι οποίες είναι αναγκαίες για την άσκηση των αρμοδιοτήτων της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς στο πλαίσιο εφαρμογής των διατάξεων των άρθρων 14 και 15 του Κανονισμού (ΕΕ) 596/2014, μη δικαιούμενα να επικαλεστούν το τραπεζικό ή άλλο απόρρητο.

10. Το τραπεζικό απόρρητο δεν ισχύει έναντι της Τράπεζας της Ελλάδος προκειμένου περί ασκήσεως εποπτείας στο πλαίσιο εφαρμογής του Κανονισμού (ΕΕ) 596/2014, καθώς και περί ελέγχου θεμάτων που συνδέονται εν γένει με την εποπτεία της εύρυθμης λειτουργίας της κεφαλαιαγοράς. Η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς, με αιτιολογημένη απόφαση του Διοικητικού της Συμβουλίου, μπορεί να ζητεί από την Τράπεζα της Ελλάδος να της παρέχει οποιεσδήποτε πληροφορίες ως προς κάθε μορφής συμβάσεις, καταθέσεις ή λογαριασμούς οποιουδήποτε προσώπου σε πιστωτικά ιδρύματα, και άλλα στοιχεία που σχετίζονται με τα παραπάνω, όταν τούτο απαιτείται για την άσκηση των εποπτικών της αρμοδιοτήτων. Η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς, στην οποία η Τράπεζα της Ελλάδος παρέχει τα ζητούμενα στοιχεία, υποχρεούται να τα χρησιμοποιεί αποκλειστικώς για την άσκηση των εποπτικών της αρμοδιοτήτων, τηρουμένων ιδίως των διατάξεων των παραγράφων 12 και 13 του άρθρου 76 του Ν. 1969/1991 και του άρθρου 44 του παρόντος νόμου.

11. Τα πρόσωπα από τα οποία ζητούνται έγγραφα, στοιχεία, κάθε μορφής δεδομένα και οιοδήποτε πληροφορίες στο πλαίσιο της άσκησης των δυνάμει του Κανονισμού (ΕΕ) 596/2014 και του παρόντος νόμου αρμοδιοτήτων της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς υποχρεούνται σε άμεση, πλήρη και ακριβή παροχή αυτών, μη δικαιούμενα να επικαλεστούν τραπεζικό, επαγγελματικό ή άλλο απόρρητο.

12. Η γνωστοποίηση πληροφοριών προς την Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς από οποιοδήποτε πρόσωπο, συμπεριλαμβανομένης της Τράπεζας της Ελλάδος, η οποία γίνεται σύμφωνα με τις διατάξεις του Κανονισμού (ΕΕ) 596/2014 και του παρόντος νόμου, δεν θεωρείται ότι παραβιάζει κάποιον περιορισμό στη δημοσιοποίηση πληροφοριών ο οποίος επιβάλλεται δια συμβατικής υποχρέωσης ή δια νομοθετικής ή κανονιστικής ή άλλης διοικητικής διατάξεως και δεν επισύρει στο πρόσωπο που προβαίνει στη γνωστοποίηση αυτή καμία απολύτως κύρωση διοικητική ή ποινική εκ μόνου του λόγου της γνωστοποιήσεως.

13. Σε όλες τις παραπάνω περιπτώσεις και όπου θεμελιώνεται αρμοδιότητα της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς έναντι ιδιωτών ή υπαλλήλων τρίτων προσώπων για ενέργεια ή παράλειψη, η τυχόν μη σχετική συνδρομή των τελευταίων στη νόμιμη πρόσκληση της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς, τιμωρείται σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 169 ΠΚ, εφόσον δεν συντρέχει περίπτωση επιβολής βαρύτερης ποινής με άλλη ποινική διάταξη. Για την τιμωρία αξιόποινων πράξεων που τελούνται σε βάρος υπαλλήλων της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς κατά την

άσκηση των ως άνω αρμοδιοτήτων τους ακολουθείται υποχρεωτικά η αυτόφωρη διαδικασία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'
ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΕΣ ΚΥΡΩΣΕΙΣ
ΚΑΙ ΑΝΑΦΟΡΑ ΠΑΡΑΔΟΣΕΩΝ

Άρθρο 37

Διοικητικές κυρώσεις και διοικητικά μέτρα
[άρθρα 30 και 31 του Κανονισμού (ΕΕ)
596/2014]

1. Η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς, για παραβάσεις των διατάξεων των άρθρων 14,15, 16 παράγραφοι 1 και 2, 17 παράγραφοι 1, 2, 4, 5, 7 και 8, 18 παράγραφοι 1 έως 6, 19 παράγραφοι 1, 2, 3, 5, 6, 7, 11 και 12 και του άρθρου 20 παρ. 1 του Κανονισμού (ΕΕ) 596/2014 και των διατάξεων των κατ' εξουσιοδότησή του εκδιδόμενων Κανονισμών, καθώς και των Κανονισμών για τον καθορισμό εκτελεστικών και ρυθμιστικών τεχνικών προτύπων, καθώς και των κατ' εξουσιοδότηση του παρόντος νόμου αποφάσεων της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς, επιβάλλει τις ακόλουθες διοικητικές κυρώσεις:

α) Για παράβαση από φυσικό πρόσωπο της απαγόρευσης κατάχρησης προνομιακών πληροφοριών, της απαγόρευσης παράνομης ανακοίνωσης προνομιακών πληροφοριών και της απαγόρευσης χειραγώγησης της αγοράς, σύμφωνα με τα άρθρα 14 και 15 του Κανονισμού (ΕΕ) 596/2014, πρόστιμο ύψους από δέκα χιλιάδες (10.000) μέχρι πέντε εκατομμύρια (5.000.000) ευρώ ή πρόστιμο έως και το τριπλάσιο του ποσού των κερδών που αποκτήθηκαν ή των ζημιών που αποφεύχθηκαν λόγω της παράβασης, εάν το ποσό αυτό μπορεί να προσδιοριστεί. Για παράβαση των διατάξεων των άρθρων 14 και 15 του Κανονισμού (ΕΕ) 596/2014/ΕΕ από νομικό πρόσωπο, πρόστιμο ύψους από δέκα χιλιάδες (10.000) μέχρι δέκα πέντε εκατομμύρια (15.000.000) ευρώ ή μέχρι του ποσού που αντιστοιχεί στο 15% του συνολικού ετήσιου κύκλου εργασιών του νομικού προσώπου σύμφωνα με τις τελευταίες διαθέσιμες οικονομικές καταστάσεις που έχουν εγκριθεί από το διοικητικό συμβούλιο ή έως και το τριπλάσιο του ποσού των κερδών που αποκτήθηκαν ή των ζημιών που αποφεύχθηκαν λόγω της παράβασης, εάν το ποσό αυτό μπορεί να προσδιοριστεί. Αν το νομικό πρόσωπο είναι μητρική επιχείρηση ή θυγατρική επιχείρηση, η οποία οφείλει να καταρτίζει ενοποιημένες οικονομικές καταστάσεις σύμφωνα με τις διατάξεις του Ν. 4308/2014, ή της Οδηγίας 2013/34/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, ο σχετικός συνολικός ετήσιος κύκλος εργασιών λογίζεται ως ίσος με το συνολικό ετήσιο κύκλο εργασιών, ή το αντίστοιχο είδος εισοδημάτων, σύμφωνα με τις σχετικές λογιστικές Οδηγίες (Οδηγία 86/635/ΕΟΚ του Συμβουλίου για τις τράπεζες και Οδηγία 91/674/ΕΟΚ του Συμβουλίου για τις ασφαλιστικές επιχειρήσεις) σύμφωνα με τις τελευταίες διαθέσιμες ενοποιημένες οικονομικές καταστάσεις που έχουν εγκριθεί από το διοικητικό συμβούλιο της τελικής μητρικής επιχείρησης.

β) Για παράβαση από φυσικό πρόσωπο των διατάξεων των άρθρων 16 παράγραφοι 1 και 2, 17 παράγραφοι 1,2, 4, 5, 7 και 8 του Κανονισμού (ΕΕ) 596/2014, έγγραφη επίπληξη ή πρόστιμο ύψους από τρεις χιλιάδες (3.000) μέχρι ένα εκατομμύριο (1.000.000) ευρώ ή πρόστιμο έως και

το τριπλάσιο του ποσού των κερδών που αποκτήθηκαν ή των ζημιών που αποφεύχθηκαν λόγω της παράβασης, εάν το ποσό αυτό μπορεί να προσδιοριστεί. Για παράβαση των ανωτέρω διατάξεων του Κανονισμού 596/2014/ΕΕ από νομικό πρόσωπο, έγγραφη επίπληξη ή πρόστιμο ύψους από τρεις χιλιάδες (3.000) μέχρι δύο εκατομμύρια πεντακόσιες χιλιάδες (2.500.000) ευρώ ή μέχρι του ποσού που αντιστοιχεί στο 2% του συνολικού ετήσιου κύκλου εργασιών του νομικού προσώπου σύμφωνα με τους τελευταίες διαθέσιμες οικονομικές καταστάσεις που έχουν εγκριθεί από το διοικητικό συμβούλιο, ή έως και το τριπλάσιο του ποσού των κερδών που αποκτήθηκαν ή των ζημιών που αποφεύχθηκαν λόγω της παράβασης, εάν το ποσό αυτό μπορεί να προσδιοριστεί. Αν το νομικό πρόσωπο είναι μητρική επιχείρηση ή θυγατρική επιχείρηση, η οποία οφείλει να καταρτίζει ενοποιημένες οικονομικές καταστάσεις σύμφωνα με τις διατάξεις του Ν. 4308/2014 ή της Οδηγίας 2013/34/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, ο σχετικός συνολικός ετήσιος κύκλος εργασιών λογίζεται ως ίσος με το συνολικό ετήσιο κύκλο εργασιών, ή το αντίστοιχο είδος εισοδημάτων σύμφωνα με τις σχετικές λογιστικές Οδηγίες (Οδηγία 86/635/ΕΟΚ του Συμβουλίου για τις τράπεζες και Οδηγία 91/674/ΕΟΚ του Συμβουλίου για τις ασφαλιστικές επιχειρήσεις) σύμφωνα με τις τελευταίες διαθέσιμες ενοποιημένες οικονομικές καταστάσεις που έχουν εγκριθεί από το διοικητικό συμβούλιο της τελικής μητρικής επιχείρησης.

γ) Σε περίπτωση παράβασης από φυσικό πρόσωπο των διατάξεων των άρθρων 18 παράγραφοι 1 έως 6, 19 παράγραφοι 1, 2, 3, 5, 6, 7, 11 και 12, και του άρθρου 20 παρ. 1 του Κανονισμού (ΕΕ) 596/2014 έγγραφη επίπληξη ή πρόστιμο ύψους από τρεις χιλιάδες (3.000) μέχρι πεντακόσιες χιλιάδες (500.000) ευρώ ή πρόστιμο έως και το τριπλάσιο του ποσού των κερδών που αποκτήθηκαν ή των ζημιών που αποφεύχθηκαν λόγω της παράβασης, εάν το ποσό αυτό μπορεί να προσδιοριστεί. Σε περίπτωση παράβασης των ανωτέρω διατάξεων από νομικό πρόσωπο, έγγραφη επίπληξη ή πρόστιμο ύψους από τρεις χιλιάδες (3.000) μέχρι ένα εκατομμύριο (1.000.000) ευρώ ή πρόστιμο έως και το τριπλάσιο του ποσού των κερδών που αποκτήθηκαν ή των ζημιών που αποφεύχθηκαν λόγω της παράβασης, εάν το ποσό αυτό μπορεί να προσδιοριστεί.

2. Σε περίπτωση παράβασης των διατάξεων που αναφέρονται στην παράγραφο 1 του παρόντος, η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς μπορεί, ανεξάρτητα από την επιβολή κυρώσεων της παραγράφου 1, να επιβάλει τα ακόλουθα διοικητικά μέτρα:

α) εντολή προς το υπεύθυνο για την παράβαση πρόσωπο να διακόψει την παράνομη συμπεριφορά και να την παραλείπει στο μέλλον,

β) δημόσια προειδοποίηση που καταχωρίζεται στον διαδικτυακό της τόπο, η οποία προσδιορίζει τη φύση της παράβασης και το όνομα του υπεύθυνου γι' αυτήν πρόσωπο,

γ) αποστέρηση από το υπεύθυνο πρόσωπο των αποκτηθέντων κερδών ή αποφευχθεισών ζημιών λόγω της παράβασης, στο βαθμό που αυτά μπορεί να προσδιοριστούν. Τα ποσά αυτά βεβαιώνονται και εισπράττονται υπέρ του Ελληνικού Δημοσίου σύμφωνα με τον Κώδικα Είσπραξης Δημοσίων Εσόδων,

δ) ανάκληση ή αναστολή, εν όλω ή εν μέρει, της άδειας λειτουργίας επιχείρησης παροχής επενδυτικών υπηρεσιών και ανώνυμης εταιρίας επενδυτικής διαμεσολάβησης (ΑΕΕΔ),

ε) προσωρινή απαγόρευση μέχρι έξι (6) μηνών σε πρόσωπο το οποίο ασκεί διευθυντικά καθήκοντα εντός επιχείρησης παροχής επενδυτικών υπηρεσιών ή ανώνυμης εταιρίας επενδυτικής διαμεσολάβησης (ΑΕΕΔ) ή σε κάθε άλλο φυσικό πρόσωπο το οποίο φέρει ευθύνη για την παράβαση, άσκησης διευθυντικών καθηκόντων σε επιχείρηση παροχής επενδυτικών υπηρεσιών ή σε ανώνυμη εταιρία επενδυτικής διαμεσολάβησης (ΑΕΕΔ), στ) σε περίπτωση επανειλημμένης παράβασης των άρθρων 14 ή 15 του Κανονισμού 596/2014/ΕΕ, μόνιμη απαγόρευση σε πρόσωπο που ασκεί διευθυντικά καθήκοντα εντός επιχείρησης παροχής επενδυτικών υπηρεσιών ή ανώνυμης εταιρίας επενδυτικής διαμεσολάβησης (ΑΕΕΔ) ή σε κάθε άλλο φυσικό πρόσωπο το οποίο φέρει ευθύνη για την παράβαση, να ασκεί διευθυντικές λειτουργίες εντός επιχείρησης παροχής επενδυτικών υπηρεσιών ή ανώνυμης εταιρίας επενδυτικής διαμεσολάβησης (ΑΕΕΔ),

ζ) προσωρινή απαγόρευση διενέργειας συναλλαγών για ίδιο λογαριασμό επί χρηματοπιστωτικών μέσων σε πρόσωπο που ασκεί διευθυντικά καθήκοντα εντός επιχείρησης παροχής επενδυτικών υπηρεσιών ή σε κάθε άλλο φυσικό πρόσωπο το οποίο φέρει ευθύνη για την παράβαση.

3. Για τον προσδιορισμό του είδους και της, τυχόν, χρονικής έκτασης των διοικητικών κυρώσεων και την επιμέτρηση του ύψους των προστίμων που επιβάλλονται, λαμβάνονται, κατά περίπτωση, ενδεικτικά υπόψη τα κατωτέρω από το Διοικητικό Συμβούλιο της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς:

α) η σοβαρότητα και διάρκεια της παράβασης,
β) η επίπτωση της παράβασης στην εύρυθμη λειτουργία της αγοράς και στη διάχυση ορθής και έγκυρης πληροφόρησης στο επενδυτικό κοινό,
γ) η αξία των παράνομων συναλλαγών,
δ) ο βαθμός ευθύνης του υπεύθυνου για την παράβαση προσώπου,

ε) η χρηματοοικονομική ευρωστία του υπεύθυνου για την παράβαση προσώπου, όπως προκύπτει για παράδειγμα από το συνολικό κύκλο εργασιών προκειμένου περί νομικού προσώπου ή από το ετήσιο δηλωθέν εισόδημα προκειμένου περί φυσικού προσώπου,

στ) το ύψος των κερδών που αποκτήθηκαν ή των ζημιών που αποφεύχθηκαν από το υπεύθυνο για την παράβαση πρόσωπο, στον βαθμό που μπορούν να προσδιοριστούν,

ζ) ο βαθμός συνεργασίας του υπεύθυνου για την παράβαση προσώπου με την Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς κατά το στάδιο διερεύνησης-ελέγχου από την τελευταία με την επιφύλαξη της ανάγκης αποστέρησης των αποκτηθέντων κερδών ή αποφευχθεισών ζημιών από το εν λόγω πρόσωπο,

η) οι ανάγκες της ειδικής και γενικής πρόληψης,
θ) τυχόν προηγούμενες παραβάσεις των διατάξεων του Κανονισμού (ΕΕ) 596/2014 και της νομοθεσίας της κεφαλαιαγοράς,

ι) τα μέτρα που έχουν ληφθεί από το υπεύθυνο για την παράβαση πρόσωπο προκειμένου να αποτραπεί τυχόν επανάληψη της παράβασης.

4. Σε όποιον:

α) παρακωλύει με οποιονδήποτε τρόπο τον έλεγχο που διενεργείται από την Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς, στο πλαίσιο εφαρμογής των διατάξεων του Κανονισμού (ΕΕ) 596/2014 και του νόμου αυτού, ή

β) αρνείται ή παρακωλύει την παροχή στην Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς των κατά το άρθρο 36 του παρόντος νόμου πληροφοριών ή παρέχει εν γνώσει του ψευδείς πληροφορίες ή αποκρύπτει αληθείς πληροφορίες ή γ) αρνείται, αν και έχει κληθεί προς το σκοπό αυτόν να παράσχει στοιχεία ή αποκρύπτει στοιχεία ή καταθέτει ψευδή στοιχεία, ή αρνείται να καταθέσει ενώπιον της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς, η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς επιβάλλει πρόστιμο ύψους από τρεις χιλιάδες (3.000) μέχρι πεντακόσιες χιλιάδες (500.000) ευρώ.

5. Η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς πριν προβεί στην επιβολή των κυρώσεων ή στη λήψη των μέτρων που προβλέπονται στις προηγούμενες παραγράφους καλεί τον φερόμενο ως παραβάτη να εκφράσει τις απόψεις του εγγράφως για την αποδιδόμενη σε αυτόν παράβαση. Ο φερόμενος ως παραβάτης έχει το δικαίωμα να λάβει γνώση της έκθεσης ελέγχου κατά το μέρος που τον αφορά.

6. Η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς κοινοποιεί στην Τράπεζα της Ελλάδος κάθε πρόστιμο που επιβάλλει βάσει των διατάξεων του παρόντος άρθρου σε πιστωτικό ίδρυμα ή και σε απασχολούμενα σε πιστωτικό ίδρυμα πρόσωπα.

6. α. Σε περίπτωση παράβασης των διατάξεων των άρθρων 14,15, 16 παράγραφοι 1 και 2, 17 παράγραφοι 1, 2, 4, 5, 7 και 8, 18 παράγραφοι 1 έως 6, 19 παράγραφοι 1, 2, 3, 5, 6, 7, 11 και 12 και του άρθρου 20 παρ.1 του Κανονισμού (ΕΕ) 596/2014, και των σχετικών διατάξεων των κατ' εξουσιοδότησή του εκδιδόμενων Κανονισμών και των Κανονισμών για τον καθορισμό εκτελεστικών και ρυθμιστικών τεχνικών προτύπων από πιστωτικά ιδρύματα που εποπτεύονται από την Τράπεζα της Ελλάδος ή από απασχολούμενα σε αυτά πρόσωπα, η Τράπεζα της Ελλάδος, κατόπιν εισηγήσεως της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς ή και αυτοτελώς, έχει την εξουσία, ανεξάρτητα από τις κυρώσεις που επιβάλλει η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς: (α) ανάκλησης ή αναστολής, εν όλω ή εν μέρει, της άδειας λειτουργίας πιστωτικού ιδρύματος,

(β) σε περίπτωση επανειλημμένης παράβασης των άρθρων 14 ή 15 του Κανονισμού (ΕΕ) 596/2014, μόνιμης απαγόρευσης σε πρόσωπο που ασκεί διευθυντικά καθήκοντα εντός πιστωτικού ιδρύματος ή σε κάθε άλλο φυσικό πρόσωπο το οποίο φέρει ευθύνη για την παράβαση, να ασκεί διευθυντικές λειτουργίες εντός πιστωτικού ιδρύματος,

(γ) προσωρινής απαγόρευσης σε πρόσωπο το οποίο ασκεί διευθυντικά καθήκοντα εντός πιστωτικού ιδρύματος ή σε κάθε άλλο φυσικό πρόσωπο το οποίο φέρει ευθύνη για την παράβαση, να ασκεί διευθυντικές λειτουργίες εντός του πιστωτικού ιδρύματος,

(δ) προσωρινής απαγόρευσης σε πρόσωπο το οποίο ασκεί διευθυντικά καθήκοντα εντός πιστωτικού ιδρύματος ή σε κάθε άλλο φυσικό πρόσωπο το οποίο φέρει ευθύνη για την παράβαση, να διενεργεί συναλλαγές επί χρηματοπιστωτικών μέσων για ίδιο λογαριασμό.

6. β. Η Τράπεζα της Ελλάδος παρέχει ετησίως στην Ευρωπαϊκή Αρχή Κινητών Αξιών και Αγορών (ΕΑΚΑΑ) συγκεντρωτικές πληροφορίες για τα διοικητικά μέτρα που επιβλήθηκαν δυνάμει της προηγούμενης παραγράφου. Στην περίπτωση δημοσιοποίησης επιβολής διοικητικών μέτρων της προηγούμενης παραγράφου, η Τράπεζα της Ελλάδος τα γνωστοποιεί στην ΕΑΚΑΑ.

7. Α) Αξίопοινες πράξεις κατάχρησης αγοράς κατά την έννοια των άρθρων 28 έως 31 του παρόντος νόμου που διενεργούνται από:

α) εντολοδόχο εκπροσώπησης νομικού προσώπου ή

β) πληρεξούσιο λήψης αποφάσεων εξ ονόματος νομικού προσώπου ή

γ) πληρεξούσιο άσκησης ελέγχου εντός νομικού προσώπου, ένεκα της άσκησης της εργασίας ή του επαγγέλματος ή των καθηκόντων τους στο νομικό πρόσωπο ή επ' ευκαιρία αυτών, ενεργώντας ατομικά ή ως μέλος οργάνου του νομικού προσώπου και κατέχοντας ιθύνουσα θέση εντός αυτού, υπό την ως άνω σχετική ιδιότητα, θεωρούνται ότι έχουν διενεργηθεί επ' ωφελεία του νομικού προσώπου, εκτός εάν το νομικό πρόσωπο, δια των αρμοδίων οργάνων του, ανυπαίτια αγνοούσε την τέλεση της πράξεως προς όφελός του.

Β) Στην περίπτωση τέλεσης αξίопοινων πράξεων κατάχρησης αγοράς από φυσικό πρόσωπο του εδαφίου Α' οι σχετικές διοικητικές κυρώσεις της παράγραφου 1 επιβάλλονται και επί του νομικού προσώπου.

8. Οι αποφάσεις επιβολής διοικητικών κυρώσεων και μέτρων, που εκδίδονται με βάση το παρόν άρθρο, προσβάλλονται δικαστικώς, σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στο άρθρο 25 του Ν. 3371/2005.

Άρθρο 38

Δημοσίευση των αποφάσεων

[άρθρο 34 του Κανονισμού (ΕΕ) 596/2014]

1. Η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς δημοσιεύει στον διαδικτυακό της τόπο τις αποφάσεις με τις οποίες επιβάλλεται διοικητική κύρωση ή μέτρο για παραβάσεις των διατάξεων του Κανονισμού (ΕΕ) 596/2014 και των κατ' εξουσιοδότησή του εκδιδόμενων κανονισμών και των κανονισμών για τον καθορισμό εκτελεστικών και ρυθμιστικών τεχνικών προτύπων αμέσως μετά την ενημέρωση του προσώπου στο οποίο επιβάλλεται η κύρωση ή το μέτρο, σχετικά με την εν λόγω απόφαση. Η δημοσίευση περιλαμβάνει τουλάχιστον πληροφορίες σχετικά με το είδος και τη φύση της παράβασης και την ταυτότητα του προσώπου στο οποίο επιβάλλεται η κύρωση ή το μέτρο.

Η ανωτέρω υποχρέωση δημοσίευσης δεν ισχύει για αποφάσεις επιβολής μέτρων διερευνητικού χαρακτήρα.

Αν η δημοσίευση της ταυτότητας των νομικών προσώπων ή των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα φυσικών προσώπων στα οποία αφορά η απόφαση, κρίνεται από την Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς ότι είναι δυσανάλογη, κατόπιν κατά περίπτωση αξιολόγησης που διενεργείται σχετικά με την αναλογικότητα της δημοσίευσης αυτών των δεδομένων, ή αν η δημοσίευση θέτει σε κίνδυνο τη σταθερότητα των χρηματοπιστωτικών αγορών ή μία διεξαγόμενη έρευνα, η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς:

α) αναβάλλει τη δημοσίευση της απόφασης μέχρι να παύσουν να υφίστανται οι λόγοι για την εν λόγω αναβολή ή

β) δημοσιεύει την απόφαση χωρίς τα στοιχεία των προσώπων τα οποία αφορά η απόφαση κατά τρόπο σύμφωνο με την εθνική νομοθεσία, εφόσον η δημοσίευση αυτή εξασφαλίζει αποτελεσματική προστασία των σχετικών δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα ή

γ) δεν δημοσιεύει την απόφαση, αν θεωρεί ότι η δημοσίευση, σύμφωνα με τις περιπτώσεις α' και β' δεν διασφαλίζει:

i) ότι δεν θα τεθεί σε κίνδυνο η σταθερότητα των χρηματοπιστωτικών αγορών ή

ii) την αναλογικότητα της δημοσίευσης των εν λόγω αποφάσεων στην περίπτωση μέτρων που θεωρούνται ήσσονος σημασίας.

Σε περίπτωση που η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς αποφασίσει να δημοσιεύσει μία απόφαση χωρίς τα στοιχεία των προσώπων στα οποία αφορά η απόφαση σύμφωνα με την παραπάνω περίπτωση β', μπορεί να αναβάλει τη δημοσίευση των οικείων δεδομένων για εύλογο χρονικό διάστημα, όταν προβλέπεται ότι στο διάστημα αυτό θα εκλείψουν οι λόγοι για τη δημοσίευση με τον τρόπο αυτόν.

2. Σε περίπτωση άσκησης ενώπιον των δικαστικών, διοικητικών ή άλλων αρχών προσφυγής κατά της απόφασης επιβολής διοικητικής κύρωσης ή μέτρου της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς, η τελευταία δημοσιεύει άμεσα στο διαδικτυακό της τόπο τις πληροφορίες αυτές και κάθε μεταγενέστερη πληροφορία σχετική με την έκβαση της προσφυγής.

Η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς δημοσιεύει επίσης κάθε απόφαση που ακυρώνει προηγούμενη απόφαση επιβολής διοικητικών κυρώσεων ή διοικητικών μέτρων.

3. Η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς διατηρεί κάθε δημοσίευση κατά το παρόν άρθρο, προσβάσιμη στο διαδικτυακό της τόπο για διάστημα τουλάχιστον πέντε (5) ετών μετά τη δημοσίευσή της. Τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που περιέχονται στην εν λόγω δημοσίευση διατηρούνται στο διαδικτυακό τόπο της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς για χρονικό διάστημα, σύμφωνο με τις διατάξεις της ισχύουσας εθνικής νομοθεσίας περί προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

Άρθρο 39

Αναφορά παραβάσεων

[άρθρο 32 του Κανονισμού (ΕΕ) 596/2014]

1. Με απόφαση του Διοικητικού Συμβουλίου της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς καθορίζονται, σύμφωνα με τα οριζόμενα στην εκτελεστική Οδηγία (ΕΕ) 2015/2392 της Επιτροπής, κατάλληλες διαδικασίες και μηχανισμοί που επιτρέπουν την υποβολή σε αυτήν αναφορών παραβάσεων ή ενδεχόμενων παραβάσεων του Κανονισμού (ΕΕ) 596/2014 και περιλαμβάνουν τουλάχιστον:

α) ειδικές διαδικασίες για τη λήψη αναφορών παραβάσεων και την παρακολούθησή τους, συμπεριλαμβανομένης της καθιέρωσης ασφαλών διαύλων επικοινωνίας για τις εν λόγω αναφορές,

β) κατάλληλη προστασία προσώπων που εργάζονται δυνάμει σύμβασης εργασίας ή παροχής υπηρεσιών και τα οποία αναφέρουν παραβάσεις ή κατηγορούνται για παραβάσεις, τουλάχιστον έναντι αντιποίνων, διακρίσεων ή άλλων μορφών άδικης μεταχείρισης, στο πλαίσιο της εργασίας τους και

γ) προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα τόσο του προσώπου που αναφέρει την παράβαση όσο και του φυσικού προσώπου το οποίο φέρεται ότι διέπραξε αυτήν, συμπεριλαμβανομένης της προστασίας σε σχέση με τη διατήρηση του εμπιστευτικού χαρακτήρα της ταυτότητας των εν λόγω προσώπων, σε όλα τα στάδια της διαδικασίας, με την επιφύλαξη των απαιτήσεων δημοσιοποίησης των πληροφοριών δυνάμει της κείμενης νομοθεσίας στο πλαίσιο ερευνών ή μετέπειτα δικαστικών διαδικασιών.

2. Οι εργοδότες που συμμετέχουν σε δραστηριότητες οι οποίες υπάγονται στο ρυθμιστικό πλαίσιο που διέπει την παροχή χρηματοοικονομικών υπηρεσιών, θεσπίζουν κατάλληλες εσωτερικές διαδικασίες, ώστε να μπορούν οι εργαζόμενοί τους να αναφέρουν παραβάσεις του Κανονισμού (ΕΕ) 596/2014.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'

Άρθρο 40

Εξουσιοδοτήσεις

Με απόφαση του Διοικητικού Συμβουλίου της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς μπορούν να καταργούνται, να τροποποιούνται ή να αντικαθίστανται προηγούμενες αποφάσεις του που έχουν εκδοθεί κατ' εξουσιοδότηση των διατάξεων που καταργούνται με το άρθρο 42 του παρόντος νόμου, στο μέτρο που αντίκεινται στον Κανονισμό (ΕΕ) 596/2014 και τους κατ' εξουσιοδότησή του εκδιδόμενους εκτελεστικούς ή άλλους Κανονισμούς ή των οποίων το περιεχόμενο ρυθμίζεται από αυτούς.

Άρθρο 41

Μεταβατικές και τελικές διατάξεις

1. Με την επιφύλαξη της παρ. 2, οι διατάξεις των άρθρων 1 έως 19, 20 έως 28 και 31Α του Ν. 3340/2005 (Α' 112) εξακολουθούν να εφαρμόζονται σε παραβάσεις οι οποίες έλαβαν χώρα μέχρι την έναρξη ισχύος του παρόντος νόμου.

2. Οι αρμοδιότητες της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς, σύμφωνα με το άρθρο 36 εφαρμόζονται και σε υποθέσεις της παραγράφου 1 στις οποίες δεν έχει ξεκινήσει ακόμη ο έλεγχος.

Εκκρεμείς υποθέσεις συνεχίζονται υπό την ισχύ του Ν. 3340/2005 μέχρις αμετακλήτου περαιώσεώς τους.

3. Με την επιφύλαξη των παραγράφων 1 και 2, όπου στην κείμενη νομοθεσία γίνεται αναφορά στις καταργούμενες διατάξεις του Ν. 3340/2005, νοούνται οι αντίστοιχες προς το περιεχόμενό τους διατάξεις του Κανονισμού (ΕΕ) 596/2014 και του παρόντος νόμου.

4. Όπου στις διατάξεις του παρόντος γίνεται αναφορά σε ΜΟΔ, αγορές ανάπτυξης ΜΜΕ, δικαιώματα εκπομπής ή εκπλειστηριαζόμενα προϊόντα που βασίζονται σε αυτά, οι εν λόγω διατάξεις δεν εφαρμόζονται σε ΜΟΔ, αγορές ανάπτυξης ΜΜΕ, δικαιώματα εκπομπής ή εκπλειστηριαζόμενα προϊόντα που βασίζονται σε αυτά, έως τις 3 Ιανουαρίου 2018.

Άρθρο 42

Κατάργηση διατάξεων

Με την επιφύλαξη του άρθρου 41 παράγραφος 1 από την έναρξη ισχύος του παρόντος νόμου καταργούνται οι διατάξεις των άρθρων 1 έως 19, 20 έως 31Α του Ν. 3340/2005 (Α' 112).

ΤΜΗΜΑ Γ
ΛΟΙΠΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Άρθρο 43

Τήρηση στοιχείων συναλλαγών

1. Τα πρόσωπα που κατ' επάγγελμα διαμεσολαβούν στην κατάρτιση συναλλαγών ή εκτελούν συναλλαγές, σύμφωνα με το άρθρο 3 παρ. 1 στοιχείο 28 του Κανονισμού (ΕΕ) 596/2014 υποχρεούνται να καταγράφουν και να αρχειοθετούν όλες τις εντολές που δίνουν πελάτες τους για κατάρτιση συναλλαγών επί χρηματοπιστωτικών μέσων, και ιδίως να ηχογραφούν τις εντολές που δίδονται τηλεφωνικώς, καθώς και να αποθηκεύουν τις εντολές που δίδονται μέσω τηλεμοιτυπίας ή ηλεκτρονικού μέσου, όπως το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο ή το διαδίκτυο.

2. Η καταγραφή και αρχειοθέτηση των πιο πάνω εντολών πρέπει να γίνεται με τρόπο που να διασφαλίζει την αξιοπιστία, την ακρίβεια και την πληρότητα των καταγεγραμμένων στοιχείων, τη δυνατότητα ευχερούς αναπαραγωγής των καταγεγραμμένων στοιχείων εγγράφως ή σε ηλεκτρονικό ή μαγνητικό μέσο, καθώς, επίσης, να επιτρέπει την ευχερή πρόσβαση και έρευνα των καταγεγραμμένων στοιχείων και την ασφαλή αποθήκευσή τους.

3. Τα πρόσωπα που κατ' επάγγελμα διαμεσολαβούν στην κατάρτιση συναλλαγών ή εκτελούν συναλλαγές, σύμφωνα με το άρθρο 3 παρ. 1 στοιχείο 28 του Κανονισμού (ΕΕ) 596/2014 υποχρεούνται να τηρούν για πέντε (5) τουλάχιστον έτη, τουλάχιστον σε ηχητική μορφή, τις τηλεφωνικές συνομιλίες που καταγράφουν σύμφωνα με την παράγραφο 1, προσδιορίζοντας επακριβώς την ταυτότητα του εντολέα.

Η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς μπορεί με απόφασή της να διατάξει τη διατήρηση των στοιχείων του προηγούμενου εδαφίου για πρόσθετη περίοδο που δεν μπορεί να υπερβαίνει τα δύο (2) έτη, εφόσον διενεργείται έρευνα για κατάχρηση της αγοράς.

Τα πρόσωπα που κατ' επάγγελμα διαμεσολαβούν στην κατάρτιση συναλλαγών ή εκτελούν συναλλαγές, σύμφωνα με το άρθρο 3 παρ. 1 στοιχείο 28 του Κανονισμού (ΕΕ) 596/2014 υποχρεούνται να θέτουν στη διάθεση της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς τις καταγεγραμμένες συνομιλίες, καθώς και να απομαγνητοφωνούν και να θέτουν στη διάθεσή της εγγράφως και σε ηχητική μορφή και στην έκταση που εκείνη θα προσδιορίζει σε κάθε περίπτωση, τις τηλεφωνικές συνομιλίες που καταγράφουν, σύμφωνα με το παρόν άρθρο.

4. Τα πρόσωπα που ηχογραφούν εντολές για την κατάρτιση συναλλαγών σε χρηματοπιστωτικά μέσα οι οποίες δίνονται τηλεφωνικώς οφείλουν να ενημερώνουν τους καλούντες, κατά την έναρξη της τηλεφωνικής συνομιλίας, ότι η τηλεφωνική συνομιλία καταγράφεται για λόγους προστασίας των συναλλαγών. Επίσης, οφείλουν, σε κάθε περίπτωση, να περιλαμβάνουν στη σύμβαση που συνάπτουν με τους πελάτες τους σαφή όρο ότι όλες οι εντολές που διαβιβάζονται τηλεφωνικά καταγράφονται και αρχειοθετούνται για λόγους προστασίας των συναλλαγών, καθώς και ότι τίθενται, εφόσον τούτο ζητηθεί, στη διάθεση της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς.

5. Οι υποχρεώσεις των παραγράφων 2 και 3 εξακολουθούν να ισχύουν και σε κάθε περίπτωση που τα πρόσωπα

τα οποία κατ' επάγγελμα διαμεσολαβούν στην κατάρτιση συναλλαγών ή εκτελούν συναλλαγές είτε έχουν αναστείλει προσωρινά τη λειτουργία τους είτε έχουν παύσει τη λειτουργία τους καθ' οιονδήποτε τρόπο.

6. Σε όποιον παραβαίνει τις υποχρεώσεις του παρόντος άρθρου η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς επιβάλλει έγγραφη επίπληξη ή πρόστιμο ύψους από τρεις χιλιάδες (3.000) μέχρι πεντακόσιες χιλιάδες (500.000) ευρώ, λαμβανομένων υπόψη και των κριτηρίων της παραγράφου 3 του άρθρου 37.

7. Προκειμένου περί παραβάσεως των διατάξεων του παρόντος άρθρου από πιστωτικά ιδρύματα που εποπτεύει η Τράπεζα της Ελλάδος ή από πρόσωπα που απασχολούνται σε αυτά, αρμόδια για την επιβολή των κυρώσεων της παραγράφου 6 είναι η Τράπεζα της Ελλάδος, η οποία ενεργεί κατόπιν εισήγησης της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς ή και αυτοτελώς.

Άρθρο 44

Συνεργασία με την Τράπεζα της Ελλάδος

1. Η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς συνεργάζεται, με την Τράπεζα της Ελλάδος για την άσκηση των αρμοδιοτήτων της, σύμφωνα με τον Κανονισμό (ΕΕ) 596/2014 και τον παρόντα νόμο, ως προς θέματα που αφορούν τα πιστωτικά ιδρύματα που λειτουργούν στην Ελλάδα, νοσημένου ότι οι διατάξεις του παρόντος νόμου δεν θίγουν τις εποπτικές αρμοδιότητες της Τράπεζας της Ελλάδος επί των πιστωτικών ιδρυμάτων.

2. Με την επιφύλαξη των υποχρεώσεων από την ποινική νομοθεσία, όταν η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς λαμβάνει πληροφορίες, σύμφωνα με την προηγούμενη παράγραφο τις χρησιμοποιεί αποκλειστικά για την άσκηση των καθηκόντων της στο πλαίσιο του πεδίου εφαρμογής του νόμου αυτού, καθώς και στο πλαίσιο των διοικητικών ή δικαστικών διαδικασιών που σχετίζονται ειδικά με την άσκηση αυτών των καθηκόντων. Η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς μπορεί να τις χρησιμοποιεί για άλλους σκοπούς ή να τις διαβίβασει στις αρμόδιες αρχές άλλων κρατών ύστερα από ρητή συναίνεση της Τράπεζας της Ελλάδος.

Άρθρο 45

Κατάλογος Διευθυντικών Προσώπων

1. Ο εκδότης οφείλει να υποβάλει στην Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς τον προβλεπόμενο στην παρ. 5 του άρθρου 19 του Κανονισμού (ΕΕ) 596/2014 κατάλογο των προσώπων που ασκούν διευθυντικά καθήκοντα και των προσώπων που έχουν στενούς δεσμούς με αυτά. Ο εκδότης ενημερώνει τον κατάλογο σε κάθε περίπτωση μεταβολής των στοιχείων που περιλαμβάνει και τον υποβάλλει στην Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς.

2. Με απόφαση του Διοικητικού Συμβουλίου της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς μπορούν να προβλέπονται τα στοιχεία και οι όροι ενημέρωσης του καταλόγου της προηγούμενης παραγράφου και ο τρόπος υποβολής του.

3. Σε περίπτωση παράβασης της παραγράφου 1 του παρόντος η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς επιβάλλει έγγραφη επίπληξη ή πρόστιμο ύψους από τρεις χιλιάδες (3.000) μέχρι πεντακόσιες χιλιάδες (500.000) ευρώ λαμβανομένων υπόψη και των κριτηρίων της παραγράφου 3 του άρθρου 37.

Άρθρο 46**Παροχή στοιχείων**

Αν ένας εκδότης ή ένας συμμετέχων σε αγορά δικαιωμάτων εκπομπής έχει αναβάλει τη δημοσιοποίηση προνομιακής πληροφορίας δυνάμει της παρ. 4 του άρθρου 17 του Κανονισμού (ΕΕ) 596/2014, παρέχει στην Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς τις έγγραφες εξηγήσεις και το σχετικό αρχείο σχετικά με το πώς πληρούνται οι προϋποθέσεις της παρ. 4 του άρθρου 17 του Κανονισμού (ΕΕ) 596/2014, μετά τη δημοσιοποίηση της εν λόγω πληροφορίας, κατόπιν σχετικού αιτήματος της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς.

Άρθρο 47**Κατάρτιση και επιμόρφωση**

(άρθρο 11 της Οδηγίας 2014/57/ΕΕ)

Οι αρμόδιοι φορείς για την κατάρτιση και επιμόρφωση των δικαστικών λειτουργών, δικαστικών υπαλλήλων και αστυνομικών οργάνων που συμμετέχουν σε ποινικές ή άλλες διαδικασίες και έρευνες, μεριμνούν ώστε τα ανωτέρω πρόσωπα να λαμβάνουν την κατάλληλη εκπαίδευση και επιμόρφωση που θα τα βοηθά να εντοπίζουν και να ερευνούν τις δραστηριότητες που συνδέονται με τις παράνομες συμπεριφορές του παρόντος νόμου.

Το πρόγραμμα σπουδών της Εθνικής Σχολής Δικαστικών Λειτουργών προσαρμόζεται κατάλληλα ώστε να πραγματοποιούνται μαθήματα συναφή με τη νομοθεσία περί κεφαλαιαγοράς στους εκπαιδευόμενους δικαστικούς λειτουργούς όλων των κατευθύνσεων, καθώς και για να παρέχεται σχετική σεμιναριακή επιμόρφωση στους ήδη υπηρετούντες δικαστικούς λειτουργούς.

ΜΕΡΟΣ Γ'

**ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΣΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ
ΤΗΣ ΟΔΗΓΙΑΣ 2014/68/ΕΕ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ
ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ
ΤΗΣ 15ΗΣ ΜΑΪΟΥ 2014 ΣΧΕΤΙΚΑ
ΜΕ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΕΥΡΩ ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ
ΝΟΜΙΣΜΑΤΩΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΑΡΑΧΑΡΑΞΗ
ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΙΒΔΗΛΕΙΑ ΜΕΣΩ ΤΟΥ ΠΟΙΝΙΚΟΥ
ΔΙΚΑΙΟΥ ΚΑΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΚΑΤΑΣΤΑΣΗ
ΤΗΣ ΑΠΟΦΑΣΗΣ-ΠΛΑΙΣΙΟΥ 2000/383/ΔΕΥ
ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'**

ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ**Άρθρο 48**

Αντικείμενο του παρόντος νόμου αποτελεί η προστασία του ευρώ και άλλων νομισμάτων από την παραχάραξη και την κιβδηλεία μέσω των διατάξεων του ουσιαστικού και δικονομικού ποινικού δικαίου.

**ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'
ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ****Άρθρο 49****Τροποποιήσεις του Ποινικού Κώδικα**

(άρθρο 3 παράγραφος 1δ της Οδηγίας)

Το άρθρο 211 του Ποινικού Κώδικα αντικαθίσταται ως εξής:

«Άρθρο 211**Προπαρασκευαστικές πράξεις**

Όποιος με σκοπό να διαπράξει κάποιο από τα εγκλήματα των άρθρων 207 και 209 κατασκευάζει, αποδέχεται, προμηθεύεται ή κατέχει εργαλεία, αντικείμενα, ηλεκτρονικά προγράμματα και δεδομένα, ή άλλα μέσα χρήσιμα γι' αυτόν το σκοπό, καθώς και χαρακτηριστικά ασφαλείας, όπως ολογράμματα, υδατογραφήματα ή λοιπά συστατικά στοιχεία του νομίσματος, τα οποία χρησιμεύουν για την προστασία από την παραχάραξη, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον ενός (1) έτους και χρηματική ποινή».

Άρθρο 50**Τροποποιήσεις του Ποινικού Κώδικα**

(άρθρο 3 παράγραφος 2 της Οδηγίας)

Το άρθρο 208Α του Ποινικού Κώδικα αντικαθίσταται ως εξής:

«Άρθρο 208Α

Όποιος με πρόθεση κατασκευάζει, προμηθεύεται, αποδέχεται, εισάγει, εξάγει, μεταφέρει, κατέχει ή θέτει σε κυκλοφορία μεταλλικό νόμισμα ή χαρτονόμισμα είτε κατά είτε πριν από το χρόνο νόμιμης κυκλοφορίας τους είτε κατά το διάστημα κατά το οποίο γίνεται δεκτό προς ανταλλαγή από τους αρμόδιους φορείς και για την κατασκευή του οποίου έχουν χρησιμοποιηθεί νόμιμες εγκαταστάσεις και υλικά, χωρίς όμως την άδεια της αρμόδιας αρχής ή καθ' υπέρβαση του σχετικού δικαιώματος, τιμωρείται με τις ποινές της παραγράφου 1 του άρθρου 208».

Άρθρο 51**Ευθύνη νομικών προσώπων**

(άρθρα 6 και 7 της Οδηγίας)

1. Αν κάποια από τις πράξεις των άρθρων 207 έως και 211 του Ποινικού Κώδικα τελέστηκε προς όφελος ή για λογαριασμό νομικού προσώπου ή ένωσης προσώπων, από φυσικό πρόσωπο που ενεργεί είτε ατομικά είτε ως μέλος οργάνου του νομικού προσώπου ή της ένωσης προσώπων και έχει εξουσία εκπροσώπησής τους ή εξουσιοδότηση για τη λήψη αποφάσεων για λογαριασμό τους ή για την άσκηση ελέγχου εντός αυτών, επιβάλλονται στο νομικό πρόσωπο ή στην ένωση προσώπων με απόφαση του Υπουργού Οικονομικών, σωρευτικά ή διαζευκτικά, οι ακόλουθες κυρώσεις:

α) διοικητικό πρόστιμο μέχρι 100% επί του ποσού της παράβασης ή σε περίπτωση που δεν είναι δυνατόν να προσδιορισθεί αυτό, μέχρι το ποσό του ενός εκατομμυρίου (1.000.000) ευρώ,

β) προσωρινή ή οριστική απαγόρευση άσκησης της επιχειρηματικής δραστηριότητας,

γ) πρόσκαιρος ή οριστικός αποκλεισμός από δημόσιες παροχές, ενισχύσεις, επιδοτήσεις, αναθέσεις έργων και υπηρεσιών, προμήθειες, διαφημίσεις και διαγωνισμούς του Δημοσίου ή των νομικών προσώπων του δημόσιου τομέα,

δ) προσωρινή ή οριστική διακοπή λειτουργίας των εγκαταστάσεων που χρησιμοποιήθηκαν για την τέλεση των ανωτέρω πράξεων.

Οι ίδιες κυρώσεις επιβάλλονται στο νομικό πρόσωπο και όταν λόγω έλλειψης εποπτείας ή ελέγχου κατέστη δυνατή η τέλεση των αναφερόμενων στο ίδιο εδάφιο ποινικών αδικημάτων προς όφελος του νομικού προσώπου από άλλο φυσικό πρόσωπο που τελεί υπό την εξουσία εκείνου.

2. Για τη σωρευτική ή διαζευκτική επιβολή των κυρώσεων που προβλέπονται στην προηγούμενη παράγραφο και για την επιμέτρηση των κυρώσεων αυτών λαμβάνονται υπόψη, ιδίως, η βαρύτητα της παράβασης, ο βαθμός της υπαιτιότητας, η οικονομική επιφάνεια του νομικού προσώπου ή της ένωσης προσώπων και η τυχόν υποτροπή τους.

3. Η εφαρμογή των διατάξεων των προηγούμενων παραγράφων είναι ανεξάρτητη από την αστική, πειθαρχική ή ποινική ευθύνη των αναφερόμενων σε αυτές φυσικών προσώπων. Καμία κύρωση δεν επιβάλλεται χωρίς προηγούμενη κλήτευση των νόμιμων εκπροσώπων του νομικού προσώπου ή της ένωσης προσώπων προς παροχή εξηγήσεων. Η κλήση κοινοποιείται τουλάχιστον δέκα (10) ημέρες πριν από την ημέρα της ακρόασης. Κατά τα λοιπά, εφαρμόζονται οι διατάξεις των παραγράφων 1 και 2 του άρθρου 6 του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας. Σε περίπτωση άσκησης ποινικής δίωξης για κάποια από τις προβλεπόμενες στην παράγραφο 1 αξιόποινες πράξεις που τελέστηκε από πρόσωπο αναφερόμενο στην ίδια παράγραφο και προκειμένου να εφαρμοστεί η προβλεπόμενη στο άρθρο αυτό διαδικασία επιβολής διοικητικών κυρώσεων, οι εισαγγελικές αρχές ενημερώνουν αμέσως τον Υπουργό Οικονομικών και αποστέλλουν σε αυτόν αντίγραφο της δικογραφίας.

4. Σε περίπτωση αμετάκλητης απαλλαγής εκείνου που παραπέμφθηκε, οι κατά τα ανωτέρω αποφάσεις επιβολής διοικητικών κυρώσεων ανακαλούνται.

5. Οι διατάξεις των προηγούμενων παραγράφων δεν εφαρμόζονται στο Κράτος, στους φορείς δημόσιας εξουσίας και στους διεθνείς οργανισμούς δημοσίου δικαίου, χωρίς αυτό να επηρεάζει την εφαρμογή των διατάξεων που ισχύουν κάθε φορά περί αστικής, πειθαρχικής ή ποινικής ευθύνης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'
ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΜΕΣΑ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΟ
ΚΕΝΤΡΟ ΑΝΑΛΥΣΗΣ

Άρθρο 52
(άρθρο 9 της Οδηγίας)

Οι παράγραφοι 1 και 2 του άρθρου 253Α του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας αντικαθίστανται ως εξής:

«1. Ειδικά, για τις αξιόποινες πράξεις των παραγράφων 1 και 2 του άρθρου 187, των άρθρων 187Α, 207 εδάφιο α', 208 παρ. 1 εδάφιο α', 208Α, εκτός από τις ιδιαίτερα ελαφρές περιπτώσεις, 323Α, 336 σε βάρος ανηλίκου, της παραγράφου 1 του άρθρου 338 σε βάρος ανηλίκου, των παραγράφων 1 και 4 του άρθρου 339, των παραγράφων 1 και 2 του άρθρου 342, των άρθρων 348Α, 348Β, 348Γ, 351 και 351Α του Ποινικού Κώδικα, η έρευνα μπορεί να συμπεριλάβει και τη διενέργεια:

α) ανακριτικής διείδυσης, με την τήρηση των εγγυήσεων και τις διαδικασίες των επόμενων παραγράφων και

όπως κατά τα λοιπά η διείδυση προβλέπεται στο άρθρο 28 του Ν. 4139/2013 (Α' 74) και στην παρ. 1 του άρθρου 5 του Ν. 2713/1999 (Α' 89), εφόσον η ανακριτική διείδυση περιορίζεται στις πράξεις που είναι απολύτως αναγκαίες για τη διακρίβωση εγκλημάτων, την τέλεση των οποίων τα μέλη της οργάνωσης είχαν προαποφασίσει, β) ελεγχόμενων μεταφορών, με την τήρηση των εγγυήσεων και τις διαδικασίες των επόμενων παραγράφων και όπως κατά τα λοιπά οι μεταφορές αυτές προβλέπονται στο άρθρο 38 του Ν. 2145/1993 (Α' 88).

γ) άρσης του απορρήτου, με την τήρηση των εγγυήσεων και τις διαδικασίες των επόμενων παραγράφων και όπως κατά τα λοιπά η άρση αυτή προβλέπεται στα άρθρα 4 και 5 του Ν. 2225/1994 (Α' 121), δ) καταγραφής δραστηριότητας ή άλλων γεγονότων εκτός κατοικίας με συσκευές ήχου ή εικόνας ή με άλλα ειδικά τεχνικά μέσα, με την τήρηση των εγγυήσεων και τις διαδικασίες των επόμενων παραγράφων και όπως κατά τα λοιπά η καταγραφή προβλέπεται στην παρ. 4 του άρθρου 6 του παραπάνω Ν. 2713/1999 (Α' 89) και ε) συσχέτισης ή συνδυασμού δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, με την τήρηση των εγγυήσεων και τις διαδικασίες των επόμενων παραγράφων και υπό τους ουσιαστικούς όρους και προϋποθέσεις του Ν. 2472/1997 (Α' 50).

2. Οι ανακριτικές πράξεις της προηγούμενης παραγράφου διεξάγονται μόνο:

α) αν προκύπτουν σοβαρές ενδείξεις ότι έχει τελεσθεί αξιόποινη πράξη των παραγράφων 1 και 2 του άρθρου 187, των άρθρων 187Α, 207 εδάφιο α', 208 παρ. 1, εδάφιο α', 208Α, εκτός από τις ιδιαίτερα ελαφρές περιπτώσεις, 323Α, 336 σε βάρος ανηλίκου, της παρ. 1 του άρθρου 338 σε βάρος ανηλίκου, των παραγράφων 1 και 4 του άρθρου 339, των παραγράφων 1 και 2 του άρθρου 342, των άρθρων 348Α, 348Β, 348Γ, 351 και 351Α του Ποινικού Κώδικα,

β) αν η εξάρθρωση της εγκληματικής οργάνωσης ή η εξιχνίαση των τρομοκρατικών πράξεων του άρθρου 187Α ή των πράξεων των άρθρων 207 εδάφιο α', 208 παρ. 1, εδάφιο α', 208Α, εκτός από τις ιδιαίτερα ελαφρές περιπτώσεις, 323Α, 336 σε βάρος ανηλίκου, της παρ. 1 του άρθρου 338 σε βάρος ανηλίκου, των παραγράφων 1 και 4 του άρθρου 339, των παραγράφων 1 και 2 του άρθρου 342, των άρθρων 348Α, 348Β, 348Γ, 351 και 351Α του Ποινικού Κώδικα είναι διαφορετικά αδύνατη ή ιδιαίτερα δυσχερής».

Άρθρο 53
Τροποποιήσεις του Ποινικού Κώδικα
(άρθρο 10 της Οδηγίας)

Στο άρθρο 213 του Ποινικού Κώδικα προστίθεται παράγραφος 3 ως εξής:

«3. Τα νομίσματα που κατάσχονται ως ύποπτα προϊόντα παραχάραξης ή κιβδηλείας, αποστέλλονται στο αντίστοιχο Εθνικό Κέντρο Ανάλυσης ή Εθνικό Κέντρο Ανάλυσης Κερμάτων Ευρώ για ανάλυση, ανίχνευση και εντοπισμό περαιτέρω προϊόντων παραχάραξης, χωρίς καθυστέρηση και το αργότερο μέχρι να εκδοθεί τελεστική απόφαση κατά την ποινική διαδικασία».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'
ΤΕΛΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Άρθρο 54
(άρθρο 11 της Οδηγίας)

Οι αρμόδιες υπηρεσίες κάθε Εισαγγελίας Πρωτοδικών ανά την Επικράτεια τηρούν κατ' έτος στατιστικά στοιχεία και δεδομένα ως προς: α) τον αριθμό και το είδος των αξιόποινων πράξεων των άρθρων 207 έως 211 ΠΚ που διαπράττονται στη χώρα, β) τον αριθμό των προσώπων κατά των οποίων ασκήθηκε ποινική δίωξη για τα ως άνω εγκλήματα, γ) τις ποινές που επιβλήθηκαν στα πρόσωπα που καταδικάστηκαν για τα ίδια εγκλήματα. Τα δεδομένα αυτά οι ανωτέρω εισαγγελικές υπηρεσίες διαβιβάζουν κατ' έτος στην αρμόδια Διεύθυνση του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, η οποία τουλάχιστον κάθε δύο (2) έτη τα διαβιβάζει στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Άρθρο 55
Καταργούμενες διατάξεις

Η παρ. 5 του άρθρου 8 του Ν. 2948/2001 καταργείται.

ΜΕΡΟΣ Δ'
ΣΥΣΤΑΣΗ ΕΘΝΙΚΟΥ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΥ
ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗΣ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΩΝ ΑΥΘΑΙΡΕΣΙΑΣ
ΣΤΑ ΣΩΜΑΤΑ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ
ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΥΠΑΛΛΗΛΟΥΣ
ΤΩΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ ΚΡΑΤΗΣΗΣ

Άρθρο 56

Το άρθρο 1 του Ν. 3938/2011 (Α' 61) αντικαθίσταται ως εξής:

«Άρθρο 1

1. Ο Συνήγορος του Πολίτη ορίζεται ως Εθνικός Μηχανισμός Διερεύνησης Περιστατικών Αυθαιρεσίας με αρμοδιότητα τη συλλογή, την καταγραφή, την αξιολόγηση, τη διερεύνηση ή την περαιτέρω προώθηση προς άσκηση πειθαρχικού ελέγχου στις αρμόδιες Υπηρεσίες, καταγγελιών για πράξεις του ένστολου προσωπικού της Ελληνικής Αστυνομίας, του Λιμενικού Σώματος - Ελληνικής Ακτοφυλακής, του Πυροσβεστικού Σώματος, καθώς και των υπαλλήλων των καταστημάτων κράτησης, οι οποίες εκδηλώθηκαν κατά την άσκηση των καθηκόντων του ή κατά κατάχρηση της ιδιότητάς του και αφορούν: α. βασανιστήρια και άλλες προσβολές της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας κατά την έννοια του άρθρου 137Α του Ποινικού Κώδικα,

β. παράνομες εκ προθέσεως προσβολές κατά της ζωής ή της σωματικής ακεραιότητας ή υγείας ή της προσωπικής ή γενετήσιας ελευθερίας, γ. παράνομη χρήση πυροβόλου όπλου και δ. παράνομη συμπεριφορά για την οποία υπάρχουν ενδείξεις ότι διενεργήθηκε με ρατσιστικό κίνητρο ή η οποία ενέχει άλλου είδους διακριτική μεταχείριση λόγω χαρακτηριστικών φυλής, χρώματος εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής, γενεαλογικών καταβολών, θρησκείας, αναπηρίας, σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας ή χαρακτηριστικών φύλου.

2. Οι καταγγελίες πρέπει να είναι επώνυμες και γραπτές και να υποβάλλονται στο Συνήγορο του Πολίτη, αυτοπροσώπως ή μέσω πληρεξούσιου. Το όνομα και τα άλλα στοιχεία ταυτότητας του καταγγέλλοντος μπορεί να μην ανακοινώνονται κατά το στάδιο της διερεύνησης, αν το ζητήσει εγγράφως ο ενδιαφερόμενος. Αν κατά την κρίση του Συνηγόρου του Πολίτη η διερεύνηση δεν είναι δυνατή χωρίς ανακοίνωση του ονόματος, ο ενδιαφερόμενος ενημερώνεται ότι η καταγγελία του θα τεθεί στο αρχείο, εφόσον ο ίδιος δεν συναινέσει εγγράφως στην ανακοίνωση του ονόματός του. Αν ο καταγγέλλων αγνοεί την ελληνική γλώσσα, μπορεί να παραστεί με διερμηνέα. Αν ο καταγγέλλων αδυνατεί να γράψει, η καταγγελία γίνεται προφορικά, καταγράφεται από υπάλληλο του Συνηγόρου του Πολίτη και συντάσσεται έκθεση στην οποία γίνεται ειδική μνεία της αδυναμίας του καταγγέλλοντος να γράψει. Η έκθεση υπογράφεται από τον καταγγέλλοντα και τον υπάλληλο του Συνηγόρου του Πολίτη που τη συνέταξε. Όταν η καταγγελία είναι ανώνυμη τίθεται στο αρχείο με πράξη του Συνηγόρου του Πολίτη, όμως τυχόν στοιχεία αυτής που παρέχουν βάση για διερεύνηση μπορούν να αξιοποιηθούν στο πλαίσιο αυτεπάγγελτης παρέμβασης. Ο Συνήγορος του Πολίτη επιλαμβάνεται και αυτεπάγγελτως, μετά από πληροφορίες με συγκεκριμένα στοιχεία για περιστατικά της παραγράφου 1 και ιδίως όσων προέρχονται από δημοσιεύματα ή εκπομπές Μ.Μ.Ε. ή μετά από παραπομπή της υπόθεσης από τον καθ' ύλην αρμόδιο Υπουργό ή Γενικό Γραμματέα.

3. Ο Συνήγορος του Πολίτη αξιολογεί κάθε καταγγελία ή περιστατικό για το αν εμπίπτει στις αρμοδιότητές του κατά τον παρόντα νόμο και αποφασίζει με πράξη του εντός προθεσμίας δέκα (10) ημερών ή για τη διερεύνηση μιας καταγγελίας ή ενός περιστατικού, περίπτωση κατά την οποία υποχρεούται εντός προθεσμίας τριών (3) μηνών να έχει συντάξει σχετικό πόρισμα, ή για την προώθηση μιας καταγγελίας ή ενός περιστατικού προς διερεύνηση στις αρμόδιες Υπηρεσίες, ή για τη θέση τους στο αρχείο ως αβάσιμων ή ανεπίδεκτων εκτίμησης. Οι προθεσμίες του ως άνω εδαφίου μπορούν κατά παρέκκλιση να παρατείνονται μέχρι τρεις (3) μήνες με αιτιολογημένη πράξη του Συνηγόρου του Πολίτη υπό τους όρους της παρ. 2 του άρθρου 4 του Ν. 2690/1999 (Α' 45). Σε αυτή την περίπτωση, ο Συνήγορος του Πολίτη ενημερώνει σχετικά τις αρμόδιες Υπηρεσίες.

4. Σε περίπτωση διερεύνησης μιας καταγγελίας ή ενός περιστατικού από το Συνήγορο του Πολίτη, τα αρμόδια πειθαρχικά όργανα αναστέλλουν την έκδοση της απόφασής τους, έως την έκδοση πορίσματος από το Συνήγορο του Πολίτη. Διοικητικά μέτρα που προβλέπονται από το πειθαρχικό δίκαιο κάθε Υπηρεσίας και λαμβάνονται σε βάρος του πειθαρχικά ελεγχόμενου δεν θίγονται. Ο ελεγχόμενος έχει δικαίωμα προηγούμενης ακρόασης και ενώπιον του Συνηγόρου του Πολίτη. Ενδεχόμενη απόκλιση από το διατακτικό του πορίσματος του Συνηγόρου του Πολίτη επιτρέπεται μόνο με ειδική και εμπεριστατωμένη αιτιολογία. Οι πειθαρχικές διαδικασίες μετά την ολοκλήρωση και γνωστοποίηση του πορίσματος του Συνηγόρου του Πολίτη διέπονται από το αντίστοιχο πειθαρχικό δίκαιο εκάστης υπηρεσίας.

5. Ο Συνήγορος του Πολίτη επιλαμβάνεται επίσης υποθέσεων για τις οποίες έχει εκδοθεί καταδικαστική απόφαση από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου σε βάρος της Ελλάδας για παράβαση των διατάξεων της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Ν.δ. 53/1974), με την οποία διαπιστώνονται ελλείψεις της πειθαρχικής διαδικασίας ή νέα στοιχεία που δεν αξιολογήθηκαν στην πειθαρχική έρευνα ή την εκδίκαση της υπόθεσης. Στις περιπτώσεις αυτές οι Διευθύνσεις Προσωπικού των αρμόδιων Υπηρεσιών των σωμάτων ασφαλείας, καθώς και των υπαλλήλων των καταστημάτων κράτησης υποχρεούνται να διαβιβάζουν την ως άνω απόφαση και το σχετικό πειθαρχικό φάκελο στο Συνήγορο του Πολίτη, ο οποίος επανεξετάζει την υπόθεση λαμβάνοντας υπόψη του ιδίως όσα έκανε δεκτά το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και αποφασίζει για την εκ νέου διερεύνηση της υπόθεσης.

6. Εντός των προθεσμιών της παραγράφου 3 του παρόντος άρθρου, ο Συνήγορος του Πολίτη, επιφυλασσομένος της αρμοδιότητάς του για διερεύνηση και διαμόρφωση σχετικού πορίσματος, γνωστοποιεί την απόφασή του για την εκ νέου διερεύνηση της υπόθεσης με όλα τα στοιχεία του φακέλου στην αρμόδια Υπηρεσία που δεσμεύεται από την ανωτέρω απόφαση και διατάσσει νέα έρευνα, σύμφωνα και με όσα γίνονται δεκτά από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Στο πλαίσιο της επανεξέτασης της πειθαρχικής υπόθεσης είναι δυνατόν να ασκηθεί ή να συμπληρωθεί η πειθαρχική δίωξη και να επιβληθεί η προσήκουσα πειθαρχική ποινή ανεξάρτητα από την αρχική εκδίκαση της υπόθεσης υπό την προϋπόθεση ότι δεν διώκεται υπάλληλος για δεύτερη φορά για το ίδιο πειθαρχικό παράπτωμα. Για τον υπολογισμό του χρόνου παραγραφής που προβλέπεται από τις πειθαρχικές διατάξεις για τα σώματα ασφαλείας και τους υπαλλήλους των καταστημάτων κράτησης δεν υπολογίζεται το χρονικό διάστημα που μεσολαβεί από την έκδοση της απόφασης του αρμόδιου, κατά περίπτωση, πειθαρχικού οργάνου, σύμφωνα με τα άρθρα 38 και 39 του Π.δ. 120/2008 (Α' 18), το άρθρο 5 του Π.δ. 187/2004 (Α' 187), το άρθρο 25 παρ. 9 του Ν.δ. 343/1969 (Α' 238), το άρθρο 18 παράγραφοι 9 και 10 του Ν.δ. 935/1971 (Α' 149) και το άρθρο 122 του Κώδικα Κατάστασης Δημοσίων Πολιτικών Διοικητικών Υπαλλήλων και Υπαλλήλων Ν.Π.Δ.Δ., μέχρι την περιέλευση στο Συνήγορο του Πολίτη της απόφασης του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Κατά τα λοιπά ακολουθείται η προβλεπόμενη πειθαρχική διαδικασία κάθε Υπηρεσίας στην οποία ανήκει το ελεγχόμενο προσωπικό. Αν ο Συνήγορος του Πολίτη κρίνει ότι δεν απαιτείται η εκ νέου διερεύνηση της υπόθεσης γνωστοποιεί το πόρισμά του στη Διεύθυνση Προσωπικού κάθε αρμόδιας Υπηρεσίας προκειμένου να τεθεί η υπόθεση στο αρχείο.

7. Ο Συνήγορος του Πολίτη μπορεί να ζητεί στοιχεία από οποιαδήποτε δημόσια Υπηρεσία ή Υπηρεσία του ευρύτερου δημόσιου τομέα, οι οποίες υποχρεούνται να τα γνωστοποιούν ή να διαβιβάζουν αντίγραφα εγγράφων που αφορούν την υπόθεση εκτός αν χαρακτηρίζονται ως απόρρητα, επειδή αφορούν την εθνική άμυνα, την κρατική ασφάλεια και τις διεθνείς σχέσεις της χώρας. Η

υποχρέωση τήρησης ιατρικού απορρήτου δεν αποτελεί λόγο άρνησης χορήγησης των εγγράφων. Τα στοιχεία της παρούσας παραγράφου χρησιμοποιούνται αποκλειστικά για την εκπλήρωση της αποστολής του Συνηγόρου του Πολίτη. Σε περίπτωση ήδη σχηματισθείσας πειθαρχικής δικογραφίας από τα αρμόδια πειθαρχικά όργανα εκάστης Υπηρεσίας, ο Συνήγορος του Πολίτη λαμβάνει αντίγραφα του συνόλου των στοιχείων του σχετικού φακέλου.

8. Τα πειθαρχικά όργανα της Ελληνικής Αστυνομίας, του Λιμενικού Σώματος - Ελληνικής Ακτοφυλακής, του Πυροσβεστικού Σώματος και των υπαλλήλων των καταστημάτων κράτησης υποχρεούνται να εξετάζουν κατά προτεραιότητα κάθε πειθαρχική υπόθεση που τους προωθείται από το Συνήγορο του Πολίτη και αφορά πράξεις της παραγράφου 1, προβαίνουν δε σε ενημέρωσή του αναφορικά με το αποτέλεσμα της εξέτασης των ως άνω υποθέσεων, διαβιβάζοντας αντίγραφα του συνόλου των στοιχείων του σχετικού φακέλου και αναστέλλοντας την έκδοση της απόφασης. Ο Συνήγορος αποτιμά την πληρότητα της εξέτασης και μπορεί να την αναπέμψει προς συμπλήρωση, συντάσσοντας πόρισμα εντός αποκλειστικής προθεσμίας είκοσι (20) ημερών, η οποία μπορεί να παραταθεί υπό τους όρους του άρθρου 4 παρ. 2 του Ν. 2690/1999 (Α' 45). Ενδεχόμενη απόκλιση από το διατακτικό του πορίσματος του Συνηγόρου του Πολίτη επιτρέπεται μόνο με ειδική και εμπειριστατωμένη αιτιολογία. Όποιος υποβάλλει καταγγελία σύμφωνα με τις διατάξεις του παρόντος άρθρου δικαιούται να πληροφορείται το αποτέλεσμα της καταγγελίας του, ενώ πρόσβαση επί των στοιχείων του φακέλου μπορεί να αποκτήσει οποιοσδήποτε υπό τις προϋποθέσεις και τους περιορισμούς του άρθρου 5 του Ν. 2690/1999 (Α' 45), του Ν. 2472/1997 (Α' 50), καθώς και του Ν. 3471/2006 (Α' 133).

9. Η αρμοδιότητα του Συνηγόρου του Πολίτη ως Εθνικού Μηχανισμού Διερεύνησης Περιστατικών Αυθαιρεσίας δεν υποκαθιστά τις υφιστάμενες δομές υποβολής και εξέτασης καταγγελιών αυθαιρεσίας σε άλλα όργανα ή αρχές.

10. Συνιστώνται στο Συνήγορο του Πολίτη δέκα (10) θέσεις του άρθρου 5 του Ν. 3094/2003, όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει, για την άσκηση των αρμοδιοτήτων της Αρχής κατά το παρόν άρθρο».

Άρθρο 57

Οι δαπάνες που προκαλούνται από τη λειτουργία του Εθνικού Μηχανισμού Διερεύνησης Περιστατικών Αυθαιρεσίας και την εκτέλεση του έργου του, αντιμετωπίζονται στο πλαίσιο των κατ' έτος εγγεγραμμένων στον προϋπολογισμό του Υπουργείου Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης πιστώσεων, ύστερα από εισήγηση του Συνηγόρου του Πολίτη.

Άρθρο 58

Το Π.δ. 78/2011 (Α' 187) καταργείται.

Άρθρο 59

Η παρ. 14 του άρθρου 25 του Ν. 2800/2000 (Α' 41), όπως προστέθηκε με την παρ. 7 του άρθρου 74 του Ν. 4249/2014 (Α' 73), αντικαθίσταται ως εξής:

«14.α. Οι Υπηρεσίες Εναερίων Μέσων της Ελληνικής Αστυνομίας και του Πυροσβεστικού Σώματος συγχωνεύονται σε ενιαία κεντρική αυτοτελή Υπηρεσία με τίτλο «Εναέρια Μέσα Σωμάτων Ασφαλείας» (Ε.Μ.Σ.Α.), υπαγόμενη απευθείας στο Αρχηγείο της Ελληνικής Αστυνομίας, υπό την εποπτεία του Υπαρχηγού του Σώματος αυτού.

Η συνιστώμενη Υπηρεσία έχει ενιαία έδρα και διοίκηση, χειριστές και τεχνικούς προερχόμενους και από τα δύο Σώματα, οι οποίοι εντάσσονται αυτοδικαίως σε αυτήν, κοινά πτητικά μέσα, διατιθέμενα για την εξυπηρέτηση των αναγκών που καλύπτουν οι συγχωνευόμενες Υπηρεσίες, και εφαρμόζει κοινή εκπαίδευση και κοινό πρόγραμμα τεχνικής και εφοδιαστικής υποστήριξης, συντήρησης, μίσθωσης και αγοράς εναερίων μέσων. Στο πλαίσιο της λειτουργίας της μπορεί να συνάπτει συμβάσεις με δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς και με διεθνείς ή διακρατικούς οργανισμούς.

β. Ο Διοικητής και ο Β' Υποδιοικητής της Υπηρεσίας επιλέγονται από την Ελληνική Αστυνομία και ο Α' Υποδιοικητής από το Πυροσβεστικό Σώμα, κατά τις οικείες διαδικασίες των δύο Σωμάτων.

γ. Ανάλογα με το είδος του κινδύνου προς αντιμετώπιση, ο επιχειρησιακός σχεδιασμός και έλεγχος της απαιτούμενης δύναμης σε μέσα και προσωπικό διενεργείται από τα κεντρικά όργανα του αντίστοιχου Σώματος. Η κατά τα ανωτέρω ανάληψη του επιχειρησιακού ελέγχου μπορεί να αφορά και σε μια χρονική περίοδο, όπως ιδίως την αντιπυρική περίοδο.

Οι διατάξεις του παρόντος δεν θίγουν τη σύσταση, τη λειτουργία και τις αρμοδιότητες του Ενιαίου Συντονιστικού Κέντρου Επιχειρήσεων του άρθρου 68, ούτε των επιμέρους Κέντρων, Μονάδων και Γραφείων στα οποία αυτό διαρθρώνεται.

δ. Στο νέο φορέα μεταφέρονται όλες οι δαπάνες του Κρατικού Προϋπολογισμού που αφορούν στις συγχωνευόμενες Υπηρεσίες. Οι συναφθείσες προηγούμενες συμβάσεις και τα εξ αυτών δικαιώματα και υποχρεώσεις παραμένουν στο φορέα του αντίστοιχου Σώματος. Ο Κλάδος Οικονομοτεχνικής Υποστήριξης και Πληροφορικής της Ελληνικής Αστυνομίας παρέχει στο νέο φορέα διοικητική, οικονομική, λογιστική και διαχειριστική υποστήριξη.

ε. Η με οποιονδήποτε τρόπο ένταξη προς απασχόληση ένστολου και πολιτικού προσωπικού των δύο Σωμάτων στο νέο φορέα, πλην αυτών του δεύτερου εδαφίου της υποπαραγράφου α' της παρούσας, ρυθμίζεται με απόφαση του Υπουργού Εσωτερικών χωρίς να θίγεται κατά τα λοιπά η υπηρεσιακή, μισθολογική και βαθμολογική κατάσταση και εξέλιξη, τα αντίστοιχα δικαιώματα και υποχρεώσεις και το ισχύον πειθαρχικό δίκαιο. Όμοια απόφαση εκδίδεται για τη μετακίνηση του ανωτέρω προσωπικού από το νέο φορέα. Οι ειδικές διατάξεις που αφορούν τη διαδικασία πρόσληψης χειριστών από τον ιδιωτικό τομέα στο Πυροσβεστικό Σώμα διατηρούνται σε ισχύ.

στ. Με Προεδρικό διάταγμα, το οποίο εκδίδεται με πρόταση του Υπουργού Εσωτερικών, ρυθμίζονται τα επιμέρους ζητήματα της συγχώνευσης των υφιστάμενων Υπηρεσιών, της οργάνωσης και διάρθρωσης της συνιστώμενης Υπηρεσίας, της εσωτερικής κατανομής

αρμοδιοτήτων, της στελέχωσής της από ένστολο και πολιτικό προσωπικό, καθώς και κάθε άλλο σχετικό θέμα. Η έκδοση του Προεδρικού διατάγματος δεν συνιστά προϋπόθεση για την εφαρμογή του παρόντος νόμου. Στη συνιστώμενη διά του παρόντος Υπηρεσία δύνανται να συγχωνεύονται και κάθε είδους υπηρεσίες εναερίων μέσων άλλων Υπουργείων με Προεδρικό διάταγμα, το οποίο προτείνεται από τον Υπουργό Εσωτερικών και τον κατά περίπτωση αρμόδιο Υπουργό.

ζ. Ο Κανονισμός Λειτουργίας της Υπηρεσίας καταρτίζεται κατόπιν επεξεργασίας από Επιτροπή που συγκροτείται με απόφαση του Υπουργού Εσωτερικών στην οποία συμμετέχουν ισομερώς εκπρόσωποι των δύο Σωμάτων. Η Επιτροπή υποβάλλει τις προτάσεις της εντός εξήντα (60) ημερών από τη συγκρότησή της στον Υπουργό, ο οποίος εκδίδει τον Κανονισμό με απόφασή του. Ο Κανονισμός τίθεται σε ισχύ από την έκδοση της απόφασης που προηγούμενου εδαφίου. Οι αποφάσεις αυτές του Υπουργού δεν δημοσιεύονται.

η. Μέχρι την έκδοση του ανωτέρω Προεδρικού διατάγματος και του Κανονισμού Λειτουργίας εφαρμόζονται αναλόγως οι διατάξεις που διέπουν τη λειτουργία των Υπηρεσιών Εναερίων Μέσων της Ελληνικής Αστυνομίας και του Πυροσβεστικού Σώματος».

Άρθρο 60

Αντικαθίσταται το πρώτο εδάφιο της παρ. 1 του άρθρου 7 του Π.δ. 62/2014 ως εξής:

«1. Ο θεσμός της ηλεκτρονικής επιτήρησης θα εφαρμοσθεί πιλοτικά για χρονικό διάστημα τριάντα έξι (36) μηνών και θα αφορά».

Άρθρο 61

Η παρ. 2 του άρθρου 12 του Ν. 2328/1995 (Α' 159), όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 33 της από 30.12.2015 ΠΝΠ (Α' 184), η οποία κυρώθηκε με το άρθρο δεύτερο του Ν. 4366/2016 (Α' 18) και με το άρθρο 63 του Ν. 4409/2016 (Α' 136), αντικαθίσταται ως εξής:

«2. Από 1.4.2017 η τιμολόγηση για τις πράξεις της παραγράφου 1 διενεργείται αποκλειστικά με τιμολόγιο που εκδίδει το Μέσο που καταχωρεί ή αναμεταδίδει τη διαφήμιση ή τη χορηγία προς τον διαφημιζόμενο. Εξαιρέση από την παραπάνω διάταξη επιτρέπεται αποκλειστικά στις περιπτώσεις που οι διαφημιστικές και επικοινωνιακές ενέργειες διενεργούνται στο πλαίσιο σύμβασης διαφημιστικής και επικοινωνιακής προβολής που: α. είτε έχει συναφθεί το αργότερο μέχρι τις 31.3.2017, υπό την πρόσθετη προϋπόθεση ότι: (i) η σχετική σύμβαση έχει κοινοποιηθεί εγκαίρως στην οικεία φορολογική αρχή, όπως ορίζεται από τις οικείες διατάξεις, και (ii) σε κάθε περίπτωση, η διάρκεια ισχύος της λήγει το αργότερο μέχρι τις 30.6.2017,

β. είτε έχει συναφθεί από το Δημόσιο ή φορέα του ευρύτερου δημόσιου τομέα σε συνέχεια διαγωνιστικής διαδικασίας της οποίας η Διακήρυξη έχει δημοσιευθεί μέχρι τις 31.3.2017.

Αν για την εξόφληση του Μέσου μεσολαβεί με οποιονδήποτε τρόπο διαφημιστής, αυτός ενεργεί ως εκπρόσωπος του διαφημιζόμενου, προς τον οποίο εκδίδονται και όλα τα νόμιμα παραστατικά.

Παρατάξεις συμβάσεων που εμπίπτουν στο στοιχείο α' παραπάνω απαγορεύονται, ενώ παρατάξεις συμβάσεων που εμπίπτουν στο στοιχείο β' επιτρέπονται υπό τους όρους της νομοθεσίας για τη διαφημιστική προβολή του Δημοσίου και των φορέων του ευρύτερου δημόσιου τομέα.

Τιμολόγια για τις πράξεις της παρ. 1 του άρθρου 12 του Ν. 2328/1995 (Α' 159) που τυχόν έχουν εκδοθεί από 1.10.2016, μέχρι τη δημοσίευση του παρόντος, επανεκδίδονται, μέχρι τις 31.12.2016.

Η ισχύς των διατάξεων των περιπτώσεων β', γ', ε' και στ' του άρθρου πέμπτου του Ν. 4279/2014 (Α' 158), όπως ισχύει, αρχίζει από 1.4.2017».

Εθνικός Μηχανισμός Εποπτείας της Εφαρμογής των Αποφάσεων του ΕΔΔΑ

Άρθρο 62 Σύσταση

Συνιστάται συλλογικό συμβουλευτικό όργανο υπό την ονομασία «Εθνικός Μηχανισμός Εποπτείας της Εφαρμογής των Αποφάσεων του ΕΔΔΑ», το οποίο υπάγεται στη Γενική Γραμματεία Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (εφεξής «Εθνικός Μηχανισμός»).

Άρθρο 63 Σύνθεση

1. Ο Εθνικός Μηχανισμός συγκροτείται με απόφαση του Υπουργού Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και αποτελείται από τα εξής μέλη με τους αναπληρωτές τους:

α. Τον Γενικό Γραμματέα Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων ως Πρόεδρο,

β. έναν εκπρόσωπο του Υπουργείου Εξωτερικών,

γ. έναν εκπρόσωπο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους.

2. Τακτικά και αναπληρωματικά μέλη ορίζονται από τους αρμόδιους Υπουργούς και φορείς, με γνώμονα την εξειδίκευσή τους σε θέματα Προστασίας των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.

3. Κατά περίπτωση και εφόσον τα υπό συζήτηση θέματα εμπίπτουν στην καθ' ύλην αρμοδιότητα άλλων φορέων της Διοίκησης πέρα των μελών του Εθνικού Μηχανισμού, εκπρόσωπός τους δύναται να καλείται και να συμμετέχει στις σχετικές συνεδριάσεις του Εθνικού Μηχανισμού.

Άρθρο 64 Αρμοδιότητες

Ο Εθνικός Μηχανισμός έχει τις ακόλουθες αρμοδιότητες:

α. Την εποπτεία της εφαρμογής των αποφάσεων του ΕΔΔΑ και της εναρμόνισης της εθνικής νομοθεσίας και της διοικητικής πρακτικής με αυτές.

β. Τη διατύπωση προτάσεων για την εφαρμογή των αποφάσεων του ΕΔΔΑ και την εναρμόνιση της ελληνικής νομοθεσίας και της διοικητικής πρακτικής με αυτές.

γ. Τη συμβολή στην προώθηση και διάχυση της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και της νομολογίας του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στη Δημόσια Διοίκηση, τη Δικαιοσύνη και την Κοινωνία των Πολιτών.

Άρθρο 65 Λειτουργία

1. Ο Εθνικός Μηχανισμός εδρεύει στο Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και επικουρείται κατά τη λειτουργία του επιστημονικά και διοικητικά από τη Γενική Γραμματεία Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, ενώ παρέχεται γραμματειακή υποστήριξη από υπάλληλο της κεντρικής υπηρεσίας του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

2. Ο Γενικός Γραμματέας Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων μεριμνά για τη σύγκληση και λειτουργία του Εθνικού Μηχανισμού, καθώς και για την εκπλήρωση των αρμοδιοτήτων του.

3. Ο Εθνικός Μηχανισμός συνεδριάζει τακτικά κάθε δύο (2) μήνες, έκτακτα δε ύστερα από πρόσκληση του Προέδρου.

4. Ο Εθνικός Μηχανισμός λειτουργεί εντός του κανονικού ωραρίου εργασίας των οικείων Υπηρεσιών ή σε χρόνο που καλύπτεται από υπερωριακή απασχόληση. Στα μέλη του δεν καταβάλλεται καμία πρόσθετη αμοιβή ή αποζημίωση.

5. Κατά τα λοιπά, ισχύουν οι διατάξεις του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας.

Άρθρο 66 Συνεργασία με φορείς και κοινωνικός διάλογος

Κατά τις συνεδριάσεις του Εθνικού Μηχανισμού δύνανται να καλούνται εμπειρογνώμονες με συναφή εξειδίκευση, Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις ή φορείς για την παροχή πληροφοριών, τη διαβούλευση ή τη συνεργασία, εφόσον αυτό θεωρείται αναγκαίο κατά την κρίση αυτού.

Άρθρο 67

Από 1.12.2016 οι οργανικές θέσεις των δικαστικών λειτουργών πολιτικής και ποινικής δικαιοσύνης αυξάνονται ως ακολούθως: των Αρεοπαγιτών κατά τέσσερις (4), οριζομένου του συνολικού αριθμού αυτών σε εξήντα πέντε (65).

Άρθρο 68

Μετά το πρώτο εδάφιο του άρθρου 18 του Ν. 2606/1998 (Α' 89) προστίθεται εδάφιο ως εξής:

«Κατά την έννοια του προηγούμενου εδαφίου η άδεια αυτή απαιτείται προκειμένου περί επιλογής και διορισμού σε θέση πλήρους και αποκλειστικής απασχόλησης».

Άρθρο 69

Από την έναρξη ισχύος του παρόντος καταργούνται:

α) Οι διατάξεις των περιπτώσεων ζ' και η' της παρ. 1 του άρθρου 17 του Ν. 3147/2003 «Ρύθμιση θεμάτων αγροτικής γης, επίλυση ζητημάτων αποκατασταθέντων και αποκαθισταμένων κτηνοτρόφων και άλλες διατάξεις» (Α' 135).

β) Το Π.δ. 36/1986 «Όροι, προϋποθέσεις και διαδικασία αναγνώρισης Ομάδων Παραγωγών και Ενώσεων Ομάδων Παραγωγών» (Α' 12).

Άρθρο 70

1. Με απόφαση του Υπουργού Τουρισμού συγκροτείται πενταμελής γνωμοδοτική Επιστημονική Επιτροπή,

αρμόδια για θέματα των Σχολών Ξεναγών του Υπουργείου Τουρισμού και λοιπά θέματα εκπαίδευσης ξεναγών, αποτελούμενη από: α) τέσσερα μέλη ΔΕΠ ειδικότητας συναφών με την εκπαίδευση των ξεναγών, με τους αναπληρωτές τους και β) έναν εκπρόσωπο της αρμόδιας Διεύθυνσης του Υπουργείου Τουρισμού, με τον αναπληρωτή του.

Πρόεδρος της Επιτροπής ορίζεται ένα εκ των ανωτέρω μελών ΔΕΠ. Καθήκοντα γραμματέως της Επιτροπής ασκεί υπάλληλος της αρμόδιας Διεύθυνσης του Υπουργείου Τουρισμού, ο οποίος ορίζεται με την ίδια απόφαση.

2. Έργο της Επιτροπής είναι η υποβολή προτάσεων για θέματα εκπαίδευσης ξεναγών, ιδίως δε όσον αφορά στις Σχολές Ξεναγών, η υποβολή προτάσεων για το πρόγραμμα σπουδών, τον ορισμό ειδικοτήτων των προς πρόσληψη εκπαιδευτικών και την υπόδειξη εκπαιδευτικών συγγραμμάτων.

3. Η Επιστημονική Επιτροπή έχει ρόλο συμβουλευτικό και συγκαλείται από τον Πρόεδρο αυτής. Στις συνεδριάσεις της Επιτροπής δύνανται να συμμετέχουν χωρίς δικαίωμα ψήφου, όποτε αυτό κρίνεται σκόπιμο, κατά περίπτωση, υπηρεσιακοί παράγοντες, οι Προϊστάμενοι των Σχολών Ξεναγών, εκπρόσωποι του διδακτικού προσωπικού, των σπουδαστών και εκπρόσωποι συλλογικών φορέων.

Άρθρο 71

1. Για τον υπολογισμό του φόρου προστιθέμενης αξίας (ΦΠΑ) επί των αντισταθμιστικών καταβολών των διαχειριστικών χρήσεων 2013, 2014, 2015, 2016, 2017 που προβλέπονται στην κυρωθείσα, με το άρθρο 30 παρ. 5 του Ν. 4313/2014 (Α' 261), κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομικών και Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων υπ' αριθμ. Α οικ. 45787/3551/5.8.2014 (Β' 2283), εφαρμόζεται ο συντελεστής ΦΠΑ που ισχύει κατά το χρόνο καταβολής αυτών στον Οργανισμό Αστικών Συγκοινωνιών Θεσσαλονίκης (Ο.Α.Σ.Θ.) και ανεξαρτήτως εάν αυτές αφορούν προϋπολογιστικό καθορισμό, επαναπροσδιορισμό ή οριστικό προσδιορισμό.

2. Στον Οργανισμό Αστικών Συγκοινωνιών Θεσσαλονίκης (Ο.Α.Σ.Θ.) καταβάλλονται τυχόν διαφορές που προκύπτουν μεταξύ του ΦΠΑ που έχει ήδη καταβληθεί ή θα καταβληθεί, κατ' εφαρμογή της κοινής υπουργικής απόφασης της προηγούμενης παραγράφου, μέχρι την έναρξη ισχύος του παρόντος άρθρου και του ΦΠΑ που υπάρχει υποχρέωση να καταβληθεί κατ' εφαρμογή της παραγράφου 1.

Άρθρο 72

Τροποποιήσεις του Ν. 4314/2014 (Α' 265)

1. Μετά το άρθρο 27 του Ν. 4314/2014 (Α' 265) προστίθεται άρθρο 27Α ως εξής:

«Άρθρο 27Α

Αρμοδιότητα υποβολής προτάσεων και χρηματοδοτήσεων και έκδοσης αποφάσεων κατανομής και εντολών πληρωμής του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων

1. Χρηματοδότηση Συλλογικών Αποφάσεων Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων

α. Οι προτάσεις χρηματοδότησης των Συλλογικών Αποφάσεων του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων που αφορούν:

i. πράξεις Επιχειρησιακών Προγραμμάτων του ΕΣΠΑ που συγχρηματοδοτούνται από τα Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά Ταμεία (ΕΤΠΑ, ΕΚΤ) και το Ταμείο Συνοχής, καθώς και πράξεις που συγχρηματοδοτούνται από τον ΧΜ-ΕΟΧ και το Μηχανισμό «Διευκόλυνση Συνδέοντας την Ευρώπη» υποβάλλονται από τον Προϊστάμενο της αρμόδιας Ειδικής Υπηρεσίας Διαχείρισης κατόπιν συνεργασίας με τους δικαιούχους και τις Οικονομικές Υπηρεσίες των φορέων Χρηματοδότησης,

ii. πράξεις των λοιπών συγχρηματοδοτούμενων προγραμμάτων, καθώς και πράξεις που συγχρηματοδοτούνται από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ) και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Θάλασσας και Αλιείας (ΕΤΘΑ), υποβάλλονται από τον Προϊστάμενο της αρμόδιας ειδικής υπηρεσίας ή από το όργανο που προβλέπεται στις οικείες διατάξεις.

β. Οι λοιπές, πέραν της περίπτωσης α', προτάσεις χρηματοδότησης των Συλλογικών Αποφάσεων του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων:

1. των Φορέων της Κεντρικής Διοίκησης υποβάλλονται από τον Γενικό Διευθυντή Οικονομικών Υπηρεσιών του αρμόδιου Υπουργείου ή από το εξουσιοδοτημένο από αυτόν όργανο,

ii. των Περιφερειών της χώρας υποβάλλονται από τον Περιφερειάρχη ή από το εξουσιοδοτημένο από αυτόν όργανο της αρμόδιας υπηρεσίας.

γ. Οι αποφάσεις χρηματοδότησης των περιπτώσεων α' και β' της παραγράφου αυτής εγκρίνονται με απόφαση του Γενικού Γραμματέα Δημοσίων Επενδύσεων και ΕΣΠΑ του Υπουργείου Οικονομίας και Ανάπτυξης. Με απόφασή του δύναται να εξουσιοδοτεί τον Προϊστάμενο της Γενικής Διεύθυνσης Δημοσίων Επενδύσεων να υπογράψει τις ανωτέρω αποφάσεις χρηματοδότησης.

2. Εντολές κατανομής

α. Οι εντολές κατανομής προς την Τράπεζα της Ελλάδος για πίστωση των λογαριασμών των υπολόγων/υπευθύνων λογαριασμού ή για απευθείας μεταφορά άνευ υπολόγου της υποπερίπτωσης i της περίπτωσης α' της παραγράφου 1 εγκρίνονται με απόφαση του Γενικού Γραμματέα Δημοσίων Επενδύσεων και ΕΣΠΑ του Υπουργείου Οικονομίας και Ανάπτυξης. Με απόφασή του δύναται να εξουσιοδοτεί τον Προϊστάμενο της Γενικής Διεύθυνσης Δημοσίων Επενδύσεων να υπογράψει τις ανωτέρω εντολές κατανομής.

β. Οι εντολές κατανομής προς την Τράπεζα της Ελλάδος για πίστωση των λογαριασμών των υπολόγων/υπευθύνων λογαριασμού ή για απευθείας μεταφορά άνευ υπολόγου της υποπερίπτωσης ii της περίπτωσης α της παραγράφου 1 εγκρίνονται με απόφαση του Προϊστάμενου της Γενικής Διεύθυνσης Οικονομικών Υπηρεσιών του οικείου Φορέα ή του Γενικού Γραμματέα Δημοσίων Επενδύσεων και ΕΣΠΑ του Υπουργείου Οικονομίας και Ανάπτυξης, όταν από ειδικές διατάξεις ορίζεται ότι η κατανομή αποτελεί αρμοδιότητα του Υπουργείου Οικονομίας και Ανάπτυξης. Ο Γενικός Γραμματέας Δημοσίων Επενδύσεων και ΕΣΠΑ με απόφασή του δύναται να εξουσιοδοτεί τον Προϊστάμενο της Γενικής Διεύθυνσης

Δημοσίων Επενδύσεων να υπογράφει τις ανωτέρω εντολές κατανομή.

γ. Οι εντολές κατανομή προς την Τράπεζα της Ελλάδος για πίστωση των λογαριασμών των υπολόγων/υπευθύνων λογαριασμού ή για απευθείας μεταφορά άνευ υπολόγου της περίπτωσης β' της παραγράφου 1 εγκρίνονται:

i. για τους Φορείς της Κεντρικής Διοίκησης από τον Γενικό Διευθυντή Οικονομικών Υπηρεσιών του αρμόδιου Υπουργείου ή από το εξουσιοδοτημένο από αυτόν όργανο,

ii. για τις Περιφέρειες της χώρας από τον Περιφερειάρχη ή από το εξουσιοδοτημένο από αυτόν όργανο της αρμόδιας υπηρεσίας.

3. Εντολές Πληρωμής

α. Οι αποφάσεις εντολών πληρωμής των φορέων Κεντρικής Διοίκησης εκδίδονται ανάλογα του ύψους δαπάνης εκάστης απόφασης ως εξής:

i. από του ποσού των δέκα εκατομμυρίων ενός (10.000.001) ευρώ και άνω από τον Υπουργό,

ii. από του ποσού του ενός εκατομμυρίου ενός (1.000.001) ευρώ και μέχρι δέκα εκατομμύρια (10.000.000) ευρώ από τον αρμόδιο ιεραρχικά Γενικό Γραμματέα της Γενικής Διεύθυνσης Οικονομικών Υπηρεσιών,

iii. από του ποσού των διακοσίων χιλιάδων ενός (200.001) ευρώ και μέχρι ενός εκατομμυρίου (1.000.000) ευρώ από τον Γενικό Διευθυντή Οικονομικών Υπηρεσιών και

iv. μέχρι του ποσού των διακοσίων χιλιάδων (200.000) ευρώ από τον Προϊστάμενο της αρμόδιας Οικονομικής Διεύθυνσης ή από το εξουσιοδοτημένο από αυτόν όργανο.

β. Οι εντολές πληρωμής των δαπανών Τεχνικής Βοήθειας των άρθρων 119 και 329 του Ν. 4412/2016 (Α' 147) που εντάσσονται σε δράσεις Τεχνικής Βοήθειας των ειδικών υπηρεσιών εκδίδονται σύμφωνα με τα οριζόμενα στην παρ. 8 του άρθρου 200 του Ν. 4412/2016.

Για τις περιπτώσεις των δικαιούχων δράσεων Τεχνικής Βοήθειας πλην των Ειδικών Υπηρεσιών, αρμόδια υπηρεσία για την εκκαθάριση της δαπάνης και την έκδοση της σχετικής εντολής πληρωμής είναι η αρμόδια οικονομική υπηρεσία του οικείου φορέα.

γ. Οι εντολές κατανομή για απευθείας μεταφορά της πίστωσης σε IBAN Ειδικού Λογαριασμού, άνευ υπολόγου εκδίδονται κατ' αναλογία με τις ανωτέρω υποπεριπτώσεις i, ii, iii και iv της περίπτωσης α' της παρούσας παραγράφου.

δ. Οι αποφάσεις της παρούσας παραγράφου για τις συλλογικές αποφάσεις των Περιφερειών της χώρας, καθώς και των λοιπών νομικών προσώπων που φέρουν την ιδιότητα του υπολόγου εκδίδονται βάσει του οικείου θεσμικού πλαισίου ανάθεσης αρμοδιότητας, ανάλογα του ύψους δαπάνης εκάστης απόφασης.

ε. Οι λοιπές, σχετικές με τις ως άνω αποφάσεις, διαδικαστικές πράξεις υλοποιούνται από την αρμόδια Γενική Διεύθυνση Οικονομικών Υπηρεσιών σύμφωνα με το εκάστοτε ισχύον για την άσκηση των αρμοδιοτήτων της θεσμικό πλαίσιο.

στ. Στις υποπεριπτώσεις ii, iii και iv της περίπτωσης α', η απουσία του οριζόμενου αρμόδιου οργάνου αναπληρώνεται από το ανώτερο στην ιεραρχία όργανο.

4. Οι διατάξεις του παρόντος άρθρου ισχύουν από 1.1.2017 και υπερισχύουν κάθε αντίθετης ρύθμισης».

2. Στο άρθρο 47 του Ν. 4314/2014 (Α' 265) προστίθεται παράγραφος 4 ως εξής:

«4. Για τις ανάγκες αξιολόγησης προτάσεων, καθώς και παρακολούθησης της εκτέλεσης των δράσεων RIS3, που υλοποιούνται στο πλαίσιο Περιφερειακών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων, δύναται να χρησιμοποιείται το Μητρώο Πιστοποιημένων Αξιολογητών του άρθρου 27 του Ν. 4310/2014 (Α' 258). Για τον καθορισμό της καταβαλλόμενης αποζημίωσης ισχύουν τα οριζόμενα με την κοινή υπουργική απόφαση που εκδίδεται κατ' εξουσιοδότηση των διατάξεων του εβδόμου και ογδού εδαφίου της παρ. 2 του άρθρου 21 του Ν. 4354/2015 (Α' 176) για τον καθορισμό της αποζημίωσης των εμπειρογνομόνων, πιστοποιητών και μελών των επιτροπών για την αξιολόγηση και υλοποίηση έργων Έρευνας, Τεχνολογικής Ανάπτυξης και Καινοτομίας της Γενικής Γραμματείας Έρευνας και Τεχνολογίας».

3. Στο άρθρο 51 του Ν. 4314/2014 (Α' 265) προστίθεται παράγραφος 3 ως εξής:

«3. Στις συμφωνίες χρηματοδότησης του άρθρου 38 του Κανονισμού, το Ελληνικό Δημόσιο εκπροσωπείται από τον Υπουργό Οικονομίας και Ανάπτυξης ή το ειδικώς εξουσιοδοτημένο από αυτόν όργανο. Στις συμφωνίες αυτές δύναται να συνομολογούνται, κατά παρέκκλιση των ισχυουσών διατάξεων, όροι σχετικά με το εφαρμοστέο δίκαιο, τον τρόπο επίλυσης των διαφορών, συμπεριλαμβανομένης και της ρήτρας διαιτησίας, καθώς και ζητήματα που αφορούν την εκτέλεση των σχετικών αποφάσεων».

4. Στο τέλος της παρ. 1 του άρθρου 53 του Ν. 4314/2014 (Α' 265) προστίθεται εδάφιο ως εξής:

«Η ανωτέρω Ειδική Υπηρεσία μετονομάζεται σε «Επιτελική Δομή ΕΣΠΑ Τομέα Τεχνολογίας, Πληροφορικής και Επικοινωνιών» και από την έναρξη ισχύος του παρόντος και έως τις 31.3.2017, υπάγεται στη Γενική Γραμματεία Δημοσίων Επενδύσεων και ΕΣΠΑ του Υπουργείου Οικονομίας και Ανάπτυξης. Από 1.4.2017 υπάγεται στο Υπουργείο Ψηφιακής Πολιτικής, Τηλεπικοινωνιών και Ενημέρωσης».

Άρθρο 73

Η χρηματοδότηση του συνόλου του προϋπολογισμού έργων ύδρευσης των Δημοτικών Επιχειρήσεων Ύδρευσης Αποχέτευσης (Δ.Ε.Υ.Α.), των οποίων ανακλήθηκαν οι αποφάσεις ένταξης σε επιχειρησιακά προγράμματα του ΕΣΠΑ 2007-2013, μπορεί να πραγματοποιείται από το εθνικό σκέλος του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων, κατά παρέκκλιση των διατάξεων της παρ. 1 του άρθρου 13 και του άρθρου 14 του Ν. 1069/1980 (Α' 191). Η ένταξη των έργων στο εθνικό σκέλος, σύμφωνα με το προηγούμενο εδάφιο, επιτρέπεται, μέχρι τις 31.12.2016 και υπό την προϋπόθεση της υποβολής βεβαίωσης των αρμόδιων ειδικών υπηρεσιών διαχείρισης επιχειρησιακών προγραμμάτων (ΕΠ) του ΕΣΠΑ, από την οποία

να προκύπτει ότι η ανάκληση της απόφασης ένταξης πραγματοποιήθηκε για διαχειριστικούς λόγους και ότι δεν είναι δυνατή η ένταξη του έργου σε επιχειρησιακό πρόγραμμα του ΕΣΠΑ 2014-2020.

Άρθρο 74

Τροποποιήσεις του Ν. 3419/2005 (Α' 297)

1. Στην παρ. 4 του άρθρου 11 του Ν. 3419/2005 προστίθεται περίπτωση ε' ως εξής:

«ε. Επιχειρήσεις που είναι εγγεγραμμένες στο Γ.Ε.ΜΗ., για τις οποίες από τα διαβιβαζόμενα στις Υπηρεσίες Γ.Ε.ΜΗ. στοιχεία προκύπτει ότι ο πραγματικός χρόνος παύσης εργασιών τους είναι προγενέστερος της 23ης Νοεμβρίου 2016, διαγράφονται αυτεπάγγελα και ατελώς από το Γ.Ε.ΜΗ. με χρόνο διαγραφής τους τον ως άνω πραγματικό χρόνο».

2. Στο άρθρο 6 του Ν. 3419/2005 προστίθεται παράγραφος 3 ως εξής:

«3. Οι επιχειρήσεις της περίπτωσης ε' της παραγράφου 4 του άρθρου 11 απαλλάσσονται από την υποχρέωση δημοσίευσης των οικονομικών καταστάσεών τους για τις χρήσεις που ακολουθούν το χρόνο διαγραφής τους. Επίσης, απαλλάσσονται από οποιαδήποτε υποχρέωση προς το Γ.Ε.ΜΗ. οι επιχειρήσεις που δεν είναι εγγεγραμμένες στο Γ.Ε.ΜΗ. και ο πραγματικός χρόνος παύσης εργασιών τους είναι προγενέστερος της 23ης Νοεμβρίου 2016».

Η υπάρχουσα παρ. 3 του άρθρου 6 του Ν. 3419/2005 αναριθμείται σε 4.

3. Στο άρθρο 8 του Ν. 3419/2005 προστίθεται παράγραφος 1α ως εξής:

«1α. Οι επιχειρήσεις της περίπτωσης ε' της παραγράφου 4 του άρθρου 11 απαλλάσσονται από την καταβολή επιμελητηριακών τελών και τελών Γ.Ε.ΜΗ. για τις χρήσεις που ακολουθούν το χρόνο διαγραφής τους. Επίσης, απαλλάσσονται από οποιαδήποτε υποχρέωση προς το Γ.Ε.ΜΗ. οι επιχειρήσεις που δεν είναι εγγεγραμμένες στο Γ.Ε.ΜΗ. και ο πραγματικός χρόνος παύσης εργασιών τους είναι προγενέστερος της 23ης Νοεμβρίου 2016».

Άρθρο 75

Μετά την περίπτωση δ' της παρ. 7 του άρθρου 10 του Ν. 4384/2016 (Α' 78) προστίθεται εδάφιο, ως εξής:

«Τυχόν κατασχέσεις που έχουν επιβληθεί επί του τιμήματος των προϊόντων των μελών Ομάδας Παραγωγών, η οποία είχε συγκροτηθεί στο πλαίσιο Ένωσης Αγροτικών Συνεταιρισμών, κατ' εφαρμογή του Κανονισμού 2200/1996 του Συμβουλίου της Ε.Ε., για οφειλές της Ένωσης Αγροτικών Συνεταιρισμών, προς οποιονδήποτε, με την οποία Ένωση, η Ομάδα Παραγωγών είχε τον ίδιο Α.Φ.Μ., αίρονται από τη δημοσίευση του παρόντος και τα κατασχεθέντα ποσά αποδίδονται στην Ομάδα Παραγωγών και στους αγρότες, μέλη αυτής».

Άρθρο 76

Η παρ. 7 του άρθρου 109 του Ν. 3852/2010 (Α' 87), όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει, αντικαθίσταται ως εξής:

«7. Σε περίπτωση λύσης κοινωφελούς επιχείρησης ή Δ.Ε.Υ.Α. ή ανώνυμης εταιρείας Ο.Τ.Α. της οποίας ποσο-

στό τουλάχιστον ίσο με το ενενήντα τοις εκατό (90%) του μετοχικού της κεφαλαίου ανήκει στον οικείο Ο.Τ.Α., το προσωπικό της με σχέση εργασίας ιδιωτικού δικαίου αορίστου και ορισμένου χρόνου μεταφέρεται στον αντίστοιχο Ο.Τ.Α. ή Ν.Π.Δ.Δ. και Ν.Π.Ι.Δ. αυτού, με την ίδια σχέση εργασίας, ύστερα από απόφαση του δημοτικού συμβουλίου για τη λύση της εταιρείας ή της επιχείρησης ή ύστερα από ειδική απόφαση του δημοτικού συμβουλίου, εφόσον μέχρι την έναρξη ισχύος του παρόντος έχει ήδη εκδοθεί η απόφαση για τη λύση της και εφόσον τελούν υπό εκκαθάριση ή λυθούν και τεθούν υπό εκκαθάριση μέχρι τις 31.3.2017. Συμβάσεις έργου που έχουν συναφθεί από τις επιχειρήσεις που λύονται εκτελούνται από τον αντίστοιχο φορέα άσκησης των σχετικών αρμοδιοτήτων.

Το μεταφερόμενο προσωπικό κατατάσσεται σε προσωποπαγείς θέσεις, αντίστοιχες των τυπικών προσόντων του, με απόφαση του αρμόδιου προς διορισμό οργάνου, η οποία δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, λαμβανομένης υπόψη της προϋπηρεσίας του για κάθε μισθολογική, βαθμολογική και ασφαλιστική συνέπεια.

Οφειλές των ανωτέρω επιχειρήσεων, καθώς και των αμιγών επιχειρήσεων του Π.δ. 410/1995 που λύθηκαν, προς το Ελληνικό Δημόσιο, τα ασφαλιστικά ταμεία και προς τρίτους, περιλαμβανομένων και δεδουλευμένων αποδοχών του μεταφερόμενου προσωπικού τους, μπορούν να καταβάλλονται από τον οικείο δήμο μετά από αιτιολογημένη απόφαση του δημοτικού συμβουλίου, που λαμβάνεται με την απόλυτη πλειοψηφία του συνόλου των μελών του.

Οφειλές που βεβαιώθηκαν ταμειακά στις Δ.Ο.Υ. σε βάρος των αναφερόμενων στην παρούσα παράγραφο επιχειρήσεων διαγράφονται, έπειτα από τη λήψη απόφασης αναδοχής των οφειλών από το οικείο δημοτικό συμβούλιο και με πράξεις της βεβαιούσας εν ευρεία έννοια αρχής και βεβαιώνονται σε βάρος του οικείου Ο.Τ.Α. μόνο για τα ποσά των κύριων οφειλών που ορίζονται στα προηγούμενα εδάφια της παρούσας παραγράφου, με βάση χρηματικό κατάλογο που συντάσσεται σε βάρος του, για το ποσό της κύριας οφειλής, όπως αυτό προκύπτει από εκδοθείσες πράξεις επιβολής προστίμων ή αποφάσεων καταλογισμού ή φύλλα ελέγχου ή πράξεις προσδιορισμού φόρου προστιθέμενης αξίας, καθώς και από το φόρο εισοδήματος ή παρακρατούμενους φόρους, έστω και αν τα ανωτέρω έχουν καταστεί απρόσβλητα λόγω απόρριψης τελεσίδικα των προσφυγών που ασκήθηκαν εναντίον τους ή άπρακτης παρόδου της προθεσμίας της προσφυγής.

Με κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομικών και Εσωτερικών, ρυθμίζονται ζητήματα σχετικά με τη διαγραφή, τη ρύθμιση και εν γένει τον τρόπο καταβολής των πρόσθετων φόρων, προστίμων, προσαυξήσεις εκπρόθεσμης καταβολής και κάθε μορφής επιβαρύνσεις που απορρέουν από τις οφειλές της παραγράφου αυτής.

Ως προς τη διαδικασία λύσης, εκκαθάρισης και μεταφοράς στοιχείων ενεργητικού των επιχειρήσεων της παραγράφου αυτής, εφαρμόζονται κατά τα λοιπά οι διατάξεις των άρθρων 262 και 269 του Ν. 3463/2006 (Α' 114)».

Άρθρο 77**Έναρξη ισχύος**

Η ισχύς του παρόντος νόμου αρχίζει από τη δημοσίευσή του στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, εκτός από τις διατάξεις των άρθρων 35 έως 39 και 46, η έναρξη ισχύος των οποίων ανατρέχει στο χρόνο έναρξης εφαρμογής του Κανονισμού (ΕΕ) 596/2014, δηλαδή την 3η Ιουλίου 2016, καθώς και από τις διατάξεις των άρθρων 56 και 58, η ισχύς των οποίων αρχίζει έξι μήνες από τη δημοσίευση του παρόντος νόμου στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Παραγγέλλομε τη δημοσίευση του παρόντος στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως και την εκτέλεσή του ως νόμου του Κράτους.

Αθήνα, 8 Δεκεμβρίου 2016

Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας

ΠΡΟΚΟΠΙΟΣ Β.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ

Οι Υπουργοί

Εσωτερικών
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΣΚΟΥΡΛΕΤΗΣ

Αναπληρωτής Υπουργός
Οικονομίας και Ανάπτυξης
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΧΑΡΙΤΣΗΣ

Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης
και Κοινωνικής Αλληλεγγύης
ΕΥΤΥΧΙΑ ΑΧΤΣΙΟΓΛΟΥ

Δικαιοσύνης, Διαφάνειας
και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων
ΣΤΑΥΡΟΣ ΚΟΝΤΟΝΗΣ

Αναπληρωτής Υπουργός
Οικονομικών
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΧΟΥΛΙΑΡΑΚΗΣ

Διοικητικής Ανασυγκρότησης
ΟΛΓΑ ΓΕΡΟΒΑΣΙΛΗ

Μεταναστευτικής Πολιτικής
ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΟΥΖΑΛΑΣ

Τουρισμού
ΕΛΕΝΑ ΚΟΥΝΤΟΥΡΑ

Αναπληρωτής Υπουργός

Εσωτερικών
ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΤΟΣΚΑΣ

Ψηφιακής Πολιτικής,
Τηλεπικοινωνιών και Ενημέρωσης
ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΠΑΠΠΑΣ

Εξωτερικών
ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΟΤΣΙΑΣ

Αναπληρωτής Υπουργός
Δικαιοσύνης, Διαφάνειας
και Ανθρωπίνων
Δικαιωμάτων
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΠΑΠΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ

Υφυπουργός
Οικονομικών
ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΠΑΠΑΝΑΤΣΙΟΥ

Περιβάλλοντος και Ενέργειας
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΤΑΘΑΚΗΣ

Ναυτιλίας
και Νησιωτικής Πολιτικής
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΚΟΥΡΟΥΜΠΛΗΣ

Οικονομίας και Ανάπτυξης

ΔΗΜΟΣ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

Παιδείας, Έρευνας
και Θρησκευμάτων
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΓΑΒΡΟΓΛΟΥ

Αναπληρωτής Υπουργός
Εξωτερικών
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΤΡΟΥΓΚΑΛΟΣ

Οικονομικών
ΕΥΚΛΕΙΔΗΣ ΤΣΑΚΑΛΩΤΟΣ

Υγείας
ΑΝΔΡΕΑΣ ΞΑΝΘΟΣ

Υποδομών και Μεταφορών
ΧΡΗΣΤΟΣ ΣΠΙΡΤΖΗΣ

Αγροτικής Ανάπτυξης
και Τροφίμων
ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ

Θεωρήθηκε και τέθηκε η Μεγάλη Σφραγίδα του Κράτους.

Αθήνα, 9 Δεκεμβρίου 2016

Ο επί της Δικαιοσύνης Υπουργός

ΣΤΑΥΡΟΣ ΚΟΝΤΟΝΗΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΛΟΓΩ ΦΥΛΕΤΙΚΗΣ Ή ΕΘΝΟΤΙΚΗΣ ΚΑΤΑΓΩΓΗΣ

Πρόσβαση σε δημόσια λειτουργήματα

Άσκηση συνδικαλιστικής ελευθερίας

Διακρίσεις λόγω εθνοφυλετικής καταγωγής στην εργασία

Παροχή υπηρεσιών υγείας

I J

ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΛΟΓΩ ΙΘΑΓΕΝΕΙΑΣ

Ο νόμος για την ιθαγένεια

Αθέμιτες διακρίσεις σε βάρος πολιτών ΕΕ

Διάκριση σε βάρος άνεργων πολιτών τρίτων χωρών

ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΣΕ ΒΑΡΟΣ ΡΟΜΑ

Κοινωνικός αποκλεισμός και όξυνση κοινωνικής έντασης

Επιβολή πολεοδομικών προστίμων σε καταλύματα Ρομά

Εκπαίδευση των παιδιών Ρομά

ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΛΟΓΩ ΑΝΑΠΗΡΙΑΣ

Η συμβολή της Διεθνούς Σύμβασης Δικαιωμάτων ΑμεΑ

Ο αποκλεισμός μέτρων εύλογης προσαρμογής

Μερική αντιστροφή του βάρους απόδειξης

Διορισμός εκπαιδευτικών με αναπηρία

Παιδιά με χρόνιες παθήσεις ή αναπηρίες

ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΛΟΓΩ ΗΛΙΚΙΑΣ

Αιτιολόγηση των διακρίσεων λόγω ηλικίας

Ειδική αιτιολόγηση και διαπίστωση διάκρισης

Εποπτεία και κατάρτιση

Ηλικιακές διακρίσεις που δεν εμπίπτουν στον Ν. 3304/2005

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΕΣ Ή ΑΛΛΕΣ ΠΕΠΟΙΘΗΣΕΙΣ

Θρησκευτική εκπαίδευση και διαδικασία απαλλαγής

Παραχώρηση χρήσης αρχαιολογικών χώρων

Διακρίσεις λόγω ιδεολογικών θέσεων

ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΣ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΦΥΛΟΥ

Ο νόμος για το σύμφωνο συμβίωσης

Ταυτότητα φύλου και νομοθετική προστασία

Καταχρηστική συμπεριφορά αστυνομικών

ΔΡΑΣΕΙΣ ΠΡΟΩΘΗΣΗΣ ΤΗΣ ΙΣΗΣ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Κατάσταση και συνεργασία με ελληνικούς και διεθνείς φορείς

Καταπολέμηση των διακρίσεων

Ειδική έκθεση 2015
(άρθρο 20 παράγρ. 3
Ν. 3304/2005)

Η παρούσα Έκθεση αποτυπώνει τη δράση του Συνηγόρου του Πολίτη το έτος 2015 ως φορέα προώθησης της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανεξαρτήτως φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή σεξουαλικού προσανατολισμού, σύμφωνα με την κατά τον Ν. 3304/2005 αρμοδιότητά του. Η Έκθεση συμπεριλαμβάνει και υποθέσεις για τη διερεύνηση των οποίων δεν αξιοποιήθηκαν τα θεσμικά εργαλεία που προβλέπονται στον Ν. 3304/2005, καθώς δεν ενέπιπταν με τη στενή έννοια του νόμου (*stricto sensu*) στο πεδίο εφαρμογής του. Οι υποθέσεις αυτές εξετάστηκαν υπό το πρίσμα της γενικότερης αρμοδιότητας του Συνηγόρου για την προστασία των δικαιωμάτων, καθώς και της ειδικότερης ως φορέα προώθησης της αρχής της ίσης μεταχείρισης (άρθρο 19 παράγρ. 1 Ν. 3304/2005). Επίσης, στην παρούσα Έκθεση έχουν συμπεριληφθεί υποθέσεις που αφορούν διακρίσεις λόγω ταυτότητας φύλου, παρά το γεγονός ότι το πεδίο αυτό δεν εντάσσεται στις διατάξεις του Ν. 3304/2005. Ωστόσο, κρίθηκε σκόπιμο να ενταχθούν στη συγκεκριμένη ενότητα για λόγους συνάφειας και σημασίας.

Αναλυτικότερα, κατά το 2015, σύμφωνα με τα ανωτέρω κριτήρια, ο Συνήγορος διερεύνησε 224 υποθέσεις στις οποίες φερόταν να συντρέχει διακριτική μεταχείριση σε βάρος κάποιου ή κάποιων προσώπων. Από αυτές, οι εκκρεμείς υποθέσεις προηγούμενων ετών είναι 109. Από το σύνολο των υποθέσεων αρχειοθετήθηκαν 42, επειδή κρίθηκαν εκτός αρμοδιότητας, αβάσιμες ή διακόπηκε η διερεύνησή τους λόγω μη προσκόμισης στοιχείων από τους ενδιαφερομένους. Η έκβαση των 70 υποθέσεων των οποίων η διερεύνηση ολοκληρώθηκε το 2015 ήταν καταρχήν θετική σε 32 περιπτώσεις, ενώ σε 16 περιπτώσεις η Διοίκηση αρνήθηκε να συμμορφωθεί και σε 22 από αυτές διαπιστώθηκε τελικώς ότι οι ενέργειές της ήταν σύννομες. Οι υπόλοιπες 112 εξακολουθούν να διερευνώνται.

Το 2015 συμπληρώθηκαν 10 χρόνια από την έναρξη ισχύος του Ν. 3304/2005. Ο Συνήγορος ήδη από την πρώτη χρονιά εφαρμογής του νόμου επισήμανε *Ο* τα θετικά σημεία της νομοθεσίας κατά των διακρίσεων, που σχετίζονται κυρίως με την πρόβλεψη νέων θεσμικών εργαλείων (αντιστροφή του βάρους της απόδειξης, ευρύτητα της αρμοδιότητας προώθησης της αρχής της ίσης μεταχείρισης), αλλά και τις σοβαρές ελλείψεις του οικείου πλαισίου, τόσο στο σκέλος που αφορά το ρυθμιστικό του εύρος όσο και στην επιλογή ανάθεσης της οικείας αρμοδιότητας σε φορείς που δεν πληρούν τις απαιτούμενες εγγυήσεις ανεξαρτησίας (Σώμα Επιθεώρησης Εργασίας και Επιτροπή Ίσης Μεταχείρισης του Υπουργείου Δικαιοσύνης).

Το 2014 κινήθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή διαδικασία πιθανής παραβίασης της Οδηγίας 2000/78 του Συμβουλίου, με αντικείμενο ελέγχου την ανεξαρτησία και αποτελεσματικότητα των ως άνω δύο φορέων κατά την άσκηση της ειδικής τους αρμοδιότητας ως φορέων προώθησης και εποπτείας της αρχής της ίσης μεταχείρισης. Σε συνέχεια της διαδικασίας αυτής, κρίθηκε αναγκαία η αναθεώρηση του νομοθετικού πλαισίου και η ανάθεση συνολικά της αρμοδιότητας κατά των διακρίσεων σε δημόσιο και ιδιωτικό τομέα, στον Συνήγορο.

Ενώπει της επικείμενης αναθεώρησης του νομοθετικού πλαισίου, παρέχεται η ευκαιρία μιας συνολικής επανεκτίμησης της νομοθεσίας και ιδίως των προβλέψεων εκείνων που ανέδειξαν αδυναμίες κατά τη δεκαετή εφαρμογή τους. Πρόκειται κυρίως για τη διάταξη που αφορά την εξαίρεση της ιθαγένειας, τη συμπερίληψη των Σωμάτων Ασφαλείας στις εξαιρέσεις που αφορούν τις Ένοπλες Δυνάμεις, την ατομία στη διεύρυνση των πεδίων που καλύπτονται ιδίως στην ενσωμάτωση της Οδηγίας 2000/78, την ασάφεια ως προς την υποχρέωση της Διοίκησης να αιτιολογεί με επάρκεια και σύμφωνα με τις αυστηρές προϋποθέσεις του νόμου τυχόν δικαιολογημένη διαφορετική μεταχείριση (ιδίως στις περιπτώσεις διακρίσεων λόγω ηλικίας ή αναπηρίας).

Ο Συνήγορος εκτιμά ότι η ανάθεση του συνόλου της αρμοδιότητας σε έναν φορέα θα εξορθολογίσει το υφιστάμενο και εξαιρετικά σύνθετο οργανωτικό πλαίσιο και θα διευκολύνει την πρόσβαση θυμάτων διακρίσεων στον αρμόδιο φορέα. Επιπλέον, θα επιτρέψει τη συνολική εποπτεία ζητημάτων διακρίσεων, γεγονός που ευχερέστερα θα αναδείξει δομικά ή συστημικά χαρακτηριστικά τα οποία έχουν ως αποτέλεσμα μη επιτρεπτούς αποκλεισμούς. Σε κάθε περίπτωση πάντως, εκείνο που πρέπει να διασφαλιστεί είναι η επάρκεια του ανθρώπινου δυναμικού και των οικείων πόρων, προκειμένου να καταστεί δυνατή η ανταπόκριση του νέου ενιαίου φορέα στις αυξημένες απαιτήσεις του ρόλου του. Για την αποτελεσματική άσκηση των οικείων αρ-

ΣΥΝΟΛΟ
ΑΝΑΦΟΡΩΝ
ΠΟΥ ΕΞΕΤΑΣΤΗ-
ΚΑΝ ΚΑΤΑ
ΤΟ 2015

Αναφορές που
υποβλήθηκαν
κατά το 2015

Αναφορές
προηγούμενων
ετών που
εξετάστηκαν
το 2015

Διακρίσεις Διακρίσεις
στην εργασία στην εκπαι-
-απασχόληση δέουση και
στην επαγ-
γελησιακή
κατάρτιση

Διακρίσεις
στη διάθεση
αγαθών,
στην παροχή
υπηρεσιών,
στη στέγαση

Ρομά	53	21	32	4	14	35
Εθνοτική κατά- νησική / φυλετική καταγωγή	25	19	6	6	8	11
Αναπηρία	87	48	39	25	56	6
Ηλικία	33	15	18	26	7	
σεξουαλικό προσανατο- λισμός	4	3	1		1	3
θρησκευτική ή άλλη	22	9	13	4		18
ΣΥΝΟΛΟ	224	115	109	65	86	73

μοδιοτήτων, εξαιρετικά σημαντική αναδεικνύεται η πρόβλεψη στον υπό αναθεώρηση νόμο των υπηρεσιών και φορέων που θα συνδράμουν τον Συνήγορο στο έργο του. Πέρα από το ΣΕΠΕ, ο ρόλος του οποίου πρέπει να εξακολουθήσει να είναι κομβικός στο πεδίο της απασχόλησης στον ιδιωτικό τομέα (στο πρότυπο του Ν. 3896/2010 για την ισότητα των φύλων), εξαιρετικά σημαντική είναι η εξειδίκευση στον νόμο συγκεκριμένων υπηρεσιών υπουργείων (Υπουργείο Εργασίας, Παιδείας, Δικαιοσύνης, Υγείας), αλλά και άλλων φορέων (π.χ. ΟΚΕ, ΓΣΕΕ, ΕΣΑμεΑ, φορείς της κοινωνίας των πολιτών), οι οποίοι θα συνθέτουν το πλέγμα ενός θεσμικού μηχανισμού συνεργασίας για την αποτελεσματική καταπολέμηση των διακρίσεων.

Σε όλα σχεδόν τα χρόνια λειτουργίας του ο Συνήγορος έχει αντιμετωπίσει περιπτώσεις αλλογενών ελλήνων πολιτών που απέκτησαν την ελληνική ιθαγένεια με πολιτογράφηση και υφίστανται δυσμενή μεταχείριση σε σύγκριση με όσους απέκτησαν την ελληνική ιθαγένεια είτε από τη γέννησή τους ως τέκνα ελλήνων είτε επειδή πολιτογραφήθηκαν ως ομογενείς. Οι υποθέσεις αυτές αφορούν την πρόσβαση ελλήνων πολιτών σε δημόσια λειτουργήματα και σχετίζονται με την εφαρμογή ειδικών διατάξεων που αφορούν τον Στρατό ή τη Δικαιοσύνη και είτε αποκλείουν ευθέως όσους έλληνες πολίτες δεν διαθέτουν ελληνική εθνική καταγωγή (άρθρο 14 παράγρ. 3 του Κώδικα Δικαστικού Σώματος Ενόπλων Δυνάμεων, Ν. 2304/1995) είτε προβλέπουν πρόσθετες προϋποθέσεις μετά την κτήση της ελληνικής ιθαγένειας μόνον για αλλογενείς έλληνες (απαίτηση παρέλευσης πενταετίας από την πολιτογράφηση του άρθρου 36 παράγρ. 3 του Κώδικα Οργανισμού Δικαστηρίων και Κατάστασης Δικαστικών Λειτουργών, Ν. 1756/1988, ή στο παρελθόν, άρθρο 3 παράγρ. 1 εδάφ. β' του προϊσχύσαντος Κώδικα Δικηγόρων, ΝΔ 3026/1954). Η διερεύνηση των υποθέσεων αυτών αναδεικνύει ότι ακόμη και μεταξύ ελλήνων πολιτών μπορούν να γίνονται ανεκτές από τη Διοίκηση διαφοροποιήσεις λόγω εθνικής καταγωγής, παρά τις νομοθετικές εξελίξεις που έχουν επέλθει με τον Ν. 3304/2005 και τη ρητή πρόβλεψη του άρθρου 26, κατά την οποία «Με την έναρξη ισχύος του νόμου αυτού καταργείται κάθε νομοθετική και κανονιστική διάταξη ... η οποία είναι αντίθετη προς την, κατά τον παρόντα νόμο, αρχή της ίσης μεταχείρισης».

Ο Συνήγορος παγίως υποστηρίζει ότι η ιδιαιτερότητα συγκεκριμένων λειτουργημάτων μπορεί να επιτρέπει, καταρχήν, τον αποκλεισμό αλλοδαπών από την άσκησή τους, ωστόσο διαφοροποιήσεις μεταξύ ελλήνων πολιτών με κριτήριο την εθνική τους καταγωγή δεν μπορεί να αποτελούν θεμιτό κριτήριο διάκρισης.

Στο πλαίσιο αυτό, έχει επανειλημμένως θέσει ζήτημα ευθείας αντίθεσης των επίμαχων περιορισμών προς τη συνταγματική

αρχή της ισότητας των ελλήνων πολιτών, αλλά και την αρχή της ίσης μεταχείρισης ανεξαρτήτως φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, όπως αυτή κατοχυρώνεται στο άρθρο 13 της Συνθήκης ΕΚ, εξειδικεύεται στην οδηγία 2000/43/ΕΚ και ενσωματώνεται στο εθνικό δίκαιο με τις διατάξεις του Ν. 3304/2005.

Επισημαίνεται ότι η διάταξη του άρθρου 3 παράγρ. 1 εδάφ. β' του προϊσχύσαντος Κώδικα Δικηγόρων (ΝΔ 3026/1954), σε συνέχεια σχετικών παρεμβάσεων του Συνηγόρου στο παρελθόν αλλά και ενεργειών του Υπουργείου Δικαιοσύνης, έπαψε να εφαρμόζεται στην πράξη και με την ψήφιση του νέου Κώδικα Δικηγόρων (Ν. 4194/2013) πλέον απαλείφθηκε (βλ. *Ετήσια Έκθεση 2013*, σ. 139). Αντίστοιχη διοικητική πρακτική είχε υιοθετηθεί και από το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας, όπου σε προκηρύξεις σχετικές με την πρόσληψη εκπαιδευτικού προσωπικού σε στρατιωτικές σχολές δεν αναφερόταν ως τυπικό προσόν η κτήση της ελληνικής ιθαγένειας από τη γέννηση, όπως απαιτούσε η σχετική διάταξη, χωρίς όμως να έχει αναληφθεί πρωτοβουλία για τη νομοθετική κατάργησή της. Με εξαίρεση, ωστόσο, τις ως άνω θετικές εξελίξεις σε επίπεδο διοικητικής πρακτικής ή και νομοθετικής πρωτοβουλίας, αντίστοιχες διατάξεις εξακολουθούν να εφαρμόζονται από τη Διοίκηση, χωρίς να παρέχεται επαρκής προς τούτο αιτιολόγηση.

Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση αλλογενούς πολιτογραφηθείσας (υπόθεση 175919/2013, βλ. *Ετήσια Έκθεση 2014*, σ. 117). Παρά τις επίμονες παρεμβάσεις του Συνηγόρου, το Υπουργείο Δικαιοσύνης εξακολουθεί να εμμένει στην εφαρμογή διάταξης που εξαρτά τη δυνατότητα υποβολής υποψηφιότητας στην Εθνική Σχολή Δικαστών (ΕΣΔι) από την παρέλευση πενταετίας από την πολιτογράφηση. Η μέχρι πρόσφατα αιτιολόγηση της στάσης αυτής από την πλευρά του υπουργείου συναρτά τη συγκεκριμένη απαίτηση με την ιδιαιτερότητα του δικαστικού λειτουργήματος, την απουσία σχετικής νομολογίας και την εκτίμηση ότι η επιτυχής συμμετοχή στις εισαγωγικές εξετάσεις της Σχολής ή ο χρόνος φοίτησης στην ΕΣΔι «δεν αρκεί για να αιτιολογήσει την προσαρμογή στα ελληνικά δεδομένα ... ή την απόκτηση εξειδικευμένης και βαθιάς γνώσης της ελληνικής νομικής επιστήμης». Το 2015 ο Συνήγορος επανήλθε με παρέμβασή του στην πολιτική ηγεσία του Υπουργείου Δικαιοσύνης, ζητώντας την επανεκτίμηση των θέσεων του υπουργείου, λαμβανομένης υπόψη και της 3317/2014 απόφασης ΣτΕ, με την οποία κρίθηκε ότι διατάξεις του κοινού ή του κανονιστικού νομοθέτη που θεσπίζουν ως προσόν για την πρόσβαση στα δημόσια λειτουργήματα, εκτός από την ελληνική ιθαγένεια και την ελληνική καταγωγή, αντίκεινται στη συνταγματική αρχή της ισότητας (άρθρο 4 του Συντάγματος).

Πέρα, ωστόσο, από τα ζητήματα ίσης μεταχείρισης ελλήνων πολιτών που εγείρονται με τις ως άνω υποθέσεις και σχετίζονται με ειδικές διατάξεις που αφορούν την πρόσβαση σε ειδικά δημόσια λειτουργήματα, το 2015 στον Συνήγορο κατατέθηκε αναφορά με την οποία αμφισβητείται η νομιμότητα της απαίτησης παρέλευσης έτους από την κτήση της ελληνικής ιθαγένειας με πολιτογράφηση, προκειμένου να καταστεί δυνατή η συμμετοχή σε διαγωνισμούς για θέσεις στο Δημόσιο εν γένει. Επισημαίνεται ότι η

συγκεκριμένη απαίτηση αφορά μόνον τους Έλληνες πολίτες που έχουν εθνική καταγωγή από τρίτες χώρες, καθώς εξαιρεί ρητά από τον χρονικό αυτό περιορισμό τους πολίτες που προέρχονται από χώρες της ΕΕ (υπόθεση 202150/2015).

Το ζήτημα του περιορισμού των εκλογικών δικαιωμάτων των αλλοδαπών πολιτών που είναι μέλη ιατρικών συλλόγων, είτε πρόκειται για πολίτες κράτους μέλους της ΕΕ είτε για πολίτες τρίτων χωρών, έχει απασχολήσει τον Συνήγορο ήδη από το έτος 2008. Το 2015 ο Συνήγορος εξέτασε αναφορά νιγηριανής, ειδικεύομενης γιατρού σε δημόσιο νοσοκομείο και μέλους ιατρικού συλλόγου της χώρας, στην οποία δεν επιτράπη η άσκηση του εκλογικού της δικαιώματος λόγω του ότι δεν διαθέτει την ελληνική ιθαγένεια. Έρεισμα για τον επίμαχο διαχρονικό αποκλεισμό παρέχει η διάταξη του άρθρου 4 του ΒΔ της 7.11.1957, όπως αντικαταστάθηκε με την παράγρ. 1 άρθρο 3 Ν. 1425/1984, κατά την οποία «Αλλοδαποί που δικαιούνται κατά τις κείμενες διατάξεις να ασκούν την ιατρική στην Ελλάδα, αποτελούν υποχρεωτικά μέλη των οικείων ιατρικών συλλόγων και έχουν τις ίδιες με τα λοιπά μέλη υποχρεώσεις, δεν έχουν όμως το δικαίωμα ούτε του εκλέγειν ούτε του εκλέγεσθαι. Το δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι έχουν οι ομογενείς, μέλη των Ιατρικών Συλλόγων». Ο Συνήγορος, απευθυνόμενος στον Γενικό Γραμματέα του Υπουργείου Υγείας και σε πρόεδρους ιατρικών συλλόγων, επικαλέστηκε τη συνταγματική κατοχύρωση της συνδικαλιστικής ελευθερίας αδιακρίτως ιθαγένειας (άρθρο 23 παράγρ. 1), το νομικό πλαίσιο που διέπει την «Ελεύθερη κυκλοφορία και διαμονή στην ελληνική επικράτεια των πολιτών της Ευρωπαϊκής Ένωσης» (ΠΔ 106/2007), τη νομοθεσία που διέπει τους επί μακρόν διαμένοντες αλλοδαπούς τρίτων χωρών, αλλά και οικεία εθνική νομοθεσία (Ν. 1264/1982) που προβλέπει το δικαίωμα του εκλέγειν και του εκλέγεσθαι ανεξαρτήτως ιθαγένειας, με μόνη προϋπόθεση την ταμειακή τακτοποίηση των υποχρεώσεων των μελών. Παράλληλα, επικαλέστηκε σχετική νομολογία του ΔΕΕ σε υπόθεση που εμφανίζει συγκρίσιμα χαρακτηριστικά με την υπό κρίση περίπτωση (υπόθεση C-465/01, Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά Δημοκρατίας της Αυστρίας), με την οποία κρίθηκε ότι ο αποκλεισμός από το δικαίωμα του εκλέγεσθαι σε επιμελητήρια, πολιτών της ΕΕ, αλλά και πολιτών τρίτων χωρών που ανήκουν στον ενιαίο οικονομικό χώρο παραβιάζει διατάξεις των συνθηκών της ΕΕ και άλλων ειδικών διατάξεων που διέπουν το δίκαιο της Ένωσης.

Ενόψει αυτών, ο Συνήγορος ζήτησε τις απόψεις των οικείων συλλόγων και της πολιτικής ηγεσίας του Υπουργείου Υγείας, επισημαίνοντας ότι μολονότι ο εκάστοτε ιατρικός σύλλογος δεν αποτελεί τυπική συνδικαλιστική ένωση, λόγω της δημόσιας εξουσίας που ασκεί, ο πλήρης αποκλεισμός των αλλοδαπών μελών του θα πρέπει να επανεξεταστεί σε σχέση με τη θεμελιώδη αρχή της ίσης μεταχείρισης μεταξύ πολιτών της ΕΕ ανεξαρτήτως ιθαγένειας, αλλά και των ενισχυμένων δικαιωμάτων που ρητά αναγνωρίζονται από διατάξεις Οδηγιών σε αλλοδαπούς τρίτης χώρας.

Σε συνέχεια της παρέμβασης αυτής, ο Συνήγορος έλαβε από τον Πρόεδρο του Πανελληνίου Ιατρικού Συλλόγου τη διαβεβαίωση ότι οι επισημάνσεις του έχουν ληφθεί υπόψη και επίκειται σχετική νομοθετική τροποποίηση. Το ζήτημα παρακολουθείται μέχρι την οριστική νομοθετική επίλυσή του (υπόθεση 194759/2014).

Στον Συνήγορο συχνά κατατίθενται αναφορές που αφορούν διακρίσεις λόγω εθνικής ή φυλετικής καταγωγής, οι οποίες, ωστόσο, επειδή αφορούν την απασχόληση στον ιδιωτικό τομέα, δεν μπορούν να διερευνηθούν. Ο Συνήγορος διαβιβάζει τις αναφορές αυτές στον αρμόδιο για την εξέτασή τους φορέα και παρέχει όλες τις αναγκαίες διευκρινίσεις που έχουν περιέλθει σε γνώση του και χρήζουν διερεύνησης. Ενδεικτική είναι η υπόθεση πολίτη Νιγηρίας, κατόχου Δελτίου Αιτήσαντος Άσυλο Αλλοδαπού, η οποία αφορούσε αθέτηση δήλωσης πρόσληψης από ιδιωτική εταιρεία σε θέση για την οποία επίσημως είχε γίνει δεκτός και είχε προσκληθεί να αναλάβει υπηρεσία, λόγω της εθνοφυλετικής του καταγωγής (υπόθεση 187370/2014) ©

Ο Συνήγορος, εκτιμώντας ότι η διαμαρτυρία ήταν βάσιμη, υπό το πρίσμα του Ν. 3304/2005, διαβίβασε την αναφορά στο Σώμα Επιθεώρησης Εργασίας (ΣΕΠΕ), το οποίο είναι το αρμόδιο όργανο για την εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης λόγω φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής στον ιδιωτικό τομέα. Μετά την ολοκλήρωση της διερεύνησης, το ΣΕΠΕ προχώρησε στην επιβολή προστίμου στην επιχείρηση για παράβαση των διατάξεων του Ν. 3304/2005.

Υποθέσεις που αφορούν μεροληπτική συμπεριφορά στη διοικητική μεταχείριση πολιτών λόγω της εθνικής ή φυλετικής τους καταγωγής έχουν εξεταστεί συχνά από τον Συνήγορο. Στις περισσότερες περιπτώσεις, η επίμεμπτη συμπεριφορά αφορά την αστυνομική τους μεταχείριση (βλ. και ειδική έκθεση για τη ρατσιστική βία, 2013). Ωστόσο, αντίστοιχες συμπεριφορές φαίνεται να διατρέχουν όλο το φάσμα των διοικητικών υπηρεσιών, ακόμη και στον ευαίσθητο τομέα της παροχής ιατρικών υπηρεσιών ή υπηρεσιών υγείας. Ενδεικτική είναι η υπόθεση πολίτη που υπέβαλε αναφορά για άρνηση εξέτασης από γιατρό του νοσοκομείου «Κοργιαλένιο - Μπενάκειο» λόγω της παλαιστινιακής καταγωγής του. Ο Συνήγορος έχει απευθυνθεί κατ' επανάληψη στο νοσοκομείο, χωρίς ωστόσο να έχει υπάρξει ανταπόκριση (υπόθεση 198395/2015). Αντίστοιχη είναι και η υπόθεση πολίτη αλβανικής καταγωγής, ο οποίος υπέβαλε αναφορά κατά γιατρό του ΠΕΔΥ Μονάδα Υγείας Ν. Ιωνίας για ρατσιστική επίθεση κατά τη διάρκεια ραντεβού. Με απόφαση του Διοικητή της οικείας Υγειονομικής Περιφέρειας (ΥΠΕ) διατάχθηκε η διενέργεια ΕΔΕ αναφορικά με το περιστατικό και έγινε σύσταση στη γιατρό να συμπεριφέρεται σύμφωνα με τους κανόνες της ιατρικής δεοντολογίας (υπόθεση 199771/2015).

Διακριτή περίπτωση στο πεδίο των διακρίσεων λόγω εθνοτικής ή φυλετικής καταγωγής είναι οι διακρίσεις λόγω ιθαγένειας. Η γενική ρήτρα εξαιρέσεως από το ρυθμιστικό πεδίο του Ν. 3034/2005 των διακρίσεων λόγω ιθαγένειας (άρθρο 4 παράγρ. 2 Ν. 3304/2005), σε συνδυασμό με τα διαφορετικά επίπεδα προστασίας που επιφυλάσσει η εθνική και ευρωπαϊκή νομοθεσία σε διαφορετικές κατηγορίες πολιτών (πολίτες ΕΕ, επί μακρόν διαμένοντες αλλοδαποί, πρόσφυγες, αιτούντες άσυλο, πολίτες τρίτων χωρών), συντηρεί ένα ασαφές καθεστώς προστασίας κατά των διακρίσεων σε αυτό το πεδίο. Ο Συνήγορος στις περιπτώσεις αυτές συχνά αξιοποιεί την ειδική αρμοδιότητά του ως φορέας προώθησης της αρχής της ίσης μεταχείρισης, σε συνδυασμό με τη γενική αρμοδιότητά του για την τήρηση της νομιμότητας και την προάσπιση των δικαιωμάτων των πολιτών.

Έμμεση αλλά σαφή θετική επίπτωση, στο ζήτημα των διακρίσεων λόγω ιθαγένειας, αναμένεται να έχει η εφαρμογή του Ν. 4332/2015 (βλ. αναλυτικά «Το πρόσωπο και ο νόμος»). Με αυτόν επανήλθε σε ισχύ η δυνατότητα κτήσης ιθαγένειας λόγω γέννησης και φοίτησης, η οποία τελούσε σε άτυπη αναστολή μετά την απόφαση 460/2013 ΣτΕ.

Στον βαθμό που επιτρέπει την υπέρβαση του δικαίου του αίματος, ο νόμος αυτός θα παράσχει σταδιακά, σε όλο και περισσότερους συμπολίτες μας, πρόσβαση σε σειρά δικαιωμάτων και παροχών την οποία μέχρι τώρα στερούνταν επειδή η αντίστοιχη νομοθεσία ορίζει ως ανελαστική προϋπόθεσή τους την ελληνική ιθαγένεια.

Παραμένει μεν αναγκαία η μέριμνα του νομοθέτη για την αναθεώρηση τέτοιων παρωχημένων διατάξεων, ιδίως στον τομέα της εργασίας, πλην όμως ο εκσυγχρονισμός του δικαίου ιθαγένειας θα συρρικνώσει δραστικά τον αριθμό των θιγομένων, τουλάχιστον στις νεότερες ηλικίες. Κατά τη διαβούλευση που προηγήθηκε της ψήφισης του Ν. 4332/2015, ο Συνήγορος επισήμανε, πάντως, ότι η ανελαστική προϋπόθεση επιτυχούς παρακολούθησης στο νέο άρθρο 1α ΚΕΙ αφήνει εκτός ελληνικής ιθαγένειας παιδιά τα οποία έχουν μεν ενσωματωθεί στην ελληνική κοινωνία αλλά αδυνατούν να ολοκληρώσουν επιτυχώς τις απαιτούμενες τάξεις λόγω ειδικών εκπαιδευτικών αναγκών και μαθησιακών δυσκολιών. Θα ήταν χρήσιμο, ενόψει και της υποχρέωσης για λήψη θετικών μέτρων προστασίας, να προβλεφθούν εναλλακτικές προϋποθέσεις για την κατηγορία αυτή, όπως λ.χ. συνδυασμός απλής (όχι επιτυχούς) σχολικής παρακολούθησης με πιστοποίηση της μαθησιακής δυσκολίας από αρμόδιο δημόσιο διαγνωστικό φορέα.

Οι διακρίσεις λόγω ιθαγένειας πολιτών ΕΕ απαγορεύονται κα-

ταρχήν και επιτρέπονται μόνον εφόσον υπάρχει ειδική πρόβλεψη στη νομοθεσία και η πρόβλεψη αυτή δεν αντιβαίνει στο δίκαιο των συνθηκών της ΕΕ. Μολονότι κατά γενική αρχή διαφοροποιήσεις λόγω ιθαγένειας πολιτών ΕΕ δεν είναι επιτρεπτές, με την επιφύλαξη της ως άνω εξαιρέσεως, στην πράξη παρατηρούνται σε ευρύ φάσμα της διοικητικής δράσης. Αυτό συμβαίνει είτε λόγω του ότι οι πολίτες της ΕΕ συχνά δεν συμπεριλαμβάνονται ρητά στις οικείες προβλέψεις ή παροχές που προσδιορίζονται σε κανονιστικές πράξεις ή τη νομοθεσία είτε λόγω έμμεσων διακρίσεων που μπορούν να επέλθουν από την εφαρμογή συγκεκριμένων, καταρχήν ουδέτερων μέτρων ή πρακτικών.

Ενδεικτική είναι η περίπτωση πολίτη της ΕΕ, αποφοίτου ΕΠΑΛ, η οποία κατέθεσε αίτηση για συμμετοχή στο πρόγραμμα επαγγελματικής κατάρτισης, συγχρηματοδοτούμενο από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο. Σε συνέχεια σχετικής ανακοίνωσης της Ελληνικής Εταιρείας Διοίκησης Επιχειρήσεων (ΕΕΔΕ), η ενδιαφερόμενη έγινε αποδεκτή, της ζητήθηκε, ωστόσο, η προσκόμιση πιστοποιητικού εντοπιότητας, το οποίο δεν μπορεί να χορηγηθεί σε πολίτες που δεν διαθέτουν την ελληνική ιθαγένεια και δεν είναι εγγεγραμμένοι σε δημοτολόγιο.

Ο Συνήγορος απευθύνθηκε στο Υπουργείο Παιδείας και ζήτησε την εναλλακτική προσκόμιση πιστοποιητικού μόνιμου κατοίκου ειδικά για τους αλλοδαπούς σπουδαστές που πληρούν τους λοιπούς όρους της προκήρυξης, επισημαίνοντας ότι η απαίτηση προσκόμισης πιστοποιητικού εντοπιότητας ειδικά για τους συγκεκριμένους δικαιούχους συνιστά έμμεση διάκριση. Η πρόταση έγινε αποδεκτή και παρελήφθησαν πιστοποιητικά μόνιμων κατοίκων για τους αλλοδαπούς σπουδαστές.

Ωστόσο, στη συνέχεια κρίθηκε αναγκαία η τροποποίηση της σχετικής ΥΑ και το ζήτημα παραμένει εκκρεμές μέχρι την έκδοση της (υπόθεση 198398/2015).

Τις συνέπειες της πιθανά ακούσιας μη ρητής συμπερίληψης στους δικαιούχους παροχής αναδεικνύει και η υπόθεση πολίτη Ιταλίας, ο οποίος διαμαρτυρήθηκε διότι η κανονιστική πράξη που προβλέπει δυνατότητα ελεύθερας εισόδου σε όλους τους αρχαιολογικούς χώρους, μουσεία και μνημεία, σε έλληνες κατόχους ενεργού κάρτας ανεργίας δεν προβλέπει αντίστοιχη δυνατότητα για πολίτες της ΕΕ που εμπίπτουν στην ίδια κατηγορία (υπόθεση 199143/2015). Ο Συνήγορος, απευθυνόμενος στο Υπουργείο Πολιτισμού, επισήμανε ότι η εξαιρέση των πολιτών της ΕΕ από τους δικαιούχους του συγκεκριμένου ωφελήματος δεν προκύπτει από την οικεία νομοθεσία, γεγονός που καθιστά την εφαρμογή της συγκεκριμένης διάταξης μη νόμιμη, καθώς αντιβαίνει σε σειρά διατάξεων που διέπουν το δίκαιο της ΕΕ (άρθρο 18 Συνθήκη ΕΕ και άρθρο 21 παράγρ. 2 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων). Η πρόταση του Συνηγόρου έγινε δεκτή και υλοποιήθηκε με ΚΥΑ της 24.12.2015.

Σύμφωνα με την κείμενη νομοθεσία, η διαπίστωση της μη διαθεσιμότητας των ανέργων λόγω μετάβασής τους στο εξωτερικό συνιστά λόγο διαγραφής από το μητρώο ανέργων. Ο ΟΑΕΔ, προκειμένου να εγκρίνει στους ανέργους τις παροχές που δικαιούνται, απαιτεί την επίδειξη δημόσιου εγγράφου, από το οποίο διαπιστώνονται τα στοιχεία της ταυτότητάς του. Για τους έλληνες και τους πολίτες της ΕΕ πιστοποιητικό ταυτοπροσωπίας αποτελεί η ταυτότητα. Στην περίπτωση πολιτών τρίτων χωρών, πιστοποιητικό ταυτοπροσωπίας αποτελεί το διαβατήριο, από το οποίο, όμως, μπορεί να προκύψει, παρεμπιπτόντως, η διαπίστωση τυχόν μετάβασής τους στο εξωτερικό και συνεπώς η μη διαθεσιμότητά τους. Ο Συνήγορος επισήμανε ότι η συγκεκριμένη πρακτική του ΟΑΕΔ δεν συνιστά πρόσφορο και αντικειμενικό μέσο για την εξυπηρέτηση ενός θεμιτού κατά τα λοιπά σκοπού, όπως είναι η διαπίστωση της διαθεσιμότητας των ανέργων, καθώς ελέγχιμη εν τοις πράγμασι είναι μόνον η διαθεσιμότητα των αλλοδαπών ανέργων. Σε συνέχεια της παρέμβασης του Συνηγόρου, ο ΟΑΕΔ δεσμεύτηκε να προβλέψει έναν σαφή, πλήρη και αντικειμενικό τρόπο ελέγχου της διαθεσιμότητας των ανέργων, σε επικείμενη θεσμοθέτηση συγκεκριμένου πλαισίου υποχρεώσεων και δικαιωμάτων των αναζητούντων εργασία (υπόθεση 182672/2014)

Οι ποικίλες εκφάνσεις κοινωνικού αποκλεισμού των Ρομά και η σύνδεσή τους με δομικά χαρακτηριστικά που επιτείνουν τις διακρίσεις σε βάρος της συγκεκριμένης φυλετικής ομάδας έχουν επανειλημμένως επισημανθεί σε Εκθέσεις του Συνηγόρου. Το 2015 παρατηρείται στασιμότητα σε ό,τι αφορά ενέργειες ή πρωτοβουλίες της Διοίκησης για τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης και αντιμετώπισης των οξύτατων προβλημάτων που αντιμετωπίζει η συγκεκριμένη πληθυσμιακή ομάδα. Στο πλαίσιο αυτό, παραμένουν εκκρεμείς αρκετές υποθέσεις που σχετίζονται με τη στεγαστική αποκατάσταση των Ρομά σε πολλές περιοχές της χώρας (ενδεικτικές υποθέσεις 193004/2014, 200442/2015). Αντιστρόφως ανάλογο μέγεθος προς τη στασιμότητα των ενεργειών της Διοίκησης είναι η αυξανόμενη κοινωνική ένταση, αλλά και ο αριθμός των καταγγελιών περιοίκων που διαμένουν κοντά σε καταυλισμούς Ρομά και διαμαρτύρονται για τις επιπτώσεις που και οι ίδιοι υφίστανται λόγω των συνθηκών διαβίωσης των Ρομά (ενδεικτικές υποθέσεις 200608, 203391/2015). Ο Συνήγορος επεξεργάζεται τα θέματα αυτά και προτίθεται να δημοσιοποιήσει σχετική κεντρική παρέμβαση με τις διαπιστώσεις και τις προτάσεις του εντός του 2016.

Ο τρόπος υπολογισμού πολεοδομικών προστίμων για αυθαίρε-

τες πρόχειρες κατασκευές που αποσκοπούν στην κάλυψη της ανάγκης στέγασης έχει απασχολήσει διαχρονικά τον Συνήγορο, καθώς η εφαρμογή ενός μέτρου με ενιαίο τρόπο σε περιπτώσεις ουσιαδώς διαφορετικές μπορεί να έχει δυσανάλογα επαχθείς επιπτώσεις και να συνιστά διάκριση. Το 2010, με αφορμή υπόθεση που αφορούσε την επιβολή πολεοδομικών προστίμων σε Ρομά (υπόθεση 129730/2010, Κρανίδι Αργολίδας),

ο Συνήγορος είχε επισημάνει την ανάγκη υπολογισμού των προστίμων σε αυθαίρετες κατασκευές που αποσκοπούν στην κάλυψη άμεσων στεγαστικών αναγκών με τη χρήση πρόχειρων και ευτελών υλικών, με βάση τους μειωμένους συντελεστές πρόχειρων υλικών κατασκευής, όπως προβλεπόταν στην τότε ισχύουσα νομοθεσία.

Στο πλαίσιο εξέτασης μεταγενέστερης υπόθεσης για τον οικισμό Ρομά στους Σοφάδες Καρδίτσας, ο Συνήγορος επισήμανε ότι ο ενιαίος τρόπος υπολογισμού των προστίμων, είτε πρόκειται για πρόχειρα παραπήγματα με ευτελή υλικά είτε για μόνιμες συμβατικές κατασκευές, εγείρει ζητήματα νομιμότητας. Έπειτα από επίμονες παρεμβάσεις, το 2014 ο Συνήγορος είχε τη διαβεβαίωση από τη Γενική Γραμματεία Χωροταξίας και Αστικού Περιβάλλοντος του Υπουργείου Περιβάλλοντος ότι εξετάζεται το ενδεχόμενο ειδικής νομοθετικής ρύθμισης. Τον Μάιο του 2015 ο Συνήγορος απευθύνθηκε στον αρμόδιο υπουργό, επισημαίνοντας ότι η πρότασή του για την επίμαχη νομοθετική ρύθμιση αποσκοπεί στην αποκατάσταση της νομιμότητας και τη ρύθμιση με αντικειμενικό τρόπο ουσιαδώς διαφορετικών κατηγοριών πολεοδομικών παραβάσεων, γεγονός που θα άρει, με αντικειμενικό και απρόσωπο τρόπο, τις εξαιρετικά δυσμενείς επιπτώσεις των οικείων προστίμων σε οικογένειες που στεγάζονται πρόχειρα σε παραπήγματα, είτε διαθέτουν συγκεκριμένα φυλετικά χαρακτηριστικά (Ρομά) είτε όχι (υπόθεση 143770/2011).

Ο Συνήγορος από την έναρξη λειτουργίας του έχει διερευνήσει σημαντικό αριθμό αναφορών που αφορούν την εκπαίδευση παιδιών Ρομά (ενδεικτικές υποθέσεις 164851, 165718, 175856/2013, 183013, 196623/2014, 200514/2015). Οι υποθέσεις αυτές αφορούν:

- την ένταξη και φοίτηση μεμονωμένων παιδιών στο σχολείο, σε συνδυασμό με τις ευθύνες τόσο των γονέων τους όσο και παραγόντων της εκπαίδευσης
- τις δυσκολίες και ελλείψεις που συνδέονται με τον εμβολιασμό των παιδιών, την υγειονομική τους κάλυψη και τις συνθήκες διαβίωσής τους, και τη συνακόλουθη άρνηση σχολείων να εγγραφούν τους μαθητές Ρομά, σε συνδυασμό με αντιδράσεις εκ μέρους των γονέων άλλων παιδιών
- τον τρόπο ένταξης των παιδιών στο σχολείο και σύνδεσης με τον υπόλοιπο μαθητικό πληθυσμό (ελλείψεις σε τμήματα υποδοχής, απομόνωση των συγκεκριμένων μαθητών σε ξεχωριστά τμήματα, λειτουργία σχολείων γκέτο)

- προβλήματα σχετικά με τη μεταφορά των παιδιών στο σχολείο
- την ελλιπή εφαρμογή ή την απουσία υποστηρικτικών προγραμμάτων (π.χ. σχετικά με την απόδοση των υλοποιούμενων προγραμμάτων για την εκπαίδευση των παιδιών Ρομά, την παροχή υποστηρικτικού υλικού όπως γραφική ύλη, σίτιση κ.λπ.)
- την αστικοδημοτική κατάσταση (ονοματοδοσία, εγγραφή στα δημοτολόγια) και την άσκηση της επιμέλειάς τους
- τη σχολική φοίτηση των μεγάλων σε ηλικία ανηλίκων Ρομά (15-18 ετών) που δεν έχουν ολοκληρώσει το δημοτικό σχολείο
- την καταβολή του επιδόματος για τη σχολική φοίτηση μαθητών με πολύ χαμηλά εισοδήματα, στους οποίους σε μεγάλο βαθμό περιλαμβάνονται μαθητές Ρομά.

Από τη διερεύνηση των αναφορών αυτών αναδείχθηκε ότι το πρόβλημα του αποκλεισμού παιδιών Ρομά από την εκπαιδευτική διαδικασία παραμένει υπαρκτό και σύνθετο, παρά τις διαχρονικές διακηρύξεις της Πολιτείας και την υλοποίηση εκπαιδευτικών και υποστηρικτικών προγραμμάτων για την προσέλκυση και διατήρηση των παιδιών Ρομά στο σχολείο.

Ο Συνήγορος υπέβαλε στον Αναπληρωτή Υπουργό Παιδείας συγκεκριμένες προτάσεις για την αντιμετώπιση των προβλημάτων που διαπίστωσε (βλ. «Νομοθετικές και οργανωτικές προτάσεις»).

Ασαφής και πάντως όχι ικανοποιητικός εμφανίζεται ο βαθμός κατά τον οποίο ο Ν. 3304/2005 κατάφερε να επιφέρει βελτιώσεις στο πεδίο της απαγόρευσης των διακρίσεων λόγω αναπηρίας στην εργασία και την απασχόληση. Ζητούμενο φαίνεται να παραμένει η λειτουργική σύνδεση της αρχής της ίσης μεταχείρισης, όπως αυτή σχηματίζεται στην Οδηγία 2000/78 και ενσωματώνεται στο εθνικό δίκαιο με τον Ν. 3304/2005, με τη Διεθνή Σύμβαση του ΟΗΕ για τα δικαιώματα των ΑμεΑ (ΔΣΔΑμεΑ) που κυρώθηκε με τον Ν. 4074/2012 και κυρίως με την πρακτική συνδυαστική τους εφαρμογή.

Ενδεικτική, αλλά όχι χαρακτηριστική περίπτωση όπου η συνδυαστική αυτή αξιοποίηση είχε θετική έκβαση αποτελεί η υπόθεση σπουδαστή με ψυχική αναπηρία, πιστοποιημένη από ΚΕΠΑ, του οποίου το αίτημα μετεγγραφής απορρίφθηκε λόγω μη συμπερίληψης των ψυχικών παθήσεων στους λόγους υγείας που επιτρέπουν μετεγγραφή, σύμφωνα με την οικεία νομοθεσία (υπόθεση 195651/2014). Ο Συνήγορος είχε επανειλημμένως παρέμβει για το ζήτημα αυτό, όταν με τη δραστική αναθεώρηση του καθεστώτος μετεγγραφών το 2004 οι ψυχικές παθήσεις εξαιρέθηκαν από τους λόγους υγείας που δικαιολογούν μετεγγραφή. Οι παρεμβάσεις αυτές δεν έτυχαν θετικής ανταπόκρισης, με την επίκληση σοβαρών καταχρήσεων που είχαν διαπιστωθεί στο παρελθόν. Με αφορμή την ανωτέρω υπόθεση,

ο Συνήγορος επανήλθε στο θέμα, επικαλέστηκε συγκεκριμένες διατάξεις της ΔΣΔΑμεΑ που αφορούν το δικαίωμα ίσης μεταχείρισης και την υποχρέωση λήψης εύλογων προσαρμογών σε άτομα με ψυχική αναπηρία και επισήμανε ότι η επίτευξη παράτυπων μετεγγραφών στο απώτερο παρελθόν με καταχρηστική επίκληση και πιστοποίηση ψυχικών παθήσεων δεν μπορεί να αποτελεί λόγο απόλυτης απαγόρευσης και πλήρους αποστέρησης ενός δικαιώματος σε σπουδαστές με ψυχική αναπηρία.

Στο πλαίσιο αυτό, ο Συνήγορος ζήτησε να εξειδικευθούν οι προϋποθέσεις που πιστοποιούν με εγκυρότητα την εκάστοτε ψυχική πάθηση και να επιτραπεί η αξιοποίηση μέτρων εύλογων προσαρμογών, όπως εν προκειμένω η δυνατότητα μετεγγραφής προκειμένου να καταστεί δυνατή η ολοκλήρωση των σπουδών αυτής της κατηγορίας σπουδαστών με όρους ισότητας. Σε συνέχεια της παρέμβασης αυτής, εκδόθηκε ΥΑ η οποία συμπεριέλαβε την ψυχική αναπηρία ως λόγο υγείας που επιτρέπει μετεγγραφή, εφόσον πληρούνται συγκεκριμένες προϋποθέσεις.

Το ζήτημα των εύλογων προσαρμογών και η οριοθέτηση του περιεχομένου τους έχει απασχολήσει συστηματικά τον Συνήγορο. Το 2015 τέθηκε το ζήτημα αν μόνιμοι ή με σχέση ιδιωτικού δικαίου αορίστου χρόνου υπάλληλοι των Κέντρων Εξυπηρέτησης Πολιτών (ΚΕΠ), που έχουν διοριστεί με μοριοδότηση λόγω εντοπιότητας, αναλαμβάνοντας την υποχρέωση παραμονής στην υπηρεσία για μια δεκαετία, μπορούν να ζητήσουν να μετακινηθούν και πριν από τη συμπλήρωση της δεκαετίας στην περίπτωση που έχουν αναπηρία. Δεδομένου ότι αντίστοιχο ερώτημα είχε τεθεί και το 2011 (βλ. *Ετήσια Έκθεση 2011*, σ. 108), ο Συνήγορος επαναδιατύπησε την άποψη ότι ο πλήρης αποκλεισμός της δυνατότητας μετακίνησης υπαλλήλων με αναπηρία παραβιάζει τις υποχρεώσεις που υπέχει το ελληνικό Δημόσιο ως εργοδότης για λήψη μέτρων εύλογων προσαρμογών κατά άρθρο 10 Ν. 3304/2010. Ο πλήρης αποκλεισμός εξέτασης επί της ουσίας σχετικών αιτημάτων υπαλλήλων με αναπηρία, σε συνδυασμό με την υποχρεωτική παραμονή τους στον τόπο από τον οποίο ζητούν να μεταφερθούν λόγω της αναπηρίας τους παρακωλύει την πλήρη και αποτελεσματική συμμετοχή τους στον επαγγελματικό βίο σε ισότιμη βάση με τους υπόλοιπους εργαζόμενους, π.χ. διότι στερούνται στενής και εξειδικευμένης ιατρικής παρακολούθησης και φροντίδας ή/και της δέουσας συμπαράστασης από το οικογενειακό και φιλικό τους περιβάλλον για τις καθημερινές τους ανάγκες. Επομένως, το σχετικό νομικό πλαίσιο παρέχει περιθώριο εκτιμήσεων στη Διοίκηση, ώστε να απορρίπτει τυχόν καταχρηστικά αιτήματα και να εξετάζει το εκάστοτε αίτημα για απόσπαση ή μετάταξη υπαλλήλου ΚΕΠ με αναπηρία σε στάθμιση με τις εκάστοτε υπάρχουσες υπηρεσιακές ανάγκες (υπόθεση 203348/2015).

Τα ζητήματα αντιστροφής του βάρους της απόδειξης στις υπο-

θέσεις διακρίσεων αναδεικνύουν την έλλειψη εξοικείωσης της Διοίκησης με τον οικείο μηχανισμό. Ενδεικτική είναι η υπόθεση ατόμου με αναπηρία, υπαλλήλου υπουργείου, η οποία ήταν επιλέξιμη με βάση την κατάταξή της ως Προϊσταμένη Διεύθυνσης σύμφωνα με το προϊσχύον οργανόγραμμα και τελικά δεν επελέγη (υπόθεση 193841/2015). Κατ' εφαρμογή της μερικής αντιστροφής του βάρους απόδειξης, σύμφωνα με το άρθρο 14 παράγρ. 1 Ν. 3304/2005, σε περιπτώσεις παράλειψης από προαγωγή υπαλλήλου με αναπηρία που κατέχει επιλέξιμη θέση στον σχετικό πίνακα κατάταξης και πληροί τις νόμιμες προϋποθέσεις, η υπηρεσία φέρει το βάρος να θεμελιώσει ότι η μη επιλογή του δεν σχετίζεται αιτιωδώς με την αναπηρία ή ότι σχετίζεται, αλλά η διαφορετική αυτή μεταχείριση μπορεί να δικαιολογηθεί για λόγους που αφορούν τις επαγγελματικές απαιτήσεις της προς πλήρωση θέσης (άρθρο 9 παράγρ. 1 Ν. 3304/2015). Η υπηρεσία οφείλει δηλαδή να αναφερθεί στα στοιχεία με βάση τα οποία υπάλληλος με αναπηρία αξιολογείται ως λιγότερο ικανός/ή να καταλάβει συγκεκριμένη θέση σε σχέση με τους τελικούς επιλεγέντες υπαλλήλους.

Στο πλαίσιο αυτό, η αναφορά από την υπηρεσία των κριτηρίων σύμφωνα με τα οποία πραγματοποιήθηκε η επιλογή των προϊσταμένων υπό το νέο οργανόγραμμα, σε συνδυασμό με τη δήλωση ότι η επιλογή έγινε χωρίς συγκριτική αξιολόγηση των υποψηφίων και χωρίς να ληφθούν υπόψη δεδομένα υγείας, δεν αρκούν για να θεμελιωθεί ότι δεν υπήρξε άμεση διάκριση λόγω αναπηρίας κατά παράβαση της αρχής της ίσης μεταχείρισης, σύμφωνα με τον Ν. 3304/2005.

Σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία, εκπαιδευτικοί που έχουν απώλεια όρασης ή ακοής ή είναι τετραπληγικοί - παραπληγικοί με ποσοστό αναπηρίας 67% και άνω, και είναι ικανοί για εκπαιδευτικό έργο, προσλαμβάνονται ως αναπληρωτές πλήρους ή μειωμένου ωραρίου με σχέση εργασίας ιδιωτικού δικαίου ορισμένου χρόνου, μόνο σε ΣΜΕΑΕ και στα Τμήματα Ένταξης και επομένως αποκλείονται π.χ. από την παράλληλη στήριξη (άρθρο 3 παράγρ. 2 της ΥΑ 128005/Δ2/14). Περαιτέρω, τα άρθρα 22 και 23 Ν. 3699/2008 δίνουν προτεραιότητα στους εκπαιδευτικούς με αναπηρία 67% και άνω στους διορισμούς εκπαιδευτικών ειδικής αγωγής, εξαιρώντας ρητά τους ψυχικά πάσχοντες. Κατά τον Συνήγορο, η διασφάλιση της ικανότητας ανταπόκρισης των εκπαιδευτικών στις ιδιαίτερες συνθήκες της ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης (ΕΑΕ) μπορεί εύλογα να θεωρηθεί ότι αποτελεί έναν θεμιτό στόχο, ικανό να δικαιολογήσει παρεκκλίσεις από την αρχή της ίσης μεταχείρισης κατά την πρόσληψη εκπαιδευτικών με αναπηρία, εφόσον όμως τηρείται η αρχή της αναλογικότητας (άρθρο 9 παράγρ. 1 Ν. 3304/2005). Συνεπώς, οι παρεκκλίσεις οφείλουν να είναι μέτρα αφενός πρόσφορα για την εξυπηρέτηση του παραπάνω σκοπού (ήτοι να επιφέρουν πράγματι το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα), αφετέρου αναγκαία (ήτοι να μην είναι επαχθέστερα απ' ό,τι απαιτείται για την επίτευξη του σκοπού). Η πλήρωση των όρων

αυτών προϋποθέτει ad hoc εξειδικεύσεις των ικανοτήτων των υποψηφίων εκπαιδευτικών να ανταποκριθούν, ανάλογα με τη φύση της αναπηρίας τους και με βάση τα πορίσματα της παιδαγωγικής επιστήμης, στις εκάστοτε ιδιαίτερες συνθήκες της ΕΑΕ που ποικίλλουν ανάλογα με τη φύση και τη βαρύτητα της αναπηρίας των μαθητών. Οι σταθμίσεις αυτές άλλωστε αποτελούν αντικείμενο εκτίμησης του μηχανισμού που προβλέπεται στο άρθρο 7 παράγρ. 2 Ν. 3528/2007, των γνωματεύσεων δηλαδή: α) παθολόγου ή γενικού γιατρού και β) ψυχιάτρου, είτε του Δημοσίου είτε ιδιωτών, με βάση παραπεμπτικό έγγραφο, στο οποίο περιγράφονται από την υπηρεσία τα καθήκοντα της θέσης που πρόκειται να καταληφθεί. Αντιθέτως, όταν οι παρεκκλίσεις θεσμοθετούνται en bloc, αποκλείοντας από δομές της ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης συλλήβδην εκπαιδευτικούς που παρουσιάζουν συγκεκριμένες αναπηρίες (απώλεια όρασης ή ακοής ή είναι τετραπληγικοί - παραπληγικοί), χωρίς καμία συσχέτιση με τις αναπηρίες των μαθητών και χωρίς κανένα περιθώριο εκτίμησης της ικανότητάς τους, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι τηρείται η αρχή της αναλογικότητας. Στο πλαίσιο των επισημάνσεων αυτών, ο Συνήγορος πρότεινε την αναθεώρηση των ως άνω ρυθμίσεων (καθώς και άλλων αντίστοιχων που ενδεχομένως υπάρχουν) από πλευράς του Υπουργείου Παιδείας, στην κατεύθυνση του σεβασμού της αρχής της ίσης μεταχείρισης κατά τον Ν. 3304/2005 (υπόθεση 194835/2014).

Η μη διάκριση στο πεδίο της αναπηρίας διασφαλίζεται με τη θέσπιση και εφαρμογή ειδικών μέτρων που εξαλείφουν ή ελαχιστοποιούν τις συνθήκες εκείνες που εμποδίζουν την ισότιμη απόλαυση δικαιωμάτων και οδηγούν σε de facto διάκριση. Η ελλιπής ή απουσία θεσμοθέτηση τέτοιων μέτρων και ιδίως η ανεπαρκής υλοποίησή τους, ακόμη και όταν προβλέπονται στη νομοθεσία, έχει απασχολήσει διαχρονικά τον Συνήγορο και αναδεικνύεται και από τις υποθέσεις που εξετάστηκαν το 2015. Στο πλαίσιο αυτό, προβλέψεις όπως η εξατομικευμένη υποστήριξη με παράλληλη στήριξη παιδιών με αυτισμό, το ειδικό βοηθητικό προσωπικό για παιδιά με κινητικά προβλήματα, ο σχολικός νοσηλευτής για παιδιά με χρόνια πάθηση όπως ο ινσουλινοεξαρτώμενος διαβήτης, ο εξειδικευμένος στην κώφωση ή την τύφλωση εκπαιδευτικός παράλληλης στήριξης για παιδιά με αισθητηριακές αναπηρίες, καθώς και τα σχετικά τεχνικά βοηθήματα εμφανίζονται συχνά ως προβλέψεις χωρίς πρακτικό αντίκρισμα. Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με την επαναλαμβανόμενη κάθε έτος ανεπαρκή στελέχωση των σχολείων με αναπληρωτές, την παγίως καθυστερημένη πρόσληψη εκπαιδευτικού, ειδικού εκπαιδευτικού και βοηθητικού προσωπικού σε Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης (ΣΜΕΑΕ), όπου φοιτούν μαθητές με βαριές και σύνθετες αναπηρίες, την αδυναμία διασφάλισης της μεταφοράς μαθητών στα ειδικά σχολεία, αλλά και την ελλιπή στελέχωση των διαγνωστικών υπηρεσιών ΚΕΔΔΥ συνθέτουν το πλέγμα των εμποδίων που δυσχεραίνουν αντικειμενικά την ισότιμη πρόσβαση των παιδιών με αναπηρίες ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στην εκπαίδευση και συνιστούν de facto διάκριση (ενδεικτικές υποθέσεις 196163/2014, 201226, 203037, 204710, 205449/2015, βλ. και «Εκπαίδευση»).

Παρά τους ρητούς περιορισμούς που θέτει ο Ν. 3304/2005 και παρά την αυστηρότατη προσέγγιση που έχει υιοθετήσει το ΔΕΕ ως προς τη δικαιολογημένη ηλικιακή διάκριση, ο Συνήγορος έχει αντιμετωπίσει τη συστηματική πρακτική φορέων του δημόσιου τομέα να θέτουν ηλικιακά όρια σε διαδικασίες πρόσληψης προσωπικού, κινητικότητας υπαλλήλων, συνταξιοδότησης, συμμετοχής σε επαγγελματικές οργανώσεις, εγγραφής σε επαγγελματικούς συλλόγους, χωρίς τα συγκεκριμένα όρια να αιτιολογούνται ειδικώς, όπως επιτάσσει το σχετικό νομοθετικό πλαίσιο.

Έτσι, παρά την καθολική απαγόρευση ηλικιακών διακρίσεων στον δημόσιο και ιδιωτικό τομέα που έχει εισαγάγει ο Ν. 3304/2005, ανώτατα ηλικιακά όρια εμφανίζονται τακτικά στις οικείες προκηρύξεις ως περίπου αυτονόητα και τείνουν να θεσπίζονται με τρόπο αυθαίρετο και καταχρηστικό, είτε συνοδευόμενα από πλημμελή αιτιολόγηση είτε στερούμενα οποιασδήποτε ειδικής αιτιολόγησης ως προς την αναγκαιότητα του ηλικιακού κριτηρίου. Μολονότι από την έναρξη ισχύος του Ν. 3304/2005 ο Συνήγορος έχει δεχτεί σημαντικό αριθμό αναφορών, με αντικείμενο την αδικαιολόγητη χρήση ηλικιακών κριτηρίων για την πρόσβαση στην απασχόληση, την επαγγελματική κατάρτιση και την υπηρεσιακή ή επαγγελματική εξέλιξη, σε πολύ περιορισμένο αριθμό περιπτώσεων η παρέμβασή του είχε ως αποτέλεσμα την άρση των περιορισμών αυτών. Εξαιρεση στον γενικό αυτό κανόνα αποτελεί η περίπτωση άρσης του ηλικιακού ορίου των 50 ετών στη σχολή προπονητών κολύμβησης (υπόθεση 191898/2014), η περίπτωση ανάκλησης ανακοίνωσης του ΝΕΕ για μετάταξη διοικητικών υπαλλήλων που καθόριζε ανώτατο ηλικιακό όριο (βλ. *Ετήσια Έκθεση 2014*, σ. 126), η περίπτωση ανάκλησης της διαγραφής σπουδαστή από τη ΣΜΥ, η οποία είχε συντελεστεί με την αιτιολογία της υπέρβασης επιτρεπόμενου ηλικιακού ορίου (βλ. ειδική έκθεση «Καταπολέμηση των διακρίσεων» 2009, σ. 18), η αποδοχή αίτησης υποψήφιου δικηγόρου για συμμετοχή σε εξετάσεις, η οποία είχε αρχικά απορριφθεί με επίκληση υπέρβασης νόμιμου ορίου ηλικίας (βλ. ειδική έκθεση «Καταπολέμηση των διακρίσεων» 2008, σ. 14) και τέλος, η αποδοχή τοποθέτησης ατόμου σε θέση προσωπικού φύλαξης σε κατάσταση κράτησης, ανεξαρτήτως της ηλικίας της (βλ. ειδική έκθεση «Καταπολέμηση των διακρίσεων» 2007, σ. 12).

Φαινόμενα πλημμελούς ή πλήρους απουσίας ειδικής αιτιολογίας, ως προς τη χρήση της ηλικίας ως κριτηρίου πρόσβασης στα πεδία της εργασίας, της απασχόλησης και της επαγγελματικής κατάρτισης, επαναλαμβάνονται συστηματικά και στο τρέχον έτος. Στις περιπτώσεις αυτές, ο Συνήγορος ζητά την εκάστοτε ειδική αιτιολόγηση προκειμένου να διερευνήσει αν συντρέχει

διάκριση και να εξοικειώσει τη Διοίκηση με την υποχρέωση να αιτιολογεί. Ενδεικτική είναι η υπόθεση ηλικιακής διάκρισης υπαλλήλου του Διπλωματικού Κλάδου του Υπουργείου Εξωτερικών, ο οποίος αποχώρησε υποχρεωτικά από την υπηρεσία του με τη συμπλήρωση του 65ου έτους της ηλικίας του, χωρίς όμως να έχει συμπληρώσει 35ετή πραγματική συντάξιμη δημόσια υπηρεσία. Η υποχρεωτική αποχώρηση επήλθε κατ' εφαρμογή σχετικής διάταξης του οργανισμού, η οποία δεν αφορά, ωστόσο, τους λοιπούς κλάδους του υπουργείου για τους οποίους προβλέπεται διαφορετική ρύθμιση και συγκεκριμένα, η δυνατότητα παραμονής στην υπηρεσία έως τη συμπλήρωση της 35ετίας, όχι όμως πέραν του 67ου έτους. Ο Συνήγορος απευθύνθηκε στο Υπουργείο Εξωτερικών, ζητώντας διευκρινίσεις για τους ακριβείς λόγους που επιβάλλουν την ανωτέρω διαφοροποίηση μεταξύ των υπαλλήλων του Διπλωματικού Κλάδου και των υπαλλήλων των λοιπών κλάδων του υπουργείου (υπόθεση 203998/2015).

Σε αντίστοιχη υπόθεση, ο Συνήγορος απευθύνθηκε σε ΔΕΥΑ, επισημαίνοντας ότι η απόρριψη αίτησης απασχολούμενου περί μετατροπής της σύμβασής του σε αορίστου χρόνου δυνάμει ειδικών ευεργετικών διατάξεων (άρθρο 56 Ν. 4186/2013), με την επίκληση επιλογής ατόμου νεότερης ηλικίας, συνιστά διάκριση λόγω ηλικίας στον βαθμό που δεν εξειδικεύονται οι λόγοι που προκρίθηκε η συγκεκριμένη υποψηφιότητα με κριτήρια που αφορούν τη σύγκριση των δεξιοτήτων των υποψηφίων και της ικανότητάς τους να ανταποκριθούν στα καθήκοντα των θέσεων που κατέχουν. Αναμένεται η ανταπόκριση του φορέα (υπόθεση 203546/2015).

Τέλος, χαρακτηριστικό παράδειγμα καθορισμού ανώτατου ορίου ηλικίας, στερούμενου ειδικής αιτιολόγησης, είναι η περίπτωση πλήρωσης θέσεων προσωπικού ΠΕ και ΤΕ, διαφόρων ειδικοτήτων στη ΔΕΗ, βάσει της υπ' αριθμ. 1Κ/2015 προκήρυξης του ΑΣΕΠ, με την οποία τέθηκαν ανώτατα ηλικιακά όρια κατ' εφαρμογή ΥΑ, η οποία ωστόσο είχε εκδοθεί πριν από τη θέσπιση του Ν. 3304/2005 και δεν περιείχε την απαιτούμενη ειδική αιτιολογία, από την οποία να αποδεικνύεται ότι η ηλικία συνιστά ουσιαστική και καθοριστική προϋπόθεση για την εκτέλεση των επαγγελματικών καθηκόντων των προς πλήρωση θέσεων. Ανάλογη ήταν και η περίπτωση προκήρυξης της ΔΕΔ-ΔΗΕ (βλ. *Ετήσια Έκθεση 2014*, σ. 127). Με αφορμή την υπόθεση αυτή, ο Συνήγορος απευθύνθηκε εκ νέου στον Υπουργό Διοικητικής Ανασυγκρότησης, επισημαίνοντας ότι η προβληματική πρακτική θέσπισης ηλικιακών ορίων χωρίς ειδική αιτιολόγηση πρέπει να εξαλειφθεί και να παρασχεθούν κατευθύνσεις συμμόρφωσης προς τις απαιτήσεις της κοινοτικής οδηγίας και του Ν. 3304/2005 σε όλους τους δημόσιους φορείς (υπόθεση 199520/2015).

Μολονότι το ενδεχόμενο άμεσης ή έμμεσης διάκρισης και η αιτιολόγηση τυχόν δικαιολογημένου ηλικιακού κριτηρίου θα ήταν αναμενόμενο να λαμβάνεται υπόψη ήδη κατά την έκδοση των σχετικών κανονιστικών πράξεων, στη διοικητική πρακτική

φαίνεται ότι η άμεση ή έμμεση θέσπιση ηλικιακών κριτηρίων θεωρείται ως περίπου αυτονόητη. Ενδεικτική είναι η περίπτωση σπουδαστή, του οποίου το αίτημα εισαγωγής σε δημόσια ΙΕΚ απορρίφθηκε, με την αιτιολογία ότι δεν έχει προσφάτως αποφοιτήσει από τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Μολονότι η πρόσφατη αποφοίτηση αποτελούσε πράγματι όρο της σχετικής κανονιστικής πράξης, προκειμένου να εξεταστεί εάν η συγκεκριμένη απαίτηση εμμέσως εισάγει πιθανή διάκριση λόγω ηλικίας, καθώς εξαιρεί μεγαλύτερης ηλικίας άτομα από την οικεία πρόσβαση, ο Συνήγορος ζήτησε από την αρμόδια Διεύθυνση του Υπουργείου Παιδείας την παροχή συγκεκριμένων στοιχείων, από τα οποία να προκύπτει η αναγκαιότητα καθιέρωσης της συγκεκριμένης μοριοδότησης στα νεαρότερης ηλικίας άτομα, αλλά και στοιχεία που τυχόν αφορούν άλλα αντισταθμιστικά μέτρα για μεγαλύτερες ηλικιακά ομάδες, ενδεχομένως σε επίπεδο μεταδευτεροβάθμιας βαθμίδας επαγγελματικής κατάρτισης (υπόθεση 198422/2015).

Ο Συνήγορος συστηματικά αξιοποιεί τη γενική του αρμοδιότητα, όπως αυτή προβλέπεται στον Ν. 3094/2003, προκειμένου να αντιμετωπιστούν ζητήματα διακρίσεων σε πεδία πέραν εκείνων που εντάσσονται στο ρυθμιστικό πεδίο του Ν. 3304/2005 ή προκειμένου να ενεργοποιήσει φορείς ή υπηρεσίες που είναι αρμόδια για τη διερεύνησή τους. Στο πλαίσιο αυτό, έχει εξετάσει υπόθεση που αφορά τη θέσπιση ανώτατου ηλικιακού ορίου 28 ετών, ως προϋπόθεση συμμετοχής σε διαδικασία χορήγησης υποτροφίας από το ΙΚΥ, επισημαίνοντας στον αρμόδιο φορέα την υποχρέωση εξειδίκευσης των λόγων που δικαιολογούν τη θέσπιση ηλικιακού ορίου, τηρουμένης της αρχής της αναλογικότητας (βλ. *Ετήσια Έκθεση 2011*, σ. 110-111). Αντιστοίχως, όταν τέθηκε υπόψη του ο καθορισμός ανώτατου ορίου ηλικίας (30 έτη) για συμμετοχή σε προκήρυξη της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος, ο Συνήγορος επιχείρησε να ενεργοποιήσει το ΣΕΠΕ, προκειμένου να προβεί στον έλεγχο της νομιμότητας του συγκεκριμένου όρου. Επίσης, με αφορμή τη διερεύνηση αναφοράς με αντικείμενο ανώτατο ηλικιακό όριο σε αγγελία ιδιωτικού Κέντρου Διά Βίου Μάθησης για πρόσληψη, ο Συνήγορος προέτρεψε τη Γενική Γραμματεία Διά Βίου Μάθησης, ως αρμόδιο εποπτεύοντα φορέα, να λάβει υπόψη τις ισχύουσες διατάξεις περί απαγόρευσης της διακριτικής μεταχείρισης κατά το στάδιο κατάρτισης του επικείμενου κανονισμού λειτουργίας των ιδιωτικών Κέντρων Διά Βίου Μάθησης (και οι δύο, *Ετήσια Έκθεση 2014*, σ. 126-127).

Σε πρόσφατη παρέμβασή του προς τον Γενικό Γραμματέα του Υπουργείου Παιδείας και τον Γενικό Γραμματέα Δημόσιας Περιουσίας, ο Συνήγορος ζήτησε την εξέταση του ζητήματος της θέσπισης ηλικιακών ορίων σε υποτροφίες. Αφορμή υπήρξε η υπόθεση αποκλεισμού 45χρονου σπουδαστή του Πολυτεχνείου, ο οποίος κρίθηκε δικαιούχος υποτροφίας κληροδοτήματος, χωρίς ωστόσο αυτή να καταστεί δυνατό να του χορηγηθεί, λόγω σχετικής ρύθμισης που θέτει το 36ο έτος ως όριο ηλικίας.

Ο Συνήγορος αναγνώρισε, καταρχήν, ως θεμιτή την επιδίωξη ενίσχυσης σπουδαστών που είναι νέοι σε ηλικία και συγκεντρώνουν τις οικονομικές και κοινωνικές προϋποθέσεις που επιβάλλουν την υποστήριξή τους με την παροχή υποτροφίας. Επισήμανε, ωστόσο, ότι η επιδίωξη αυτή δεν ακυρώνει την αντιστοίχως θεμιτή απαίτηση άρσης ανελαστικών αποκλεισμών υπαγωγής σπουδαστών μεγαλύτερης ηλικίας σε αντίστοιχες παροχές.

Από τη στιγμή που σπουδαστές μεγαλύτερης ηλικίας ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις των σπουδών τους και πληρούν συγκεκριμένες οικονομικές και κοινωνικές προϋποθέσεις, ο αποκλεισμός τους από παροχές, ιδίως μάλιστα εκείνες που συνδέονται με την απόδοση ή τη φοίτησή τους, δεν μπορεί να είναι αυτοδίκαιος. Ενόψει αυτών, ο Συνήγορος ζήτησε τις απόψεις των αρμόδιων Γενικών Γραμματέων, καθώς και τις ενέργειες στις οποίες έχουν προβεί ή προτίθενται να προβούν για τη ρύθμιση του ζητήματος, καθώς οι επίμαχες διατάξεις έχουν εφαρμογή μέχρι την έκδοση των αναγκαίων προεδρικών διαταγμάτων και κανονιστικών πράξεων που εκκρεμούν επί μακρόν (υπόθεση 199893/2015).

Σε συνέχεια της καταρχήν θετικής εκτίμησης για τον Ν. 4301/2014 (βλ. *Ετήσια Έκθεση 2014*, σ. 127-128), με τον οποίο εκσυγχρονίστηκε σε σημαντικό βαθμό η νομική μορφή των θρησκευτικών κοινοτήτων και οργανώθηκε η διαδικασία αναγνώρισής τους, ο Συνήγορος οφείλει να επισημάνει ότι από την έναρξη ισχύος αυτού του νόμου δεν έχει τεθεί υπόψη του ούτε μία διαμαρτυρία θρησκευτικής κοινότητας για την εφαρμογή της νέας διαδικασίας. Αυτό, φυσικά, δεν σημαίνει ότι έχουν εκλείψει οι ποικίλες παράπλευρες εκκρεμότητες, ιδίως σε σχέση με το κατά πόσο η εγγραφή ενός θρησκευόμενου στο «ειδικό δημόσιο βιβλίο» αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση για την άσκηση σειράς δικαιωμάτων σε διάφορα πεδία της Διοίκησης. Το πρόβλημα αυτό παραμένει άλλοτο ιδίως στην περίπτωση της ληξιαρχικής καταγραφής, καθώς τα μεν ληξιαρχεία αρνούνται να καταχωρίσουν δηλούμενα θρησκευόμενα εφόσον τα θεωρούν καινοφανή, τα δε Υπουργεία Εσωτερικών και Παιδείας δεν έχουν ακόμη αποτολμήσει να συστήσουν την αυτοτελή αποτίμηση της ιδιότητας κάποιων πεποιθήσεων ως «θρησκευτικών» ή μη, ανεξάρτητα δηλαδή από την υπαγωγή της αντίστοιχης ένωσης προσώπων στις διαδικασίες του Ν. 4301/2014 (υπόθεση 193943/2014). Στο θέμα της χωροθέτησης και έγκρισης Κέντρων Αποτέφρωσης Νεκρών, δεν παρατηρήθηκε ουσιαστική πρόοδος: σε θεσμικό επίπεδο αποτιμάται θετικά η έκδοση της ΚΥΑ οικ.152442/5.10.2015 για τις πρότυπες περιβαλλοντικές δεσμεύσεις των ΚΑΝ, ωστόσο σε επίπεδο πραγματικής προεργασίας δεν υπάρχουν ενθαρρυντικές εξελίξεις.

Από την αρχή του 2015 προσέλαβε νέες διαστάσεις το ζήτημα

της διαδικασίας απαλλαγής από το μάθημα των θρησκευτικών, με το οποίο ο Συνήγορος έχει ασχοληθεί επανειλημμένως στο παρελθόν.

Ο Συνήγορος υποστηρίζει ότι η θρησκευτική ελευθερία επιβάλλει να μη συνοδεύεται η απαλλαγή αυτή από οιαδήποτε έμμεση κύρωση ή επαχθή προϋπόθεση, ενώ ως τέτοια προϋπόθεση θα μπορούσε να εκληφθεί η απαίτηση αποκάλυψης των θρησκευτικών πεποιθήσεων του μαθητή. Η εγκυρότητα της δήλωσης για την απαλλαγή δεν είναι συνταγματικώς θεμιτό να εξαρτάται από οποιασδήποτε μορφής -θετική ή αρνητική- δήλωση θρησκεύματος.

Έτσι, το δικαίωμα απαλλαγής θα έπρεπε να αναγνωρίζεται σε όποιον μαθητή δηλώσει (ο ίδιος αν είναι ενήλικος ή οι γονείς του για λογαριασμό του) ότι επιθυμεί απαλλαγή επικαλούμενος λόγους συνείδησης, καθόσον η συνταγματική υποχρέωση της Πολιτείας να παρέχει θρησκευτική εκπαίδευση δεν αποκλείει τη δυνατότητα οιαδήποτε ανεξαιρέτως μαθητή να απαλλάσσεται, για λόγους συνείδησης, από ένα μάθημα που διατηρεί, σύμφωνα με τα άρθρα 1 παράγρ. 1α' και 6 παράγρ. 2α' Ν. 1566/1985, ομολογιακό χαρακτήρα. Ο Συνήγορος αντιλαμβάνεται πλήρως την προσπάθεια των εκπαιδευτικών να αντιμετωπίσουν το φαινόμενο της καταχρηστικής άσκησης του δικαιώματος απαλλαγής, ωστόσο η απόρριψη των σχετικών αιτημάτων δεν θα πρέπει να γίνεται με τρόπο που αντιβαίνει στις διεθνείς υποχρεώσεις της χώρας και δεν συνάδει με τον επιβαλλόμενο σεβασμό στο ατομικό δικαίωμα της θρησκευτικής ελευθερίας εκείνων των αιτούντων που ειλικρινώς διαθέτουν λόγους θρησκευτικής συνείδησης οι οποίοι τους εμποδίζουν να παρακολουθήσουν το μάθημα. Εκ του λόγου αυτού ο Συνήγορος πρότεινε στον Υπουργό Παιδείας την ανάκληση της υπ' αριθμ. 12773/Δ2/23.1.2015 εγκυκλίου (βλ. «Νομοθετικές και οργανωτικές προτάσεις»), επισημαίνοντας όμως παράλληλα ότι ο υπεύθυνος διευθυντής του σχολείου δικαιούται να ελέγχει τη σοβαρότητα των υπεύθυνων δηλώσεων, που συνυποβάλλονται με την αίτηση απαλλαγής από το υποχρεωτικό μάθημα των θρησκευτικών (ενδεικτική υπόθεση 198231/2015).

Με τις διακρίσεις λόγω θρησκεύματος συνδέεται και η περίπτωση Αστικής Μη Κερδοσκοπικής Εταιρείας, η οποία είχε υποβάλει αίτηση παραχώρησης χρήσης του αρχαιολογικού χώρου του Ολυμπίου για την πραγματοποίηση εκδήλωσης προς τιμήν του Διός (υπόθεση 177943/2013). Το Υπουργείο Πολιτισμού απέρριψε την αίτηση με το σκεπτικό ότι η εξυπηρέτηση λατρευτικού σκοπού δεν περιλαμβάνεται στις πολιτιστικές ή άλλες εκδηλώσεις που θεωρούνται συμβατές με τον χαρακτήρα του αρχαίου μνημείου. Επικαλούμενος το άρθρο 46 παράγρ. 1 Ν. 3028/2002 και την κατ' εξουσιοδότηση αυτού εκδοθείσα ΥΑ («μπορούν να παραχωρούνται για πολιτιστικές ή άλλες εκδηλώσεις συμβατές με τον χαρακτήρα τους ως μνημείων, όπως ... τιμητικές ή επετεϊ-

ακές ... πρέπει να διακρίνονται για την ποιότητα, την αισθητική και την καλλιτεχνική τους αξία»), ο Συνήγορος επισήμανε ότι η ΥΑ εξειδικεύει ενδεικτικώς τις συμβατές εκδηλώσεις και επικεντρώνεται σε όρους και προϋποθέσεις προστασίας του μνημείου από πρόσθετες εγκαταστάσεις ή άλλες βλαπτικές χρήσεις του, χωρίς να υπεισέρχονται στην ιδεολογική, θρησκευτική και εν γένει κοσμοθεωρητική κατεύθυνση του χαρακτήρα τους, επί των οποίων ως μόνο κριτήριο ορίζουν την αισθητική αξία όπως οριοθετείται από τα κοινώς παραδεδεγμένα με βάση την εγχώρια και διεθνή σχετική εμπειρία.

Η διαμεσολάβηση του Συνηγόρου είχε ως αποτέλεσμα την έκδοση νέας απόφασης, η οποία, αν και επιμένει ότι «τα μνημεία της κλασικής και ρωμαϊκής αρχαιότητας ... δεν εξυπηρετούν λατρευτικούς σκοπούς», ενέκρινε, ωστόσο, μερικώς το αίτημα παραχώρησης χρήσης του συγκεκριμένου χώρου για άυλες εκδηλώσεις, απαγορεύοντας υλικές πράξεις λατρευτικού χαρακτήρα.

Παρά τη σαφή στατιστική υπεροχή των θρησκευτικών διακρίσεων σε σχέση με τις «άλλες πεποιθήσεις» κατά την ορολογία του Ν. 3304/2005, δεν πρέπει να παραβλέπεται η υποχρέωση προστασίας των μη θρησκευτικών φρονημάτων. Με αυτό το σπανιότερο και εξ' ορισμού δυσσπόδεικτο φαινόμενο, ο Συνήγορος είχε την ευκαιρία να ασχοληθεί στο πλαίσιο παρέμβασής του για τη συνέντευξη υποψηφίων προς πολιτογράφηση, διαδικασία η οποία, βάσει του Ν. 3838/2010, συνοδεύεται πλέον από υποχρέωση αιτιολογίας. Σε συγκεκριμένη περίπτωση, η οποία παρουσιάζεται αναλυτικότερα στο οικείο κεφάλαιο (βλ. «Το πρόσωπο και ο νόμος»), η Επιτροπή Πολιτογράφησης στήριξε την απορριπτική της κρίση όχι στην επάρκεια των γνώσεων της υποψήφιας, πολίτη ΠΓΔΜ, αλλά στην ιδεολογική ευθυγράμμισή της με την εθνική αφήγηση της χώρας καταγωγής της και όχι της Ελλάδας, όπως τουλάχιστον την αντιλαμβάνονταν μέλη της επιτροπής. Κατά την άποψη του Συνηγόρου, η Επιτροπή Πολιτογράφησης οφείλει να συνεκτιμά μόνο τη γνώση και την εξοικείωση με τα θεμελιώδη ιστορικά και πολιτιστικά δεδομένα της Ελληνικής Δημοκρατίας, όχι τη συμφωνία με αυτά (υπόθεση 199539/2015).

Ως ιδιαίτερως θετική εξέλιξη αποτιμάται η με αυξημένη πλειοψηφία ψήφιση του Ν. 4356/2015 για το σύμφωνο συμβίωσης, χωρίς διάκριση μεταξύ ομόφυλων και ετερόφυλων ζευγαριών. Το αίτημα αυτό, άλλωστε, είχε αποτελέσει αντικείμενο δημόσιας παρέμβασης του Συνηγόρου ήδη από το 2014 @.

Πάγια θέση του Συνηγόρου είναι η αναγνώριση, στα ομόφυλα ζευγάρια, δικαιωμάτων αντίστοιχων με αυτά που ισχύουν για τα ετερόφυλα, καθώς αποτελεί πρωταρχική υποχρέωση της Πολιτείας η εξασφάλιση ισονομίας και η προστασία της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής όλων των πολιτών.

Με τις διατάξεις του νόμου, ωστόσο, δεν κατοχυρώνονται δικαιώματα για τα παιδιά που έχουν γεννηθεί ή υιοθετηθεί πριν από ή μετά τη σύναψη συμφώνου συμβίωσης, μολονότι πρόκειται για ένα υπαρκτό κοινωνικό δεδομένο, ιδίως στις περιπτώσεις συμβίωσης ομοφύλων όπου τα τέκνα δεν είναι δυνατόν να καλυφθούν νομικά με άλλο τρόπο. Πολλοί συμβιούντες ομόφυλοι έχουν γεννήσει ή υιοθετήσει τέκνα, πριν από ή και μετά την έναρξη της συμβίωσής τους. Τα τέκνα αυτά, θετά ή φυσικά, συμβιών με το ομόφυλο ζεύγος ανεξάρτητα από τη νομική αναγνώριση του συγκεκριμένου τύπου συμβίωσης και ανεξάρτητα από τον βαθμό κοινωνικής αποδοχής. Υπό τις διατάξεις του ψηφισθέντος νόμου, τα παιδιά αυτά θα συνεχίσουν να αντιμετωπίζουν ποικίλα νομικά και πραγματικά προβλήματα από την έλλειψη έννομης σχέσης με τον συμβίο ή τη συμβία του νομικού ή φυσικού γονέα τους, καθώς εκείνος/η δεν θα διαθέτει νομική δυνατότητα να επιληφθεί των συμφερόντων τους στο πλαίσιο οποιασδήποτε διαδικασίας. Για τον λόγο αυτό και μέχρι την ευρύτερη αναδιάρθρωση του συστήματος του οικογενειακού δικαίου που θα επιτρέψει επαρκέστερη αντιμετώπιση του θέματος, ο Συνήγορος με δημόσια παρέμβαση πρότεινε στο στάδιο της διαβούλευσης του νομοσχεδίου, τη μερική, έστω, κάλυψη του νομοθετικού κενού με ενδιάμεση ρύθμιση όχι στο πεδίο της υιοθεσίας, αλλά σ' εκείνο της επιμέλειας. Πρόκειται για μια πρόταση νομοθετικής επέμβασης μικρής μεν κλίμακας, αλλά απολύτως κρίσιμη ως προς το κοινωνικό δεδομένο το οποίο καλείται να αντιμετωπίσει. Η πρόταση αυτή, μολονότι προκάλεσε δημόσια συζήτηση για το θέμα, δεν έγινε τελικά αποδεκτή ©

Όπως έχει ήδη επισημάνει ο Συνήγορος (βλ. *Ετήσια Έκθεση 2014*, σ. 116), θετική εξέλιξη αποτελεί το γεγονός ότι ο σεξουαλικός προσανατολισμός και η ταυτότητα φύλου έχουν συμπεριληφθεί στα προστατευτέα αγαθά του άρθρου 1 του αντιρατσιστικού νόμου (Ν. 4285/2014), αλλά και στο άρθρο 81Α ΠΚ, με τις διατάξεις του οποίου το ομοφοβικό ή τρανσφοβικό κίνητρο συνιστούν επιβαρυντικές περιστάσεις, κατά την επιμέτρηση της ποινής. Οι προαναφερόμενες μεταρρυθμίσεις είναι ιδιαίτερα σημαντικές, καθώς η συμπερίληψη των κινήτρων αυτών σε πράξεις που ενέχουν ποινική απαξία και προβλέπουν ποινές αναμένεται να ενεργοποιήσει αποτελεσματικότερα τα αρμόδια διοικητικά ή δικαστικά όργανα στο πεδίο εφαρμογής του νόμου. Η ως άνω νομοθετική προστασία εμφανίζει μεγαλύτερη σημασία για τα διεμφυλικά άτομα, καθώς είναι η πρώτη φορά που η ταυτότητα φύλου προστατεύεται σε νόμο, γεγονός που αναμένεται να συνεισφέρει σταδιακά στη βελτίωση της θέσης των διεμφυλικών ατόμων, πέρα από υφιστάμενα στερεότυπα και προκαταλήψεις. Ζητούμενο, ωστόσο, για την ισότιμη ανα-

γνώριση δικαιωμάτων παραμένει η νομική αναγνώριση της ταυτότητας φύλου, η αυτοαντίληψη δηλαδή του κάθε ατόμου για το φύλο του, ασχέτως των στοιχείων της αστυνομικής του ταυτότητας ή των λοιπών εγγράφων ταυτοποίησης και η θέσπιση γρήγορων, διαφανών και εύκολα προσβάσιμων διαδικασιών αλλαγής των στοιχείων αστυνομικής ταυτότητας και λοιπών εγγράφων ταυτοποίησης των διεμφυλικών ατόμων (ψηφίσμα 2048/2015 της ολομέλειας της Κοινοβουλευτικής Διάσκεψης του Συμβουλίου της Ευρώπης) ©

Παρά τον εκσυγχρονισμό του σχετικού νομοθετικού πλαισίου και τις ως άνω εξελίξεις, τα ΛΟΑΤ άτομα εξακολουθούν να υφίστανται διακρίσεις και να γίνονται θύματα αρνητικών στερεοτύπων, προκαταλήψεων ακόμα και βίαιων επιθέσεων, γεγονός που έχει αποτυπωθεί και σε δημόσια παρέμβαση του Συνηγόρου ©. Στο πλαίσιο διερεύνησης αναφορών που σχετίζονται με την καταχρηστική συμπεριφορά αστυνομικών οργάνων σε βάρος ΛΟΑΤ ατόμων και αφορούν παράνομες προσαγωγές, εξευτελιστική μεταχείριση ή και βιαιοπραγίες σε βάρος ιδίως διεμφυλικών (ενδεικτικές υποθέσεις: 183561/2014, 197845/2015),

ο Συνήγορος σε παρέμβαση προς τον Αρχηγό της ΕΛΑΣ ζήτησε τον διεξοδικό έλεγχο των καταγγελιών, αλλά και την ανάληψη πρωτοβουλίας για δράσεις ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης του αστυνομικού προσωπικού σχετικά με τα ειδικά χαρακτηριστικά των διεμφυλικών ατόμων, προκειμένου να διασφαλιστεί η αμερόληπτη άσκηση των καθηκόντων των αστυνομικών οργάνων με σεβασμό στα δικαιώματά τους και η εξοικείωσή τους με τις ιδιαιτερότητες και τις ανάγκες προστασίας της κάθε κατηγορίας.

Σε αντίστοιχη παρέμβαση προς τις αρμόδιες αστυνομικές αρχές προέβη επίσης ο Συνήγορος στο πλαίσιο διερεύνησης αναφοράς για ομοφοβική βία από αστυνομικούς (υπόθεση 190702/2014).

Σε συνέχεια αυτών των παρεμβάσεων, ο Συνήγορος κλήθηκε να πραγματοποιήσει σειρά διαλέξεων με θέμα «Συνήγορος του Πολίτη, Ανθρώπινα Δικαιώματα και Αστυνομική Δράση», στις οποίες έγινε ειδική αναφορά σε θέματα ρατσισμού, καθώς και σε θέματα που σχετίζονται με τον σεξουαλικό προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου των θυμάτων. Ειδικά εστιασμένη διάλεξη για ζητήματα προστασίας ΛΟΑΤ ατόμων πραγματοποιήθηκε τον Μάρτιο του 2015 από στελέχη του Συνηγόρου στη Σχολή Αξιωματικών της ΕΛΑΣ. Εξαιρετικά θετικά αποτιμάται και το επιμορφωτικό σεμινάριο σε αστυνομικούς που στελεχώνουν τα Τμήματα Ρατσιστικής Βίας, το οποίο διοργανώθηκε από τη Μονάδα Σεξουαλικού Προσανατολισμού και Ταυτότητας Φύλου (SOGI) του Συμβουλίου της Ευρώπης σε συνεργασία με το Γραφείο Δημοκρατικών Θεσμών και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΑΣΕ (OSCE/OD^R), το Ελληνικό Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη, τον Ευρωπαϊκό Σύνδεσμο ΛΟΑΤ Αστυνομικών (EGPA) και τον Συνήγορο, στο οποίο συμμετείχε ως εκπαιδεύτρια και η

ίδια η Πρόεδρος του ΣΥΔ. Η συμμετοχή άλλωστε των ιδίων των κοινοτήτων ΛΟΑΤ στη διαδικασία επιμόρφωσης στελεχών της Διοίκησης αποτελεί πάγιο αίτημα του Συνηγόρου.

Ο Συνήγορος, με την ιδιότητά του ως φορέας προώθησης της ίσης μεταχείρισης, συμμετείχε και το 2015 στην εκστρατεία κατά του ρατσισμού με την παρουσία κλιμακίου του και τη διανομή ενημερωτικού υλικού στην πλατεία Συντάγματος (21 Μαρτίου) αλλά και με ειδικό ραδιοφωνικό μήνυμα κατά της μισαλλοδοξίας @. Επίσης, κλιμάκιο στελεχών του Συνηγόρου προέβη σε στοχευμένη δράση ευαισθητοποίησης και ενημέρωσης του κοινού για τις αρμοδιότητες της Αρχής, στην περιοχή της παλιάς Δημοτικής Αγοράς της Κυψέλης, με έμφαση στην προστασία κατά του ρατσισμού και της μισαλλοδοξίας (17-19 Μαρτίου) ©

Κατά το 2015, αξιοποιώντας τη γνώση και την εμπειρία του, ο Συνήγορος συμμετείχε σε σειρά επιμορφωτικών σεμιναρίων με στόχο την ενημέρωση και την ευαισθητοποίηση σε θέματα καταπολέμησης των διακρίσεων. Παράλληλα, συνεχίστηκε η εντατική συνεργασία και ανταλλαγή τεχνογνωσίας του Συνηγόρου με άλλους φορείς που δραστηριοποιούνται εντός και εκτός Ελλάδας σε θέματα εφαρμογής και προώθησης της αρχής της ίσης μεταχείρισης (βλ. «Οι δραστηριότητες της χρονιάς»). Εκπρόσωποι του Συνηγόρου συμμετείχαν ως εκπαιδευτές σε πολυάριθμα επιμορφωτικά σεμινάρια. Ενδεικτικά, σημειώνεται η σταθερή συνεργασία του Συνηγόρου με τη Σχολή Μετεκπαίδευσης της ΕΛΑΣ, καθώς και την Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης, όπου παρέχει εκπαίδευση σε θέματα δικαιωμάτων και ίσης μεταχείρισης.

Τέλος, ο Συνήγορος παραμένει ενεργό μέλος του Ευρωπαϊκού Δικτύου Εθνικών Φορέων Προώθησης της Αρχής της Ίσης Μεταχείρισης (Equinet), ένα δίκτυο οριζόντιας σύνδεσης και συντονισμού των επίσημων φορέων για την υλοποίηση των κοινοτικών Οδηγιών κατά των διακρίσεων στις χώρες της ΕΕ και στις υπό ένταξη χώρες. Ο Συνήγορος συμμετέχει σε όλες τις ομάδες εργασίας του δικτύου και εκπροσωπείται συστηματικά στις συναντήσεις που πραγματοποιούνται ετησίως για την οργάνωση των εργασιών των ομάδων και την ανταλλαγή πληροφοριών σχετικά με θέματα διακρίσεων, στο πλαίσιο των εκάστοτε επιλεγμένων δράσεων της ομάδας. Τον Οκτώβριο του 2015 εκπρόσωπος του Συνηγόρου εξελέγη στο ΔΣ του δικτύου.

Περισσότερα και πιο αναλυτικά στοιχεία, στον ιστότοπο του Συνηγόρου www.synigoros.gr

Το σύμβολο [] μέσα στο κείμενο παραπέμπει σε κατάλογο συνδέσμων ([www.synigoros .g r/?i=stp.el.links2015](http://www.synigoros.gr/r/?i=stp.el.links2015)) όπου μπορείτε να βρείτε σχετικά αναρτημένα έγγραφα.

Επιστροφές αλλοδαπών

Ειδική έκθεση 2015
(άρθρο 23 παράγρ. 6
Ν. 3907/2011)

Η ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΣΥΝΗΓΟΡΟΥ ΣΤΟΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ ΕΛΕΓΧΟ ΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΡΟΦΩΝ

Νομικό πλαίσιο

Δράσεις του Συνηγόρου

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΠΕΔΙΟ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ

Προβλήματα διοικητικά και άλλα

Το γενικότερο πλαίσιο

Αριθμητικές παράμετροι

Ποιοτικές παράμετροι

Διοικητικά κρατούμενοι προς επιστροφή

ΕΠΙΣΚΕΨΕΙΣ ΣΕ ΠΡΟΑΝΑΧΩΡΗΣΙΑΚΑ ΚΕΝΤΡΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ ΕΠΙΣΤΡΟΦΩΝ

Διοικητικές εξελίξεις

Δειγματοληπτικοί έλεγχοι, διαπιστώσεις και προτάσεις

ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ ΣΕ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΑΠΟΜΑΚΡΥΝΣΗΣ ΠΟΛΙΤΩΝ ΤΡΙΤΩΝ ΧΩΡΩΝ

Επιχειρήσεις χερσαίας απομάκρυνσης

Επιχειρήσεις αεροπορικής απομάκρυνσης

Συμπερασματικά

Η παρούσα έκθεση αποτυπώνει τη δράση του Συνηγόρου του Πολίτη το έτος 2015 για τον εξωτερικό έλεγχο αναγκαστικών επιστροφών, σύμφωνα με την ειδική αρμοδιότητά του κατ' άρθρο 23 παράγρ. 6 Ν. 3907/2011.

Ο εξωτερικός έλεγχος των διαδικασιών αναγκαστικών επιστροφών από ανεξάρτητο φορέα προβλέπεται από την ευρωπαϊκή Οδηγία 2008/115/EK σχετικά με τους κοινούς κανόνες και τις διαδικασίες στα κράτη μέλη για την επιστροφή των παρανόμων διαμενόντων πολιτών τρίτων χωρών (Οδηγία Επιστροφών, άρθρο 8 παράγρ. 6) και έχει ανατεθεί στον Συνήγορο του Πολίτη βάσει του Ν. 3097/2011 (άρθρο 23 παράγρ. 6). Η αρμοδιότητα του Συνηγόρου ενεργοποιήθηκε πλήρως με την έκδοση της προβλεπόμενης ΚΥΑ (ΦΕΚ 2870 Β724.10.2014), με την οποία εξειδικεύεται ο νόμος για τον εξωτερικό έλεγχο των επιστροφών. Η ΚΥΑ υιοθετεί τα κριτήρια που τίθενται από τον Οργανισμό Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (FRA), σύμφωνα με τα οποία απαιτείται έλεγχος όλων των σταδίων των διαδικασιών επιστροφής από ανεξάρτητο φορέα με συστηματικό τρόπο. Υπό το πρίσμα αυτό, ο Συνήγορος ελέγχει όλη τη διαδικασία, από την έκδοση της απόφασης επιστροφής αλλοδαπού μέχρι και την υλοποίησή της με χερσαία, θαλάσσια ή αεροπορική μεταφορά στη χώρα καταγωγής του. Η ΚΥΑ προβλέπει σταθερή ροή δεδομένων από όλες τις αρμόδιες για τις αναγκαστικές επιστροφές υπηρεσίες. Επιπλέον, ο Συνήγορος προβαίνει σε έλεγχο της νομιμότητας των πράξεων, παραλείψεων και υλικών ενεργειών των αρμόδιων υπηρεσιών, διαθέτοντας όλα τα θεσμικά εργαλεία που προβλέπουν οι καταστατικές του διατάξεις, ενώ έχει απρόσκοπτη πρόσβαση σε κάθε χώρο κράτησης, αναμονής ή διέλευσης (transit) σε όλη την επικράτεια. Επίσης, συμμετέχει ως παρατηρητής στις επιχειρήσεις εκτέλεσης αποφάσεων επιστροφών. Παράλληλα, συνεργάζεται με διεθνείς οργανισμούς, καθώς επίσης και με ΜΚΟ και κοινότητες μεταναστών, σε επίπεδο τακτικού διαλόγου. Ο Συνήγορος απευθύνει εκθέσεις και προτάσεις για τη βελτίωση των διαδικασιών επιστροφής προς τη Διοίκηση, η οποία υπέχει υποχρέωση αιτιολογημένης απάντησης. Δημοσιοποιεί τα συμπεράσματά του σε ειδική έκθεση, την οποία υποβάλλει κατ' έτος στη Βουλή.

Στο πλαίσιο υλοποίησης της αρμοδιότητας, κατά το έτος 2015, ο Συνήγορος:

- Διοργάνωσε, στις 21 Μαΐου, ημερίδα με χρηματοδότηση του Ευρωπαϊκού Ταμείου Επιστροφών με τίτλο «Επιστροφές αλλοδαπών. Μεικτές μεταναστευτικές ροές και δικαιώματα του ανθρώπου», με τη συμμετοχή πολιτειακών, υπηρεσιακών και κυβερνητικών παραγόντων, εκπροσώπων ευρωπαϊκών και

διεθνών θεσμών (Συμβούλιο της Ευρώπης, Ευρωπαϊός Διαμεσολαβητής), ομόλογων θεσμών ευρωπαϊκών χωρών, καθώς και εκπροσώπων ΜΚΟ, με στόχο την ουσιαστική διαβούλευση για την ενίσχυση της αποτελεσματικότητας του συστήματος εξωτερικού ελέγχου των επιστροφών.

- Συνέχισε να συμμετέχει ως μέλος στην ομάδα υλοποίησης του προγράμματος Forced Return Monitoring (FREM) στο πλαίσιο του European Return Fund-Community Actions της Γενικής Διεύθυνσης Εσωτερικών Υποθέσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (Διεύθυνση Μετανάστευσης και Συνόρων). Της ομάδας ηγείτο ο Οργανισμός International Centre for Migration Policy Development (ICMPD) και συμμετείχαν φορείς που έχουν αναλάβει τον εξωτερικό έλεγχο των επιχειρήσεων αναγκαστικών επιστροφών σε Αυστρία, Βουλγαρία, Ελβετία, Ελλάδα, Λουξεμβούργο, Μάλτα, Ουγγαρία και Πορτογαλία. Το προαναφερόμενο πρόγραμμα, η υλοποίηση του οποίου ξεκίνησε τον Σεπτέμβριο του 2013, ολοκληρώθηκε τον Οκτώβριο του 2015 και είχε ως σκοπό την ενίσχυση της αξιοπιστίας του ευρωπαϊκού συστήματος επιστροφών, κατ' εφαρμογή του άρθρου 8 (6) της Οδηγίας 2008/115/EK. Το έργο επικεντρώθηκε και ολοκλήρωσε με επιτυχία τους παρακάτω στόχους: α) δημιουργία ευρωπαϊκής βάσης συστημάτων εξωτερικού ελέγχου των αναγκαστικών επιστροφών, διαθέσιμη στις χώρες που έχουν ανάγκη τη λειτουργία της, που θα στελεχώνεται από ειδικά εκπαιδευμένους παρατηρητές (monitors), β) διαμόρφωση κατευθυντήριων γραμμών και εργαλείων εξωτερικού ελέγχου, λαμβάνοντας υπόψη τις υπάρχουσες κατευθυντήριες γραμμές του Κώδικα Δεοντολογίας για Κοινές Επιχειρήσεις Επιστροφών της FRONTEX (the Frontex Code of Conduct for Joint Return Operations), τα πρότυπα της Επιτροπής για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων (the CPT standards), τις 20 κατευθυντήριες γραμμές του Συμβουλίου της Ευρώπης για τις αναγκαστικές επιστροφές (the Council of Europe 20 Guidelines on Forced Return), καθώς και καλές πρακτικές που εφαρμόζονται από συμμετέχοντα στο πρόγραμμα κράτη, γ) επιλογή και εκπαίδευση παρατηρητών εξωτερικού ελέγχου των επιστροφών, καθώς και διενέργεια πιλοτικών επιχειρήσεων επιστροφών. Κατά τη διετή διάρκεια του προγράμματος FREM, ειδικοί επιστήμονες, μέλη της ομάδας επιστροφών του Συνηγόρου, συμμετείχαν σε συναντήσεις εργασίας (workshops) που διενεργήθηκαν σε Βιέννη (Νοέμβριος 2013 και Νοέμβριος 2014), Μάλτα (Μάρτιος 2014), Βρυξέλλες (Οκτώβριος 2014 και Οκτώβριος 2015) και Λουξεμβούργο (Μάιος 2015). Οι συναντήσεις εργασίας επικεντρώθηκαν στην επεξεργασία και υλοποίηση των προαναφερόμενων στόχων του προγράμματος, ιδίως τη διαμόρφωση κοινών κατευθυντήριων γραμμών και καλών πρακτικών κατά τον εξωτερικό έλεγχο των αναγκαστικών επιστροφών, ο οποίος διενεργείται από έμπειρους και εξειδικευμένους παρατηρητές. Παράλληλα, μέλη της ομάδας επιστροφών του Συνηγόρου, στο πλαίσιο του ίδιου προγράμματος, παρακολούθησαν εκπαιδευτικό σεμινάριο για την επιτήρηση των αναγκαστικών επιστροφών (Βιέννη, Νοέμβριος 2014), στο οποίο συμμετείχαν και ειδικές δυνάμεις της αστυνομίας της Αυστρίας (COMBRA). Η εκπαίδευση ολοκληρώθηκε με τη συμμετοχή δύο ειδικών επιστημόνων της ομάδας επιστρο-

φών σε δύο κοινές αεροπορικές επιχειρήσεις επιστροφής (Βουδαπέστη - Πρίστινα και Βιέννη - Πρίστινα), καθώς και τη συμμετοχή τρίτου μέλους της ομάδας σε χερσαία επιχείρηση απομάκρυνσης (Βιέννη - σύνορα Πολωνίας), τον Μάρτιο του 2015. Τα μέλη αυτά έχουν λάβει πιστοποιητικά επιτυχούς ολοκλήρωσης του προγράμματος εκπαίδευσης, ανήκουν στην ευρωπαϊκή δεξαμενή εκπαιδευμένων παρατηρητών και είναι διαθέσιμα σε χώρες που λειτουργεί σύστημα εξωτερικού ελέγχου των επιστροφών, σύμφωνα άλλωστε και με τον στόχο του προγράμματος FREM. Σημαντικό τμήμα του προγράμματος αποτέλεσε και η εκπόνηση των εγχειριδίων του πλαισίου για μια ευρωπαϊκή δεξαμενή παρατηρητών επιστροφών, των κατευθύνσεων και εργαλείων εξωτερικού ελέγχου και του εγχειριδίου εκπαίδευσης εξωτερικού ελέγχου αναγκαστικών επιστροφών ("A Framework for a European Pool of Forced Return Monitors" "Guidelines and Monitoring Tools" και "Training Manual Forced Return Monitoring").

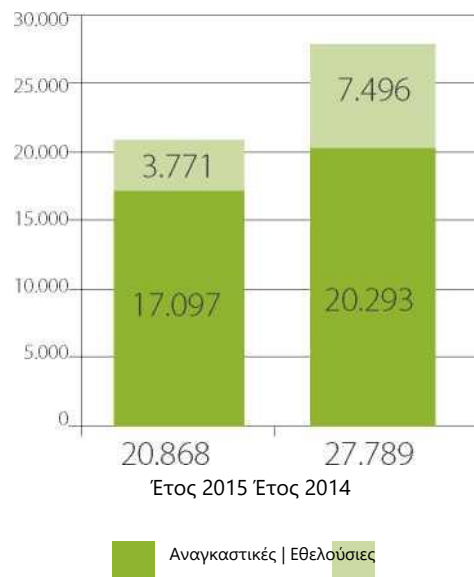
- Διοργάνωσε την εκπαίδευση 6 ειδικών επιστημόνων του Συνηγόρου με χρηματοδότηση του Ευρωπαϊκού Ταμείου Επιστροφών το διάστημα 22-23.6.2015 στην Κοπεγχάγη σε θέματα εξωτερικού ελέγχου επιστροφών. Η εκπαίδευση προσφέρθηκε από τον Δανό Συνήγορο (Ombudsman), ομόλογο θεσμό με σημαντική εμπειρία monitoring, σύμφωνα με την Οδηγία 2008/115/EK.

Κατά το 2015 οι επιχειρήσεις αναγκαστικής απομάκρυνσης αλλοδαπών φαίνεται να συνεχίζουν να προσκρούουν σε αδυναμίες πολιτικές, όπως ο βαθμός συνεργασίας κάποιων προξενικών αρχών για την ταυτοποίηση των προς επιστροφή αλλοδαπών, αλλά και διοικητικές, όπως η μη ολοκλήρωση διαγωνισμού για ναύλωση πτήσεων τσάρτερ για αεροπορικές επιστροφές. Σε αυτά έρχεται να προστεθεί η έλλειψη σταθερής χρηματοδότησης των προαναχωρησιακών κέντρων αλλά και των επιστροφών, δεδομένων των κανονιστικών αλλαγών, με το άρθρο 9 παράγρ. 6 επ. Ν. 4332/2015 και τις κατ' εξουσιοδότησιν αυτού παρεπόμενες κανονιστικές πράξεις, ως προς τον διαχειριστικό φορέα των ποσών που μπορεί να διατεθούν από 1.7.2015 από το ενιαίο πλέον Ευρωπαϊκό Ταμείο Ασύλου - Μετανάστευσης (AMIF) για Επιστροφές. Στη χρηματοδότηση αυτή εντάσσεται και ο εξωτερικός έλεγχος των επιστροφών από τον Συνήγορο του Πολίτη, όπως προβλέπεται από την ΚΥΑ που διέπει την οργάνωση του ελέγχου, και επομένως προσκρούει στην αδυναμία της Πολιτείας να χρηματοδοτήσει τη συγκεκριμένη δράση του Συνηγόρου από 1ης Ιουλίου, δηλαδή για ολόκληρο το δεύτερο εξάμηνο του 2015. Ωστόσο, ο Συνήγορος συνέχισε με ίδια μέσα, στο μέτρο που μπόρεσε να εξοικονομήσει κάποιο ποσό από τον προϋπολογισμό του για την άσκηση της κατά το Σύνταγμα και τον Ν. 3094/2003 γενικής αρμοδιότητάς του, τους δειγματοληπτικούς ελέγχους τόσο σε Προαναχωρησιακά Κέντρα ή άλλους χώρους κράτησης αλλοδαπών προς επιστροφή όσο και σε επιχειρήσεις χερσαίας αναγκαστικής απομάκρυνσης

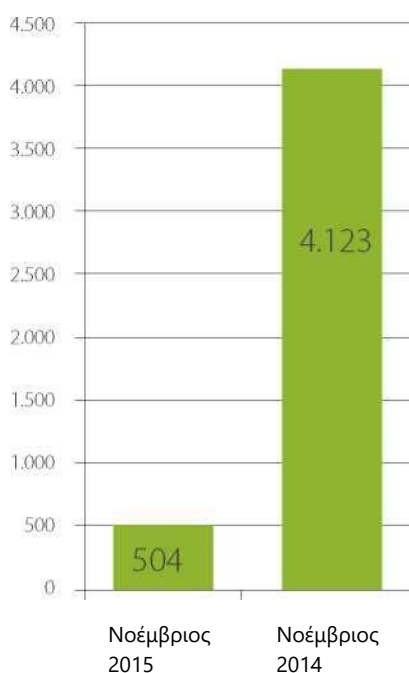
αλλοδαπών, όπως θα αναφερθεί στη συνέχεια. Με τη συνδρομή της FRONTEX μετείχε και σε μία μαζική επιχείρηση αεροπορικής απομάκρυνσης αλλοδαπών.

Η γενικότερη εικόνα για το πεδίο εφαρμογής του Ν. 3907/2011 ως προς τις επιστροφές το 2015 κυριαρχείται ωστόσο από την προσφυγική κρίση στην Ευρώπη και την Ελλάδα ως σημείο εισόδου. Οι μαζικές αφίξεις σε τεράστιους αριθμούς το δεύτερο εξάμηνο του 2015 (91 1.471 συλλήψεις από λιμενικές και αστυνομικές αρχές το 2015 συνολικά, έναντι 77.163 το 2014, σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία της ΕΛΑΣ) δημιουργούν εξαιρετικές απαιτήσεις στον διοικητικό μηχανισμό για την ορθολογική αντιμετώπισή τους, όπως αναλύεται στην οικεία ενότητα της Ετήσιας Έκθεσης του Συνηγόρου για το 2015. Οι εισερχόμενοι μάλιστα, σύμφωνα με τα στοιχεία της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους πρόσφυγες, προέρχονται κυρίως από χώρες που δημιουργούν ζητήματα διεθνούς προστασίας, δημιουργώντας κυρίως θέμα διαχείρισης εν δυνάμει προσφύγων και όχι αλλοδαπών προς επιστροφή. Το σχέδιο δράσης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής προβλέπει καταρχήν την υποδοχή και μετεγκατάσταση αιτούντων άσυλο, και συμπληρωματικά ένα αποτελεσματικό σύστημα αναγκαστικών επιστροφών για τους εναπομείναντες πληθυσμούς. Το ευρωπαϊκό εγχείρημα προβλέπει σχετικά τα λεγόμενα hotspots - κομβικά σημεία υποδοχής, η υλοποίηση των οποίων παραμένει το ζητούμενο στο τέλος του 2015, όπως και η συνακόλουθη εντατικοποίηση των επιχειρήσεων επιστροφής. Ο Συνήγορος χαιρετίζει τη δημοσίευση στατιστικών στοιχείων από την ΕΛΑΣ για θέματα παράτυπων μεταναστών (συλλήψεις, απελάσεις κ.ά.) στην ιστοσελίδα www.hellenicpolice.gr ως σημαντικό βήμα διαφάνειας της διοικητικής δράσης.

Επιστροφές 2014-2015

Κρατούμενοι σε Προαναχωρησιακά Κέντρα

Στο γενικότερο πολιτικό πλαίσιο της ευρωπαϊκής προσφυγικής/μεταναστευτικής κρίσης, οι επιστροφές που υλοποιούνται κατά το 2015 εμφανίζουν κάποια μείωση σε σχέση με την προηγούμενη χρονιά, δεδομένων και των οργανωτικών προβλημάτων που προαναφέρθηκαν. Τα διαβιβασθέντα από την ΕΛΑΣ στοιχεία για το 2015 εμφανίζουν συνολικά 20.868 επιστροφές, έναντι 27.789 το 2014. Από τον συνολικό αριθμό των 20.868 επιχειρήσεων απομάκρυνσης, οι 17.097 είναι αναγκαστικές, συμπεριλαμβανομένων των απελάσεων και επαναπροωθήσεων βάσει διμερών συμφωνιών με όμορες χώρες, ενώ οι 3.771 είναι εθελούσιες διαδικασίες (βλ. γράφημα 1). Οι εθελούσιες διενεργούνται κατά βάση (3.718) από τον Διεθνή Οργανισμό Μετανάστευσης (ΔΟΜ) και σε μικρότερο βαθμό (53) από την ΕΛΑΣ. Η μείωση σε σχέση με το 2014 αφορά τόσο τις εθελούσιες επιστροφές (3.725 λιγότερες το 2015) όσο και τις αναγκαστικές διαδικασίες απομάκρυνσης (3.196 λιγότερες το 2015).

Στα διαθέσιμα στον Συνήγορο συγκεντρωτικά στοιχεία όλης της επικράτειας, για μηχανογραφικούς ή οργανωτικούς λόγους, δεν περιλαμβάνονται προς το παρόν ποιοτικές παράμετροι για πρόσωπα που τυχόν ανήκουν σε ευάλωτες ομάδες (έγκυοι, ασθενείς, υπερήλικες, οικογένειες, ασυνόδευτοι ανήλικοι κ.ά.), που έχουν ζητηθεί συνολικά από το υπουργείο, αλλά κάθε αστυνομική διεύθυνση στέλνει επιμέρους στοιχεία, ζήτημα που ευελπιστούμε να επιλυθεί σύντομα.

Ειδικά όσον αφορά συγκεντρωτικά στοιχεία για τους ασυνόδευτους ανήλικους:

- Για το πρώτο εξάμηνο του 2015 έχουμε μόνον συνολικό αριθμό συλληφθέντων ανηλίκων, ασυνόδετων ή μη: 1.255, από τους οποίους 561 προέρχονται από τη Συρία.
- Την 6.10.2015 έχουμε συνολικό αριθμό ασυνόδετων ανηλίκων που παραμένουν στα Προαναχωρησιακά Κέντρα ή στα νησιά (στην Αμυγδαλέζα 4, στη Σάμο 19) εν αναμονή εξεύρεσης θέσεων από το ΕΚΚΑ σε ξενώνες φιλοξενίας. Παραμένει επίκαιρη η πρόταση του Συνηγόρου για ολιγοήμερη παραμονή τους σε ειδικούς χώρους φύλαξης και όχι κέντρα κράτησης, μέχρι την ολοκλήρωση των διαδικασιών για την παραπομπή τους σε χώρους φιλοξενίας (βλ. *Ετήσια Έκθεση 2014*, σ. 153).
- Σε αυτοψία κλιμακίου του Συνηγόρου στο ΑΤ Μυγδονίας Θεσσαλονίκης, τη 16.11.2015, βρέθηκαν να κρατούνται 3 ασυνόδετοι ανήλικοι, γεγονός που επιβεβαιώνει ότι πέραν της προσωρινής παραμονής σε Προαναχωρησιακά Κέντρα υφίσταται διοικητική κράτηση ανηλίκων και σε χώρους παλαιών αστυνομικών κρατητηρίων, που δεν παρέχουν κατάλληλες συνθήκες ούτε για προσωρινή φύλαξη.

Συγκεντρωτικά στοιχεία παρέχονται ωστόσο από το υπουργείο για την ιθαγένεια των επιστρεφόμενων αλλοδαπών, από τα οποία προκύπτει ότι από τον συνολικό αριθμό των 18.071 επιχειρήσεων απομάκρυνσης, αναγκαστικών και εθελούσιων, που υλοποιήθηκαν τους πρώτους 10 μήνες του 2015, οι 13.381 αφορούν πολίτες Αλβανίας, δηλαδή περισσότεροι από 7 στους 10.

Ως προς τους χώρους κράτησης, η ΕΛΑΣ ενημέρωσε τον Συνήγορο ότι την 3.11.2014 κρατούνταν συνολικά 504 άτομα στα Προαναχωρησιακά Κέντρα, αριθμός συντριπτικά μικρότερος από τον αντίστοιχο αριθμό των 4.123 κρατούμενων το 2014 (βλ. γράφημα 2). Ωστόσο, τον Νοέμβριο του 2014 υπήρχαν επιπλέον και 2.160 κρατούμενοι σε κρατητήρια αστυνομικών διευθύνσεων και τμημάτων. Ο αντίστοιχος αριθμός των προς επιστροφή αλλοδαπών σε αστυνομικά κρατητήρια δεν είναι γνωστός.

Τον Νοέμβριο του 2015 η ΕΛΑΣ ενημερώνει σχετικά: «Κατά κανόνα οι υπό επιστροφή αλλοδαποί δεν κρατούνται σε αστυνομικά κρατητήρια. Προκειμένου να διασφαλισθεί η ορθή εφαρμογή της Οδηγίας 2008/115/ΕΚ περί επιστροφών, έχουν δοθεί σαφείς οδηγίες να οδηγούνται στα Προαναχωρησιακά Κέντρα Κράτησης Αλλοδαπών, μετά την ταυτοποίησή τους και την έκδοση των απαραίτητων αποφάσεων, οι αλλοδαποί που κρίνεται απαραίτητο να τεθούν υπό κράτηση. Η κράτηση υπό επιστροφή παράτυπων αλλοδαπών σε αστυνομικά κρατητήρια διαρκεί τον απολύτως απαραίτητο χρόνο ολοκλήρωσης των διαδικασιών έως ότου μεταφερθούν σε Κέντρα Κράτησης Αλλοδαπών, που συνήθως ανέρχεται έως πέντε ημέρες». Ωστόσο, από τις επισκέψεις του Συνηγόρου σε αστυνομικά κρατητήρια, όπως αναφέρεται στη συνέχεια, προκύπτει ότι δεν τηρούνται απαραίτητα οι κατευθύνσεις αυτές, αν και ανάγονται σε ζήτημα «ορθής εφαρμογής της Οδηγίας» 2008/115/ΕΚ περί επιστροφών, όπως αναγνωρίζει η ΕΛΑΣ.

Το 2015 υπήρξαν δύο πολύ σημαντικές εξελίξεις από πλευράς διαδικασιών κράτησης αλλοδαπών τρίτων χωρών προς επιστροφή: η ίδρυση Προαναχωρησιακών Κέντρων στις αρχές του 2015 και η μείωση του χρονικού διαστήματος που κρατούνται οι αλλοδαποί στα κέντρα αυτά. Συγκεκριμένα:

- Στις αρχές του 2015 ιδρύονται με ΚΥΑ (ΦΕΚ Β118/21.1.2015) 7 Προαναχωρησιακά Κέντρα Κράτησης (ΠΚΕΚ): Αμυδαλέζας, Ταύρου (Πέτρου Ράλλη), Κορίνθου, Φυλακίου Έβρου, Ξάνθης, Παρανεστίου Δράμας, Μόριας Λέσβου. Με την ίδια απόφαση θεσπίζεται ο κανονισμός λειτουργίας τους. Οι χώροι αυτοί, οι οποίοι λειτουργούσαν ήδη την προηγούμενη χρονιά, ορίζονται πλέον το 2015 ως ειδικές εγκαταστάσεις για την κράτηση προς επιστροφή ή απέλαση αλλοδαπών, με αναφορά στις προδιαγραφές του άρθρου 31 Ν. 3907/2011 για τους όρους κράτησης, σύμφωνα με το άρθρο 16 της Οδηγίας 2008/115/ΕΚ περί επιστροφών.
- Μετά τις εθνικές εκλογές της 25.1.2015, ακολουθούν κυβερνητικές εξαγγελίες (17.2.2015) και εσωτερικές οδηγίες της ΕΛΑΣ για μείωση του διαστήματος κράτησης στην πράξη, ώστε οι αλλοδαποί προς επιστροφή να μην κρατούνται κατά κανόνα πλέον των 6 μηνών και οι ευάλωτες ομάδες να μην κρατούνται καθόλου. Σημειώνεται ότι το ανώτατο όριο κράτησης από τον νόμο και την Οδηγία Επιστροφών παραμένει 18 μήνες. Για την παραβίαση του νόμιμου ορίου κράτησης το 2014, με εσωτερική οδηγία του υπουργείου κατόπιν αποδοχής σχετικής γνωμοδότησης του ΝΣΚ, ο Συνήγορος έχει ασκήσει κριτική (*Ετήσια Έκθεση 2014*, σ. 153-154). Η αλλαγή πολιτικής ως προς τη διοικητική κράτηση αλλοδαπών επιφέρει ριζική μείωση του αριθμού των κρατουμένων προς επιστροφή (βλ. παραπάνω συνολικά στατιστικά στοιχεία για το πεδίο εφαρμογής του νόμου).

Ο Συνήγορος, ασκώντας τον κατ' άρθρο 23 παράγρ. 6 Ν. 3907/2011 εξωτερικό έλεγχο των διαδικασιών επιστροφής, προέβη σε δειγματοληπτικές αυτοψίες στα Προαναχωρησιακά Κέντρα Ταύρου / Πέτρου Ράλλη (3.4.2015), Κορίνθου (28.4.2015), Μόριας Λέσβου (16.6.2015) και Παρανεστίου Δράμας (23.6.2015), στα Κρατητήρια του Αστυνομικού Τμήματος Ναυπλίου (29.4.2015), στα Κρατητήρια της Αστυνομικής Διεύθυνσης Αλλοδαπών Θεσσαλονίκης (21.10.2015), στα Κρατητήρια των Τμημάτων «Δίωξης Λαθρομεταναστών» (sic) της Μυγδονίας στη Λητή και της Θεσσαλονίκης (16.11.2015) κ.ά. Οι διαπιστώσεις και προτάσεις του Συνηγόρου ως προς τις συνθήκες κράτησης αλλοδαπών αναφέρονται στην οικεία ενότητα της Ετήσιας Έκθεσής του για το 2015, βάσει της αρμοδιότητάς

του ως Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης Βασανιστηρίων και Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης (ΟΡΡΑΤ). Ως προς την ορθή ωστόσο εφαρμογή των διαδικασιών της Οδηγίας 2008/115/ΕΚ περί Επιστροφών, από τις αυτοψίες και τις συζητήσεις με τους κρατουμένους αλλά και τα αρμόδια αστυνομικά όργανα σχετικά με τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν στην πράξη, οι βασικές παρατηρήσεις του Συνηγόρου για το 2015 έχουν ως εξής:

Η εσωτερική οδηγία της ΕΛΑΣ για μείωση του διαστήματος κράτησης έως 6 μήνες τον Φεβρουάριο του 2015 οδήγησε στο εσφαλμένο αποτέλεσμα να εκλαμβάνεται το εξάμηνο όχι ως όριο αλλά ως κανόνας. Η κράτηση ωστόσο, ως ο επαχθέστερος περιορισμός της ελευθερίας, επιβάλλεται σύμφωνα με τη ρητή επιταγή του άρθρου 30 παράγρ. 1 Ν. 3907/2011 «μόνο εάν στη συγκεκριμένη περίπτωση δεν δύνανται να εφαρμοσθούν αποτελεσματικά άλλα επαρκή και λιγότερο επαχθή μέτρα» και δι-αρκεί «για το απολύτως αναγκαίο χρονικό διάστημα διεκπεραίωσης της διαδικασίας απομάκρυνσης, η οποία εξελίσσεται και εκτελείται με τη δέουσα επιμέλεια». Ο Συνήγορος διαπίστωσε ελλιπή μέριμνα της αστυνομίας όχι μόνο να αναζητήσει εναλλακτικά μέτρα κράτησης αλλά και να κινήσει εξατομικευμένη διαδικασία επιστροφής για κάθε αλλοδαπό που κρατείται ενόψει επιστροφής και επισήμανε ότι μόνον εάν η συγκεκριμένη προσπάθεια δεν έχει επιφέρει αποτελέσματα για κάποιον αλλοδαπό μπορεί να ζητηθεί η συνέχεια της κράτησής του (κατόπιν ανά τρίμηνο δικαστικής κρίσης). Στην επικοινωνία με τους κρατούμενους κατά τις αυτοψίες αναδείχθηκε μάλιστα έντονο το πρόβλημα της ελλιπούς ενημέρωσής τους σχετικά με τη διάρκεια της κράτησής τους και εν γένει την πορεία της διαδικασίας. Η εξατομικευμένη δέουσα επιμέλεια της αστυνομίας ("due diligence" κατά τον σχετικό όρο του άρθρου 15 παράγρ. 1 της Οδηγίας Επιστροφών) αποτελεί προϋπόθεση νομιμότητας της κράτησης και το ζητούμενο στην πράξη για την αποτελεσματικότητα του συστήματος αναγκαστικών επιστροφών.

Διαπιστώνεται αντιφατική πρακτική ως προς την κράτηση παράτυπα εισερχόμενων στη χώρα αλλοδαπών κατά τον Ιούνιο του 2015, διότι λόγω του προβλήματος μαζικής εισροής μεικτών πληθυσμών στα νησιά του Βορείου Αιγαίου και των Δωδεκανήσων οι νεοεισερχόμενοι εφοδιάζονται απλώς με υπηρεσιακό σημείωμα για την καταγραφή τους (βλ. «Προσφυγικό ζήτημα και μετανάστευση»), ενώ οι συλλαμβανόμενοι σε άλλα σημεία της χώρας οδηγούνται σε κράτηση στα Προαναχωρησιακά Κέντρα. Η διαπίστωση αυτή επιβεβαιώνεται και από αναφορές στον Συνήγορο (ενδεικτική υπόθεση 201627/2015).

Επίσης, η κράτηση φαίνεται να διατηρείται και σε περιπτώσεις όπου η επιστροφή του αλλοδαπού δεν είναι εφικτή (λ.χ. αυτοψία στη Διεύθυνση Αλλοδαπών Θεσσαλονίκης την 21.10.2015, αναφέρθηκε ότι κρατούνταν 15-20 άτομα, των οποίων η επιστροφή δεν ήταν εφικτή). Η διατήρηση της κράτησης αντιβαίνει στο άρθρο 30 παράγρ. 5 Ν. 3907/2011 και στο αντίστοιχο άρθρο 15 της Οδηγίας Επιστροφών, για άρση της κράτησης όταν «δεν υφίσταται πλέον λογικά προοπτική απομάκρυνσης για νομικούς ή άλλους λόγους». Το πρόβλημα αυτό εντείνεται

όταν εφαρμόζεται διαφορετική πρακτική ως προς την αναβολή απομάκρυνσης προς διαφύλαξη της αρχής της μη επαναπροώθησης (άρθρο 24 Ν. 3907/2011) μεταξύ πολιτών που αντιμετωπίζουν εμπόλεμες καταστάσεις στη χώρα τους που δημιουργούν σοβαρό κίνδυνο βλάβης για τη ζωή τους (άρθρο 33 της Σύμβασης της Γενεύης). Ο Συνήγορος, με βάση και τη θέση της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες όσον αφορά τη μη κράτηση και το ανέφικτο της επιστροφής πολιτών Ιράκ (Σύσταση ΟΗΕ Οκτωβρίου 2014), επισήμανε ότι στην περίπτωση τους η διοικητική κράτηση παύει να επιτελεί τον σκοπό της, καθίσταται ασυμβίβαστη με το άρθρο 24 παράγρ. 4 Ν. 3907/2011 αλλά και αντίθετη στην αρχή της αναλογικότητας των στερητικών της ελευθερίας μέτρων [άρθρο 5 παράγρ. 3 Συντάγματος, άρθρο 5 ΕΣΔΑ (απόφαση ΕΔΔΑ, Tabesh κατά Ελλάδος, προσφυγή 8256/07, 2009), καταδικαστική για κράτηση λόγω ανέφικτης απέλασης]. Για το πραγματικό γεγονός της αδυναμίας επιστροφής των ιρακινών στη χώρα καταγωγής τους, ο Συνήγορος ζήτησε από την ΕΛΑΣ την έκδοση εγκυκλίου που να καλύπτει την αναβολή απομάκρυνσής τους κατ' αναλογία με τους σύρους πολίτες (έγγραφο 197333/8563/3.3.2015). Τη σύσταση αυτή ο Συνήγορος επανέλαβε σε πολλές υποθέσεις (1991 17, 201627, 204275/2015) μέχρι τελικώς το ζήτημα να επιλυθεί τον Νοέμβριο του 2015 με σχετική εγκύκλιο διαταγή της ΕΛΑΣ (1604/15/2189144/30.11.2015) περί υπαγωγής των ιρακινών στο καθεστώς μη επαναπροώθησης του νέου άρθρου 78Α Ν. 3386/2005. Η διαταγή της ΕΛΑΣ λαμβάνει υπόψη και τη συμπεριληψη πλέον των αιτούντων άσυλο πολιτών ιρακινής καταγωγής στο πρόγραμμα μετεγκατάστασης (relocation) σε άλλο κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η ρύθμιση του νέου άρθρου 78Α Ν. 3386/2005, η οποία επήλθε με το άρθρο 18 Ν. 4332/2015, αποτελεί επίσης μια πολύ θετική εξέλιξη, σε ανταπόκριση του Υπουργείου Εσωτερικών προς την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους πρόσφυγες και προς τον Συνήγορο, διότι ορίζει ότι δεν εκδίδεται πλέον απόφαση απέλασης όταν συντρέχουν οι όροι της αρχής μη επαναπροώθησης, αλλά χορηγείται βεβαίωση μη απομάκρυνσης για ανθρωπιστικούς λόγους. Με εγκύκλιο της ΕΛΑΣ (1604/15/1423412/10.8.2015) διευκρινίστηκε ότι η βεβαίωση αυτή καταλαμβάνει νεοεισερχόμενους πολίτες από τη Συρία, την Υεμένη, το Νότιο Σουδάν, την Παλαιστίνη, την Ερυθραία, τη Σομαλία.

Ο τρόπος χρηματοδότησης κάποιων βασικών λειτουργικών εξόδων των Προαναχωρησιακών Κέντρων Κράτησης, από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Επιστροφών μέχρι 30.6.2015 και στη συνέχεια από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Ασύλου - Μετανάστευσης - Επιστροφών, καθώς και οι συναφείς δυσκολίες της Διοίκησης να προωθήσει εγκαίρως τις διαδικασίες αυτές, με κενό στην πράξη ευρωπαϊκής χρηματοδότησης για το δεύτερο εξάμηνο του 2015, οδηγούν σε δυσλειτουργία των Προαναχωρησιακών Κέντρων. Η καθυστέρηση επιμέρους διαγωνισμών σίτισης, πρόσληψης ψυχολόγων, διερμηνέων, κοινωνικών λειτουργών δημιουργεί αντίστοιχα κενά που συνιστούν σοβαρές ελλείψεις στοιχειωδών συνθηκών διαβίωσης των διοικητικά κρατούμενων αλλοδαπών. Η μη κάλυψη των αναγκών σίτισης των Προαναχωρησιακών Κέντρων φαίνεται επίσης να οδηγεί στην πρακτική της διοικητικής κράτησης αλλοδαπών σε αστυνομι-

κά κρατητήρια, παρά την αντίθετη δέσμευση της ΕΛΑΣ. Την ημέρα της αυτοψίας στη Διεύθυνση Αλλοδαπών Θεσσαλονίκης (21.10.2015) κρατούνταν συνολικά 95 άτομα, εκ των οποίων 69 στα κρατητήρια της Διεύθυνσης και οι υπόλοιποι στα 4 «Τμήματα Δίωξης Λαθρομετανάστευσης» της Διεύθυνσης, με δεδομένη τη δυσκολία του Προαναχωρησιακού Κέντρου στο Παρανέστι να δεχτεί τους αλλοδαπούς αυτούς (130 κρατούμενοι στο Παρανέστι την 3.11.2015, δυναμικότητα κέντρου 977 θέσεις). Ο Συνήγορος εμμένει στη δέσμευση της ΕΛΑΣ για κράτηση σε Προαναχωρησιακά Κέντρα με τις προδιαγραφές του Ν. 3907/2011 και παρατηρεί ότι το διάστημα κράτησης στα κρατητήρια της Διεύθυνσης Αλλοδαπών Θεσσαλονίκης, που είναι συνήθως 2-3 ή και πάνω από 6 μήνες (5 άτομα την 21.10.2015), για τους περισσότερους αλλοδαπούς πλην των της αλβανικής καταγωγής, δεν είναι μικρό, σε συνδυασμό με τον αριθμό τους που έχει χαρακτηριστικά μαζικής κράτησης (69 άτομα στα κρατητήρια της Διεύθυνσης). Επίσης, επισημαίνει ότι ο όρος «λαθρομετανάστης», ο οποίος απαντάται στην επωνυμία των «Τμημάτων Δίωξης Λαθρομετανάστευσης» της Διεύθυνσης Αλλοδαπών Θεσσαλονίκης, ενέχει σαφώς μειωτική χρήση, δεδομένης και της ρατσιστικής δράσης οργανωμένων ομάδων στη χώρα μας (βλ. ειδική έκθεση του Συνηγόρου για τη ρατσιστική βία, 2013). Θα ήταν προτιμότερο τα Τμήματα της Διεύθυνσης Αλλοδαπών της ΕΛΑΣ να ονομάζονται «Τμήματα Αλλοδαπών» (βλ. «Νομοθετικές και οργανωτικές προτάσεις»). Όπως αναφέρει ο Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων (FRA) της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, λόγω της επιρροής της γλώσσας στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο, δεν χρησιμοποιεί πια τον όρο ούτε καν «παράνομος μετανάστης», αλλά έχει επιλέξει τον εννοιολογικά πιο ουδέτερο όρο «παράτυπος μετανάστης» ή «μετανάστης σε παράτυπο καθεστώς» (Ποινικοποίηση μεταναστών σε παράτυπο καθεστώς, έκδοση FRA, Μάρτιος 2014, σε www.fra.europa.eu).

Οι δειγματοληπτικοί έλεγχοι από τον Συνήγορο σε επιχειρήσεις απομάκρυνσης της ΕΛΑΣ ακολούθησαν την υπ' αριθμ. πρωτ. 1604/15/993326/4.6.2015 ηλεκτρονική διαταγή του Αρχηγείου ΕΛΑΣ προς τις αστυνομικές διευθύνσεις (υπηρεσίες αλλοδαπών), κατόπιν της οποίας ξεκίνησε η αποστολή στατιστικών στοιχείων για την εκτέλεση επιστροφών και η ενημέρωση του Συνηγόρου για τον προγραμματισμό των σχετικών επιχειρήσεων απομάκρυνσης από τις αστυνομικές διευθύνσεις της χώρας. Ο Συνήγορος θεωρεί ότι ήδη η τακτική υποβολή στοιχείων από όλη τη χώρα συμβάλλει στη διαφάνεια και λογοδοσία του συστήματος αναγκαστικών επιστροφών.

Με δεδομένη τη συντριπτική πλειονότητα χερσαίων επιχειρήσεων απομάκρυνσης προς την Αλβανία (βλ. παραπάνω στατιστικά στοιχεία), ο Συνήγορος προγραμματίσει δειγματοληπτικούς ελέγχους σε επιχειρήσεις χερσαίας απομάκρυνσης που

παρουσιάζουν στοιχεία μαζικότητας επιστρεφόμενων προσώπων. Μέλη της ομάδας επιστροφών του Συνηγόρου συμμετείχαν ως παρατηρητές σε τρεις επιχειρήσεις χερσαίας επιστροφής αλλοδαπών, πολιτών Αλβανίας. Εξ αυτών, οι δύο προγραμματίστηκαν από τη Διεύθυνση Αλλοδαπών Αττικής με προορισμό την Κακαβιά (σύνορα Ελλάδα - Αλβανίας) στις 13.6.2015 και 27.6.2015 αντίστοιχα, ενώ η τρίτη προγραμματίστηκε από τη Διεύθυνση Αλλοδαπών Θεσσαλονίκης με προορισμό την Κρυσταλλοπηγή (σύνορα Ελλάδα - Αλβανίας) στις 22.10.2015. Οι επιχειρήσεις πραγματοποιήθηκαν χωρίς προβλήματα και ολοκληρώθηκαν ομαλά. Οι βασικότερες διαπιστώσεις των παρατηρητών, οι οποίες ανέδειξαν προβληματικές πτυχές των διαδικασιών απομάκρυνσης, ήταν οι ακόλουθες:

- Οι χώροι στους οποίους κρατούνται οι υπό επιστροφή αλλοδαποί, προτού αναχωρήσουν για τον τόπο προορισμού, είναι ακατάλληλοι, καθώς δεν υπάρχει επαρκής φυσικός φωτισμός και εξαερισμός ούτε χώρος προαυλισμού. Απουσιάζουν υποδομές, αναγκαίες έστω και για την πρόσκαιρη παραμονή. Ενδεικτικά, στη Διεύθυνση Αλλοδαπών Αττικής ο χώρος κράτησης δεν διαθέτει καθίσματα, παρά μόνον έναν τσιμεντένιο πάγκο περιορισμένης χωρητικότητας, με αποτέλεσμα οι αλλοδαποί να περιμένουν όρθιοι μέχρι την ώρα αναχώρησης.
- Το όχημα μεταγωγής διαθέτει ειδικούς χώρους-κελιά, τα οποία είναι ιδιαίτερα στενά, σκοτεινά και με καθίσματα ακατάλληλα για πολύωρη παραμονή. Ειδικότερα, το όχημα περιλαμβάνει έναν χώρο με 8 κελιά, εκ των οποίων τα 2 είναι χωρητικότητας 2 ατόμων και τα 6 χωρητικότητας 4 ατόμων. Σε κάθε κελί υπάρχει πόρτα που κλειδώνει και ένα πολύ μικρό παραθυράκι (φεγγίτης) ψηλά με λίγες τρύπες. Υπάρχει, επιπλέον, χώρος συνοδών, ο οποίος διαθέτει 10 θέσεις επιβατών και άλλες 2 για οδηγό και συνοδηγό. Το όχημα διαθέτει κλιματισμό, αλλά όχι τουαλέτα.
- Κατά τη μεταφορά δεν υπάρχει διαχωρισμός διοικητικών κρατουμένων και αυτών που τελούν υπό δικαστική απέλαση.
- Δεν υπάρχει γιατρός, αλλά ούτε και φαρμακείο, τουλάχιστον για τις μακράς διάρκειας μετακινήσεις, όπως αυτή από τη Διεύθυνση Αλλοδαπών Αττικής στην Κακαβιά.
- Όλοι οι παρατηρητές, ωστόσο, επισήμαναν τον επαγγελματισμό των αστυνομικών-συνοδών, καθώς και τον σεβασμό που επέδειξαν στην αξιοπρέπεια των υπό επιστροφή αλλοδαπών, κατά την επιβίβαση, μεταφορά και παράδοσή τους στις αλβανικές αρχές.

Ως απόρροια των παραπάνω διαπιστώσεων, κρίνονται αναγκαίες οι ακόλουθες συστάσεις για τις επιχειρήσεις χερσαίας απομάκρυνσης:

- Να διαμορφωθούν στα σημεία αναχώρησης κατάλληλοι, καθαροί και ασφαλείς χώροι αναμονής, με φυσικό φωτισμό και εξαερισμό, με καθίσματα, άνετη πρόσβαση σε τουαλέτα και διακριτό χώρο καπνίσματος.
- Να διαμορφωθούν στα σημεία αναχώρησης κατάλληλοι και ασφαλείς χώροι για τον σωματικό έλεγχο των αλλοδαπών.
- Να διενεργηθεί επιχειρησιακή αξιολόγηση της χρήσης τουριστικών λεωφορείων, ώστε να διεξάγεται η οδική επιχείρηση επιστροφής με όχημα κατάλληλο για ταξίδια μακράς διάρκειας.

• Να υπάρχει στο όχημα «κιτ» εφοδίων για την άμεση αντιμετώπιση έκτακτων περιστατικών υγείας των επιβαινόντων, το οποίο θα περιέχει παυσίπονα, αντισταμινικά, χάπια για τη ναυτία και υλικά όπως σακούλες για τη ναυτία.

- Να συμμετέχει τουλάχιστον στις αποστολές μακράς διάρκειας συνοδός με πιστοποιημένες γνώσεις πρώτων βοηθειών.
- Να λειτουργεί στο όχημα τουαλέτα, ώστε να βελτιωθούν οι συνθήκες μετακίνησης όλων των επιβαινόντων.
- Να γίνεται διαχωρισμός, κατά το δυνατόν, διοικητικών κρατουμένων και αυτών που τελούν υπό δικαστική απέλαση.

Ο Συνήγορος συμμετείχε για πρώτη φορά ως φορέας άσκησης εξωτερικού ελέγχου σε αεροπορική κοινή επιχείρηση επιστροφής αλλοδαπών. Συγκεκριμένα, στις 2-3.12.2015, δύο στελέχη της αρχής συμμετείχαν ως παρατηρητές στην επιχείρηση επιστροφής πολιτών Πακιστάν, η οποία οργανώθηκε από τις ελληνικές αρχές με τον συντονισμό της FRONTEX, και με τη συμμετοχή των αυστριακών και βουλγαρικών αρχών. Τα στελέχη του Συνηγόρου πραγματοποίησαν αυτοψία στους χώρους κράτησης των υπό επιστροφή πολιτών Πακιστάν στο Προαναχωρησιακό Κέντρο Αμυγδαλέζας, και στο Προαναχωρησιακό Κέντρο Ταύρου (κρατητήρια της Διεύθυνσης Αλλοδαπών Αττικής στην οδό Π. Ράλλη), στην αίθουσα αναμονής στο αεροδρόμιο «Ελευθέριος Βενιζέλος», επιβιβάστηκαν στο αεροσκάφος και ακολούθησαν την ελληνική αποστολή παραμένοντας μέχρι την ολοκλήρωση της επιχείρησης.

Στη σχετική έκθεσή του ο Συνήγορος επισήμανε ως προς τις εγκαταστάσεις ότι απαιτούνται άμεσα μέτρα για την επιλογή και διαμόρφωση κατάλληλου ενιαίου προαναχωρησιακού κέντρου καθώς οι χώροι του Προαναχωρησιακού Κέντρου Ταύρου είναι εντελώς ακατάλληλοι και στο Προαναχωρησιακό Κέντρο Αμυγδαλέζας απαιτείται αποκατάσταση των ζημιών για την ομαλή λειτουργία των πτερύγων κράτησης των υπό επιστροφή αλλοδαπών. Τέλος, είναι απαραίτητη η διαμόρφωση των εγκαταστάσεων στο αεροδρόμιο ώστε να διατίθεται χώρος καπνίσματος, εύκολα προσβάσιμες τουαλέτες και προστασία από οπτική επαφή με ιδιώτες.

Ως προς τις διαδικασίες προ αναχώρησης, απαιτούνται άμεσα μέτρα για:

- την έγκαιρη ενημέρωση των αλλοδαπών σχετικά με την επιχείρηση απομάκρυνσης και τα επιμέρους στοιχεία της,
- την εύκολη και έγκαιρη πρόσβασή τους σε μέσα τηλεφωνικής επικοινωνίας ώστε να μπορούν αυτοί να ειδοποιούν τους οικείους τους και
- τη συντονισμένη, έγκαιρη και πλήρη παροχή κατάλληλων γευμάτων και νερού στους υπό επιστροφή αλλοδαπούς.

Ο Συνήγορος διαπίστωσε ότι κατά τη διάρκεια της μεταγωγής

στο αεροδρόμιο «Ελευθέριος Βενιζέλος» και κατά την παραμονή τους στον χώρο αναμονής, οι υπό επιστροφή αλλοδαποί που επιστρέφονταν από τις ελληνικές αρχές παρέμεναν δεσμευμένοι με μεταλλικές ή πλαστικές χειροπέδες σε αντίθεση με αυτούς που επιστρέφονταν από τις αυστριακές και βουλγαρικές αρχές. Ο Συνήγορος ζητά να μη δεσμεύονται οι υπό επιστροφή αλλοδαποί με χειροπέδες ή άλλα μέσα παρά μόνον όταν αυτό είναι απολύτως αναγκαίο και πρόσφορο και κατόπιν ειδικής αιτιολόγησης. Ζητά επίσης να ληφθούν μέτρα για την προστασία της αξιοπρέπειας των υπό επιστροφή αλλοδαπών και συγκεκριμένα την προστασία τους από φωτογράφιση κ.λπ. από δημοσιογράφους, ιδίως σε δημόσιους χώρους, και σε κάθε περίπτωση χωρίς την προηγούμενη ρητή συγκατάθεσή τους.

Τέλος, ο Συνήγορος παρατηρεί ότι η αστυνομία μπορεί να βελτιώσει την οργάνωση της επιχείρησης και κατά συνέπεια την αποτελεσματικότητά της και την προστασία των δικαιωμάτων των υπό επιστροφή αλλοδαπών προμηθεύοντας τους επικεφαλής με επαρκή μέσα επικοινωνίας με την Αθήνα ώστε να αναζητείται άμεσα λύση σε προβλήματα που ανακύπτουν, φροντίζοντας για τον καλύτερο συντονισμό και ενημέρωση των εμπλεκόμενων υπηρεσιών και στελεχών, και λαμβάνοντας όλα τα μέτρα εγκαίρως ώστε να είναι βέβαιο πως όσοι αλλοδαποί επιβιβαστούν στο αεροσκάφος θα γίνουν τελικά δεκτοί από τη χώρα τους. Καταλυτικό ενδεχομένως ρόλο στην ενίσχυση της αποτελεσματικότητας των επιχειρήσεων απομάκρυνσης θα είχε ο ορισμός του αεροδρομίου της Αθήνας ή της Θεσσαλονίκης ως σημείου αναχώρησης για κοινές πτήσεις της FRONTEX, λόγω της γεωγραφικής τους θέσης που διευκολύνει πτήσεις προς την Ασία ή την Αφρική, εξυπηρετεί οδικώς και σιδηροδρομικώς γειτονικά κράτη μέλη τα οποία θα ήθελαν να συμμετάσχουν, αλλά και διότι θα επέφερε σημαντική εξοικονόμηση σε εισιτήρια - διανυκτερεύσεις των αστυνομικών οργάνων συνοδείας των επιστρεφόμενων.

Οι παραπάνω παρατηρήσεις του Συνηγόρου του Πολίτη, με βάση την εμπειρία από τον εξωτερικό έλεγχο που διενήργησε συστηματικά το 2015 για τις εφαρμοστέες εγγυήσεις από πλευράς θεμελιωδών δικαιωμάτων και για τη λειτουργικότητα των διαδικασιών σε κάθε στάδιο της διαδικασίας επιστροφών, αποσκοπούν στο να συμβάλουν στην πράξη στη διαμόρφωση ενός αποτελεσματικότερου συστήματος επιστροφής πολιτών τρίτων χωρών, το οποίο αποτελεί το ζητούμενο σύμφωνα με το Σχέδιο Δράσης για τις Επιστροφές της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Περισσότερα και πιο αναλυτικά στοιχεία, στον ιστότοπο του Συνηγόρου
www.synigoros.gr

Το σύμβολο [] μέσα στο κείμενο παραπέμπει σε κατάλογο συνδέσμων ([www.synigoros .g r/?i=stp.el.links2015](http://www.synigoros.gr/?i=stp.el.links2015)) όπου μπορείτε να βρείτε σχετικά αναρτημένα έγγραφα.

Πρόληψη βασανιστηρίων και κακομετα- χείρισης

Ειδική έκθεση 2015
(άρθρο 23 του Προαιρετικού
Πρωτοκόλλου στη Σύμβαση
κατά των Βασανιστηρίων
και Άλλων Μορφών
Σκληρής, Απάνθρωπης
ή Ταπεινωτικής
Μεταχείρισης ή
Τιμωρίας της
Γενικής Συνέλευσης
των Ηνωμένων
Εθνών)

ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΕΜΠ

ΣΥΝΑΝΤΗΣΕΙΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ, ΔΙΕΘΝΗΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑ
ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΕΜΠ

ΣΩΦΡΟΝΙΣΤΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ - ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΧΩΡΩΝ ΚΡΑΤΗΣΗΣ

Νομοθετικές εξελίξεις και προκλήσεις

Αγροτικές Φυλακές Ενηλίκων

Κράτηση ανηλίκων - ΕΚΚΝ Κορίνθου

Γενικά Καταστήματα Κράτησης

Επιμέρους ζητήματα σωφρονιστικού ενδιαφέροντος

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΚΡΑΤΗΣΗ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ

Χώροι Κράτησης Αλλοδαπών

ΨΥΧΙΑΤΡΙΚΟΣ ΕΓΚΛΕΙΣΜΟΣ

Επισκέψεις - Αυτοψίες

ΙΔΡΥΜΑΤΑ

Η παρούσα Έκθεση αποτυπώνει τη δράση του Συνηγόρου του Πολίτη το έτος 2015, ως Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης Βασανιστηρίων, σύμφωνα με την ειδική αρμοδιότητά του, κατ' άρθρο δεύτερο Ν. 4228/2014.

Το Προαιρετικό Πρωτόκολλο της Σύμβασης κατά των Βασανιστηρίων και Άλλων Μορφών Σκληρής, Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας (OP-CAT) αποτελεί μια διεθνή συνθήκη για τα ανθρώπινα δικαιώματα, η οποία υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών το 2002. Κοινός παρονομαστής υπήρξε η συναίνεση και συναντίληψη των κρατών μελών της διεθνούς κοινότητας ότι οι προσπάθειες για την καταπολέμηση της κακομεταχείρισης των ανθρώπων που στερούνται της ελευθερίας τους, και ως εκ τούτου η θέση τους είναι ιδιαίτερα ευάλωτη, θα πρέπει να εστιάζονται στην πρόληψη. Η Ελλάδα κύρωσε με τον Ν. 4228/2014 το ανωτέρω Προαιρετικό Πρωτόκολλο, καθιστώντας τη συγκεκριμένη Σύμβαση εσωτερικό δίκαιο της χώρας με αυξημένη τυπική ισχύ. Με το δεύτερο άρθρο του νόμου αυτού ο Συνήγορος ορίστηκε ως «Εθνικός Μηχανισμός Πρόληψης των Βασανιστηρίων».

Η αποστολή του Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης (εφεξής ΕΜΠ) περιλαμβάνει την τακτική εξέταση της μεταχείρισης των προσώπων που στερούνται της ελευθερίας τους, την κατάθεση αντίστοιχων συστάσεων βελτίωσης προς τις αρμόδιες αρχές και την υποβολή προτάσεων και παρατηρήσεων σχετικά με την υφιστάμενη νομοθεσία ή τα τυχόν σχέδια νόμων. Ήδη ο Συνήγορος, από την ανάληψη των νέων καθηκόντων του, επισήμανε ότι θα ασκήσει με ακριβοδίκαιο και εποικοδομητικό τρόπο την αποστολή του. Με το τέταρτο άρθρο Ν. 4228/2014, ορίστηκε ότι ο ΕΜΠ διενεργεί επισκέψεις σε όλους τους, δημόσιους ή ιδιωτικούς, χώρους στέρησης της ελευθερίας, με ή χωρίς προηγούμενη ενημέρωση των αρμόδιων αρχών. Ως τέτοιοι χώροι νοούνται οι φυλακές, τα αστυνομικά κρατητήρια, τα ψυχιατρικά καταστήματα, οι χώροι διοικητικής κράτησης αλλοδαπών, προνοιακά ιδρύματα κ.ά. Μάλιστα, κατά τη διεθνή πρακτική, οι επισκέψεις αυτές μπορούν να διενεργούνται και μη εργάσιμες ημέρες ή ακόμα και νυχτερινές ώρες. Η επίσκεψη του ΕΜΠ περιλαμβάνει συλλογή στοιχείων με κάθε διαθέσιμο μέσο, όπως, ενδεικτικά, επίσκεψη σε όλους τους χώρους κράτησης, εξέταση προσώπων και λήψη φωτογραφιών. Με βάση, εξάλλου, τη γενική αρμοδιότητα του άρθρου 103 παράγρ. 9 του Συντάγματος και του Ν. 3094/2003, ο Συνήγορος έχει πρόσβαση σε κάθε αρχείο, έγγραφο, στοιχείο ή φάκελο. Για την υλοποίηση της αποστολής, που ανατέθηκε στον Συνήγορο, συγκροτήθηκε ομάδα εργασίας με αντικείμενο τα θέματα του «Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης», υπό την ευθύνη Βοηθού Συνηγόρου, και ορίστηκαν συντονιστής της Ομάδας και αναπληρωτής αυτού. Η ομάδα άρχισε να λειτουργεί τον Οκτώβριο του 2014 και κατά τη διάρκεια του έτους 2015 συνέχισε τις εργασίες σε τρεις βασικούς άξονες:

- Ανάλυση πεδίου και έκτασης αρμοδιότητας, καλών πρακτικών και αναζήτηση συνεργασιών, προς την κατεύθυνση της αποτελεσματικής άσκησης των αρμοδιοτήτων.
- Καθορισμός της μεθοδολογίας διενέργειας έρευνας, συλλογής στοιχείων, επεξεργασίας και παρουσίασης διαπιστώσεων και προτάσεων.
- Διαμόρφωση των κριτηρίων της κατά προτεραιότητα επιλογής των χώρων περιορισμού της ελευθερίας για τη διενέργεια επισκέψεων.

Στο πλαίσιο συνεργασίας του Υπουργείου Δικαιοσύνης με τον Συνήγορο του Πολίτη ως ΕΜΠ, πραγματοποιήθηκε, στις 20 Νοεμβρίου, συνάντηση του Αναπληρωτή Συνηγόρου Βασίλη Καρύδη με τον Υπουργό Δικαιοσύνης Νίκο Παρασκευόπουλο. Στη συζήτηση συμμετείχαν επίσης ο Γενικός Γραμματέας Αντεγκληματικής Πολιτικής, στελέχη του υπουργείου και του Συνηγόρου. Το θέμα της συνάντησης ήταν η αντεγκληματική και σωφρονιστική πολιτική, υπό το πρίσμα του σεβασμού της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας, της βελτίωσης των συνθηκών κράτησης και της πρόληψης κάθε μορφής κακομεταχείρισης, ενώ υπήρξε διεξοδική ενημέρωση για τη λήψη νομοθετικών και οργανωτικών πρωτοβουλιών, καθώς και αναλυτική συζήτηση επί των επισημάνσεων του Συνηγόρου προς το υπουργείο. Αναζητήθηκε, τέλος, κοινός τόπος και συγκλίσεις σε θέματα που απασχολούν και τις δύο πλευρές. Συναφής ήταν και η παρουσία, που είχε προηγηθεί, της τότε Συνηγόρου Καλλιόπης Σπανού και των Βοηθών Συνηγόρων Βασίλη Καρύδη και Γιώργου Μόσχου, στις 8 Απριλίου, στη Διαρκή Κοινοβουλευτική Επιτροπή Δημόσιας Διοίκησης, Δημόσιας Τάξης και Δικαιοσύνης κατά τη συζήτηση του σχεδίου νόμου «Μεταρρυθμίσεις ποινικών διατάξεων, κατάργηση των καταστημάτων κράτησης Γ' τύπου και άλλες διατάξεις». Η διαφάνεια και λογοδοσία της ΕΛΑΣ, στο πλαίσιο πειθαρχικής διερεύνησης καταγγελιών για αστυνομική αυθαιρεσία, ήταν, μεταξύ άλλων, κεντρικό θέμα της συνάντησης εργασίας που πραγματοποιήθηκε στις 19 Μαΐου με τον Αναπληρωτή Υπουργό Εσωτερικών Γιάννη Πανούση, τον Γενικό Γραμματέα Δημόσιας Τάξης, τη Συνήγορο του Πολίτη και τους ως άνω Βοηθούς Συνηγόρους.

Στο πλαίσιο της θεσμοθετημένης συνεργασίας του Συνηγόρου, ως ΕΜΠ, με την Υποεπιτροπή για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων (SPT) του ΟΗΕ, στις 8 Ιανουαρίου, πραγματοποίησε επίσκεψη στα γραφεία του ΕΜΠ ο Πρόεδρος της SPT, καθηγητής Malcolm Evans, ο οποίος συναντήθηκε με τη Συνήγορο, τον Βοηθό Συνήγορο επικεφαλής του ΕΜΠ και ειδικούς επιστήμονες της ομάδας εργασίας για θέματα του ΕΜΠ. Κατά την επίσκεψη αντηλλάγησαν απόψεις σχετικά με ζητήματα που συνδέονται με τη σύσταση των μηχανισμών, την καλή λειτουργία, τις καλές πρακτικές και τις εν γένει προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι Εθνικοί Μηχανισμοί Πρόληψης, ενώ επιβεβαιώθηκε η προ-

θυμία των δύο μερών για τη διαμόρφωση ενός πλαισίου συνεχούς διαλόγου και πιθανών μορφών συνεργασίας. Κλιμάκιο της Επιτροπής για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων (CPT) © του Συμβουλίου της Ευρώπης συναντήθηκε στις 20 Απριλίου με τη Συνήγορο, τους Βοηθούς Συνηγόρους Βασίλη Καρύδη και Γιώργο Μόσχο και στελέχη της Αρχής, και συζήτησαν ζητήματα που αφορούσαν ιδίως τις συνθήκες αστυνομικής κράτησης, την πειθαρχική διερεύνηση υποθέσεων αστυνομικής αυθαιρείας καθώς και τη διερεύνηση υποθέσεων ρατσιστικής βίας.

Στις 2 Μαρτίου, ο Βοηθός Συνήγορος Γιώργος Μόσχος συμμετείχε στο συνέδριο The CPT at 25: taking stock and moving forward, με αφορμή τη συμπλήρωση 25 χρόνων λειτουργίας της Επιτροπής για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων του Συμβουλίου της Ευρώπης, όπου και συντόνισε τη συζήτηση στη θεματική ενότητα «Η κράτηση των ανηλίκων» © Στις 4 Ιουνίου, ο Βοηθός Συνήγορος Βασίλης Καρύδης εκπροσώπησε τον ΕΜΠ σε σεμινάριο με θέμα Workshop on Ombudsinstitutions as NPMs που διοργανώθηκε στη Βαρσοβία από τον Οργανισμό για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων (APT). Στις 16-19 Ιουνίου, η ειδική επιστήμονας - συντονίστρια της ομάδας εργασίας του ΕΜΠ συμμετείχε σε εκπαιδευτικό σεμινάριο με θέμα Implementing a preventive mandate, το οποίο διοργανώθηκε στη Ρίγα από τον Διεθνή Οργανισμό Συνηγόρων (IOI) σε συνεργασία με τον Συνήγορο της Λετονίας και τον Οργανισμό για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων (APT). Στις 29 Σεπτεμβρίου, ο Βοηθός Συνήγορος Βασίλης Καρύδης συμμετείχε σε στρογγυλή τράπεζα με θέμα "Roundtable discussion on pre-trial detention", που διοργανώθηκε στο Μπρίστολ από τους Human Rights Implementation Centre of the University of Bristol (HRIC) και Open Society Justice Initiative (OSJI). Ο ΕΜΠ συμμετέχει στο Ευρωπαϊκό Δίκτυο Εθνικών Μηχανισμών Πρόληψης των Βασανιστηρίων και πιο πρόσφατα στο Δίκτυο Εθνικών Μηχανισμών Πρόληψης Νοτιοανατολικής Ευρώπης.

Εντός του έτους 2015, σημειώθηκαν σημαντικές εξελίξεις προς την κατεύθυνση της αντιμετώπισης του επείγοντος χαρακτήρα σημαντικών παραμέτρων του σωφρονιστικού συστήματος στη χώρα, αποτέλεσαν δε απαρχή μιας σφαιρικότερης προσέγγισης του σωφρονιστικού ζητήματος και των δομικών, συστημικών και χρόνιων προβλημάτων που αυτό εμφανίζει (βλ. *Ετήσια Έκθεση 2014*, σ. 156-159). Με τις διατάξεις του Ν. 4322/2015 «Μεταρρυθμίσεις ποινικών διατάξεων, κατάργηση των καταστημάτων κράτησης Γ' τύπου και άλλες διατάξεις» επιχειρήθηκε να αντιμετωπιστούν με τρόπο άμεσο σοβαρά ζητήματα του σωφρονιστικού συστήματος, τα οποία είχαν οιονεί «νομιμοποιήσει» μια στρεβλή αντίληψη και πρακτική ως προς την ορθή ποινική και σωφρονιστική μεταχείριση (λ.χ το θέμα της ποινικής και σωφρονιστικής μεταχείρισης των τοξικοεξαρτημένων, ανηλίκων, ασθενών, αναπήρων κ.ά.), ζητήματα τα οποία είχε αναδείξει ο

Συνήγορος επανειλημμένως σε έγγραφα του αλλά και σε Ετήσιες Εκθέσεις προηγούμενων ετών (ενδεικτικά, βλ. *Ετήσια Έκθεση 2013*, σ. 136-137). Το γράμμα και το πνεύμα των νέων διατάξεων εστιάζει στο τελικώς ζητούμενο, που έχει επισημανθεί από τον ΕΜΠ, «λιγότεροι κρατούμενοι, μικρότερος χρόνος εγκλεισμού, ειδική μέριμνα για εξαιρετικές περιπτώσεις, εφαρμογή εναλλακτικών μέτρων κράτησης». Μετά την εφαρμογή των επίμαχων διατάξεων και στο πλαίσιο μιας πρώτης αξιολόγησης, φαίνεται ότι οι προοπτικές είναι ευοίωνες, όπως αναλυτικά εκτίθενται στο υπ' αριθμ. πρωτ. 86847/26.11.2015 απαντητικό έγγραφο του Γενικού Γραμματέα Αντεγκληματικής Πολιτικής προς τον Συνήγορο. Ενδεικτικά αναφέρονται η μείωση του πληθυσμού των ποινικών κρατουμένων στα σωφρονιστικά καταστήματα αλλά και του πληθυσμού των υπό δικαστική απέλαση παραμενόντων αλλοδαπών, όπως και η παύση της κράτησης των ποινικών κρατουμένων στα αστυνομικά κρατητήρια. Σύμφωνα με το ως άνω έγγραφο, έως τις 30 Σεπτεμβρίου 2015 είχαν αποφυλακισθεί 3.459 άτομα. Ωστόσο, μέχρι την πλήρη εφαρμογή των επίμαχων διατάξεων και την εν συνεχεία συνολική αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας αυτών, ο ΕΜΠ τονίζει ότι ο υπερπληθυσμός στις ελληνικές φυλακές παραμένει ζήτημα αιχμής για τη διασφάλιση του σκληρού πυρήνα των θεμελιωδών δικαιωμάτων, ιδίως σε σχέση με την ακαταλληλότητα του μεγαλύτερου μέρους των κτιριακών υποδομών, την ανεπάρκεια ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης και την έλλειψη εξειδικευμένου προσωπικού. Το εν λόγω ζήτημα χρήζει αντιμετώπισης πέραν της υιοθέτησης έκτακτων μέτρων για την άμεση αποφόρτιση των καταστημάτων κράτησης αλλά και της υιοθέτησης διορθωτικών - αποκαταστατικών μηχανισμών για τον ευεργετικό υπολογισμό της ποινής.

Αποτελεί επείγουσα προτεραιότητα, όπως έχει επανειλημμένως τονίσει ο Συνήγορος και ήδη επισημαίνεται στην αιτιολογική έκθεση του Ν. 4322/2015, η αξιολόγηση του σωφρονιστικού ζητήματος υπό το πρίσμα της συνολικής λειτουργίας του ποινικού συστήματος με τις επιμέρους όψεις του, ήτοι της νομοθετικής, της δικαστικής και της σωφρονιστικής, στο πλαίσιο μιας μεσοπρόθεσμης συγκροτημένης ποινικής και σωφρονιστικής πολιτικής, προτεραιότητα την οποία φαίνεται, καταρχήν, να αντιλαμβάνεται η Διοίκηση.

Σε κάθε περίπτωση θετικές αξιολογούνται επιμέρους ρυθμίσεις σχετικά με το σωφρονιστικό σύστημα και τα καταστήματα κράτησης που περιλαμβάνονται στον πολύ πρόσφατα δημοσιευθέντα Ν. 4356/2015. Ενδεικτικά αναφέρονται:

- Η διάθεση κατασχεθέντων και δημευθέντων προϊόντων σε καταστήματα κράτησης (άρθρο 38), θέμα το οποίο είχε επισημάνει ο Συνήγορος κατά το παρελθόν.
- Επιμέρους ρυθμίσεις για την ενίσχυση των αγροτικών φυλακών (άρθρο 41, βλ. και παρακάτω).
- Η σύσταση νομοπαρασκευαστικής επιτροπής, η οποία θα επεξεργαστεί το υπάρχον σχέδιο σωφρονιστικού κώδικα (άρθρο 40).
- Η κατάργηση της υποχρέωσης καταβολής χρηματικού ποσού μέχρι 10.000 ευρώ σε κοινωφελές ίδρυμα ως όρου που

δύναται να διαταχθεί μεταξύ άλλων για τους υφ' όρον απολύμενους (άρθρο 12 παράγρ. 6 Ν. 4322/2015 και άρθρο 100 παράγρ. 3 περίπτ. Θ' ΠΚ), ζήτημα το οποίο απασχόλησε ιδιαίτερος τον ΕΜΠ ως προς την προσφορότητα του μέτρου σε σχέση με τον σκοπό της υφ' όρον απόλυσης (έστω όταν αυτή αποτελεί έκτακτο μέτρο για την αποσυμφόρηση των καταστημάτων, όπως εν προκειμένω) αλλά και σε σχέση με τον διαπιστούμενο μεγάλο αριθμό απόρων κρατουμένων.

- Η υποχρεωτική διακοπή της δίκης για 30 ημέρες κατά τον υποχρεωτικό διορισμό συνηγόρου από το δικαστήριο προς τον σκοπό της ουσιαστικής υπεράσπισης του κατηγορουμένου (άρθρο 33).

Εντός του έτους 2015, ο ΕΜΠ ολοκλήρωσε έναν κύκλο επισκέψεων στις Αγροτικές Φυλακές Κράτησης Ενηλίκων, στο πλαίσιο ευρύτερης δράσης που είχε ήδη ξεκινήσει το έτος 2014 (βλ. *Ετήσια Έκθεση 2014*, σ. 158), για την περίπτωση της Αγροτικής Φυλακής Κασσάνδρας και σχετικές διαπιστώσεις και προτάσεις που υπέβαλε ο ΕΜΠ) πραγματοποιώντας επισκέψεις στην Αγροτική Φυλακή Αγιάς, στις 3 και 4 Δεκεμβρίου, και στην Αγροτική Φυλακή Τίρυνθας, στις 18 Δεκεμβρίου.

Παρά τις ιδιαιτερότητες που παρουσιάζει το κάθε κατάστημα κράτησης και με την ειδική επισήμανση ότι σε καθένα κρατούνταν μικρότερος αριθμός κρατουμένων από την προβλεπόμενη δυναμικότητα των χώρων, κοινές είναι οι διαπιστώσεις ότι, ενώ διαθέτουν μεγάλες εκτάσεις, αντιμετωπίζουν προβλήματα στον τρόπο λειτουργίας, στη στελέχωση και στις υλικοτεχνικές υποδομές.

Ως εκ τούτου, φαίνεται να απομακρύνονται από ένα εναλλακτικό μοντέλο έκτισης της ποινής προσανατολισμένο σε ανθρωπιστικά κριτήρια επανένταξης, ενώ κινδυνεύουν να χρησιμοποιούνται αποκλειστικά για πρακτικούς λόγους αποσυμφόρησης των υπόλοιπων φυλακών, μέσω της διοχέτευσης των κρατουμένων στα αγροτικά καταστήματα και να μετατραπούν σε έναν χώρο transit πριν από την ελευθερία. Εμφανή είναι τα σημάδια εγκατάλειψης, εν μέρει λόγω και της κόπωσης των κρατουμένων, οι οποίοι καλούνται να καλύψουν αρκετές ώρες εργασίας προς τον σκοπό της συντήρησης, στο μέτρο του απολύτως αναγκαίου, και της ελάχιστης λειτουργίας των μονάδων της φυλακής (περίπτωση της Αγροτικής Φυλακής Αγιάς). Η προφανής απουσία κεντρικού σχεδιασμού διαχείρισης και αξιοποίησης όλων των δυνατοτήτων καλλιέργειας και παραγωγής που προσφέρουν οι εν λόγω εκτάσεις μπορεί να αναίρεσει παντελώς τον δικαιολογητικό λόγο του θεσμού της Αγροτικής Φυλακής και να εδραιώσει στη συλλογική κοινωνική συνείδηση την εκφρασθείσα στρεβλή και αποπροσανατολιστική άποψη ότι πρόκειται για καταστήματα κράτησης - φαντάσματα, όπου απλώς διαβιώνουν προνομιούχοι κατάδικοι. Εξάιρεση ως προς την, καταρχήν, ομαλή λειτουργία αλλά και τις συνθήκες διαβίωσης των κρατουμένων φαίνεται να αποτελεί η περίπτωση της Αγροτικής Φυλακής Τίρυνθας.

Μετά και τις διαπιστώσεις του ΕΜΠ από τις ως άνω επισκέψεις εντός του έτους 2015, επισημαίνεται εκ νέου ότι πρέπει να ανασχεθεί η αποδυνάμωση των Αγροτικών Φυλακών με την παραχώρηση μέρους εκτάσεών τους για άλλους σκοπούς και να υπάρξει στρατηγικός σχεδιασμός, εκσυγχρονισμός της υλικοτεχνικής υποδομής τους και άμεση σύνταξη κανονισμού λειτουργίας τους (με αποσαφήνιση, μεταξύ άλλων, των κριτηρίων μετάβασης από το καθεστώς του «κλειστού τμήματος» στο καθεστώς της «ημιελεύθερης» διαβίωσης αλλά και των διαδικασιών ανάθεσης εργασίας). Το σύνολο των ανωτέρω ζητημάτων παραμένουν επιτακτική και αδιαμφισβήτητη προτεραιότητα.

Επιπρόσθετα, προκύπτει ανάγκη για:

- Διασφάλιση της άμεσης (όσον αφορά τη σύνταξη Κανονισμού Λειτουργίας) αλλά και της εν γένει τακτικής σύγκλησης και ομαλής λειτουργία του ΚΕΣΦ, σύμφωνα και με τα προβλεπόμενα στο άρθρο 8 του Σωφρονιστικού Κώδικα, ανάγκη η οποία βέβαια απαντάται στο σύνολο των ζητημάτων που εμπίπτουν στην αρμοδιότητα του εν λόγω οργάνου.
- Ειδική μέριμνα για την εφαρμογή και τήρηση των προϋποθέσεων μεταγωγής στις Αγροτικές Φυλακές από τα αρμόδια όργανα, με όρους διαφάνειας, προς την κατεύθυνση της μακροπρόθεσμης ενίσχυσης του θεσμού των Αγροτικών Φυλακών.
- Επαρκή ενημέρωση του συνόλου των κρατουμένων για τις εκ του νόμου προϋποθέσεις μεταγωγής και το καθεστώς κράτησης στις Αγροτικές Φυλακές.
- Αναζήτηση συνεργασιών, λ.χ με πανεπιστημιακά ιδρύματα, με σκοπό την υγιή ανάπτυξη και απόδοση των εκτάσεων των Αγροτικών Φυλακών αλλά και όλων των δυνατοτήτων παραγωγής, μέσω της ουσιαστικής συμβολής των κρατουμένων, η οποία θα ήταν ευχής έργον να συνδυαστεί και με παρακολούθηση σχετικών προγραμμάτων εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης που θα λειτουργούν στο κατάστημα σε μόνιμη βάση ή σε τυχόν συνεργασία με τον ΟΑΕΔ.
- Διερεύνηση του ενδεχομένου αποδέσμευσης των τιμών πώλησης των παραγόμενων στα αγροτικά καταστήματα προϊόντων και αγαθών από την τιμή εμπορίου, προς διευκόλυνση της διάθεσης των προϊόντων αυτών σε χαμηλότερη τιμή.
- Επέκταση της ρύθμισης του άρθρου 1 παράγρ. 1 περίπτ. γ' ΠΔ 60/2015 στους εργαζόμενους στα αρτοποιεία και τα (υπάρχοντα) εργαστήρια παραγωγής γλυκών όλων των αγροτικών καταστημάτων κράτησης.
- Επέκταση της ρύθμισης του άρθρου 1 παράγρ. 1 ΠΔ 60/2015 στους εργαζόμενους, σε οποιαδήποτε θέση εργασίας, κρατουμένους που έχουν υπερβεί το 70ό έτος της ηλικίας.

Ιδιαίτερα θετικές αξιολογούνται οι πρόσφατες ρυθμίσεις του άρθρου 41 του Ν. 4356/2015, στον βαθμό που διευρύνονται οι προϋποθέσεις μεταγωγής στις αγροτικές φυλακές αλλά και στον βαθμό που παρέχεται η δυνατότητα στους φορείς του δημόσιου τομέα απευθείας ανάθεσης, κατόπιν διαπραγμάτευσης

προμήθειας αγαθών ή προϊόντων, σε καταστήματα κράτησης που διαθέτουν αγροτικές ή βιοτεχνικές μονάδες εργασίας.

Ο Συνήγορος και αυτή τη χρονιά επανέλαβε © τις πάγιες θέσεις και προτάσεις του για περιορισμό της κράτησης των ανηλίκων, με συνδυασμό αφενός νομοθετικών ενεργειών για την ηπιότερη ποινική μεταχείριση των ανηλίκων για συγκεκριμένα αδικήματα, αφετέρου δε της δημιουργίας δομών με προνοιακό / παιδαγωγικό χαρακτήρα και δυνατότητα διαφοροποιημένης μεταχείρισης των ανηλίκων ανάλογα με την προσωπικότητα και την πορεία τους (ιδίως με την προώθηση των ρυθμίσεων για τις Μονάδες Μέριμνας Ανηλίκων και την έμπρακτη στήριξη του ρόλου των επιμελητών ανηλίκων). Τέλος, για τις περιπτώσεις τοξικοεξαρτημένων ανηλίκων που διαπράττουν αδικήματα συνδεδεμένα με τη χρήση και διακίνηση ουσιών, διατυπώθηκε η άποψη ότι θα πρέπει να προβλέπεται και να εφαρμόζεται η τοποθέτησή τους σε θεραπευτικά καταστήματα (βλ. «Νομοθετικές και οργανωτικές προτάσεις»). Ο νέος Ν. 4322/2015 περιόρισε την επιβολή ποινικού σφραγισμού σε ανηλικούς μόνο για περιπτώσεις αδικημάτων για τα οποία προβλέπεται η ποινή της ισόβιας κάθειρξης ή του άρθρου 336 ΠΚ (βιασμός) εναντίον προσώπου νεότερου των 15 ετών, κατάρχησε την προσωρινή κράτηση για όλα τα αδικήματα πλην των παραπάνω, ενώ παράλληλα συστάθηκε στο Υπουργείο Δικαιοσύνης νομοπαρασκευαστική επιτροπή για τη σύνταξη σχεδίου νόμου για τις Μονάδες Μέριμνας Νέων, ρυθμίσεις που ο ΕΜΠ εκτιμά ότι κινούνται προς την ορθή κατεύθυνση. ©

Κατά την επίσκεψη στο Ειδικό Κατάστημα Κράτησης Νέων (15-18 ετών) Κορίνθου τον Φεβρουάριο του 2015 ©, διαπιστώθηκαν, μεταξύ άλλων, κοινή κράτηση υποδίκων και καταδικασμένων, μη υλοποίηση προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης και προγραμμάτων νομικής συμβουλευτικής, έλλειψη χώρου αναψυχής, φθορά των στρωμάτων κ.ά. Επισημαίνεται ότι η μη απομόνωση της τουαλέτας από το υπόλοιπο κελί αξιολογείται ως γεγονός ιδιαίτερα προβληματικό, από πλευράς ανθρώπινης αξιοπρέπειας. Επίσης προβληματική κρίνεται η ύπαρξη και χρήση στο Κατάστημα κελιών απομόνωσης, ιδίως ως προς την καταλληλότητα των συγκεκριμένων χώρων για ανηλικούς, αλλά και τη λειτουργική σύνδεση του μέτρου με τον επιδιωκόμενο σκοπό.

Ο Συνήγορος πρότείνει σειρά βελτιωτικών ρυθμίσεων στο Κατάστημα, όπως κατάλληλη διαμόρφωση και εξοπλισμό των ήδη υπάρχοντων χώρων, διαμόρφωση αίθουσας ψυχαγωγίας και βιβλιοθήκης, οργάνωση και συστηματική υλοποίηση προγραμμάτων σε σύνδεση με την κοινότητα, ενίσχυση και στελέχωση του σχολείου που υπολειπούν και υλοποίηση προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης σε συνεργασία με τον οικείο δικηγορικό σύλλογο.

Ο ΕΜΠ, κατά το έτος 2015, πραγματοποίησε σειρά επισκέψε-

ων / αυτοψιών σε Γενικά Καταστήματα Κράτησης. Ειδικότερα, εκτός από τις τρεις Αγροτικές Φυλακές (Κασσάνδρας, Τίρυνθας και Αγιάς, βλ. ανωτέρω), κλιμάκια του ΕΜΠ επισκέφθηκαν τα Καταστήματα Κράτησης Κομοτηνής στις 25 Ιουνίου, Ναυπλίου στις 28 Απριλίου, Κω στις 24 Ιουνίου και Χανίων (Κρήτη Ι) στις 3 Δεκεμβρίου.

Τα προβλήματα που εντοπίζονται και πάλι είναι, μεταξύ άλλων, ο υπερπληθυσμός των κρατουμένων, οι ελλείψεις σε υποδομές και η παλαιότητα των εγκαταστάσεων, προβλήματα θέρμανσης των χώρων και παροχής ζεστού νερού, φθαρμένα και λερωμένα στρώματα και ύπαρξη παρασιτικών εντόμων (κοριών), η ανυπαρξία οποιουδήποτε επιμορφωτικού προγράμματος ή προγράμματος δημιουργικής δραστηριότητας, η ανυπαρξία προγράμματος απεξάρτησης, ελλείψεις σε εξειδικευμένο προσωπικό, όπως ιατρικό / νοσηλευτικό, και η ελλιπέστατη έως και ανύπαρκτη, σε κάποιες περιπτώσεις, στελέχωση της Κοινωνικής Υπηρεσίας των Καταστημάτων.

Αν και η κατάσταση σχετικά με τον υπερπληθυσμό των κρατουμένων παρουσιάζεται βελτιωμένη σε σχέση με προηγούμενες χρονιές, ωστόσο και πάλι σε συγκεκριμένα Καταστήματα παραμένει ιδιαίτερα προβληματική. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι το Κατάστημα Κράτησης Ναυπλίου, όπου 212 άτομα αναγκάζονται να κοιμούνται στο πάτωμα σε στρώματα, τα οποία κατά τη διάρκεια της ημέρας τοποθετούνται σε υπερυψωμένο σημείο, ώστε να μην εμποδίζεται η κίνηση. Η ίδια κατάσταση παρουσιάζεται και στο Κατάστημα Κράτησης Κω, όπου κρατούμενοι, εκτός από το πάτωμα, κάτω από τα κρεβάτια, κοιμούνται ακόμη και στην οροφή (ταβάνι) των τουαλετών εντός των θαλάμων, εικόνα που ουδέποτε είχε αντικρίσει ο Συνήγορος μέχρι τότε στις ελληνικές φυλακές, και αποκαλύπτει με τον πιο δραματικό τρόπο το πρόβλημα των συνθηκών διαβίωσης των ανθρώπων που στερούνται της ελευθερίας τους. Ο ΕΜΠ ζήτησε με έγγραφο προς το Υπουργείο Δικαιοσύνης να επιδειχθεί ιδιαίτερη μέριμνα. Ήδη από το υπ' αριθμ. πρωτ. 86847/26.11.2015 απαντητικό έγγραφο του Γενικού Γραμματέα Αντεγκληματικής Πολιτικής προκύπτει ότι στις 16.11.2015 ο αριθμός των κρατουμένων είχε μειωθεί σε 137 άτομα, ενώ την 1η Δεκεμβρίου, σύμφωνα με τα επίσημα, αναρτημένα στο διαδίκτυο, στατιστικά στοιχεία του Υπουργείου Δικαιοσύνης, ο αριθμός αυτός ήταν 113 άτομα. Σημειώνεται ότι οι προβλεπόμενες για το κατάστημα θέσεις είναι 45. Επίσης, στο Κατάστημα Κράτησης Κομοτηνής εξ ανάγκης χρησιμοποιείται ο χώρος των πειθαρχικών κελιών, στερούμενος φυσικού φωτισμού και εξαερισμού, ως χώρος κανονικής και συνήθους διαμονής κρατουμένων (και μάλιστα κατ' επιθυμία τους), λόγω του συνωστισμού των κρατουμένων στους λοιπούς θαλάμους και στα κελιά. Το Κατάστημα Κράτησης Χανίων (Κρήτη Ι) είναι καινούργιο και παρέχει τη δυνατότητα φιλοξενίας υπό πολύ καλύτερες συνθήκες και υποδομές μεγάλου αριθμού κρατουμένων, ωστόσο αντιμετωπίζει πρόβλημα με τη στελέχωση σε προσωπικό, και μέχρι στιγμής κάποιες πτέ-

ρυγες παραμένουν κλειστές. Ιδιαίτερο προβληματισμό, τέλος, προκαλεί η έλλειψη πρόβλεψης χώρων άθλησης και σχετικού εξοπλισμού άθλησης, χώρων/θέσεων εργασίας (π.χ. εργαστήρια, σιδηροδρογείο - ξυλουργείο κ.λπ.) και λοιπών χώρων εκτόνωσης και ενασχόλησης των κρατουμένων.

Υφ' όρον απόλυση

Το πρόβλημα του υπερπληθυσμού των ελληνικών φυλακών τα τελευταία χρόνια, σε συνδυασμό με τη διαφαινόμενη αδυναμία του κράτους να αντεπεξέλθει οικονομικά στην τήρηση των υποχρεώσεών του για διασφάλιση αξιοπρεπούς διαβίωσης των κρατουμένων, φαίνεται να είναι η βασική παράμετρος η οποία έχει καθορίσει και συνεχίζει να καθορίζει την εξέλιξη, την ερμηνεία και την έκταση εφαρμογής του θεσμού της υφ' όρον απόλυσης στη χώρα μας και εντέλει εκλαμβάνεται, από όλους τους εμπλεκόμενους, ως οιοσδήποτε «χάρη», απογυμνώνοντας σε σημαντικό βαθμό το σωφρονιστικό του περιεχόμενο. Χαρακτηριστική είναι η διάταξη που εισήχθη για τον ευεργετικό υπολογισμό της ποινής των ποινικών κρατουμένων στα αστυνομικά κρατητήρια με τις διατάξεις του Ν. 4322/2015. Η εν λόγω διάταξη μπορεί μεν να συνέβαλε καθοριστικά στην άρση της συγκεκριμένης δυσμενούς συνέπειας, ωστόσο η νομοτεχνική θέση της στο άρθρο 105 ΠΚ εγκυμονεί κινδύνους νομιμοποίησης του φαινομένου σε περίπτωση επανεμφάνισής του, δεδομένου ότι είναι πλέον εξοπλισμένο με νομοθετικό έρεισμα.

Η εμπειρία του Συνηγόρου έχει καταδείξει τα χρόνια προβλήματα ως προς το έλλειμμα παρεχόμενων ευκαιριών εκπαίδευσης και εργασίας και εν γένει προετοιμασίας για την είσοδο των κρατουμένων, μετά την αποφυλάκισή τους, στην αγορά εργασίας, φαινόμενο το οποίο διογκώθηκε ιδιαίτερος τα τελευταία έτη. Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με τις καταγεγραμμένες από τον Συνήγορο ελλείψεις ή ακόμη και την πλήρη απουσία της κοινωνικής υπηρεσίας και λοιπού εξειδικευμένου προσωπικού αλλά και την ύπαρξη ενός ικανού αριθμού υποτρόπων, καταδεικνύει ότι οι σημαντικοί στόχοι του θεσμού της υφ' όρον απόλυσης μάλλον δεν μπορούν να επιτευχθούν με τους τυπικούς όρους που προβλέπονται και επιβάλλονται από τα δικαστήρια, όπως απλώς η απαγόρευση εξόδου από τη χώρα ή η παρουσία σε αστυνομικό τμήμα.

Ο ΕΜΠ έχει emphaticά τονίσει την ανάγκη για την, κατά προτεραιότητα, θωράκιση της κοινωνικής υπηρεσίας των φυλακών, όσον αφορά την επάρκεια του προσωπικού αλλά και την οργάνωσή της, την τεχνική και υλική υποστήριξή της προς την κατεύθυνση της παροχής ουσιαστικής συνδρομής, κατά το στάδιο λίγο πριν από τη χορήγηση της υφ' όρον απόλυσης αλλά και μετά τη χορήγηση αυτής, σε συνεργασία με συγκεκριμένους κρατικούς φορείς, επιφορτισμένους με το έργο αυτό.

Χορήγηση τακτικών αδειών σε περιπτώσεις υπότροπων κρατουμένων

Όσον αφορά το ζήτημα χορήγησης των τακτικών αδειών σε περιπτώσεις υπότροπων κρατουμένων, κρίνεται σκόπιμο να εξεταστεί το ενδεχόμενο θεσμοθέτησης προηγούμενης γνώμης επιτροπής εμπειρογνωμόνων προς τούτο αλλά και πρόβλεψης ειδικών όρων χορήγησης της τακτικής άδειας, προς την κατεύθυνση της επίβλεψης του κρατουμένου, με στόχο πάντα την ομαλή επανένταξη. Η εν λόγω πρόταση έχει ήδη κατατεθεί στην αρμόδια νομοπαρασκευαστική επιτροπή, στο πλαίσιο επεξεργασίας σχεδίου νέου Σωφρονιστικού Κώδικα.

Δυνατότητα προσφυγής μέλους του Συμβουλίου της Φυλακής, κατά της απόφασης χορήγησης άδειας (άρθρο 55 παράγρ. 3 Σωφρονιστικού Κώδικα)

Με τον Ν. 3772/2009 θεσπίστηκε η δυνατότητα του Εισαγγελέα που συμμετέχει ως μέλος στο Συμβούλιο της Φυλακής να ασκήσει το ένδικο μέσο της προσφυγής, μέσα σε προθεσμία 5 ημερών (από την έκδοση της σχετικής απόφασης, στη λήψη της οποίας συμμετείχε) στο αρμόδιο Συμβούλιο Πλημμελειοδικών, σε περίπτωση μειοψηφίας του ως προς την ικανοποίηση αιτήματος χορήγησης άδειας. Η εν λόγω πρόβλεψη μοιάζει να μη συνάδει καταρχήν με θεμελιώδεις κανόνες λειτουργίας των διοικητικών οργάνων, καθώς μάλλον προσιδιάζει στον χαρακτήρα νομοθετικά επιβαλλόμενης «ενδοστροφούς δικής». Και τούτο με ορατό, σχεδόν βέβαιο, τον κίνδυνο της κατά κανόνα οριστικής και αμετάκλητης απόρριψης του αιτήματος που είχε αρχικά γίνει κατά πλειοψηφία δεκτό, σύμφωνα με την εμπειρία του Συνηγόρου, στο πλαίσιο διερεύνησης σχετικών αναφορών, αλλά και από συζητήσεις με κρατούμενους και μέλη Διοικήσεων Καταστημάτων. Ο Συνήγορος δεν αμφισβητεί τα παρεχόμενα εχέγγυα της δικαστικής κρίσης με την οποία εντέλει περιβάλλεται, στην περίπτωση αυτή, η κρίση περί της χορήγησης τακτικής άδειας και αντιλαμβάνεται επίσης τους τυχόν λόγους διασφάλισης της προστασίας υπέρτερου δημόσιου συμφέροντος, που φαίνεται να επέβαλαν την εν λόγω νομοθετική πρόβλεψη.

Ωστόσο, και με την ειδική επισήμανση ότι το περιεχόμενο της νομιμότητας της ποινικής καταστολής πρέπει να κατανοείται υπό δικαιοκρατικό, φιλελεύθερο και ανθρωπιστικό πρίσμα, θεωρεί ότι η εν λόγω διάταξη χρήζει επανεξέτασης.

Στο σημείο αυτό, κρίσιμη αναδεικνύεται η μελέτη και αξιολόγηση της δυνατότητας ενεργοποίησης της νομοθετικά προβλεπόμενης λειτουργίας των Δικαστηρίων Εκτέλεσης Ποινών.

Τοξικοεξαρτημένα άτομα που στερούνται της ελευθερίας τους

Κομβικής σημασίας αναδεικνύεται η μέριμνα για την ορθή εφαρμογή των εναλλακτικών μέτρων έκτισης ποινής στις πε-

ριπτώσεις αυτές, προς τον σκοπό της ουσιαστικής εφαρμογής στο σύνολό τους των νέων σχετικών διατάξεων του Ν. 4322/2015, καθώς και η ενίσχυση των συμβουλευτικών και η άμεση λειτουργία θεραπευτικών προγραμμάτων σωματικής και ψυχικής απεξάρτησης σε όλα τα Κατάστηματα Κράτησης της χώρας, με στόχο την αποκλειστική λειτουργία θεραπευτικών ή ειδικών καταστημάτων κράτησης για τον σκοπό αυτόν. Σημαντική εξέλιξη, στο σημείο αυτό, αποτελεί η λειτουργία εντός του έτους Μονάδας Απεξάρτησης στο Κατάστημα Κράτησης Διαβατών. Προς αυτή την κατεύθυνση, της ορθολογικής και αξιοπρεπούς μεταχείρισης των τοξικοεξαρτημένων κρατουμένων της χώρας, ο ΕΜΠ τονίζει ότι επείγουσα αναδεικνύεται, μεταξύ άλλων, η αναγκαιότητα άμεσης αποπεράτωσης της μονάδας απεξάρτησης στο Αγροτικό Κατάστημα Κράτησης Κασσάνδρας.

Κατάστημα Κράτησης Τρίπολης

Ο ΕΜΠ εμμένει (βλ. *Ετήσια Έκθεση 2014*, σ. 158) στην απόλυτη αναγκαιότητα για σημαντική βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των κρατουμένων στο Κατάστημα Κράτησης Τρίπολης, ενώ θα παρακολουθήσει την υλοποίηση της διαβεβαίωσης του Υπουργείου Δικαιοσύνης για μεταφορά σημαντικού αριθμού κρατουμένων σε σχετική πτέρυγα στο Κατάστημα Κράτησης Γρεβενών, αλλά και την προσφορότητα του μέτρου για την ουσιαστική βελτίωση της υφιστάμενης κατάστασης.

Το ζήτημα της διοικητικής κράτησης των αλλοδαπών έχει ιδιαίτερως και επανειλημμένως απασχολήσει τον Συνήγορο στο παρελθόν, όσον αφορά τη νομιμότητα αλλά και τις συνθήκες κράτησης. Το 2015 διαφάνηκε η βούληση της Πολιτείας να υιοθετήσει μία προσέγγιση σύμφωνη με τις επιταγές του εθνικού και διεθνούς δικαίου, όσον αφορά λ.χ. τη διάρκεια της κράτησης. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του άρθρου 18 Ν. 4332/2015, όπως εξειδικεύτηκε με την υπ' αριθμ. 1604/15/1423412/10.8.2015 διαταγή του Αρχηγείου ΕΛΑΣ, με την οποία υιοθετήθηκε πρόταση του Συνηγόρου σχετικά με την πρακτική εφαρμογή ενός σαφούς, προστατευτικού και ρεαλιστικού πλαισίου αναβολής απομάκρυνσης, για τα πρόσωπα των οποίων η απομάκρυνση είναι ανέφικτη. Συγκεκριμένα, επρόκειτο για αλλοδαπούς που προέρχονταν, πλέον της Συρίας, από την Ερυθραία, τη Σομαλία, την Παλαιστίνη, τη Μιανμάρ και τη Μαυριτανία. Παρεμφερή μεταχείριση επιφύλαξε η Πολιτεία, εντός του έτους 2015, για τους πολίτες του Ιράκ, δυνάμει της υπ' αριθμ. 1604/15/2189144/30.11.2015 διαταγής της ΕΛΑΣ (βλ. «Επιστροφές αλλοδαπών»), καθώς έπαψε να ισχύει εν τοις πράγμασι, έστω και χωρίς ρητή ανάκλησή της, η υπ' αριθμ. 71778/14/482251/22.3.2014 διαταγή που είχε εκδοθεί κατ' εφαρμογή της υπ' αριθμ. 4000/4/5-62/28.2.2014 ΥΑ και της Γνωμοδότησης 44/2014 ΝΣΚ περί κράτησης κατά γενικευμένο τρόπο για 18 μήνες. Η νέα αυτή πολιτική φαίνεται να οδήγησε σε καταρχήν μεγάλη μείωση του αριθμού των διοικητικά κρατουμένων αλλοδαπών, τόσο σε κέντρα κράτησης όσο και σε αστυνομικά κρατητήρια.

Ωστόσο, η διοικητική κράτηση αλλοδαπών παραμένει κρίσιμο πεδίο με αδιαπραγμάτευτο ζητούμενο τη νομιμότητα της κράτησης (δεδομένου ότι τυχόν έλλειψη νόμιμου ερείσματος στέρησης της ελευθερίας συνιστά άνευ ετέρου και με αμάχητο τρόπο ευθεία παραβίαση της απαγόρευσης βασανιστηρίων), τη διασφάλιση αξιοπρεπών συνθηκών, την αναγκαιότητα για την ευρεία υιοθέτηση εναλλακτικών της κράτησης μέτρων αλλά και την εξατομικευμένη κρίση για την επιβολή του μέτρου αλλά και τη διάρκεια του. Το ζήτημα αυτό απασχόλησε ιδιαίτερα τον Συνήγορο, υπό το φως των τελευταίων εξελίξεων όσον αφορά τη διαχείριση ιδιαίτερα μεγάλου αριθμού μεικτών (προσφυγικών και μεταναστευτικών) ροών και προς τον σκοπό της οριστικής εξάλειψης του επαναλαμβανόμενου φαινομένου να χρησιμοποιείται το μέτρο της κράτησης ως συγκυριακό εργαλείο διαχείρισης των μεικτών ροών αλλά και ως αντιστάθμισμα της, μέχρι σήμερα, διαπιστούμενης αδυναμίας εφαρμογής του νομικού πλαισίου περί Πρώτης Υποδοχής (βλ. «Προσφυγικό ζήτημα και μετανάστευση» και «Επιστροφές αλλοδαπών»). Στο πλαίσιο αυτό ο ΕΜΠ εξακολουθεί να τονίζει την ανάγκη για την ολοσχερή διακοπή της πρακτικής της διοικητικής κράτησης των αλλοδαπών σε χώρους αστυνομικών τμημάτων, σύμφωνα και με τη σχετική δέσμευση της ΕΛΑΣ, με έγγραφό της προς τον Συνήγορο (βλ. *Ετήσια Έκθεση 2014*, σ.

Ιδιαίτερη ανησυχία προκάλεσε το φαινόμενο της παραμονής μεγάλου αριθμού παράτυπα εισερχόμενων αλλοδαπών, προκειμένου να καταγραφούν σε πρόχειρα ορισθέντες προς τούτο χώρους, οι οποίοι, σε κάποιες περιπτώσεις, δεν εποπτεύονται από κρατικό φορέα (λ.χ. ξενοδοχείο "Captain Elias" Κω, περιοχή Καρά Τεπέ Λέσβου, «Βίλα Άρτεμις» Λέρου). Το φαινόμενο αυτό κορυφώθηκε στο πλαίσιο της αθρόας εισόδου στη χώρα μεικτών ροών αλλοδαπών κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού και παραμένει μέχρι σήμερα ανησυχητικό @. Η κατάσταση αυτή οδήγησε στο φαινόμενο μιας καινοφανούς κατηγορίας αλλοδαπών, προσώπων σε μια μετέωρη κατάσταση, που ευλόγως προσιδιάζει περισσότερο σε de facto ομηρία παρά σε Πρώτη Υποδοχή Αλλοδαπών, πράγμα που απαιτεί άμεση κατά προτεραιότητα αντιμετώπιση για την προστασία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας.

Έμφαση δόθηκε, και εντός του έτους 2015, στις περιπτώσεις ασθενών αλλοδαπών υπό διοικητική κράτηση.

Σε σχετική παρέμβασή του, ο Συνήγορος επισήμανε ότι η κράτηση, ως ο επαχθέστερος περιορισμός της ελευθερίας, πρέπει να αποτελεί την εξαίρεση όταν δεν μπορούν να επιβληθούν εναλλακτικά μέτρα. Τόνισε επίσης ότι η διοικητική κράτηση ανθρώπων, με σοβαρά προβλήματα υγείας, σε συνθήκες ουσιαστικής απουσίας οποιασδήποτε υγειονομικής περίθαλψης και θεραπευτικής αγωγής, παρίσταται ασυμβίβαστη με τις διατάξεις του διεθνούς και εθνικού δικαίου, είναι δε αντίθετη στην αρχή της αναλογικότητας των στερητικών της ελευθερίας μέτρων (άρθρο 5 παράγρ. 3 Συντάγματος, άρθρο 5 ΕΣΔΑ). Σε κάθε περίπτωση, η παύση της κράτησης των αλλοδαπών θα πρέπει να συνοδεύεται από παραπομπή σε κατάλληλη δομή, προς τον σκοπό της αποτελεσματικής αντιμετώπισης του αντίστοιχου προβλήματος υγείας.

Την 3η Μαρτίου, την 29η Απριλίου και την 23η Ιουνίου 2015, κλιμάκια του ΕΜΠ επισκέφθηκαν τα Προαναχωρησιακά Κέντρα της οδού Πέτρου Ράλλη, Κορίνθου και Παρανεστίου Δράμας, αντίστοιχα. Με την ειδική επισήμανση της σημαντικής μείωσης του αριθμού των κρατουμένων, κοινές ήταν οι διαπιστώσεις για την απουσία ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης και την τότε επικείμενη λήξη των συμβάσεων κοινωνικών λειτουργιών, ψυχολόγων και διερμηνέων. Στην περίπτωση της Κορίνθου και της Πέτρου Ράλλη έντονα αναδείχθηκε η ελλιπής καθαριότητα, το έλλειμμα ενημέρωσης των κρατουμένων σχετικά με τη διάρκεια της κράτησής τους και την εν γένει πορεία των υποθέσεών τους, αλλά και η έλλειψη ειδών ρουχισμού και προσωπικής υγιεινής.

Τη 16η Ιουνίου κλιμάκιο του ΕΜΠ επισκέφθηκε τη Λέσβο και τους χώρους παραμονής και κράτησης των αλλοδαπών προς ολοκλήρωση της διαδικασίας καταγραφής από την ΕΛΑΣ © Σχετική ήταν και η επίσκεψη, το ίδιο χρονικό διάστημα, κλιμακίου του ΕΜΠ στην Κω © και τη Λέρο ©. Ειδικότερα, το κλιμάκιο επισκέφθηκε το Προαναχωρησιακό Κέντρο Κράτησης Μόριας Λέσβου, το οποίο ωστόσο λειτουργεί ως Κέντρο Ταυτοποίησης Ιθαγένειας από την ΕΛΑΣ. Ο εν λόγω χώρος παρουσιάζει σωρεία τεχνικών προβλημάτων λόγω της προχειρότητας της κατασκευής. Σημαντικές είναι οι ελλείψεις σε προσωπικό καθαρισμού, κλίνες, κλινοσκεπάσματα και είδη καθαρισμού, που συνεπάγονται ελλιπέστατες συνθήκες υγιεινής και προφανή υποβάθμιση των συνθηκών παραμονής. Επίσης, την 24η Ιουνίου και στο προαναφερθέν πλαίσιο, κλιμάκιο του ΕΜΠ επισκέφθηκε τους χώρους κράτησης του ΑΤ Λέρου, οι οποίοι παρουσιάζουν σημαντικά προβλήματα και χρειάζονται άμεσα επισκευές και καθαρισμό, γεγονός που τους καθιστά ακατάλληλους ακόμη και για προσωρινή φιλοξενία. Επίσης, εγκυμονούνται κίνδυνοι για την υγεία και την ασφάλεια των αλλοδαπών αλλά και των ίδιων των αστυνομικών.

Την 29η Μαΐου, την 21η Οκτωβρίου και τη 16η Νοεμβρίου, κλιμάκια του ΕΜΠ πραγματοποίησαν επισκέψεις στα ΑΤ Ναυπλίου, στο Τμήμα Μεταγωγών της Υποδιεύθυνσης Μεταγωγών Δικαστηρίων Θεσσαλονίκης και Διεύθυνση Αλλοδαπών Θεσσαλονίκης, καθώς και στο Τμήμα Δίωξης «Λαθρομετανάστευσης» Θεσσαλονίκης (όπου κρατούνται αλλοδαπές γυναίκες) και στο Τμήμα Δίωξης «Λαθρομετανάστευσης» Μυδονίας (όπου βρίσκονται ανήλικοι αλλοδαποί, υπό «προστατευτική φύλαξη»), αντίστοιχα. Κοινή διαπίστωση είναι ότι δεν παρατηρείται πλέον υπέρβαση της χωρητικότητας, ενώ η παραμονή στους εν λόγω χώρους δεν είχε μεγάλη διάρκεια (ολιγοήμερη στις περισσότερες περιπτώσεις).

Οι συνθήκες κράτησης, ωστόσο, παραμένουν προβληματικές και δεν συνάδουν με τα ανεκτά όρια αξιοπρεπούς διαβίωσης σε χώρο κράτησης. Οι ανύπαρκτοι χώροι προαυλισμού, η μη πρόσβαση στον καθαρό αέρα και τον ανοικτό ουρανό, η έλλειψη φυσικού

φωτός εντός των χώρων, η ανεπαρκής καθαριότητα, η έλλειψη ειδών υγιεινής και η ελλιπής ιατροφαρμακευτική περίθαλψη που παρατηρείται σχεδόν στο σύνολο των εν λόγω χώρων εξακολουθούν να πλήττουν ουσιαστικά θεμελιώδη δικαιώματα των κρατουμένων (ιδίως ανηλίκων), ακόμη και στην περίπτωση ολιγοήμερης παραμονής.

Η πολυεπίπεδη κρίση και η παρατεταμένη ύφεση έχουν καθοριστικές συνέπειες τόσο στην αύξηση των ψυχικών διαταραχών στον γενικό πληθυσμό, ιδιαίτερα της κατάθλιψης και των αυτοκτονικών τάσεων, όσο και στην αύξηση του αιτήματος για ψυχιατρική και ψυχολογική συνδρομή, ενώ ταυτόχρονα συντελείται η αποδόμηση, λόγω υποχρηματοδότησης, του δημόσιου συστήματος των υπηρεσιών ψυχικής υγείας. Κατά συνέπεια, οι μείζονες προκλήσεις που τίθενται απέναντι στους εταίρους του χώρου της ψυχικής υγείας και της μετέωρης ψυχιατρικής μεταρρύθμισης οφείλουν να έχουν χαρακτήρα «πρόληψης» ενάντια:

- στον αποκλεισμό ή την υποβάθμιση της ψυχικής υγείας από τις προτεραιότητες της κοινωνικής πολιτικής και της ευρύτερης πολιτικής της υγείας
- στον περαιτέρω κατακερματισμό και την αποδυνάμωση του δικτύου των δομών ψυχικής υγείας
- στην επαγγελματική εξουθένωση των λειτουργών της ψυχικής υγείας.

Ο Συνήγορος έχει επανειλημμένως εξετάσει αναφορές, οι οποίες θίγουν ζητήματα παραβίασης δικαιωμάτων των ψυχικά πασχόντων, και έχει εκθέσει αναλυτικά τις κοινωνικές και νομικές διαστάσεις των θεμάτων αυτών, δεδομένου ότι διακυβεύονται τα δικαιώματα στην προστασία της υγείας και την κοινωνική επανένταξη, ενώ τα ενδιαφερόμενα πρόσωπα βρίσκονται σε νομική και πραγματική αδυναμία να προασπίσουν τα δικαιώματά τους.

Ο Συνήγορος έχει επισημάνει ότι η καταδίκη της Ελλάδας από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (υπόθεση «Βενιός κατά Ελλάδας», 2011) σχετικά με τον αναγκαστικό εγκλεισμό ασθενούς σε ψυχιατρική κλινική, επιβάλλει την άμεση λήψη μέτρων για τη διασφάλιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των ψυχικά ασθενών. Επιπλέον, η καταδικαστική απόφαση λόγω παραβίασης του άρθρου 5 της ΕΣΔΑ συνιστά πρόκληση για τις δικαστικές και εισαγγελικές αρχές της χώρας.

Το Δικαστήριο παραπέμπει ρητά σε κείμενα του Συνηγόρου προκειμένου να καταγράψει την κατάσταση που επικρατεί στην Ελλάδα. Αντίστοιχες υποθέσεις έχουν απασχολήσει κατ' επανώ-

ληψη τον Συνήγορο, όπως σε περιπτώσεις ακούσιας εξέτασης και νοσηλείας σε ψυχιατρικό νοσοκομείο (2004) ©, ενώ το 2007 διενεργήθηκε αυτεπάγγελη έρευνα για την ακούσια νοσηλεία ψυχικά ασθενών © Με τις παρεμβάσεις του, ο Συνήγορος προσπάθησε να αναδείξει τις παραβιάσεις των δικαιωμάτων των ψυχικά ασθενών και να κινητοποιήσει τους αρμόδιους φορείς. Δυστυχώς, η ανταπόκριση δεν υπήρξε ικανοποιητική. Σύμφωνα με πόρισμα του Συνηγόρου για τη φύλαξη ποινικώς ακαταλόγιστων ατόμων σε ψυχιατρικά νοσοκομεία (2005) © η νοσηλεία των ασθενών παρεμποδίζεται από το έργο της φύλαξης.

Η αντίφαση ανάμεσα στη φυλακτική και στη θεραπευτική αντιμετώπιση των ακαταλόγιστων ασθενών είναι εγγενής στις περιπτώσεις εφαρμογής του μέτρου ασφαλείας των άρθρων 69 και 70 του Ποινικού Κώδικα. Το να ανατίθεται στις ψυχιατρικές μονάδες η φύλαξη ακαταλόγιστων «εγκληματιών» αποτελεί νομικό παράδοξο και καθιστά επιτακτική την επεξεργασία ενός ειδικού πλαισίου νοσηλείας των ακαταλόγιστων ατόμων από τα συναρμόδια Υπουργεία Υγείας και Δικαιοσύνης.

Ο Συνήγορος προέβη, στις 11 Δεκεμβρίου, σε διενέργεια επίσκεψης - αυτοψίας στο Ψυχιατρικό Νοσοκομείο Αττικής (ΨΝΑ - Δαφνί) σε συνέχεια των σχετικών πορισμάτων της Αρχής, καθώς και στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων του ΕΜΠ. Οι 6 θάνατοι νοσηλευόμενων κατά το 2014-2015 (αυτοκτονία 19.6.2014, ανθρωποκτονία από καθηλωμένο ασθενή κατά άλλου καθηλωμένου επί κλίνη συνασθενούς 17.5.2015, εμπρησμός και θάνατος 3 ασθενών 4.9.2015, θάνατος ακουσίως νοσηλεύομένου ο οποίος αποπειράθηκε αυτοκτονία, διέφυγε του χώρου του ψυχιατρείου και βρέθηκε νεκρός έξω από αυτόν 24.9.2015), καθώς και οι επανειλημμένες αναφορές προς τον Συνήγορο αλλά και την Ειδική Επιτροπή Ελέγχου Προστασίας των Δικαιωμάτων των Ατόμων με Ψυχικές Διαταραχές του Υπουργείου Υγείας για παραβίαση δικαιωμάτων των ψυχικά ασθενών στο ΨΝΑ καταδεικνύουν ότι η λήψη μέτρων για τη διαχείριση της κρίσης είναι προφανώς ανεπαρκής. Ο Συνήγορος θα αξιολογήσει τις προτάσεις της Διοίκησης του ΨΝΑ και αναλόγως θα διαμεσολαβήσει προς τα Υπουργεία Υγείας και Δικαιοσύνης, προκειμένου να ληφθούν άμεσα μέτρα. Τέλος, κλιμάκιο του Συνηγόρου διενήργησε, στις 22-24 Σεπτεμβρίου 2014, αυτοψία σε όλες τις ενδονοσοκομειακές και εξωνοσοκομειακές δομές του Κρατικού Θεραπευτηρίου - Κέντρου Υγείας Λέρου © ολοκλήρωσε δε την αξιολόγηση των ευρημάτων και παρουσίασε τα συμπεράσματά του εντός του έτους 2015. Ενώ κατά την επίσκεψη καταγράφηκαν σοβαρές φθορές στην κτιριακή υποδομή, ελλείψεις στη σίτιση των ασθενών και στην παροχή ποιοτικής φροντίδας, σημειώνεται ότι μετά την επίσκεψη του Συνηγόρου η Διοίκηση αποφάσισε να κλείσει και να μεταφέρει τμήματα που λειτουργούσαν υπό απαράδεκτες συνθήκες σε νέα κτίρια με καλύτερες υποδομές, βελτιώνοντας παράλληλα κατά το δυνατόν την ποιότητα παροχών.

ΙΔΡΥΜΑΤΑ

Στις 17 Ιουλίου, ο ΕΜΠ επισκέφθηκε το παράρτημα ΑμεΑ Λεχαιών, προκειμένου να διερευνηθούν οι συνθήκες διαβίωσης και η προστασία των δικαιωμάτων των φιλοξενούμενων, σε συνέχεια του από 2011 πορίσματος του Συνηγόρου © Κατά την επίσκεψη ο ΕΜΠ διαπίστωσε ότι τα προβλήματα έχουν διογκωθεί αφενός λόγω της τροποποίησης του νομοθετικού πλαισίου και της συγχώνευσης σε περιφερειακό επίπεδο των μονάδων κοινωνικής φροντίδας, αφετέρου δε λόγω των δημοσιονομικών δεσμεύσεων της χώρας και της αδυναμίας πρόσληψης προσωπικού σε αυτές. Ειδικότερα, εντοπίζεται έλλειψη οικονομικής ρευστότητας για κάλυψη βασικών αναγκών σίτισης, προμήθειας ιματισμού, πανών, βενζίνης, αλλά και γενικότερα έλλειψη πόρων για πρόσληψη επικουρικού προσωπικού, προγράμματα δραστηριοποίησης, εκπαίδευσης, ψυχαγωγίας, αγορά εξοπλισμού, όπως αναπηρικών αμαξιδίων κ.ά. Το προσωπικό δεν αρκεί για τη στοιχειώδη λειτουργία της μονάδας, ορισμένοι φιλοξενούμενοι υφίστανται συνεχώς μηχανική καθήλωση, ενώ συνεχίζεται η τοποθέτηση παιδιών και ενηλίκων σε κλειστά από παντού ξύλινα κρεβάτια (κλουβιά), κατά παράβαση των Συντάξεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων (CPT/ Inf/E Rev 2009 "The CPT Standards"). Το υπάρχον προσωπικό, που φαίνεται ότι καταβάλλει υπεράνθρωπες προσπάθειες, εμφανίζει ακόμη και προβλήματα υγείας και επαγγελματικής εξουθένωσης, ενώ η παντελής έλλειψη κοινωνικών λειτουργιών καθιστά αδύνατη οποιαδήποτε πιθανότητα πρόωθησης υιοθεσίας, αναδοχής, διαχείρισης προγραμμάτων εθελοντικής υποστήριξης κ.ά.

Ο ΕΜΠ τονίζει, επαναλαμβάνοντας με αυτόν τον τρόπο τις θέσεις που έχει ήδη διατυπώσει ο Συνήγορος στο παρελθόν, ότι είναι ενδεδειγμένος ο σχεδιασμός και προγραμματισμός της σταδιακής κατάργησης των προνοιακών μονάδων ασυλικού χαρακτήρα, όπως το συγκεκριμένο κέντρο, με ταυτόχρονη αντικατάστασή του από προγράμματα αναδοχής και από μικρές μονάδες οικογενειακού τύπου, οι οποίες θα λειτουργούν μέσα σε κατοικημένες περιοχές, ώστε να διασφαλίζεται η σύνδεση με τις τοπικές κοινότητες, σύμφωνα με τις αρχές της προωθούμενης στην ΕΕ πολιτικής αποϊδρυματοποίησης (για άλλους χώρους όπου φιλοξενούνται ανήλικοι, βλ. «Κοινωνική ασφάλιση και αλληλεγγύη»).

Περισσότερα και πιο αναλυτικά στοιχεία, στον ιστότοπο του Συνηγόρου www.synigoros.gr

Το σύμβολο [] μέσα στο κείμενο παραπέμπει σε κατάλογο συνδέσμων ([www.synigoros .g r/?i=stp.el.links2015](http://www.synigoros.gr/?i=stp.el.links2015)) όπου μπορείτε να βρείτε σχετικά αναρτημένα έγγραφα.

Μονόλογοι από το Αιγαίο

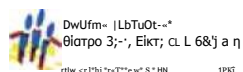
Τοταξίδι το ^ ^ Αίγαίο

και τα όνειρα

ασυνόδευτων

ανήλικων

Αθήνα 2016

Μονόλογοι από το Αιγαίο

Το ταξίδι και τα όνειρα ασυνόδευτων ανήλικων προσφύγων

Αθήνα 2016

© Πανελλήνιο Δίκτυο για το Θέατρο στην Εκπαίδευση

Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες

ISBN 978-960-9529-02-0

Επιμέλεια: Χαρά Τσουκαλά

Μετάφραση από Αραβικά

Κωνσταντίνος Ασημίδης/Élibn Choucair

Μετάφραση από Φαρσί και Ουρντού

Asef Farjam

Επεξεργασία κειμένων

Διονυσία Ασπρογέρακα, Βέρα Λάρδη, Σόνια Μολογούση

Γιώργος Μπεκιάρης/Ηρώ Ποταμούση, Χαρά Τσουκαλά

Γλωσσική επιμέλεια

Διονυσία Ασπρογέρακα, Γιώργος Μπεκιάρης

Χαρά Τσουκαλά, Έφη Φρυδά

Τυπογραφικές διορθώσεις

Έφη Φρυδά

Φωτογραφία εξωκάλυπτου

Ηρώ Ποταμούση

Καλλιτεχνική επιμέλεια

Τέτη Καμούτση

Παραγωγή - Εκτύπωση

ΦΩΤΟΛΙΟ + TYPICON A.E.

Η εικονογράφηση βασίστηκε

στις ζωγραφιές και κατασκευές των παιδιών

Το παρόν έργο προστατεύεται κατά τις διατάξεις του Ελληνικού Νόμου και τις διεθνείς διατάξεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας.

Επιτρέπεται η χρήση για εκπαιδευτικούς και καλλιτεχνικούς σκοπούς χωρίς εμπορική εκμετάλλευση. Για κάθε άλλη χρήση απαιτείται έγγραφη άδεια.

Διανέμεται δωρεάν.

Το Πανελλήνιο Δίκτυο για το Θέατρο στην Εκπαίδευση είναι επιστημονική ένωση - μη κερδοσκοπικό σωματείο.

Τηλ. 210 654 1600

www.Theatroedu.gr / info@theatroedu.gr / humanrights@theatroedu.gr

Η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες είναι διεθνής οργανισμός.

Τηλ. 216 200 7800

www.unhcr.gr/ great@unhcr.org

Μονόλογοι από το Αιγίο

Το υλικό σε αυτό το βιβλίο είναι αποτέλεσμα κύκλου βιωματικών εργαστηρίων, που έγιναν σε ξενώνες φιλοξενίας ασυνόδευτων ανήλικων προσφύγων στην Αθήνα και την Πάτρα, από τον Απρίλιο έως τον Ιούλιο του 2016, στο πλαίσιο της Δράσης «Μονόλογοι από το Αιγαίο».

Η Δράση αυτή είναι μέρος του προγράμματος «Κι αν ήσουν εσύ;» - ένα πρόγραμμα ευαισθητοποίησης στα ανθρώπινα δικαιώματα και σε θέματα προσφύγων, με χρήση βιωματικών δραστηριοτήτων, τεχνικών θεάτρου και εκπαιδευτικού δράματος. Το πρόγραμμα υλοποιείται από το Πανελλήνιο Δίκτυο για το Θέατρο στην Εκπαίδευση σε συνεργασία με την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, από το 2015.

ΠΑΝΩ ΑΠΟ ΟΛΑ ΠΑΙΔΙΑ

Από τους αναγκαστικά εκτοπισμένους σε όλο τον κόσμο, που μόνο μέσα στο 2015 ξεπέρασαν τα 65 εκατομμύρια, φτάνοντας το υψηλότερο επίπεδο που έχει καταγραφεί ποτέ, οι μισοί είναι παιδιά. Και ανάμεσά τους, ο αριθμός όσων χωρίστηκαν από τους γονείς τους ή ταξίδευσαν μόνα τους, έφτασε σε εξίσου ανησυχητικό επίπεδο.

Με τις εικόνες αυτών των παιδιών έχουμε «εξοικειωθεί» πλέον σε μεγάλο βαθμό, καθώς από τις αρχές του 2015 πάνω από 1 εκατομμύριο άνθρωποι πέρασαν τις ακτές του Αιγαίου αναζητώντας καταφύγιο στην Ευρώπη, στη μεγάλη τους πλειοψηφία ξεριζωμένοι από τη βία, τον πόλεμο και τις διώξεις στην πατρίδα τους. Είναι πολύ σημαντικό το ότι μέσα από το βιβλίο «Μονόλογοι από το Αιγαίο», έχουμε την ευκαιρία να κάνουμε ένα βήμα πέρα από την κυρίαρχη εικόνα, αυτή που μας έχει συγκινήσει, μας έχει θυμώσει, μας έχει ταρακουνήσει. Ένα βήμα επίσης πέρα από τα στατιστικά στοιχεία του εκτοπισμού, καθώς μας φέρνει πιο κοντά στην προσωπική ιστορία που κουβαλάει κάθε ένα από αυτά τα παιδιά.

Η κάθε ιστορία είναι μοναδική και αποκαλύπτει με τον πιο άμεσο τρόπο τα αδιέξοδα που οδήγησαν τα παιδιά αυτά στη χώρα μας. Αδιέξοδα που μπορεί πολλές φορές να μην τελειώνουν εδώ. Αυτά που έχουν να κάνουν με τις βασικές αιτίες του ξεριζωμού τους, που δυστυχώς η διεθνής κοινότητα απέχει πολύ από να τις αντιμετωπίσει. Τις ελάχιστες νόμιμες οδούς που έχουν, ώστε να φτάσουν σε τόπο ασφαλή, χωρίς να χρειάζεται να καταφύγουν σε χέρια διακινητών και να ρισκάρουν τη ζωή τους στο επικίνδυνο θαλάσσιο πέρασμα της Μεσογείου, το οποίο έχει κοστίσει τη ζωή σε 7.500 ανθρώπους από το 2015. Το πόσο εκτεθειμένα είναι στην εκμετάλλευση, την κακοποίηση και τη βία σε κάθε βήμα του ταξιδιού τους. Και πόσο μπορεί να υπολείπονται οι συνθήκες υποδοχής και προστασίας τους στις χώρες όπου θα αναζητήσουν καλύτερο μέλλον.

Ειδικότερα για τη χώρα μας, όπου το σύστημα προστασίας των ασυνόδευτων παιδιών παραμένει ανεπαρκές, το θέμα της υποδοχής και φιλοξενίας τους είναι ένα από τα πλέον σοβαρά και διαχρονικά, με τις διαθέσιμες δομές και προσφερόμενες υπηρεσίες να είναι ελλιπείς. Από τα 3.500 ασυνόδευτα παιδιά που έχουν καταγραφεί το 2016 από το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης¹, στην πλειοψηφία τους αγόρια άνω των 14 ετών, τα μισά περίπου είναι σε λίστα αναμονής για να φιλοξενηθούν σε μία από τις υπάρχουσες - υπερπλήρεις - ειδικές δομές φιλοξενίας, όπως οι ξενώνες της Praksis. Το αποτέλεσμα είναι πολλά να παραμένουν σε χώρους τελείως ακατάλληλους, όπως σε αστυνομικά κρατητήρια ή στο δρόμο και να μην έχουν πρόσβαση σε ζωτικές υπηρεσίες ψυχοκοινωνικής, ιατρικής και νομικής στήριξης. Από την άλλη, οι διαδικασίες

1. Το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης είναι ο αρμόδιος φορέας για τη διαχείριση των αιτημάτων στέγασης των αιτούντων άσυλο και των ασυνόδευτων ανηλίκων στη χώρα. Δείτε: www.ekka.org.gr

καταγραφής και εξέτασης του αιτήματος τους για άσυλο, ή επανένωσης με μέλη της οικογένειας τους στην υπόλοιπη Ευρώπη, μπορεί να είναι τόσο χρονοβόρες, που τα παιδιά βλέπουν το μέλλον τους με ακόμα μεγαλύτερη αβεβαιότητα και ανασφάλεια.

Είναι λοιπόν μεγάλη ανάγκη να ενισχυθούν από τα κράτη μέλη της Ε.Ε. και να επιταχυνθούν τα προγράμματα οικογενειακής επανένωσης και μετεγκατάστασης των ασυνόδευτων παιδιών και παράλληλα να ενισχυθεί το εθνικό σύστημα υποδοχής τους. Προς την κατεύθυνση αυτή γίνονται προσπάθειες τόσο από την Πολιτεία όσο και από την Ύπατη Αρμοστεία και άλλους φορείς, με αποτέλεσμα τους τελευταίους μήνες να έχει σχεδόν διπλασιαστεί ο αριθμός των θέσεων φιλοξενίας τους, ξεπερνώντας πλέον τις 1.100 θέσεις, ενώ σχεδιάζονται περισσότερες². Βέβαια, μένει να γίνουν πολλά ακόμα στον τομέα αυτό, όσο και στο πεδίο της υποδοχής και ένταξης όσων παιδιών θα παραμείνουν στη χώρα.

Θα ήταν παράλειψη όμως να μην αναφερθούμε στα πολλά που γίνονται ήδη ή σε αυτά που μπορεί να είναι μικρά αλλά σημαντικά, καθώς παραμένουν στο χέρι μας, ως κοινωνίας υποδοχής. Παραδείγματα που βλέπουμε στην κοινότητα, τη γειτονιά, το σχολείο - χώρους και ομάδες που δημιουργούν ένα πλέγμα ασφάλειας και αλληλεγγύης. Από τις ιστορίες των παιδιών του βιβλίου αντλούμε δύναμη και αισιοδοξία, γιατί βλέπουμε τους «σημαντικούς άλλους» που έχουν σταθεί δίπλα τους. Καταλαβαίνουμε πόσα προσδοκούν από το σχολείο και τις σπουδές τους και πόση χαρά παίρνουν όταν έχουν την ευκαιρία να ξαναγίνουν μαθητές. Πόσο μπορεί η θετική γνώμη των άλλων να ενισχύσει την ψυχολογία τους - είναι άλλωστε έφηβοι που δεν θέλουν να τους αντιμετωπίσουν με λύπη ή καχυποψία. Πόση σημασία έχει το «αγαπώ την Ελλάδα» ενός αγοριού και το «οι άνθρωποι εδώ είναι ευγενικοί».

Αυτά τα μικρά και σημαντικά, που μπορεί να κάνουν τη διαφορά στη ζωή των ασυνόδευτων παιδιών περιγράφονται, μεταξύ άλλων, στις ιστορίες που θα διαβάσετε. Και μας υπενθυμίζουν ότι, ανεξάρτητα από το νομικό τους καθεστώς, από το αν έχουν χαρτιά ή όχι, από το αν έφυγαν από τη Συρία, το Αφγανιστάν ή το Πακιστάν, είναι πάνω από όλα παιδιά. Παιδιά, που έχουν ανάγκη από ασφάλεια και αξιοπρέπεια, και ως παιδιά πρέπει να βρουν προστασία, αποδοχή και υποστήριξη.

Εύα Σαββοπούλου
Τομέας Επικοινωνίας και Ενημέρωσης
Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες
Αντιπροσωπεία στην Ελλάδα

www.unhcr.gr

Οκτώβριος 2016

2. Η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες έχει στηρίξει μέχρι στιγμής τη δημιουργία περισσότερων των 500 θέσεων προσωρινής στέγασης για τα παιδιά που είναι μόνα, ενώ σχεδιάζεται να δημιουργηθούν περισσότερες το επόμενο διάστημα. Δείτε περισσότερα στο data.unhcr.org/mediterranean

Διαδρομές...

Αιγαίο.
Το πέλαγος με τα νησιά του.
Εικόνες τραγωδίας
εικόνες φρίκης.
Ανάμεσά τους
εικόνες παιδιών,
φιγούρες ασυνόδευτων ανήλικων προσφύγων.
Τους είδαμε να φτάνουν
μόνοι τους στις ακτές των νησιών.
Μόνοι τους να διασχίζουν τους δρόμους της Ελλάδας
για να φτάσουν στα σύνορα.
Και επειδή τα βλέμματά τους μας στοιχείωσαν
και επειδή υπάρχουν πολλοί τρόποι
να αντιδράσει κάποιος στη φρίκη,
θελήσαμε
οι σκέψεις, οι αναμνήσεις, το ταξίδι και τα όνειρα τους
να αποκτήσουν φωνή.
Και αυτή η φωνή,
μέσα από τις φωνές άλλων παιδιών, συνομηλίκων τους
να ακουστεί δυνατά
τόσο, που να φτάσει μακριά, όσο πιο μακριά γίνεται.

Έτσι γεννήθηκε η ιδέα των «Μονολόγων από το Αιγαίο». Μια ιδέα, που με συλλογική προσπάθεια, επιμονή και αγάπη, εξελίχτηκε σε Δράση.

Η Δράση αυτή άρχισε τον Απρίλιο του 2016, ως μέρος του προγράμματος «Κι αν ήσουν εσύ;». Το πρόγραμμα υλοποιείται από το Πανελλήνιο Δίκτυο για το Θέατρο στην Εκπαίδευση, σε συνεργασία με την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, από τον φεβρουάριο του 2015, με στόχο την ευαισθητοποίηση στα ανθρώπινα δικαιώματα και σε θέματα προσφύγων. Σε δύο πόλεις της Ελλάδας, την Αθήνα και την Πάτρα, από τον Απρίλιο έως τον Ιούλιο του 2016, έγιναν κύκλοι βιωματικών εργαστηρίων. Οι συμμετέχοντες ήταν ασυνόδευτοι ανήλικοι πρόσφυγες και μετανάστες από τη Συρία, το Αφγανιστάν, το Πακιστάν, το Ιράν, το Μαρόκο και την Αίγυπτο. Αγόρια, ηλικίας 13 έως 18 ετών, που διαμένουν σε ξενώνες φιλοξενίας της ΜΚΟ PRAKSIS.

Συγκεκριμένα στην Αθήνα, το εργαστήριο υλοποιήθηκε σε χώρο μέσα στον ξενώνα ΣΤΕΓΗ PLUS (+), ενώ στην Πάτρα, στο Θεατρικό χώρο Καλλιτεχνικών Αναρριχήσεων «Οροπαίδιο».

Σε κάθε πόλη ολοκληρώθηκαν είκοσι εργαστήρια. Οι συναντήσεις ήταν δίωρες και γίνονταν δύο φορές την εβδομάδα, με εθελοντική συμμετοχή των παιδιών.

Συνολικά, πήραν μέρος έξι θεατροπαιδαγωγοί-εμπυχωτές (Πανελλήνιο Δίκτυο για το Θέατρο στην Εκπαίδευση), επτά διερμηνείς (Ύπατη Αρμοστεία, ΜΚΟ PRAKSIS), επτά κοινωνικοί λειτουργοί (ΜΚΟ PRAKSIS) και τρεις ψυχολόγοι (ΜΚΟ PRAKSIS).

Ήταν ένα εγχείρημα δύσκολο, πρωτόγνωρο για όλους μας. Ένα εγχείρημα που απαιτούσε διαρκή συντονισμό και συνεργασία πολλών ανθρώπων με διαφορετικές ειδικότητες, διαφορετικές νοοτροπίες και από διαφορετικές διαδρομές.

Καταφέραμε όμως να «συναντηθούμε». Γιατί σημασία είχε ο στόχος.

Ο στόχος ήταν να καταγραφούν οι ιστορίες αυτών των νέων.

Η πρόκληση μεγάλη. Προχωρήσαμε, γιατί πιστεύουμε πως το θέατρο έχει τη δύναμη και τη μαγική ιδιότητα να ανοίγει ψυχές, να ξεκλειδώνει συναισθήματα, να ανασύρει βιώματα, να γεφυρώνει χάσματα. Και έτσι, μέσα από εργαστήρια που βασίζονταν στη χρήση θεατρικών τεχνικών, στην εικαστική έκφραση και στη δημιουργική γραφή, πρόεκυψαν είκοσι οκτώ ιστορίες. Το περιεχόμενο αυτού του βιβλίου. Έφηβοι οι οποίοι δεν μιλούν μόνο για το δράμα που έχουν βιώσει, τόσο στην πατρίδα όσο και στο ταξίδι τους, αλλά και για αυτά που αγαπούν και αυτά που τους αρέσουν. Για όσα ελπίζουν και όσα ονειρεύονται.

Όπως όλοι οι έφηβοι!

Ένα βιβλίο από εφήβους, ένα βιβλίο χάρτινο караβάκι
ξεκινά τη διαδρομή του
με την ελπίδα να συναντηθεί με μυριάδες άλλα караβάκια
εφήβων, που λαχταρούν να χτίσουν ένα κόσμο
στα μέτρα των ονείρων τους
ένα κόσμο που θα χωράνε όλοι
και θα μαθαίνουν τη ζωή καθισμένοι στο ίδιο θρανίο
και ενηλίκων που ίσως θυμηθούν
εκείνες τις μισοσβησμένες λέξεις
πάνω στα πανιά των δικών τους εφηβικών χάρτινων караβιών
«φιλοξενία», «ανθρωπιά», «αλληλεγγύη».

Χαρά Τσουκαλά
Συντονίστρια της Δράσης «Μονόλογοι από το Αιγαίο»

Ιούλιος 2016

Σημείωμα εμπυχωτών

Τα παιδιά σήμερα μεγαλώνουν σε ένα κόσμο που διαρκώς αλλάζει και οι έννοιες πατρίδα, εστία, οικογένεια, τόπος και εθνική ταυτότητα επαναπροσδιορίζονται διαρκώς. Σε ένα κόσμο που οι πληθυσμοί ή τα άτομα δεν έχουν το δικαίωμα να μετακινούνται ελεύθερα και όπου οι λέξεις πρόσφυγας και μετανάστης προσλαμβάνονται ως ταυτότητα και όχι ως ιδιότητα.

Από τον Απρίλιο έως τον Ιούλιο του 2016 συμμετείχαμε στο σχεδιασμό και την υλοποίηση μιας σειράς εργαστηρίων στα πλαίσια της Δράσης «Μονόλογοι από το Αιγαίο», με στόχο την καταγραφή των ιστοριών ασυνόδευτων εφήβων. Παιδιά που αναγκάστηκαν να φύγουν από τη χώρα καταγωγής τους και βρίσκονται στη διαδικασία μετακίνησης προς την Ευρώπη. Έχοντας κατά νου το παράδειγμα των «Μονολόγων από τη Γάζα»¹, πρόθεσή μας ήταν να δημιουργηθεί ένα υλικό ανοιχτής φόρμας και με συγκεκριμένο περιεχόμενο, το οποίο θα έδινε τη δυνατότητα στους συμμετέχοντες εφήβους να αρθρώσουν το δικό τους λόγο, ανοίγοντας έτσι ένα διάλογο με τον εαυτό τους, τους συνομηλικούς τους και την παγκόσμια κοινότητα. Στη διαδικασία σχεδιασμού των εργαστηρίων, βρεθήκαμε μπροστά στα εξής ερωτήματα-προ κλήσεις:

Με ποιον τρόπο θα προσεγγίσουμε τις εμπειρίες αυτών των εφήβων μέσα από μια θεατροπαιδαγωγική διαδικασία, που να σέβεται και να αναγνωρίζει το προσωπικό βίωμα αυτών των νέων;

Με ποιον τρόπο η φωνή τους θα ενισχυθεί, θα πολλαπλασιαστεί και θα οδηγήσει σε δράση;

Με ποιον τρόπο τα όνειρα και οι ελπίδες τους για το μέλλον θα αξιοποιηθούν ως εκπαιδευτικό εργαλείο για τους συνομηλικούς τους και ως εργαλείο ευαισθητοποίησης της ευρύτερης εκπαιδευτικής και καλλιτεχνικής κοινότητας;

Τα παραπάνω ερωτήματα και οι δυσκολίες συνύπαρξης εφήβων από διαφορετικές χώρες, με τη δική τους κουλτούρα και τις δικές τους πολιτισμικές καταβολές, μας οδήγησαν σε μια συγκεκριμένη δομή των εργαστηρίων, η οποία θα λάμβανε υπόψη τις ιδιαιτερότητες αυτές. Ο πρωταρχικός στόχος ήταν να ενισχύσουμε τη συνοχή και τη δυναμική της ομάδας, να ενδυναμώσουμε τους εφήβους, και στη συνέχεια, να οικοδομήσουμε μια

1. Οι «Μονόλογοι από τη Γάζα» γράφτηκαν από μαθητές 13 έως 17 ετών, με πρωτοβουλία του Θεάτρου ASHTAR της Παλαιστίνης, από το Νοέμβριο του 2009 έως τον Απρίλιο του 2010 (κατά την διάρκεια του πολέμου στη Γάζα). Στην Ελλάδα το Πανελλήνιο Δίκτυο για το Θέατρο στην Εκπαίδευση πήρε μέρος στο διεθνές αυτό πρόγραμμα, μεταφράζοντας στα ελληνικά τα κείμενα των μαθητών και οργανώνοντας σειρά εκδηλώσεων με σχολεία και ομάδες νέων, (περισσότερες πληροφορίες στο www.TheatroEdu.gr)

σχέση εμπιστοσύνης μαζί τους. Το συναισθηματικό άνοιγμα των παιδιών γινόταν σταδιακά, βήμα βήμα, μέσα από ασκήσεις και τεχνικές που έστιαζαν στη γενικότερη αποφόρτιση και στη σταδιακή έκθεση και έκφρασή τους. Οι δράσεις ήταν δοσμένες με τρόπο συμβολικό, ώστε οι έφηβοι να μπορούν να μοιράζονται αβίαστα και χωρίς το φόβο της έκθεσης τα βιώματα και τα όνειρά τους. Στην αρχή κάθε συνάντησης γινόταν «ζέσταμα», με στόχο την ενεργοποίηση της ομάδας. Μετά ακολουθούσε το κυρίως μέρος του εργαστηρίου όπου, μεταξύ άλλων, αξιοποιήθηκαν τεχνικές θεατρικού παιχνιδιού, εκπαιδευτικού δράματος, θεάτρου του καταπιεσμένου (Α. Μποάλ), θεάτρου Playback, ψυχοδράματος και τεχνικές σκιών, προκειμένου να αναπτυχθεί το θέμα της εκάστοτε συνάντησης, καθώς και να διερευνηθεί αυτό της επόμενης. Το τελευταίο μέρος περιλάμβανε δραστηριότητες δημιουργικής γραφής και κάθε φορά το εργαστήριο έκλεινε με ασκήσεις αποφόρτισης.

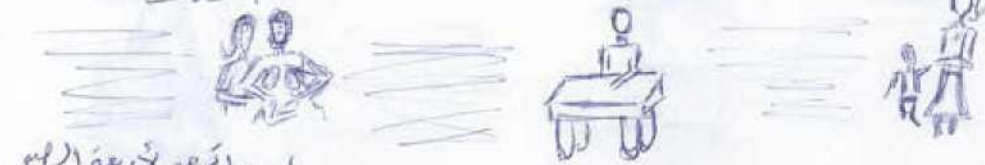
Ο σχεδιασμός και η υλοποίηση του εργαστηρίου γινόταν σε ένα πλαίσιο συνεργασίας και ανατροφοδότησης με τους κοινωνικούς επιστήμονες της PRAKSIS, τους συντονιστές και τους άλλους συνεργάτες του προγράμματος. Στόχος μας ήταν η συνδιαμόρφωση της διαδικασίας με τους συμμετέχοντες, αφουγκραζόμενοι τις ανάγκες τους και συμβάλλοντας στην ενδυνάμωσή τους.

Στη διάρκεια της όλης διαδικασίας και παρά τον προσεκτικό σχεδιασμό, προέκυψαν δυσκολίες που προσπαθήσαμε να αντιμετωπίσουμε με ευελιξία, προσαρμόζοντας τις δράσεις ακόμα και κατά τη διάρκεια των εργαστηρίων. Οι εναλλαγές στη σύνθεση της ομάδας, η ευμετάβλητη ψυχολογική κατάσταση πολλών εφήβων, η απουσία διερμηνέων σε κάποια εργαστήρια και η αστάθεια του καθημερινού προγράμματος των εφήβων, δυσχέραιναν το πρόγραμμά μας. Επιπλέον, τα εργαστήρια συνέπεσαν με το Ραμαζάνι², κατά τη διάρκεια του οποίου πολλοί έφηβοι απείχαν από τις συναντήσεις. Είναι αλήθεια ότι υπήρξαν φορές που αναρωτιόμασταν αν το συγκεκριμένο εγχείρημα μπορούσε τελικά να ολοκληρωθεί όπως το είχαμε σχεδιάσει και αν θα κατορθώναμε τελικά να παρακάμψουμε όλες τις παραπάνω δυσκολίες. Κι όμως, αρκούσε ένα τεράστιο εφηβικό χαμόγελο στο καλωσόρισμα και μια θάλασσα από αγκαλιές στον αποχωρισμό για να εξαφανιστούν όλες οι αμφιβολίες μας. Γιατί, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει η Ιμάν Αούν, καλλιτεχνική διευθύντρια του Θεάτρου ASHTAR στην Παλαιστίνη: «Το θέατρο είναι θέληση που γίνεται δράση και διεκδικεί τη νίκη της ζωής».

Διονυσία Ασπρογέρακα, Βέρα Λάρδη, Σόνια Μολογούση,
Γιώργος Μπεκιάρης, Ηρώ Ποταμούση, Ανδριάντα Ταβαντζή
Πανελλήνιο Δίκτυο για το Θέατρο στην Εκπαίδευση
Ιούλιος 2016

2. Το Ραμαζάνι είναι θρησκευτική γιορτή νηστείας των Μουσουλμάνων. Η ονομασία του προέρχεται από την τουρκική λέξη ραμαζάν και την αντίστοιχη αραβική ραμαντάν. Αποτελεί επίσης ονομασία του ένατου μήνα του μουσουλμανικού έτους, που σύμφωνα με την παράδοση, δόθηκε το Κοράνι στους ανθρώπους προκειμένου να τους καθοδηγήσει στη ζωή.

بالحنات

6- ما ترمين لأربعة الاسبوع

ULUV

5- نطلع ح

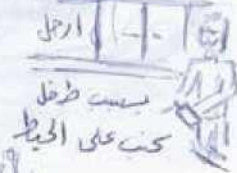
4- بدراسنا

7- راح لسينما

6- School boy's

9- بلشت الحروب

8- طلعت

الطائرات

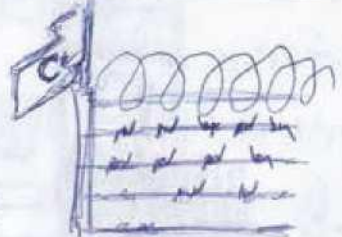

10- حرقنا

المدارس

ما قبل

السنين

11- ودعنا لأهل

ورملنا حركيا

12- نستلنا بزل لنخيش هبا ذ كريمة

Γράφουν

ζολμάν
Αμτντάλα
Εσχάν
Ινάντ
Χάρις
Ασράφ
Ιμττραχίμ
Μόχι
Αμάρ
Μουσταφά
Αχμέτ
Ταϊϊιάμπ
Ταχάρ
ΑCιC
Ιρφάν
Αλί
Μοχαμάντ
Γουασίφ
Φαρίντ
Μοχάμαντ
Σαλμάν
Οουσμάν
Σαρβάρ
Αμίρ
Σαχίν
Ναντίλ
Ραφ
Χαμίντ

Τα ονόματα
των παιδιών
έχουν αλλάξει
ϊια λόγους
προστασίας.

Ζολμάν

Το όνομά μου είναι Ζολμάν, είμαι 15 χρονών, από το Αφγανιστάν.

Το 2015, λόγω της επίθεσης των Ταλιμπάν στην πόλη μου, αναγκάστηκα να φύγω από την πατρίδα μου.

Το ταξίδι μου δεν ήταν ένα κανονικό ταξίδι. Χρειάστηκαν τρεις μήνες μέχρι να φτάσω στην Ελλάδα. Πείνασα, δίψασα και κινδύνεψα να πνιγώ στη θάλασσα του Αιγαίου.

Ίσως ήταν οι ευχές των γονιών μου, ίσως έγινε ένα θαύμα και τελικά κατάφερα να φθάσω ως εδώ. Στο ταξίδι τα πήγαινα καλά με όλους και είχα καθαρό μυαλό. Αυτό βοήθησε πολύ.

Πολλοί από τους ανθρώπους που ταξίδευαν μαζί μου πνίγηκαν στη θάλασσα ή πέθαναν στο δρόμο από κούραση και πείνα.

Εμένα με έσωσε ο Αλάχ και οι ευχές των γονιών μου.

Μου ζήτησαν να ζωγραφίσω τη ζωή μου και εγώ ζωγράφισα δέντρα στη σειρά. Η ιστορία των δέντρων αυτών μοιάζει με τη δική μου ιστορία. Από τότε που θυμάμαι τον εαυτό μου ήμουν σαν ένα πράσινο δεντράκι και μεγάλωνα, σαν όλα τα μικρά δέντρα. Οι γονείς μου, σαν τη γη, με πότιζαν και μου έδιναν ό,τι είχα ανάγκη. Όμως, ξαφνικά όλα άλλαξαν. Οι καταστροφές πήραν τη θέση των καλών καιρών. Άρχισε ο πόλεμος. Κι εγώ βρέθηκα μόνος, σαν μικρό, αδύναμο δεντράκι μέσα στην καταιγίδα. Έπρεπε να φύγω, δεν είχα άλλη επιλογή.

Έτσι, ξεκίνησα ένα ταξίδι με άγνωστο προορισμό.

Μετά από καιρό και πολλές δυσκολίες έφτασα σε ένα ξένο, αλλά γόνιμο

τόπο. Θέλω να ξεκινήσω την καινούρια μου ζωή εδώ και να μεγαλώσω. Να καταφέρω να βγάλω καρπούς και, τόσο εγώ όσο και οι άλλοι συνάνθρωποί μου, να αξιοποιήσουμε τους καρπούς αυτούς. Εύχομαι ποτέ μα ποτέ να μην ξανασυναντήσω τέτοια κακοκαιρία στο δρόμο μου.

Τώρα εδώ, στην Ελλάδα, αισθάνομαι καλύτερα. Μπορώ χωρίς φόβο να βγω από το σπίτι και να πάω σχολείο. Όταν βλέπω τους συμμαθητές μου νιώθω πάρα πολύ χαρούμενος. Σιγά σιγά βρίσκω ελπίδα για το μέλλον. Το όνειρό μου είναι να ασχοληθώ επαγγελματικά με το Tae'op-Do. Φαντάζομαι τον εαυτό μου Murabbi Tae'op-Do, δηλαδή προπονητή! Αυτό θα με κάνει να νιώθω πολύ περήφανος.

Προσπαθώ να μάθω τη γλώσσα σας, γιατί έχω πολλά πράγματα να πω και να μοιραστώ μαζί σας. Θέλω να μάθω καλά τα ελληνικά. Θέλω να τελειώσω το σχολείο και να βρω μια δουλειά.

Θέλω να μάθω πώς περνούν οι συνομήλικοί μου που έχουν τα ίδια προβλήματα με εμένα και μαζί να τους βοηθήσουμε να ζήσουν με ειρήνη. Να μπορέσουν να πάνε σχολείο.

Πριν τελειώσω, θέλω να σας μιλήσω για ένα μαγικό λουλούδι. Το λουλούδι αυτό αναδύει ένα υπέροχο άρωμα. Όποιος το αγγίζει παίρνει τη μυρωδιά του και δεν τη χάνει ποτέ. Μοσχοβολάει σε όλη του τη ζωή. Αν όμως πάψουν να το ποτίζουν, αυτό δεν ευωδιάζει πια και πεθαίνει λυπημένο. Δεν θέλω να μαραθεί το λουλούδι αυτό. Ποτέ. Θέλω να υπάρχει για πάντα. Για να μπορώ να το μυρίζω.

Ιούλιος 2016

Αμπντάλα

Το όνομά μου είναι Αμπντάλα, είμαι 17 χρονών, αϊτό τη Συρία.

Είμαι από φτωχή οικογένεια που αποτελείται από οκτώ άτομα· τους γονείς μου, τρεις αδελφούς και τρεις αδελφές. Παρ' όλη τη Φτώχεια μας, **ζούσαμε** στη Δαμασκό μια ζωή ευτυχισμένη, χωρίς προβλήματα.

Η γειτονιά μου είναι Φτωχή- Εκεί, μένουν καλοί άνθρωποι. Στη Συρία ήμουν χαρούμενος, γιατί ήμουν με την οικογένειά μου. Όταν ξυπνούσα κάθε πρωί κι έβλεπα τη μητέρα και τον πατέρα μου, γελούσαμε. Έπειτα πήχαινα στο σχολείο κι έκανα διάφορα πράγματα με τους φίλους μου. Ξέρω ότι ήμασταν άτακτα παιδιά στο σχολείο, όμως ήμασταν πολύ χαρούμενοι.

Όλα τελείωσαν ξαφνικά όταν ξέσπασε ο πόλεμος. Οι ωραίες πλατείες και τα πάρκα έγιναν πολεμικές ζώνες κι η ακορά γέμισε όπλα και κλεψιές... Όμορφα μέρη, αρχαιολογικά μνημεία καταστράφηκαν και πουλήθηκαν. Μέχρι τώρα υπάρχουν άνθρωποι εκεί που αντιστέκονται στο θάνατο και την πείνα.

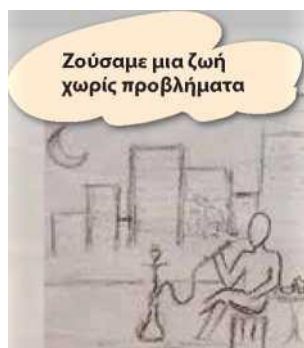
Εχώ όμως αναγκάστηκα να φύγω από την πατρίδα μου. Έφτασα στην Τουρκία όπου, με κάτι φίλους, δούλευα σκληρά δεκατρείς ώρες την ημέρα για πέντε περίπου μήνες. Με τη δουλειά ο καιρός πέρασε χρήχορα. Αποφάσισα να αναζητήσω μια καλύτερη ζωή και έτσι, στις 5 Μαρτίου του '16, έψυχα από τη Σμύρνη και ξεκίνησα για την Ευρώπη-

Μπήκαμε στα πλοία του θανάτου και φτάσαμε σε ένα έρημο νησί. Από εκεί με μια μικρή βάρκα μας πήχανε στην Κω. είχα σκοπό να φτάσω στα ελληνικά σύνορα με τη Σερβία για να πάω στη Γερμανία. Συνάντησα όμως έναν μεταφραστή από τη Συρία, που με συμβούλεψε να πάω εκεί μέσω της Praksis. Μετά από ιατρικές εξετάσεις έμεινα σε ένα κέντρο υποδοχής προσφύγων, όπου χωρίστηκα με κάτι παιδιά που είχαν σαν αδέρφια για μένα και πέρασα καλές μέρες μαζί τους. Αρχότερα με έστειλαν στην Πάτρα, μια ωραία τουριστική πόλη- Εκεί μου χνώρισαν μια δασκάλα ζωγραφικής και με τη βοήθειά της έκανα μια σημαντική έκθεση ζωγραφικής. Ό,τι καλύτερο έχει συμβεί στη ζωή μου!

τώρα λοιπόν βρίσκομαι στην Ελλάδα. Υπάρχουν στιχμές που νιώθω σχεδόν σαν ζητιάνος στην άκρη του δρόμου. Όμως, πιστεύω ότι, μετά από μεγάλη προσπάθεια και με περισσότερη υπομονή, μπορώ να χίνω σημαντικός άνθρωπος και να προσφέρω στην κοινωνία. Έχω συναντήσει πολλούς φιλικούς ανθρώπους και είναι πολύ σημαντικό για μένα να βρίσκομαι ανάμεσά τους.

Έχω χρέος να φτιάξω τη ζωή μου και να ακολουθήσω τα όνειρά μου. θα συνεχίσω να παλεύω για αυτά.

Συρία, θα χυρίσουμε πίσω!

Το όνομά μου είναι Εχσάν, είμαι 17 χρονών, από το Αφγανιστάν.

Τα χαιρετίσματά μου στα συνομήλικα παιδιά που διαβάζουν αυτό το γράμμα. Γραμμένο από εμένα για εσάς, αγαπημένοι.

Η ζωή μου είναι σαν μια ετοιμόρροπη σκάλα που διαρκώς χάνει την ισορροπία της. Όπως ακριβώς και ο πόλεμος στο Αφγανιστάν. Στη χώρα μας έχουμε πόλεμο εδώ και 34 χρόνια, τα σπίτια μας είναι ισοπεδωμένα. Πολλοί από εμάς έχουμε χάσει γονείς και αδέρφια στον πόλεμο και σε τρομοκρατικές επιθέσεις από κακούς ανθρώπους.

Εχώ έχασα τον πατέρα και τη μάνα μου στο Αφγανιστάν. Δυσκολεύτηκα πάρα πολύ. Μετά το θάνατο των γονιών μου δεν είχα κανέναν και δεν μπορούσα να ζήσω πια εκεί. Επειδή ήμουν πολύ μικρό παιδί για να δουλέψω, αναγκάστηκα να ψύχω, πήγα στο Ιράν. Εκεί είχα συγγενείς και φίλους. Όμως, όταν μεγάλωσα αρκετά δεν μπορούσα να μείνω άλλο στο σπίτι τους. Έτσι, έπιασα δουλειά για να βγάλω τα έξοδά μου. Ήμουν ακόμα μικρός για μια τόσο δύσκολη δουλειά. Οικοδομή! Δούλεψα κάποιους μήνες εκεί και πάντα προσπαθούσα να μαζεύω λίγα χρήματα από το υστέρημά μου. Πέρασαν έτσι τρία χρόνια...

Στο Ιράν ζουν πολλοί Αφγανοί. Στη χώρα αυτή όμως, δεν μας δίνουν καμία σημασία, καμία αξία. Μας προσβάλλουν. Μας αντιμετωπίζουν με το χειρότερο τρόπο. Με τη στάση τους μας διώχνουν από τη χώρα τους. Σκέφτηκα ότι με αυτή τη δύσκολη ζωή δεν θα μπορούσα να τελειώσω κάποια σχολή- Έτσι αποφάσισα να έρθω στην Ευρώπη- Ταξίδεψα από τόσο μακριά, μήπως και μπορέσω επιτέλους να σπουδάσω και να αλλάξω τη ζωή μου.

Έφτασα στην Ελλάδα και βρίσκομαι ακόμα εδώ, γιατί ο δρόμος προς τις άλλες χώρες της Ευρώπης είναι κλειστός για τους πρόσφυγες.

Θέλω να σας εξηγήσω το λόγο που εμείς φεύγουμε από τη χώρα μας **και** μεταναστεύουμε στις δικές σας. Ήρθαμε σε χώρες σαν τη δική σας επειδή κινδύνευε η ζωή μας. Κάποιοι από εμάς δεν έχουμε πια σπίτι, μαμά, μπαμπά κι αδέρφια. Δεν ήρθαμε για διασκέδαση, αναγκαστήκαμε να

έρθουμε, θέλουμε να μας βοηθήσετε να μάθουμε τη γλώσσα σας και να γνωρίσουμε τον πολιτισμό σας. Όταν βλέπετε ένα μεγαλύτερο σε ηλικία παιδί να πηγαίνει σε μικρότερη τάξη στο σχολείο, μην το κοροϊδεύετε. Βοηθείστε τον, υποστηρίξτε τον!

Ελπίζω σε έξι περίπου χρόνια να είμαι σε μια χώρα όπου θα μπορέσω να πραγματοποιήσω τα όνειρά μου. Ονειρεύομαι να σπουδάσω. Να τελειώσω τη σχολή μου, να παντρευτώ τον άνθρωπο που επιθυμώ και να ζήσω τη ζωή που θέλω, μια ζωή ευτυχισμένη. Στο σπίτι μου θα έχω μια φωτογραφία που μου έδωσαν οι γονείς μου, από την παιδική μου ηλικία. Αυτή η φωτογραφία έχει πολύ μεγάλη αξία για μένα, γιατί είναι κάτι που έχω από αυτούς, το σπίτι μου θα είναι η ελπίδα μου. Ελπίζω να ξεχάσω τον πόλεμο και τις δυσκολίες που έχω περάσει, θέλω να ζήσω τις καλές μέρες του μέλλοντος.

Ιούλιος 2016

Το όνομά μου είναι Ίνάντ, είμαι 16 χρονών, από την Αίγυπτο.

Νοσταλγώ την πατρίδα μου και τις πυραμίδες.

Μ' αρέσει να παίζω ποδόσφαιρο, PlayStation και να πίνω καφέ.

Στην πατρίδα μου κάναμε ό,τι θέλαμε με τους φίλους μου. Βγαίναμε βόλτες τα βράδια, πηγαίναμε στη θάλασσα και πειράζαμε τα κορίτσια. Ανεβαίναμε σε μια ταράτσα και καπνίζαμε κρυφά από τον πατέρα μου κι όταν χυρνούσα σπίτι, περπατούσα σιχά σιχά χια να μην τον ξυπνήσω.

Αγάπησα μια κοπέλα. Την αγαπούσα πολύ. Την αγαπούσα από το σχολείο και με αγαπούσε κι αυτή- Πολύ! Όλα τα αγόρια την ήθελαν, αυτή όμως αγαπούσε μόνο εμένα. Μιλάγαμε καθημερινά. Όμως, μια μέρα το κατάλαβε ο πατέρας της- το είπε στον δικό μου και εκείνος μου έβαλε τις φωνές. Δεν την ξαναείδα από τότε και στενοχωρήθηκα πολύ.

Αχαπώ την Ελλάδα. Έρχομαι κάθε βδομάδα στο εργαστήριο. Εκεί έκανα καινούριους φίλους και πήγαμε μια ωραία εκδρομή.

Όμως, έρχονται φορές που δεν αχαπώ τίποτα στη ζωή μου...

Βλέπω όνειρα συχνά. Ένα όνειρο που βλέπω είναι πως περπατώ πάρα πολλή ώρα στην έρημο και ο ήλιος με έχει εξαντλήσει. Ο δρόμος μου είναι πολύ δύσκολος, κάποια στιχημή συναντώ ένα σκύλο που πεθαίνει από τη δίψα. Βχάζω το παπούτσι μου, το χεμίζω νερό και του δίνω να πιει. Πολλή ώρα μετά βρίσκω κόσμο να μου κάνει παρέα. Συνεχίζω τη διαδρομή μαζί με κάποιον και βρίσκουμε ένα κάρο που το σέρνουν χαϊδουράκια. Ανεβαίνουμε πάνω και μας μεταφέρει. Ύστερα συναντάμε δύο ανθρώπους που μαλώνουν. Τους χωρίζουμε, τους παίρνουμε μαζί μας και φτάνουμε ως εδώ. Ονειρεύομαι να πάω στην Ιταλία να βρω τον αδελφό μου. Ονειρεύομαι επίσης να ενωθώ ξανά με την οικογένειά μου, στην Αίγυπτο.

Σας αχαπώ πολύ.

Ιούλιος 2016

Χάρις

Το όνομά μου είναι Χάρις, είμαι 16 χρονών, από το Πακιστάν.

Γεια σας. Σε αυτό το χαρτί γράφω για τις όμορφες και τις άσχημες στιγμές της ζωής μου.

Όταν ήμουν μικρός δεν μου άρεσε το σχολείο, γιατί δεν ήθελα να διαβάζω πολύ και το σχολείο θέλει προσπάθεια και διάβασμα. Μια χρονιά δεν πέρασα τρία μαθήματα και έπρεπε να ξαναδώσω εξετάσεις. Τελικά διάβασα, τα έδωσα και πέρασα. Σιγά σιγά άρχισε να μου αρέσει να διαβάζω. Η καλύτερη μέρα της ζωής μου ήταν όταν τελείωσα την εκμάθηση του Κορανίου στο Ισλαμικό σχολείο.

Στο Πακιστάν είχαμε πολλά προβλήματα. Μια μέρα οι γονείς μου αποφάσισαν ότι έπρεπε να έρθω στην Ευρώπη. Πίστευαν πως ήταν ο μόνος τρόπος για να είμαι ασφαλής.

Τρία χρόνια τώρα περπατάω...

Με κάποιους κολλητούς μου ξεκινήσαμε το ταξίδι προς την Ελλάδα. Μας πήρε καιρό, αλλά τελικά φτάσαμε. Με βοήθησε ο Θεός και τα δυνατά μου πόδια...τρέχω γρήγορα.

Τώρα ζω εδώ, στην Ελλάδα. Μπορεί να σας φαίνεται παράξενο, όμως οι δυσκολίες που συνάντησα όταν ήρθα στην Αθήνα ήταν περισσότερες από αυτές που αντιμετώπισα στο ταξίδι μου. Φθάνοντας εδώ δεν ήξερα τη γλώσσα και δεν μπορούσα να μιλήσω με κανέναν. Δεν ήξερα τον τρόπο ζωής και δεν μπορούσα να λύσω βασικά προβλήματα. Στην αρχή

έμεινα με κάποιους γνωστούς και μετά έκανα αίτηση για τον ξενώνα. Τώρα μένω εδώ. Πηγαίνω σχολείο, μαθαίνω ελληνικά και παίζω με τα υπόλοιπα παιδιά. Τα πράγματα είναι σχεδόν καλά... Έπειτα από οκτώ μήνες στην Ελλάδα έχω μάθει αρκετά καλά τα ελληνικά. Έχω δυνατό μυαλό και θέληση και έτσι μαθαίνω γρήγορα να γράφω και να διαβάζω μια ξένη γλώσσα. Είμαι χαρούμενος που μπορώ σιγά σιγά να επικοινωνώ με τους ανθρώπους. Ακόμη πιο χαρούμενος αισθάνθηκα την ημέρα που με επέλεξαν να μπω στην ομάδα βόλεϊ εδώ! Οι άνθρωποι είναι καλοί και βοηθάνε. Έτσι και εγώ μπορώ να αρχίσω να σκέφτομαι το μέλλον.

Ονειρεύομαι να έχω δύο σπίτια. Ένα εδώ και ένα στο Πακιστάν. Το σπίτι μου εδώ θα ήθελα να είναι στη Βούλα. Να είναι μια μονοκατοικία κοντά στη θάλασσα και το βουνό με τέσσερα, πέντε δωμάτια. Να έχω έναν άσπρο σκύλο και μια γάτα. Να μένω μαζί με φίλους. Θα ήθελα ακόμα να «φέρω» ένα γήπεδο βόλεϊ από το παρελθόν. Αλλά αυτό δε γίνεται. Έτσι θα ήθελα να φτιάξω ένα ίδιο με εκείνο που υπάρχει στην πόλη όπου ζούσα στο Πακιστάν. Πώς να αποχωριστώ τον πιο αγαπημένο μου τόπο πάνω στη γη; Εκεί όπου συναντούσα τους φίλους μου και περνάγαμε τέλεια; Σκέφτομαι πόσο θα μου λείψουν. Θα τους ξαναβρώ άραγε; κάτι τέτοιες στιγμές φαντάζομαι πώς θα ήταν αν είχα φτερά και μπορούσα να πετάξω για να ξανασιμίζω με τους φίλους μου. Πόσο ελεύθερος και χαρούμενος θα ένιωθα τότε!

Εσείς που ζείτε στην Ευρώπη δεν έχετε συναντήσει τέτοια προβλήματα.

Το όνομά μου είναι Ασράφ,
είμαι 15 χρονών, από το Αφγανιστάν.

Έφυγα από ττ\ν πατρίδα μου για να
φτάσω στην Ευρώπη.- Το μεγαλύτερο
πρόβλημα του ταξιδιού ήταν η. θάλασσα
στην Ελλάδα, περνώντας το Αιγαίο από
την Τουρκία, χάλασε η. βάρκα μας.

Όλοι απελπίστηκαν. Εγώ όμως δεν
έπαψα να ελπίζω, τελικά, ήρθε η. βάρκα
της Αστυνομίας. Στην αρχή νόμιζα
ότι ήταν η Ασφάλεια της Τουρκίας.

Φοβήθηκα πως θα με χυρίσουν πίσω.
Όμως ήταν άνθρωποι της Ελληνικής
Αστυνομίας. Αυτοί μας βοήθησαν και
μας έφεραν στην Ελλάδα.

Αυτό έχινε. τώρα τέλειωσε. Και εγώ
συνεχίζω να ελπίζω.

Ονομάζομαι Ιμπραχίμ, είμαι 17 χρονών,
από τη Συρία.

ζούσα με το χρόνο και τον κόσμο. Άκουρα να λένε
ότι ο χρόνος είναι ψεύτης. Ε&ώ είδα ότι ψεύτης
και προδότης είναι ο κόσμος. Η ζωή είναι μια
μπίρα και ένα τσιγάρο χια να ξεχάσουμε...

το αγαπημένο μου μέρος είναι η θάλασσα,
θυμάμαι με αγάπη και νοσταλγία τα μπάνια που
έκανα μικρός στην Ταρτούς της Συρίας και τις
μέρες που κολυμπούσα σε πισίνες στη Δαμασκό.
Όταν κολυμπώ, νιώθω το αίμα να κυλά χορχά στις
φλέβες μου.

Το πιο αγαπημένο μου πρόσωπο είναι η μητέρα μου.
είναι σαν να την βλέπω με μάτια δακρυσμένα* τα
δάκρυά της στάζουν σε μια γυάλινη κανάτα...

Στην Ελλάδα, **η** πιο αγαπημένη μου στιγμή είναι
όταν βρίσκομαι στο θεατρικό εργαστήριο με τα
άλλα παιδιά.

Ιούλιος 2016

Το όνομά μου είναι Μόχι, είμαι 17 χρονών, από το Αφγανιστάν.

Η αγαπημένη μου εποχή είναι το καλοκαίρι, γιατί έχω χρόνο για διακοπές, νιώθω ελεύθερος και μπορώ να πηγαίνω για κολύμπι που μου αρέσει πολύ.

Η ιστορία μου ξεκινά σε ένα μαιευτήριο του Αφγανιστάν. Θυμάμαι πως η οικογένειά μου μετακόμισε σε μιαν άλλη πόλη, όπου και ξεκίνησα το σχολείο. Ήμουν ο καλύτερος ποδοσφαιριστής στο σχολείο μας. Θυμάμαι επίσης την αρρώστια της μητέρας μου που κράτησε δύο ατελείωτα χρόνια. Ευτυχώς συνήλθε. Στη συνέχεια όμως μια άλλη δυσκολία εμφανίστηκε. Η δουλειά του πατέρα μου δεν πήγαινε καλά και έτσι είχαμε σοβαρά οικονομικά προβλήματα. Αλλά και πάλι τα καταφέραμε.

Όμως, ένας μεγάλος πόλεμος ξέσπασε στην πατρίδα μου! Αναγκάστηκα να φύγω από την πόλη μου. Αυτό το ταξίδι είναι ό,τι πιο σημαντικό έχει συμβεί στη ζωή μου. Είναι αυτό που άλλαξε όλους τους στόχους και τις ελπίδες μου. Για πολύ καιρό ταξίδευα στο Ιράν και την Τουρκία με ό,τι μέσο μπορεί κανείς να φανταστεί. Με βοήθησαν η θέληση και η ελπίδα ότι θα φτάσω σε έναν ασφαλή τόπο. Έτσι συνέχισα, παρά τις δυσκολίες. Α, και τα Αγγλικά! Πολλές φορές σκέφτηκα τον μεγαλύτερο αδερφό μου σε αυτό το ταξίδι. Τον ευχαριστώ, γιατί εκείνος ήταν που με έμαθε Αγγλικά, αν κι είναι μια τόσο δύσκολη γλώσσα. Και κάτι ακόμα: ήμουν πολύ ευγενικός με τους συνταξιδιώτες μου και είχα πάντα φυλαγμένες στην καρδιά μου τις ευχές των γονιών μου. Τελικά, έφτασα σε ένα ελληνικό νησί, τη Χίο.

Ένα χρόνο πριν δεν μου είχε καν περάσει από το μυαλό ότι θα έκανα ένα τέτοιο ταξίδι.

Τώρα, παρά τις δυσκολίες που αντιμετωπίζω, έχω ξεκινήσει μια καινούρια ζωή. Μαθαίνω γερμανικά γιατί επιθυμία μου είναι να σπουδάσω στη Γερμανία και να δουλέψω σε Τράπεζα. Ή να γίνω ποδοσφαιριστής!

Θα ήθελα τόσο πολύ να ασχοληθώ επαγγελματικά με το ποδόσφαιρο, να γίνω ένας καταπληκτικός ποδοσφαιριστής και το όνομά μου ν' ακουστεί σε όλη τη γη! Να τρέχω σαν τον άνεμο και να μην με ξεπερνάει κανείς, σαν τον σούπερ ήρωα που έχω στο μυαλό μου. Και, όπως όλοι οι σούπερ ήρωες, θα είχα κι εγώ μια αδυναμία. Αν έβλεπα στις κερκίδες κάποιο κορίτσι...ε τότε θα έχανα την μπάλα...

Τώρα ονειρεύομαι και σχεδιάζω το μέλλον.

Ονειρεύομαι ένα σπίτι στη Φρανκφούρτη. Έχει γυάλινους τοίχους και έναν τεράστιο κήπο με γρασίδι. Έχει πισίνα δίπλα στο γκαράζ και το αυτοκίνητό μου είναι μάρκας KIA. Στο σπίτι αυτό θα φτιάξω ένα ειδικό δωμάτιο και εκεί θα βάλω το γέλιο της μητέρας μου, μια μνήμη που θέλω να με συντροφεύει για πάντα.

Θέλω κάτι ακόμη να πω σε εσάς, στα άλλα παιδιά της ηλικίας μου. Να ^{//§//,m/} εκτιμάτε την ειρήνη και την ηρεμία που επικρατεί στη χώρα σας. Πόσο θα 'θελα να 'μουν κι εγώ στην πόλη μου και να 'χαμε ειρήνη! Πόσο θα 'θελα να ζω και να πηγαίνω σχολείο στη χώρα μου!

Έχω τόσες αναμνήσεις, τόση νοσταλγία για την πατρίδα μου!

Υπάρχει ένας τόπος πάνω στη γη που αγαπώ περισσότερο απ' όλους τους άλλους. Είναι ο κήπος του θείου μου, ένας κήπος γεμάτος δέντρα, γεμάτος φρούτα και μια πηγή που αναβλύζει γάργαρο νερό. Όταν δεν ένιωθα καλά, εκεί πήγαινα για να ηρεμήσω. Αν μπορούσα να μιλήσω σε αυτόν τον κήπο, θα του έλεγα: «Εύχομαι τώρα που είναι καλοκαίρι, όλα τα αμπέλια σου να είναι γεμάτα καρπούς. Μου λείπεις πάρα πολύ. Θα ήθελα να καθίσω πλάι στην πηγή σου. Θα ήθελα να ήμουν εκεί, με τα πόδια μου μέσα στο νερό, και να ακούω μόνο το κελάηδισμα των πουλιών, τίποτα άλλο. Θα ήθελα να μιλήσω με τα «ηλικιωμένα» δέντρα που εύχομαι να ζουν ακόμα».

Το όνομά μου είναι Αμαρ, είμαι 15
χρονών, από τη Συρία.

Αγαπώ πολύ την πατρίδα μου και
εύχομαι να γυρίσω πίσω, στην
πόλη μου, στο Χαλέπι.

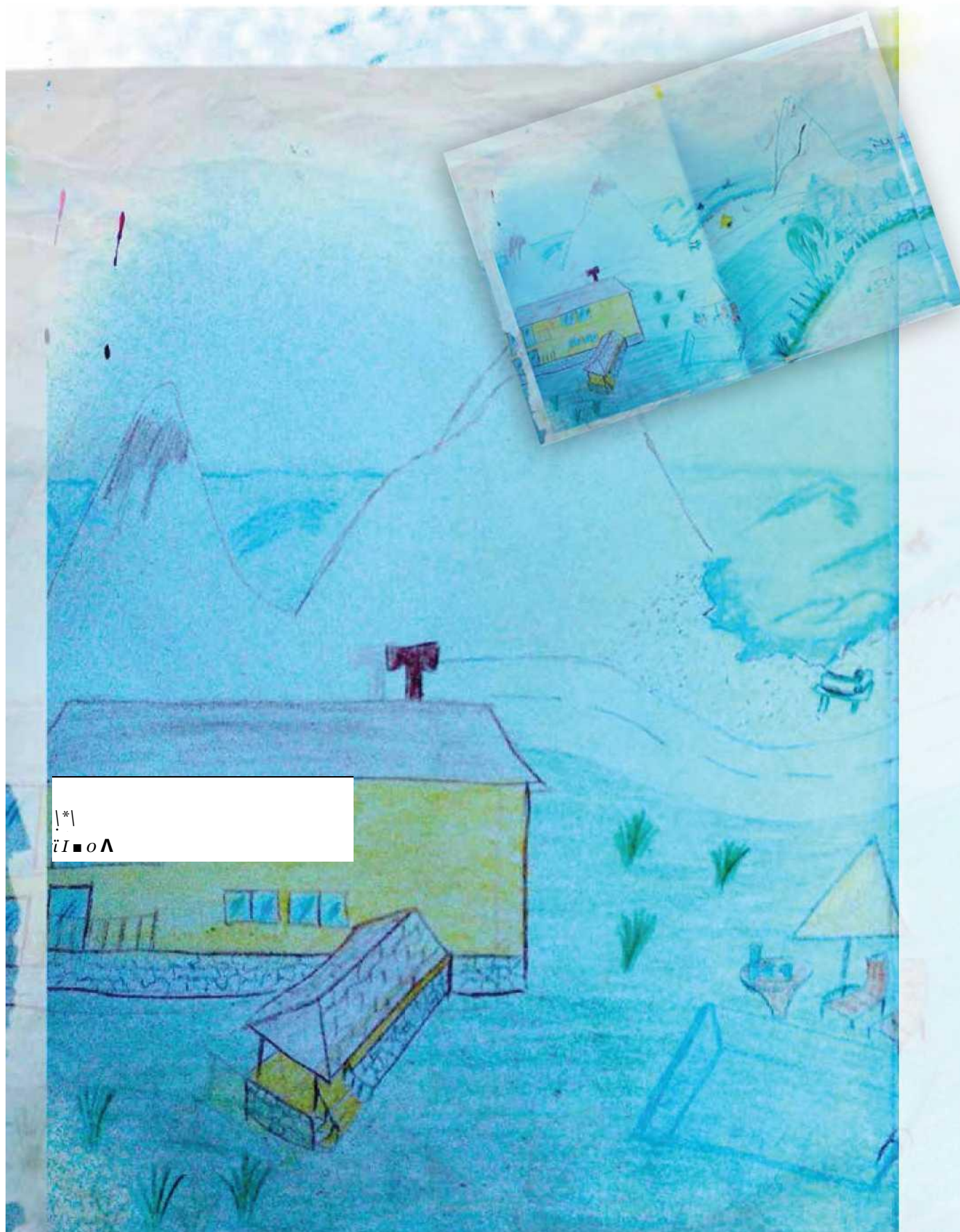
Τώρα είμαι στην Ελλάδα. Νιώθω
μεγάλη μοναξιά αυτό το διάστημα.
Νιώθω σαν να είμαι τίποτα.

Θα ήθελα να φύγω για τη Δανία για
να συναντήσω
τον αδελφό μου που είναι ήδη
εκεί και να μείνω μαζί του.

Ονειρεύομαι να γίνω διάσημος
κολυμβητής.

Χαιρετίσματα σ' όλους τους
αγαπημένους μου.

Ιούλιος 2016

!*!
ÿI■oΛ

Το όνομά μου είναι Μουσταφά, είμαι 17 χρονών, από το Αφγανιστάν.

Γεννήθηκα στην περιοχή της Καμπούλ. Εκεί γεννήθηκε και ο πατέρας μου και η μητέρα μου. Δεν θα ξεχάσω ποτέ πόσο ωραία ένιωθα στη χώρα μου. Τώρα το μόνο που έμεινε είναι αυτό το συναίσθημα και εγώ...

Για μένα ο πιο αγαπημένος τόπος πάνω στη γη είναι το Μαϊντάν Βαρδάκ στο Αφγανιστάν. Εκεί γεννήθηκαν οι πρόγονοί μου. Εκεί και εγώ. Αγαπώ αυτό τον τόπο και ποτέ δεν θα πάψω να τον αγαπώ.

Όμως, ήταν αδύνατον να συνεχίσω να ζω στο Αφγανιστάν. Δεν υπήρχε καμία ελπίδα, κανένα φως, καμία πρόοδος. Μόνο εισβολείς, πόλεμος, τρομοκρατία, οι Ταλιμπάν. Όλα αυτά με ανάγκασαν να φύγω.

Βρέθηκα στην Τουρκία, αλλά όταν φύγαμε για την Ελλάδα χάλασε η βάρκα καταμεσής στη θάλασσα. Ήταν τρεις το πρωί. Όλοι ήταν απελπισμένοι και λέγανε πως θα πεθάνουμε... Υστερα από ένα τέταρτο ήρθε η αστυνομία και μας βάλανε στη δική τους βάρκα. Μας πήγαν σε ένα νησί. Εγώ είχα ελπίδα. Το ήξερα πως, με κάποιο τρόπο, θα σωθούμε.

Ήρθα στην Ελλάδα, αλλά δεν μπόρεσα να προχωρήσω περισσότερο, γιατί έκλεισαν τα σύνορα. Είμαι απογοητευμένος. Όμως και πάλι ελπίζω και πιστεύω πως θα καταφέρω να φτάσω εκεί που ονειρεύομαι.

Αγαπώ το Αφγανιστάν και θέλω να ζητήσω από την κυβέρνηση να ενωθούν όλοι μαζί, για να μπορέσουμε να ξαναφτιάξουμε τη χώρα μας. Πόσο θα ήθελα να σταθεί πάλι στα πόδια της, και να μην αναγκαζόμαστε εμείς οι Αφγανοί να πηγαίνουμε μετανάστες σε άλλες χώρες, όπου όλοι να μας βλέπουν σαν τρομοκράτες!

Και όλα αυτά επειδή κάποιος συμμετέχουν σε τρομοκρατικές ενέργειες στη.ν Ευρώπη. Έτσι, τώρα μας βλέπουν όλους το ίδιο. Κανένας δεν κοιτάζει τους Αφγανούς με καλό μάτι.

Δεν πρόφτασα να ζήσω πολύ στη χώρα μου, και τώρα βρέθηκα επισκέπτης...επισκέπτης...επισκέπτης... Βέβαια, όλο αυτό το καιρό που είμαι στην Πάτρα νιώθω και πολλή χαρά. Βρήκα πολλούς φίλους. Χαίρομαι στις γιορτές και στα γενέθλια. Νιώθω πως ζω κάτι καινούριο, ελεύθερο. Νιώθω ότι κερδίζω από τη ζωή. Θέλω να ευχαριστήσω εσάς και όλες τις οργανώσεις που μας βοηθάνε. Θέλω να σας ευχαριστήσω, γιατί μας μάθατε πολλά.

Ήθελα όμως να γράψω και μερικές γραμμές για τους ανθρώπους που νομίζουν πως εμείς λέμε ψέματα. Σε σας θέλω να πω ότι τα πέντε δάχτυλα του χεριού είναι διαφορετικά, δεν είναι ίδια. Άνθρωποι είμαστε. Ίσως κάνουμε κάποιο λάθος. Πρέπει όμως να μας δείχνουν το λάθος μας, για να το καταλάβουμε και να μη το ξανακάνουμε.

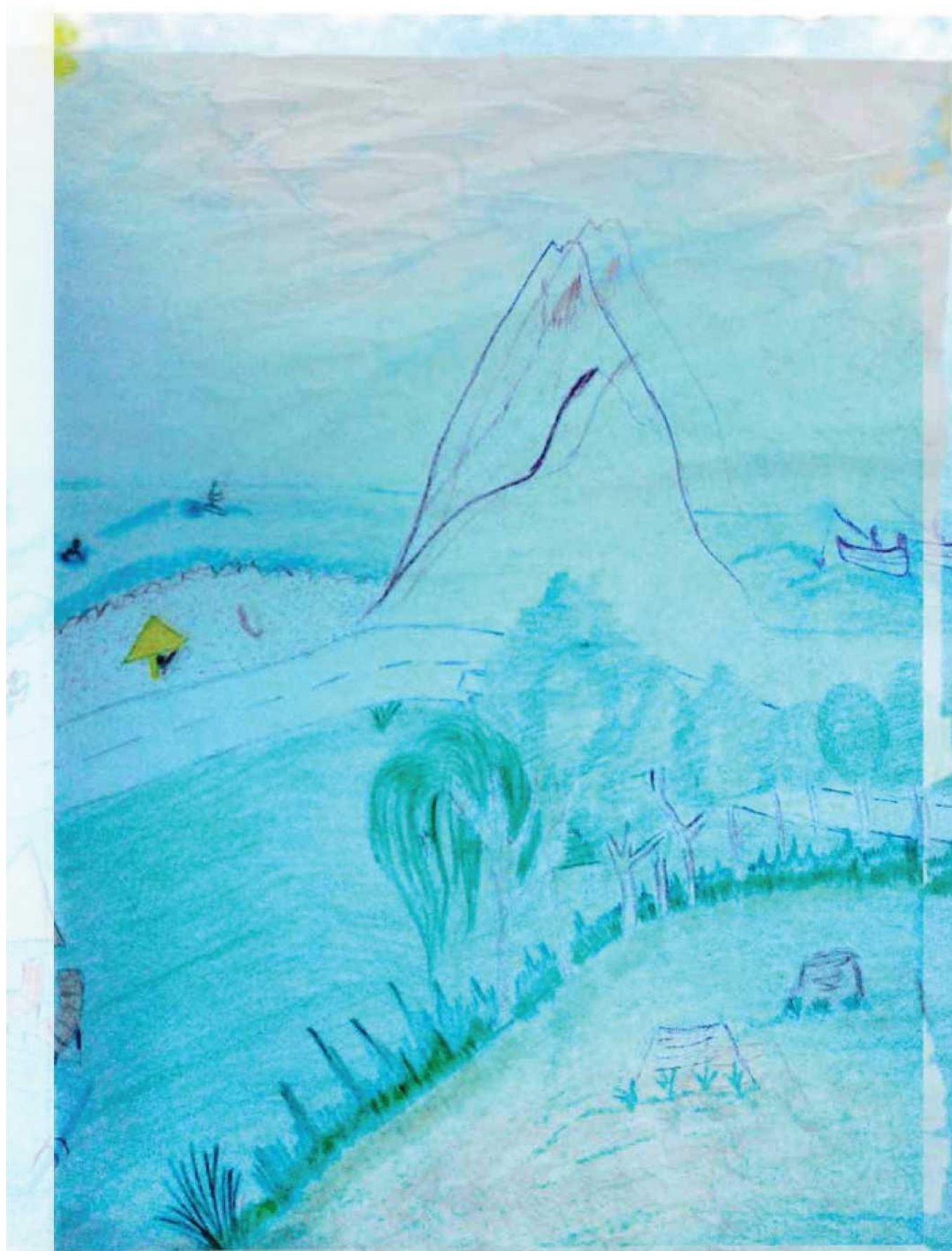
Ξεκίνησα από τη χώρα μου με στόχο ένα καλύτερο μέλλον. Είμαι ήρεμος επειδή ξέρω πως έκανα ό,τι μπορούσα.

Ελπίζω να πάω στη χώρα που θέλω. Να γίνω άνθρωπος με αξία για την πατρίδα μου. Είμαι ακόμα μικρός αλλά, αν η ζωή με βοηθήσει, πολύ θα 'θελα να κάνω κάτι για την πατρίδα μου.

Ελπίζω ακόμη ότι κάποια στιγμή θα γίνει ειρήνη και θα μπορέσω να γυρίσω πίσω. Κανένας τόπος πάνω στον πλανήτη δεν είναι σαν την πατρίδα μου.

Ένα μόνο πράγμα θέλω να σας παρακαλέσω. Μην με ξεχάσετε.

Ιούλιος 2016

Το όνομά μου είναι Αχμέτ, είμαι 17 χρονών, από τη Συρία.

Μακάρι να μπορούσε το μολύβι αυτό να εκφράσει τις δυσκολίες της ζωής του συριακού λαού.

Ονειρεύομαι να γυρίσω στην πατρίδα μου, για να δω τους γονείς και τους φίλους μου.

Ιούλιος 2016

Το όνομά μου είναι Ταϊχιάμπ, είμαι 17 χρονών, από το Πακιστάν.

«Φίλοι συμπατριώτες που επιστρέφετε στην αγαπημένη, πατρίδα». Αυτό είναι ένα τραγούδι που έχω στην καρδιά μου. Στο Πακιστάν ζούσα πολύ χαρούμενος με τους γονείς, τα αδέρφια και τους συγχενείς μου. Πήχαινα σχολείο και έπαιζα με τους φίλους μου. Στην αρχή πήχαινα σε ένα μικρό σχολείο και μετά σε ένα μεγαλύτερο. Ήμουν πολύ καλός μαθητήν και αγαπούσα το σχολείο. Το όνειρό μου ήταν να τελειώσω τις σπουδές μου και να καταταχώ στο στρατό. Μου αρέσει πάρα πολύ ο στρατός και ήθελα να χίνω ένας Φαουτζί* Δεν τα κατάφερα όμως, χιατί έπρεπε να εχκαταλείψω το Πακιστάν. Στην πατρίδα μου υπήρχε πολλή τρομοκρατία, γι' αυτό και έψυχα. Οι τρομοκράτες κατέστρεψαν τα σχολεία και δεν μας άφη,ναν να συνεχίσουμε τις σπουδές μας. Δεν μου αρέσουν καθόλου οι καυχάδες και ο πόλεμος. Έτσι, εχκατέλειψα σχολείο και πατρίδα. Υπήρχε μεχάλος κίνδυνος χια τη ζωή μου.

τώρα είμαι στην Ελλάδα και σας ζητάω να με βοηθήσετε, ώστε να μπορέσω να ξεκινήσω πάλι το σχολείο και να ζήσω όμορφα. Πρώτα θέλω να τελειώσω τις σπουδές μου, και με τη θέληση του Θεού, να βρω μια καλή δουλειά. Ονειρεύομαι εκείνη τη στιχή, που θα είμαι πάλι μαζί με την οικοχένειά μου. Η οικοχένειά μου, και ειδικά η μητέρα μου, είναι το πρώτο πράχμα που σκέφτομαι το πρωί μόλις ξυπνήσω.

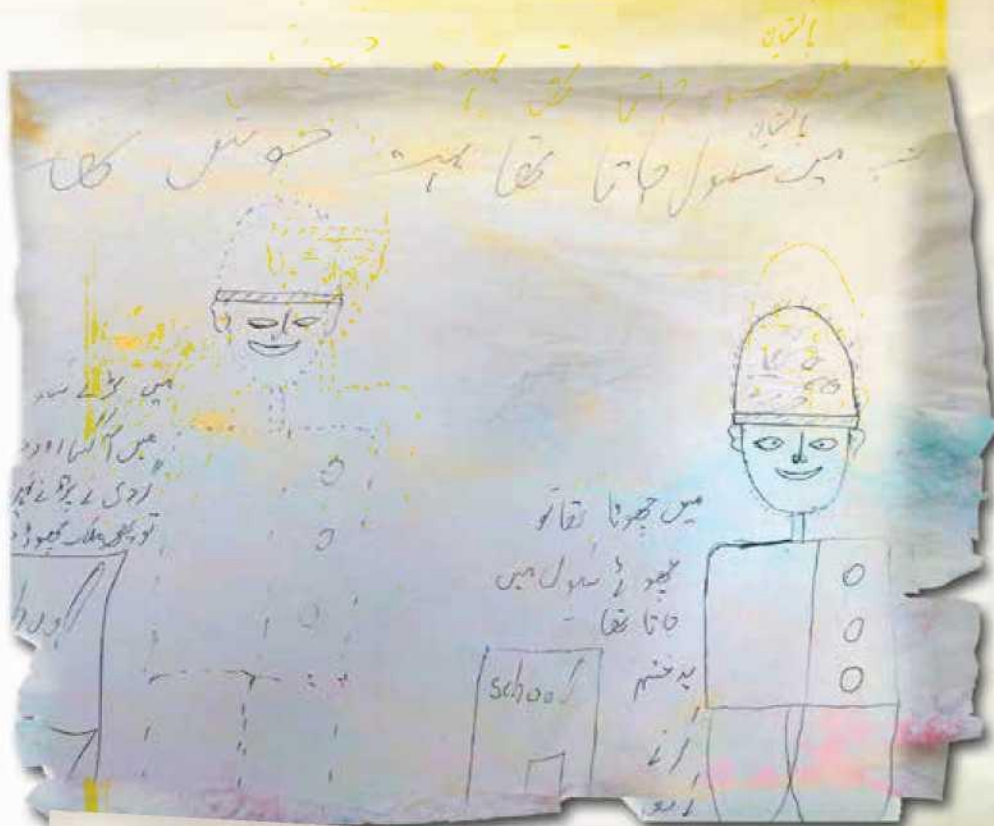
Θέλω να ευχαριστήσω πολύ τους Έλληνες.

Είναι πολύ ευχενικοί.

Σας ευχαριστώ.

Ιούλιος 2016

* Αξιωματικός του Στρατού

اطیب
میری پیلاں
مالک

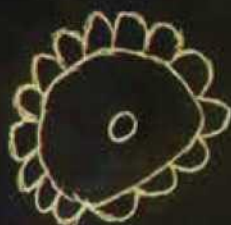
Η χειρότερη, στιγμή, της ζωής μου ήταν όταν έψυχα από τη,ν πατρίδα μου. Έψυχα εξαιτίας της Φτώχειας, πέρασα στην Τουρκία μέσα από τη,ν έρημο, και από εκεί ρρέθη,κα στη,ν Ελλάδα.

Στα σύνορα με τη. FYROM βρήκα τεράστιες δυσκολίες, τελικά, δεν τα κατάφερα να περάσω.

τώρα αισθάνομαι σαν άστεγος,
σαν ζητιάνος.

Ονειρεύομαι να χίνω πετυχημένος και διάσημος. Έτσι φαντάζομαι τον εαυτό μου έπειτα από τόσο πόνο και τόσες δυσκολίες. Φαίνεται πως πρέπει να υποφέρουμε στη,ν αρχή· Χρειάζεται να κάνουμε υπομονή· τίποτε δεν έρχεται εύκολα, και όπως λέει η. παροιμία: «βλέπω ένα καλό μέλλον που μου δείχνει σηκωμένο το μεσαίο του δάχτυλο».

Ιούλιος 2016

Το όνομά μου είναι Αζίζ, είμαι 16 χρονών, από το Αφγανιστάν.

Γεννήθηκα στο Αφγανιστάν και από εκεί έχω όλες τις παιδικές μου αναμνήσεις. Πουθενά δεν είναι τόσο όμορφα όσο στην πατρίδα μου. Για ένα διάστημα ταξίδεψα με τους φίλους μου, πήγα στην Καμπούλ και πέρασα πολύ ωραία.

Ονειρεύομαι, νοσταλγώ πολύ τη χώρα μου. Ελπίζω μια μέρα να μπορέσω να γυρίσω και να ζήσω εκεί, το Αφγανιστάν είναι τα πάντα δ'ια μένα. Δεν θα το ξεχάσω ποτέ. Εκεί ζουν οι γονείς μου, εκεί είναι το σπίτι μου. Δεν υπάρχει σπίτι στην ξενιτιά, τα αγαπημένα μου πρόσωπα είναι οι χονείς μου. θέλω να τους ξαναδώ. Τους έχω τόσο επιθυμήσει!

Το αγαπημένο μου μέρος είναι το γήπεδο ποδοσφαίρου. Ο αγαπημένος μου χώρος είναι εκεί όπου διαλογίζομαι και ηρεμώ.

Το μεγαλύτερο πρόβλημα για μας στο Αφγανιστάν είναι η ασφάλεια, γιατί ανήκουμε σε μια συγκεκριμένη φυλή: Είμαστε Χαζαρά και οι ταλιμπάν κόβουν κεφάλια και λένε: «είσαι Χαζαρά, είσαι Χαζαρά!» Αναγκάστηκα να αφήσω την οικογένειά μου και να ταξιδέψω με χιλιάδες ελπίδες για να φτάσω στην Ευρώπη. Όμως, τα σύνορα της FYROM ήταν κλειστά.

τα τρία τελευταία χρόνια που ταξίδευα και ήμουν μακριά από την πατρίδα μου ήταν σαν να μην ζούσα. Δεν χαιρόμουν τη ζωή· τρία χρόνια από τη ζωή μου πέρασαν, αλλά δεν συγκρίνονται ούτε με μια μέρα στο Αφγανιστάν.

Εδώ στην Ελλάδα είμαι σχετικά χαρούμενος. Μου αρέσει η ζωή στον τόπο σας και νιώθω ασφαλής, όμως και πάλι δεν αισθάνομαι καλά, αφού δεν έχω εκπληρώσει ακόμα όσα αναζητώ. Στο μεταξύ, η ζωή μου μέχρι σήμερα όχι μόνο δεν καλυτέρευσε, αλλά χειροτέρευσε, κάθε μέρα στην ξενιτιά περνά σαν χίλιες μέρες. Δυστυχώς, φαίνεται πως δεν υπάρχει άλλη λύση.

«Πατρίδα, η αγάπη σου είναι η περηφάνια μου...

Πατρίδα, χια σένα να θυσιαστώ...

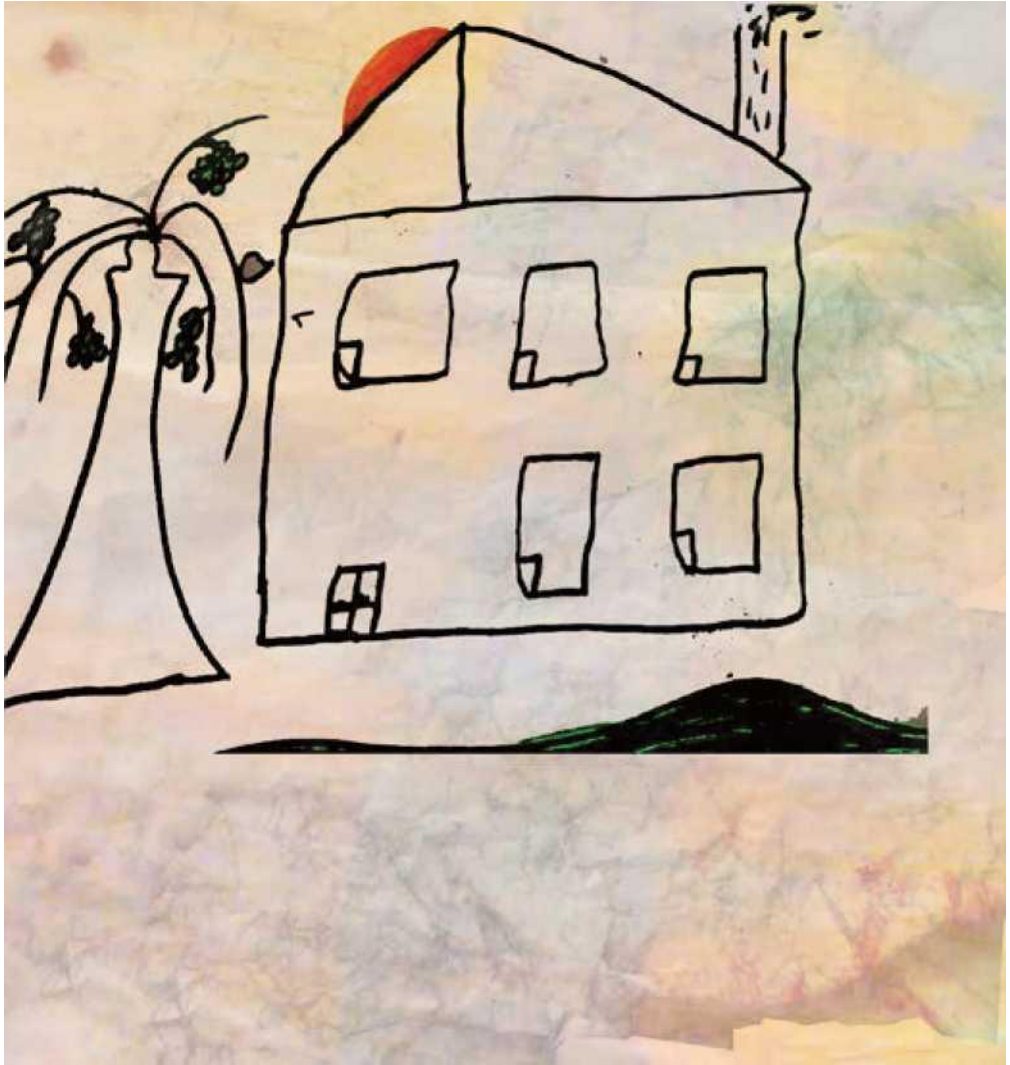
Μπορώ να δώσω και ψυχή και σώμα χια σένα...»

είτε χράψω είτε όχι, δεν έχει διαφορά. Γιατί κανένας δεν μπορεί να με καταλάβει. Αυτά που χράφω δείχνουν την νοσταλγία μου.

Αφχανοί φίλοι μου, ελπίζω να μην μπορέσετε να διαβάσετε αυτά τα λόγια. Αν όμως τα διαβάσετε μην τα μεταφράσετε σε κανέναν άλλον.

Ιούλιος 2016

Το όνομά μου είναι Ιρφάν, είμαι 17 χρονών, αϊτό το Πακιστάν.

Είμαι πολύ στενοχωρημένος και προβληματισμένος, δι'ατί άφησα πίσω πατρίδα και οικογένεια' τους γονείς μου, τους αδερφούς και τις αδερφές μου.

Αυτό είναι το μεγάλο πρόβλημα της ζωής μου!

Ήρθα εδώ, χιατί στη δικά μου χώρα η ζωή είχε χίνει πάρα πολύ δύσκολη. Αναγκάστηκα να ψύχω. Βέβαια, νιώθω πολύ χαρούμενος που έχω ξεπεράσει τα μεγάλα εμπόδια του ταξιδιού και κατάφερα να φτάσω στην Ελλάδα.

Θα ήθελα να βρω καταφύγιο στη χώρα σας.

Να μπορέσω να πάρω άσυλο και να μου δοθεί η δυνατότητα να πάω σχολείο, ώστε στο μέλλον να δίνω ένας καλός και χρήσιμος άνθρωπος.

κάποια στιγμή στο μέλλον, φαντάζομαι ότι φθάνω σε ένα κέντρο υποδοχήν προσφύγων στη Γερμανία. Δεν θα ξέρω πως είναι η ζωή σε αυτή τη χώρα, ούτε θα γνωρίζω τους νόμους της- Θα τους μάθω όμως σιχά σιχά. Έχω ακούσει πως το γερμανικό κράτος σου δίνει τη δυνατότητα να σπουδάσεις. Η σχολή μου θα διαρκέσει τρία χρόνια. Όταν τελειώσω θα είμαι ηλεκτρολόγος. Θα βρω μια δουλειά και θα είμαι ευτυχισμένος. Θα μπορώ να καλύπτω όλες τις ανάγκες της οικογένειάς μου.

Η πιο ευτυχισμένη ημέρα της ζωής μου θα είναι όταν καταφέρω να γυρίσω στην πατρίδα μου.

Ιούλιος 2016

Αλί

Το όνομά μου είναι Αλί, είμαι 15 χρονών, από το Αφγανιστάν.

Η πρώτη, μνήμη, που έχω από τον εαυτό μου είναι από όταν ήμουν πέντε χρονών. Δεν θυμάμαι πολλά, αλλά είχα μια καλή και ευχάριστη, ζωή. Δεν πέρασε ούτε ένας χρόνος από τότε και ξέσπασε ο πόλεμος. Η οικογένειά μου και εχώ αναγκαστήκαμε να φύχουμε από τη χώρα. Ανήκουμε, βλέπετε, στη φυλή Χαζάρα η, οποία διώκεται στο Αφγανιστάν.

Όταν ξεκίνησα το ταξίδι δεν ήξερα ποιό θα είναι το τέλος της διαδρομής. Μέχρι τότε είχα άλλη, άποψη, για τα ταξίδια. Ήθελα πάρα πολύ να ταξιδεύω. Έπειτα όμως από αυτό που έζησα, άλλαξα γνώμη.. Γιατί αυτό δεν ή'αν ένα ταξίδι φυσιολογικό. Δεν ξέραμε τι να πάρουμε μαζί μας, κι ούτε είχαμε αυτά που έπρεπε. Δεν είχαμε κλείσει εισιτήρια από πριν, αφού δεν ξέραμε καν τον προορισμό μας...

Ολοκλήρωσα το ταξίδι μόνος μου, με τη βοήθεια του Αλλάχ. Δεν είχε καμία σημασία για μένα που θα καταλήξει. Το μόνο που με ένοιαζε ήταν να φύχω από το Αφγανιστάν σώος και να ζήσω σε έναν κόσμο χωρίς πόλεμο, είναι μεγάλη, δυστυχία, μεγάλο εμπόδιο ο πόλεμος. Είπα στον εαυτό μου ότι θα ξεπεράσω όλες τις δυσκολίες και δεν θα αφήσω ττ\ν κούραση, να με καταβάλλει. Η αντοχή μου με βοήθησε. Άλλοι όμως δεν τα κατάφεραν. το ταξίδι μου ήταν πολύ δύσκολο. Πολλά βράδια

κοιμήθηκα διψασμένος και πεινασμένος. Έζησα και είδα σκηνές που δεν βάζει ο νους σας.

Σε μια από τις χώρες που βρέθηκα προσπάθησα να περάσω τα σύνορα. Με έπιασε η αστυνομία και μπήκα φυλακή για δώδεκα ημέρες. Δεν ήξερα τι θα απογίνω. Ήμουν μόνος ανάμεσα σε εβδομήντα πέντε άτομα από άλλες χώρες που είχαν φυλακιστεί για διάφορους λόχους, και για εγκλήματα ίσως. Αναγκάστηκα να κάνω τρεις μέρες απεργία πείνας για να με αφήσουν ελεύθερο.

Συνέχισα το ταξίδι μου, ώσπου έφθασα στην Ελλάδα. Αν σήμερα βρίσκομαι εδώ μαζί σας, είναι είτε γιατί έχινε ένα θαύμα είτε γιατί βρήκα δυνάμεις μέσα μου που δεν ήξερα καν ότι υπάρχουν.

Θέλω να μάθω χειμανικά. Θα ήθελα να μάθω και άλλες πολλές χλώσες, όπως ο διερμηνέας μας σε αυτό το ερχαστήριο. Έτσι θα μπορώ να επικοινωνώ με όλους τους ανθρώπους. Όμως, δεν θέλω να ξεχάσω τη μητρική μου χλώσσα. Στην Ευρώπη νιώθω ανακούφιση και ελπίζω να ζήσω εδώ. Αισθάνομαι σαν να έφθασα σε μια ήσυχη ακτή, χωρίς κινδύνους. Υπάρχουν όμως ακόμα κάποια εμπόδια μέχρι να κάνω τα όνειρά μου αληθινά. Με υπομονή και επιμονή θα προσπαθήσω να τα ξεπεράσω και αυτά!

Ιούλιος 2016

MS)

Μοχαμάντ

Το όνομά μου είναι Μοχαμάντ, είμαι 15 χρονών,
από τη Συρία.

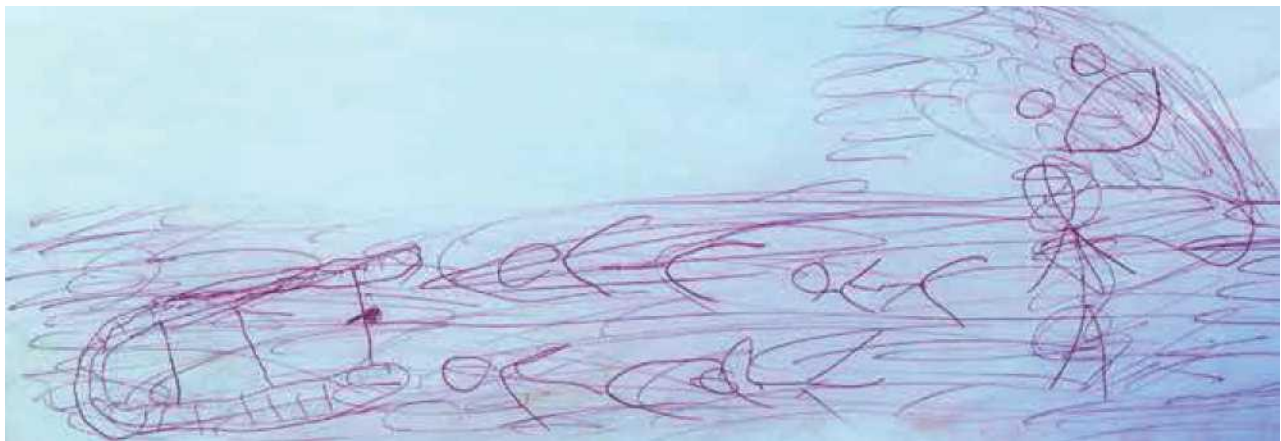
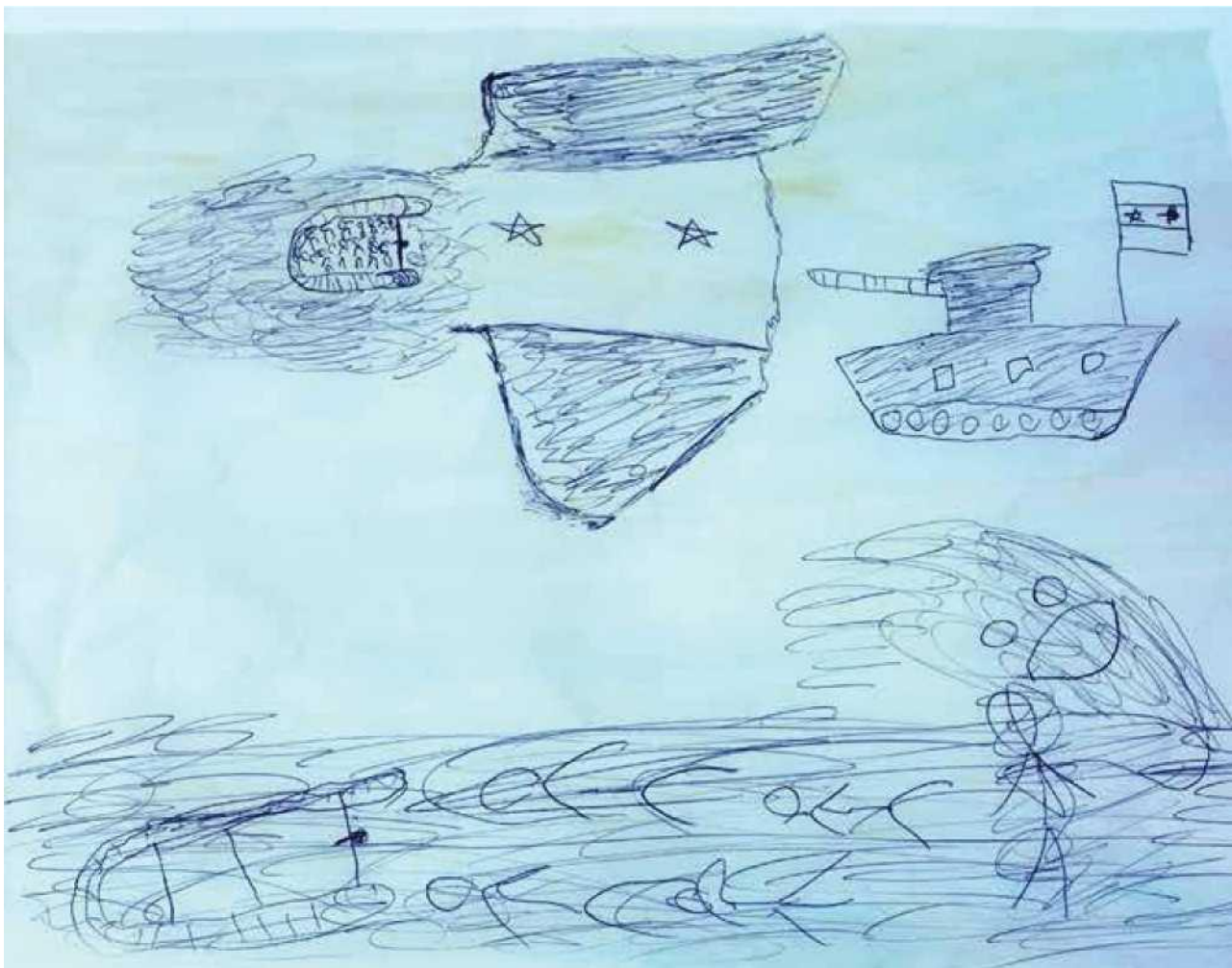
τενήθητκα το 2000 στο Χαλέπ. το 2012 φύγαμε από
το σπίτι μας και πήγαμε σε ένα χωριό. Μείναμε
εκεί ένα μήνα και μετά πήχαμε σττ\ν Τουρκία.
Έπειτα πέθανε ο πατέρας μας. Για τέσσερα χρόνια
δουλέψαμε εκεί με τον αδερφό μου. Μετά ψύχαμε κι
από εκεί και ήρθαμε σττ\ν Ελλάδα. Από τότε μένουμε
στον ξενώνα της Praksis.

Μ' αρέσει να οδηχώ μηχανή-

το ωραιότερο μέρος του κόσμου χια μένα είναι η
Συρία, θυμάμαι τη μάνα μου να μαγειρεύει στην
κουζίνα του σπιτιού μας. Θυμάμαι το σχολείο μου.

Ονειρεύομαι να πάω στον αδελφό μου στη Δανία που
ζει εκεί με τη χυναίκα του.

Ιούλιος 2016

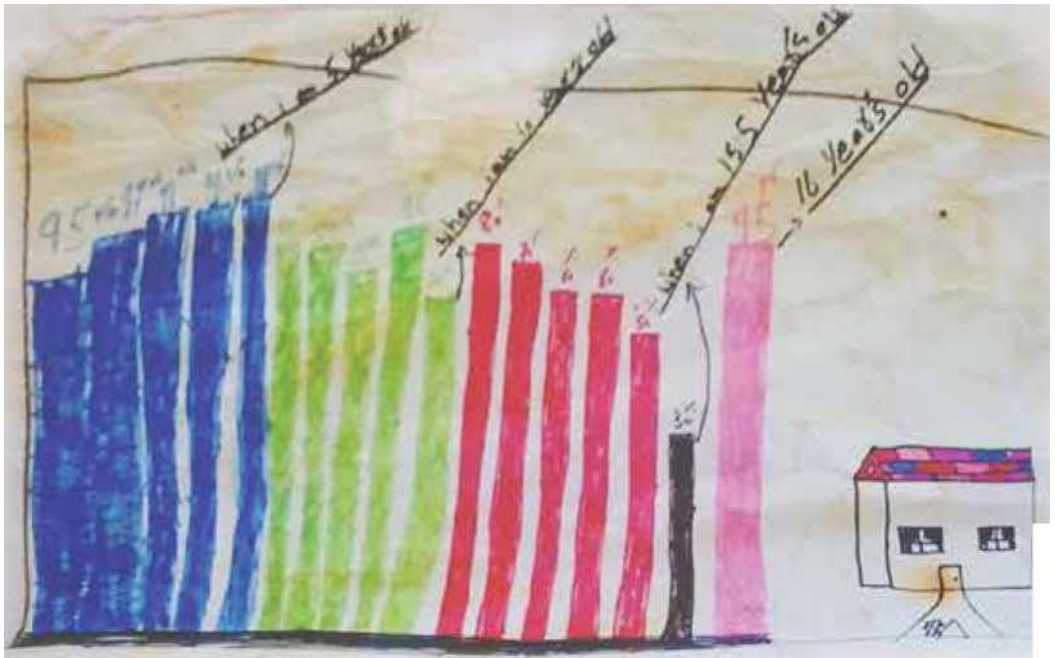
Το όνομά μου είναι Γουασίφ, είμαι 16 χρόνων, αϊτό το Πακιστάν.

Τα πρώτα πέντε χρόνια της ζωής μου ήταν πολύ όμορφα. Όταν έχινα επτά χρόνων ξεκίησα το σχολείο σε μια ωραία πόλτ\, την Γκουκρανχουάλα. Λίχο αργότερα, **η** οικοχένειά μου μετακόμισε στο Ισλαμαμπάντ, όπου συνέχισα το σχολείο. Οι δουλειές όμως δεν πήγαιναν καλά και οι χονείς μου δεν είχαν χρήματα να πληρώσουν το σχολείο και τα φροντιστήριά μου. Ήταν δύσκολα χρόνια. Πολλές φορές σκεφτόμουν τι ωραία θα ήταν αν είχα ένα μαχικό ραβδί που να έκανε πραγματικότητα τις επιθυμίες των ανθρώπων. Εχώ πάντως θα ζητούσα πολλά λεφτά! Όταν μεγάλωσα όμως, άρχισα να σκέφτομαι πραγματικές λύσεις χια τα προβλήματά μας. Αποφάσισα να ψύχω από τη χώρα μου και να πάω σε μιαν άλλη ιία να μπορέσω να δουλέψω και να συνεχίσω το σχολείο. Να μάθω να ιράφω και να διαβάζω. Να φτιάξω μια καινούρια ζωή.

Έτσι, ξεκίησα να έρθω στην Ελλάδα, το ταξίδι ήταν δύσκολο. Πολλές φορές κινδύνεψε η ζωή μου. τα πόδια μου έχουν ακόμα σημάδια, τα κατάφερα όμως, πρώτα από όλα με τη βοήθεια του Θεού. Βοήθησε επίσης το χεχονός ότι είμαι Ψηλός, τρέχω Άρηδορα και έχω καλό και δυνατό μυαλό. Έτσι μπορούσα να αποφασίζω Άρηϊορα ποιο δρόμο θα πάρω, χια να φτάσω πιο άμεσα στο προορισμό μου. τελικά, έπειτα από τρεις μήνες, έφτασα στην Ελλάδα. Οι άνθρωποι εδώ με βοήθησαν, μου έδωσαν νερό, φαχητό, σπίτι να μείνω.

τώρα πηγαίνω σχολείο, θέλω να το τελειώσω, να βρω μια δουλειά, να φτιάξω τη ζωή μου και να βοηθήσω τους χονείς μου πίσω στο Πακιστάν. Θέλω να μείνω στην Ελλάδα και να χίνω ξεναχός. Έχω ξεκίησει από τώρα την προσπάθεια μαθαίνοντας ξένες γλώσσες* ελληνικά, αχχλικά, γερμανικά... Μου αρέσει **η** ιστορία και στο σχολείο έμαθα χια τον Μέχα Αλέξανδρο. Φαντάζομαι τον εαυτό μου να ξεναχώ τους τουρίστες στο μουσείο και να τους λέω χια τον Μέχα Αλέξανδρο, τον πρώτο Πρόεδρο της Ελλάδας! ο Μέχας Αλέξανδρος ήταν ένας σπουδαίος άντρας που κατέκτησε πολλές πόλεις, όπου ζούσαν άνθρωποι με διαφορετικό πολιτισμό, και αυτός κατάφερε να τις ενώσει. Μετά όμως πέθανε και οι πόλεις αυτές ξεκίησαν πολέμους μεταξύ τους και διαλύθηκαν, η' αυτό και **η** Ελλάδα είναι τώρα τόσο μικρή.

Πιστεύω ότι σε τρία χρόνια θα τα έχω καταφέρει. Θέλω να βχάζω

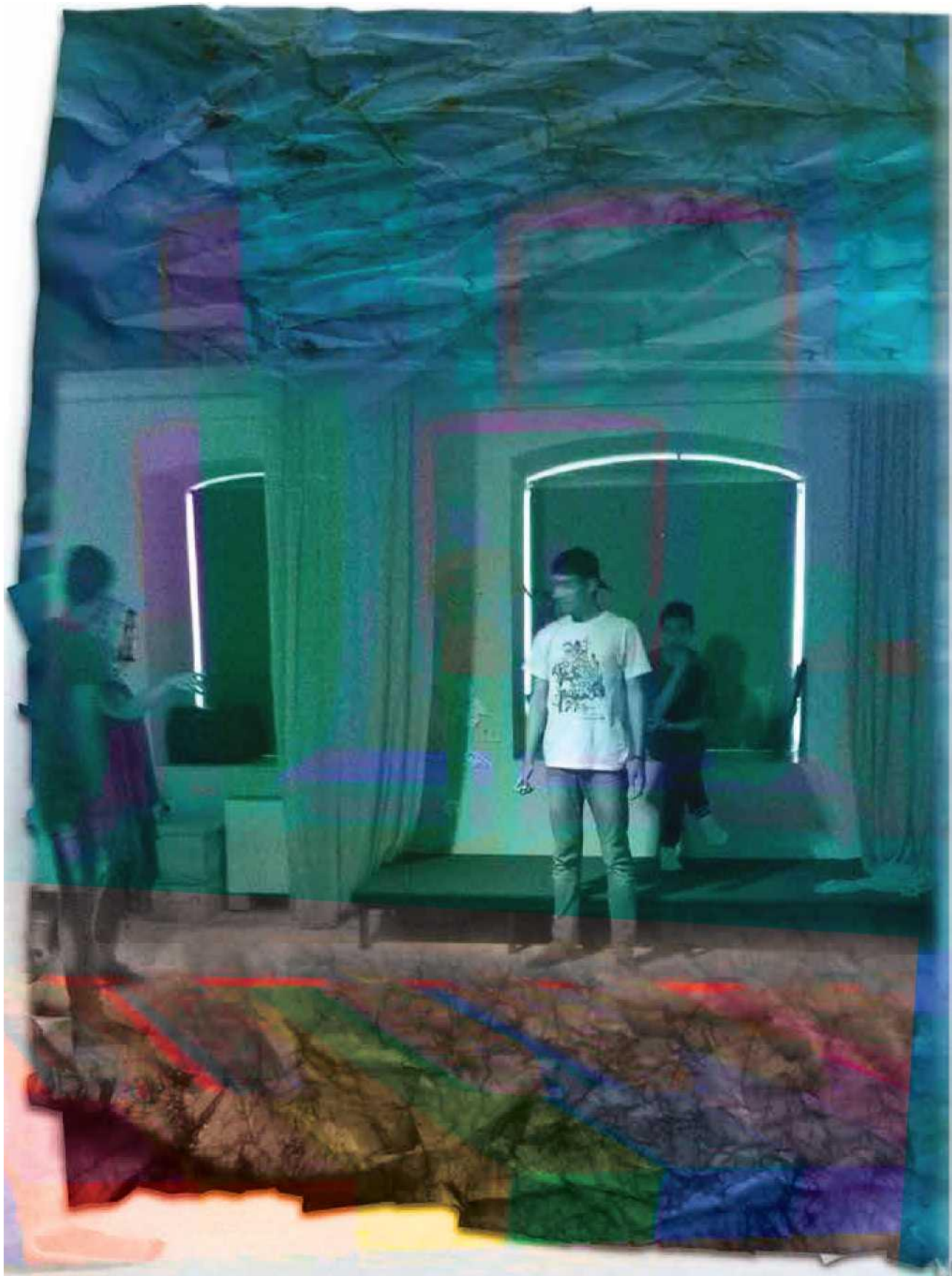

πολλά λεφτά από τη δουλειά και οι άλλοι να με αντιμετωπίζουν με σεβασμό. Θα ήθελα να βρω και μια κοπέλα, αλλά κι αν δεν βρω, δεν πειράζει.

Ονειρεύομαι ένα σπίτι σε κάποιο ελληνικό νησί, όπου θα πηγαίνω με ελικόπτερο. Θα είναι μονοκατοικία με ένα μεγάλο χώρο για το σκυλί και το άλλο μου. Θα έχει πισίνα και πάρκινγκ για το αυτοκίνητό μου, που θα είναι **Nissan**. Από το προηγούμενο σπίτι μου θα πάρω το κρεβάτι μου, μερικά ρούχα και τα απαραίτητα για την κουζίνα. Θα Φτιάξω και ένα χώρο όπου θα κρεμάσω πολλές εικόνες με περιστέρια. Στην πόλη μου, στο Πακιστάν, έχουμε πολλά περιστέρια. Μαζευόμαστε φίλοι από τη γειτονιά και παίζουμε ένα παιχνίδι. Ο καθένας αφήνει τα περιστέρια του να πετάξουν ελεύθερα και μετά τα καλεί να γυρίσουν πίσω. Στο τέλος, σε όποιον γυρίσουν τα περισσότερα, αυτός κερδίζει.

Σκέφτομαι συχνά το παλιό μου σχολείο στο Πακιστάν, εκεί όπου συναντούσα τον κολλητό μου. Τον εμπιστευόμουν πολύ. Ήταν ο μόνος που ήξερε για το ταξίδι μου. Δεν θα ξεχάσω ποτέ την ημέρα εκείνη που, έπειτα από τόσον καιρό, μιλήσαμε ξανά οι δυο μας στο **messenger**. Μου είπε πως όταν έφυγα, εκείνος παράτησε το σχολείο γιατί δεν είχε κανένα νόημα να πηγαίνει χωρίς εμένα, τον μάλωσα! του είπα ότι πρέπει να συνεχίσει και να τελειώσει οπωσδήποτε το σχολείο! γιατί αλλιώς πώς θα πάρει σπουδαστική βίβα δια να έρθει να με βρει;

Ιούλιος 2016

Φαρίντ

Το όνομά μου είναι Φαρίντ, είμαι 17 χρονών, από τη Συρία.

Με ρώτησαν ποιο είναι το ωραιότερο μέρος δια μένα. Απάντησα ότι είναι η πόλη μου στη Συρία, εκεί όπου γεννήθηκα και μεγάλωσα.

Οι καλύτερες αναμνήσεις δια μένα από τη Συρία είναι όταν μαζευόμασταν με την οικογένεια μου, τρώγαμε όλοι μαζί και γελούσαμε. Μου λείπει η Δαμασκός και οι παλιές γειτονιές. Ελπίζω να μπορέσω να γυρίσω πίσω και να ξαναζωντανέψω τις αναμνήσεις μου. Ονειρεύομαι να γυρίσω στη Συρία για να ξαναβρεθώ με τους γονείς μου και να φάμε μαζί. Να συναντήσω τους φίλους μου, να πιούμε και να καπνίσουμε.

Στις αρχές του 2016 έφυγα από τη Συρία δια την Τουρκία, όπου έμεινα τρεις μήνες. Εκεί γνώρισα κάποιον που του έδωσα χρήματα για να με περάσει στη Μυτιλήνη. Μετά ο Ερυθρός Σταυρός με έστειλε στην Πάτρα. Εδώ νιώθω χαρούμενος με τους φίλους μου και περνώ ευχάριστες ώρες με τα μέλη της ομάδας.

Το πιο σημαντικό για μένα είναι να μπορέσω να συναντήσω τον αδελφό μου στην Αυστρία και να ζήσω μαζί του. Ονειρεύομαι να δίνω πιλότος, για να μπορέσω να γυρίσω στην Ελλάδα και να σας ξαναδώ.

Ιούλιος 2016

Το όνομα μου είναι Μοχάμαντ, είμαι 15 χρονών, απτό το Αφγανιστάν.

Εξαιτίας του πολέμου και της πολιτικής αστάθειας εγκατέλειψα το σπίτι και τ\ν πατρίδα μου και έψυχα για την Ευρώπη· Δάση, δρόμοι, βουνά κι άλλοι δρόμοι. Αυτό είναι το σκηνικό του ταξιδιού μου. Πρώτα έφτασα στο Ιράν, αλλά ούτε εκεί μπορούσα να σπουδάσω, λόγω εθνικότητας. Δεν μπορούσα ούτε ποδοσφαιριστής να χίνω, κάτι που ήταν το μεγάλο μου όνειρο. Οι χονείς μου με βοήθησαν να συνεχίσω το ταξίδι μου. Περιπάτησα ως την Τουρκία, και έπειτα η θάλασσα με έφερε ως την Ελλάδα, όπου βρίσκομαι τώρα.

Οι περισσότεροι ίσως σκεφτείτε, «γιατί αυτοί πηγαίνουν σε μικρότερη τάξη;» Ο λόχος είναι ότι εμείς στο Αφγανιστάν, εξαιτίας του πολέμου, δεν μπορούσαμε να πάμε σχολείο. Έτσι, ήρθαμε στη χώρα σας. Ελπίζω να μην σας ενοχλούμε. Είμαι εδώ για να μπορέσω να σπουδάσω, ώστε στο μέλλον να χίνω ένας άνθρωπος χρήσιμος για την κοινωνία, θέλω να μάθω πολλά από εσάς και εσείς ίσως κάτι μάθετε από εμένα. Ελπίζω να μπορέσουμε να χίνουμε φίλοι και να μην τσακωνόμαστε.

θέλω το σπίτι μου στο μέλλον να μοιάζει με το πατρικό μου, για να ζωντανεύει τις αναμνήσεις μου. Να είναι κοντά στη φύση, μέσα στα δέντρα. Να ζήσω εκεί με την οικογένειά μου και να αναπνέω καθαρό αέρα. Στον τοίχο θα βάλω τη Φωτογραφία της οικογένειάς μου από το Αφγανιστάν, θέλω να παντρευτώ μια γυναίκα με καλλιέργεια και ηθική· θέλω να ζούμε καλά και να μπορούμε να αντιμετωπίζουμε τις προκλήσεις της ζωής· Ελπίζω το σπίτι αυτό να αρέσει στα παιδιά μου. Να μην νιώσουν ποτέ ότι στερούνται κάτι, θέλω ακόμα τα παιδιά μου να σπουδάσουν και να καταφέρουν να επικοινωνούν με τους άλλους ανθρώπους.

Ονειρεύομαι να χίνω ένας επιτυχημένος πολιτικός μηχανικός. Θέλω να πάω στη Αγγλία. θέλω ακόμη να επισκεφθώ χώρες που έχουν αρχαία ιστορία για να μελετήσω τον πολιτισμό, τα ήθη και τα έθιμά τους. Θα ήθελα επίσης να πάω σε τόπους που έχουν πόλεμο και φτώχεια για να μάθω περισσότερα...

Ιούλιος 2016

Σαλμάν

Το όνομά μου είναι Σαλμάν, είμαι 14 χρονών, από το Πακιστάν.

Αγαπώ πολύ το καλοκαίρι! Το καλοκαίρι έχει καλό καιρό και μπορείς να πηγαίνεις για μπάνιο κάθε μέρα. Τα σχολεία είναι κλειστά και έχω τρεις ολόκληρους μήνες για να παίζω με τους φίλους μου.

Από πολύ μικρός ήθελα να έρθω στην Ευρώπη. Είναι και ο θείος μου στη Γερμανία. Πολλές φορές είπα στους γονείς μου να με στείλουν, αλλά αυτοί δεν μπορούσαν. Τελικά, το αποφάσισαν και ξεκίνησα το ταξίδι από το χωριό μου μαζί με έναν ξάδερφο από την πλευρά της μαμάς μου. Εκείνος είναι λίγο μεγαλύτερος από εμένα, 16 χρονών. Ταξιδέψαμε οι δυο μας.

Μπορώ να τρέχω γρήγορα και σε άσχημες συνθήκες. Είμαι και πολύ δυνατός! Ένα λεωφορείο μας πήγε σε μια μεγάλη πόλη, στο Καράτσι. Στη συνέχεια περάσαμε με βαρκάκια στο Ιράν. Και ξανά με λεωφορείο μέχρι την Τεχεράνη. Από εκεί αλλάξαμε πολλές φορές αυτοκίνητο, για να καταφέρουμε να φτάσουμε σε ένα χωριό στα σύνορα Ιράν και Τουρκίας. Επόμενος προορισμός η Κωνσταντινούπολη. Άντε πάλι λεωφορεία και αυτοκίνητα. Από εκεί περάσαμε τη θάλασσα και βρεθήκαμε σε ένα νησί της Ελλάδας, που δεν θυμάμαι το όνομά του. Μετά, με τη βοήθεια του Θεού, φτάσαμε στην Αθήνα. Ταξιδεύαμε δυο μήνες. Είμαι πολύ χαρούμενος που βρίσκομαι στη χώρα σας. Από δω και πέρα θα δω τι μπορώ να κάνω.

Θέλω να πάω στη Γερμανία να βρω τη θεία μου. Η θεία μου είναι ήδη εκεί. Προς το παρόν, όμως, βρίσκομαι στην Ελλάδα και δεν μπορώ να φύγω.

ι* Πάντως, πρέπει να μάθω καλά τη γλώσσα της χώρας που θέλω να ζήσω, για να βρω γρήγορα δουλειά. Μετά θα βρω μια κοπέλα και θα

παντρευτώ. Η αλήθεια είναι ότι δεν νιώθω ακόμα έτοιμος, γιατί δεν γνωρίζω καλά τη γλώσσα των Γερμανών. Φοβάμαι ότι δεν θα μπορώ να επικοινωνήσω και θα δημιουργηθούν προβλήματα.

Ονειρεύομαι να γίνω διευθυντής, επιχειρηματίας! Να ζω στη Γερμανία και να διευθύνω μια εταιρεία με ηλεκτρονικούς υπολογιστές.

Ονειρεύομαι ένα σπίτι, μια μονοκατοικία με τρεις κρεβατοκάμαρες και πισίνα. Θα έχει μεγάλο κήπο και βέβαια πάρκινγκ με τέσσερα αυτοκίνητα, δύο καινούρια και δύο παλιά. Θα έχω και μια γάτα. Αν μπορούσα να φέρω κάτι από το παρελθόν σε αυτό το σπίτι, για να σκεφτώ, αυτά θα ήταν το σκυλάκι μου και τα πουλιά που είχα κάποτε στο Πακιστάν. Νομίζω πως θα έχω πάντα στο μυαλό μου και το πάρκο που είναι κοντά στο πατρικό μου σπίτι. Το αγαπώ πολύ αυτό το μέρος!

Για μένα είναι σημαντικό να είμαι καλός άνθρωπος, και αυτό προσπαθώ. Για εμένα ήρωας είναι ένα αγόρι που μπορεί να δείξει και να εκφράσει αγάπη προς την πατρίδα. Ένα αγόρι που αντλεί δύναμη χαιρετώντας τη σημαία του Πακιστάν. Ένα αγόρι που, κάπως, κάποτε ένας σκύλος του έφαγε το αυτί! Αλλά αυτή είναι μια άλλη ιστορία. Αν συναντήσω ποτέ το αγόρι αυτό θα του ζητήσω να μου αφηγηθεί πώς περνάει τη ζωή του και πώς νιώθει. Δεν θέλω να κάνει κάτι για εμένα. Εντάξει, αν επιμένει θα του ζητήσω να μου στείλει πολλά κορίτσια!

Είμαι λίγο πειραχτήρι, το ξέρω. Πειράζω συνέχεια τον κόσμο και βρίσκω τον μπελά μου!

Ουσμάν

Το Πακιστάν είναι μια μεγάλη, χώρα. Αχαπώ πάρα πολύ την πατρίδα μου. Τα τοπία και το περιβάλλον της είναι πανέμορφα. Τα φαγητά πεντανόστιμα.

Στη χώρα μου οι άνθρωποι ανήκουν σε διαφορετικές θρησκείες.

Οι περισσότεροι είναι Μουσουλμάνοι. Υπάρχουν πολλές φυλές. Οι γυναίκες και τα κορίτσια δεν έχουν δικαιώματα, τα παιδιά σέβονται πολύ τις μαμάδες τους.

Στο Πακιστάν, το κράτος δεν δίνει δικαιώματα στους απλούς πολίτες. Υπάρχει βία, τρομοκρατία και οι ταλιμπάν κάνουν πολλά άσχημα πράγματα. Ο απλός κόσμος εγκαταλείπει τη χώρα, αν και η αστυνομία τους εμποδίζει, γιατί κινδυνεύει η ζωή τους. Πηχάινουν σε άλλες χώρες και ζητάνε άσυλο. Για αυτό το λόγο έψυχα κι εχώ και ήρθα εδώ, στην Ελλάδα.

Το χειρότερο από όλα είναι η πολιτική. Εμένα δεν μου αρέσει η πολιτική. Μισώ τους πολιτικούς* αυτοί έχουν καταστρέψει τη χώρα. Μέρα με τη μέρα η πατρίδα μου πάει πίσω. Στο Πακιστάν το μόνο που ακούς είναι χια τη φτώχεια. Παράχουμε πολλά προϊόντα, αλλά οι κάτοικοι καταναλώνουν βρετανικά τρόφιμα, το μόνο καλό είναι ότι είμαστε μια ανεξάρτητη χώρα..

Αχαπώ την πατρίδα μου, αλλά εκεί υπάρχει πολλή τρομοκρατία. Η καταστροφή και η απειλή είναι τόσο μεγάλες, που δεν μπορώ να ζήσω στη χώρα μου.

Το όνομά μου είναι Σαρβάο, είμαι 16 χρονών, από το Αφγανιστάν.

Αχαπώ το φθινόπωρο επειδή, τα φύλλα των δέντρων παίρνουν ωραία χρώματα, αν και το αχαπημένο μου χρώμα είναι το χαλάζιο του ουρανού. Μου αρέσει να παρατηρώ τα δέντρα, γιατί μου θυμίζουν τη ζωή μου και την οικογένειά μου. Δέντρα ψηλά και με πολλούς καρπούς μου φέρνουν στο νου εικόνες της καλής ζωής που είχα όταν ήμουν μικρός. Μου φέρνουν στο νου και τη χέννηση της αδερφής μου που χάρισε καινούριο φως στο σπίτι μας. Δέντρα ξερά και χωρίς φύλλα μου θυμίζουν δύσκολες στιχμές απώλειας, που έχιναν αιτία να μαραθεί αυτή η οικογένειά.

Λόχω του πολέμου αναγκάστηκα να εχκαταλείψω την πατρίδα μου και να έρθω στην Ευρώπη· πίσω στο Αφγανιστάν δεν μπορούσα να κάνω τίποτα. Δεν μπορούσα να πάω σχολείο όπως εσείς. Δεν μπορούσα ούτε μπάλα να παίζω, ούτε σε αθλητικές δραστηριότητες να συμμετέχω, ούτε τίποτα...

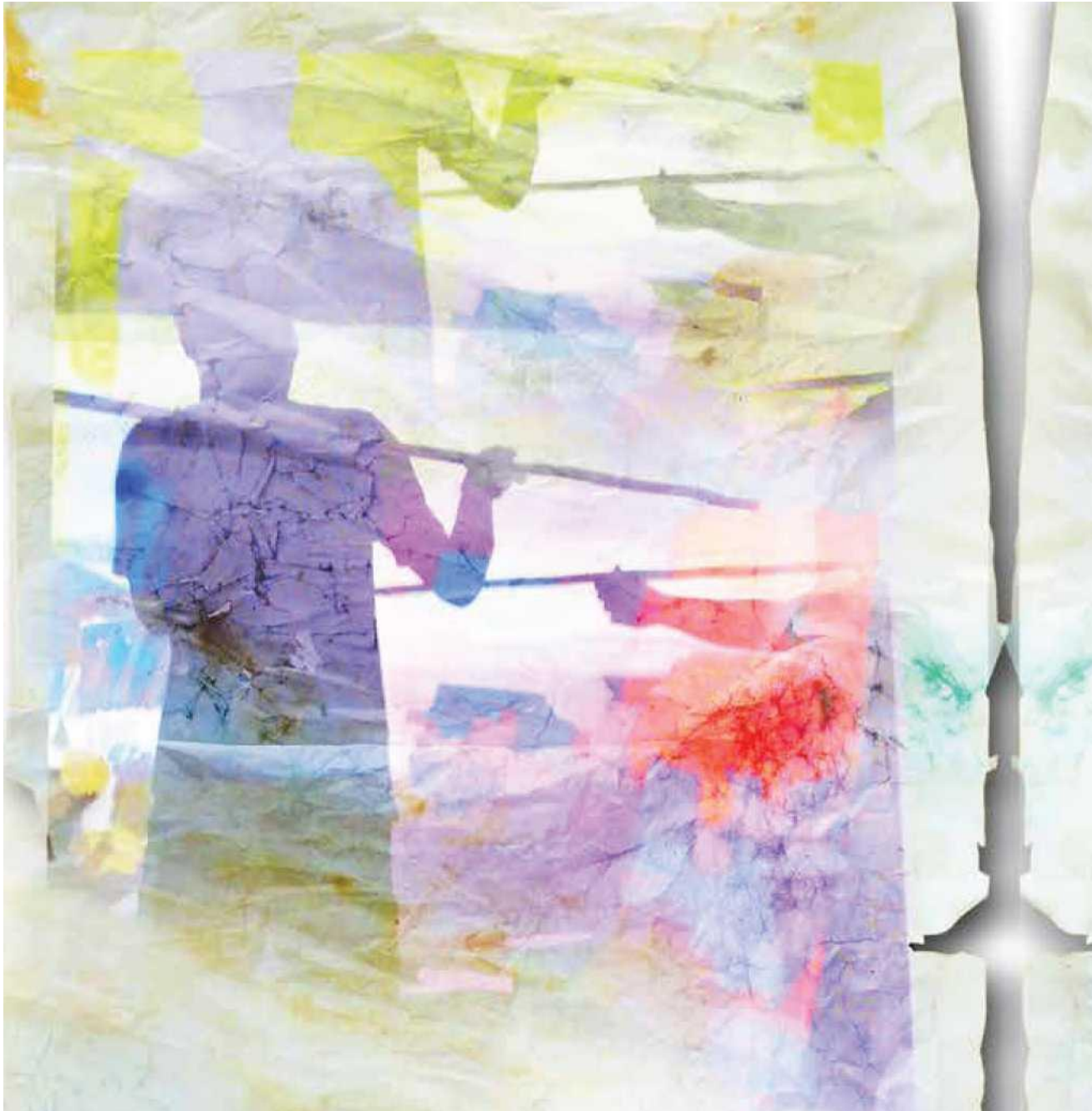
Τώρα βρίσκομαι στην Ελλάδα και το πρώτο πράγμα που σκέφτομαι όταν ξυπνάω το πρωί είναι ένα καλύτερο μέλλον. Φαντάζομαι ότι σε επτά χρόνια από σήμερα θα βρίσκομαι στην Αυστρία. Θα έχω πάρει άσυλο και θα σπουδάζω. Συγχρόνως θα δουλεύω σαν ράφτης με καλό μισθό. Θα τελειώσω το πανεπιστήμιο και θα είμαι δικηγόρος. Την ημέρα που θα αποφοιτήσω θα δείξω το δίπλωμά μου στους χονείς μου και θα τους κάνω περήφανους, τα αδέρφια μου θα σπουδάζουν κι αυτα για να χίνουν επιτυχημένοι άνθρωποι. Θα τα βοηθήσω εχώ να τα καταφέρουν. Φαντάζομαι ότι κάποτε θα μπορέσω να πάω διακοπές στο Ίραν και το Αφγανιστάν, και έτσι θα δω τους φίλους και τους συχχενείς μου που ζουν ακόμη εκεί.

Σας ζητάω λοιπόν να μην με βλέπετε μόνο σαν Αφχανό πρόσφυχα, αλλά να με δεχθείτε σαν έναν από εσάς, θέλω να χίνω φίλος σας, ώστε να μάθω εύκολα τα ήθη και τα έθιμα της χώρας σας. θέλω να χίνω σαν εσάς, να ζήσω όπως εσείς.

Σας ζητάω να είστε ευχενικοί και φιλικοί μεταξύ σας. **○** πόλεμος φέρνει μόνο δυστυχία.

Ιούλιος 2016

Αμίρ

Το όνομά μου είναι Αμίρ, είμαι 16 χρονών,
από το Αφγανιστάν.

Το μεγαλύτερο πρόβλημά μου είναι ο πόλεμος
και η φτώχεια στην πατρίδα μου. Σαράντα χρόνια
πόλεμος, ανασφάλεια και φτώχεια έκαναν το
Αφγανιστάν μια χώρα με πολλά προβλήματα. Γι'
αυτό κι εγώ αποφάσισα να έρθω στην Ευρώπη.
Για μια καινούρια ζωή.

Το μεγαλύτερο μέρος του ταξιδιού μου δεν ήταν
εύκολο. Συνάντησα πολλά εμπόδια. Κατάφερα
όμως να φθάσω στην Ελλάδα. Τώρα, ένα άλλο
εμπόδιο που πρέπει να αντιμετωπίσω, είναι
τα κλειστά σύνορα. Ελπίζω να ξεπεραστεί κι
αυτό. Ελπίζω επίσης η ειρήνη και η ηρεμία να
γυρίσουν για πάντα στο Αφγανιστάν.

Ιούλιος 2016

Το όνομά μου είναι Σαχίν, είμαι 15 χρονών, από το Ιράν.

Αν έφτιαχνα μια διαφήμιση, για τη χώρα μου, σίχουρα θα έδειχνα τα διάσημα χαλιά του Ιράν, τον Πύργο του Μιλάντ - όπου στεγάζεται και ο ραδιοφωνικός σταθμός - και τα καινούρια αεροπλάνα που αγόρασε το κράτος. Θα έβαζα όμως και μια φωτογραφία με τα κατεστραμμένα μνημεία. Θα μιλούσα και για το λαό του Ιράν, για τους απλούς και ταπεινούς ανθρώπους.

Ανήκω στην κουρδική μειονότητα και εκεί, στη χώρα μας, είμαστε πολύ περιορισμένοι. Δεν έχουμε ελευθερίες, ούτε ίσα δικαιώματα με τους υπόλοιπους. Ήθελα να σπουδάσω σε στρατιωτική σχολή/ όμως οι Κούρδοι που ζουν στο Ιράν δεν επιτρέπεται να σπουδάζουν, κάποια στιγμή οι γονείς μου ανέλαβαν πολιτική δράση, και τότε η ζωή μου μπήκε σε κίνδυνο. Έτσι έψυχα από τη χώρα μου και ταξίδεψα μόνος μου.

Έκανα αυτό το ταξίδι με τη βοήθεια των χονιών μου. Αυτοί μου έδωσαν το δικαίωμα να συνεχίσω να ονειρεύομαι. Με στήριξαν επίσης οι συγχωριείς μου που ζουν στη Νορβηγία. Πολύ θα ήθελα να ζήσω μαζί τους.

Στη διάρκεια του ταξιδιού οι άνθρωποι, στην Ελλάδα και στην Τουρκία, με βοήθησαν πολύ. Βλέπετε, δεν είχα κανέναν. Ευτυχώς ήξερα αγγλικά! Έτσι μπορούσα να επικοινωνώ εύκολα και να συγκεντρώνω πληροφορίες. Φάνηκα πολύ δυνατός και άντεξα όλες τις δυσκολίες.

Θυμάμαι να φτιάχνω με το μυαλό μου μια χιναίκα με σούπερ ικανότητες! Μια σούπερ ηρωίδα! Η χιναίκα αυτή έχει πολύ μακριά μαλλιά και ένα μοναδικό χάρισμα. Όποιος ακουμπήσει τα μαλλιά της παραμένει για πάντα νέος και δυνατός. Όμως, όπως κάθε ήρωας, έχει και αυτή μια αδυναμία. Αν τη? κόψουν τα μαλλιά δεν μακραίνουν ποτέ ξανά, και εκείνη μένει για πάντα λυπημένη.

Όταν έφτασα στην Ελλάδα ένιωσα μεγάλη χαρά. Ξέχασα σχεδόν όλα τα εμπόδια του ταξιδιού. Οι Έλληνες ήταν πολύ ευχενικοί μαζί μου. Ακόμα με βοηθούν. Εδώ αισθάνομαι ελεύθερος και δεν φοβάμαι πια τίποτα και κανέναν.

θέλω να σας πω κι άλλα...

Αν ζωογράφιζα τη ζωή μου σε ένα κομμάτι χαρτί θα έβαζα τις χειρότερες

εμπειρίες ms ζωής μου. Θα έβαζα όμως και τις καλύτερες. Όλες θα βρίσκονταν εδώ σε αυτή m ζωγραφιά. Θα mn έκανα χια να τη. δείτε κι εσείς. Οι καλύτερες αναμνήσεις μου είναι από τον καιρό που ζούσα στο Ιράν με τους χονείς μου. Θυμάμαι τότε που μαζί με τον πατέρα μου και τους φίλους μου, παίζαμε, πηγαίναμε στη,ν παραλία και στο γυμναστήριο. είχα και ένα σκύλο που τον αγαπούσα πολύ. Αλλά ακόμα και τότε δεν ήταν όλα εντάξει. Η χειρότερη, ανάμνηση που έχω είναι όταν η. μητέρα μου χώρισε τον πατέρα μου και δεν την ξαναείδα ποτέ πια.

Υπάρχει ευτυχώς ένα μέρος που πάντα πήγαινα όταν δεν ένιωθα καλά και ήθελα να ηρεμήσω. Στην πόλη που έμενα, στο Ιράν, υπάρχει ένα βουνό. Στην κορυφή του βουνού αυτού είναι μια καφετέρια. Δεν μαζεύει πολύ κόσμο, έχει πάντα ησυχία και έτσι μπορείς να σκεφτείς. Μου άρεσε να κάθομαι σε ένα τραπέζι μπροστά μπροστά με την καλύτερη θέα στην πόλη. Μου λείπει πολύ αυτό το μέρος. Αν χινόταν να με ακούσει εκείνο το τραπέζι, θα του έλεχα: «Μακάρι να μπορούσα να σε είχα εδώ. Άραγε, θα έρθω ποτέ να σε βρω; Θα βρω ξανά ένα τραπέζι σαν κι εσένα;»

Από εδώ και πέρα, θέλω να συνεχίσω να γυμνάζομαι και να πηχαίνω σχολείο, θέλω επίσης να αρχίσω να μαθαίνω τη χλώσσα και τις παραδόσεις της Νορβηγίας. Να βρω από τώρα φίλους που μένουν εκεί, χια να είμαι έτοιμος όταν θα καταφέρω να φτάσω. Θέλω να χνωρίσω και μια κοπέλα, μια Ευρωπαία.

Ονειρεύομαι στο μέλλον να έχω ένα καλό επάγγελμα, ένα μεγάλο σπίτι και παιδιά, μικρά και μεγάλα. Με φαντάζομαι να κάνω διακοπές στην Ελλάδα ως Νορβηγός πολίτης! Θα παίρνω τους φίλους μου και θα πηχαίνουμε εκδρομή στη θάλασσα. Θα ξαπλώνω στην παραλία και θα κάνω ηλιοθεραπεία πίνοντας το χυμό μου.

Θα ήθελα να είμαι σαν τα υπόλοιπα παιδιά...σαν εσάς.

Ιούλιος 2016

Ναντίλ

Το όνομά μου είναι Ναντίλ,
16 χρονών, από το Αφγανιστάν.

Ο αγαπημένος μου τόπος στην πατρίδα
είναι ένα δάσος.

^ Εκεί υπάρχει μια αχανή? κοιλάδα χωρίς
^ νερό. Αγαπημένο πρόσωπο είναι ο μικρός
^ υιού αδελφός.

^ Ταξίδεψα παράνομα, αλλά μπόρεσα να
φθάσω ως την Ελλάδα. Τώρα είμαι στην
^ γάτρα και όταν κάνουμε το θεατρικό
εργαστήριο, περνάω καλά.

هیلین افغانستان آرم بشه - ΕΓ برمیگزیر.

Είναι μια εικόνα από το ταξίδι μου στη θάλασσα, πάνω του έγραψα λόγια για την πατρίδα μου. Αγαπώ και άλλες χώρες. Όμως το 70% της αγάπης μου το αφιερώνω στην πατρίδα μου. προσδοκώ και ελπίζω να έρθει ειρήνη, ηρεμία. Ονειρεύομαι να γυρίσω πίσω...

Ιούλιος 2016

Ραφ

Το όνομα μου είναι Ραφ, είμαι 15 χρονών, από τη Συρία.

Η Συρία κλαίει.

Η χώρα που ήταν ένας παράδεισος πάνω στη γη, η χώρα όπου υπήρχε ειρήνη.

Η χώρα που οι κάτοικοί της ήταν περήφανοι που ονομάζονται Σύριοι. Και εγώ το ίδιο ένιωθα.

Η χώρα αυτή με τον πόλεμο μεταμορφώθηκε από παράδεισο σε κόλαση.

Φίλοι και φίλες, σας γράφω λίγες λέξεις με ένα μπλε μολύβι. Γράφω αυτό το γράμμα γιατί θέλω να μιλήσω. Να μιλήσω όχι μόνο σε αυτούς που θα συναντήσω κάποτε στη ζωή μου ή που έχω ήδη συναντήσει στο ταξίδι μου, αλλά και στους νέους που βρίσκονται στην Ευρώπη και δεν θα τους γνωρίσω ποτέ! Γράφω όμως και στους φίλους που κάποτε ζούσαμε μαζί, πίσω στην πατρίδα.

Φίλοι, ο λαός μου πεθαίνει κάθε μέρα. Όταν άρχισε ο πόλεμος

χωριστήκαμε και σκορπίσαμε εδώ κι εκεί και ο καθένας πήγε σε μια γωνιά. Οικογένειες διαλύθηκαν, πολλοί σκοτώθηκαν. Οι περισσότεροι από εμάς ζούμε μακριά από οικογένεια και φίλους. Κάποιοι παλεύουν ακόμα. Κάποιοι ακόμα πολεμούν.

Αγαπημένοι, εμείς που αναγκαστήκαμε να φύγουμε από τη Συρία αναζητώντας μια ειρηνική ζωή, ζήσαμε πολλά ώσπου να φτάσουμε στην Ευρώπη. Περάσαμε μέσα από δάση, μπήκαμε φυλακή, περάσαμε θάλασσες. Ήταν πολύ δύσκολα. Έκανε κρύο. Παγωσιά. Δυστυχώς, μερικοί δεν τα κατάφεραν. Χάθηκαν στο δρόμο και στη θάλασσα... Παιδιά, ενήλικες, οικογένειες, πατέρες, μητέρες. Όταν φτάσαμε στην Ευρώπη συναντήσαμε πάλι μίσος. Όμως φίλοι, πρέπει να φροντίζουμε ο ένας τον άλλον. Η αγάπη είναι πάνω από όλα. Γιατί σήμερα είμαστε στον τόπο μας, αλλά αύριο κανείς δεν ξέρει.

Όποιος διαβάσει το γράμμα μου ελπίζω να καταλάβει. Ελπίζω η φωνή μου να φτάσει παντού, σε όλους τους λαούς. Οι Σύριοι περνάνε δύσκολες μέρες και τα τραύματα δεν ξεχνιούνται.

Η Συρία κλαίει..

Ιούλιος 2016

ffl flj

ij

Χαμίντ

Το όνομά μου είναι Χαμίντ,
είμαι 16 χρονών, από το Πακιστάν.

Γράφω αυτό το γράμμα-φυλαχτό

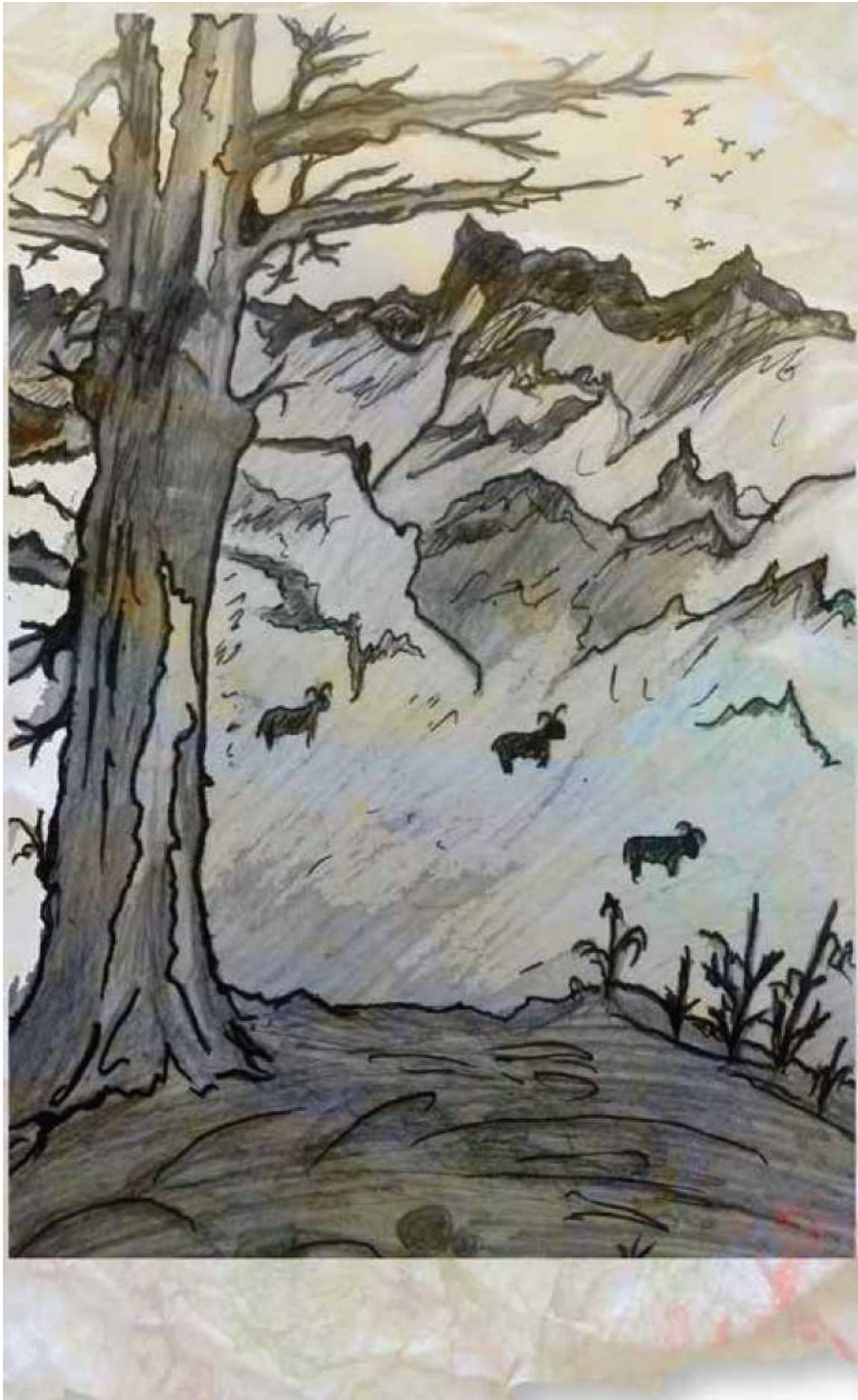
Και το γράφω με ελευθερία, όχι με ζόρι

Αν ζήσω, θα σε δω

Αν πεθάνω, θα έχεις το φυλαχτό μου...

Ιούλιος 2016

Τα εργαστήρια που έγιναν στο πλαίσιο της Δράσης «Μονόλογοι

από το Αιγαίο», προσέφεραν ασφάλεια στα παιδιά, γεγονός που τους επέτρεψε να εκφράσουν ελεύθερα τις σκέψεις τους. Ακούγοντας και μεταφράζοντας τις ιστορίες αυτών των νέων, ένιωσα ανάμεικτα συναισθήματα. Στο μυαλό μου αναδύθηκαν μνήμες από το παρελθόν, μιας κι εγώ ο ίδιος προέρχομαι από μια χώρα που για πάρα πολλά χρόνια έζησε πόλεμο και πολιτικές αναταραχές- ακόμη και σήμερα δεν υπάρχει ελευθερία ούτε δημοκρατία. Συγκινήθηκα όταν τα παιδιά μιλούσαν με τόση αγάπη για την πατρίδα τους, στην οποία επιθυμούν κάποια στιγμή να γυρίσουν και να τη φτιάξουν από την αρχή. Τα όνειρα τους για σπουδές και καλύτερη ζωή με έκαναν να νιώσω ότι η ελπίδα δεν έχει χαθεί. Ταυτίστηκα με αυτά τα παιδιά. Μετά βιώματα τους, τις σκέψεις τους, τις ανησυχίες τους, τις ελπίδες τους, καθώς και τη θέλησή τους να αλλάξουν τον κόσμο. Σκέψεις που και εγώ είχα και έχω μέχρι σήμερα. Είναι τιμή μου που συμμετείχα σε ένα τέτοιο πρόγραμμα, γιατί προσφέροντας τις υπηρεσίες μου ως διερμηνέας, συνειδητοποίησα ότι κέρδισα πολλά ως άνθρωπος!

Asef Farjam

Διερμηνέας - Μεταφραστής
Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες
Ιούλιος 2016

Μέσα από θεατρικές ασκήσεις και εικαστικές δραστηριότητες έμαθα πολλά από τα παιδιά αυτά, που έχασαν τα παιδικά τους χρόνια στον πόλεμο, στα βουνά και στη θάλασσα. Μου άνοιξαν τα μάτια, με έκαναν να φιλοσοφήσω τη ζωή και να ξαναθυμηθώ τις πραγματικές ανάγκες των ανθρώπων. Οι ιστορίες τους με άγγιξαν βαθειά. Μου έφεραν στον νου εικόνες από την δική μου πατρίδα, που αναγκάστηκα να αφήσω εδώ και πολλά χρόνια. Εικόνες όμορφες, εικόνες δύσκολες. Συμμετείχα σε αυτά τα εργαστήρια ως διερμηνέας, αλλά ο τρόπος με τον οποίο έγιναν, με βοήθησε να πλησιάσω και να γνωρίσω ουσιαστικά τα παιδιά. Γνώρισα εφήβους αξιόλογους, πλούσιους σε συναισθήματα, προικισμένους με ταλέντα, και με ισχυρή θέληση. Εύχομαι ολόψυχα να βρουν «δρόμους ανοικτούς», ώστε να πραγματοποιήσουν τα όνειρά τους. Τους αξίζει!

Διερμηνέας - Μεταφράστρια
Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες
Ιούλιος 2016

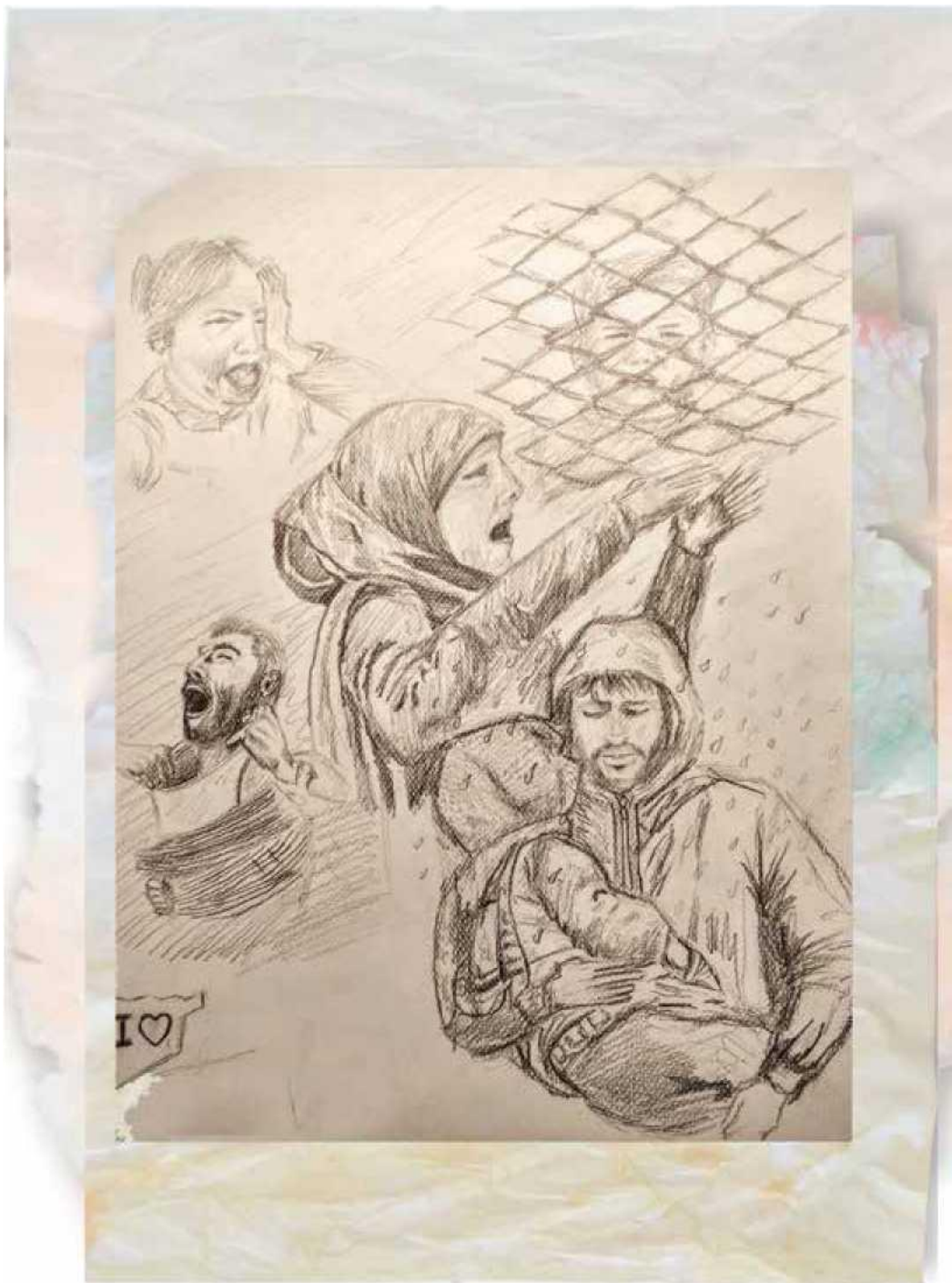

Το γεγονός ότι δεν ήμουν απλώς θεατής, αλλά συμμετείχα ισότιμα στην όλη διαδικασία, μου επέτρεψε να μοιραστώ κι εγώ συναισθήματα και εμπειρίες. Να εκτεθώ! Αυτό βοήθησε να έρθω πιο κοντά με τα παιδιά, να δεθώ περισσότερο μαζί τους και να μπω ίσως για λίγο στη θέση τους.

Μου έκανε εντύπωση πως, ενώ τα παιδιά δεν είχαν καμία εξοικείωση με θεατρικές τεχνικές και δεν μιλούσαν όλα την ίδια γλώσσα, συνεργάστηκαν τόσο πρόθυμα. Εξωτερίκευσαν σταδιακά τις σκέψεις τους και μίλησαν για τις αξίες και τις ελπίδες τους. Έβλεπα να εξελίσσονται μπροστά μου εικόνες από τη ζωή και το ταξίδι τους, καθώς με σχετική ευκολία συνέδεαν τις θεματικές των παιχνιδιών-ασκήσεων μετά βιώματα τους. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον μου προκάλεσε η δραστηριότητα του «χάρτη της ζωής». Ενώ ήμασταν όλοι καθισμένοι στο πάτωμα και ζωγραφίζαμε τα σημαντικότερα γεγονότα της ζωής μας, συνειδητοποίησα την ομοιότητα των ανθρώπινων ιστοριών, τις κοινές αξίες και ανάγκες μας. Αλλά και το «βάρος» που αισθάνονται αυτά τα παιδιά, τα οποία αναγκάστηκαν από πολύ νωρίς, χωρίς να φταίνε, να αφήσουν πίσω την παιδικότητά τους και να μεγαλώσουν απότομα, βίαια.

Ο χρόνος κύλησε γρήγορα. Εμπειρία πρωτόγνωρη. Δυνατές στιγμές, δυνατά συναισθήματα. Κρατώ τη συγκίνηση και την αγάπη. Τους ευχαριστώ όλους. Τόσο τα παιδιά όσο και τις εμπυχωτρίες.

Ψυχολόγος
ΜΚΟ PRAKSIS
Ιούλιος 2016

Ευχαριστούμε

Την Ελιάννα Κονιάλη, την Σίσσυ Λεβαντή και τον Ανδρέα Δήμου, από την ΜΚΟ PRAKSIS, για τη θερμή υποστήριξη τους στην όλη προσπάθεια καθώς και την πολύτιμη συμβολή τους στην παραχώρηση του χώρου, στον ξενώνα ΣΤΕΓΗ PLUS (+), όπου υλοποιήθηκαν τα εργαστήρια της Αθήνας.

Την Γεωργία Τζανάκου, από την ΜΚΟ PRAKSIS για τη βοήθειά της στην οργάνωση και στην υλοποίηση της Δράσης στην Πάτρα.

Την Ανδριάνα Ταβαντζή, που διέθεσε τον Θεατρικό Χώρο Καλλιτεχνικών Αναρρηχίσεων «Οροπαίδιο», για την υλοποίηση των εργασιών στην Πάτρα.

Τον Στράτο Παπακωνσταντίνου και τον Ευθύμη Αργυράτο, οι οποίοι συμμετείχαν ως βοηθοί εμπιχωτές σε κάποια από τα εργαστήρια της Πάτρας.

Τον Γιάσερ-Ιάσσανα Θάμπετ, για την προσφορά του στη διερμηνεία - στην αραβική γλώσσα - σε αρκετά εργαστήρια που έγιναν στην Πάτρα.

Συντονιστής προγράμματος «Κι αν ήσουν εσύ;»

Νίκος Γκόβας

Συντονίστρια Δράσης «Μονόλογοι από το Αιγαίο»

Χαρά Τσουκαλά

Υπεύθυνος Δράσης «Μονόλογοι από το Αιγαίο» στην Πάτρα

Γιώργος Μπεκιάρης

Σύνεργα ζώ μ ενός φορέας στη Δράση

«Μονόλογοι από το Αιγαίο»,

από τον Απρίλιο έως τον Ιούλιο του 2016

ΜΚΟ PRAKSIS

Εμπιχωτές-θεατροπαιδαγωγοί

Διονυσία Ασπρογέρακα, Βέρα Λάρδη, Σόνια Μολογούση,

Γιώργος Μπεκιάρης, Ηρώ Ποταμούση, Ανδριάνα Ταβαντζή

Βοηθοί εμπιχωτές

Ευθύμης Αργυράτος, Στράτος Παπακωνσταντίνου

Διερμηνείς

Κωνσταντίνος Ασημίδης, Eliane Choucair, Asef Farjam,

Γιάσερ-Ιάσσανα Θάμπετ, Louay Hisjam,

Habib Mohamde, AM Uosufi,

Κοινωνικοί λειτουργοί

Χρηστάς Γεωργόπουλος, Νικολέτα Διονυσιοπούλου,

Αλέξης Λαμπριδής, Μαρία Ντίνη, Γεωργία Τζανάκου,

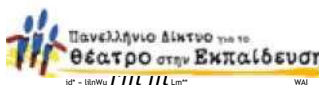
Αναστασία Χαρίτου, Ανθούλα Χριστοδουλοπούλου

Ψυχολόγοι

Φοίβος Κολοβός, Λήδα Μουρλούκου, Θεόδωρος Παξινός

Το πρόγραμμα «Κι αν ήσουν εσύ;» συγχρηματοδοτείται από την Υπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες και το Πανελλήνιο Δίκτυο για το Θέατρο στην Εκπαίδευση.

• •
**κι αν
ήσουν
εσύ;**

**ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ
ΔΙΑΚΗΡΥΞΗ
ΤΗΣ
UNESCO
ΓΙΑ ΤΗΝ
ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ
ΠΟΙΚΙΛΟΤΗΤΑ**

Όπως υιοθετήθηκε από την 31^η Σύνοδο της Γενικής Διάσκεψης της UNESCO
ΠΑΡΙΣΙ, 2 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 2001

UNESCO UNIVERSAL DECLARATION ON CULTURAL DIVERSITY

ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΠΟΙΚΙΛΟΤΗΤΑ

Ο πολιτισμικός πλούτος του κόσμου είναι η ποικιλότητα του σε διάλογο.

Η Οικουμενική Διακήρυξη της UNESCO για την Πολιτισμική Ποικιλότητα υιοθετήθηκε ομόφωνα υπό τις πιο ασυνήθιστες συνθήκες. Πραγματοποιήθηκε κατόπιν των γεγονότων της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001, και η Γενική Διάσκεψη, η οποία θα πραγματοποιούσε την 31^η Σύνοδό της, ήταν η πρώτη υπουργικού επιπέδου σύσκεψη που θα γινόταν μετά από τα τρομερά εκείνα γεγονότα. Ήταν μια ευκαιρία για τα Κράτη να επανακυρώσουν την πεποίθησή τους ότι ο διαπολιτισμικός διάλογος είναι ο καλύτερος εγγυητής της ειρήνης και να απορρίψουν κατηγορηματικά την θεωρία της αναπόφευκτης σύγκρουσης των πολιτισμών και των πολιτιστικών πρακτικών.

Τέτοιας ευρείας εμβέλειας νομικό εργαλείο είναι άνευ προηγουμένου για τη διεθνή κοινότητα. Αναδεικνύει την πολιτισμική ποικιλότητα ως «την κοινή κληρονομιά της ανθρωπότητας», «τόσο απαραίτητη για το ανθρώπινο είδος, όσο η βιοποικιλότητα για τη φύση» και ορίζει την υπεράσπισή της ως ηθική αναγκαιότητα, αναπόσπαστη του σεβασμού της αξιοπρέπειας του ατόμου.

Ο στόχος της Διακήρυξης είναι διπλός: να διατηρήσει την πολιτισμική ποικιλότητα, ως ζωντανό και επομένως ανανεώσιμο θησαυρό που δεν θα πρέπει να νοείται ως αμετάβλητη κληρονομιά αλλά ως μια διαδικασία που εγγυάται την επιβίωση της ανθρωπότητας και να παρεμποδίσει κάθε είδους διαχωρισμό και φονταμενταλισμό, οι οποίοι στο όνομα των πολιτισμικών διαφορών θα καθαγίαζαν τις διαφορές αυτές και έτσι θα εκμηδένιζαν το μήνυμα της Οικουμενικής Διακήρυξης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα.

Η Οικουμενική διακήρυξη κάνει ξεκάθαρο ότι κάθε άτομο πρέπει να αναγνωρίζει όχι μόνο την ιδιότητα του Άλλου και όλες της τις μορφές, αλλά και την πολλαπλότητα της δικής του/της ταυτότητας, σε κοινωνίες που είναι και αυτές πλουραλιστικές.

Μόνο με αυτό τον τρόπο μπορεί η πολιτισμική ποικιλότητα να διατηρηθεί σαν μια διαδικασία προσαρμογής και σαν δυνατότητα έκφρασης, δημιουργίας και καινοτομίας. Η συζήτηση μεταξύ εκείνων των χωρών που θα ήθελαν να υπερασπίσουν ότι τα πολιτισμικά αγαθά και υπηρεσίες «τα οποία είναι φορείς ταυτότητας, αξιών και νοήματος, δεν θα πρέπει να αντιμετωπίζονται σαν απλά προϊόντα ή καταναλωτικά αγαθά», και αυτών που θα έλπιζαν να προωθήσουν τα πολιτισμικά δικαιώματα, με την παρούσα Διακήρυξη, έχει ξεπεραστεί, αφού οι δύο προσεγγίσεις ενώνονται σε μια, η οποία αναδεικνύει τον αιτιολογικό δεσμό που ενώνει τις δυο συμπληρωματικές απόψεις.

Κανείς δεν μπορεί να υπάρξει δίχως τον άλλο. Η Διακήρυξη, συνοδευόμενη από τις βασικές γραμμές ενός σχεδίου δράσης, μπορεί να αποτελέσει ένα εξαιρετικό εργαλείο για την ανάπτυξη, ικανό να προσδώσει ένα ανθρώπινο πρόσωπο στην παγκοσμιοποίηση.

Βέβαια, δεν υπαγορεύει οδηγίες αλλά γενικές κατευθυντήριες γραμμές, τις οποίες τα Κράτη Μέλη θα μετατρέψουν σε καινοτόμες δράσεις εντός των συγκεκριμένων τους πλαισίων, σε συνεργασία με τον ιδιωτικό τομέα και την κοινωνία των πολιτών.

Αυτή η Διακήρυξη, η οποία αντιπαραβάλλεται του εσωστρεφούς φονταμενταλισμού με την προοπτική ενός κόσμου πιο ανοιχτού, δημιουργικού και δημοκρατικού, είναι τώρα ένα από τα ιδρυτικά κείμενα μια νέας ηθικής που προωθεί η UNESCO στον 21^ο αιώνα. Η ελπίδα μου είναι ότι κάποια μέρα ίσως να αποκτήσει την ίδια δύναμη με την Οικουμενική Διακήρυξη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα.

Koichiro Matsuura
Γενικός Διευθυντής

Η ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΑΣΚΕΨΗ,

Δεσμευμένη για την πλήρη εφαρμογή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και θεμελιωδών ελευθεριών, όπως διακηρύσσονται στην Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και σε άλλα παγκοσμίως αναγνωρισμένα νομικά όργανα, όπως τα δύο Διεθνή Σύμφωνα του 1966 σχετικά με τα αστικά και πολιτικά καθώς και τα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτισμικά δικαιώματα αντίστοιχα,

Ανακαλώντας το Προοίμιο του Καταστατικού της UNESCO που επιβεβαιώνει "ότι η ευρεία διάχυση του πολιτισμού, και η εκπαίδευση της ανθρωπότητας για δικαιοσύνη και ελευθερία και ειρήνη είναι απαραίτητες για την αξιοπρέπεια του ανθρώπου και αποτελούν ιερό καθήκον που όλα τα έθνη θα πρέπει να εκπληρώσουν, σε πνεύμα αμοιβαίας συνεργασίας και ενδιαφέροντος",

Περαιτέρω ανακαλώντας το άρθρο I του Καταστατικού, το οποίο αναθέτει στην UNESCO, μεταξύ άλλων, την υποστήριξη «τέτοιων διεθνών συμφωνιών ως απαραίτητων για την προώθηση της ελεύθερης διακίνησης των ιδεών, είτε μέσω του λόγου είτε μέσω της εικόνας»,

Αναφερόμενη στις διατάξεις σχετικά με την πολιτισμική ποικιλότητα και την άσκηση των πολιτισμικών δικαιωμάτων στο πλαίσιο των διεθνών οργάνων που έχουν θεσπιστεί από την UNESCO,¹

Διακηρύσσοντας εκ νέου ότι ο πολιτισμός θα πρέπει να θεωρείται ως το σύνολο των διακριτών πνευματικών, υλικών, διανοητικών και συναισθηματικών χαρακτηριστικών γνωρισμάτων της κοινωνίας ή μιας κοινωνικής ομάδας, και ότι περιλαμβάνει, εκτός από την τέχνη και τη λογοτεχνία, τους τρόπους ζωής και συνύπαρξης, τα αξιακά συστήματα, τις παραδόσεις και τα πιστεύω,²

Σημειώνοντας ότι ο πολιτισμός βρίσκεται στο κέντρο των σύγχρονων συζητήσεων για θέματα ταυτότητας, κοινωνικής συνοχής, και ανάπτυξης μιας βασισμένης-στη-γνώση οικονομίας,

Επιβεβαιώνοντας ότι ο σεβασμός για την ποικιλότητα των πολιτισμών, η ανοχή, ο διάλογος και η συνεργασία, σε κλίμα αμοιβαίας εμπιστοσύνης και κατανόησης, αποτελούν, μεταξύ άλλων, τους καλύτερους εγγυητές για διεθνή ειρήνη και ασφάλεια,

Στοχεύοντας σε μεγαλύτερη αλληλεγγύη, όσον αφορά την αναγνώριση της πολιτισμικής ποικιλομορφίας, την επίγνωση της ενότητας της ανθρωπότητας, και την ανάπτυξη των διαπολιτισμικών ανταλλαγών,

Θεωρώντας ότι η διαδικασία της παγκοσμιοποίησης που επιφέρεται από την ταχεία ανάπτυξη των νέων τεχνολογιών της πληροφορίας και επικοινωνίας, αν και παρουσιάζει μια πρόκληση για την πολιτισμική ποικιλότητα, δημιουργεί τους όρους για έναν νέο διάλογο μεταξύ πολιτιστικών πρακτικών και πολιτισμών,

Έχοντας γνώση της ρητής εξουσιοδότησης που έχει δοθεί στην UNESCO, στο πλαίσιο του συστήματος των Ηνωμένων Εθνών, για να διασφαλίσει την διατήρηση και την προώθηση της γόνιμης ποικιλότητας των πολιτισμών,

Διακηρύσσει τις ακόλουθες αρχές και υιοθετεί την παρούσα Διακήρυξη:

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ, ΠΟΙΚΙΛΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΠΛΟΥΡΑΛΙΣΜΟΣ

ΑΡΘΡΟ 1 Πολιτισμική Ποικιλότητα: η κοινή κληρονομιά της ανθρωπότητας

Ο πολιτισμός λαμβάνει ποικίλες μορφές ανά καιρούς και τόπους. Αυτή η ποικιλομορφία ενσαρκώνεται στην μοναδικότητα και την πολλαπλότητα των ταυτοτήτων των ομάδων και των κοινωνιών που αποτελούν την ανθρωπότητα. Ως πηγή ανταλλαγής, καινοτομίας και δημιουργικότητας, η πολιτισμική ποικιλότητα είναι τόσο σημαντική για την ανθρωπότητα όσο είναι η βιοποικιλότητα για τη φύση. Υπό αυτή την έννοια, είναι η κοινή κληρονομιά της ανθρωπότητας και θα πρέπει να αναγνωριστεί και να επικυρωθεί προς όφελος των παρόντων και μελλοντικών γενεών.

ΑΡΘΡΟ 2 Από την πολιτισμική ποικιλότητα στον πολιτισμικό πλουραλισμό

Στις αυξανόμενα διαφορετικές κοινωνίες μας, είναι θεμελιώδους σημασίας να διασφαλιστούν η αρμονική αλληλεπίδραση μεταξύ ανθρώπων και ομάδων με πολλαπλές, διαφορετικές και εναλλασσόμενες πολιτισμικές ταυτότητες, καθώς επίσης και η προθυμία τους να συμβιώσουν μεταξύ τους. Πολιτικές για τον συνυπολογισμό και την συμμετοχή όλων των πολιτών αποτελούν εγγύηση για κοινωνική συνοχή, υγιή κοινωνία των πολιτών και ειρήνη. Υπό αυτή την έννοια, ο πολιτισμικός πλουραλισμός αποτελεί έκφραση των πιο πάνω πολιτικών, όσον αφορά την πραγματικότητα της πολιτισμικής ποικιλότητας. Αναπόσπαστος από το πλαίσιο της δημοκρατίας, ο πολιτισμικός πλουραλισμός συμβάλλει στην ανταλλαγή πολιτισμικών πρακτικών και στην άνθηση των δημιουργικών δυνατοτήτων που υποβασιάζουν τη δημόσια ζωή.

ΑΡΘΡΟ 3 Η Πολιτισμική Ποικιλότητα ως παράγοντας ανάπτυξης

Η πολιτισμική ποικιλότητα διευρύνει το πεδίο των επιλογών που έχει κάθε άτομο· είναι μια από τις θεμελιώδεις βάσεις της ανάπτυξης, η οποία γίνεται κατανοητή όχι μόνο με όρους οικονομικούς, αλλά και σαν μέσο για την επίτευξη μιας πιο ικανοποιητικής διανοητικής, συναισθηματικής, ηθικής και πνευματικής ύπαρξης.

ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΠΟΙΚΙΛΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

ΑΡΘΡΟ 4 Τα Ανθρώπινα Δικαιώματα ως εγγυητές της πολιτισμικής ποικιλότητας

Η προάσπιση της πολιτισμικής ποικιλότητας είναι μια ηθική προσταγή, αναπόσπαστη του σεβασμού για την ανθρώπινη αξιοπρέπεια. Υποδηλώνει δέσμευση για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις θεμελιώδεις ελευθερίες, ειδικότερα για τα δικαιώματα των ατόμων που ανήκουν σε μειονότητες και σε αυτόχθονες λαούς. Κανένας δεν μπορεί να επικαλεσθεί την πολιτισμική ποικιλότητα για να παραβιάσει ανθρώπινα δικαιώματα εγγυημένα από το διεθνές δίκαιο, ούτε για να περιορίσει την εμβέλειά τους.

ΑΡΘΡΟ 5 Τα Πολιτισμικά Δικαιώματα ως πλαίσιο διατήρησης της πολιτισμικής ποικιλότητας

Τα πολιτισμικά δικαιώματα είναι αναπόσπαστο τμήμα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τα οποία είναι οικουμενικά, αδιάφερα και αλληλοεξαρτώμενα. Η άνθηση της δημιουργικής ποικιλομορφίας

απαιτεί την πλήρη εφαρμογή των πολιτισμικών δικαιωμάτων, όπως καθορίζονται στο άρθρο 27 της Οικουμενικής Διακήρυξης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και στα άρθρα 13 και 15 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτισμικά Δικαιώματα. Όλα τα άτομα έχουν επομένως το δικαίωμα να εκφραστούν, να δημιουργήσουν και να προσφέρουν την εργασία τους στη γλώσσα της επιλογής τους, και ιδιαίτερα στη μητρική τους γλώσσα· όλα τα άτομα έχουν δικαίωμα σε ποιοτική εκπαίδευση και κατάρτιση που σέβονται πλήρως την πολιτισμική ταυτότητα των ατόμων αυτών· και όλα τα άτομα έχουν το δικαίωμα να συμμετέχουν στην πολιτισμική ζωή της επιλογής τους και να ασκούν τις δικές τους πολιτισμικές δραστηριότητες, με σεβασμό για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις θεμελιώδεις ελευθερίες.

ΑΡΘΡΟ 6 Προς μια καθολική πρόσβαση στην πολιτισμική ποικιλότητα

Μαζί με τη διασφάλιση της ελεύθερης διακίνησης των ιδεών, είτε μέσω του λόγου είτε μέσω της εικόνας, θα πρέπει να υπάρξει μέριμνα ώστε όλοι οι πολιτισμοί να μπορούν να εκφραστούν και να γίνουν ευρέως γνωστοί. Η ελευθερία της έκφρασης, ο πλουραλισμός των μέσων ενημέρωσης, η πολυγλωσσία, η ίση πρόσβαση στην τέχνη και στην επιστημονική και τεχνολογική γνώση, συμπεριλαμβανομένης και της ψηφιακής της μορφής, καθώς και η δυνατότητα πρόσβασης για όλους τους πολιτισμούς σε μέσα έκφρασης και διάδοσης αποτελούν εγγυητές της πολιτισμικής ποικιλότητας.

ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΠΟΙΚΙΛΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΟΤΗΤΑ

ΑΡΘΡΟ 7 Η Πολιτισμική κληρονομιά ως αστείρευτη πηγή δημιουργικότητας

Η δημιουργία τροφοδοτείται από τις ρίζες της πολιτισμικής παράδοσης, αλλά ακμάζει στην επαφή της με άλλους πολιτισμούς. Γι' αυτόν τον λόγο, η πολιτισμική κληρονομιά σε όλες της τις μορφές πρέπει να διατηρηθεί, να εμπλουτιστεί και να παραδοθεί στις μελλοντικές γενιές ως το αρχείο της ανθρώπινης εμπειρίας και των φιλοδοξιών της, ώστε να καλλιεργήσει τη δημιουργικότητα σε όλη της την ποικιλομορφία και να εμπνεύσει το γνήσιο διάλογο μεταξύ των πολιτισμών.

ΑΡΘΡΟ 8 Πολιτισμικά αγαθά και υπηρεσίες: προϊόντα μοναδικού είδους

Εν όψει των σύγχρονων οικονομικών και τεχνολογικών αλλαγών, οι οποίες δημιουργούν τεράστιες προοπτικές για δημιουργία και καινοτομίες, ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δοθεί στην ποικιλομορφία της προσφοράς δημιουργικού έργου, στην δέουσα αναγνώριση των δικαιωμάτων των συγγραφέων και των καλλιτεχνών, καθώς και στην ιδιαιτερότητα των πολιτισμικών αγαθών και υπηρεσιών, τα οποία, ως φορείς ταυτότητας, αξιών και νοήματος, δεν θα πρέπει να αντιμετωπίζονται ως απλά προϊόντα ή καταναλωτικά αγαθά.

ΑΡΘΡΟ 9 Οι πολιτικές για τον Πολιτισμό ως καταλύτες δημιουργικότητας

Μαζί με τη διασφάλιση της ελεύθερης διακίνησης ιδεών και έργων, οι πολιτικές για τον πολιτισμό θα πρέπει να δημιουργήσουν τις συνθήκες εκείνες που θα συντελέσουν στην παραγωγή και τη διάδοση διαφοροποιημένων πολιτισμικών αγαθών και υπηρεσιών, μέσω πολιτισμικών βιομηχανιών που κατέχουν τα μέσα να παρέμβουν δυναμικά σε τοπικό και διεθνές επίπεδο. Είναι στην κρίση του κάθε κράτους, λαμβάνοντας υπόψη της διεθνείς του υποχρεώσεις, να ορίσει την πολιτική του για τον Πολιτισμό και να την εφαρμόσει με τα μέσα που αυτό θεωρεί κατάλληλα, είτε με λειτουργική υποστήριξη είτε με την κατάλληλη νομοθεσία.

ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΠΟΙΚΙΛΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΗΣ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗ

ΑΡΘΡΟ 10 Ενισχύοντας τις προϋποθέσεις για δημιουργία και διάδοση σε παγκόσμιο επίπεδο

Εν όψει των σύγχρονων ανισορροπιών, όσον αφορά τη ροή και την ανταλλαγή πολιτισμικών αγαθών και υπηρεσιών σε παγκόσμιο επίπεδο, είναι απαραίτητο να ενισχύσουμε τη διεθνή συνεργασία και αλληλεγγύη που θα έχει στόχο να καταστήσει ικανές όλες τις χώρες, ιδιαίτερα τις αναπτυσσόμενες και τις χώρες που βρίσκονται σε μεταβατικό στάδιο, να δημιουργήσουν πολιτισμικές βιομηχανίες που θα είναι βιώσιμες και ανταγωνιστικές σε εθνικό και διεθνές επίπεδο.

ΑΡΘΡΟ 11 Αναπτύσσοντας συνεργασία μεταξύ δημόσιου τομέα, ιδιωτικού τομέα και κοινωνίας πολιτών

Μόνο οι δυνάμεις της αγοράς δεν μπορούν να εγγυηθούν τη διατήρηση και την προώθηση της πολιτισμικής ποικιλότητας, η οποία είναι το κλειδί για τη βιώσιμη ανθρώπινη ανάπτυξη. Υπό αυτή την οπτική, η υπεροχή της δημόσιας πολιτικής, σε συνεργασία με τον ιδιωτικό τομέα και την κοινωνία των πολιτών, θα πρέπει να επανακουρωθεί.

ΑΡΘΡΟ 12 Ο ρόλος της UNESCO

Η UNESCO, δυνάμει της εξουσιοδότησης και των λειτουργιών της, έχει την ευθύνη :

- A)** - Να προωθήσει την ενσωμάτωση των αρχών που αναπτύχθηκαν στην παρούσα Διακήρυξη στις στρατηγικές ανάπτυξης που καταρτίζονται στα διάφορα διακυβερνητικά σώματα
- B)** - Να λειτουργήσει ως σημείο αναφοράς αλλά και σαν χώρος διακίνησης ιδεών, όπου Κράτη, διεθνείς κυβερνητικές και μη κυβερνητικές οργανώσεις, κοινωνία πολιτών και ιδιωτικός τομέας θα μπορούν να συμμετέχουν στη διαμόρφωση ιδεών, στόχων και πολιτικών υπέρ της πολιτισμικής ποικιλότητας.
- Γ)** - Να συνεχίσει τις δραστηριότητές της στον τομέα της ρύθμισης των κατάλληλων κριτηρίων, της καλλιέργειας της ευαισθητοποίησης και της ανάπτυξης των προϋποθέσεων για τα θέματα που σχετίζονται με την παρούσα Διακήρυξη, εντός του πεδίου των δυνατοτήτων της
- Δ)** - Να διευκολύνει την εφαρμογή του Σχεδίου Δράσης, οι βασικές διατάξεις του οποίου επισυνάπτονται στην παρούσα Διακήρυξη.

1. Μεταξύ των οποίων, συγκεκριμένα, η Συμφωνία της Φλωρεντίας το 1950 και το Πρωτόκολλο του Ναϊρόμπι το 1976, την Παγκόσμια Συνθήκη για τα Πνευματικά Δικαιώματα το 1952, η Διακήρυξη των Αρχών της Διεθνούς Πολιτισμικής Συνεργασίας το 1966, η Συνθήκη για τα Μέσα Απαγόρευσης και Πρόληψης της Παράνομης Εισαγωγής, Εξαγωγής και Μεταβίβασης Κυριότητας της Πολιτισμικής Ιδιοκτησίας το 1970, η Συνθήκη για την Προστασία της Παγκόσμιας Πολιτισμικής και Φυσικής Κληρονομιάς το 1972, η Διακήρυξη για την Φυλή και την Φυλετική Διάκριση το 1978, η Εισήγηση για τη Θέση του Καλλιτέχνη το 1980, και η Εισήγηση για τη Διαφύλαξη του Παραδοσιακού Πολιτισμού και των Λαϊκών Παραδόσεων το 1989.

2. Αυτό ο ορισμός εθνογραμμίζεται με τα αποτελέσματα της Παγκόσμιας Διάσκεψης για τις Πολιτικές του Πολιτισμού (**Mondiacult**, Mexico City, 1982), της Παγκόσμιας Αρμοστείας για τον Πολιτισμό και την Ανάπτυξη (*Our Creative Diversity*, 1995), και της Διακυβερνητικής Διάσκεψης για τις Πολιτικές του Πολιτισμού και την Ανάπτυξη (Stockholm, 1998).

ΒΑΣΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΕΝΟΣ ΣΧΕΔΙΟΥ ΔΡΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗΣ ΔΙΑΚΗΡΥΞΗΣ ΤΗΣ UNESCO ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΠΟΙΚΙΛΟΤΗΤΑ

Τα κράτη μέλη δεσμεύονται να λάβουν τα κατάλληλα μέτρα για την ευρεία διάδοση της Οικουμενικής Διακήρυξης της UNESCO για την Πολιτισμική Ποικιλότητα, συγκεκριμένα μέσω αμοιβαίας συνεργασίας με σκοπό την επίτευξη των παρακάτω στόχων:

1

Εμβάθυνση της διεθνούς συζήτησης για θέματα σχετικά με την πολιτισμική ποικιλότητα, ιδιαίτερα όσον αφορά τους δεσμούς της με την ανάπτυξη και τον αντίκτυπο αυτής στη χάραξη πολιτικής, σε εθνικό και διεθνές επίπεδο· περαιτέρω προώθηση και αξιολόγηση της ευκαιρίας για ένα διεθνές νομικό όργανο για την πολιτισμική ποικιλότητα.

2

Προαγωγή του καθορισμού των αρχών, των κριτηρίων και των πρακτικών, σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, καθώς επίσης και των τρόπων ευαισθητοποίησης και μορφών συνεργασίας που θα προάγουν περισσότερο την διαφύλαξη και την προώθηση της πολιτισμικής ποικιλότητας.

3

Ενίσχυση της ανταλλαγής γνώσεων και βέλτιστων πρακτικών, αναφορικά με τον πολιτισμικό πλουραλισμό, με σκοπό να διευκολυνθεί η συμπερίληψη και η συμμετοχή ατόμων και ομάδων από διάφορα πολιτισμικά περιβάλλοντα στις εκάστοτε διαφοροποιημένες κοινωνίες.

4

Σημείωση περαιτέρω προόδου στην κατανόηση και αποσαφήνιση του περιεχομένου των πολιτισμικών δικαιωμάτων ως αναπόσπαστο τμήμα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

5

Διαφύλαξη της γλωσσικής κληρονομιάς της ανθρωπότητας και υποστήριξη της έκφρασης, της δημιουργίας και της διάδοσής της σε όσο το δυνατόν περισσότερες γλώσσες.

6

Υποστήριξη της γλωσσικής ποικιλότητας - με παράλληλο σεβασμό στη μητρική γλώσσα - σε όλα τα επίπεδα εκπαίδευσης, όπου αυτό είναι δυνατό, και προώθηση της εκμάθησης ξένων γλωσσών από την παιδική ηλικία.

7

Προώθηση, μέσω της εκπαίδευσης, της συνειδητοποίησης της θετικής αξίας της πολιτισμικής ποικιλότητας και βελτίωση, προς αυτή την κατεύθυνση, των σχολικών εγχειριδίων και της διδασκαλίας.

8

Ενσωμάτωση, όπου θεωρείται κατάλληλο, παραδοσιακών παιδαγωγικών πρακτικών στην εκπαιδευτική διαδικασία, με στόχο τη διατήρηση και την πλήρη εφαρμογή πολιτισμικά συμβατών μεθόδων επικοινωνίας και μετάδοσης της γνώσης.

9

Προαγωγή της «ψηφιακής εκπαίδευσης» και εξασφάλιση απόκτησης περαιτέρω γνώσης για τη χρήση των νέων τεχνολογιών πληροφορίας και επικοινωνίας, οι οποίες θα πρέπει να αντιμετωπίζονται και ως επιστημονικός κλάδος αλλά και ως παιδαγωγικά εργαλεία που ενισχύουν τη αποτελεσματικότητα των εκπαιδευτικών υπηρεσιών.

10

Πρώθηση της πολιτισμικής ποικιλότητας στον κυβερνοχώρο και προαγωγή της καθολικής πρόσβασης, μέσω του παγκόσμιου δικτύου, σε όλες τις πληροφορίες του δημόσιου τομέα.

11

Καταπολέμηση της ψηφιακής ανισότητας στον κόσμο, σε στενή συνεργασία με τους σχετικούς οργανισμούς των Ηνωμένων Εθνών, μέσω της ενίσχυσης των αναπτυσσόμενων χωρών για καθολική πρόσβαση στις νέες τεχνολογίες, υποστηρίζοντας τις προσπάθειές τους για βαθύτερη γνώση και εκμάθηση των τεχνολογιών πληροφορίας, και διευκολύνοντας την ψηφιακή διάδοση ενδογενών πολιτισμικών αγαθών καθώς και την πρόσβαση των χωρών αυτών στον παγκόσμια διαθέσιμο εκπαιδευτικό, πολιτισμικό και επιστημονικό ψηφιακό πλούτο.

12

Ενθάρρυνση της παραγωγής, της διαφύλαξης και της διάδοσης του ποικίλου περιεχομένου των δικτύων ενημέρωσης και παγκόσμιας πληροφορίας, και για το σκοπό αυτό, πρώθηση του ρόλου του δημοσίου ραδιοφώνου και της τηλεόρασης ώστε να ενισχυθούν οι ποιοτικές παραγωγές οπτικοακουστικού υλικού, ιδιαίτερα μέσω της καθιέρωσης συνεταιριστικών μηχανισμών πρώθησης της διανομής τους.

13

Διατύπωση πολιτικών και στρατηγικών για την διατήρηση και ενίσχυση της πολιτισμικής και φυσικής κληρονομιάς, και συγκεκριμένα της προφορικής και μη-υλικής πολιτισμικής κληρονομιάς, καθώς και πάταξη της παράνομης διακίνησης πολιτισμικών αγαθών και υπηρεσιών.

14

Σεβασμό και προστασία της παραδοσιακής γνώσης, και συγκεκριμένα αυτής των αυτοχθόνων λαών· αναγνώριση της συνεισφοράς της παραδοσιακής γνώσης, ιδιαίτερα αναφορικά με την προστασία του περιβάλλοντος· και την διαχείριση των φυσικών πόρων· και ενίσχυση της σύμπραξης σύγχρονης επιστήμης και τοπικής γνώσης

15

Ενίσχυση της κινητικότητας δημιουργών, καλλιτεχνών, ερευνητών, επιστημόνων και διανοούμενων, καθώς και της δημιουργίας διεθνών ερευνητικών προγραμμάτων και συνεργασιών, στο πλαίσιο της προσπάθειας για διατήρηση και προαγωγή των δημιουργικών δυνατοτήτων των αναπτυσσόμενων χωρών και των χωρών σε μετάβαση.

16

Διασφάλιση της πνευματικής ιδιοκτησίας και των δικαιωμάτων της, προς όφελος της ανάπτυξης της σύγχρονης δημιουργικότητας και της δίκαιης αμοιβής της δημιουργικής εργασίας, διατηρώντας ταυτόχρονα το δημόσιο δικαίωμα της πρόσβασης στον πολιτισμό, σύμφωνα με το άρθρο 27 της Οικουμενικής Διακήρυξης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα.

17

Συνδρομή στην δημιουργία ή στην σταθεροποίηση των πολιτισμικών βιομηχανιών στις αναπτυσσόμενες χώρες και στις χώρες σε μετάβαση, και για το σκοπό αυτό, συνεργασία για την ανάπτυξη των απαραίτητων υποδομών και ικανοτήτων, ενισχύοντας την δημιουργία βιώσιμων τοπικών αγορών, και διευκολύνοντας την πρόσβαση των πολιτισμικών αγαθών των χωρών αυτών στη παγκόσμια αγορά και στα διεθνή δίκτυα διανομής.

18

Ανάπτυξη πολιτικών για τον πολιτισμό, συμπεριλαμβανομένων των ρυθμίσεων λειτουργικής υποστήριξης ή/και των κατάλληλα ρυθμιστικών πλαισίων, σχεδιασμένων έτσι ώστε να προωθήσουν τις αρχές που πρεσβεύει η παρούσα Διακήρυξη, σύμφωνα με τις επιβεβλημένες διεθνείς υποχρεώσεις κάθε Κράτους.

19

Στενή συμμετοχή όλων των τομέων της κοινωνίας των πολιτών στον σχεδιασμό των δημόσιων πολιτικών για την διαφύλαξη και προώθηση της πολιτισμικής ποικιλότητας.

20

Αναγνώριση και ενθάρρυνση του ιδιωτικού τομέα και της συνεισφοράς του στην προαγωγή της πολιτισμικής ποικιλότητας, και για το σκοπό αυτό, διευκόλυνση για την καθιέρωση χώρων διεξαγωγής διαλόγου ανάμεσα στο δημόσιο και ιδιωτικό τομέα.

Τα Κράτη Μέλη προτείνουν ο Γενικός Διευθυντής, στην εφαρμογή των προγραμμάτων της UNSECO, να λάβει υπόψη τους στόχους που εκθέτονται στο Σχέδιο Δράσης και να τους διαβιβάσει στα ιδρύματα του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών και σε άλλους διακυβερνητικούς και μη-κυβερνητικούς οργανισμούς με σκοπό την προαγωγή της σύμπραξης των ενεργειών υπέρ της πολιτισμικής ποικιλότητας

Μετάφραση Βούλα Παπαγιάννη, Αγγελική Καράγιωργα

Ten simple things YOU can do to celebrate the World Day for Cultural Diversity for Dialogue and Development

1. Visit an art exhibit or a museum dedicated to other cultures.
2. Invite a family or people in the neighborhood from another culture or religion to share a meal with you and exchange views on life.
3. Rent a movie or read a book from another country or religion than your own.
4. Invite people from a different culture to share your customs.
5. Read about the great thinkers of other cultures than yours (e.g. Confucius, Socrates, Avicenna, Ibn Khaldun, Aristotle, Ganesh, Rumi).
6. Go next week-end to visit a place of worship different than yours and participate in the celebration.
7. Play the "stereotypes game." Stick a post-it on your forehead with the name of a country. Ask people to tell you stereotypes associated with people from that country. You win if you find out where you are from.
8. Learn about traditional celebrations from other cultures; learn more about Hanukkah or Ramadan or about amazing celebrations of New Year's Eve in Spain or Qingming festival in China.
9. Spread your own culture around the world through our Facebook page and learn about other cultures.
10. Explore music of a different culture.

Διακήρυξη των Αρχών για την Ανοχή*

Προοίμιο

Έχοντας κατά νου πως ο Χάρτης των Ηνωμένων Εθνών αναφέρει ότι «εμείς οι λαοί των Ηνωμένων Εθνών, αποφασισμένοι να σώσουμε τις ερχόμενες γενεές από τη μάστιγα του πολέμου, να διακηρύξουμε και πάλι την πίστη μας στα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα, στην αξιοπρέπεια και στην αξία του ανθρώπου, στα ίσα δικαιώματα ανδρών και γυναικών και μεγάλων και μικρών εθνών... και γι'αυτούς τους σκοπούς να δείχνουμε ανοχή και να ζούμε ειρηνικά ο ένας με τον άλλον σαν καλοί γείτονες»,

Υπενθυμίζοντας ότι το Προοίμιο του Καταστατικού της UNESCO που υιοθετήθηκε στις 16 Νοεμβρίου 1945 αναφέρει ότι η ειρήνη για να μην αποτύχει πρέπει να θεμελιωθεί στην πνευματική και ηθική αλληλεγγύη της ανθρωπότητας Υπενθυμίζοντας επίσης πως η Οικουμενική Διακήρυξη Δικαιωμάτων του Ανθρώπου επιβεβαιώνει ότι όλοι έχουν ελευθερία σκέψης, συνείδησης και θρησκείας (Άρθρο 18), πεποίθησης και έκφρασης (Άρθρο 19), και πως η εκπαίδευση οφείλει να προάγει την κατανόηση, την ανοχή και την φιλία μεταξύ όλων των κρατών, φυλετικών ή θρησκευτικών ομάδων (Άρθρο 26),

Σημειώνοντας σχετικές διεθνείς πράξεις όπως:

Το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα,

Το Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα,

Τη Σύμβαση για την Εξάλειψη Όλων των Μορφών Φυλετικών Διακρίσεων,

Τη Σύμβαση για την Πρόληψη και την Τιμωρία του Εγκλήματος της Γενοκτονίας,

Τη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού,

Τη Σύμβαση του 1951 σχετικά με το Καθεστώς των Προσφύγων και το Πρωτόκολλο της του 1967 καθώς και τις περιφερειακές πράξεις,

Τη Σύμβαση για την Εξάλειψη Όλων των Μορφών Διάκρισης κατά των Γυναικών,

Τη Σύμβαση κατά των Βασανιστηρίων και Άλλων Μορφών Σκληρής, Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας,

Τη Διακήρυξη για την Εξάλειψη Κάθε Μορφής Μη-Ανοχής Λόγω Θρησκείας ή Πεποιθήσεως,

Τη Διακήρυξη για τα Δικαιώματα των Ατόμων που ανήκουν σε εθνικές ή εθνοτικές, θρησκευτικές και γλωσσικές μειονότητες,

Τη Διακήρυξη για τα Μέτρα Εξάλειψη της Διεθνούς Τρομοκρατίας,

Τη Διακήρυξη και το Πρόγραμμα Δράσης της Βιέννης που υιοθετήθηκε στην Παγκόσμια Διάσκεψη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου,

Τη Διακήρυξη και το Πρόγραμμα Δράσης της Κοπεγχάγης που υιοθετήθηκε στην Παγκόσμια Σύνοδο της Κοινωνικής Ανάπτυξης,

Τη Διακήρυξη της UNESCO για τη Φυλή και τη Φυλετική Διάκριση,

Τη Σύμβαση και τη Σύσταση της UNESCO κατά των Διακρίσεων στην Εκπαίδευση, Έχοντας κατά νου τους στόχους της Τρίτης Δεκαετίας για την Εξάλειψη Ρατσισμού και των Φυλετικών Διακρίσεων, την Παγκόσμια Δεκαετία για την Εκπαίδευση στα

* Η Διακήρυξη των Αρχών για την Ανοχή υιοθετήθηκε στις 16 Νοεμβρίου 1995 κατά την 28^η Σύνοδο της Γενικής Διάσκεψης της UNESCO στο Παρίσι. Η μετάφραση έχει γίνει, από την Δρ. Καλλιόπη Χαϊνογλου, (υπό διορισμό) Λέκτορα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Θεσμών, Συνεργάτιδα της Έδρας UNESCO, και του κ. Ζαφείρη Τσιφτζή, υποψήφιου μεταπτυχιακού φοιτητή, στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων της Έδρας UNESCO Διαπολιτισμικής Πολιτικής του Πανεπιστημίου Μακεδονίας

Δικαιώματα του Ανθρώπου, και τη Διεθνή Δεκαετία για τους Αυτόχθονες Λαούς του Κόσμου,

Λαμβάνοντας υπόψη τις συστάσεις των περιφερειακών διασκέψεων που διοργανώνονται στο πλαίσιο του Έτους των Ηνωμένων Εθνών για την Ανοχή σύμφωνα με την Απόφαση της Γενικής Διάσκεψης της UNESCO (27C/Resolution 5.14), καθώς και των καταληκτικών παρατηρήσεων και των συστάσεων άλλων διασκέψεων και συναντήσεων που διοργανώνονται από τα κράτη μέλη στο πλαίσιο του προγράμματος του Έτους των Ηνωμένων Εθνών για την Ανοχή,

Εκφράζοντας ανησυχία για την συνεχόμενη αύξηση των φαινομένων μη-ανοχής, βίας, τρομοκρατίας, ξενοφοβίας, επιθετικού εθνικισμού, ρατσισμού, αντισημιτισμού, αποκλεισμού, περιθωριοποίησης και διακρίσεων σε βάρος εθνικών, εθνοτικών, θρησκευτικών και γλωσσικών μειονοτήτων, προσφύγων, μεταναστών εργαζομένων, μεταναστών και ευπαθών ομάδων στις κοινωνίες, όπως και πράξεων βίας και εκφοβισμού σε βάρος όσων απολαμβάνουν την ελευθερία γνώμης και έκφρασης, δηλαδή όλων των φαινομένων που απειλούν την ειρήνη και τη δημοκρατία σε εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο και που θέτουν εμπόδια στην ανάπτυξη,

Υπογραμμίζοντας ότι τα κράτη μέλη έχουν ευθύνη να αναπτύξουν και να ενθαρρύνουν τον σεβασμό ως προς τα δικαιώματα του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών για όλους, χωρίς καμία διάκριση ως προς τη φυλή, το φύλο, τη γλώσσα, την εθνική καταγωγή, την θρησκεία ή την αναπηρία, και να καταπολεμήσουν τη μη-ανοχή.

Υιοθετούμε και αποφασίζουμε αυτή τη Διακήρυξη των Αρχών για την Ανοχή, Αποφασισμένοι να χαράξουμε μέτρα θετικής δράσης για την προαγωγή της ανοχής στις κοινωνίες μας, επειδή η ανοχή δεν αποτελεί μόνο μια πολύτιμη αρχή, αλλά μια επιταγή για τη θεμελίωση της ειρήνης και για την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη όλων των ανθρώπων.

Διακηρύττουμε τα κάτωθι:

Άρθρο 1 - Έννοια της Ανοχής

1.1 Η ανοχή είναι σεβασμός, αποδοχή και εκτίμηση στην πλούσια πολυμορφία των πολιτισμών όλου του κόσμου, των εκφράσεων μας και των τρόπων του να είσαι άνθρωπος. Η γνώση, η εξωστρέφεια, η επικοινωνία και η ελευθερία της σκέψης, πεποίθησης και πίστης ενισχύουν την ανοχή. Ανοχή σημαίνει αρμονία με τη διαφορετικότητα. Δεν είναι απλώς μια ηθική υποχρέωση αλλά μια πολιτική και νομική επιταγή. Η Ανοχή, η αρετή με την οποία η ειρήνη καθίσταται δυνατή, συμβάλλει στην αντικατάσταση του πολιτισμού του πολέμου από τον πολιτισμό της ειρήνης.

1.2 . Η ανοχή δεν είναι υπαναχώρηση, συγκατάβαση ή ιδιοτροπία. Πάνω από όλα η ανοχή είναι μια δραστήρια στάση που υποδαυλίζεται από την αναγνώριση της οικουμενικότητας των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών των άλλων. Σε καμία περίπτωση δεν αποτελεί δικαιολογία για τις παραβιάσεις αυτών των θεμελιωδών αξιών. Όλοι, τα άτομα, οι ομάδες και τα κράτη, οφείλουν να επιδεικνύουν ανοχή.

1.3 Η ανοχή αποτελεί ευθύνη όλων μας γιατί υποστηρίζει τα ανθρώπινα δικαιώματα, τον πλουραλισμό (συμπεριλαμβανομένου του πολιτισμικού πλουραλισμού), τη δημοκρατία και τον κανόνα δικαίου. Η ανοχή ισοδυναμεί με την απόρριψη του

δογματισμού και της απολυταρχίας και επιβεβαιώνει τους κανόνες που θεσπίζονται από τις πράξεις διεθνούς προστασίας δικαιωμάτων του ανθρώπου.

1.4. Σύμφωνα με τον σεβασμό για τα δικαιώματα του ανθρώπου, η ανοχή δεν ισοδυναμεί με την ανοχή της κοινωνικής αδικίας ή το να «κλείνεις τα αυτιά σου» ή να προσπαθείς να «σωπάσεις» τις πεποιθήσεις του άλλου. Ανοχή σημαίνει να είναι κάποιος ελεύθερος και να μπορεί να υποστηρίζει τις πεποιθήσεις του και να αποδέχεται πως και οι άλλοι μπορούν να κάνουν το ίδιο. Ανοχή σημαίνει πως οι όλοι οι άνθρωποι έχουν το δικαίωμα να ζουν ειρηνικά και να διατηρούν όλα τα χαρακτηριστικά τους, αποδεχόμενοι το γεγονός πως είναι από την φύση τους διαφορετικοί ως προς την εμφάνιση, κατάσταση, ομιλία, συμπεριφορά και τις αξίες τους, να έχει το δικαίωμα να ζει και να υπάρχει όπως και αυτοί. Επίσης, ανοχή είναι να μην επιβάλλει κάποιος τις απόψεις τους στους άλλους.

Άρθρο 2 - Κρατικό Επίπεδο

2.1. Σε κρατικό επίπεδο η ανοχή απαιτεί δίκαιη και αμερόληπτη νομοθεσία, επιβολή του νόμου και δικαστικές και διοικητικές διαδικασίες. Επίσης προϋποθέτει την παροχή οικονομικών και κοινωνικών ευκαιριών σε κάθε άτομο χωρίς διάκριση. Η περιθωριοποίηση και ο κοινωνικός αποκλεισμός μπορεί να οδηγήσουν στον φανατισμό, την έχθρα και τη δυσανεξία.

2.2. Για μια πιο ανεκτική κοινωνία, τα κράτη πρέπει να κυρώσουν όλες τις συμβάσεις διεθνούς προστασίας δικαιωμάτων του ανθρώπου και να υιοθετήσουν νέους νόμους όπου κρίνεται απαραίτητο προκειμένου να διασφαλιστεί η ισότητα στην μεταχείριση και την παροχή ίσων ευκαιριών σε όλες τις ομάδες και τα μέλη της κοινωνίας.

2.3 Για τη διασφάλιση της διεθνούς αρμονίας κρίνεται απαραίτητο τα άτομα, οι κοινότητες και τα κράτη να δέχονται και να σέβονται τον πολυπολιτισμικό χαρακτήρα της παγκόσμιας ανθρώπινης οικογένειας. Δεν μπορεί να υπάρξει ειρήνη δίχως ανοχή, και δεν μπορεί να υπάρξει ανάπτυξη ή δημοκρατία δίχως ειρήνη.

2.4 Η περιθωριοποίηση των ευπαθών ομάδων και ο αποκλεισμός τους από διαδικασίες κοινωνικής και πολιτικής συμμετοχής μπορεί να αποτελεί μια έκφραση της μη-ανοχής καθώς και μορφή βίας και διάκρισης σε βάρος αυτών των ομάδων. «Όλοι οι άνθρωποι και όλες οι ομάδες έχουν το δικαίωμα να είναι διαφορετικοί», όπως επιβεβαιώνεται από την Διακήρυξη για την Φυλή και την Φυλετική Προκατάληψη (Άρθρο 1.2)

Άρθρο 3 - Κοινωνικές Διαδικασίες

3.1. Στη σύγχρονη πραγματικότητα η ανοχή είναι απαραίτητη περισσότερο από ποτέ. Είναι η εποχή που χαρακτηρίζεται από την παγκοσμιοποίηση της οικονομίας και την ολοένα αυξανόμενη κινητικότητα, επικοινωνία, ένταξη και αλληλεξάρτηση, τις μεγάλες μεταναστευτικές ροές και μετακίνηση πληθυσμών, αστικοποίηση και αλλαγή των κοινωνικών προτύπων. Εφόσον κάθε μέρος του πλανήτη μας χαρακτηρίζεται για την πολυμορφία του, η αυξανόμενη μη-ανοχή και η ένταση αποτελεί κίνδυνο για κάθε περιοχή. Δεν απειλεί μόνο ένα κράτος αλλά την οικουμένη.

3.2. Η ανοχή είναι απαραίτητη μεταξύ ατόμων τόσο σε επίπεδο οικογένειας όσο και σε επίπεδο κοινότητας. Η προώθησή της ανοχής και η διαμόρφωση στάσης ειλικρίνειας ειλικρίνειας, η αμοιβαία ακρόαση και η αλληλεγγύη πρέπει να πραγματώνονται σε σχολεία και πανεπιστήμια, και μέσω της μη-επίσημης εκπαίδευσης, στο σπίτι και στον εργασιακό χώρο. Τα μέσα επικοινωνίας είναι σε θέση να διαδραματίσουν έναν εποικοδομητικό ρόλο στη διευκόλυνση του ελεύθερου και ανοιχτού διαλόγου και συζήτησης, τη διάδοση των αξιών της ανοχής, και να δώσουν έμφαση στους κινδύνους της αδιαφορίας απέναντι σε αδιάλλακτες ομάδες και ιδεολογίες.

3.3. Όπως υποδεικνύεται από την Διακήρυξη για τη Φυλή και τη Φυλετική Προκατάληψη επιβάλλεται η λήψη μέτρων για τη διασφάλιση της ισότητας στην αξιοπρέπεια και τα δικαιώματα των ατόμων και των ομάδων. Συγκεκριμένα, ευπαθείς ομάδες που είναι κοινωνικά ή οικονομικά μειονεκτούσες χρήζουν ιδιαίτερης προσοχής. Ως εκ τούτου, τα κράτη οφείλουν να λαμβάνουν νομοθετικά μέτρα και μέτρα κοινωνικής προστασίας, ειδικά ως προς τη στέγαση, την εργασία και την υγεία, με σκοπό το σεβασμό της αυθεντικότητας του πολιτισμού και των αξιών και τη διευκόλυνση της κοινωνικής και εργασιακής ένταξης τους, ειδικά μέσω της εκπαίδευσης.

3.4. Οι αντιδράσεις της διεθνούς κοινότητας σε αυτήν την παγκόσμια πρόκληση θα πρέπει να συντονίζονται βάσει σχετικών επιστημονικών μελετών και δικτύωσης του επιστημονικού και μη κόσμου, συμπεριλαμβάνοντας και την ανάλυση των αιτιών και την μελέτη αποτελεσματικών μέτρων αντιμετώπισης της μη-ανοχής στο πλαίσιο των Κοινωνικών Επιστημών, καθώς και την έρευνα και τους μηχανισμούς ελέγχου χάραξης πολιτικής και νομοθεσίας των κρατών μελών.

Άρθρο 4 - Εκπαίδευση

4.1 Η εκπαίδευση είναι το πιο αποτελεσματικό μέσο για την πρόληψη της ανοχής. Το πρώτο βήμα για την εκπαίδευση για την ανοχή είναι να διδάσκει τους ανθρώπους ποια είναι τα δικαιώματα και οι ελευθερίες τους, έτσι ώστε να γίνονται σεβαστά και να προωθούν την επιθυμία να σέβονται τα δικαιώματα των άλλων.

4.2 Η Εκπαίδευση για την Ανοχή πρέπει να θεωρείται επιτακτική ανάγκη. Γι' αυτό κρίνεται απαραίτητη η συστηματική προώθηση και η ορθή διδασκαλία της ανοχής που θα εξετάζει τις πολιτιστικές, κοινωνικές, οικονομικές, πολιτικές και θρησκευτικές πηγές ανοχής - βασικές αιτίες της βίας και του αποκλεισμού. Η εκπαιδευτική πολιτική και τα εκπαιδευτικά προγράμματα πρέπει να συμβάλλουν στην ανάπτυξη της κατανόησης, αλληλεγγύης και ανοχής μεταξύ των ατόμων, ανάμεσα στις εθνικές, κοινωνικές, πολιτιστικές, θρησκευτικές και γλωσσικές ομάδες και έθνη.

4.3 Η Εκπαίδευση για την ανοχή πρέπει να στοχεύει στην αντιμετώπιση των επιρροών που μπορεί να οδηγήσουν στον φόβο και τον αποκλεισμό, και πρέπει να βοηθήσει τους νέους να αναπτύσσουν ικανότητες για ανεξάρτητη κριτική σκέψη και ηθικό συλλογισμό.

4.4 Δεσμευόμαστε να υποστηρίξουμε και να υλοποιήσουμε όλα τα προγράμματα κοινωνικών επιστημών για την έρευνα και την εκπαίδευση της ανοχής, των δικαιωμάτων του ανθρώπου και της μη-βίας. Αυτό σημαίνει ειδική προσοχή στη

βελτίωση της κατάρτισης των εκπαιδευτικών, του προγράμματος σπουδών, του περιεχομένου των εγχειριδίων και των μαθημάτων και άλλου εκπαιδευτικού υλικού συμπεριλαμβανομένου και των νέων τεχνολογιών της εκπαίδευσης, με σκοπό η εκπαιδευτική φροντίδα και οι υπεύθυνοι πολίτες να είναι ανοιχτοί σε άλλους πολιτισμούς, και σε θέση να εκτιμούν την αξία της ελευθερίας, του σεβασμού της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και διαφορετικότητας, και να προλαμβάνουν συγκρούσεις ή και να τις επιλύουν με ειρηνικά μέσα.

Άρθρο 5 - Δέσμευση για δράση

Δεσμευόμαστε για την προαγωγή της ανοχής και της μη-βίας μέσω προγραμμάτων και μηχανισμών στο πλαίσιο της επιστήμης της εκπαίδευσης, πολιτισμού και επικοινωνίας.

Άρθρο 6- Παγκόσμια Μέρα Ανοχής

Διακηρύττουμε την 16^η Νοεμβρίου ως την ετήσια Παγκόσμια Ημέρα Ανοχής με σκοπό την ενημέρωση του ευρύτερου κοινού σχετικά με τους κινδύνους που ελλοχεύει η μη-ανοχή και την επιβεβαίωση της δέσμευσης για δράση σχετικά με την προαγωγή της ανοχής και την εκπαίδευση σε θέματα που άπτονται της ανοχής.

Η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού

Η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού υιοθετήθηκε ομόφωνα από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών στις 20 Νοεμβρίου του 1989. Έως σήμερα έχει επικυρωθεί από 193 χώρες, ενώ δεν την έχουν επικυρώσει δύο. **Η Ελλάδα την**

επικύρωσε στις 2 Δεκεμβρίου του 1992.
(Πίνακας χωρών - τελευταία ενημέρωση 5 Δεκεμβρίου 2008)

ΤΑ 54 ΑΡΘΡΑ ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ
(Οι σύντομες περιγραφές που δίνονται είναι ενδεικτικές και δεν αντανακλούν το πλήρες περιεχόμενο των άρθρων.)

Πρώτο μέρος ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ: Άρθρα 1 έως και 41 Σ' αυτό στοιχειοθετούνται οι τέσσερις μεγάλες κατηγορίες των δικαιωμάτων των παιδιών Επιβίωσης, Ανάπτυξης, Προστασίας & Συμμετοχής.

1. Ορισμός	21. Υιοθεσία
2. Διακρίσεις	22. Παιδιά πρόσφυγες
3. Φροντίδα	23. Παιδιά με ειδικές ανάγκες
4. Το Κράτος Μέλος	24. Υγεία & υγειονομικές υπηρεσίες
5. Γονική καθοδήγηση	25. Επανεξέταση φροντίδας
6. Επιβίωση & Ανάπτυξη	26. Κοινωνική Πρόνοια
7. Όνομα & Εθνικότητα	27. Επίπεδο ζωής
8. Ταυτότητα	28. Εκπαίδευση
9. Ζωή με τους Γονείς	29. Στόχοι της εκπαίδευσης
10. Επανένωση με την οικογένεια	30. Παιδιά μειονοτήτων
11. Απαγωγή και κράτηση	31. Παιχνίδι - Ψυχαγωγία
12. Ελευθερία Γνώμης	32. Παιδική Εργασία
13. Ελευθερία Έκφρασης	33. Προστασία από ναρκωτικά
14. Ελευθερία Σκέψης-Θρησκείας	34. Σεξουαλική εκμετάλλευση
15. Ελευθερία του συνεταιριζέσθαι	35. Εμπορία παιδιών
16. Προσωπική ζωή	36. Άλλες μορφές εκμετάλλευσης
17. Πρόσβαση σε πληροφόρηση	37. Βασανιστήρια & στέρηση ελευθερίας
18. Γονική ευθύνη	38. Ένοπλες συρράξεις
19. Κακομεταχείριση - Παραμέληση	39. Επανάταξη - Αποκατάσταση
20. Προστασία - ορφανά	40. Αντιμετώπιση από τη Δικαιοσύνη
	41. Κατοχύρωση

Δεύτερο μέρος - ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΚΑΙ ΕΛΕΓΧΟΣ: Άρθρα 42 έως και 45 εδώ περιγράφεται ο μηχανισμός ελέγχου της εφαρμογής της Σύμβασης και θεσμοθετείται το όργανο που θα ασκεί αυτό το ρόλο, η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού.

Άρθρο 42 · Άρθρο 43 · Άρθρο 44 · Άρθρο 45

Τρίτο μέρος - ΕΝΔΕΧΟΜΕΝΕΣ ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΕΙΣ: Άρθρα 46 έως και 54 Περιλαμβάνει τις διατάξεις που αφορούν ενδεχόμενες τροποποιήσεις σε άρθρα της Σύμβασης.

**Άρθρο 46 - Άρθρο 47 - Άρθρο 48 - Άρθρο 49
Άρθρο 50 - Άρθρο 51 - Άρθρο 52 - Άρθρο 53 - Άρθρο 54**

Τα Συμβαλλόμενα στην παρούσα Σύμβαση Κράτη

Επειδή, σύμφωνα με τις αρχές που διακηρύσσονται στον Καταστατικό Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, η αναγνώριση της εγγενούς αξιοπρέπειας και των ίσων και αναφαίρετων δικαιωμάτων όλων των μελών της ανθρώπινης οικογένειας, αποτελεί το θεμέλιο της ελευθερίας, της δικαιοσύνης και της ειρήνης στον κόσμο,

Έχοντας υπόψη ότι οι λαοί των Ηνωμένων Εθνών έχουν διακηρύξει εκ νέου, στον Καταστατικό Χάρτη, την πίστη τους στα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα και στην αξιοπρέπεια και την αξία του ανθρώπου, και έχουν αποφασίσει να προαγάγουν την κοινωνική πρόοδο και να καθορίσουν καλύτερες συνθήκες ζωής μέσα στα πλαίσια μιας μεγαλύτερης ελευθερίας,

Αναγνωρίζοντας ότι τα Ηνωμένα Έθνη, στην Παγκόσμια Διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου και στις διεθνείς συνθήκες για τα ανθρώπινα δικαιώματα διακήρυξαν και συμφώνησαν

ότι καθένας δικαιούται να απολαμβάνει όλα τα δικαιώματα και τις ελευθερίες που αναφέρονται σε αυτές, χωρίς καμία απολύτως διάκριση ιδίως εξαιτίας της φυλής, του χρώματος, του φύλου, της γλώσσας, της θρησκείας, των πολιτικών του ή άλλων πεποιθήσεων, της εθνικής ή κοινωνικής καταγωγής, της περιουσίας, της γέννησης ή οποιασδήποτε άλλης κατάστασης,

Υπενθυμίζοντας ότι, στην παγκόσμια Διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου, τα Ηνωμένα Έθνη διακήρυξαν ότι τα παιδιά δικαιούνται ειδική βοήθεια και υποστήριξη,

Έχοντας πεισθεί ότι η οικογένεια όντας η θεμελιώδης μονάδα της κοινωνίας και το φυσικό περιβάλλον για την ανάπτυξη και την ευημερία όλων των μελών της, και ιδιαίτερα των παιδιών, πρέπει να έχει την προστασία και την υποστήριξη που χρειάζεται για να μπορέσει να διαδραματίσει πληρέστερα το ρόλο της στην κοινότητα,

Αναγνωρίζοντας ότι το παιδί, για την αρμονική ανάπτυξη της προσωπικότητάς του, πρέπει να μεγαλώνει μέσα στο οικογενειακό περιβάλλον, σ' ένα κλίμα ευτυχίας, αγάπης και κατανόησης,

Επειδή είναι σημαντικό να προετοιμαστεί πλήρως το παιδί για να ζήσει μια ατομική ζωή στην κοινωνία και να ανατραφεί μέσα στο πνεύμα των ιδανικών που διακηρύσσονται στον Καταστατικό Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και ειδικότερα μέσα σε πνεύμα ειρήνης, αξιοπρέπειας, ανοχής, ελευθερίας, ισότητας και αλληλεγγύης,

Έχοντας υπόψη ότι η ανάγκη να παρασχεθεί στο παιδί ειδική προστασία εξαγγέλθηκε στη Διακήρυξη της Γενεύης του 1924 για τα δικαιώματα του παιδιού, και στη Διακήρυξη των δικαιωμάτων του παιδιού, που υιοθέτησε η Γενική Συνέλευση στις 20 Νοεμβρίου 1959 και που αναγνωρίστηκε στην παγκόσμια Διακήρυξη για τα ανθρώπινα δικαιώματα, στο διεθνές Σύμφωνο για τα αστικά και πολιτικά δικαιώματα (ιδιαίτερα στα άρθρα 23 και 24), στο Διεθνές Σύμφωνο για τα οικονομικά, τα κοινωνικά και τα πολιτιστικά δικαιώματα (ιδιαίτερα στο άρθρο 10) και στο καταστατικό και στα αρμόδια όργανα των ειδικευμένων οργανισμών και των διεθνών οργανώσεων που μεριμνούν για την ευημερία του παιδιού,

Έχοντας υπόψη ότι, όπως αναφέρεται στη Διακήρυξη των δικαιωμάτων του παιδιού, "το παιδί, λόγω της φυσικής και διανοητικής του ανωριμότητας, χρειάζεται ειδική προστασία και μέριμνα, συμπεριλαμβανόμενης και της νομικής προστασίας, τόσο πριν όσο και μετά τη γέννησή του",

Υπενθυμίζοντας τις διατάξεις της Διακήρυξης για τις νομικές και κοινωνικές αρχές σχετικά με την προστασία και την ευημερία των παιδιών, ειδικά όσον αφορά την υιοθεσία και την τοποθέτηση σε ανάδοχες οικογένειες σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, τις διατάξεις του συνόλου των ελάχιστων κανόνων των Ηνωμένων Εθνών για τη διοίκηση της δικαιοσύνης για ανήλικους (Κανόνες του Πεκίνου) και της Διακήρυξης για την προστασία των γυναικών και των παιδιών σε περίοδο επείγουσας ανάγκης και ένοπλης σύρραξης,

Αναγνωρίζοντας ότι σε όλες τις χώρες του κόσμου υπάρχουν παιδιά που ζουν κάτω από ιδιαίτερα δύσκολες συνθήκες και ότι είναι αναγκαίο να δοθεί στα παιδιά αυτά ιδιαίτερη προσοχή,

Λαμβάνοντας δεόντως υπόψη τη σημασία των πολιτιστικών παραδόσεων και αξιών κάθε λαού για την προστασία και την αρμονική ανάπτυξη του παιδιού,

Αναγνωρίζοντας τη σημασία της διεθνούς συνεργασίας για τη βελτίωση των συνθηκών ζωής των παιδιών σε όλες τις χώρες, και ιδιαίτερα στις υπό ανάπτυξη χώρες,

Συμφώνησαν τα εξής:

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

Άρθρο 1

Για τους σκοπούς της παρούσας Σύμβασης, θεωρείται παιδί κάθε ανθρώπινο ον μικρότερο των δεκαοκτώ ετών, εκτός εάν η ενηλικίωση επέρχεται νωρίτερα, σύμφωνα με την ισχύουσα για το παιδί νομοθεσία.

Άρθρο 2

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη υποχρεούνται να σέβονται τα δικαιώματα, που αναφέρονται στην

παρούσα Σύμβαση και να τα εγγυώνται σε κάθε παιδί που υπάγεται στη δικαιοδοσία τους, χωρίς καμία διάκριση φυλής, χρώματος, φύλου, γλώσσας, θρησκείας, πολιτικών ή άλλων πεποιθήσεων του παιδιού ή των γονέων του ή των νόμιμων εκπροσώπων του ή της εθνικής, εθνικιστικής ή κοινωνικής καταγωγής τους, της περιουσιακής τους κατάστασης, της ανικανότητάς τους, της γέννησής τους ή οποιασδήποτε άλλης κατάστασης.

2. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη παίρνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα ώστε να προστατεύεται αποτελεσματικά το παιδί έναντι κάθε μορφής διάκρισης ή κύρωσης, βασισμένης στη νομική κατάσταση, στις δραστηριότητες, στις εκφρασμένες απόψεις ή στις πεποιθήσεις των γονέων του,

1. Σε όλες τις αποφάσεις που αφορούν στα παιδιά, είτε αυτές λαμβάνονται από δημοσίους ή ιδιωτικούς οργανισμούς κοινωνικής προστασίας είτε από τα δικαστήρια, τις διοικητικές αρχές ή από τα νομοθετικά όργανα, πρέπει να λαμβάνεται πρωτίστως υπόψη το συμφέρον του παιδιού.

2. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη υποχρεούνται να εξασφαλίζουν στο παιδί την αναγκαία για την ευημερία του προστασία και φροντίδα, λαμβάνοντας υπόψη τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των γονέων του, των επιτρόπων του ή των άλλων προσώπων που είναι νόμιμα υπεύθυνοι γι' αυτό, και παίρνουν για το σκοπό αυτό όλα τα κατάλληλα νομοθετικά και διοικητικά μέτρα.

3. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη μεριμνούν ώστε η λειτουργία των οργανισμών, των υπηρεσιών και των ιδρυμάτων που αναλαμβάνουν παιδιά και που είναι υπεύθυνα για την προστασία τους να είναι σύμφωνη με τους κανόνες που έχουν θεσπιστεί από τις αρμόδιες αρχές, ιδιαίτερα στον τομέα της ασφάλειας και της υγείας και σε ό,τι αφορά τον αριθμό και την αρμοδιότητα του προσωπικού τους, καθώς και την ύπαρξη μιας κατάλληλης εποπτείας.
Επιστροφή στον πίνακα των Άρθρων

Άρθρο 4

Τα Συμβαλλόμενα Κράτη υποχρεούνται να παίρνουν όλα τα νομοθετικά, διοικητικά και άλλα μέτρα που είναι αναγκαία για την εφαρμογή των αναγνωρισμένων στην παρούσα Σύμβαση δικαιωμάτων. Στην περίπτωση των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών δικαιωμάτων, παίρνουν τα μέτρα αυτά μέσα στα όρια των πόρων που διαθέτουν και, όπου είναι αναγκαίο, μέσα

Τα Συμβαλλόμενα Κράτη σέβονται την ευθύνη, το δικαίωμα και το καθήκον που έχουν οι γονείς ή, κατά περίπτωση, τα μέλη της διευρυμένης οικογένειας ή της κοινότητας, όπως προβλέπεται από τα τοπικά έθιμα, οι επίτροποι ή άλλα πρόσωπα που έχουν νόμιμα την ευθύνη για το παιδί, να του παράσχουν, κατά τρόπο που να ανταποκρίνεται στην ανάπτυξη των ικανοτήτων του, τον προσανατολισμό και τις κατάλληλες συμβουλές για την άσκηση των δικαιωμάτων που του αναγνωρίζει η παρούσα Σύμβαση.

Άρθρο 6

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν ότι κάθε παιδί έχει εγγενές δικαίωμα στη ζωή.

Τα Συμβαλλόμενα Κράτη μέρη εξασφαλίζουν, στο μέτρο του δυνατού, την επιβίωση και την ανάπτυξη του παιδιού.

Άρθρο 7

1. Το παιδί εγγράφεται στο ληξιαρχείο αμέσως μετά τη γέννησή του και έχει από εκείνη τη στιγμή το δικαίωμα ονόματος, το δικαίωμα να αποκτήσει ιθαγένεια, και, στο μέτρο του δυνατού, το δικαίωμα να γνωρίζει τους γονείς του και να ανατραφεί από αυτούς.

2. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη μεριμνούν για τη θέση σε εφαρμογή αυτών των δικαιωμάτων, σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία τους και με τις υποχρεώσεις που τους επιβάλουν οι ισχύουσες σ' αυτό το πεδίο διεθνείς συνθήκες, ιδιαίτερα στις περιπτώσεις κατά τις οποίες, ελλείψει αυτών, το παιδί θα ήταν άπατρις.

Άρθρο 8

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να σέβονται το δικαίωμα του παιδιού για διατήρηση της ταυτότητας του, συμπεριλαμβανομένων της ιθαγένειας του, του ονόματός του και των οικογενειακών σχέσεων του, όπως αυτά αναγνωρίζονται από το νόμο, χωρίς παράνομη ανάμιξη.

2. Εάν ένα παιδί στερείται παράνομα ορισμένα ή όλα τα στοιχεία που συνιστούν την ταυτότητά του, τα Συμβαλλόμενα Κράτη οφείλουν να του παράσχουν κατάλληλη υποστήριξη και προστασία,

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη μεριμνούν ώστε το παιδί να μην αποχωρίζεται από τους γονείς του, παρά τη θέλησή τους, εκτός εάν οι αρμόδιες αρχές αποφασίσουν, με την επιφύλαξη δικαστικής αναθεώρησης και σύμφωνα με τους εφαρμοζόμενους νόμους και διαδικασίες, ότι ο χωρισμός αυτός είναι αναγκαίος για το συμφέρον του παιδιού. Μια τέτοια απόφαση μπορεί να είναι αναγκαία σε ειδικές περιπτώσεις, για παράδειγμα όταν οι γονείς κακομεταχειρίζονται ή παραμελούν το παιδί, ή όταν ζουν χωριστά και πρέπει να ληφθεί απόφαση σχετικά με τον τόπο διαμονής του παιδιού.

2. Σε όλες τις περιπτώσεις που προβλέπονται στην παράγραφο 1 του παρόντος άρθρου, όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να συμμετέχουν στις διαδικασίες και να γνωστοποιούν τις απόψεις τους.

3. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη σέβονται το δικαίωμα του παιδιού που ζει χωριστά από τους δυο γονείς του ή από τον έναν από αυτούς να διατηρεί κανονικά προσωπικές σχέσεις και να έχει άμεση επαφή με τους δυο γονείς του, εκτός εάν αυτό είναι αντίθετο με το συμφέρον του παιδιού.

4. Όταν ο χωρισμός είναι αποτέλεσμα μέτρων που έχει πάρει ένα Συμβαλλόμενο Κράτος, όπως η κράτηση, η φυλάκιση, η εξορία, η απέλαση ή ο θάνατος (συμπεριλαμβανομένου του θανάτου από οποιαδήποτε αιτία, ο οποίος επήλθε κατά το χρόνο κράτησης) των δύο γονέων ή του ενός από αυτούς ή του παιδιού το Συμβαλλόμενο Κράτος δίνει, μετά από αίτηση, στους γονείς, στο παιδί ή, εάν χρειαστεί, σε ένα άλλο μέλος της οικογένειας, τις ουσιώδες πληροφορίες σχετικά με τον τόπο όπου βρίσκονται το απόν μέλος ή τα απόντα μέλη της οικογένειας, εκτός εάν η αποκάλυψη των πληροφοριών αυτών θα είναι επιζήμια για την ευημερία του παιδιού. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη φροντίζουν εξάλλου ώστε η υποβολή ενός τέτοιου αιτήματος να μην επισύρει δυσμενείς

1. Σύμφωνα με την υποχρέωση των Συμβαλλόμενων Κρατών δυνάμει της παραγράφου 1 του άρθρου 9, κάθε αίτηση από ένα παιδί ή από τους γονείς του για την είσοδο σε ένα Συμβαλλόμενο Κράτος ή την έξοδο από αυτό με σκοπό την οικογενειακή επανένωση αντιμετωπίζεται από τα Συμβαλλόμενα Κράτη με θετικό πνεύμα, ανθρωπισμό και ταχύτητα. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη φροντίζουν επιπλέον ώστε η υποβολή μιας τέτοιας αίτησης να μην επισύρει δυσμενείς συνέπειες για τον αιτούντα ή για τα μέλη της οικογένειάς του.

2. Το παιδί του οποίου οι γονείς διαμένουν σε διαφορετικά Κράτη έχει το δικαίωμα να διατηρεί, εκτός εξαιρετικών περιπτώσεων, προσωπικές σχέσεις και τακτική άμεση επαφή με τους δυο γονείς του. Για το σκοπό αυτόν και σύμφωνα με την υποχρέωση που βαρύνει τα Συμβαλλόμενα Κράτη δυνάμει της παραγράφου 2 του άρθρου 9, τα Συμβαλλόμενα Κράτη σέβονται το δικαίωμα που έχουν το παιδί και οι γονείς του να εγκαταλείψουν οποιαδήποτε χώρα, συμπεριλαμβανομένης της χώρας αυτού του ίδιου του Συμβαλλόμενου Κράτους και να επιστρέψουν στη δική τους χώρα. Το δικαίωμα εγκατάλειψης οποιασδήποτε χώρας μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο μόνο των περιορισμών που ορίζει ο νόμος και που είναι αναγκαίοι για την προστασία της εθνικής ασφάλειας, της δημόσιας τάξης, της δημόσιας υγείας και των δημόσιων ηθών, ή των δικαιωμάτων και των ελευθεριών των άλλων, και που είναι συμβατοί με τα υπόλοιπα δικαιώματα που

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη παίρνουν μέτρα εναντίον των αθέμιτων μετακινήσεων παιδιών στο εξωτερικό και εναντίον της μη επανόδου τους.

2. Για το σκοπό αυτόν, τα Συμβαλλόμενα Κράτη ευνοούν τη σύναψη διμερών ή πολυμερών

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη εγγυώνται στο παιδί που έχει ικανότητα διάκρισης το δικαίωμα ελεύθερης έκφρασης της γνώμης του σχετικά με οποιοδήποτε θέμα που το αφορά, λαμβάνοντας υπόψη τις απόψεις του παιδιού ανάλογα με την ηλικία του και το βαθμό ωριμότητάς του.

2. Για τον σκοπό αυτό θα πρέπει ιδίως να δίνεται στο παιδί η δυνατότητα να ακούγεται σε οποιαδήποτε διοικητική ή δικαστική διαδικασία που το αφορά, είτε άμεσα είτε μέσω ενός εκπροσώπου ή ενός αρμόδιου οργανισμού, κατά τρόπο συμβατό με τους διαδικαστικούς κανόνες

1. Το παιδί έχει το δικαίωμα της ελευθερίας της έκφρασης. Το δικαίωμα αυτό περιλαμβάνει την ελευθερία αναζήτησης, λήψης και διάδοσης πληροφοριών και ιδεών οποιοδήποτε είδους, ανεξαρτητως συνόρων, υπό μορφή προφορική, γραπτή ή τυπωμένη, ή καλλιτεχνική ή με οποιοδήποτε άλλο μέσο της επιλογής του.

2. Η άσκηση του δικαιώματος αυτού μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο μόνο των περιορισμών που ορίζονται από το νόμο και που είναι αναγκαίοι:

α) Για το σεβασμό των δικαιωμάτων και της υπόληψης των άλλων ή

β) Για τη διαφύλαξη της εθνικής ασφάλειας, της δημόσιας τάξης, της δημόσιας υγείας και των δημόσιων ηθών.

Επιστροφή στον πίνακα των Άρθρων

Άρθρο 14

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη σέβονται το δικαίωμα του παιδιού για ελευθερία σκέψης, συνείδησης και θρησκείας.

2. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη σέβονται το δικαίωμα και το καθήκον των γονέων ή, κατά περίπτωση, των νομίμων εκπροσώπων του παιδιού, να το καθοδηγούν στην άσκηση του παραπάνω δικαιώματος κατά τρόπο που να ανταποκρίνεται στην ανάπτυξη των ικανοτήτων του.

3. Η ελευθερία της δήλωσης της θρησκείας του ή των πεποιθήσεών του μπορεί να υπόκειται μόνο στους περιορισμούς που ορίζονται από το νόμο και που είναι αναγκαίοι για τη διαφύλαξη της δημόσιας ασφάλειας, της δημόσιας τάξης, της δημόσιας υγείας και των δημόσιων ηθών, ή των

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν τα δικαιώματα του παιδιού στην ελευθερία του να συνεταιρίζεται και του να συνέρχεται ειρηνικά.

2. Δεν τίθενται περιορισμοί για την άσκηση των δικαιωμάτων αυτών, εκτός από αυτούς που ορίζει ο νόμος και που είναι αναγκαίοι σε μια δημοκρατική κοινωνία, προς το συμφέρον της εθνικής ασφάλειας, της δημόσιας ασφάλειας ή της δημόσιας τάξης ή για την προστασία της δημόσιας υγείας ή των δημόσιων ηθών, ή των δικαιωμάτων και των ελευθεριών των άλλων.
Επιστροφή στον πίνακα των Άρθρων

Άρθρο 16

1. Κανένα παιδί δεν μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο αυθαίρετης ή παράνομης επέμβασης στην ιδιωτική του ζωή, στην οικογένειά του, στην κατοικία του ή στην αλληλογραφία του, ούτε παράνομων προσβολών της τιμής και της υπόληψής του.

2. Το παιδί δικαιούται να προστατεύεται από το νόμο έναντι τέτοιων επεμβάσεων ή προσβολών.

Άρθρο 17

Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν τη σημασία του έργου που επιτελούν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και φροντίζουν ώστε το παιδί να έχει πρόσβαση σε ενημέρωση και σε υλικό, που προέρχονται από διάφορες εθνικές και διεθνείς πηγές, ιδίως σ' αυτά που αποσκοπούν στην παραγωγή της κοινωνικής, πνευματικής και ηθικής ευημερίας του, καθώς και της σωματικής και πνευματικής υγείας του. Για το σκοπό αυτόν, τα Συμβαλλόμενα Κράτη:

α) Ενθαρρύνουν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης στη διάδοση πληροφοριών και υλικού που παρουσιάζουν κοινωνική και πολιτιστική χρησιμότητα για το παιδί που είναι σύμφωνα με το πνεύμα του άρθρου 29.

β) Ενθαρρύνουν τη διεθνή συνεργασία για την παραγωγή, ανταλλαγή και διάδοση πληροφοριών και υλικού αυτού του τύπου, που προέρχονται από διάφορες πολιτιστικές, εθνικές και διεθνείς πηγές.

γ) Ενθαρρύνουν την παραγωγή και τη διάδοση παιδικών βιβλίων.

δ) Ενθαρρύνουν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης να λαμβάνουν ιδιαίτερα υπόψη τους τις γλωσσολογικές ανάγκες των αυτόχthonων παιδιών ή των παιδιών που ανήκουν σε μια μειονότητα.

ε) Ευνοούν την επεξεργασία κατάλληλων κατευθυντήριων αρχών που να προορίζονται για την προστασία του παιδιού από την ενημέρωση και το υλικό που βλάπτουν την ευημερία του,

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη καταβάλλουν κάθε δυνατή προσπάθεια για την εξασφάλιση της αναγνώρισης της αρχής, σύμφωνα με την οποία και οι δύο γονείς είναι από κοινού υπεύθυνοι για την ανατροφή του παιδιού και την ανάπτυξή του. Η ευθύνη για την ανατροφή του παιδιού και για την ανάπτυξή του ανήκει κατά κύριο λόγο στους γονείς, ή κατά περίπτωση, στους νόμιμους εκπροσώπους του. Το συμφέρον του παιδιού πρέπει να αποτελεί τη βασική τους μέριμνα.

2. Για την εγγύηση και την προώθηση των δικαιωμάτων που εκφράζονται στην παρούσα Σύμβαση, τα Συμβαλλόμενα Κράτη παρέχουν την κατάλληλη βοήθεια στους γονείς και στους νόμιμους εκπροσώπους του παιδιού, κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους για την ανατροφή του παιδιού και εξασφαλίζουν τη δημιουργία οργανισμών, ιδρυμάτων και υπηρεσιών επιφορτισμένων να μεριμνούν για την ευημερία των παιδιών.

3. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη λαμβάνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα προκειμένου να εξασφαλίσουν στα παιδιά των οποίων οι γονείς εργάζονται το δικαίωμα να επωφελούνται από τις υπηρεσίες και τα ιδρύματα φύλαξης παιδιών, εφόσον τα παιδιά πληρούν τους απαιτούμενους όρους.
Επιστροφή στον πίνακα των Άρθρων

Άρθρο

19

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη λαμβάνουν όλα τα κατάλληλα νομοθετικά, διοικητικά, κοινωνικά και εκπαιδευτικά μέτρα, προκειμένου να προστατεύσουν το παιδί από κάθε μορφή βίας, προσβολής ή βιαιοπραγιών σωματικών ή πνευματικών, εγκατάλειψης ή παραμέλησης, κακής μεταχείρισης ή εκμετάλλευσης, συμπεριλαμβανόμενης της σεξουαλικής βίας, κατά το χρόνο που βρίσκεται υπό την επιμέλεια των γονέων του ή του ενός από τους δύο, του ή των νομίμων εκπροσώπων του ή οποιουδήποτε άλλου προσώπου στο οποίο το έχουν εμπιστευθεί.

2. Αυτά τα προστατευτικά μέτρα θα πρέπει να περιλαμβάνουν, όπου χρειάζεται, αποτελεσματικές διαδικασίες για την εκπόνηση κοινωνικών προγραμμάτων, που θα αποσκοπούν στην παροχή της απαραίτητης υποστήριξης στο παιδί και σε αυτούς οι οποίοι έχουν την επιμέλειά του, καθώς και για άλλες μορφές πρόνοιας και για το χαρακτηρισμό, την αναφορά, την παραπομπή, την ανάκριση, την περίθαλψη και την παρακολούθηση της εξέλιξής τους στις περιπτώσεις κακής μεταχείρισης του παιδιού που περιγράφονται πιο πάνω, και όπου χρειάζεται, για διαδικασίες δικαστικής παρέμβασης.

Επιστροφή στον πίνακα των Άρθρων

Άρθρο 20

1. Κάθε παιδί που στερείται προσωρινά ή οριστικά το οικογενειακό του περιβάλλον ή το οποίο για το δικό του συμφέρον δεν είναι δυνατόν να παραμείνει στο περιβάλλον αυτό δικαιούται ειδική προστασία και βοήθεια εκ μέρους του Κράτους.

2. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη προβλέπουν γι' αυτό το παιδί μια εναλλακτική επιμέλεια, σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία τους.

3. Αυτή η επιμέλεια μπορεί να έχει, μεταξύ άλλων, τη μορφή της τοποθέτησης σε μια οικογένεια, της ΚΑΦΑΛΑΗ του ισλαμικού δικαίου, της υιοθεσίας ή, σε περίπτωση ανάγκης, της τοποθέτησης σε ένα κατάλληλο για την περίπτωση ίδρυμα για παιδιά. Κατά την επιλογή ανάμεσα σε αυτές τις λύσεις, λαμβάνεται δεόντως υπόψη η ανάγκη μιας συνέχειας στην εκπαίδευση του παιδιού, καθώς και η εθνική, θρησκευτική, πολιτιστική και γλωσσολογική καταγωγή του.
Επιστροφή στον πίνακα των Άρθρων

Άρθρο 21

Τα Συμβαλλόμενα Κράτη που αναγνωρίζουν και /ή επιτρέπουν την υιοθεσία διασφαλίζουν ότι εκείνο που λαμβάνεται πρωτίστως υπόψη στην προκειμένη περίπτωση είναι το συμφέρον του παιδιού και:

α) Μεριμνούν ώστε η υιοθεσία ενός παιδιού να μην επιτρέπεται παρά μόνο από τις αρμόδιες αρχές, οι οποίες αποφαίνονται, σύμφωνα με το νόμο και με τις εφαρμοζόμενες διαδικασίες και επί τη βάση όλων των αξιόπιστων σχετικών πληροφοριών, εάν η υιοθεσία είναι δυνατή εν όψει της κατάστασης του παιδιού σε σχέση με τον πατέρα και τη μητέρα του, τους συγγενείς του και τους νομίμους εκπροσώπους του και εάν, εφόσον αυτό απαιτείται, τα ενδιαφερόμενα πρόσωπα έδωσαν τη συναίνεση τους για την υιοθεσία, έχοντας γνώση των πραγμάτων και μετά από την αναγκαία παροχή συμβουλών.

β) Αναγνωρίζουν ότι η υιοθεσία στο εξωτερικό μπορεί να αντιμετωπισθεί ως ένα άλλο μέσο εξασφάλισης στο παιδί της αναγκαίας φροντίδας, ένα αυτό δεν μπορεί να τοποθετηθεί σε μία ανάδοχη ή σε μία υιοθετούσα οικογένεια ή να ανατραφεί σωστά στη χώρα της καταγωγής του.

γ) Μεριμνούν ώστε, σε περίπτωση υιοθεσίας στο εξωτερικό, το παιδί να απολαμβάνει των ίδιων προστατευτικών μέτρων και προδιαγραφών με εκείνα που υπάρχουν στην περίπτωση εθνικής υιοθεσίας.

δ) Παίρνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα για να διασφαλίσουν ότι, σε περίπτωση διακρατικής υιοθεσίας, η τοποθέτηση του παιδιού δεν απολύγει σε ανάρμοστο υλικό όφελος για τα πρόσωπα που είναι αναμειγμένα σ' αυτή.

ε) Προωθούν τους αντικειμενικούς σκοπούς του παρόντος άρθρου με τη σύναψη διμερών ή πολυμερών διακανονισμών ή συμφωνιών, ανάλογα με την περίπτωση, και προσπαθούν μέσα σ' αυτά τα πλαίσια, να επιτύχουν οι τοποθετήσεις παιδιών στο εξωτερικό να πραγματοποιούνται από

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη παίρνουν τα κατάλληλα μέτρα προκειμένου ένα παιδί, τα οποίο επιζητεί να αποκτήσει το νομικό καθεστώς του πρόσφυγα ή που θεωρείται πρόσφυγας δυνάμει των κανόνων και των διαδικασιών του ισχύοντος διεθνούς ή εθνικού δικαίου, είτε αυτό είναι μόνο είτε συνοδεύεται από τους γονείς του ή από οποιοδήποτε άλλο πρόσωπο, να χάρει της κατάλληλης προστασίας και ανθρωπιστικής βοήθειας, που θα του επιτρέψουν να απολαμβάνει τα δικαιώματα που του αναγνωρίζουν η παρούσα Σύμβαση και τα άλλα διεθνή όργανα τα σχετικά με τα δικαιώματα του ανθρώπου ή ανθρωπιστικού χαρακτήρα, στα οποία μετέχουν τα εν λόγω Κράτη.

2. Για το σκοπό αυτό τα Συμβαλλόμενα Κράτη συνεργάζονται, όπως αυτά το κρίνουν αναγκαίο, σε όλες τις προσπάθειες που γίνονται από τον Οργανισμό των Ηνωμένων Εθνών και τους άλλους αρμόδιους διακυβερνητικούς ή μη κυβερνητικούς οργανισμούς που συνεργάζονται με τον Οργανισμό των Ηνωμένων Εθνών, προκειμένου να προστατεύσουν και να βοηθήσουν τα παιδιά που βρίσκονται σε παρόμοια κατάσταση, και προκειμένου να αναζητήσουν τους γονείς ή άλλα μέλη της οικογένειας κάθε παιδιού πρόσφυγα και για να συλλέξουν πληροφορίες αναγκαίες για την επανένωση του παιδιού με την οικογένειά του. Σε περίπτωση που ούτε ο πατέρας ούτε η μητέρα ούτε κανένα άλλο μέλος της οικογένειας είναι δυνατόν να ανευρεθεί, το παιδί έχει δικαίωμα να τύχει της ίδιας προστασίας που παρέχεται σε οποιοδήποτε άλλο παιδί στερημένο οριστικά ή προσωρινά του οικογενειακού του περιβάλλοντος για οποιονδήποτε λόγο, σύμφωνα με τις αρχές της παρούσας Σύμβασης.

Άρθρο 23

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν ότι τα πνευματικώς ή σωματικώς ανάπηρα παιδιά πρέπει να διάγουν πλήρη και αξιοπρεπή ζωή, σε συνθήκες οι οποίες εγγυώνται την αξιοπρέπειά τους, ευνοούν την αυτονομία τους και διευκολύνουν την ενεργό συμμετοχή τους στη ζωή του συνόλου.

2. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν το δικαίωμα των ανάπηρων παιδιών να τυγχάνουν ειδικής φροντίδας και ενθαρρύνουν και εξασφαλίζουν, στο μέτρο των διαθέσιμων πόρων, την παροχή, μετά από αίτηση, στα ανάπηρα παιδιά που πληρούν τους απαιτούμενους όρους και σε αυτούς που τα έχουν αναλάβει, μιας βοήθειας προσαρμοσμένης στην κατάσταση του παιδιού και στις περιστάσεις των γονέων του ή αυτών στους οποίους τα έχουν εμπιστευθεί.

3. Εν όψει των ειδικών αναγκών των ανάπηρων παιδιών, η χορηγούμενη σύμφωνα με την παράγραφο 2 του παρόντος άρθρου βοήθεια παρέχεται δωρεάν, εφόσον αυτό είναι δυνατό, κατόπιν υπολογισμού των οικονομικών πόρων των γονέων τους και αυτών στους οποίους έχουν εμπιστευθεί το παιδί, και σχεδιάζεται κατά τέτοιο τρόπο ώστε τα ανάπηρα παιδιά να έχουν αποκλειστική πρόσβαση στην εκπαίδευση, στην επιμόρφωση, στην περίθαλψη, στην αποκατάσταση αναπήρων, στην επαγγελματική εκπαίδευση και στις ψυχαγωγικές δραστηριότητες, έτσι που να επιτυγχάνεται η όσο το δυνατόν πληρέστερη κοινωνική ένταξη και προσωπική τους ανάπτυξη, συμπεριλαμβανομένης της πολιτιστικής και πνευματικής τους εξέλιξης.

4. Μέσα σε πνεύμα διεθνούς συνεργασίας, τα Συμβαλλόμενα Κράτη προωθούν την ανταλλαγή κατάλληλων πληροφοριών στον τομέα της προληπτικής περίθαλψης και της ιατρικής, ψυχολογικής και λειτουργικής θεραπείας των ανάπηρων παιδιών, συμπεριλαμβανομένης της διάδοσης και της πρόσβασης στις πληροφορίες που αφορούν στις μεθόδους αποκατάστασης αναπήρων και στις υπηρεσίες επαγγελματικής κατάρτισης, με σκοπό να επιτραπεί στα Συμβαλλόμενα Κράτη να βελτιώσουν τις δυνατότητες και τις αρμοδιότητές τους και να διεκδικούν την πείρα τους σε αυτούς τους τομείς. Σ' αυτό το πεδίο λαμβάνονται ιδιαίτερα υπόψη

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν το δικαίωμα του παιδιού να απολαμβάνει το καλύτερο δυνατό επίπεδο υγείας και να επωφελείται από τις υπηρεσίες ιατρικής θεραπείας και αποκατάστασης αναπήρων. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη επιδιώκουν να διασφαλίσουν το ότι κανένα παιδί δεν θα στερείται το δικαίωμα πρόσβασης στις υπηρεσίες αυτές.

2. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη επιδιώκουν να εξασφαλίσουν την πλήρη εφαρμογή του παραπάνω δικαιώματος και ιδιαίτερα παίρνουν τα κατάλληλα μέτρα για:

α) Να μειώσουν τη βρεφική και παιδική θνησιμότητα.

β) Να εξασφαλίσουν σε κάθε παιδί την απαραίτητη ιατρική αντίληψη και περίθαλψη δίνοντας έμφαση στην ανάπτυξη της στοιχειώδους περίθαλψης.

γ) Να αγωνιστούν κατά της ασθένειας και της κακής διατροφής και μέσα στα πλαίσια της στοιχειώδους περίθαλψης, με την εφαρμογή -ανάμεσα στα άλλα- της ήδη διαθέσιμης τεχνολογίας και με την παροχή θρεπτικών τροφών και καθαρού πόσιμου νερού, λαμβάνοντας υπόψη τους κινδύνους της μόλυνσης του φυσικού περιβάλλοντος.

δ) Να εξασφαλίσουν στις μητέρες κατάλληλη περίθαλψη πριν και μετά από τον τοκετό.

ε) Να μπορούν όλες οι ομάδες της κοινωνίας, ιδιαίτερα οι γονείς και τα παιδιά, να ενημερώνονται για τα θέματα της υγείας και της διατροφής του παιδιού, για τα πλεονεκτήματα του φυσικού θηλασμού, την υγιεινή και την καθαριότητα του περιβάλλοντος και την πρόληψη των ατυχημάτων και να βρίσκουν υποστήριξη στη χρήση των παραπάνω βασικών γνώσεων.

στ) Να αναπτύξουν την προληπτική ιατρική φροντίδα, την καθοδήγηση των γονέων και την εκπαίδευση και τις υπηρεσίες του οικογενειακού προγραμματισμού.

3. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη παίρνουν όλα τα κατάλληλα και αποτελεσματικά μέτρα για να καταργηθούν οι παραδοσιακές πρακτικές που βλάπτουν την υγεία των παιδιών.

4. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να προωθήσουν και να ενθαρρύνουν τη διεθνή συνεργασία, ώστε να επιτύχουν σταδιακά την πλήρη πραγματοποίηση του δικαιώματος που αναγνωρίζεται στο παρόν άρθρο. Εν όψει αυτού, λαμβάνονται ιδιαίτερα υπόψη οι ανάγκες των υπολόγων ανάπτυξης χωρών.

Επιστροφή στον πίνακα των Άρθρων

Άρθρο 25

Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν στο παιδί, που τοποθετήθηκε από τις αρμόδιες αρχές σε μία οικογένεια, με σκοπό την παροχή φροντίδας, προστασίας ή θεραπείας της σωματικής ή πνευματικής του υγείας, το δικαίωμα σε μία περιοδική αναθεώρηση της παραπάνω θεραπείας και κάθε άλλης περίπτωσης σχετικής με την τοποθέτησή του.

Επιστροφή στον πίνακα των Άρθρων

Άρθρο 26

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν σε κάθε παιδί το δικαίωμα να επωφελείται από την κοινωνική πρόνοια, συμπεριλαμβανομένων των κοινωνικών ασφαλίσεων, και παίρνουν τα απαραίτητα μέτρα για να εξασφαλίσουν την πλήρη πραγματοποίηση του δικαιώματος αυτού, σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία τους.

2. Τα ωφελήματα, όπου είναι αναγκαία, πρέπει να δίνονται, αφού ληφθούν υπόψη οι πόροι και η κατάσταση του παιδιού και των προσώπων που έχουν αναλάβει την ευθύνη της συντήρησής του, καθώς και κάθε άλλη εκτίμηση σχετιζόμενη με την αίτηση παροχής ωφελημάτων που γίνεται από

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν το δικαίωμα κάθε παιδιού για ένα κατάλληλο επίπεδο ζωής που να επιτρέπει τη σωματική, πνευματική, ψυχική, ηθική και κοινωνική ανάπτυξή του.

2. Στους γονείς ή στα άλλα πρόσωπα που έχουν αναλάβει το παιδί ανήκει κατά κύριο λόγο η ευθύνη της εξασφάλισης μέσα στα όρια των δυνατοτήτων τους και των οικονομικών μέσων τους, των απαραίτητων για την ανάπτυξη του παιδιού συνθηκών ζωής.

3. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη υιοθετούν τα κατάλληλα μέτρα, σύμφωνα με τις εθνικές τους συνθήκες και στο μέτρο των δυνατοτήτων τους, για να βοηθήσουν τους γονείς και τα άλλα πρόσωπα που είναι υπεύθυνα για το παιδί, να εφαρμόσουν το δικαίωμα αυτό και προσφέρουν, σε περίπτωση ανάγκης, υλική βοήθεια και προγράμματα υποστήριξης, κυρίως σε σχέση με τη διατροφή, το ρουχισμό και την κατοικία.

4. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη παίρνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα για να εξασφαλίσουν την είσπραξη της διατροφής του παιδιού από τους γονείς του ή από τα άλλα πρόσωπα που έχουν την οικονομική ευθύνη γι' αυτό, είτε εντός της επικράτειας είτε στο εξωτερικό. Ειδικά στην περίπτωση που το πρόσωπο το οποίο έχει την οικονομική ευθύνη για το παιδί ζει σε ένα Κράτος διαφορετικό από εκείνο του παιδιού, τα Συμβαλλόμενα Κράτη ευνοούν την προσχώρηση σε διεθνείς συμφωνίες ή τη σύναψη τέτοιων συμφωνιών, καθώς και την υιοθέτηση κάθε άλλης κατάλληλης ρύθμισης.

Επιστροφή στον πίνακα των Άρθρων

Άρθρο

28

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν το δικαίωμα του παιδιού στην εκπαίδευση και, ιδιαίτερα, για να επιτευχθεί η άσκηση του δικαιώματος αυτού προοδευτικά και στη βάση της ισότητας των ευκαιριών:

α) Καθιστούν τη στοιχειώδη εκπαίδευση υποχρεωτική και δωρεάν για όλους.

β) Ενθαρρύνουν την ανάπτυξη διάφορων μορφών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, τόσο γενικής όσο και επαγγελματικής, τις καθιστούν ανοιχτές και προσιτές σε κάθε παιδί, και παίρνουν κατάλληλα μέτρα, όπως η θέσπιση της δωρεάν εκπαίδευσης και της προσφοράς χρηματικής βοήθειας σε περίπτωση ανάγκης.

γ) Εξασφαλίζουν σε όλους την πρόσβαση στην ανώτατη παιδεία με όλα τα κατάλληλα μέσα, σε συνάρτηση με τις ικανότητες του καθενός.

δ) Καθιστούν ανοιχτές και προσιτές σε κάθε παιδί τη σχολική και την επαγγελματική ενημέρωση και τον προσανατολισμό.

ε) Παίρνουν μέτρα για να ενθαρρύνουν την τακτική σχολική φοίτηση και τη μείωση του ποσοστού εγκατάλειψης των σχολικών σπουδών.

2. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη παίρνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα για την εφαρμογή της σχολικής πειθαρχίας με τρόπο που να ταιριάζει στην αξιοπρέπεια του παιδιού ως ανθρώπινου όντος, και σύμφωνα με την παρούσα Σύμβαση.

3. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη προάγουν και ενθαρρύνουν τη διεθνή συνεργασία στον τομέα της παιδείας, με σκοπό να συμβάλλουν κυρίως στην εξάλειψη της άγνοιας και του αναλφαριθμητισμού στον κόσμο και να διευκολύνουν την πρόσβαση στις επιστημονικές και τεχνικές γνώσεις και στις σύγχρονες εκπαιδευτικές μεθόδους. Για το σκοπό αυτόν, λαμβάνονται ιδιαίτερα υπόψη οι ανάγκες των
των υπό ανάπτυξη χώρων.

Άρθρο 29

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη συμφωνούν ότι η εκπαίδευση του παιδιού πρέπει να αποσκοπεί:

α) Στην ανάπτυξη της προσωπικότητας του παιδιού και στην πληρέστερη δυνατή ανάπτυξη των χαρακτηρισμάτων του και των σωματικών και πνευματικών ικανοτήτων του.

β) Στην ανάπτυξη του σεβασμού για τα δικαιώματα του ανθρώπου και τις θεμελιώδεις ελευθερίες και για τις αρχές που καθιερώνονται στο Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών.

γ) Στην ανάπτυξη του σεβασμού για τους γονείς του παιδιού, την ταυτότητά του, τη γλώσσα του και τις πολιτιστικές του αξίες, καθώς και του σεβασμού του για τις εθνικές αξίες της χώρας στην οποία ζει, της χώρας από την οποία μπορεί να κατάγεται και για τους πολιτισμούς που διαφέρουν από το δικό του.

δ) Στην προετοιμασία του παιδιού για μια υπεύθυνη ζωή σε μια ελεύθερη κοινωνία μέσα σε πνεύμα κατανόησης, ειρήνης, ανοχής, ισότητας των φύλων και φιλίας ανάμεσα σε όλους τους λαούς και τις εθνικιστικές, εθνικές και θρησκευτικές ομάδες και στα πρόσωπα αυτόχθονης καταγωγής.

ε) Στην ανάπτυξη του σεβασμού για το φυσικό περιβάλλον.

2. Καμία διάταξη του παρόντος άρθρου ή του άρθρου 28 δεν μπορεί να ερμηνευτεί με τρόπο που να θίγει την ελευθερία των φυσικών ή νομικών προσώπων για τη δημιουργία και τη διεύθυνση εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, υπό τον όρο ότι θα τηρούνται οι εκφρασμένες στην παράγραφο 1 του παρόντος άρθρου αρχές και ότι η παρεχόμενη στα ιδρύματα αυτά εκπαίδευση θα είναι σύμφωνη

Στα κράτη όπου υπάρχουν εθνικές, θρησκευτικές γλωσσικές μειονότητες ή πρόσωπα αυτόχθονης καταγωγής, ένα παιδί αυτόχθονας ή που ανήκει σε μία από αυτές τις μειονότητες δεν μπορεί να στερηθεί το δικαίωμα να έχει τη δική του πολιτιστική ζωή, να πρεσβεύει και να ασκεί τη δική του θρησκεία ή να χρησιμοποιεί τη δική του γλώσσα από κοινού με τα άλλα μέλη της ομάδας του.
Επιστροφή στον πίνακα των Άρθρων

Άρθρο

31

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν στο παιδί το δικαίωμα στην ανάπαυση και στις δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου, στην ενασχόληση με ψυχαγωγικά παιχνίδια και δραστηριότητες που είναι κατάλληλες για την ηλικία του και στην ελεύθερη συμμετοχή στην πολιτιστική και καλλιτεχνική ζωή.

2. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη σέβονται και προάγουν το δικαίωμα του παιδιού να συμμετέχει πλήρως στην πολιτιστική και καλλιτεχνική ζωή και ενθαρρύνουν την προσφορά κατάλληλων και ίσων ευκαιριών για πολιτιστικές, καλλιτεχνικές και ψυχαγωγικές δραστηριότητες και για δραστηριότητες
ελεύθερου χρόνου.

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν το δικαίωμα του παιδιού να προστατεύεται από την οικονομική εκμετάλλευση και από την εκτέλεση οποιασδήποτε εργασίας που ενέχει κινδύνους ή που μπορεί να εκθέσει σε κίνδυνο την εκπαίδευσή του ή να βλάψει την υγεία του ή τη σωματική, πνευματική, ψυχική, ηθική ή κοινωνική ανάπτυξή του.

2. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη παίρνουν νομοθετικά, διοικητικά, κοινωνικά και εκπαιδευτικά μέτρα για να εξασφαλίσουν την εφαρμογή του παρόντος άρθρου. Για το σκοπό αυτόν, και λαμβάνοντας υπόψη τις σχετικές διατάξεις των άλλων διεθνών οργάνων, τα Συμβαλλόμενα Κράτη ειδικότερα:

α) Ορίζουν ένα κατώτατο όριο ή κατώτατα όρια ηλικίας για την είσοδο στην επαγγελματική απασχόληση.

β) Προβλέπουν μια κατάλληλη ρύθμιση των ωραρίων και των συνθηκών εργασίας.

γ) Προβλέπουν κατάλληλες ποινές και άλλες κυρώσεις, για να εξασφαλίσουν την αποτελεσματική

Τα Συμβαλλόμενα Κράτη παίρνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα, συμπεριλαμβανομένων νομοθετικών, διοικητικών, κοινωνικών και εκπαιδευτικών μέτρων, για να προστατεύσουν τα παιδιά από την παράνομη χρήση ναρκωτικών και ψυχότροπων ουσιών, όπως αυτές προσδιορίζονται στις σχετικές διεθνείς συμβάσεις, και για να εμποδίσουν τη χρησιμοποίηση των παιδιών στην παραγωγή και την παράνομη διακίνηση αυτών των ουσιών.

Επιστροφή στον πίνακα των Άρθρων

Άρθρο 34

Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να προστατεύουν το παιδί από κάθε μορφή σεξουαλικής εκμετάλλευσης και σεξουαλικής βίας. Για τον σκοπό αυτόν, τα Κράτη, ειδικότερα, παίρνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα σε εθνικό, διμερές και πολυμερές επίπεδο για να εμποδίσουν:

α) Την παρακίνηση ή τον εξαναγκασμό των παιδιών σε παράνομη σεξουαλική δραστηριότητα.

β) Την εκμετάλλευση των παιδιών για πορνεία ή για άλλες παράνομες σεξουαλικές δραστηριότητες.

γ) Την εκμετάλλευση των παιδιών για την παραγωγή θεαμάτων ή υλικού πορνογραφικού χαρακτήρα.

Άρθρο 35

Τα Συμβαλλόμενα Κράτη παίρνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα σε εθνικό, διμερές και πολυμερές επίπεδο για να εμποδίσουν την απαγωγή, την πώληση ή το δουλεμπόριο παιδιών, για οποιονδήποτε σκοπό και με οποιαδήποτε μορφή.

Άρθρο 36

Τα Συμβαλλόμενα Κράτη προστατεύουν το παιδί από κάθε άλλη μορφή εκμετάλλευσης επιβλαβή για οποιαδήποτε πλευρά της ευημερίας του.

Άρθρο 37

Τα Συμβαλλόμενα Κράτη επαγρυπνούν ώστε:

α) Κανένα παιδί να μην υποβάλλεται σε βασανιστήρια ή σε άλλες σκληρές, απάνθρωπες ή εξευτελιστικές τιμωρίες ή μεταχείριση. Θανατική ποινή ή ισόβια κάθειρξη χωρίς δυνατότητα απελευθέρωσης δεν πρέπει να απαγγέλλονται για παραβάσεις, τις οποίες έχουν διαπράξει πρόσωπα κάτω των δεκαοκτώ ετών.

β) Κανένα παιδί να μην στερείται την ελευθερία του κατά τρόπο παράνομο ή αυθαίρετο. Η σύλληψη, κράτηση ή φυλάκιση ενός παιδιού πρέπει να είναι σύμφωνη με το νόμο, να μην αποτελεί παρά ένα έσχατο μέτρο και να είναι της μικρότερης δυνατής χρονικής διάρκειας.

γ) Κάθε παιδί που στερείται την ελευθερία να αντιμετωπίζεται με ανθρωπισμό και με τον οφειλόμενο στην αξιοπρέπεια του ανθρώπου σεβασμό, και κατά τρόπο που να ανταποκρίνεται στις ανάγκες της ηλικίας του. Ειδικότερα, κάθε παιδί που στερείται την ελευθερία θα χωρίζεται από τους ενήλικες, εκτός εάν θεωρηθεί ότι είναι προτιμότερο να μη γίνει αυτό για το συμφέρον του παιδιού, και έχει το δικαίωμα να διατηρήσει την επαφή με την οικογένειά του δι' αλληλογραφίας και με επισκέψεις, εκτός εξαιρετικών περιστάσεων.

δ) Τα παιδιά που στερούνται την ελευθερία τους να έχουν το δικαίωμα για ταχεία πρόσβαση σε νομική ή σε άλλη κατάλληλη συμπαράσταση, καθώς και το δικαίωμα να αμφισβητούν τη νομιμότητα της στέρησης της ελευθερίας τους ενώπιον ενός δικαστηρίου ή μιας άλλης αρμόδιας, ανεξάρτητης και αμερόληπτης αρχής, και για τη λήψη μιας ταχείας απόφασης πάνω σ' αυτό το ζήτημα.

Άρθρο 38

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να σέβονται και να διασφαλίζουν το σεβασμό στους κανόνες του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου που εφαρμόζονται σε αυτά σε περίπτωση ένοπλης σύρραξης, και των οποίων η προστασία επεκτείνεται στα παιδιά.

2. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη παίρνουν όλα τα δυνατά μέτρα για να διασφαλίσουν ότι τα πρόσωπα κάτω των δεκαπέντε ετών, δεν θα συμμετέχουν άμεσα στις εχθροπραξίες.

3. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη απέχουν από την επιστράτευση στις ένοπλες δυνάμεις τους κάθε πρόσωπο κάτω των δεκαπέντε ετών. Κατά την επιστράτευση ανάμεσα σε πρόσωπα άνω των δεκαπέντε ετών αλλά κάτω των δεκαοκτώ ετών, τα Συμβαλλόμενα Κράτη προσπαθούν να δίνουν προτεραιότητα στα πρόσωπα μεγαλύτερης ηλικίας.

4. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη, σύμφωνα με την υποχρέωση που έχουν, δυνάμει του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου, να προστατεύουν τον άμαχο πληθυσμό σε περίπτωση ένοπλης σύρραξης, παίρνουν όλα τα δυνατά μέτρα για την προστασία και την φροντίδα των παιδιών, που θίγονται

Τα Συμβαλλόμενα Κράτη παίρνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα για να διευκολύνουν τη σωματική και ψυχολογική ανάρρωση και την κοινωνική επανένταξη κάθε παιδιού θύματος: οποιασδήποτε μορφής παραμέλησης, εκμετάλλευσης ή κακοποίησης, βασανισμού ή κάθε άλλης μορφής σκληρής, απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας ή ένοπλης σύρραξης. Η ανάρρωση αυτή και η επανένταξη γίνονται μέσα σε περιβάλλον, που ευνοεί την υγεία, τον

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν σε κάθε παιδί ύποπτο, κατηγορούμενο ή καταδικασμένο για παράβαση του ποινικού νόμου το δικαίωμα σε μεταχείριση που να συνάδει με το αίσθημα της αξιοπρέπειας του και της προσωπικής αξίας, που να ενισχύει το σεβασμό του για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις θεμελιώδεις ελευθερίες των άλλων και που να λαμβάνει υπόψη την ηλικία του, καθώς και την ανάγκη για επανένταξη στην κοινωνία και την ανάληψη από το παιδί ενός εποικοδομητικού ρόλου στην κοινωνία.

2. Για τον σκοπό αυτόν, και λαμβάνοντας υπόψη τις σχετικές διατάξεις των διεθνών οργάνων, τα Συμβαλλόμενα Κράτη επαγρυπνούν ιδιαίτερα ώστε:

α) Κανένα παιδί να μην καθίσταται ύποπτο, να μην κατηγορείται και να μην καταδικάζεται για παράβαση του ποινικού νόμου λόγω πράξεων ή παραλείψεων, που δεν απαγορεύονται από το εθνικό ή διεθνές δίκαιο κατά το χρόνο που διαπράχθηκαν.

β) Κάθε παιδί ύποπτο ή κατηγορούμενο για παράβαση του ποινικού νόμου να έχει τουλάχιστον το δικαίωμα στις ακόλουθες εγγυήσεις:

I) Να θεωρείται αθώο μέχρι να αποδειχθεί νόμιμα η ενοχή του.

II) Να ενημερώνεται χωρίς καθυστέρηση και απευθείας για τις εναντίον του κατηγορίες ή, κατά περίπτωση, μέσω των γονέων του ή των νόμιμων εκπροσώπων του και να έχει νομική ή οποιαδήποτε άλλη κατάλληλη συμπαράσταση για την προετοιμασία και την παρουσίαση της υπεράσπισής του.

III) Να κρίνεται η υπόθεσή του χωρίς καθυστέρηση από μια αρμόδια, ανεξάρτητη και αμερόληπτη αρχή ή δικαστικό σώμα, σύμφωνα με μια δίκαιη κατά το νόμο διαδικασία με την παρουσία ενός νομικού ή άλλου συμβούλου και την παρουσία των γονέων του ή των νόμιμων εκπροσώπων του, εκτός αν αυτό θεωρηθεί αντίθετο προς το συμφέρον του παιδιού, λόγω κυρίως της ηλικίας ή της κατάστασής του.

IV) Να μην υποχρεώνεται να καταθέσει ως μάρτυρας ή να ομολογήσει την ενοχή του, να υποβάλλει ερωτήσεις το ίδιο ή μέσω άλλου στους μάρτυρες κατηγορίας και να επιτυγχάνει την παράσταση και την εξέταση μαρτύρων υπεράσπισης κάτω από συνθήκες ισότητας.

V) Εάν κριθεί ότι παρέβη τον ποινικό νόμο, να μπορεί να προσφύγει κατ' αυτής της απόφασης και κατά οποιουδήποτε μέτρου που λήφθηκε ως συνέπεια αυτής ενώπιον μιας ανώτερης αρμόδιας, ανεξάρτητης και αμερόληπτης αρχής ή δικαστικού σώματος, σύμφωνα με το νόμο.

VI) Να έχει τη δωρεάν βοήθεια ενός διερμηνέα, σε περίπτωση που δεν καταλαβαίνει ή δεν μιλάει τη γλώσσα που χρησιμοποιείται.

VII) Να αντιμετωπίζεται η ιδιωτική του ζωή με απόλυτο σεβασμό σε όλα τα στάδια της διαδικασίας.

3. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη προσπαθούν να προαγάγουν τη θέσπιση νόμων, διαδικασιών, αρχών και θεσμών εφαρμοζόμενων ειδικώς στα παιδιά που είναι ύποπτα, κατηγορούμενα ή καταδικασμένα για παράβαση του ποινικού νόμου και ιδιαίτερα:

α) Τη θέσπιση ενός ελάχιστου ορίου ηλικίας κάτω απ' το οποίο τα παιδιά θα θεωρούνται ότι δεν έχουν την ικανότητα παράβασης του ποινικού νόμου.

β) Την εισαγωγή μέτρων, εφόσον αυτό είναι δυνατόν και ευκαταίω, για την αντιμετώπιση τέτοιων παιδιών, χωρίς ανάγκη προσφυγής στη δικαιοσύνη, με την προϋπόθεση βέβαια ότι τηρείται ο απόλυτος σεβασμός στα ανθρώπινα δικαιώματα και στις νόμιμες εγγυήσεις.

4. Μια σειρά διατάξεων σχετικών κυρίως με την επιμέλεια, την καθοδήγηση και την επιτήρηση, τους συμβούλους, τη δοκιμασία, την τοποθέτηση σε οικογένεια, τα προγράμματα γενικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης και τις άλλες εναλλακτικές δυνατότητες πλην της επιμέλειας, θα εξασφαλίζει στα παιδιά μια μεταχείριση που να εγγυάται την ευημερία τους και που να είναι ανάλογη και με την κατάσταση τους και με την παράβαση.
Επιστροφή στον πίνακα των Άρθρων

Άρθρο 41

Καμιά από τις διατάξεις της παρούσας Σύμβασης δεν θίγει διατάξεις ευνοϊκότερες για την πραγματοποίηση των δικαιωμάτων του παιδιού και οι οποίες είναι δυνατόν να περιέχονται:

α) Στη νομοθεσία ενός Συμβαλλόμενου Κράτους ή

β) Στο ισχύον για το Κράτος αυτό διεθνές δίκαιο.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ

Άρθρο 42

Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναλαμβάνουν να κάνουν ευρέως γνωστές τόσο στους ενήλικες όσο και στα παιδιά, τις αρχές και τις διατάξεις της παρούσας Σύμβασης με δραστήρια και κατάλληλα μέσα.
Επιστροφή στον πίνακα των Άρθρων

1. Με σκοπό την έρευνα της προόδου που έχει συντελεστεί από τα Συμβαλλόμενα Κράτη σε σχέση με την τήρηση των υποχρεώσεων, οι οποίες συμφωνήθηκαν δυνάμει της παρούσας Σύμβασης, συγκροτείται Επιτροπή για τα δικαιώματα του παιδιού, η οποία επιτελεί τα καθήκοντα που ορίζονται παρακάτω.

2. Η Επιτροπή αποτελείται από δέκα εμπειρογνώμονες υψηλού ήθους και αναγνωρισμένης ικανότητας στον τομέα που καλύπτει η παρούσα Σύμβαση. Τα μέλη της εκλέγονται από τα Συμβαλλόμενα Κράτη ανάμεσα στους υπηκόους τους και συμμετέχουν υπό την ατομική τους ιδιότητα, αφού ληφθούν υπόψη η ανάγκη εξασφάλισης δίκαιης γεωγραφικής κατανομής και τα κύρια νομικά συστήματα.

3. Η εκλογή των μελών της Επιτροπής γίνεται με μυστική ψηφοφορία από έναν κατάλογο προσώπων που υποβάλλουν τα Συμβαλλόμενα Κράτη. Κάθε Συμβαλλόμενο Κράτος έχει τη δυνατότητα να υποδεικνύει έναν υποψήφιο από τους υπηκόους του.

4. Η διεξαγωγή των πρώτων εκλογών θα γίνει το αργότερο έξι μήνες μετά την ημερομηνία έναρξης ισχύος της παρούσας Σύμβασης. Στη συνέχεια οι εκλογές θα γίνονται κάθε δυο χρόνια. Τέσσερις τουλάχιστον μήνες πριν από την ημερομηνία κάθε εκλογής ο Γενικός Γραμματέας του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών καλεί γραπτώς τα Συμβαλλόμενα Κράτη να προτείνουν τους υποψηφίους τους εντός δυο μηνών. Στη συνέχεια, ο Γενικός Γραμματέας ετοιμάζει έναν κατάλογο με τα ονόματα όλων των υποψηφίων σε αλφαβητική σειρά, αναφέροντας τα Συμβαλλόμενα Κράτη που έχουν υποδείξει αυτούς και τον υποβάλλει στα Συμβαλλόμενα στην παρούσα Σύμβαση Κράτη.

5. Οι εκλογές γίνονται κατά τις συνόδους των Συμβαλλόμενων Κρατών, οι οποίες συγκαλούνται από το Γενικό Γραμματέα στην έδρα του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών. Στις συνόδους αυτές, κατά τις οποίες η απαρτία σχηματίζεται από τα δυο τρίτα των Συμβαλλόμενων Κρατών, εκλέγονται μέλη της Επιτροπής εκείνοι που έλαβαν το μεγαλύτερο αριθμό ψήφων και την απόλυτη πλειοψηφία από τους παρόντες και ψηφίσαντες εκπροσώπους των Συμβαλλόμενων Κρατών.

6. Τα μέλη της Επιτροπής εκλέγονται για χρονική περίοδο τεσσάρων ετών. Είναι επανεκλέξιμα εάν προταθεί εκ νέου η υποψηφιότητά τους. Η θητεία πέντε μελών από τα εκλεγμένα κατά την πρώτη εκλογή λήγει μετά τη συμπλήρωση δύο ετών. Τα ονόματα των πέντε αυτών μελών επιλέγονται με κλήρο από τον πρόεδρο της συνόδου, αμέσως μετά από την πρώτη εκλογή.

7. Σε περίπτωση θανάτου ή παραίτησης ενός μέλους της Επιτροπής, ή εάν, για έναν οποιονδήποτε άλλο λόγο, ένα μέλος δηλώσει ότι δεν μπορεί πλέον να ασκεί τα καθήκοντα του στα πλαίσια της Επιτροπής, το Συμβαλλόμενο Κράτος, που είχε υποδείξει αυτό το μέλος, διορίζει έναν άλλο εμπειρογνώμονα από τους υπηκόους του, για να υπηρετήσει για το υπόλοιπο της θητείας, με την επιφύλαξη της έγκρισης της Επιτροπής.

8. Η Επιτροπή θεσπίζει η ίδια τον εσωτερικό κανονισμό της.

9. Η Επιτροπή εκλέγει τους αξιωματούχους της για μία περίοδο δύο ετών.

10. Οι σύνοδοι της Επιτροπής συγκαλούνται κανονικά στην έδρα του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών ή σε οποιονδήποτε άλλο κατάλληλο τόπο, που καθορίζεται από την Επιτροπή.

Η Επιτροπή συνέρχεται κανονικά κάθε χρόνο.

Η διάρκεια των συνόδων της καθορίζεται και τροποποιείται, εάν είναι αναγκαίο από μια συνέλευση των Κρατών-Μελών στην παρούσα Σύμβαση, με την επιφύλαξη της έγκρισης από τη Γενική Συνέλευση.

11. Ο Γενικός Γραμματέας του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών θέτει στη διάθεση της Επιτροπής το απαραίτητο προσωπικό και τις εγκαταστάσεις για την αποτελεσματική εκτέλεση των καθηκόντων που της έχουν ανατεθεί, δυνάμει της παρούσας Σύμβασης.

12. Τα μέλη της Επιτροπής που συγκροτήθηκε δυνάμει της παρούσας Σύμβασης εισπράττουν, με την έγκριση της Γενικής Συνέλευσης, απολαβές από τους πόρους του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών, σύμφωνα με τους όρους και τις προϋποθέσεις που ορίζει η Γενική Συνέλευση.
Επιστροφή στον πίνακα των Άρθρων

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να υποβάλλουν στην Επιτροπή, μέσω του Γενικού Γραμματέα του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών, εκθέσεις σχετικά με τα μέτρα που έχουν υιοθετήσει για την ενεργοποίηση των δικαιωμάτων που αναγνωρίζονται στην παρούσα Σύμβαση, καθώς και σχετικά με την πρόοδο που σημειώθηκε ως προς την απόλαυση αυτών των δικαιωμάτων:

α) Εντός των δύο πρώτων ετών από την έναρξη ισχύος της παρούσας Σύμβασης για κάθε Συμβαλλόμενο Κράτος.

β) Κατόπιν, κάθε πέντε χρόνια.

2. Οι εκθέσεις που συντάσσονται σε εφαρμογή του παρόντος άρθρου, πρέπει να επισημειώνουν τους παράγοντες και τις δυσκολίες, εάν υπάρχουν, που εμποδίζουν τα Συμβαλλόμενα Κράτη να τηρήσουν πλήρως τις υποχρεώσεις που προβλέπονται στην παρούσα Σύμβαση. Πρέπει επίσης να περιέχουν επαρκείς πληροφορίες, για να δώσουν στην Επιτροπή μια ακριβή εικόνα της εφαρμογής της Σύμβασης στην εν λόγω χώρα.

3. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη τα οποία έχουν υποβάλει στην Επιτροπή μια αρχική πλήρη έκθεση, δεν χρειάζεται να επαναλάβουν στις επόμενες εκθέσεις που υποβάλλουν, σύμφωνα με το εδάφιο β' της παραγράφου 1 του παρόντος άρθρου, τις βασικές πληροφορίες που έχουν ήδη κοινοποιήσει.

4. Η Επιτροπή μπορεί να ζητά από τα Συμβαλλόμενα Κράτη συμπληρωματικές πληροφορίες σχετικές, με την εφαρμογή της Σύμβασης.

5. Η Επιτροπή υποβάλλει κάθε δυο χρόνια στη Γενική Συνέλευση, μέσω του Κοινωνικού και Οικονομικού Συμβουλίου, εκθέσεις για τις δραστηριότητές της.

6. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη καθιστούν ευρέως προσιτές τις εκθέσεις τους στο κοινό της χώρας τους.

Επιστροφή στον πίνακα των Άρθρων

Για την προώθηση της αποτελεσματικής εφαρμογής της Σύμβασης και για την ενθάρρυνση της διεθνούς συνεργασίας στο πεδίο το οποίο καλύπτει η Σύμβαση:

α) Οι ειδικοί οργανισμοί, το **ταμείο των Ηνωμένων Εθνών για την παιδική ηλικία*** και άλλα όργανα των Ηνωμένων Εθνών έχουν το δικαίωμα να εκπροσωπούνται κατά την εξέταση της εφαρμογής των διατάξεων της παρούσας Σύμβασης, οι οποίες εμπίπτουν στην αρμοδιότητά τους. Η Επιτροπή μπορεί να καλέσει τις ειδικευμένες οργανώσεις, το Ταμείο των Ηνωμένων Εθνών για την παιδική ηλικία και άλλους αρμόδιους οργανισμούς, τους οποίους κρίνει κατάλληλους, να παράσχουν ειδικευμένες γνώμες για την εφαρμογή της Σύμβασης στους τομείς που ανήκουν στις αντίστοιχες αρμοδιότητές τους. Μπορεί να καλεί τις ειδικευμένες οργανώσεις, το Ταμείο των Ηνωμένων Εθνών για την παιδική ηλικία και άλλα όργανα των Ηνωμένων Εθνών να της υποβάλουν εκθέσεις για την εφαρμογή της Σύμβασης στους τομείς που ανήκουν στο πεδίο δραστηριότητάς τους.

β) Η Επιτροπή διαβιβάζει, εάν το κρίνει αναγκαίο, στις ειδικευμένες οργανώσεις, στο Ταμείο των Ηνωμένων Εθνών για την παιδική ηλικία και στους άλλους αρμόδιους οργανισμούς κάθε έκθεση των Συμβαλλόμενων Κρατών που περιέχει ένα αίτημα ή υποδεικνύει μια ανάγκη για τεχνική συμβουλή ή βοήθεια, μαζί με τις παρατηρήσεις και τις προτάσεις της επιτροπής, εάν υπάρχουν, σχετικά με το παραπάνω αίτημα ή υπόδειξη.

γ) Η Επιτροπή μπορεί να συστήσει στη Γενική Συνέλευση να ζητήσει από το Γενικό Γραμματέα να αναλάβει για λογαριασμό της μελέτες πάνω σε ειδικά θέματα, σχετικά με τα δικαιώματα του παιδιού.

δ) Η Επιτροπή μπορεί να κάνει υποδείξεις και συστάσεις γενικής φύσεως βασισμένες στις πληροφορίες που έχει δεχτεί κατ' εφαρμογή των άρθρων 44 και 45 της παρούσας Σύμβασης. Οι υποδείξεις αυτές και οι συστάσεις γενικής φύσεως διαβιβάζονται σε κάθε ενδιαφερόμενο Συμβαλλόμενο Κράτος και αναφέρονται στη Γενική Συνέλευση, μαζί με τις παρατηρήσεις των

Συμβαλλόμενων Κρατών μερών όπου υπάρχουν.
Επιστροφή στον πίνακα των Άρθρων

ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ

Άρθρο 46

Η παρούσα Σύμβαση είναι ανοιχτή για υπογραφή σε όλα τα Κράτη.
Επιστροφή στον πίνακα των Άρθρων

Άρθρο 47

Η παρούσα Σύμβαση υποβάλλεται σε επικύρωση. Τα έγγραφα της επικύρωσης θα κατατεθούν στο Γενικό Γραμματέα του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών.
Επιστροφή στον πίνακα των Άρθρων

Άρθρο 48

Η παρούσα Σύμβαση είναι ανοιχτή για προσχώρηση οποιουδήποτε Κράτους. Τα έγγραφα της προσχώρησης θα κατατεθούν στο Γενικό Γραμματέα του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών.
Επιστροφή στον πίνακα των Άρθρων

Άρθρο 49

1. Η παρούσα Σύμβαση θα αρχίσει να ισχύει την τριακοστή ημέρα μετά από την ημερομηνία κατάθεσης στο Γενικό Γραμματέα του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών του εικοστού εγγράφου επικύρωσης ή προσχώρησης.

2. Για κάθε Κράτος που επικυρώνει την παρούσα Σύμβαση ή προσχωρεί σε αυτήν μετά την κατάθεση του εικοστού εγγράφου επικύρωσης ή προσχώρησης, η Σύμβαση θα αρχίσει να ισχύει την τριακοστή ημέρα μετά από την ημερομηνία κατάθεσης από το Κράτος αυτό του δικού του

1. Κάθε Συμβαλλόμενο Κράτος μπορεί να προτείνει μια τροπολογία και να καταθέσει το κείμενό της στο Γενικό Γραμματέα του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών. Εν συνεχεία ο Γενικός Γραμματέας διαβιβάζει όλα τα σχέδια τροπολογιών στα Συμβαλλόμενα Κράτη ζητώντας τους να του γνωρίζουν εάν επιθυμούν να συγκληθεί διάσκεψη των Συμβαλλόμενων Κρατών, με σκοπό να εξετάσουν και να τεθούν σε ψηφοφορία αυτά τα σχέδια. Εάν, εντός τεσσάρων μηνών από την ημερομηνία της διαβίβασης αυτής, το ένα τρίτο τουλάχιστον των Συμβαλλόμενων Κρατών κηρυχτεί υπέρ της σύγκλησης μιας τέτοιας διάσκεψης, ο Γενικός Γραμματέας συγκαλεί τη διάσκεψη υπό την αιγίδα του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών. Κάθε τροπολογία, που υιοθετείται από την πλειοψηφία των παρόντων και ψηφισάντων στη διάσκεψη Συμβαλλόμενων Κρατών, υποβάλλεται για έγκριση στη Γενική Συνέλευση.

2. Κάθε τροπολογία, που υιοθετήθηκε σύμφωνα με τις διατάξεις της παραγράφου 1 του παρόντος άρθρου, αρχίζει να ισχύει όταν εγκριθεί από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών και γίνει δεκτή με πλειοψηφία των δύο τρίτων των Συμβαλλόμενων Κρατών.

3. Όταν μία τροπολογία αρχίσει να ισχύει έχει αναγκαστική ισχύ για τα Συμβαλλόμενα Κράτη που την αποδέχτηκαν, ενώ τα υπόλοιπα Συμβαλλόμενα Κράτη παραμένουν δεσμευμένα από τις διατάξεις της παρούσας Σύμβασης και από όλες τις προηγούμενες τροπολογίες που έχουν αποδεχτεί.

Επιστροφή στον πίνακα των Άρθρων

Άρθρο

51

1. Ο Γενικός Γραμματέας του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών θα δεχτεί και θα διαβιβάσει σε όλα τα Κράτη το κείμενο των επιφυλάξεων που έκαναν τα Κράτη κατά το χρόνο της επικύρωσης ή της προσχώρησης.

2. Δεν επιτρέπεται καμία επιφύλαξη, που είναι ασυμβίβαστη με το αντικείμενο και το σκοπό της παρούσας Σύμβασης.

Οι επιφυλάξεις μπορούν να αποσυρθούν ανά πάσα στιγμή με γνωστοποίηση προς το Γενικό Γραμματέα του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών, ο οποίος ενημερώνει γι' αυτό όλα τα Συμβαλλόμενα στη Σύμβαση Κράτη. Η γνωστοποίηση παράγει τα αποτελέσματά της από την ημερομηνία κατά την οποία παρελήφθη από το Γενικό Γραμματέα.

Άρθρο52

Κάθε Συμβαλλόμενο Κράτος μπορεί να καταγγείλει την παρούσα Σύμβαση με γραπτή γνωστοποίηση προς το Γενικό Γραμματέα του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών. Η καταγγελία παράγει τα αποτελέσματα της ένα χρόνο μετά από την ημερομηνία κατά την οποία η γνωστοποίηση παρελήφθη από το Γενικό Γραμματέα.

Άρθρο53

Ο Γενικός Γραμματέας του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών ορίζεται θεματοφύλακας της παρούσας Σύμβασης.

Άρθρο54

Το πρωτότυπο της παρούσας Σύμβασης, της οποίας τα κείμενα στην αγγλική, αραβική, κινεζική, ισπανική, γαλλική και ρωσική γλώσσα έχουν την ίδια ισχύ, θα κατατεθεί στο Γενικό Γραμματέα Του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών.

Για να πιστοποιηθούν τα παραπάνω οι υπογράφωντες, ειδικά εξουσιοδοτημένοι από τις αντίστοιχες Κυβερνήσεις τους, υπέγραψαν την παρούσα Σύμβαση.

* Σύμφωνα με την μετάφραση, στην εφημερίδα της Κυβερνήσεως ως Ταμείο των Ηνωμένων Εθνών για την παιδική ηλικία νοείται η UNICEF. >>> *Επιστροφή στο Άρθρο 45*

Σημ.: Η παρούσα Σύμβαση επικυρώθηκε από την Ελλάδα και δημοσιεύθηκε στο Φ.Ε.Κ. 192/2.12.92

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΔΙΑΚΗΡΥΞΗ ΓΙΑ ΤΑ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

10 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1948

ΠΡΟΟΙΜΙΟ

Επειδή η αναγνώριση της αξιοπρέπειας, που είναι σύμφυτη σε όλα τα μέλη της ανθρώπινης οικογένειας, καθώς και των ίσων και αναπαλλοτριωτων δικαιωμάτων τους αποτελεί το θεμέλιο της ελευθερίας, της δικαιοσύνης και της ειρήνης στον κόσμο.

Επειδή η παραγνώριση και η περιφρόνηση των δικαιωμάτων του ανθρώπου οδήγησαν σε πράξεις βαρβαρότητας, που εξηγείρουν την ανθρώπινη συνείδηση, και η προοπτική ενός κόσμου όπου οι άνθρωποι θα είναι ελεύθεροι να μιλούν και να πιστεύουν, λυτρωμένοι από τον τρόμο και την αθλιότητα, έχει διακηρυχθεί ως η πιο υψηλή επιδίωξη του ανθρώπου.

Επειδή έχει ουσιαστική σημασία να προστατεύονται τα ανθρώπινα δικαιώματα από ένα καθεστώς δικαίου, ώστε ο άνθρωπος να μην αναγκάζεται να προσφεύγει, ως έσχατο καταφύγιο, στην εξέγερση κατά της τυραννίας και της καταπίεσης.

Επειδή έχει ουσιαστική σημασία να ενθαρρύνεται η ανάπτυξη φιλικών σχέσεων ανάμεσα στα έθνη.

Επειδή, με τον καταστατικό Χάρτη, οι λαοί των Ηνωμένων Εθνών διακήρυξαν και πάλι την πίστη τους στα θεμελιακά δικαιώματα του ανθρώπου, στην αξιοπρέπεια και την αξία της ανθρώπινης προσωπικότητας, στην ισότητα δικαιωμάτων ανδρών και γυναικών, και διακήρυξαν πως είναι αποφασισμένοι να συντελέσουν στην κοινωνική πρόοδο και να δημιουργήσουν καλύτερες συνθήκες ζωής στα πλαίσια μιας ευρύτερης ελευθερίας.

Επειδή τα κράτη μέλη ανέλαβαν την υποχρέωση να εξασφαλίσουν, σε συνεργασία με τον Οργανισμό των Ηνωμένων Εθνών, τον αποτελεσματικό σεβασμό των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιακών ελευθεριών σε όλο τον κόσμο.

Επειδή η ταυτότητα αντιλήψεων ως προς τα δικαιώματα και τις ελευθερίες αυτές έχει εξαιρετική σημασία για να εκπληρωθεί πέρα ως πέρα αυτή η υποχρέωση,

Η ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΗ

Διακηρύσσει ότι η παρούσα Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου αποτελεί το κοινό ιδανικό στο οποίο πρέπει να κατατείνουν όλοι οι λαοί και όλα τα έθνη, έτσι ώστε κάθε άτομο και κάθε όργανο της κοινωνίας, με τη Διακήρυξη αυτή διαρκώς στη σκέψη, να καταβάλλει, με τη διδασκαλία και την παιδεία, κάθε προσπάθεια για να αναπτυχθεί ο σεβασμός των δικαιωμάτων και των ελευθεριών αυτών, και να εξασφαλιστεί προοδευτικά, με εσωτερικά και διεθνή μέσα, η παγκόσμια και αποτελεσματική εφαρμογή τους,

τόσο ανάμεσα στους λαούς των ίδιων των κρατών μελών όσο και ανάμεσα στους πληθυσμούς χωρών που βρίσκονται στη δικαιοδοσία τους.

ΑΡΘΡΟ 1

Όλοι οι άνθρωποι γεννιούνται ελεύθεροι και ίσοι στην αξιοπρέπεια και τα δικαιώματα. Είναι προικισμένοι με λογική και συνείδηση, και οφείλουν να συμπεριφέρονται μεταξύ τους με πνεύμα αδελφοσύνης.

ΑΡΘΡΟ 2

Κάθε άνθρωπος δικαιούται να επικαλείται όλα τα δικαιώματα και όλες τις ελευθερίες που προκηρύσσει η παρούσα Διακήρυξη, χωρίς καμία απολύτως διάκριση, ειδικότερα ως προς τη φυλή, το χρώμα, το φύλο, τη γλώσσα, τις θρησκείες, τις πολιτικές ή οποιοσδήποτε άλλες πεποιθήσεις, την εθνική ή κοινωνική καταγωγή, την περιουσία, τη γέννηση ή οποιαδήποτε άλλη κατάσταση.

Δεν θα μπορεί ακόμα να γίνεται καμία διάκριση εξαιτίας του πολιτικού, νομικού ή διεθνούς καθεστώτος της χώρας από την οποία προέρχεται κανείς, είτε πρόκειται για χώρα ή εδαφική περιοχή ανεξάρτητη, υπό κηδεμονία ή υπεξουσία, ή που βρίσκεται υπό οποιονδήποτε άλλον περιορισμό κυριαρχίας.

ΑΡΘΡΟ 3

Κάθε άτομο έχει δικαίωμα στη ζωή, την ελευθερία και την προσωπική του ασφάλεια.

ΑΡΘΡΟ 4

Κανείς δεν επιτρέπεται να ζει υπό καθεστώς δουλείας, ολικής ή μερικής. Η δουλεία και το δουλεμπόριο υπό οποιαδήποτε μορφή απαγορεύονται.

ΑΡΘΡΟ 5

Κανείς δεν επιτρέπεται να υποβάλλεται σε βασανιστήρια ούτε σε ποινή ή μεταχείριση σκληρή, απάνθρωπη ή ταπεινωτική.

ΑΡΘΡΟ 6

Καθένας, όπου και αν βρίσκεται, έχει δικαίωμα στην αναγνώριση της νομικής του προσωπικότητας.

ΑΡΘΡΟ 7

Όλοι είναι ίσοι απέναντι στον νόμο και έχουν δικαίωμα σε ίση προστασία του νόμου, χωρίς καμία απολύτως διάκριση. Όλοι έχουν δικαίωμα σε ίση προστασία από κάθε διάκριση που θα παραβίαζε την παρούσα Διακήρυξη και από κάθε πρόκληση για μια τέτοια δυσμενή διάκριση.

ΑΡΘΡΟ 8

Καθένας έχει δικαίωμα να ασκεί αποτελεσματικά ένδικα μέσα στα αρμόδια εθνικά δικαστήρια κατά των πράξεων που παραβιάζουν τα θεμελιακά δικαιώματα τα οποία του αναγνωρίζουν το Σύνταγμα και ο νόμος.

ΑΡΘΡΟ 9

Κανείς δεν μπορεί να συλλαμβάνεται, να κρατείται ή να εξορίζεται αυθαίρετα.

ΑΡΘΡΟ 10

Καθένας έχει δικαίωμα, με πλήρη ισότητα, να εκδικάζεται η υπόθεσή του δίκαια και δημόσια, από δικαστήριο ανεξάρτητο και αμερόληπτο, που θα αποφασίσει είτε για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του είτε, σε περίπτωση ποινικής διαδικασίας, για το βάσιμο της κατηγορίας που στρέφεται εναντίον του.

ΑΡΘΡΟ 11

1. Κάθε κατηγορούμενος για ποινικό αδίκημα πρέπει να θεωρείται αθώος, ωστόσο διαπιστωθεί η ενοχή του σύμφωνα με τον νόμο, σε ποινική δίκη, κατά την οποία θα του έχουν εξασφαλιστεί όλες οι απαραίτητες για την υπεράσπισή του εγγυήσεις.
2. Κανείς δεν θα καταδικάζεται για πράξεις ή παραλείψεις που, κατά τον χρόνο που τελέστηκαν, δεν συνιστούσαν αξιόποιο αδίκημα κατά το εσωτερικό ή το διεθνές δίκαιο. Επίσης, δεν επιβάλλεται ποινή βαρύτερη από εκείνη που ίσχυε κατά τον χρόνο που τελέστηκε η αξιόποινη πράξη.

ΑΡΘΡΟ 12

Κανείς δεν επιτρέπεται να υποστεί αυθαίρετες επεμβάσεις στην ιδιωτική του ζωή, την οικογένεια, την κατοικία ή την αλληλογραφία του, ούτε προσβολές της τιμής και της υπόληψης του. Καθένας έχει το δικαίωμα να τον προστατεύουν οι νόμοι από επεμβάσεις και προσβολές αυτού του είδους.

ΑΡΘΡΟ 13

1. Καθένας έχει το δικαίωμα να κυκλοφορεί ελεύθερα και να εκλέγει τον τόπο της διαμονής του στο εσωτερικό ενός κράτους.
2. Καθένας έχει το δικαίωμα να εγκαταλείπει οποιαδήποτε χώρα, ακόμα και τη δική του, και να επιστρέφει σε αυτήν.

ΑΡΘΡΟ 14

1. Κάθε άτομο που καταδιώκεται έχει το δικαίωμα να ζητά άσυλο και του παρέχεται άσυλο σε άλλες χώρες.

2. Το δικαίωμα αυτό δεν μπορεί κανείς να το επικαλεστεί, σε περίπτωση δίωξης για πραγματικό αδίκημα του κοινού ποινικού δικαίου ή για ενέργειες αντίθετες προς τους σκοπούς και τις αρχές του ΟΗΕ.

ΑΡΘΡΟ 15

1. Καθένας έχει το δικαίωμα μιας ιθαγένειας.
2. Κανείς δεν μπορεί να στερηθεί αυθαίρετα την ιθαγένειά του ούτε το δικαίωμα να αλλάξει ιθαγένεια.

ΑΡΘΡΟ 16

1. Από τη στιγμή που θα φθάσουν σε ηλικία γάμου, ο άνδρας και η γυναίκα, χωρίς κανένα περιορισμό εξαιτίας της φυλής, της εθνικότητας ή της θρησκείας, έχουν το δικαίωμα να παντρεύονται και να ιδρύουν οικογένεια. Και οι δύο έχουν ίσα δικαιώματα ως προς τον γάμο, κατά τη διάρκεια του γάμου και κατά τη διάλυσή του.
2. Γάμος δεν μπορεί να συναφθεί παρά μόνο με ελεύθερη και πλήρη συναίνεση των μελλονύμφων.
3. Η οικογένεια είναι το φυσικό και το βασικό στοιχείο της κοινωνίας και έχει το δικαίωμα προστασίας από την κοινωνία και το κράτος.

ΑΡΘΡΟ 17

1. Κάθε άτομο, μόνο του ή με άλλους μαζί, έχει το δικαίωμα της ιδιοκτησίας.
2. Κανείς δεν μπορεί να στερηθεί αυθαίρετα την ιδιοκτησία του.

ΑΡΘΡΟ 18

Κάθε άτομο έχει το δικαίωμα της ελευθερίας της σκέψης, της συνείδησης και της θρησκείας. Στο δικαίωμα αυτό περιλαμβάνεται η ελευθερία για την αλλαγή της θρησκείας ή πεποιθήσεων, όπως και η ελευθερία να εκδηλώνει κανείς τη θρησκεία του ή τις θρησκευτικές του πεποιθήσεις, μόνος ή μαζί με άλλους, δημόσια ή ιδιωτικά, με τη διδασκαλία, την άσκηση, τη λατρεία και με την τέλεση θρησκευτικών τελετών.

ΑΡΘΡΟ 19

Καθένας έχει το δικαίωμα της ελευθερίας της γνώμης και της έκφρασης, που σημαίνει το δικαίωμα να μην υφίσταται δυσμενείς συνέπειες για τις γνώμες του, και το δικαίωμα να αναζητεί, να παίρνει και να διαδίδει πληροφορίες και ιδέες, με οποιοδήποτε μέσο έκφρασης, και από όλο τον κόσμο.

ΑΡΘΡΟ 20

1. Καθένας έχει το δικαίωμα να συνέρχεται και να συνεταιρίζεται ελεύθερα και για ειρηνικούς σκοπούς.
2. Κανείς δεν μπορεί να υποχρεωθεί να συμμετέχει σε ορισμένο σωματείο.

ΑΡΘΡΟ 21

1. Καθένας έχει το δικαίωμα να συμμετέχει στη διακυβέρνηση της χώρας του, άμεσα ή έμμεσα, με αντιπροσώπους ελεύθερα εκλεγμένους.
2. Καθένας έχει το δικαίωμα να γίνεται δεκτός, υπό ίσους όρους, στις δημόσιες υπηρεσίες της χώρας του.
3. Η λαϊκή θέληση είναι το θεμέλιο της κρατικής εξουσίας. Η θέληση αυτή πρέπει να εκφράζεται με τίμιες εκλογές, οι οποίες πρέπει να διεξάγονται περιοδικά, με καθολική, ίση και μυστική ψηφοφορία, ή με αντίστοιχη διαδικασία που να εξασφαλίζει την ελευθερία της εκλογής.

ΑΡΘΡΟ 22

Κάθε άτομο, ως μέλος του κοινωνικού συνόλου, έχει δικαίωμα κοινωνικής προστασίας. Η κοινωνία, με την εθνική πρωτοβουλία και τη διεθνή συνεργασία, ανάλογα πάντα με την οργάνωση και τις οικονομικές δυνατότητες κάθε κράτους, έχει χρέος να του εξασφαλίσει την ικανοποίηση των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών δικαιωμάτων που είναι απαραίτητα για την αξιοπρέπεια και την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητάς του.

ΑΡΘΡΟ 23

1. Καθένας έχει το δικαίωμα να εργάζεται και να επιλέγει ελεύθερα το επάγγελμά του, να έχει δίκαιες και ικανοποιητικές συνθήκες δουλειάς και να προστατεύεται από την ανεργία.
2. Όλοι, χωρίς καμία διάκριση, έχουν το δικαίωμα ίσης αμοιβής για ίση εργασία.
3. Κάθε εργαζόμενος έχει δικαίωμα δίκαιης και ικανοποιητικής αμοιβής, που να εξασφαλίζει σε αυτόν και την οικογένειά του συνθήκες ζωής άξιες στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια. Η αμοιβή της εργασίας, αν υπάρχει, πρέπει να συμπληρώνεται με άλλα μέσα κοινωνικής προστασίας.
4. Καθένας έχει το δικαίωμα να ιδρύει μαζί με άλλους συνδικάτα και να συμμετέχει σε συνδικάτα για την προάσπιση των συμφερόντων του.

ΑΡΘΡΟ 24

Καθένας έχει το δικαίωμα στην ανάπαυση, σε ελεύθερο χρόνο, και ιδιαίτερα, σε λογικό περιορισμό του χρόνου εργασίας και σε περιοδικές άδειες με πλήρεις αποδοχές.

ΑΡΘΡΟ 25

1. Καθένας έχει δικαίωμα σε ένα βιοτικό επίπεδο ικανό να εξασφαλίσει στον ίδιο και στην οικογένειά του υγεία και ευημερία, και ειδικότερα τροφή, ρουχισμό, κατοικία, ιατρική περίθαλψη όπως και τις απαραίτητες κοινωνικές υπηρεσίες. Έχει ακόμα δικαίωμα σε ασφάλιση για την ανεργία, την αρρώστια, την αναπηρία, τη χηρεία, τη γεροντική ηλικία, όπως και για όλες τις άλλες περιπτώσεις που στερείται τα μέσα

της συντήρησής του, εξαιτίας περιστάσεων ανεξαρτήτων της θέλησής του.

2. Η μητρότητα και η παιδική ηλικία έχουν δικαίωμα ειδικής μέριμνας και περίθαλψης. Όλα τα παιδιά, ανεξάρτητα αν είναι νόμιμα ή εξώγαμα, απολαμβάνουν την ίδια κοινωνική προστασία.

ΑΡΘΡΟ 26

1. Καθένας έχει δικαίωμα στην εκπαίδευση. Η εκπαίδευση πρέπει να παρέχεται δωρεάν, τουλάχιστον στη στοιχειώδη και βασική βαθμίδα της. Η στοιχειώδης εκπαίδευση είναι υποχρεωτική. Η τεχνική και επαγγελματική εκπαίδευση πρέπει να εξασφαλίζεται για όλους. Η πρόσβαση στην ανώτατη παιδεία πρέπει να είναι ανοικτή σε όλους, υπό ίσους όρους, ανάλογα με τις ικανότητες τους.
2. Η εκπαίδευση πρέπει να αποβλέπει στην πλήρη ανάπτυξη της ανθρώπινης προσωπικότητας και στην ενίσχυση του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιακών ελευθεριών. Πρέπει να προάγει την κατανόηση, την ανεκτικότητα και τη φιλία ανάμεσα σε όλα τα έθνη και σε όλες τις φυλές και τις θρησκευτικές ομάδες, και να ευνοεί την ανάπτυξη των δραστηριοτήτων των Ηνωμένων Εθνών για τη διατήρηση της ειρήνης.
3. Οι γονείς έχουν, κατά προτεραιότητα, το δικαίωμα να επιλέγουν το είδος της παιδείας που θα δοθεί στα παιδιά τους.

ΑΡΘΡΟ 27

1. Καθένας έχει το δικαίωμα να συμμετέχει ελεύθερα στην πνευματική ζωή της κοινότητας, να χαίρεται τις καλές τέχνες και να μετέχει στην επιστημονική πρόοδο και στα αγαθά της.
2. Καθένας έχει το δικαίωμα να προστατεύονται τα ηθικά και υλικά συμφέροντά του που απορρέουν από κάθε είδους επιστημονική, λογοτεχνική ή καλλιτεχνική παραγωγή του.

ΑΡΘΡΟ 28

Καθένας έχει το δικαίωμα να επικρατεί μια κοινωνική και διεθνής τάξη, μέσα στην οποία τα δικαιώματα και οι ελευθερίες που προκηρύσσει η παρούσα Διακήρυξη να μπορούν να πραγματώνονται σε όλη τους την έκταση.

ΑΡΘΡΟ 29

1. Το άτομο έχει καθήκοντα απέναντι στην κοινότητα, μέσα στα πλαίσια της οποίας και μόνο είναι δυνατή η ελεύθερη και ολοκληρωμένη ανάπτυξη της προσωπικότητάς του.
2. Στην άσκηση των δικαιωμάτων του και στην απόλαυση των ελευθεριών του κανείς δεν υπόκειται παρά μόνο στους περιορισμούς που ορίζονται από τους νόμους, με αποκλειστικό σκοπό να εξασφαλίζεται η αναγνώριση και ο σεβασμός των δικαιωμάτων και των ελευθεριών των άλλων, και να ικανοποιούνται οι δίκαιες απαιτήσεις της ηθικής, της δημόσιας τάξης και του γενικού καλού, σε μια δημοκρατική κοινωνία.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

3. Τα δικαιώματα αυτά και οι ελευθερίες δεν μπορούν, σε καμία περίπτωση, να ασκούνται αντίθετα προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών.

ΑΡΘΡΟ 30

Καμιά διάταξη της παρούσας Διακήρυξης δεν μπορεί να ερμηνευθεί ότι παρέχει σε ένα κράτος, σε μια ομάδα ή σε ένα άτομο οποιοδήποτε δικαίωμα να επιδίεται σε ενέργειες ή να εκτελεί πράξεις που αποβλέπουν στην άρνηση των δικαιωμάτων και των ελευθεριών που εξαγγέλλονται σε αυτήν.